

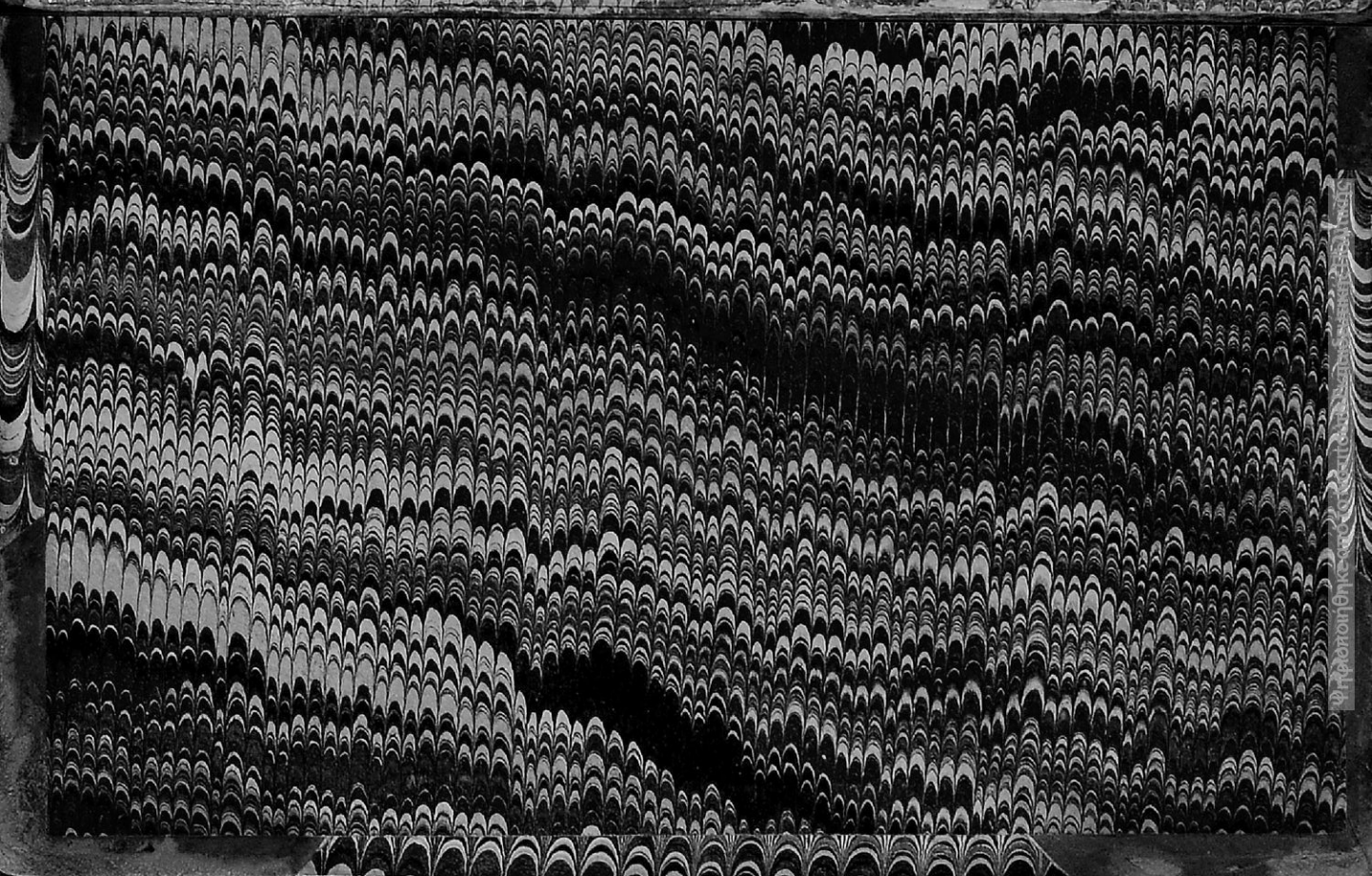

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Περί κεφ. ψυχ.
17167

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΣΥΛΛΟΓΗ

ΩΦΕΛΙΜΩΝ

ΚΑΙ

ΨΥΧΑΓΩΓΩΝ

ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΩΝ.

ΤΟΜΟΣ Ε'.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ,

ΤΥΠΟΙΣ Χ. ΝΙΚΟΛΑΪΔΟΥ ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΣ.

1856.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ

ΠΡΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΝ ΤΩΝ ΠΑΙΔΩΝ.

ΥΠΟ

Θ. Χ. ΓΑΛΑΩΔΕΤΟΥ.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΘΕΙΣΑ ΕΚ ΤΟΥ ΑΓΓΛΙΚΟΥ.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ,

ΕΚ ΤΗΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑΣ Χ. Ν. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΣ.

1856.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.

Το νὰ διδάσκηται τὸ παιδίον ὅτι ἔχει τι ἐν ἑαυτῷ διακεκριμένον ἀπὸ τοῦ σώματος ἀνόμοιον καὶ πολὺ ἀνώτερον αὐτοῦ, τὸ ὁποῖον καὶ μετὰ θάνατον θέλει ἐπιζήσει αὐτοῦ τοῦ σώματος, καὶ θέλει ζῇ αἰωνίως, αὕτη εἶναι ἡ ἁπλῆ, ἡ στοιχειώδης ἀρχὴ πάσης θρησκευτικῆς διδασκαλίας.

Αὕτη προσέτι εἶναι μία τῶν πρώτων ἀληθειῶν τῆς θρησκείας, ἂν ὄχι καὶ ἡ πρωτίστη τὴν ὁποίαν τὸ παιδίον ἀμέσως δύναται νὰ ἐννοήσῃ, καὶ ἡ ὁποία διεγείρει εἰς αὐτὸ βαθύτερον καὶ σταθερώτερον αἴσθημα εἰς τὸ ἀξιόλογον τοῦτο ἀντικείμενον.

Τὸ παιδίον ἀντιλαμβάνεται τῶν ἀντικειμένων, τὰ ὁποῖα πίπτουσιν εἰς τὰς αἰσθήσεις του, καὶ βλέπει τὸ ἴδιον αὐτοῦ σῶμα· εἶναι εὔκολον ἄρα νὰ τὸ φέρωμεν εἰς τὴν παρατήρησιν καὶ γνῶσιν πολλῶν ἐκ τῶν μερικωτέρων αὐτοῦ ἰδιοτήτων. Δύναται νὰ φθάσῃ εἰς τὴν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

παρατήρησιν, ὅτι τινὲς τῶν ἰδιοτήτων τούτων εἶναι ὅμοιαι μὲ ἐκείνας, αἱ ὁποῖαι ἀνήκουσιν εἰς τὰ πέριξ αὐτοῦ διάφορα ὑλικὰ ἀντικείμενα.

Ἔχει τὴν συνείδησιν τῶν ἰδίων αὐτοῦ ἀντιλήψεων, τῶν αἰσθημάτων καὶ τῆς νοερᾶς αὐτοῦ καταστάσεως. Εἶναι θαυμαστὸν τῷ ὄντι, πῶς εἰς τόσον μικρὰν ἡλικίαν δύναται νὰ φθάσῃ εἰς τὸ νὰ γνωρίζῃ καὶ νὰ διακρίνῃ τὰ τοιαῦτα. Ἀλλὰ τοῦτο κάμνει πάντοτε, ὁσάκις λέγει, ὅτι πεινᾷ ἢ διψᾷ, ὅτι χαίρεται ἢ λυπεῖται· πάντοτε ὁσάκις λέγει, ὅτι γνωρίζει, σκέπτεται, πιστεύει, ἐνθυμεῖται, λησμονεῖ· πάντοτε, ὁσάκις σὲ ἐννοεῖ, ὅταν τὸ ἐπονομάζῃς καλὸν ἢ κακὸν παιδίον.

Δὲν εἶναι πολὺ δύσκολον νὰ κάμωμεν τὸ παιδίον νὰ παρατηρήσῃ, ὅτι τὰ ὑλικὰ ἀντικείμενα δὲν δεικνύουσι παντελῶς ὅτι αἰσθάνονται, ὅτι σκέπτονται, ἢ ἐνεργοῦσι μὲ ἐλευθέραν θέλησιν· ἐξ ἐναντίας δὲ ὅτι αὐτὸ κάμνει ὅλα ταῦτα, καὶ ἔχει καὶ τὴν *συνείδησιν* ὅλων αὐτῶν. Ἔχει ἄρα τι ἐντὸς ἑαυτοῦ, τὸ ὁποῖον ἐκεῖνα δὲν ἔχουσι. Τί δὲ εἶναι τοῦτο; Εἶναι τάχα ὅμοιον μὲ τὸ σῶμα, ἢ πάντῃ διάφορον τοῦ σώματος;

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Τὸ σῶμά του ἔχει ἰδιότητας ὁμοίας μὲ τὰς τῶν πέριξ αὐτοῦ ὑλικῶν σωμάτων. Τὸ σῶμα του εἶναι ὕλη· τὸ δὲ ἐντὸς αὐτοῦ σκεπτόμενον καὶ διανοούμενον δὲν ἔχει κοινὰς ἰδιότητας μὲ τὴν ὕλην. Ἔχομεν ἄρα ἰσχυρὸν λόγον νὰ συμπεραίνωμεν, ὅτι τοῦτο εἶναι πάντη διάφορον τῆς ὕλης. Τὸ ὀνομάζομεν λοιπὸν *ἄϋλον*· δίδομεν εἰς αὐτὸ διακριτικόν τι ὄνομα, ἂν καὶ τίποτε δὲν γνωρίζωμεν περὶ τῆς οὐσίας αὐτοῦ. Λέγομεν εἰς τὸ παιδίον, ὅτι ἔχει ψυχήν· καὶ μὲ τοῦτο ἐννοοῦμεν οὐδὲν πλέον, ἢ ὅτι ἔχει τι ἐντὸς αὐτοῦ, τὸ ὁποῖον σκέπτεται, καὶ αἰσθάνεται, καὶ διακρίνει τὴν διαφορὰν τὴν μεταξὺ τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, τοῦ δικαίου καὶ τοῦ ἀδίκου· καὶ ὅτι εἶναι ὅλως διόλου διάφορον τοῦ σώματός του, καὶ διακεκριμένον ἀπὸ αὐτό. Ἐρρέθη ὅτι τὸ σῶμά του εἶναι θνητόν· ὅτι δηλαδὴ θέλει ἀποθάνει, καὶ θέλει βληθῆ εἰς τὸν τάφον, καὶ μεταβληθῆ εἰς κόνιν· ἀλλ' ἡ ψυχή του δὲν θέλει ἀποθάνει ποτέ· ὅτι εἶναι ἀθάνατος.

Ἤδη ἀρχίζει τὸ παιδίον νὰ εἰσχωρῇ περιεργότερον εἰς τὸ προκείμενον. Ποῦ θέλει εἶσθαι ἡ ψυχή του μετὰ τὸν θάνατον τοῦ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

σώματος; Τίς θέλει φροντίζει περὶ αὐτῆς; Πῶς θέλει ἐνεργεῖ, καὶ πῶς θέλει αἰσθάνεσθαι;

Προετοιμάζεται ἐκ τούτου εἰς ἄλλο μάθημα, περὶ τοῦ ὅτι ὑπάρχει ἕν μέγα Πνεῦμα, ὅμοιον μὲ τὸ ἰδικόν του, ἀλλ' ἀπείρως ἀνώτερον, τὸ ὁποῖον ἔπλασε καὶ τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ· εἰς τὸ ὁποῖον θέλει δώσει λόγον καὶ τὸ ὁποῖον θέλει βραβεύσει ἢ κολάσει ἕκαστον ἄνθρωπον μετὰ θάνατον, κατὰ τὰς ἐν τῇ παρούσῃ ζωῇ καλὰς ἢ κακὰς πράξεις του.

Οὕτω δὲ τίθεται τὸ θεμέλιον, ἐκ τοῦ ὁποίου ἀναβαίνει εἰς τὸ νὰ γνωρίσῃ τὴν ἀλήθειαν, ὅτι ὁ Θεὸς ἔκαμεν Ἀποκάλυψιν εἰς τὸν ἄνθρωπον, καὶ εἰς τὸ νὰ διδαχθῇ τὰς ἀληθείας, ὅσας ἡ Ἀποκάλυψις αὕτη περιέχει.

Δύναται νὰ ἐρωτήσῃ τὸ παιδίον, ἂν ἔχωσι καὶ τὰ ζῶα ψυχήν. Ἂς λάβῃ καὶ εἰς τοῦτο εἰλικρινῆ τὴν ἀπόκρισιν. Φαίνονται μὲν ὅτι ἔχουσί τι τὰ ζῶα ἐντὸς αὐτῶν, τὸ ὁποῖον συλλογίζεται, ὁμοιάζον κατά τι ἢ ὁπωσοῦν τὴν διανοητικὴν δύναμιν τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλ' εἶναι ἀπειράκις κατώτερον αὐτῆς, καὶ ἀνίκανον κατὰ τὸ φαινόμενον νὰ κάμῃ διάκρισιν

τοῦ καλοῦ ἀπὸ τὸ κακόν· περὶ δὲ τῆς μετὰ θάνατον ὑπάρξεως αὐτοῦ δὲν γνωρίζομεν τίποτε.

Ὑπάρχουσι δύο ἰσχυροὶ λόγοι, ἕνεκα τῶν ὁποίων πρέπει τὸ παιδίον ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας νὰ ὁδηγῆται εἰς τὸ νὰ παρατηρῇ καὶ νὰ κάμνῃ διάκρισιν τῶν ἀντιλήψεών του, τῶν αἰσθημάτων, τῆς καταστάσεώς του, καὶ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ νοός του.

Ἡ πρᾶξις αὕτη οἰκειόνει τὸ παιδίον μὲ τὸ ἴδιον αὐτοῦ πνεῦμα. Ἡ δύναμις τοῦ σκέπτεσθαι προάγεται· ἡ αὐτοσυνείδησις ἐξασκεῖται· ἡ ἕξις τοῦ ἐξετάζειν ἑαυτὸ σχηματίζεται. Τὸ μικρὸν παιδίον οὕτως ἀρχίζει σκεπτόμενον νὰ ἀναβαίνῃ εἰς τὴν ἀξίαν *νοητικοῦ ὄντος*. Αἱ ἰδέαι του αἱ ἀποβλέπουσαι νοερὰ ἀντικείμενα, ἂν καὶ περιωρισμέναι, εἶναι ἀρκούντως ἀκριβεῖς δι' ὅσα εἶναι ἀναγκαῖα διὰ τὴν παροῦσαν ἀνάπτυξιν τοῦ νοὸς καὶ τῆς καρδίας του. Ἀπὸ δὲ τὰς ἰδέας ταύτας βοηθούμενον μορφόνει τὰς ἐννοίας του, τὰς μόνας περὶ τοῦ *αἰωνίου νοὸς* ἀκριβεῖς, ὁποίας ἐπιδέχεται νὰ συλλάβῃ κατ' ἐκείνην τὴν ἡλικίαν.

Ἂς μὴ λησμονῶσι δέ ποτε ὅλοι οἱ περὶ τὴν θρησκευτικὴν διδασκαλίαν τοῦ νέου κατα-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

γινόμενοι, ὅτι τὰ στοιχεῖα ὅλων τῶν ἐννοιῶν μας περὶ τοῦ Πατρὸς καὶ τῶν πνευμάτων ἡμῶν, πρέπει νὰ ἐξάγωνται ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα γνωρίζομεν περὶ τῶν αἰσθημάτων, περὶ τῆς καταστάσεως, καὶ τῶν ἐνεργειῶν τῶν ἰδίων ἡμῶν πνευμάτων. Ἄνευ τῶν στοιχείων τούτων ὅλα ὅσα ἡ Ἀποκάλυψις προτίθεται νὰ μᾶς διδάξῃ περὶ τοῦ Θεοῦ ἤθελεν εἶσθαι ὅλως διόλου ἀκατάληπτα.

Ἕτερος λόγος, διὰ τὸν ὁποῖον πρέπει τὸ παιδίον ἐνωρὶς, καὶ κατὰ τὸ μέτρον τῶν διανοητικῶν του δυνάμεων, νὰ προπαρασκευάζηται εἰς τὸ νὰ ἀποβῇ πνευματικὸς φιλόσοφος εἶναι οὗτος· ὅτι δὲν δύναται κατ᾽ οὐδένα ἄλλον τρόπον νὰ συλλάβῃ ἰδέαν διακεκριμένην περὶ τῆς σημασίας τῶν ὀνομάτων ἐκείνων καὶ τῶν ὅρων τῶν σημαινόντων οὐσίας νοερὰς. Ἐὰν δὲν παρετήρησε τὴν κατάστασιν καὶ τὰς ἐνεργείας τοῦ νοός του, ὅταν *ἀντιλαμβάνηται*, ὅταν *ἐνθυμῆται*, καὶ ὅταν *λησμονῇ*· καὶ ἂν ὡσαύτως δὲν ἔκαμε τὴν διάκρισιν αὐτῶν, πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ ἐννοήσῃ τὴν σημασίαν τῶν ὅρων τούτων;

Ὁ συγγραφεὺς τοῦ πονηματίου τούτου

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἐπάσχισε νὰ βάλῃ εἰς πρᾶξιν τινὰ τῶν ἀναφερθέντων. Παραδίδει δὲ αὐτὸ εἰς τὰς χεῖρας τῶν μητέρων, καὶ ἐκείνων, ὅσοι περὶ πολλοῦ ποιοῦνται, ἢ λαμβάνουσι μέρος εἰς τὴν θρησκευτικὴν διδασκαλίαν τῶν παιδίων.

Συνιστᾷ δὲ νὰ ἀναγινώσκηται αὐτὸ ἐκ διαλειμμάτων κατὰ διαστήματα χρόνου πρόσφορα εἰς πολλὰ μικρὰ παιδία μᾶλλον παρὰ νὰ δοθῇ εἰς χεῖρας αὐτῶν. Εἰς δὲ παιδία ἀνωτέρας ἡλικίας δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς βιβλίον ἀναγνώσεως, ὄχι δὲ ἁπλῆς, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἐξετάζωνται αὐτὰ τὰ παιδία καὶ ὡς πρὸς τὴν γνῶσιν τῶν ἐμπεριεχομένων, καὶ ὡς πρὸς τὴν κατάληψιν τῶν νοημάτων τοῦ βιβλίου.

Ἐὰν δὲ συζητήσεις συμπίπτωσιν ἢ δυσκολίαι γεννῶνται, ἢ ἀμφιβολίαι δεικνύωνται ἐκ μέρους τῶν παιδίων, ὅλα ταῦτα πρέπει νὰ θεωρῶνται μεγίστης προσοχῆς ἄξια. Ὅσοι θέλουσι νὰ διδάξωσι τὰ παιδία καλῶς, πρέπει πρῶτον αὐτοὶ ἀπὸ αὐτὰ τὰ παιδία νὰ μάθωσι πολλά. Ἡ ἁπλῆ ἀλήθεια, ὅτι τὸ παιδίον ἔχει ψυχὴν διάφορον ἀπὸ τὸ σῶμα, ἥτις θέλει ἐπιζήσει αὐτοῦ καὶ θέλει ζῇ αἰωνίως,

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

εἶναι ὅλον ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον προσπαθοῦμεν εἰς τὸ παρὸν βιβλίον νὰ διασαφήσωμεν καὶ νὰ στηρίξωμεν. Ἐὰν ὁ συγγραφεὺς ἐπέτυχεν εἰς τοῦτο, ἂς μὴ ἐρωτηθῇ, διὰ τί τάχα δὲν ἐξετάνθη καὶ περισσότερον. Διότι αὐτὸς νομίζει, ὅτι ἡ πρώτη θρησκευτικὴ διδασκαλία τῶν παίδων πολύπλοκος ὑπάρχει ὑπὲρ τὸ δέον· τὰ παιδία δὲν δύνανται νὰ μάθωσι τὰ πάντα διὰ μιᾶς. Δίδασκε λοιπὸν τὸ παιδίον τὴν ἐν τούτῳ τῷ βιβλίῳ ἐμπεριεχομένην ἀλήθειαν· ἀποκρίνου εἰς τὰς περὶ αὐτῆς ἐρωτήσεις του, ἐξάγαγε τοὺς ἰδίους αὐτοῦ συλλογισμοὺς καὶ ἀναπτύξεις, τὰ ὁποῖα θέλουσι σὲ φέρει πολλάκις εἰς θαυμασμόν· παγίωσον *τὴν ἀλήθειαν ταύτην* εἰς τὴν μνήμην του, ἐγχάραξον αὐτὴν εἰς τὴν καρδίαν του. Κάμε αὐτὸ νὰ αἰσθάνηται ὅτι δὲν εἶναι ἁπλοῦν ζῶον, ἀλλ' ὅτι ἔχει ἄλλας καὶ ὑψηλοτέρας τῶν αἰσθητῶν ἀπολαύσεις· ὅτι εἶναι λογικὸν, ἠθικὸν καὶ ὑπεύθυνον ὄν, προωρισμένον εἰς ὕπαρξιν ἀτελεύτητον πέραν τοῦ τάφου. Οὕτω δ' ἔθεσες τὸ θεμέλιον τοῦ νὰ διδάσκῃς αὐτὸ ὅτι ὑπάρχει Θεὸς, εἰς τοῦ ὁποίου τὰς χεῖρας εἶναι ὁ αἰώνιος αὐτοῦ προορισμός· καὶ ὅτι ὑπάρχει ἓν Βιβλίον εἰς τὸ ὁποῖον δύναται νὰ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

μάθῃ ὅλα ὅσα εἶναι ἀναγκαῖα νὰ γνωρίζῃ περὶ τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ, περὶ τῆς ἰδίας του εὐδαιμονίας καὶ περὶ τῶν καθηκόντων αὐτοῦ.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ.

ΠΡΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΝ ΤΩΝ ΠΑΙΔΩΝ.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ.

ΔΙΑΛΟΓΟΣ Α'.

Ο ΠΕΡΙΚΛΗΣ ἦτο πέντε ἐτῶν παιδίον, ἐν ᾧ ἦτον ἀκόμη βρέφος ἀπέθανεν ὁ πατήρ του· ἡ μήτηρ του Ἄννα εἶχεν αὐτὸν καὶ ἓν κοράσιον τριετὲς Χαρίκλειαν, κατῴκουν δὲ εἰς μίαν τερπνὴν χώραν ἔν τινι λευκῷ οἰκίσκῳ πλησίον τῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ σχολείου.

Ὁ Περικλῆς καὶ ἡ Χαρίκλεια δὲν ὑπήγαινον εἰς τὸ σχολεῖον· ἡ μήτηρ των ἔλεγεν, ὅτι ἤθελον ὑπάγει ἀφοῦ μεγαλώσωσιν ὀλίγον. Αὐτὴ τὰ ἐδίδασκεν εἰς τὴν οἰκίαν. Ἦτο πολὺ καλὴ μήτηρ καὶ τὴν ἠγάπων πολὺ καὶ τὰ δύο τέκνα.

Ὄπισθεν τῆς οἰκίας τῆς κυρίας Ἄννης ἦτον

ὡραῖον περιβόλιον, εἰς τὸ ὁποῖον μίαν ἡμέραν περιεπάτει αὐτὴ μετὰ τοῦ Περικλέους. Οὗτος συνέλεξέ τινα εὔμορφα ἄνθη διὰ νὰ τὰ δώσῃ εἰς τὴν μικρὰν ἀδελφήν του, ἥτις εἶχε μείνει εἰς τὴν οἰκίαν, καὶ τὰ ἔδεσε μὲ κλωστὴν, τὴν ὁποίαν εἶχεν εἰς τὸν κόλπον του.

Ἀφ' οὗ περιεπάτησαν πολλὴν ὥραν, ἦλθον ὀλίγον τι πρὸ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου, καὶ ἐκάθησαν εἰς τὴν παχεῖαν σκιὰν ἑνὸς δένδρου μεγάλου. Ἐκεῖ δὲ ἀνέπνεον τὸν καθαρὸν καὶ δροσερὸν ἀέρα, ὀσφραινόμενοι τὰ εὐώδη ἄνθη, τὰ ὁποῖα εὑρίσκοντο ὁλόγυρά των, καὶ ἤκουον καὶ τὰ κελαδήματα τῶν πτηνῶν, τῶν καθημένων εἰς τοὺς κλάδους τοῦ δένδρου. Πανταχοῦ ἦτον ἡσυχία, νηνεμία, καὶ ὡραιότης.

Ὁ Περικλῆς, ὡς φρόνιμον παιδίον, ἐκάθητο ἥσυχος, καὶ ἠσθάνετο πολλὴν εὐχαρίστησιν. Ἡ δὲ Κυρία Ἄννα ἦτο καὶ αὐτὴ εὐχαριστημένη, καὶ ἔχαιρε πάντοτε βλέπουσα τὴν καλωσύνην του. Ὅθεν ἐπίασε τότε τὴν χεῖρά του, καὶ τὸν ἐφίλησε, καὶ ἀπεφάσισε νὰ λαλήσῃ ὀλίγον μετ' αὐτοῦ, διὰ νὰ τὸν διδάξῃ τινὰ ὠφέλιμα πράγματα· καὶ ἤρχισεν οὕτως.

ΜΗΤΗΡ. Κύτταξε, Πέρικλες, ἐκεῖνο τὸ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ὡραῖον, τὸ στρογγύλον, καὶ λευκὸν λιθάριον· φέρε μέ το.

ΠΕΡΙΚΛΗΣ. Ἰδοὺ τὸ ἔφερα. Φαίνεται ὡς ζάχαρι· σχεδὸν ἤθελε γελασθῇ τις νὰ τὸ φάγῃ.

ΜΗΤ. Ὄχι, τέκνον μου, δὲν τρώγεται. εἶναι πολλὰ σκληρόν· καὶ ἤθελες συντρίψει τὰ ὀδόντιά σου, ἐὰν ἐδοκίμαζες νὰ τὸ φάγῃς.

ΠΕΡ. Πῶς ὀνομάζεται, μῆτερ;

ΜΗΤ. Ὀνομάζεται λιθάριον, καὶ θέλω νὰ σὲ διδάξω περὶ αὐτοῦ. Ἐὰν τὸ ἠρώτας τίποτε, ἤθελεν ἐμπορέσει νὰ σὲ ἀποκριθῇ;

ΠΕΡ. Ὄχι μῆτερ· τὸ λιθάριον δὲν ἐμπορεῖ νὰ λαλήσῃ.

ΜΗΤ. Ἐὰν ἐδοκίμαζες νὰ τὸ διδάξῃς, ἠδύνατο νὰ μάθῃ τίποτε;

ΠΕΡ. Ὄχι, ὄχι, μῆτερ· ἐξεύρετε ὅτι δὲν ἐμπορεῖ νὰ μάθῃ.

ΜΗΤ. Κύτταξε τὸ ὡραῖον ἐκεῖνο τριαντάφυλλον εἰς τὸ δεμάτιον τῶν ἀνθῶν, τὰ ὁποῖα ἔχεις διὰ τὴν ἀδελφήν σου· εἶναι πολλὰ διάφορον ἀπὸ τὸ λιθάριον. Αὐτὸ ἔχει μίσχον μὲ πράσινα φύλλα, καὶ ἄνθος κόκκινον καὶ εὐῶδες· καὶ ὅλα ταῦτα ἡνωμένα ἀποτελοῦσι τὸ ὡραῖον τριαντάφυλλον. Ὅταν ἦτον εἰς

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τὴν τριανταφυλλιὰν, ἔζη καὶ ηὔξανε· καὶ θέλει ζήσει ἀκόμη μίαν ἢ δύο ἡμέρας, ἐὰν τὸ βάλῃ ἡ Χαρίκλεια εἰς ποτήριον μὲ νερόν. Τὸ τριαντάφυλλον εἶναι πλέον ἀξιοπερίεργον παρὰ τὸ λιθάριον, διότι τοῦτο ζῇ, ἐν ᾧ τὸ λιθάριον δὲν ζῇ. Λάλησον εἰς τὸ τριαντάφυλλον καὶ ἰδὲ ἐὰν σὲ ἀποκριθῇ.

ΠΕΡ. Εἶναι περιττὸν νὰ λαλήσω εἰς τὸ τριαντάφυλλον, διότι τὰ τριαντάφυλλα δὲν ἐμποροῦσι νὰ ἀκούωσιν, οὔτε νὰ λαλῶσιν.

ΜΗΤ. Ἐμπορεῖ ἓν τριαντάφυλλον νὰ μάθῃ τίποτε;

ΠΕΡ. Ὄχι, μῆτερ, καθὼς οὔτε τὸ λιθάριον.

ΜΗΤ. Ἐξεύρεις τίς μὲ ἔδωκε τὸ ὡρολόγιον τοῦτο;

ΠΕΡ. Μὲ εἴπετε, ὅτι ὁ πατήρ μου σᾶς τὸ εἶχε δώσει. Τί ὡραῖον ὡρολόγιον! Ἀνοίξατέ το, παρακαλῶ, καὶ συγχωρήσατέ με νὰ ἴδω τί ἔχει μέσα.

(Ἡ Κυρία Ἄννα ἀνοίγει τὸ ὡρολόγιον.)

ΜΗΤ. Ἰδοὺ, Πέρικλες, κύτταξε πόσοι μικροὶ τροχοὶ στρέφονται ἀδιακόπως.

ΠΕΡ. Τοὺς βλέπω, μῆτερ· εἴθε νὰ εἶχα καὶ ἐγὼ ὡρολόγιον νὰ δεικνύῃ τὰς ὥρας. Ἐνθυμεῖσθε

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ὅτι προχθὲς, ὅταν ἠνοίξατε τὸ ὡρολόγιόν σας, καὶ τὸ ἐδείξατε εἰς τὴν Χαρίκλειαν, αὐτὴ τὸ ἐνόμισε ζωντανόν;

ΜΗΤ. Μάλιστα, τέκνον μου· ἀλλ' ἡ ἀδελφή σου εἶναι ἀκόμη πολὺ μικρὰ, καὶ δὲν ἤξευρε καλήτερα. Σὺ ἐξεύρεις ὅτι τὸ ὡρολόγιον δὲν εἶναι ζωντανόν.

ΠΕΡ. Ἀλλὰ φαίνεται ὡς νὰ ἦτο ζωντανὸν, διότι κινεῖται ἀφ' ἑαυτοῦ.

ΜΗΤ. Ὄχι, δὲν ἐμπορεῖ τὸ ὡρολόγιον νὰ κινηθῇ μόνον του· τοῦτο εἶναι ἐπίσης ἀδύνατον καθὼς καὶ τὸ νὰ κινηθῇ ἀφ' ἑαυτοῦ ἓν τριαντάφυλλον, ἢ ἓν λιθάριον. Ἔχει ἀνάγκην νὰ ἐντείνηται μὲ κλειδίον, καὶ ἔχει ἐντὸς αὐτοῦ ἐλατήριον, τὸ ὁποῖον κινεῖ τοὺς τροχούς.

ΠΕΡ. Μῆτερ, τὸ ὡρολόγιον μὲ φαίνεται περιεργότερον παρὰ τὸ λιθάριον καὶ τὸ τριαντάφυλλον.

ΜΗΤ. Καλά· ἰδὲ λοιπὸν, ἐὰν τὸ ὡρολόγιον δύναται νὰ σὲ εἴπῃ τίποτε, ἢ ἐὰν ἐμπορῇς νὰ τὸ διδάξῃς τίποτε.

ΠΕΡ. Δὲν ἐμπορεῖ νὰ ὁμιλήσῃ, οὔτε ἐμπορῶ νὰ τὸ διδάξω· τοῦτο εἶναι ἐπίσης ἀδύνατον,

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

καθὼς καὶ τὸ νὰ διδάξω τὸ λιθάριον ἢ τὸ τριαντάφυλλον.

ΜΗΤ. Διατί δὲν ἐμπορεῖ τὸ ὡρολόγιον νὰ ὁμιλήσῃ, ἢ νὰ μάθῃ τίποτε;

ΠΕΡ. Ἄ! τώρα μοῦ ἦλθεν εἰς τὸν νοῦν, διατί τὸ ὡρολόγιον δὲν ἐμπορεῖ μήτε νὰ μάθῃ, μήτε νὰ ὁμιλήσῃ, καθὼς οὔτε τὸ λιθάριον, οὔτε τὸ τριαντάφυλλον.

ΜΗΤ. Τί εἶναι λοιπὸν τὸ αἴτιον;

ΠΕΡ. Διότι δὲν ἔχουν στόμα διὰ νὰ λαλῶσιν, οὐδὲ ὦτα διὰ νὰ ἀκούωσιν.

ΜΗΤ. Δὲν εἶναι κἀμμία ἄλλη αἰτία;

ΠΕΡ. Δὲν ἐξεύρω ἄλλην· ἐὰν ἦναι κἀμμία ἄλλη, εἰπέτε μέ την, παρακαλῶ σας.

ΜΗΤ. Τέκνον μου, ἤρχισε νὰ σκοτεινιάζῃ, ἂς ὑπάγωμεν εἰς τὴν οἰκίαν, καὶ μετὰ τὸ δεῖπνον θέλω σὲ ὁμιλήσει περισσότερον περὶ τούτου.

Ὑπῆγαν λοιπὸν εἰς τὴν οἰκίαν, καὶ ὁ Περικλῆς ἔδωκεν εἰς τὴν ἀδελφήν του τὰ ἄνθη, τὰ ὁποῖα εἶχε δι' αὐτήν. Ἡ Χαρίκλεια ἐφίλησε τὸν ἀδελφόν της, τὸν εὐχαρίστησε δι' αὐτὰ, καὶ τὰ ἔβαλεν εἰς ἓν ποτήριον γεμάτον νερόν.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΔΙΑΛΟΓΟΣ Β'.

Μετὰ τὸ δεῖπνον ἡ Κυρία Ἄννα εἶπεν εἰς τὴν Χαρίκλειαν, ὅτι ἐμπορεῖ νὰ παίξῃ ὀλίγον μὲ τὰ ξύλα, καὶ μὲ αὐτὰ νὰ κτίσῃ οἰκίσκους καθημένη κάτω εἰς τὸ ἔδαφος. Ἔπειτα ἐπίασε τὸ ῥάψιμόν της, καὶ ἐκάθησε πλησίον τῆς τραπέζης. Ὁ δὲ Περικλῆς ἐκάθησε πλησίον της καὶ αὐτὸς εἰς τὴν μικρὰν καθέκλαν του, ἐπιθυμῶν ν' ἀκούσῃ τι ἀκόμη περὶ τοῦ λιθαρίου, καὶ τοῦ τριανταφύλλου, καὶ τοῦ ὡρολογίου. Εἶχε φυλάξει τὸ λιθάριον εἰς τὸν κόλπον του, καὶ τότε τὸ ἔβγαλε καὶ τὸ ἔβαλεν ἐπὶ τῆς τραπέζης. Ἡ Κυρία Ἄννα ἔβαλε καὶ τὸ ὡρολόγιόν της ἐπὶ τῆς τραπέζης διὰ νὰ ἴδῃ πότε ἤθελεν εἶσθαι καιρὸς νὰ πλαγιάσωσι τὰ παιδία. Ὁ Περικλῆς ἤρχισε τὸν λόγον πρῶτος.

ΠΕΡ. Μῆτερ, ἐν ᾧ ὡμιλοῦμεν εἰς τὸ περιβόλιον περὶ τοῦ λιθαρίου καὶ τοῦ ὡρολογίου, εἴπετε νὰ μὲ λαλήσετε περισσότερα περὶ αὐτῶν μετὰ τὸ δεῖπνον. Εἰπέτε μοι παρακαλῶ, διατί αὐτὰ δὲν ἐμποροῦσι νὰ λαλήσωσιν ἢ νὰ μάθωσιν;

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἐγὼ ἐνόμιζον, διότι δὲν ἔχουσι στόμα καὶ ὦτα.

ΜΗΤ. Αὐτὴ εἶναι μία αἰτία, ἀλλ' ὄχι καὶ ἡ μόνη. Ὁ σκύλος ἔχει στόμα, καὶ χείλη, καὶ ὀδόντια, καὶ γλῶσσαν, σχεδὸν ὅμοια μὲ τὰ ἰδικά σου, ἀλλὰ δὲν ἐμπορεῖ νὰ λαλήσῃ, μήτε νὰ μάθῃ ν' ἀναγινώσκῃ.

ΠΕΡ. Ὁ ἰδικός μας σκύλος ὅμως, ὁ Λιλῆς, ἐμπορεῖ νὰ ἐκβάλῃ φωνήν· κἄποτε γαυγίζει πολλὰ δυνατά.

ΜΗΤ. Ἀλλὰ ἐμπορεῖ ὁ Λιλῆς νὰ προφέρῃ καὶ λέξεις;

ΠΕΡ. Ὄχι, μῆτερ, οὐδὲ μίαν λέξιν. Ἀλλ' ἀπορῶ διατί νὰ μὴ ἐμπορῇ, ἐνῷ ἔχῃ στόμα, καὶ χείλη, καὶ ὀδόντια καὶ γλῶσσαν, τόσον πολὺ ὅμοια μὲ τὰ ἰδικά μου.

ΜΗΤ. Ἐδοκίμασες ποτὲ νὰ διδάξῃς τὸν Λιλῆν ν' ἀναγινώσκῃ;

ΠΕΡ. Ὄχι, μῆτερ, οἱ σκύλοι δὲν ἐμποροῦσι νὰ μάθωσι ν' ἀναγινώσκωσιν. Ἐδίδαξα ὅμως τὸν Λιλῆν, νὰ διώκῃ τὰς πάπιας ἀπὸ τὴν αὐλήν, τὴν εἰς τὸ ἔμπροσθεν τοῦ οἴκου· καὶ νὰ τρέχῃ κατόπιν τῆς σφαίρας μου, καὶ νὰ μὲ τὴν φέρῃ, ὅταν τὴν ῥίπτω εἰς τὸν δρόμον. Ἀλλὰ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

θαυμάζω διατί δὲν ἐμπορεῖ νὰ μάθῃ ν' ἀναγινώσκῃ. Μὲ φαίνεται, ὅτι ἐξεύρει πολλὰ πράγματα.

ΜΗΤ. Ἐξεύρει μερικὰ πράγματα, Πέρικλες. Πόσα πράγματα ὅμως ἐξεύρετε σὺ καὶ ἡ Χαρίκλεια! Πολὺ περισσότερα βέβαια παρ' ὅσα ἐξεύρει ὁ καϋμένος ὁ Λιλῆς· καὶ προσέτι ἐμπορεῖτε νὰ μάθητε ἀκόμη πολλὰ, καὶ νὰ ἐξακολουθῆτε νὰ μανθάνητε ἐν ὅσῳ ζῆτε· καὶ νὰ ἀναγινώσκητε πολλὰ βιβλία, καὶ νὰ ἀποκτήσητε πολλὴν μάθησιν. Ἀλλ' ὁ Λιλῆς δὲν ἐμπορεῖ νὰ κάμῃ ταῦτα· ἐξεύρει τώρα σχεδὸν τόσα, ὅσα θέλει ἐξεύρει ἐπὶ ζωῆς του.

ΠΕΡ. Μῆτερ, ἐγνώρισεν ὁ Λιλῆς ὅτι ἦτο κακὸν νὰ κλέψῃ τὸ κρέας ἀπὸ τὸ ὑπόγειον, ὅτε τὸν ἐδείρατε δι' αὐτό;

ΜΗΤ. Ὄχι δὲν τὸ ἐγνώρισε· διότι δὲν εἶναι ἱκανὸς νὰ διακρίνῃ τὸ δίκαιον ἀπὸ τὸ ἄδικον.

ΠΕΡ. Μήπως ἐμπορεῖ ὁ σκύλος, ἢ ὁ γάτος, ἢ τὸ ἄλογον, ἢ ἡ ἀγελάδα, ἢ τὸ πρόβατον νὰ διακρίνῃ τὸ δίκαιον ἀπὸ τὸ ἄδικον, μῆτερ;

ΜΗΤ. Ὄχι, τέκνον μου, δὲν ἐμποροῦσι. Μόνον οἱ ἄνδρες, καὶ αἱ γυναῖκες, καὶ τὰ παιδία ἐξεύρουσι ποῖον εἶναι τὸ δίκαιον καὶ ποῖον τὸ ἄδικον· ἀλλὰ τὰ τετράποδα ζῶα, καὶ τὰ πτηνὰ, καὶ τὰ ὀψάρια δὲν ἐξεύρουσιν.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΕΡ. Μήπως ἐξεύρουσιν αἱ μυῖαι μῆτερ ;

ΜΗΤ. Οὔτε αὐταὶ ἠξεύρουσιν, οὔτε κανὲν ἄλλο ἀπὸ τὰ ζωύφια· οὔτε οἱ βάτραχοι, οὔτε οἱ φρῦνοι, οὔτε οἱ σκώληκες, οὔτε τὰ ὀφίδια. Βλέπεις πόσον διαφορετικὸς εἶσαι, Πέρικλες, ἀπὸ αὐτὰ τὰ ζῶα, καὶ ἀπὸ τὸ ὡρολόγιον, καὶ ἀπὸ τὸ τριαντάφυλλον, καὶ ἀπὸ τὸ λιθάριον. Σὺ ἐμπορεῖς νὰ μὲ καταλάβῃς, ὅταν σὲ ὁμιλῶ· ἐμπορεῖς νὰ μὲ λαλήσῃς, διὰ νὰ γνωρίσω ἀκριβῶς τί ἐννοεῖς· ἐμπορεῖς νὰ μάθῃς ν' ἀναγινώσκῃς, καὶ νὰ γράφῃς καὶ νὰ κάμνῃς πολλὰ διάφορα πράγματα, καὶ ἐμπορεῖς νὰ ἐξακολουθῇς νὰ μανθάνῃς, καὶ νὰ σπουδάζῃς καὶ νὰ ἀποκτᾷς σοφίαν. Σὺ ἐξεύρεις ποῖον εἶναι τὸ δίκαιον καὶ ποῖον τὸ ἄδικον. Αἰσθάνεσαι εὐχαρίστησιν, ὅταν κάμνῃς καλὰ, καὶ λύπην ὅταν κάμνῃς κακά. Ἐκατάλαβες ὅλα ταῦτα ;

ΠΕΡ. Στοχάζομαι ὅτι τὰ ἐκατάλαβα.

ΜΗΤ. Ἐνθυμοῦ λοιπὸν πόσον διαφορετικὸς εἶσαι ἀπὸ τὸ λιθάριον, ἀπὸ τὸ τριαντάφυλλον, τὸ ὡρολόγιον, καὶ ἀπὸ τὸν σκύλον σου τὸν Λιλῆν. Θέλομεν προσπαθήσει μετ' ὀλίγον νὰ καταλάβωμεν τί εἶναι ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον σὲ κάμνει τόσον διαφορετικὸν ἀπὸ αὐτά.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΕΡ. Ὦ, μῆτερ, εἰπέτε μέ το τώρα, σᾶς παρακαλῶ;

ΜΗΤ. Ὄχι, τέκνον μου, πρέπει πρῶτον νὰ σ' ἐξηγήσω τινὰ πράγματα, διὰ νὰ ἐμπορέσῃς νὰ μὲ καταλάβῃς. Μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἴσως ἐμπορέσω νὰ σὲ τὸ εἴπω.

ΠΕΡ. Καλὰ, μῆτερ· εὑρίσκω πάντοτε, ὅτι εἶς ἐξεύρετε καλήτερα ἀπὸ ἐμὲ πῶς νὰ μὲ ἰδάξητε· θέλω προσμείνει λοιπὸν, ἕως οὗ λθῃ ὁ ἁρμόδιος καιρός. Ἀλλὰ θέλετε ἀργήσει νὰ μὲ λαλήσητε ἀκόμη περὶ τοῦ λιθαρίου, τοῦ τριανταφύλλου, τοῦ ὡρολογίου, καὶ περὶ τοῦ Αιλῆ; ἐπιθυμῶ πολὺ νὰ μὲ λαλῆτε περὶ αὐτῶν.

ΜΗΤ. Ἐὰν φέρησαι φρόνιμα, θέλω σὲ λαλήσει περὶ αὐτῶν αὔριον. Εἶναι τώρα καιρὸς νὰ πλαγιάσητε, καὶ σὺ καὶ ἡ Χαρίκλεια.

ΔΙΑΛΟΓΟΣ Γ'.

Τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν ὀλίγον ὕστερον ἀπὸ τὸ πρόγευμα ἡ Κυρία Ἄννα καὶ τὰ δύο της

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τέκνα ὑπῆγαν νὰ περιπατήσωσιν εἰς τὸ περιβόλιον. Ἡ ἡμέρα ἦτον ὡραία· ὁ οὐρανὸς εὔδιος, καὶ ὁ ἥλιος ἔλαμπε φαιδρῶς καὶ εὐαρέστως· τὸ σκυλίον ὑπῆγεν ὁμοῦ τρέχον καὶ παίζον πλησίον των. Ἡ Χαρίκλεια ἐζήτησεν ἄδειαν ἀπὸ τὴν μητέρα της νὰ ὑπάγῃ νὰ συλλέξῃ τινὰ νέα ἄνθη, διὰ νὰ τὰ βάλῃ εἰς τὸ ποτήριόν της ὁμοῦ μὲ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ὁ Περικλῆς τὴν εἶχε δώσει. Ἡ Κυρία Ἄννα τὴν εἶπε νὰ ὑπάγῃ. Ἡ Χαρίκλεια λοιπὸν ἐκίνησε τρέχουσα, ὅσον ἠμπόρει ὀγρήγορα, καὶ ὁ Διλῆς ἔτρεχε καὶ αὐτὸς κατόπιν της. Ἡ δὲ Κυρία Ἄννα καὶ ὁ Περικλῆς, ἀφ' οὗ ἐτελείωσαν τὸν περίπατον, ἐκάθησαν εἰς ἓν κάθισμα, καὶ ἤρχισαν νὰ συνομιλῶσι.

ΠΕΡ. Μῆτερ, ἐνθυμεῖσθε, ὅτι ὑπεσχέθητε νὰ μοὶ εἴπητε κἄτι ἀκόμη περὶ τοῦ λιθαρίου, τοῦ τριανταφύλλου, τοῦ ὡρολογίου, καὶ περὶ τοῦ μικροῦ σκύλου μου. Κυττάζετε πῶς τρέχει ὄπισθεν τῆς Χαρικλείας!

ΜΗΤ. Ἐνθυμοῦμαι ὅτι σὲ ὑπεσχέθην νὰ σὲ λαλήσω περὶ αὐτῶν, ἐὰν ἦσαι φρόνιμος. Ἐφέρθης πολὺ καλὰ, καὶ θέλομεν συνομιλήσει περὶ αὐτῶν ὀλίγα, πρὶν ὑπάγωμεν εἰς τὴν οἰκίαν.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΕΡ. Ἐσυλλογιζόμην ὀλίγον σήμερον, μῆτερ, δι' ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον μὲ εἴπετε χθὲς τὸ βράδυ, καὶ ἐστοχαζόμην πόσον διαφέρει ἡ ἀδελφή μου ἀπὸ τὸ λιθάριον. Αὐτὴ δὲν τὸ ὁμοιάζει τελείως.

ΜΗΤ. Ἡ Χαρίκλεια ὅμως δὲν ὁμοιάζει μὲ τὸ λιθάριον ὀλίγον;

ΠΕΡ. Τί μῆτερ; δὲν σᾶς ἐκατάλαβα.

ΜΗΤ. Ἐμπορεῖς νὰ σηκώσῃς τὸ λιθάριον;

ΠΕΡ. Μάλιστα, μῆτερ, ἐπειδὴ εἶναι πολὺ ἐλαφρόν.

ΜΗΤ. Ἐμπορεῖς νὰ σηκώσῃς τὴν Χαρίκλειαν;

ΠΕΡ. Μάλιστα, τὴν ἐσήκωσα μίαν φορὰν, πλὴν μὲ δυσκολίαν· διότι αὐτὴ εἶναι πολὺ βαρεῖα· εἶναι βαρυτέρα καὶ ἀπὸ ἐμέ. Ὁ Κύριος Κωνσταντῖνος μᾶς ἐζύγισε τὸ παρελθὸν σάββατον τὸ ἀπόγευμα εἰς τὴν μεγάλην ζυγαρίαν του.

ΜΗΤ. Ἡ Χαρίκλεια λοιπὸν ἔχει περισσότερον βάρος ἀπὸ σέ. Ἐὰν ὁ Κύριος Κωνσταντῖνος ἐζύγιζε τὴν Χαρίκλειαν καὶ τὸ λιθάριον, ποῖον ἤθελεν ἔχει περισσότερον βάρος;

ΠΕΡ. Ἡ Χαρίκλεια ἤθελε ζυγίσει ἴσα μὲ πολλὰ λιθάρια.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΜΗΤ. Αὐτὴ λοιπὸν ἤθελεν εἶσθαι βαρεῖα πολὺ περισσότερον παρὰ ἓν λιθάριον.

ΠΕΡ. Μάλιστα, μῆτερ.

ΜΗΤ. Τὸ λιθάριον λοιπὸν ἔχει μίαν ἰδιότητα, τὴν ὁποίαν ἔχει καὶ ἡ Χαρίκλεια· διότι καὶ αὐτὴ ἔχει βάρος ὡς τὸ λιθάριον.

ΠΕΡ. Μάλιστα, μῆτερ. Τώρα βλέπω, ὅτι ἡ Χαρίκλεια καὶ τὸ λιθάριον ὁμοιάζουσιν ὀλίγον.

ΜΗΤ. Ποῖον φαίνεται σκληρότερον, τὸ λιθάριον ἢ ἡ χεὶρ τῆς Χαρικλείας;

ΠΕΡ. Τὸ λιθάριον, μῆτερ· ἀλλὰ καὶ ἡ χεὶρ τῆς Χαρικλείας εἶναι ἀρκετὰ σκληρά.

ΜΗΤ. Ἡ Χαρίκλεια λοιπὸν καὶ τὸ λιθάριον ἔχουσιν ὡσαύτως σκληρότητα.

ΠΕΡ. Μάλιστα· καὶ εἰς τοῦτο βλέπω ὅτι ὁμοιάζουσιν ὀλίγον.

ΜΗΤ. Κύτταξε, Πέρικλες· ἡ Χαρίκλεια στέκει πλησίον τοῦ τοίχου· βλέπεις τὴν σκιάν της εἰς τὸν τοῖχον;

ΠΕΡ. Μάλιστα, μῆτερ· πόσον ἀκριβῶς τὴν ὁμοιάζει! Ἐὰν εἶχα ἐδῶ τὴν πλάκα μου καὶ τὸ κονδύλιόν μου ἠμπόρουν, νομίζω, νὰ ζωγραφίσω ἐκείνην τὴν σκιάν.

ΜΗΤ. Ἰδοὺ μολυβοκόνδυλον καὶ χαρτίον.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Δοκίμασον, ἐὰν ἐμπορῇς νὰ τὴν ζωγραφίσῃς.

ΠΕΡ. Μάλιστα.

(Ὁ Περικλῆς λαμβάνει τὸ μολυβοκόνδυλον καὶ τὸ χαρτίον, καὶ ζωγραφίζει τὴν σκιάν.)

ΜΗΤ. Τὴν ἔκαμες πολὺ καλά. Αὐτὸ τὸ ὁποῖον ἐζωγράφισες εἶναι ἡ μορφὴ ἢ τὸ σχῆμα τῆς Χιαρικλείας· ζωγράφισον τώρα τὸ σχῆμα τοῦ λιθαρίου.

(Ὁ Περικλῆς ζωγραφίζει τὸ σχῆμα τοῦ λιθαρίου).

ΠΕΡ. Μῆτερ, τὸ σχῆμα τοῦ λιθαρίου εἶναι στρογγύλον, τὸ σχῆμα τῆς Χαρικλείας ὅμως εἶναι, δὲν ἐξεύρω πῶς νὰ τὸ ὀνομάσω, δὲν εἶναι στρογγύλον, οὔτε τετράγωνον, πλὴν ὁμοιάζει μὲ τὴν σκιάν της.

ΜΗΤ. Ἡ Χαρίκλεια λοιπὸν καὶ τὸ λιθάριον ἔχουσιν ὁμοίως καὶ σχῆμα.

ΠΕΡ. Μάλιστα, μῆτερ· καὶ αὐτὸ εἶναι τὸ τρίτον πρᾶγμα, κατὰ τὸ ὁποῖον ὁμοιάζουσιν ὀλίγον.

ΜΗΤ. Ὁποῖον εἶναι τὸ χρῶμα τοῦ λιθαρίου;

ΠΕΡ. Λευκόν, μῆτερ. Ἄ! μαντεύω, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον μέλλετε νὰ μὲ εἴπητε τώρα,

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ὅτι ἡ Χαρίκλεια καὶ τὸ λιθάριον ἔχουσι καὶ χρῶμα. Ἀλλὰ ἐκείνη ἔχει χρῶμα πολὺ ὡραιότερον ἀπὸ τὸ λιθάριον. Ἐκείνη ἔχει πολλὰ καὶ διάφορα χρώματα. Αἱ τρίχες της καὶ οἱ ὀφθαλμοί της εἶναι μελανά· ὁ λαιμὸς καὶ αἱ χεῖρές της εἶναι λευκά. Λευκὰ εἶναι καὶ τὰ ὀδόντιά της. Πόσον ὡραῖον καὶ κόκκινον μάγουλον ἔχει. Ἄ! μῆτερ, ἡ Χαρίκλεια δὲν εἶναι πολὺ εὔμορφον κοράσιον;

ΜΗΤ. Ἐλπίζω ὅτι ἡ ἀδελφή σου θέλει γίνει καλὸν κοράσιον· διότι καλήτερα νὰ ἦναι καλὸν παιδίον, καὶ ἂς ἦναι καὶ ἄσχημον, παρὰ νὰ ἦναι κακὸν, καὶ νὰ ἦναι πολὺ εὔμορφον.

Τώρα εἰπέ μοι, κατὰ πόσα πράγματα ἡ Χαρίκλεια καὶ τὸ λιθάριον ὁμοιάζουσιν;

ΠΕΡ. Κατὰ τέσσαρα πράγματα ἔχουσι τινὰ ὁμοιότητα, μῆτερ· κατὰ τὸ βάρος, τὴν σκληρότητα, τὸ σχῆμα, καὶ τὸ χρῶμα.

ΜΗΤ. Ὑπόθες ὅτι εἷς λέων ἥρπαζε τὴν Χαρίκλειαν καὶ τὴν ἔβαλλεν εἰς τὸ μεγάλον στόμα του· δὲν ἠμπόρει νὰ συντρίψῃ τὸ σῶμά της εἰς πολλὰ κομμάτια!

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΕΡ. Καὶ εἶναι ἐδῶ πλησίον λέοντες, μῆτερ!

ΜΗΤ. Ὄχι, τέκνον μου, μὴ φοβῆσαι τοὺς λέοντας· εὑρίσκονται πολλὰ μακρὰν ἀπ' ἐδῶ, καὶ δὲν ἐμποροῦσι ποτὲ νὰ βλάψωσιν οὔτε σὲ, οὔτε τὴν ἀδελφήν σου.

ΠΕΡ. Ἄ! πολὺ καλὰ μῆτερ.

ΜΗΤ. Ἐὰν ἐπίανες ἕν σφυρίον καὶ ἐσύντριβες τὸ λιθάριον, τί ἤθελε γείνει αὐτό!

ΠΕΡ. Κομμάτια.

ΜΗΤ. Μάλιστα, τέκνον μου, ἤθελε συντριφθῆ εἰς κομμάτια, ἢ εἰς μέρη, τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ αὐτό.

ΠΕΡ. Στοχάζομαι ὅτι καὶ ἂν εἷς λέων ἥρπαζε τὴν καϋμένην τὴν ἀδελφήν μου, ἤθελε συντρίψει τὸ σῶμά της εἰς χίλια κομμάτια ἢ μέρη.

ΜΗΤ. Ἡ Χαρίκλεια λοιπὸν καὶ τὸ λιθάριον ἔχουσι καὶ μέρη.

ΠΕΡ. Μάλιστα, μῆτερ· ἡ Χαρίκλεια ὅμως ἔχει περισσότερα μέρη ἀπὸ τὸ λιθάριον.

ΜΗΤ. Ἔλα, Χαρίκλεια· ἔλα καὶ σὺ, Περίκλες, εἶναι καιρὸς τώρα νὰ ὑπάγωμεν εἰς τὴν οἰκίαν διὰ νὰ ἀρχίσωμεν τὸ μάθημά μας.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ὑπῆγαν λοιπὸν εἰς τὴν οἰκίαν, καὶ ἡ Κυρία Ἄννα ἐκάθησε μετὰ τῶν παίδων εἰς τὴν αἴθουσαν, καὶ τὰ ἐδίδαξε νὰ συλλαβίζωσι καὶ νὰ ἀναγινώσκωσιν.

ΔΙΑΛΟΓΟΣ Δ.

Ἀφ' οὗ ἡ Κυρία Ἄννα τοὺς ἐδίδαξε μίαν ὥραν εἶπε πρὸς τὸν Περικλέα καὶ τὴν Χαρίκλειαν, ὅτι ἔχουσι τὴν ἄδειαν νὰ ὑπάγωσι νὰ παίξωσιν ὀλίγον. Ἡ Χαρίκλεια ἔφερε τὸ ἁμάξιόν της καὶ ἔβαλεν εἰς αὐτὸ τὴν κοῦκλάν της, καὶ ἐξῆλθεν εἰς τὴν αὐλὴν τὴν ἔμπροσθεν τῆς οἰκίας, διὰ νὰ τὸ σύρῃ ὁλόγυρα· ὁ δὲ Περικλῆς δὲν ὑπῆγε νὰ παίξῃ, ἀλλ' ἐπεθύμει πολὺ νὰ συνομιλήσῃ πάλιν μετὰ τῆς μητρός του, καὶ τὴν παρεκάλεσε νὰ εἴπῃ ἀκόμη τὶ περὶ τοῦ λιθαρίου. Αὐτὴ δὲ συγκατένευσε, καὶ ὁ Περικλῆς ἐστάθη πλησίον της, διότι εἶπεν, ὅτι ἦτο βεβαρημένος ἀπὸ τὸ κάθισμα.

ΜΗΤ. Ἔλα, πάλιν εἰπέ μοι, Περίκλες,

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

κατὰ πόσα πράγματα ἡ ἀδελφή σου καὶ τὸ λιθάριον ὁμοιάζουσι.

ΠΕΡ. Νομίζω, ἂν δὲν λανθάνωμαι, μῆτερ, ὅτι ἔχουσιν ὅμοια τὰ ἑξῆς· βάρος, σκληρότητα, σχῆμα, χρῶμα, καὶ μέρη.

ΜΗΤ. Ἰδοὺ τὸ τριαντάφυλλον, τὸ ὁποῖον ἔδωκες εἰς τὴν ἀδελφήν σου· εἶναι ἀκόμη ζωηρόν· μόλις ἐμαράνθη ὀλίγον.

ΠΕΡ. Ἡ Χαρίκλεια ἤλλαξε τὸ νερόν του, μῆτερ, δύο ἢ τρεῖς φορὰς, καὶ διὰ τοῦτο στοχάζομαι ὅτι διέμεινε ζωηρόν.

ΜΗΤ. Δοκίμασον ἐὰν ἐμπορῇς νὰ μὲ εἴπῃς κατὰ τί τὸ τριαντάφυλλον καὶ ἡ μικρὰ ἀδελφή σου ὁμοιάζουσιν.

ΠΕΡ. Ἐμπορῶ νὰ σᾶς εἴπω, μῆτερ, τινὰ πράγματα, κατὰ τὰ ὁποῖα ἡ Χαρίκλεια καὶ τὸ τριαντάφυλλον ὁμοιάζουσι, διότι εἷς τινα πράγματα ὁμοιάζουσι μὲ τὸ λιθάριον.

ΜΗΤ. Καλὰ, εἰπέ μέ τα.

ΠΕΡ. Ἡ Χαρίκλεια, τὸ τριαντάφυλλον, καὶ τὸ λιθάριον ἔχουσι βάρος, σκληρότητα, σχῆμα, χρῶμα, καὶ μέρη.

ΜΗΤ. Καλά! Ἀλλὰ ποῖον ὁμοιάζει

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

περισσότερον μὲ τὴν Χαρίκλειαν· τὸ λιθάριον ἢ τὸ τριαντάφυλλον;

ΠΕΡ. Τὸ τριαντάφυλλον.

ΜΗΤ. Διατί;

ΠΕΡ. Διότι ἡ μορφή του ὁμοιάζει περισσότερον μὲ τὴν μορφὴν τῆς Χαρικλείας, καὶ ἔχει πολλὰ καὶ διάφορα ὡραῖα χρώματα, καθὼς καὶ ἡ Χαρίκλεια, καὶ ἔχει πολλὰ μέρη καθὼς καὶ αὐτή.

ΜΗΤ. Ἀλλ' εἶναι καὶ ἓν ἄλλο, κατὰ τὸ ὁποῖον τὸ τριαντάφυλλον ὁμοιάζει μὲ τὴν Χαρίκλειαν ἀκόμη περισσότερον. Ἐμπορεῖς νὰ εὕρῃς τί εἶναι;

ΠΕΡ. Δὲν ἐξεύρω τί εἶναι, μῆτερ, ... ἐκτὸς ἂν ἦναι, ὅτι τὸ τριαντάφυλλον αὐξάνει· διότι ἄλλοτε ἦτο μικρὸς κάλυξ (μπουμπούκι) καὶ ηὔξησεν εἰς μεγάλον ἄνθος.

ΜΗΤ. Βέβαια· καὶ ἡ Χαρίκλεια ἦτο μικρὸν βρέφος ὅμοιον μὲ τὸν κάλυκα, καὶ θέλει μεγαλώσει, καὶ γείνει γυνὴ ὁμοία μὲ τὸ ἀνοιγμένον τριαντάφυλλον. Ἡ Χαρίκλεια καὶ τὸ τριαντάφυλλον ἔχουσι καὶ τὰ δύο ζωήν.

ΠΕΡ. Ἀλλ' ὁμοιάζει ἡ ζωὴ τῆς Χαρικλείας μὲ τὴν ζωὴν τοῦ τριανταφύλλου;

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΜΗΤ. Ὄχι, εἶναι πολὺ διάφορος. Τὸ τριαντάφυλλον δὲν ἐμπορεῖ νὰ αἰσθανθῇ, ἐὰν κόψῃς ἓν ἀπὸ τὰ φύλλα του· ἡ Χαρίκλεια ὅμως αἰσθάνεται καὶ πονεῖ, ἐὰν ἤθελες νὰ ἐκβάλῃς μίαν τρίχα ἀπὸ τὴν κεφαλήν της. Τὸ τριαντάφυλλον δὲν ἐμπορεῖ νὰ ὑπάγῃ ἀπὸ ἕνα τόπον εἰς ἄλλον· ἡ Χαρίκλεια ὅμως ἐμπορεῖ νὰ περιπατῇ καὶ νὰ τρέχῃ.

ΠΕΡ. Ὁμοιάζει ἡ ζωὴ τοῦ τριανταφύλλου μὲ τὴν ζωὴν τοῦ καρυοφύλλου, μῆτερ;

ΜΗΤ. Μάλιστα, μὲ τὴν ζωὴν ὅλων τῶν ἄλλων ἀνθέων· ὁμοιάζει καὶ μὲ τὴν ζωὴν τῶν δένδρων, καὶ μὲ τὴν τοῦ σιταρίου, καὶ τοῦ κριθαρίου καὶ τοῦ ἀραβοσίτου, καὶ τῶν γογγυλίων καὶ τοῦ χορταρίου.

ΠΕΡ. Ἐνθυμοῦμαι, μῆτερ, ὅτι μὲ εἴπετε μίαν ἡμέραν, ὅτι ὅλα ταῦτα τὰ πράγματα ὀνομάζονται φυτά.

ΜΗΤ. Μάλιστα· καὶ ἡ ζωή των ὀνομάζεται φυτικὴ ζωή.

ΠΕΡ. Μῆτερ, ὁ Λιλῆς αἰσθάνεται ὅταν τὸν πειράζητε, καὶ ἐμπορεῖ νὰ ὑπάγῃ ἀπὸ ἕνα τόπον εἰς ἄλλον· δὲν ὁμοιάζει ἡ ζωή του μὲ τὴν ζωὴν τῆς Χαρικλείας;

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΜΗΤ. Βέβαια, τέκνον μου· ὁμοιάζει προσέτι καὶ ἡ ζωὴ ὅλων τῶν σκύλων, καὶ τῶν γάτων, καὶ τῶν ἀλόγων, καὶ τῶν βωδίων, καὶ τῶν προβάτων, καὶ τῶν ἄλλων, ὅσα ἐμποροῦσι νὰ ἀναπνέωσι καὶ νὰ κινῶνται· Ἡ ζωή των ὁμοιάζει μὲ τὴν ζωὴν τῶν ἀνδρῶν, καὶ τῶν γυναικῶν, καὶ τῶν παιδίων, καὶ τὴν ὀνομάζομεν ζωϊκὴν ζωήν.

ΠΕΡ. Ἡ ζωή μου λοιπὸν δὲν εἶναι φυτικὴ ζωὴ, ἀλλ' εἶναι ζωϊκὴ ζωή.

ΜΗΤ. Καλὰ, τέκνον μου· ἀλλ' ἤδη ὡμιλήσαμεν ἀρκετά· ὕπαγε τώρα νὰ παίξῃς ὀλίγην ὥραν μὲ τὴν Χαρίκλειαν, καὶ ἔπειτα θέλω σᾶς φωνάξει νὰ εἴπητε ἄλλο μάθημα.

ΔΙΑΛΟΓΟΣ Ε'.

Τὸ βράδυ ἡ Χαρίκλεια ἦτο πολὺ κεκοπιασμένη, διότι εἶχε παίξει πολύ, καὶ ἐνύσταξεν εὐθὺς μετὰ τὸ δεῖπνον. Ἡ Κυρία Ἄννα ὑπῆγε μετ' αὐτῆς καὶ τὴν ἔβαλε νὰ κοιμηθῇ· ἔπειτα ἔφερε κάτω τὸ φῶς, διότι

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἡ Χαρίκλεια ἦτο καλὴ καὶ ἐκοιμᾶτο πάντοτε χωρὶς φῶς.

Ἡ Κυρία Ἄννα τότε ὑπῆγεν εἰς τὴν βιβλιοθήκην της, καὶ παρέλαβε τὸν Περικλέα ὁμοῦ καὶ τὸν ἠρώτησεν, ἐὰν ἤθελε νὰ ἴδῃ τινὰς ζωγραφίας. Αὐτὸς ὅμως εἶπεν, ὅτι πρωτιμᾷ νὰ συνομιλήσῃ μετὰ τῆς μητρός του. Ἐκάθησε λοιπὸν ἐπὶ τοῦ καθίσματος, καὶ ἡ Κυρία Ἄννα ἤρχισεν οὕτω.

ΜΗΤ. Ἐμπορεῖς νὰ μὲ εἴπῃς κατὰ πόσα πράγματα ἡ Χαρίκλεια καὶ τὸ τριαντάφυλλον ὁμοιάζουσι;

ΠΕΡ. Θέλω δοκιμάσει, μῆτερ. Τὸ τριαντάφυλλον ὁμοιάζει μὲ τὴν Χαρίκλειαν, διότι καὶ τὰ δύο ἔχουσι βάρος, σκληρότητα, σχῆμα, χρῶμα, μέρη καὶ ζωήν.

ΜΗΤ. Κατὰ τί διαφέρει ἡ ζωὴ τῆς Χαρικλείας ἀπὸ τὴν ζωὴν τοῦ τριανταφύλλου;

ΠΕΡ. Ἡ Χαρίκλεια ἔχει ζωϊκὴν ζωήν, τὸ τριαντάφυλλον ὅμως ἔχει φυτικὴν ζωήν.

ΜΗΤ. Τώρα ἂς ἴδωμεν κατὰ πόσα πράγματα ἡ Χαρίκλεια καὶ τὸ ὡρολόγιον ὁμοιάζουσι.

ΠΕΡ. Στοχάζομαι, ὅτι ἐμπορῶ νὰ σᾶς τὰ εἴπω, μῆτερ.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΜΗΤ. Καλὰ, δοκίμασον.

ΠΕΡ. Ὁμοιάζουσι, καθότι ἔχουσι βάρος, σκληρότητα, σχῆμα, χρῶμα, καὶ μέρη.

ΜΗΤ. Ὁμοιάζει τὸ ὡρολόγιον μὲ τὴν Χαρίκλειαν κατ' ἄλλο τι;

ΠΕΡ. Νὰ στοχασθῶ ὀλίγον.

ΜΗΤ. Καλὰ κάμνεις, τέκνον μου. Ὅταν ἔχῃς νὰ ἀποκριθῇς εἰς ἐρώτημα δύσκολον, νὰ λαμβάνῃς πάντοτε καιρὸν νὰ σκέπτησαι.

(Ὁ Περικλῆς στέκεται δύο ἢ τρία λεπτὰ, καὶ ἔπειτα λέγει.)

ΠΕΡ. Μῆτερ, ἤθελα, ἂν ἦτο δυνατὸν, νὰ ἔβλεπα ἐντὸς τῆς Χαρικλείας.

ΜΗΤ. Καλὰ, ἀλλ' ἐὰν καὶ ἠμπόρεις πρὸς τί τάχα τοῦτο;

ΠΕΡ. Στοχάζομαι, ὅτι ἤθελα ἰδεῖ μερικοὺς μικροὺς τροχοὺς γυρίζοντας ἀδιακόπως, καθὼς ἐντὸς τοῦ ὡρολογίου.

ΜΗΤ. Διατί νομίζεις οὕτω, Πέρικλες;

ΠΕΡ. Ἐξεύρετε, μῆτερ, τὰ μικρὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα μὲ ἐδείξατε ἐπάνω εἰς τὸ ὡρολόγιον ἄλλοτε. Ἀφήσατέ με, παρακαλῶ, νὰ τὰ ἴδω καὶ τώρα.

ΜΗΤ. Ἔλα, λάβε τὸ ὡρολόγιον.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΕΡ. Μῆτερ, πῶς λέγονται αὐτὰ τὰ δύο μικρὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα γυρίζουσι καὶ μᾶς δείχνουσι τί ὥρα εἶναι ;

ΜΗΤ. Ὀνομάζονται δεῖκται.

ΠΕΡ. Ἐγὼ ἐστοχαζόμην ὅτι, καθὼς οἱ μικροὶ τροχοὶ, οἱ ὁποῖοι εἶναι ἐντὸς, κινοῦσιν αὐτοὺς, οὕτω καὶ ἐντὸς τῆς Χαρικλείας, κάτι πρᾶγμα κινεῖ τὰς χεῖράς της.

ΜΗΤ. Πρέπει νὰ προσπαθήσωμεν νὰ εὕρωμεν, τί εἶναι ἐκεῖνο τὸ πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον κινεῖ τὰς χεῖράς της.

ΠΕΡ. Δὲν ἐμποροῦμεν ποτὲ νὰ κάμωμεν αὐτὸ, μῆτερ.

ΜΗΤ. Διατί, τέκνον μου ;

ΠΕΡ. Δὲν ἐμπορεῖτε νὰ ἀνοίξητε τὴν ἀδελφήν μου, νὰ ἴδητε ἐντὸς αὐτῆς, χωρὶς νὰ τὴν σκοτώσητε.

ΜΗΤ. Τοῦτο δὲν θέλομεν κάμει ποτέ. Ἐνθυμεῖσαι ὅμως τὸ μικρὸν παιδίον, τὸ ὁποῖον ἀπέθανε τὸν παρελθόντα χειμῶνα, ἐντὸς τῆς οἰκίας παρέκει τῆς γεφύρας, καὶ σὲ ἐπῆρα νὰ ἴδῃς τὸ λείψανον πρὶν ἐνταφιασθῇ ;

ΠΕΡ. Μάλιστα ποτὲ δὲν συνησθάνθην καθὼς ὅτε ἐκύτταζον ἐκεῖνο τὸ μικρὸν παιδίον.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἤγγισα τὸ μάγουλόν του, καὶ ἦτο ψυχρὸν, ὡς τὸ χιόνιον· ἐπίασα τὸ χεράκι του, καὶ ἦτο ἀλύγιστον· δὲν ἀνέπνεε πλέον, δὲν ἔβλεπεν, οὐδ' ἤκουεν, οὐδ' ἐκινεῖτο· ἠμπόρει ἆρά γε νὰ αἰσθανθῇ τίποτε;

ΜΗΤ. Ὄχι, τέκνον μου· τοῦτο εἶναι τόσον ἀδύνατον, ὅσον καὶ τὸ νὰ αἰσθανθῇ τὸ λιθάριον.

ΠΕΡ. Ὁ Πέτρος ἦτο πολὺ εὔμορφον παιδίον, μῆτερ, ἐσυνείθιζα νὰ παίζω μὲ αὐτὸν πολλάκις, καὶ λυποῦμαι ὅτι ἀπέθανεν. Ἀλλὰ διατί τὸν ἔβαλαν κάτω εἰς ἐκείνην τὴν σκοτεινὴν τρύπαν τῆς γῆς;

ΜΗΤ. Ἄλλοτε θέλω σὲ εἰπεῖ περὶ τούτου τέκνον μου.

Πρὶν ἐνταφιασθῇ, οἱ ἰατροὶ ἤνοιξαν τὸ σῶμα αὐτοῦ τοῦ παιδίου, διὰ νὰ εὕρωσιν, ἂν ἦτο δυνατὸν, ἀπὸ τί ἀπέθανε.

ΠΕΡ. Ἀφ' οὗ ἀποθάνω, θέλει ἀνοιχθῇ καὶ τὸ ἰδικόν μου σῶμα, μῆτερ;

ΜΗΤ. Δὲν ἐξεύρω, τέκνον μου. Ἐνίοτε οἱ ἰατροὶ θέλουσι ν' ἀνοίξωσι τὸ σῶμα τοῦ ἀποθαμμένου, διὰ νὰ μάθωσι τὴν αἰτίαν τοῦ θανάτου, καὶ οὕτω νὰ γνωρίζωσι νὰ ἰατρεύωσιν ἄλλους ἀῤῥώστους.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΕΡ. Στοχάζομαι ὅτι, ἀνοίγοντες νεκρὸν σῶμα, ἐμποροῦσι νὰ ἴδωσιν ἐντὸς ὅλους τοὺς μικροὺς τροχοὺς, οἱ ὁποῖοι τὸ ἐκίνουν, ὅταν ἦτο ζωντανόν.

ΜΗΤ. Μάλιστα, τέκνον μου· καὶ σὺ, ἀφ' οὗ μεγαλώσῃς θέλεις δυνηθῆ νὰ μάθῃς τί εἶναι ἐντὸς τοῦ σώματος· ἀλλὰ δὲν εἶναι μικροὶ τροχοὶ ὅμοιοι μὲ τοὺς τροχοὺς τοῦ ὡρολογίου. Εἶναι πολλὰ καὶ διάφορα μέρη, τὰ ὁποῖα κινοῦνται συναλλήλως καὶ κάμνουσι νὰ κινῆται ὅλον τὸ σῶμα. Ἐξεύρεις τί εἶναι ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον κινεῖ τοὺς τροχοὺς ἐντὸς τοῦ ὡρολογίου;

ΠΕΡ. Δὲν μὲ εἶπετε ὅτι ἦτον ἓν ἐλατήριον καὶ ὅτι ἔχει χρείαν νὰ ἐντείνηται διὰ νὰ κινῇ τοὺς τροχούς;

ΜΗΤ. Μάλιστα, τέκνον μου. Τὸ ὡρολόγιον δὲν ἐμπορεῖ νὰ κινηθῇ ἀφ' ἑαυτοῦ· καὶ ἐὰν δὲν ἐνετείνετο, ὀγρήγορα ἤθελε παύσει ἀπὸ τοῦ νὰ κινῆται, καὶ αὐτὸ ἤθελε σταθῆ, καὶ οἱ δεῖκται δὲν ἤθελον δυνηθῆ πλέον νὰ κινῶνται.

ΠΕΡ. Μῆτερ, δύναται ὁ ἄνθρωπος νὰ κάμῃ τίποτε, τὸ ὁποῖον νὰ κινῆται διὰ παντός;

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΜΗΤ. Ὄχι, τέκνον μου· δὲν ἤκουσα ποτὲ ὅτι ἠμπόρει τις νὰ κάμῃ τι τοιοῦτον. Ἀλλὰ τί εἶναι ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον κάμνει νὰ κινῶνται αἱ χεῖρες τῆς Χαρικλείας;

ΠΕΡ. Νομίζω, μῆτερ, ὅτι τινὰ ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ μέρη κινοῦνται ἐντὸς ὑπ' ἀλλήλων καὶ αὐτὰ κινοῦσιν ἔπειτα τὰς χεῖράς της, καθὼς οἱ τροχοὶ ἐντὸς τοῦ ὡρολογίου κινοῦσιν ὁ εἷς τὸν ἄλλον, καὶ ἐκ τούτου κινοῦνται ἔπειτα οἱ δεῖκται τοῦ ὡρολογίου. Δὲν εἶναι οὕτω;

ΜΗΤ. Αὔριον θέλω σὲ ὁμιλήσει πάλιν περὶ τούτου, Περίκλες· τώρα εἶναι καιρὸς νὰ πλαγιάσῃς.

ΔΙΑΛΟΓΟΣ Ϛ'.

Τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν ἡ Κυρία Ἄννα ἐξύπνησε τὸν Περικλέα καὶ τὴν Χαρίκλειαν πολλὰ πρωΐ, διὰ νὰ ὑπάγωσι νὰ περιπατήσωσιν.

Ὁ ἥλιος ἀνέτειλεν ὅτε ἐξῆλθον ἐκ τῆς οἰκίας. Αἱ ῥανίδες τῆς δρόσου ἔλαμπον ἐπ

τῶν χόρτων· τὰ πτηνὰ ἐκελάδουν γλυκά· τὸ πᾶν ἦτο τερπνότατον. Ὁ Περικλῆς καὶ ἡ Χαρίκλεια ἠσθάνοντο εὐχαρίστησιν, διότι ἦσαν καλὰ παιδία, καὶ ἡ μήτηρ των αὐτὴ ἔχαιρε, διότι ἔβλεπεν αὐτὰ εὐχαριστημένα. Ἀφοῦ περιεπάτησαν περίπου μίαν ὥραν, ἡ Χαρίκλεια εἶπεν ὅτι ἐκουράσθη, καὶ ὅλοι ἐκάθησαν ἐπάνω εἰς μίαν μεγάλην πέτραν διὰ νὰ ἀναπαυθῶσιν. Ἡ Κυρία Ἄννα τότε ἔσυρεν ἀπὸ τὸ χειροσάκκουλόν της βιβλίον, τὸ ὁποῖον περιεῖχε ζωγραφίας, καὶ τὸ ἔδωκεν εἰς τὴν Χαρίκλειαν, διὰ νὰ τὰς παρατηρῇ. Αὐτὴ δὲ καὶ ὁ Περικλῆς συνωμίλησαν ὡς ἀκολούθως.

ΠΕΡ. Μῆτερ, εἴπετε ὅτι ἠθέλετε μὲ ὁμιλήσει πάλιν σήμερον περὶ τοῦ ὡρολογίου καὶ περὶ τῆς Χαρικλείας.

ΜΗΤ. Ἐπροσπαθοῦμεν, τέκνον μου, νὰ μάθωμεν τί εἶναι ἐντὸς τῆς Χαρικλείας, τὸ ὁποῖον κάμνει νὰ κινῶνται αἱ χεῖρές της· δὲν ἦτο τοῦτο;

ΠΕΡ. Μάλιστα· καὶ ἐγὼ ἐστοχάσθην ὅτι μέρη τινὰ ἐντὸς αὐτῆς κινοῦνται συναλλήλως,

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

καὶ κινοῦσιν ἔπειτα καὶ τὰς χεῖράς της, καθὼς οἱ τροχοὶ ἐντὸς τοῦ ὡρολογίου.

ΜΗΤ. Ἀλλ οἱ τροχοὶ ἐντὸς τοῦ ὡρολογίου ἤθελον κινεῖσθαι, ἐὰν τὸ ἐλατήριον δὲν τοὺς ἔσπρωχνε ;

ΠΕΡ. Μῆτερ, ἔχει λοιπὸν καὶ ἡ Χαρίκλεια ἐλατήριον ἐντὸς αὐτῆς τὸ ὁποῖον τὴν κινεῖ ;

ΜΗΤ. Τοῦτο πρέπει νὰ πασχίσωμεν τώρα νὰ μάθωμεν. Ἐὰν ἔχῃ, δὲν ἐμπορεῖ νὰ ὁμοιάζῃ μὲ τὸ ἐλατήριον τοῦ ὡρολογίου· διότι αὐτὸ εἶναι ἀπὸ χάλυβα, ἐν ᾧ ἡ Χαρίκλεια δὲν ἔχει ἐντὸς αὐτῆς τίποτε ὅμοιον μὲ χάλυβα.

ΠΕΡ. Μάλιστα, μῆτερ· καὶ τὸ ἐλατήριον τοῦ ὡρολογίου ἔχει, ὡς εἴπετε, ἀνάγκην νὰ ἐντείνηται καθ' ἡμέραν· ἄλλως δὲν ἤθελε κινεῖ τοὺς τροχούς, καὶ ἐγὼ εἶμαι βέβαιος, ὅτι κανεὶς δὲν ἐντείνει τὴν Χαρίκλειαν.

ΜΗΤ. Περίκλες ! βάλε τὴν δεξιάν σου χεῖρα εἰς τὸ δεξιόν σου ὠτίον.

ΠΕΡ. Ἰδοὺ, τὴν ἔβαλα.

ΜΗΤ. Τώρα βάλε τὴν δεξιάν σου χεῖρα εἰς τὸ ἀριστερόν σου ὠτίον.

ΠΕΡ. Τὴν ἔβαλα καὶ αὐτήν· ἀλλὰ διὰ τί θέλετε νὰ κάμω τοῦτο ;

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΜΗΤ. Πρόσμενε ὀλίγον, καὶ θέλω σὲ τὸ εἰπεῖ. Τώρα βάλε τὴν ἀριστεράν σου χεῖρα εἰς τὸ ἀριστερόν σου ὠτίον.

ΠΕΡ. Τὴν ἔβαλα.

ΜΗΤ. Βάλε πάλιν τὴν ἀριστεράν σου χεῖρα εἰς τὸ δεξιόν σου ὠτίον.

ΠΕΡ. Τὴν ἔβαλα· πόσον ὀγρήγορα ὑπάγει, μῆτερ!

ΜΗΤ. Τί τὴν ἔκαμε νὰ ὑπάγῃ ἐκεῖ;

ΠΕΡ. Ὑπῆγε μόνη της, μῆτερ.

ΜΗΤ. Ἠμπόρει ἡ χεὶρ τοῦ Πέτρου νὰ ὑπάγῃ μόνη της εἰς τὸ ὠτίον του, ἀφοῦ ἀπέθανεν

ΠΕΡ, Ὄχι, μῆτερ.

ΜΗΤ. Διατί ἆρά γε;

ΠΕΡ. Διότι ἡ χεὶρ του ἦτο νεκρὰ, καὶ ξυλιασμένη, καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ κινῆται, ἐν ᾧ ἡ ἰδική μου εἶναι ζωντανὴ, εὐλύγιστος, καὶ διὰ τοῦτο ἐμπορεῖ νὰ κινῆται.

ΜΗΤ. Διατί δὲν κινῆται ἡ χεὶρ σου τώρα

ΠΕΡ, Διότι δὲν θέλω νὰ κινῆται, μῆτερ.

ΜΗΤ. Ἐὰν ἤθελες ἡ δεξιά σου χεὶρ νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν μύτην σου, ἤθελεν ὑπάγει;

ΠΕΡ. Μάλιστα· ἰδοὺ, ἅμα θελήσω νὰ ὑπάγῃ, εὐθὺς ὑπάγει.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΜΗΤ. Θέλησε τώρα νὰ ἐκτείνῃς καὶ τὰς δύο σου χεῖρας εἰς τὰ ἐμπρός.

ΠΕΡ. Ἰδοὺ, τὰς ἐκτείνω.

ΜΗΤ. Θέλησε νὰ τὰς ἐκτείνῃς καὶ εἰς τὰ ὀπίσω.

ΜΗΤ. Ἰδοὺ, ὑπάγουσι καὶ ὀπίσω.

ΠΕΡ. Ἠδύνατο ὁ μικρὸς Πέτρος νὰ θέλῃ νὰ κάμῃ νὰ ἐκτείνωνται αἱ χεῖρές του;

ΠΕΡ. Ἠδύνατο, μῆτερ, ἐν ὅτῳ ἦτο ζωντανὸς καὶ τὰ ἔκαμνε νὰ ἐκτείνωνται πολλάκις, ὅτε ἔπαιζε τὴν σφαῖραν μετ' ἐμοῦ. Ἀλλ' ἀφ' οὗ ἀπέθανε, δὲν ἠμπόρει νὰ ἔχῃ θέλησιν διόλου· δὲν ἠμπόρει νὰ θέλῃ νὰ κινήσῃ τὰς χεῖράς του.

ΜΗΤ. Ἐμπορεῖ τὸ ὡρολόγιον να θέλῃ νὰ κινῇ τοὺς δείκτας του;

ΠΕΡ. Τὸ ὡρολόγιον, νομίζω, δὲν δύναται νὰ ἔχῃ θέλησιν περὶ οὐδενὸς πράγματος. Δὲν αἰσθάνεται ποτὲ, οὐδ' ἐννοεῖ· καὶ ὅταν δὲν ἐντείνηται, καὶ παύῃ ἀπὸ τὸ νὰ κινῆται, ὁμοιάζει πολὺ τὸν ἀποθαμμένον Πέτρον.

ΜΗΤ. Ἀφ' οὗ ἓν ὡρολόγιον παύσῃ ἀπὸ τοῦ νὰ κινῆται, καὶ ἐνταθῇ πάλιν, θέλει κινηθῇ;

ΠΕΡ. Μάλιστα, μῆτερ.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΜΗΤ. Ἐμπορεῖ τὸ ὡρολόγιον νὰ ἐνταθῇ μόνον του;

ΠΕΡ. Ὄχι μῆτερ· πρέπει νὰ τὸ ἐντείνητε σεῖς· ἄλλως τὸ ἐλατήριον δὲν ἤθελε κάμει τοὺς τροχοὺς νὰ κινῶνται.

ΜΗΤ. Πῶς τὸ ἐντείνω;

ΠΕΡ. Μὲ τὴν χεῖρά σας.

ΜΗΤ. Τί κάμνει τὴν χεῖρά μου νὰ τὸ ἐντείνῃ;

ΠΕΡ. Σεῖς θέλετε νὰ κάμητε τὴν χεῖρά σας νὰ ἐντείνῃ τὸ ὡρολόγιον.

ΜΗΤ. Ἰδού, Περικλές, τὸ ὡρολόγιόν μου ἐσταμάτησε· τὸ ἐλατήριον καὶ οἱ τροχοὶ δὲν κινοῦνται· λάβε το καὶ ἔντεινέ το.

ΠΕΡ. Φοβοῦμαι μὴ τὸ χαλάσω.

ΜΗΤ. Θέλω σὲ δείξει ἐγώ.

(Ἡ Κυρία Ἄννα δείχνει τὸν Περικλέα πῶς νὰ ἐντείνῃ τὸ ὡρολόγιον, ὁ ὁποῖος τὸ ἐντείνει πολλὺ καλά.)

ΠΕΡ. Μῆτερ, τὸ ὡρολόγιον κινεῖται πάλιν.

ΜΗΤ. Μάλιστα, διότι τὸ ἐνέτεινες. Μὲ τί τὸ ἐνέτεινες;

ΠΕΡ. Μὲ τὸ κλειδίον.

ΜΗΤ. Καὶ ποία δύναμις ἔκαμε τὸ κλειδίον νὰ τὸ ἐντείνῃ;

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΕΡ. Τὸ ἐκίνει ἡ χείρ μου.

ΜΗΤ. Ὑπῆγεν ἡ χείρ σου μόνη της;

ΠΕΡ. Ὄχι, μῆτερ· ἅμα ἠθέλησα νὰ ὑπάγῃ ἡ χείρ μου, ὑπῆγεν εὐθὺς καὶ ἐγύρισε τὸ κλειδίον, καθὼς ἤθελα.

ΜΗΤ. Ἐμπορεῖς νὰ κινήσῃς τὸ ποδάριόν σου, ὅταν θελήσῃς νὰ τὸ κινήσῃς;

ΠΕΡ. Μάλιστα, μῆτερ, ἰδοὺ ἀνυψόνεται.

ΜΗΤ. Ἐμπορεῖς νὰ θελήσῃς νὰ κινήσῃς καὶ ἄλλα μέλη τοῦ σώματός σου;

ΠΕΡ. Μάλιστα, μῆτερ, πολλὰ μέλη. Ἐμπορῶ νὰ στέκωμαι ὀρθὸς, νὰ κάθωμαι, νὰ περιπατῶ, νὰ τρέχω, νὰ πηδῶ, καὶ νὰ ῥίπτω τὴν σφαῖράν μου· νὰ σύρω τὸ ἁμάξιόν μου, νὰ κινῶ τὴν κεφαλήν μου· καὶ ὅταν θέλω, νὰ λέγω ναὶ ἢ ὄχι· νὰ ἀνοίγω καὶ νὰ κλείω τοὺς ὀφθαλμούς μου· νὰ ἀνοίγω τὸ στόμα μου καὶ νὰ τὸ κλείω, νὰ τρώγω καὶ νὰ πίνω, καὶ νὰ κάμνω πολλὰ ἄλλα πράγματα, ὁπόταν θέλω.

ΜΗΤ. Καλὰ, τέκνον μου· τώρα εἶναι καιρὸς νὰ ὑπάγωμεν ες τὴν οἰκίαν. Δός μοι, Χαρίκλεια, τὸ βιβλίον. Τώρα ἐσάθης φρόνιμον κοράσιον, διότι τὸ παρετήρεις ἐν ᾧ ὁ Περικλῆς

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

καὶ ἐγὼ συνωμιλοῦμεν. Ἂς ὑπάγωμεν τώρα εἰς τὴν οἰκίαν, διὰ νὰ προγευματίσωμεν.

ΔΙΑΛΟΓΟΣ. Ζ'.

Εἰς τὸ περιβόλιον τῆς Κυρίας Ἄννης εὑρίσκετο σκιάδα ἡ καλύβη, ἡ ὁποία ἦτον ὅλη σκεπασμένη ἀπὸ ἐν ὡραῖον ἁγιόκλημα. Ὁ τόπος ἦτον εὔμορφος, σκιερὸς καὶ δροσερὸς, διότι αἱ ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου δὲν ἠδύναντο νὰ τὸν διαπεράσωσιν. Ἦσαν δὲ καὶ καθίσματα ἐντὸς αὐτῆς· καὶ ἡ Κυρία Ἄννα ἐσυνείθιζε νὰ κάθηται συχνὰ ἐκεῖ μετὰ τῶν παιδίων της.

Μετὰ τὸ πρόγευμα ὁ Περικλῆς καὶ ἡ μήτηρ ὑπῆγαν εἰς τὴν σκιάδα καὶ ἐκάθησαν· καὶ ὁ Περικλῆς εἶπε πρὸς τὴν μητέρα του.

ΠΕΡ. Μῆτερ, θέλετε νὰ μὲ ὁμιλήσητε πάλιν περὶ τοῦ ὡρολογίου, καὶ νὰ μὲ εἴπητε τί εἶναι ἐντὸς τῆς Χαρικλείας καὶ ἐμοῦ, τὸ ὁποῖον εἶναι τόσον διάφορον ἀπὸ τὸ τοῦ ὡρολογίου;

ΜΗΤ. Μάλιστα, τέκνον μου. Ἐνθυμεῖσαι ὅτι τὸ ὡρολόγιον δὲν ἐμπορεῖ νὰ κινῆται, ἐὰν τὸ ἐλατήριον δὲν ἐντείνηται· καὶ ὅτι τὸ ἐ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

λατήριον δὲν ἐμπορεῖ νὰ ἐνταθῇ μόνον του, ἀλλ' ὅτι πρέπει νὰ τὸ ἐντείνῃ τὶς μὲ τὸ κλειδίον.

ΠΕΡ. Μάλιστα, μῆτερ· καὶ ὅτι ἐγὼ εἶμαι πολὺ διάφορος ἀπὸ τὸ ὡρολόγιον, διότι ἐμπορῶ νὰ θέλω νὰ κινῶ τὰς χεῖράς μου, καὶ τὰ ποδάριά μου, καὶ νὰ κάμνω πολλὰ πράγματα· τὸ ὡρολόγιον ὅμως δὲν δύναται νὰ θέλῃ νὰ κινῇ τοὺς δείκτας του.

ΜΗΤ. Κλεῖσον τοὺς ὀφθαλμούς σου· σκέπασον αὐτοὺς μὲ τὰς χεῖράς σου, καὶ κάθησε ἀκίνητος· μὴ κινήσῃς τὸ κορμίον σου, μηδὲ τὴν κεφαλήν σου, μηδὲ τοὺς βραχίονάς σου, μηδὲ τὰ ποδάριά σου.

ΠΕΡ. Μῆτερ, ἐὰν καθήσω οὕτω πολλὴν ὥραν, θέλω κουρασθῇ πολύ.

ΜΗΤ. Δὲν θέλω νὰ καθήσῃς τοιουτοτρόπως πολὺ, ἀλλὰ μόνον ὀλίγας στιγμάς.

ΠΕΡ. Καλὰ, θέλω δοκιμάσει.

ΜΗΤ. Φαντάσθητι κἀνὲν στρογγύλον πρᾶγμα.

ΠΕΡ. Ἐφαντάσθην, μῆτερ.

ΜΗΤ. Τί εἶναι;

ΠΕΡ. Μία σφαῖρα.

ΜΗΤ. Ποίου εἴδους σφαῖρα;

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΕΡ. Ἡ μικρὰ ἐλεφαντίνη σφαῖρα, μὲ τὴν ὁποίαν ἡ Χαρίκλεια παίζει ἐνίοτε.

ΜΗΤ. Ὁποῖον εἶναι τὸ χρῶμά της;

ΠΕΡ. Κόκκινον, καὶ εἶναι δεδεμένος εἰς αὐτὴν σπάγος, καὶ μὲ φαίνεται, μῆτερ, ὡς νὰ βλέπω τὴν Χαρίκλειαν παίζουσαν μὲ αὐτὴν ἐπὶ τοῦ σκαμνίου της εἰς τὴν αἴθουσαν.

ΜΗΤ. Ἄνοιξον τοὺς ὀφθαλμούς σου. Βλέπεις τώρα τὴν Χαρίκλειαν παίζουσαν μὲ τὴν ἐλεφαντίνην σφαῖράν της;

ΠΕΡ. Ὄχι, μῆτερ· ἐμπορῶ ὅμως νὰ τὴν ἴδω, ἐὰν πάλιν κλείσω τοὺς ὀφθαλμούς μου. Ἀ, μῆτερ, πόσα πράγματα βλέπω εἰς τὸ ὄνειρόν μου, ἐν ᾧ κοιμῶμαι! Ἀπόψε εἶδα τὸν Πέτρον καὶ μὲ ἐφάνη, καθὼς ἦτον ὅτε ἔζη. Ἔτρεχε πολὺ ὀγρήγωρα, καὶ ἐγὼ ἐπροσπάθουν νὰ τὸν πιάσω, ἀλλὰ δὲν ἠμπόρεσα· ἐκεῖνος ἔτρεξε πέραν τοῦ γεφυρίου, καὶ ἐγὼ δὲν ἐξεύρω πῶς ἐτρόμαξα, καὶ ἐξύπνησα.

ΜΗΤ. Ἦσο εἰς τὸ κρεββάτιον, ὅτε ἐξύπνησες;

ΠΕΡ. Μάλιστα, μῆτερ, δὲν ἐκινήθην διόλου· διότι ἐνθυμοῦμαι ὅτι ἐκοιμήθην

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ μου πλευροῦ, καὶ πάλιν ὅτε ἐξύπνησα, ἐκοιτόμην εἰς τὸ αὐτὸ πλευρόν.

ΜΗΤ. Στοχάζομαι ὅτι ἠμπόρεις νὰ κλείσῃς τοὺς ὀφθαλμούς σου τώρα, καὶ νὰ ἴδῃς τὸν Πέτρον.

ΠΕΡ. Βέβαια, μῆτερ· ἐμπορῶ, καὶ τὸν βλέπω, ὅπως τὸν εἶδα εἰς τὸ ὄνειρόν μου.

ΜΗΤ. Ἐμπορεῖς νὰ ὀνειρευθῇς λοιπὸν, ὅτι τρέχεις, ἢ ἐμπορεῖς νὰ κλείσῃς τοὺν ὀφθαλμούς σου, καὶ νὰ φαντασθῇς, ὅτι τρέχεις, ἐὰν ᾖ τὸ σῶμά σου μένει ἀκίνητον;

ΠΕΡ. Μάλιστα, μῆτερ.

ΜΗΤ. Ἐμπορεῖς λοιπὸν νὰ φαντασθῇς ὅτι κάμνεις πράγματα, ἐν ᾧ δὲν τὰ κάμνεις;

ΠΕΡ. Ναὶ, μῆτερ· ἐμπορῶ νὰ φαντασθῶ τώρα, ὅτι παίζω μὲ τὸ στεφάνιόν μου εἰς τὴν αὐλὴν, ἐν ᾧ κάθομαι ἐδῶ εἰς τὴν σκιάδα.

ΜΗΤ. Καὶ ἐμπορεῖς νὰ φαντασθῇς, ὅτι βλέπεις πράγματα, ἐν ᾧ δὲν τὰ βλέπεις;

ΠΕΡ. Μάλιστα, μῆτερ· ἐμπορῶ νὰ φαντασθῶ τώρα, ὅτι κυττάζω τὴν ὡραίαν ζωγραφίαν εἰς τὴν βιβλιοθήκην σου.

ΜΗΤ. Πέρικλες, πῶς μυρίζει τὸ τριανταφυλλον;

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΕΡ. Καλὰ μυρίζει.

ΜΗΤ. Μυρίζει τὸ κρομμύδιον ὡσὰν τὸ τριαντάφυλλον;

ΠΕΡ. Ὄχι, μῆτερ· πολλὰ διαφορετικά. Ἐγὼ δὲν ἀγαπῶ τὴν μυρωδίαν τοῦ κρομμυδίου.

ΜΗΤ. Πῶς τὸ ἐξεύρεις; τώρα δὲν μυρίζεσαι οὔτε τριαντάφυλλον, οὔτε κρομμύδιον.

ΠΕΡ. Ἐμπορῶ ὅμως νὰ φαντασθῶ πῶς μυρίζουσι, καθὼς ἐμπορῶ νὰ φαντασθῶ πῶς μυρίζουσι καὶ πολλὰ ἄλλα πράγματα.

ΜΗΤ. Ἐμπορεῖς λοιπὸν νὰ φαντασθῇς, ὅτι μυρίζεσαι πράγματα, ἐν ᾧ δὲν τὰ μυρίζεσαι;

ΠΕΡ. Μάλιστα, μῆτερ· καὶ ἐνίοτε, ὅταν ἤμαι πολλὰ συναγχομένος, καὶ δὲν ἐμπορῶ νὰ ὀσφρανθῶ διόλου, ἐμπορῶ ὅμως νὰ φαντασθῶ πῶς μυρίζουσι διάφορα πράγματα.

ΜΗΤ. Καὶ ἐὰν ἦσο χωλὸς, ἠμπόρεις νὰ φαντασθῇς ὅτι ἔτρεχες;

ΠΕΡ. Στοχάζομαι ὅτι ἠμπόρουν, μῆτερ.

ΜΗΤ. Καὶ ὑπόθες ὅτι ἦσο τυφλός· ἠμπόρεις νὰ στοχασθῇς, ὅτι βλέπεις πράγματα;

ΠΕΡ. Μάλιστα μῆτερ, στοχάζομαι ὅτι ἠμπόρουν.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΜΗΤ. Ποῖον ἀγαπᾷς καλήτερα, τὸ ῥοδάκινον ἢ τὸ μῆλον;

ΠΕΡ. Τὸ ῥοδάκινον· ἡ γεῦσίς του εἶναι πολὺ γλυκυτέρα.

ΜΗΤ. Ἀλλὰ τώρα δὲν γεύεσαι οὔτε τὸ ῥοδάκινον, οὔτε τὸ μῆλον.

ΠΕΡ. Ὄχι, μῆτερ· ἀλλ' ἐμπορῶ νὰ φαντασθῶ ὁποία εἶναι ἡ γεῦσίς των.

ΜΗΤ. Ἐμπορεῖς λοιπὸν νὰ φαντασθῇς, ὅτι γεύεσαι πράγματα, ἐν ᾧ δὲν τὰ γεύεσαι;

ΠΕΡ. Ναί.

ΜΗΤ. Ποῖον ἀγαπᾷς καλήτερα νὰ ἀκούῃς, τὸν αὐλὸν ἢ τὸ τύμπανον;

ΠΕΡ. Τὸν αὐλὸν, μῆτερ· καὶ ἐμπορῶ νὰ φαντασθῶ τώρα, ὅτι ἀκούω τὸν θεῖόν μου Ἰωάννην παίζοντα τὸν αὐλόν του.

ΜΗΤ. Ἐμπορεῖς λοιπὸν νὰ φαντασθῇς, ὅτι ἀκούεις πράγματα, ἐν ᾧ δὲν τὰ ἀκούεις;

ΠΕΡ. Μάλιστα, μῆτερ, καὶ οὕτως ἐμπορῶ νὰ φαντασθῶ τώρα, ὅτι ἐγγίζω πράγματα, ἐν ᾧ δὲν τὰ ἐγγίζω. Ἐμπορῶ νὰ φαντασθῶ πῶς μία πέτρα καὶ ἡ σφαῖρά μου μὲ φαίνονται εἰς τὴν ἁφὴν, καὶ πῶς μὲ φαίνεται ἡ χείρ σας.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΜΗΤ. Καὶ ἐμπορεῖς νὰ φαντασθῇς τί αἰσθάνεσαι, ὅταν κρυόνῃς;

ΠΕΡ. Μάλιστα, μῆτερ· καὶ προσέτι τί αἰσθάνομαι, ὅταν ζεσταίνωμαι, καὶ ὅταν πεινῶ, καὶ ὅταν διψῶ, καὶ ὅταν ἦμαι ἄῤῥωστος.

ΜΗΤ. Δὲν εἶναι ὅλα ταῦτα πολὺ παράξενα;

ΠΕΡ. Θαυμάζω, μῆτερ, ὅτι ποτὲ δὲν τὸ ἐστοχάσθην προτήτερα. Τί εἶναι τοῦτο τὸ ὁποῖον ἔχω τόσον διαφορετικὸν ἀπ' ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἔχει τὸ ὡρολόγιον, ἢ τὸ τριαντάφυλλον, ἢ τὸ λιθάριον! Τί εἶναι; Πῶς τὸ ὀνομαζετε, μῆτερ;

ΜΗΤ. Δὲν ἐμπορῶ ἀκόμη νὰ σὲ τὸ εἴπω. Καὶ εἶναι καλήτερα τώρα νὰ ὑπάγῃς νὰ παίξῃς ὀλίγον· συνωμιλήσαμεν ἀρκετά.

ΔΙΑΛΟΓΟΣ Η'.

Ἡ ἀκόλουθος ἡμέρα ἦτο Κυριακή. Ἡ Κυρία Ἄννα ὑπῆγεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν μετὰ τοῦ Περικλέους καὶ τῆς Χαρικλείας, τὰ ὁποῖα ἐστάθησαν ἐκεῖ φρόνιμα παιδία. Τὸ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

βράδυ, ἀφ' οὗ ἡ Χαρίκλεια ἐπλαγίασε νὰ κοιμηθῇ, ὁ Περικλῆς, ὅστις ἐκάθητο πλησίον τῆς τραπέζης, παρατηρῶν τινὰς ζωγραφίας, παρεκάλεσε τὴν μητέρα του νὰ τὸν ὁμιλήσῃ πάλιν περὶ τῆς θελήσεώς του. Αὐτὴ ἔχαιρε βλέπουσα, ὅτι ἤθελεν ὁ υἱός της νὰ προκόπτῃ. Ἔκλεισε λοιπὸν τὸ βιβλίον, τὸ ὁποῖον ἀνεγίνωσκε, καὶ εἶπε.

ΜΗΤ. Θέλω νὰ εἴδω Πέρικλες, ἐὰν ἐνθυμᾶσαι κανὲν ἀπὸ ὅσα σὲ ἐδίδαξα· εἰπέ μοι κατὰ τί διαφέρεις ἀπὸ τὸ ὡρολόγιον.

ΠΕΡ. Ἐγὼ δύναμαι νὰ θελήσω νὰ κινήσω τὰς χεῖράς μου, καὶ τοὺς πόδας μου καὶ νὰ κάμω πολλὰ πράγματα· καὶ οὕτω κινοῦνται καὶ κάμνω τὰ πράγματα κατὰ τὴν θέλησίν μου.

ΜΗΤ. Καὶ εἰς τί ἄλλο εἶσαι διαφορετικὸς ἀπὸ τὸ ὡρολόγιον;

ΠΕΡ. Ἐγὼ ἐμπορῶ νὰ φαντασθῶ, ὅτι κάμνω πράγματα, ἐν ᾧ δὲν τὰ κάμνω· ἐμπορῶ νὰ φαντασθῶ, ὅτι βλέπω πράγματα, ἐν ᾧ δὲν τὰ βλέπω· ὅτι μυρίζομαι ἐν ᾧ δὲν μυρίζομαι· ὅτι γεύομαι, ἐν ᾧ δὲν γεύομαι· ὅτι ἀκούω, ἐν ᾧ δὲν ἀκούω· καὶ ὅτι ἐγγίζω τι, ἐν ᾧ δὲν τὸ ἐγγίζω.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΜΗΤ. Σήκωσον ἐπάνω τὸν ἀντίχειρά σου καὶ ἰδέ τον. Ἐμπορεῖ ὁ ἀντίχειρ σου νὰ θελήσῃ νὰ κάμῃ τίποτε;

ΠΕΡ. Ὄχι, μῆτερ.

ΜΗΤ. Ἐμπορεῖ ἡ χεῖρ σου;

ΠΕΡ. Ὄχι μῆτερ. Ἐγὼ εἶμαι ὅστις θέλω καὶ κινῶ τὴν χεῖρά μου· ἡ χείρ μου δὲν ἐμπορεῖ νὰ θέλῃ νὰ κινῆται ἀφ' ἑαυτῆς. Ὅταν ἐγὼ θέλω νὰ τὴν κινήσω, κινεῖται ὅπως ἐγὼ θέλω.

ΜΗΤ. Ἐμπορεῖ ὁ βραχίων σου, ἢ τὸ ποδάριόν σου, ἢ ἄλλο μέλος τοῦ σώματός σου νὰ θελήσῃ νὰ κάμῃ τίποτε;

ΠΕΡ. Ὄχι, μῆτερ· ὅταν κάμνωσι τίποτε, τὸ κάμνουσι, διότι ἐγὼ θέλω πρῶτον νὰ τὸ κάμωσιν.

ΜΗΤ. Κλεῖσον τοὺς ὀφθαλμούς σου, καὶ φαντάσθητι πάλιν τὴν Χαρίκλειαν, παίζουσαν μὲ τὴν ἐλεφαντίνην σφαῖράν της.

ΠΕΡ. Μάλιστα, μῆτερ, τὸ ἔκαμα· καὶ ἐμπορῶ νὰ φαντασθῶ πόσον ὡραία φαίνεται μὲ τὸ νέον κόκκινον φόρεμά της.

ΜΗΤ. Εἰς ποῖον μέρος τοῦ ἰδίου σου σώματος σὲ φαίνεται ὅτι φαντάζεσαι; Εἰς τὸ ποδάριόν σου;

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΕΡ. Ὄχι, μῆτερ· μὲ φαίνεται ὅτι φαντάζομαι κάπου ἐντὸς τῆς κεφαλῆς μου.

ΜΗΤ. Κύτταξέ με, Πέρικλες· μὲ βλέπεις;

ΠΕΡ. Μάλιστα, μῆτερ, σᾶς βλέπω πολὺ καλά.

ΜΗΤ. Ὅτε ὁ Πέτρος ἀπέθανε, τὸν εἶδες;

ΠΕΡ. Μάλιστα, μῆτερ, ἐκοίτετο εἰς ἓν κρεββάτιον εἰς τὴν αἴθουσαν.

ΜΗΤ. Ὡμοίαζεν ἀκριβῶς ἐκεῖνον τὸν Πέτρον, ὁ ὁποῖος ἔπαιζε μαζῆ σου τὴν σφαῖραν;

ΠΕΡ. Σχεδόν· πλὴν τὸ πρόσωπόν του ἐφαίνετο πολὺ ὠχρὸν, καὶ οἱ ὀφθαλμοί του ἦσαν κεκλεισμένοι.

ΜΗΤ. Ἀλλ' ὁ Πέτρος, ὁ ὁποῖος ἔπαιζε μὲ σὲ, ἠμπόρει νὰ θελήσῃ νὰ ῥίψῃ καὶ νὰ πιάσῃ τὴν σφαῖραν, καὶ νὰ κάμῃ πολλὰ ἄλλα πράγματα.

ΠΕΡ. Βέβαια, μῆτερ, καὶ ὅτε ἔκλειε τοὺς ὀφθαλμούς του, στοχάζομαι ὅτι ἠμπόρει νὰ φαντασθῇ, ὅτι ἔβλεπε πολλὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα δὲν ἔβλεπε, καθὼς δύναμαι καὶ ἐγὼ νὰ κάμω τὸ αὐτό.

ΜΗΤ. Εἶχε λοιπὸν κἄτι ἐντὸς τῆς κεφαλῆς του, μὲ τὸ ὁποῖον ἠμπόρει νὰ νοῇ, καθὼς καὶ σὺ ἔχεις.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΕΡ. Μάλιστα, μῆτερ· ἀλλ᾽ ἦτον ἆρά γε αὐτὸ ἐντὸς τῆς κεφαλῆς του, ἐν ᾧ ἐκοίτετο εἰς τὸ ξυλοκρέββατον, ὅτε τὸν εἶδα;

ΜΗΤ. Ὄχι, τέκνον μου, δὲν ἦτο πλέον ἐκεῖ· εἶχε φύγει. Ἐπειδή, ἐὰν ἦτο τότε ἐντὸς τῆς κεφαλῆς του, ἠμπόρει νὰ θελήσῃ νὰ ἀνοίξῃ τοὺς ὀφθαλμούς του καὶ ἤθελον ἀνοίξει· ἠμπόρει νὰ θελήσῃ νὰ σὲ λαλήσῃ, καὶ ἤθελε λαλήσει· ἠμπόρει νὰ θελήσῃ νὰ σηκωθῇ, καὶ ἤθελε σηκωθῇ, καὶ παίξει μαζῆ σου. Εἶδες τὸ σῶμα τοῦ Πέτρου, ἀλλ᾽ ἦτο νεκρὸν σῶμα· καὶ ἐκεῖνο τὸ πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον νοεῖ εἶχε φύγει ἀπ᾽ αὐτό· ἀφ᾽ οὗ ἀπέθανεν, ἔφυγεν.

ΠΕΡ. Ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον εἶδα, ἦτο τὸ νεκρὸν σῶμα· ἐκεῖνο δὲ τὸ ὁποῖον νοεῖ, ποῦ ὑπῆγε;

ΜΗΤ. Θέλω σὲ τὸ εἰπεῖ ἄλλοτε. Ἀλλὰ κύτταξέ με πάλιν· μὲ βλέπεις;

ΠΕΡ. Μάλιστα, μῆτερ· οἱ ὀφθαλμοί μου εἶναι ἀνοικτοί, καὶ σᾶς βλέπω πολὺ καλά.

ΜΗΤ. Ὑπόθες, ὅτι ἀπέθανα τώρα καὶ ἐγὼ, καθὼς ἀπέθανεν ὁ Πέτρος, ἤθελες μὲ ἰδεῖ τότε;

ΠΕΡ. Ἤθελα ἰδεῖ τὸ νεκρὸν σῶμά σας.

ΜΗΤ. Μάλιστα, τέκνον μου· ἀλλ᾽ ἤθελες

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἰδεῖ καὶ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον νοεῖ ἐντὸς τῆς κεφαλῆς μου;

ΠΕΡ. Ὄχι, μῆτερ, καὶ τώρα δὲν ἐμπορῶ νὰ τὸ ἴδω. Ἤθελα, ἂν ἦτο δυνατὸν, νὰ κυττάξω ἐντὸς τῆς κεφαλῆς σας, καὶ νὰ τὸ ἴδω· ἢ ἂν ὡμοίαζεν ἡ κεφαλή σας μὲ ὑαλίον δι' ὀλίγην ὥραν, τότε ἠμπόρουν νὰ τὸ ἴδω.

ΜΗΤ. Ἐὰν δὲν ἐμπορῇς νὰ ἴδῃς ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον νοεῖ ἐντὸς τῆς κεφαλῆς μου, ὅταν μὲ κυττάζῃς, τί εἶναι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον βλέπεις;

ΠΕΡ. Βλέπω, μῆτερ, τὸ ζωντανὸν σῶμά σας, καθὼς ἐκύτταζον τὸν Πέτρον, ὅτε ἐκοίτετο εἰς τὸ κρεββάτιον, καὶ εἶδα τὸ νεκρὸν σῶμά του.

ΜΗΤ. Ὅταν βλέπῃς νεκρὸν σῶμα, ἐξεύρεις ὅτι ἔφυγεν ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον νοεῖ· διότι τὸ νεκρὸν σῶμα δὲν δύναται νὰ βλέπῃ, οὔτε νὰ ἀκούῃ, οὔτε νὰ ὀσφραίνηται, οὔτε νὰ γεύηται, οὔτε νὰ αἰσθάνηται, οὔτε νὰ κινῆται, οὔτε νὰ κάμνῃ τίποτε.

ΜΗΤ. Μάλιστα, μῆτερ· καὶ ὅταν ἴδω ζωντανὸν σῶμα, ἐξεύρω, ὅτι ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον νοεῖ, εἶναι ἀκόμη ἐντὸς αὐτοῦ, διότι ἐμπορεῖ νὰ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

βλέπῃ, καὶ νὰ ἀκούῃ, καὶ νὰ ὀσφραίνηται, καὶ νὰ γεύηται, καὶ νὰ αἰσθάνηται, καὶ νὰ κινῆται, καὶ νὰ κάμνῃ πολλὰ πράγματα.

ΜΗΤ. Καλὰ, τέκνον μου· ὡμιλήσαμεν πολλὴν ὥραν, καὶ βλέπω ὅτι ἀρχίζεις νὰ φαίνησαι ὀλίγον κουρασμένος. Ἐμπορεῖς νὰ πάρῃς τὸ φῶς καὶ νὰ ὑπάγῃς νὰ πλαγιάσῃς· καλὴν νύκτα σας.

ΠΕΡ. Καλὴν νύκτας σας, μῆτερ.

ΔΙΑΛΟΓΟΣ Θ'.

Τὴν ἐπαύριον ὁ Περικλῆς σηκωθεὶς πολλὰ πρωΐ ἀφῆκε τὴν μικράν του ἀδελφὴν εἰς τὴν κλίνην, καὶ φωνάξας τὸν Αιλῆν ὑπῆγεν ἔξω καὶ περιεπάτησε πολλὴν ὥραν.

Ἀφ' οὗ ἐπέστρεψεν, εἰσῆλθεν εἰς τὴν βιβλιοθήκην, καὶ λαβὼν ἓν βιβλίον τὸ ἀνεγίνωσκεν. Ὅτε δὲ εἰσῆλθεν ἡ μήτηρ του τὴν ἐχαιρέτησε, τὴν ἐφίλησε καὶ τὴν εἶπεν, ὅτι εἶχεν ὑπάγει εἰς τὸν περίπατον. Ἡ Κυρία Ἄννα τὸν εἶπεν ὅτι ἔκαμε καλὰ, διότι ὁ περίπατος τὸν κάμνει δυνατὸν καὶ ὑγιῆ. Μετὰ τοῦτο δὲ ὁ Περικλῆς παρεκάλεσε τὴν μητέρα του

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

νὰ τὸν ὁμιλήσῃ πάλιν περὶ ἐκείνου, τὸ ὁποῖον νοεῖ ἐντὸς τῶν κεφαλῶν μας. Αὐτὴ ἐκάθησε πλησίον εἰς τὸ παράθυρον μετ' αὐτοῦ, καὶ ἤρχισαν νὰ συνομιλῶσι.

ΜΗΤ. Πέρικλες! περὶ τίνος συλλογίζομαι τώρα;

ΠΕΡ. Πῶς ἐμπορῶ νὰ τὸ ἐξεύρω, μῆτερ, ἐὰν δὲν μὲ τὸ εἴπητε; Ἐγὼ δὲν ἐμπορῶ νὰ κυττάζω ἐντὸς τῆς κεφαλῆς σας, διὰ νὰ ἴδω τοὺς στοχασμούς σας.

ΜΗΤ. Τώρα, Πέρικλες, κλεῖσον τοὺς ὀφθαλμούς σου, καὶ συλλογίσθητι περί τινος πράγματος.

ΠΕΡ. Καλὰ, μῆτερ, τὸ κάμνω.

ΜΗΤ. Ἐὰν δὲν μὲ εἴπῃς τί συλλογίζεσαι, δὲν ἐμπορῶ νὰ τὸ ἐξεύρω. Ἐὰν θέλῃς, ἐμπορεῖς νὰ φυλάξῃς μυστικοὺς ὅλους τοὺς στοχασμούς σου.

ΠΕΡ. Οὕτω καὶ σεῖς ἐμπορεῖτε, καὶ πᾶς ἄλλος ἐμπορεῖ. Ὁ Πέτρος, μῆτερ, ἐνίοτε μοὶ ἔλεγε, δός μοι ἓν λεπτὸν καὶ θέλω σὲ εἰπεῖ περὶ τίνος στοχάζομαι. Μίαν φορὰν ἡ Χαρίκλεια ἐλάλει εἰς τὸν ὕπνον της, διὰ τοῦτο ἔμαθα νομίζω τί ὠνειρεύθη. Μῆ-

τερ, ὄνειρον καὶ στοχασμὸς εἶναι τὸ ἴδιον πρᾶγμα;

ΜΗΤ. Ὁμοιάζουσι πολύ· ἐξεύρεις ὅτι ἐν ᾧ ὀνειρεύεσαι, σὲ φαίνεται ὅτι εἶσαι ἔξυπνος.

ΠΕΡ. Μάλιστα, μῆτερ· καὶ ἐμπορῶ νὰ ἴδω πολλὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα δὲν ἐμπορῶ νὰ βλέπω, ὅταν ἦμαι ἔξυπνος· καὶ νὰ κάμω πολλὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα δὲν κάμνω, ὅταν ἦμαι ἔξυπνος.

ΜΗΤ. Κλεῖσον τοὺς ὀφθαλμούς σου, καὶ ἰδὲ, ἐὰν ἐμπορῇς νὰ ὀνειρευθῇς.

ΠΕΡ. Δὲν εἶναι παντελῶς ὅμοιον μὲ τὸ ὄνειρον, μῆτερ· ὅμως σχεδὸν ὁμοιάζει, διότι τώρα ἐφανταζόμην ὅτι εἶχα πτερὰ καὶ ἐπέτων.

ΜΗΤ. Καλά· ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον νοεῖ ἐντὸς τῆς κεφαλῆς σου ἐν ᾧ εἶσαι ἔξυπνος, τοῦτο τὸ ἴδιον στοχάζεται καὶ ὅταν κοιμᾶσαι, καὶ οἱ στοχασμοὶ τοῦ κοιμωμένου ὀνομάζονται ὄνειρα.

ΠΕΡ. Μῆτερ, ὠνειρεύθην μίαν φορὰν, ἐν ᾧ ἤμην ἔξυπνος.

ΜΗΤ. Τί λέγεις; καὶ ἐμπορεῖ νὰ γείνῃ τοῦτο;

ΠΕΡ. Ἐκαθήμην μίαν ἡμέραν εἰς τὴν αὐ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

θουσαν κυττάζων εἰς τὴν φωτίαν, καὶ ἔβλεπον ὅλα τὰ κάρβουνα νὰ καίωσιν. Ἦτο σκότος σχεδὸν, καὶ δὲν ἦτο κἀνὲν φῶς εἰς τὸ δωμάτιον. Ὅθεν ἐξηκολούθουν νὰ κυττάζω εἰς τὰ κάρβουνα, καὶ τέλος πάντων ἦτον ἓν κάρβουνον, τὸ ὁποῖον μοὶ ἐφαίνετο πολὺ ὅμοιον μὲ τὸ πρόσωπον τοῦ Πέτρου· ὅθεν ἤρχισα νὰ στοχάζωμαι περὶ αὐτοῦ, καὶ ἐφαντάσθην ὅτι ἐπαίζαμεν τὴν σφαῖραν ὁμοῦ ὄπισθεν τοῦ σχολείου, καὶ ἐξηκολούθουν νὰ φαντάζωμαι τοῦτο πολλὴν ὥραν. Τέλος ἤλθετε σεῖς εἰς τὸ δωμάτιον, καὶ μὲ ὡμιλήσατε, καὶ ἐστράφην· ἀλλὰ μὲ ἐφαίνετο, ὅτι δὲν ἤξευρα ποῦ ἤμην. Ἤμην τῷ ὄντι τότε, καθὼς ὅταν ἐξυπνῶ ἀπὸ ὄνειρον.

ΜΗΤ. Οἱ στοχασμοί σου ἐκείνης τῆς ὥρας περὶ τοῦ Πέτρου, ἐν ᾧ ἦσο τόσον ἥσυχος καὶ ἐκύτταζες τὴν φωτίαν, ὀνομάζονται διαλογισμοί.

ΠΕΡ. Μίαν ἡμέραν, μῆτερ, ἐκύτταζα κάτω ἀπὸ τὸ γεφύριον, καὶ ἐθεώρουν τὸ νερὸν, τὸ ὁποῖον ἔτρεχεν ὑποκάτω εἰς αὐτό. Τὸ νερὸν ἠκολούθει νὰ τρέχῃ, καὶ ἐγὼ ἐκύτταζα πάντοτε, καὶ ἤρχισα νὰ διαλογίζωμαι ὅτι ἔπλεον μὲ τὸν Πέτρον, καὶ ἐκαταβαίνομεν τὸν ποταμόν· καὶ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τέλος ὅτι ἐφθάσαμεν πλησίον τοῦ μεγάλου σκοπέλου, ὑποκάτω τῆς γεφύρας. Ἐξεύρεις ποῦ εἶναι, μῆτερ, αὐτὸς ὁ σκόπελος. Ἐγὼ τότε ἐφοβήθην, καὶ ἤρχισα νὰ συλλογίζωμαι ποῦ εὑρισκόμην. Καὶ εὑρέθην πολὺ εὐχαριστημένος, ὅτε ἐνόησα, ὅτι δὲν ἤμην εἰς τὸ πλοιάριον.

ΜΗΤ. Μάλιστα, τέκνον μου, καὶ τότε ἐδιαλογίζεσο.

ΠΕΡ. Τί παράδοξον πρᾶγμα εἶναι ἐντὸς τῆς κεφαλῆς μου, μῆτερ! Διανοεῖται καὶ φαντάζεται πολλά· καὶ ἐν ᾧ εἶμαι ἔξυπνος, ἀκολουθεῖ νὰ διαλογίζηται πάντοτε, τώρα περὶ ἑνὸς πράγματος, καὶ ἄλλοτε περὶ ἄλλου.

ΜΗΤ. Δοκίμασον, ἐὰν ἐμπορῇς νὰ παύσῃς ἀπὸ τοῦ νὰ διαλογίζησαι.

ΠΕΡ. Δὲν ἐμπορῶ, μῆτερ· ἐμπορεῖτε σεῖς;

ΜΗΤ. Ὄχι, τέκνον μου, καὶ ἐγὼ ἐδιαλογιζόμην ἀφ' ὅτου ἤμην μικρὸν κοράσιον.

ΠΕΡ. Ὄχι ὅμως πάντοτε.

ΜΗΤ. Διατί ὄχι;

ΠΕΡ. Διότι ἐκοιμᾶσθε πολλάκις· καὶ δὲν ὀνειρευόμεθα πάντοτε, ἐν ᾧ κοιμώμεθα. Ἐγὼ δὲν ὀνειρεύομαι τελείως μερικὰς νύκτας.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΜΗΤ. Καλά· ἐδιαλογιζόμην ὅμως πολλὰ, ὅταν ἤμην ἔξυπνος.

ΠΕΡ. Οὕτω καὶ ἐγὼ, μῆτερ, νομίζω, ὅτι δὲν ἐμπορῶ νὰ ἀριθμήσω τὰ διάφορα πράγματα, περὶ τῶν ὁποίων διαλογίζομαι πάντοτε. Ἄ! σᾶς παρακαλῶ, νὰ μὲ εἴπητε τί εἶναι ἐκεῖνο τὸ παράξενον πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον εἶναι ἐντὸς τῆς κεφαλῆς μου, καὶ τὸ ὁποῖον διαλογίζεται ἀδιακόπως! Μὲ ὑπεσχέθητε ὅτι θέλετε μὲ τὸ εἰπεῖ.

ΜΗΤ. Θέλω σὲ τὸ εἰπεῖ, τέκνον μου. Κύτταξέ με. Πρόσεχε νὰ μὴ λησμονήσῃς ποτὲ αὐτὸ, τὸ ὁποῖον μέλλω νὰ σὲ εἴπω. Ἐκεῖνο τὸ πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον διαλογίζεται ἐντός σου, καὶ συλλογίζεται ἀδιακόπως, εἶναι ἡ Ψυχή σου.

ΠΕΡ. Ἀ, μῆτερ! πόσον εὐχαριστημένος εἶμαι, ὅτι ἔχω ψυχὴν, καὶ ὅτι σεῖς ἔχετε ψυχὴν, καὶ ἡ μικρὰ ἀδελφή μου! Ἐὰν δὲν εἴχομεν ψυχὰς, δὲν ἠδυνάμεθα νὰ συνομιλῶμεν ὁ εἷς μὲ τὸν ἄλλον, καὶ οὔτε νὰ ἀγαπῶμεν ὁ εἷς τὸν ἄλλον. Ἀλλ' ἡ ἰδική σας ψυχὴ, μῆτερ, καὶ ἡ ψυχὴ τῆς Χαρικλείας, ὁμοιάζουσι μὲ τὴν ἰδικήν μου;

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΜΗΤ. Τὸ ἑσπέρας, Περικλες, θέλω σὲ εἰπεῖ ἄλλο τι περὶ τῆς ψυχῆς. Τώρα εἶναι καιρὸς νὰ ὑπάγωμεν διὰ νὰ προγευματίσωμεν.

ΔΙΑΛΟΓΟΣ Ι'.

Τὸ βράδυ ὁ Περικλῆς ἐνθύμισε τὴν μητέρα του, ὅτι ὑπεσχέθη νὰ τὸν ὁμιλήσῃ πάλιν περὶ τῆς ψυχῆς. Ἡ δὲ μήτηρ εἶπεν ὅτι ἤθελε κάμει τοῦτο, ἀφ' οὗ πλαγιάσῃ ἡ Χαρίκλεια· καὶ εἶπε τὸν Περικλέα νὰ καθίσῃ εἰς τὴν μικρὰν καθήκλαν του, καὶ νὰ μάθῃ ἓν μικρὸν μάθημα, ἕωσοῦ αὐτὴ νὰ βάλῃ τὴν Χαρίκλειαν νὰ κοιμηθῇ. Ὁ Περικλῆς, ὡς καλὸν παιδίον, ἔκαμε καθὼς τὸν ἐπρόσταξεν ἡ μήτηρ του. Αὐτὴ δὲ, ἀφ' οὗ ἐπέστρεψεν, ἐπῆρε μίαν καθήκλαν, ἐκάθισε πλησίον του, καὶ ὡμίλησε κατὰ τὸν ἑξῆς τρόπον·

ΜΗΤ. Περικλες, ἐμπορεῖς νὰ μὲ εἴπῃς τί εἶναι ἡ ψυχή;

ΠΕΡ. Ἡ ψυχή μου, μῆτερ, εἶναι ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον νοεῖ, καὶ διαλογίζεται ἐντός μου.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΜΗΤ. Σὺ ἔχεις, Πέρικλες, σῶμα καὶ ψυχήν. Ἔχω καὶ ἐγὼ σῶμα καὶ ψυχὴν, καὶ ἡ Χαρίκλεια παρομοίως, καὶ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, καὶ ὅλα τὰ παιδία ἔχουσι σώματα καὶ ψυχάς.

ΠΕΡ. Μῆτερ, ἔχουσι ψυχὰς καὶ τὰ πολὺ μικρὰ βρέφη;

ΜΗΤ. Μάλιστα, τέκνον μου· ἀλλὰ δὲν διαλογίζονται πολὺ, ἕως νὰ μεγαλώσωσιν.

ΠΕΡ. Μεγαλόνει καὶ ἡ ψυχὴ, μῆτερ;

ΜΗΤ. Ὄχι καθὼς μεγαλόνει τὸ σῶμα. Ἀλλ' ἡ ψυχὴ ἐμπορεῖ νὰ συλλογίζηται νὰ ἐννοῇ βαθμηδὸν περισσότερα, νὰ μανθάνῃ ἀκόμη περισσότερα, καὶ νὰ ἐξεύρῃ πολλὰ καὶ καλὰ καὶ ὠφέλιμα πράγματα. Κατὰ τοῦτο λοιπὸν ἐμποροῦμεν νὰ εἴπωμεν, ὅτι μεγαλόνει καὶ ἡ ψυχή.

ΠΕΡ. Ἀλλὰ δὲν δίδομεν εἰς τὴν ψυχὴν τίποτε νὰ φάγῃ, μῆτερ, διὰ νὰ τὴν κάμωμεν νὰ μεγαλώσῃ, καθὼς δίδομεν εἰς τὸ σῶμα.

ΜΗΤ. Ὄχι τέκνον μου. Δὲν ἐμποροῦμεν νὰ θρέψωμεν τὴν ψυχὴν, καθὼς τρέφομεν τὸ μικρὸν παιδίον, ὅταν πεινᾷ· ἀλλὰ τὴν διδάσκομεν πολλὰ πράγματα, καὶ αὐτὴ ἡ διδασκαλία εἶναι ἡ τροφὴ τῆς ψυχῆς.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΕΡ. Μῆτερ, θέλω νὰ μὲ διδάξητε πολλὰ πράγματα διὰ νὰ μεγαλώσῃ ἡ ψυχή μου, καὶ νὰ γείνῃ τόσον μεγάλη, ὅσον εἶναι ἡ ψυχὴ τοῦ θείου μου Ἰωάννου.

ΜΗΤ. Θέλω τὸ κάμει εὐχαρίστως, τέκνον μου, καὶ ἐλπίζω ὅτι θέλεις γείνει καὶ σὺ τόσον ἀγαθὸς ἄνθρωπος, ὅσον εἶναι καὶ ὁ θεῖός σου Ἰωάννης. Ἀλλ' εἰπέ μοι, Πέρικλες, ὁμοιάζει ἡ ψυχή σου μὲ τὸ λιθάριον, ἢ μὲ τὸ τριαντάφυλλον, ἢ μὲ τὸ ὡρολόγιον;

ΠΕΡ. Ὄχι, μῆτερ· ἀλλὰ τὸ σῶμά μου ὁμοιάζει, διότι ἔχει βάρος, σκληρότητα, σχῆμα, χρῶμα, καὶ μέρη, καθὼς ἔχουσι τὸ λιθάριον, καὶ τὸ τριαντάφυλλον, καὶ τὸ ὡρολόγιον.

ΜΗΤ. Πόσα πράγματα ἐμπορεῖς νὰ ἴδῃς, Πέρικλες;

ΠΕΡ. Δὲν ἐμπορῶ νὰ σᾶς εἴπω πόσα πράγματα ἐμπορῶ νὰ ἴδω. Δύναμαι νὰ ἴδω ὅλα σχεδὸν τὰ πράγματα.

ΜΗΤ. Ἐμπορεῖς νὰ ἴδῃς τὴν ψυχήν μου, Πέρικλες;

ΠΕΡ. Ὄχι, μῆτερ· οὐδὲ σεῖς ἐμπορεῖτε νὰ ἴδητε τὴν ἰδικήν μου. Δὲν ἐμπορῶ νὰ ἴδω

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

οὔτε τὴν ἰδικήν μου ψυχήν, πλὴν ἐμπορῶ νὰ φαντασθῶ πῶς συλλογίζεται.

ΜΗΤ. Ὅταν βλέπῃς τὰ πράγματα, τί βλέπεις;

ΠΕΡ. Βλέπω πῶς φαίνονται, μῆτερ· βλέπω ἐὰν ἦναι στρογγύλα ἢ τετράγωνα, μακρὰ ἢ κοντὰ, μεγάλα ἢ μικρὰ, κόκκινα ἢ λευκὰ, ἢ πράσινα, ἢ κίτρινα.

ΜΗΤ. Τὸ σχῆμά των βλέπεις λοιπὸν, καὶ τὸ χρῶμά των.

ΠΕΡ. Μάλιστα, μῆτερ, βλέπω καὶ πόσον μακρὰν εἶναι ἀπὸ ἐμέ.

ΜΗΤ. Δύνασαι νὰ ἀκούῃς πολλὰ καὶ διάφορα πράγματα, νὰ κάμνωσιν πολλοὺς καὶ διαφόρους ἤχους.

ΠΕΡ. Βέβαια, μῆτερ· ἐμπορῶ νὰ ἀκούω τὸν κώδωνα ὅταν σημαίνῃ διὰ τὴν ἐκκλησίαν, καὶ τὴν σάλπιγγα ὅταν σαλπίζῃ, καὶ τὸν αὐλὸν ὅταν τὸν παίζῃ ὁ θεῖός μου Ἰωάννης, καὶ τὰς ὄρνιθας καὶ τὰς πάπιας ὅταν κράζωσι, καὶ τὴν ἀγελάδα ὅταν μηκᾶται, καὶ τὰ πρόβατα ὅταν βληχῶνται, καὶ τὴν Χαρίκλειαν ὅταν κλαίῃ. Ἄ! πόσα πράγματα δύναμαι νὰ ἀκούω!

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΜΗΤ. Ἐμπορεῖς νὰ ἀκούῃς τὴν ψυχήν μου, Πέρικλες;

ΠΕΡ. Ἐμπορῶ νὰ σᾶς ἀκούω, ὅταν λαλῆτε, μῆτερ.

ΜΗΤ. Συλλογίζομαι πρῶτον τί ἔχω νὰ σὲ εἴπω, καὶ ἔπειτα θέλω νὰ κινήσω τὴν γλῶσσάν μου καὶ νὰ λαλήσω, καὶ σὺ ἀκούεις τὸν ἦχον τῆς φωνῆς μου. Βάλε τὸ ὠτίον σου εἰς τοῦτο τὸ ὡρολόγιον· ἀκούεις τίποτε;

ΠΕΡ. Μάλιστα, κτυπᾷ τὶκ, τὶκ, τίκ.

ΜΗΤ. Τώρα βάλε τὸ ὠτίον σου σιμὰ εἰς τὴν κεφαλήν μου· ἐγὼ μέλλω νὰ διαλογισθῶ· ἐὰν ἐμπορῇς νὰ μὲ ἀκούσῃς, ὅταν διαλογίζωμαι.

ΠΕΡ. Ὄχι, μῆτερ, δὲν ἐμπορῶ διόλου.

ΜΗΤ. Ἡ ψυχή μου λοιπὸν δὲν κάμνει ἦχον, ὅταν διαλογίζωμαι, καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἐμπορεῖς νὰ τὴν ἀκούῃς, ἐμπορεῖς μόνον νὰ ἀκούῃς τὴν φωνήν μου, ὅταν σοὶ λέγω τὰ ὅσα. στοχάζομαι.

ΠΕΡ. Τοῦτο εἶναι πολὺ παράξενον, μῆτερ. Ἡ ψυχὴ πρέπει νὰ ἦναι πολὺ διαφορετικὴ ἀπὸ ὅλα, ὅσα ἐμπορῶ νὰ βλέπω, ἢ νὰ ἀκούω.

ΜΗΤ. Μάλιστα, τέκνον μου, καὶ ἐμπορεῖς

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

νὰ γευθῇς, ἢ νὰ μυρισθῇς, ἢ νὰ ἐγγίσῃς τὴν ψυχήν μου;

ΠΕΡ Ὄχι, μῆτερ, οὐδὲ τὴν ἰδικήν μου ἐμπορῶ οὔτε νὰ γεύωμαι, οὔτε νὰ μυρίζωμαι, οὔτε νὰ ἐγγίζω.

ΜΗΤ. Δὲν ἐμπορεῖς νὰ μὲ εἴπῃς λοιπὸν, ἐὰν ἡ ψυχή σου ἦναι στρογγύλη, ἢ τετράγωνος, ἢ μακρὰ, ἢ κοντὴ, ἢ κοκκίνη, ἢ λευκὴ, ἢ μαύρη, ἢ πρασίνη, ἢ κιτρίνη, οὐδ' ἐξεύρεις νὰ εἴπῃς ἐὰν ἔχῃ χρῶμα, ἢ σχῆμα. Οὔτε ἐμπορεῖς νὰ εἴπῃς, ἐὰν ἠχῇ, καθὼς ἠχεῖ ὁ κώδων, ἢ καθὼς ὁ αὐλὸς, ἢ καθὼς ἄλλο τι πρᾶγμα· οὐδ' ἐξεύρεις νὰ εἴπῃς, ἐὰν ἔχῃ φωνὴν διόλου. Ὡσαύτως δὲν ἐμπορεῖς νὰ εἴπῃς, ἐὰν ἡ ψυχή σου ἔχῃ γεῦσιν ὁμοίαν μὲ ἄλλο τι· οὐδ' ἐὰν ἔχῃ γεῦσιν διόλου. Δὲν ἐμπορεῖς νὰ εἴπῃς, ἐὰν μυρίζῃ καθὼς ἄλλο τι πρᾶγμα. οὐδ' ἐὰν ἔχῃ ὀσμὴν διόλου· Προσέτι δὲν ἐμπορεῖς νὰ εἴπῃς, ἐὰν ἦναι σκληρὰ ἢ μαλακὴ, ἢ ἐὰν φαίνηται εἰς τὴν ἁφὴν, καθὼς φαίνεται ἄλλο τι πρᾶγμα· οὐδ' ἐξεύρεις ἐὰν ἦναι διόλου ψηλαφητή.

ΠΕΡ. Πῶς ὀνομάζονται, μῆτερ, ὅλα τὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα ἐμπορῶ νὰ βλέπω, νὰ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἀκούω, νὰ γεύωμαι, νὰ ὀσφραίνωμαι, καὶ νὰ τὰ ψηλαφῶ;

ΜΗΤ. Ὀνομάζονται ὕλη, καὶ λέγομεν ὅτι εἶναι ὑλικά.

ΠΕΡ. Τὸ σῶμά μου λοιπὸν εἶναι ὑλικόν.

ΜΗΤ. Μάλιστα, τέκνον μου, ἀλλ' ἡ ψυχή σου δὲ εἶναι ὑλική· ἢ νὰ εἴπω καλήτερα ἡ ψυχή σου εἶναι ἄϋλος.

ΠΕΡ. Στοχάζομαι, μῆτερ, ὅτι ἡ ἰδική σας ψυχὴ εἶναι ἄϋλος, διότι δὲν ἐμπορῶ μήτε νὰ τὴν ἴδω, μήτε νὰ τὴν ἀκούσω, μήτε νὰ τὴν γευθῶ, μήτε νὰ τὴν ὀσφρανθῶ, μήτε νὰ τὴν ψηλαφήσω.

ΜΗΤ. Βέβαια, αἱ ψυχαὶ ὅλων τῶν ἀνθρώπων εἶναι ἄϋλοι. Ἐνθυμοῦ, τέκνον μου, ὅτι ἔχεις ἓν σῶμα καὶ μίαν ψυχήν· καὶ ὅτι τὸ μὲν σῶμα ἐμπορεῖς νὰ βλέπῃς, καὶ νὰ ἀκούῃς, καὶ νὰ γεύησαι, καὶ νὰ μυρίζησαι, καὶ νὰ τὸ ψηλαφᾷς· ὅτι ὁμοιάζει μὲ τὸ λιθάριον, καὶ μὲ τὸ τριαντάφυλλον, καὶ μὲ τὸ ὡρολόγιον, ἤγουν εἶναι ὕλη, εἶναι ὑλικόν· ἡ ψυχή σου ὅμως δὲν ἔχει σχῆμα, οὔτε χρῶμα, οὔτε φωνήν, οὔτε γεῦσιν, οὔτε μυρωδίαν, οὔτε σκληρότητα, οὔτε ἁπαλότητα, ἤγουν δὲν εἶναι ὕλη, ἀλλ' εἶναι

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἄϋλος· ἢ (τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ ἴδιον) ὀνομάζεται πνεῦμα· τὸ λιθάριον καὶ τὸ τριαντάφυλλον, καὶ τὸ ὡρολόγιον δὲν ἔχουσι τοιοῦτόν τι πνεῦμα.

Ἀλλὰ βλέπω ὅτι νυστάζεις. Πλαγίασον τώρα, καὶ αὔριον θέλομεν ὁμιλήσει πάλιν περὶ τῆς ψυχῆς.

ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΙΑ'.

Τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν ὁ Περικλῆς ἐσηκώθη πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου, καὶ ἐν ᾧ κατέβαινε κάτω, ἀπήντησε τὴν μητέρα του. Ἔλα, τέκνον μου, εἶπεν αὐτὴ, ἂς ὑπάγωμεν νὰ περιπατήσωμεν εἰς τὸ περιβόλιον· καὶ ἐὰν θέλῃς, νὰ σὲ ὁμιλήσω πάλιν περὶ τῆς ψυχῆς. Ὑπῆγαν λοιπὸν εἰς τὸ περιβόλιον, καὶ ἐν ᾧ περιεπάτουν, συνωμίλησαν τοιουτοτρόπως·

ΠΕΡ. μῆτερ, ὁ Λιλῆς δὲν συλλογίζεται ἐνίοτε;

ΜΗΤ. Καὶ πόθεν σοὶ ἦλθεν ἡ ἰδέα αὐτὴ Πέρικλες;

ΠΕΡ. Βλέπω πολλάκις ὅτι στέκει, καὶ φαί-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

νεται ὅτι συλλογίζεται τί νὰ κάμῃ, καὶ ὕστερον φεύγει, ὡσὰν νὰ ὑπάγῃ διὰ κἄτι περὶ τοῦ ὁποίου ἐσυλλογίσθη.

ΜΗΤ. Ναὶ, καὶ ὅταν τὸν εἴπῃς νὰ ὑπάγῃ νὰ φέρῃ τὴν σφαῖράν σου, ἐξεύρεις ὅτι θέλει ὑπάγει.

ΠΕΡ. Ἤκουσα, μῆτερ, περὶ ἑνὸς σκυλίου, ὅτι ἔφερνε τὸ καλάθιον τοῦ αὐθέντου του εἰς τὴν ἀγορὰν πρὸς τὸν κρεοπώλην, καὶ ἔπερνε κρέας καὶ τὸ ἔφερνε σῶον εἰς τὴν οἰκίαν. Ἔκαμνε δὲ τοῦτο πολὺ συχνά· καὶ ὁ αὐθέντης του ἔστελλε τὰ χρήματα μὲ αὐτὸν εἰς τὸν κρεοπώλην γράφων ἐπὶ ἑνὸς χαρτίου τί κρέας ἤθελεν. Ἐπεθύμουν νὰ κάμνῃ καὶ ὁ Λιλῆς τοῦτο.

ΜΗΤ. Καλὰ, Πέρικλες, νομίζω ὅτι καὶ οἱ σκύλοι διαλογίζονται, καθὼς καὶ ἄλλα ζῶα. Ἀλλ' ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον διαλογίζεται ἐντὸς αὐτῶν διαφέρει πολὺ ἀπ' ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον διαλογίζεται ἐντὸς ἡμῶν. Ὁ Λιλῆς δὲν ἔχει ψυχὴν ὁμοίαν μὲ τὴν ἰδικήν σου.

ΠΕΡ. Ἀλλὰ τὸ σῶμά του, μῆτερ, ὁμοιάζει πολὺ μὲ τὸ ἰδικόν μου.

ΜΗΤ. Μάλιστα, τέκνον μου· αὐτὸς ἔχει

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ζωϊκὴν ζωήν, καθὼς ἔχεις καὶ σύ. Μεγαλόνει, καθὼς μεγαλόνεις καὶ σύ. Τρώγει, καὶ πίνει, καὶ κοιμᾶται, καὶ περιπατεῖ, καὶ κρυόνει, καὶ ζεσταίνεται, καὶ πεινᾷ, καὶ διψᾷ, ἀρρωστεῖ καὶ δγιαίνει, χαίρει, καὶ λυπεῖται· οὕτω κάμνεις καὶ σύ. Αὐτὸς μέλλει ν' ἀποθάνῃ καθὼς θέλεις ἀποθάνει καὶ σύ. Τὸ σῶμα αὐτοῦ θέλει γείνει κόνις καθὼς θέλει γείνει καὶ τὸ ἰδικόν σου. Ὅταν ὅμως στοχασθῇς περὶ τῆς ψυχῆς σου, πόσον διάφορος εἶσαι σὺ ἀπὸ τὸν Λιλῆν!

ΠΕΡ. Μάλιστα, μῆτερ, εἶμαι πολὺ διάφορος καὶ ἀπὸ τὰ ἄλογα, καὶ τὰς ἀγελάδας, καὶ τὰ πρόβατα, καὶ τὰ πτηνὰ, καὶ τὰ ὀψάρια.

ΜΗΤ. Καὶ ἀπὸ ὅλα Πέρικλες, ὅσα ζῶσι καὶ κινοῦνται, ἐκτὸς τῶν ἀνδρῶν, τῶν γυναικῶν, καὶ τῶν παιδίων· διότι αἱ ψυχαὶ αὐτῶν ὁμοιάζουσι μὲ τὴν ἰδικήν σου, καὶ ὀνομάζονται ἀνθρώπιναι ψυχαί.

ΠΕΡ. Καὶ τὰ σώματα τῶν ἀνδρῶν, τῶν γυναικῶν καὶ τῶν παιδίων ὀνομάζεις, μῆτερ, ἀνθρώπινα σώματα;

ΜΗΤ. Βέβαια, τέκνον μου.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΕΡ. Ἐγὼ ἔχω λοιπὸν, μῆτερ, ἀνθρωπίνην ψυχὴν καὶ ἀνθρώπινον σῶμα.

ΜΗΤ. Βέβαια· καὶ εἶναί τι, τὸ ὁποῖον σὲ κάμνει νὰ διαφέρῃς πολὺ κατὰ τὴν ψυχὴν ἀπὸ τὸν σκύλον σου τὸν Λιλῆν.

ΠΕΡ. Τί εἶναι αὐτὸ, μῆτερ;

ΜΗΤ. Σὺ ἐξεύρεις ποῖον εἶναι τὸ δίκαιον, καὶ ποῖον εἶναι τὸ ἄδικον, ἐν ᾧ αὐτὸς δὲν ἐξεύρει τίποτε περὶ αὐτῶν. Σὺ εὐχαριστεῖσαι καὶ χαίρεις, ὅταν στοχάζησαι ὅτι εἶσαι καλὸν παιδίον· καὶ δυσαρεστεῖσαι καὶ ἀδημονεῖς, ὅταν στοχάζησαι ὅτι εἶσαι κακόν. Ὁ Λιλῆς ὅμως δὲν στοχάζεται καὶ δὲν αἰσθάνεται τὰ τοιαῦτα. Προσέτι σὺ δύνασαι νὰ λαλῇς· αὐτὸς ὅμως δὲν δύναται. Σὺ δύνασαι νὰ μάθῃς νὰ ἀναγινώσκῃς, καὶ νὰ γράφῃς καὶ νὰ λογαριάζῃς· αὐτὸς ὅμως δὲν δύναται. Σὺ ἀφοῦ μεγαλώσῃς, ἀκόμη ἐμπορεῖς νὰ σπουδάσῃς ὅλα τὰ βιβλία τῆς βιβλιοθήκης μου, καὶ νὰ καταγίνησαι καὶ εἰς ἔργα, καθὼς ὁ θεῖός σου Ἰωάννης· ὁ Λιλῆς ὅμως δὲν θέλει ἐμπορέσει νὰ κάμῃ αὐτὰ ποτέ· θέλει εἶσθαι πάντοτε σκυλίον ἄθλιον καὶ ἀμαθὲς ὅσον καὶ ἂν ζῇ.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΕΡ. Ὁ Λιλῆς δὲν ἐμπορεῖ νὰ γελᾷ μηδὲ νὰ κλαίῃ, μῆτερ.

ΜΗΤ. Ὄχι, τέκνον μου· τὰ αἰσθήματά του εἶναι πολὺ διαφορετικὰ ἀπὸ τὰ ἰδικά σου. Σὺ εὐφραίνεσαι, ὅταν κυττάζῃς νέας ζωγραφίας, ἢ ἀναγινώσκῃς νέα βιβλία, καὶ βλέπῃς νέα πράγματα· ὅταν συλλαμβάνῃς νέους στοχασμοὺς, καὶ μανθάνῃς νέα μαθήματα, ἢ στοχάζησαι τί θέλεις κάμει, ὅταν φθάσῃς εἰς ἡλικίαν ἀνδρός. Ὁ Λιλῆς ὅμως δὲν εὐφραίνεται μὲ οὐδὲν τῶν τοιούτων πραγμάτων.

Ἐλπίζω ὅτι εἶσαι πολὺ εὐχαριστημένος ὅταν μὴ ὑπακούῃς καὶ αἰσθάνησαι ὅτι εἶσαι καλὸν παιδίον καὶ εὐμενὲς πρὸς τὴν Χαρίκλειαν καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, καὶ προσπαθῇς νὰ τοῖς κάμῃς καλὸν καὶ νὰ τοὺς εὐχαριστῇς. Ἐλπίζω ὅτι ἔχεις σκοπὸν, ὅταν μεγαλώσῃς νὰ πράξῃς πολλὰ καλὰ εἰς τοὺς ἄλλους, καὶ νὰ καταστήσῃς πολλοὺς ἀνθρώπους εὐτυχεῖς. Ὁ Λιλῆς ὅμως δὲν ἐμπορεῖ νὰ ἔχῃ τοιαῦτα αἰσθήματα, οὐδὲ τοιούτους στοχασμοὺς παντελῶς.

ΠΕΡ. Τώρα βλέπω περισσότερον πόσον διάφορος εἶμαι ἀπὸ τὸν Λιλῆν.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΜΗΤ. Ναὶ, τέκνον μου. Καὶ ἐὰν εἶχα καιρὸν, ἠμπόρουν νὰ σοὶ εἴπω πολλὰ ἄλλα πράγματα, κατὰ τὰ ὁποῖα σὺ διαφέρεις πολὺ ἀπὸ τὸ σκυλάκιόν σου· ἀλλ' ὅσα εἶπα, νομίζω ὅτι εἶναι ἀρκετὰ νὰ σὲ διδάξωσιν, ὅτι ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον διαλογίζεται ἐντὸς τοῦ Λιλῆ, εἶναι πολὺ διάφορον ἀπὸ τὴν ψυχήν σου.

ΠΕΡ. Καὶ ἔχει ὁ Λιλῆς, μῆτερ, ψυχὴν, ἢ ὄχι;

ΜΗΤ. Ἐὰν ἔχῃ ψυχὴν, δὲν ὁμοιάζει μὲ τὴν ἀνθρωπίνην ψυχήν. Εἶναι τοιαύτη, ὁποίαν ἔχουσι τὰ τετράποδα ζῶα, τὰ πτηνὰ, καὶ τὰ ὀψάρια, καὶ στοχάζομαι, ὅτι δὲν πρέπει νὰ ὀνομάζηται ψυχή.

ΠΕΡ. Τί πρέπει λοιπὸν νὰ ὀνομάζηται αὐτή;

ΜΗΤ. Δὲν ἐξεύρω ἀκριβῶς, τέκνον μου, τί πρέπει νὰ ὀνομάζηται· ὑπάρχει τι ἐντὸς τῶν ζώων τὸ ὁποῖον διαλογίζεται, ἀλλὰ δὲν ἔχει ὄνομα.

ΠΕΡ. Μῆτερ, ὁ θεῖός μου Ἰωάννης μίαν φορὰν μὲ ἐδιηγήθη πολλὰ περὶ ἑνὸς ἐλέφαντος, καὶ ἐνόμιζεν ὅτι οἱ ἐλέφαντες ἐγνώριζον περισσότερα πράγματα ἀπὸ τὰ ἄλλα ζῶα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΜΗΤ. Φαίνονται ὅτι γνωρίζουσι πολλὰ, Πέρικλες.

ΠΕΡ. Ὑποθέσατε, μῆτερ, ὅτι ἠθέλετε πάρει ἕνα ἐλέφαντα πολλὰ νέον, καὶ τὸν ἐδίδασκέ τις καθ' ἡμέραν, ἠμπόρει νὰ μάθῃ ὅσα καὶ ὁ ἄνθρωπος;

ΜΗΤ. Ὄχι, τέκνον μου. Ἐὰν ἤθελον κοπιάσει καὶ πεντήκοντα χρόνους νὰ τὸν διδάσκωσι, δὲν ἤθελεν ἐμπορέσει νὰ μάθῃ, ὅσα γνωρίζει τώρα ἡ μικρὰ ἀδελφή σου. Τὸ παιδίον ἐὰν διδάσκηται ἐξ ἀρχῆς καλὰ, θέλει αὐξάνει καθ' ἡμέραν εἰς τὴν σοφίαν, καὶ ὅταν μεγαλώσῃ καὶ ἀνδρωθῇ, θέλει γνωρίζει περισσότερα ἀπὸ ὅσα γνωρίζουσιν ὅλοι οἱ ἐλέφαντες, καὶ ὅλα τὰ ζῶα, ὅσα εἶναι εἰς τὸν κόσμον.

ΠΕΡ. Καὶ πόσα ἐμπορεῖ ὁ ἄνθρωπος νὰ μάθῃ, μῆτερ;

ΜΗΤ. Δὲν δύναμαι νὰ σὲ εἴπω, Πέρικλες. Ἡ ψυχή σου ἐμπορεῖ νὰ ἐξακολουθῇ νὰ μανθάνῃ καὶ νὰ ἀποκτᾷ σοφίαν, ἐν ὅσῳ ζῇς. Νομίζεις ὅτι ἐγὼ ἐξεύρω πολλά· ἀλλ' εἶναι τινὲς ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι ἐξεύρουσι μυριάκις περισσότερα ἀπὸ ἐμέ.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΕΡ. Ἤθελον, μῆτερ, νὰ ἐξεύρω τόσα, ὅσα σεῖς ἐξεύρετε. Τώρα ἀρχίζω νὰ ἐννοῶ πόσον πρέπει νὰ χαίρω, διότι εἶμαι τόσον διάφορος ἀπὸ τὰ ζῶα, καὶ διότι ἔχω ψυχὴν, ἡ ὁποία δύναται νὰ κάμῃ τόσα πολλὰ καὶ παράδοξα πράγματα. Ἐὰν ἤμην ὅμοιος μὲ τὸν Λιλῆν, ἤθελον λυπηθῆ πολύ.

Ἀλλ' ἐγὼ ἔχω ψυχὴν, καὶ ἐλπίζω ὅτι θέλω γείνει σοφὸς καὶ ἀγαθὸς ἄνθρωπος.

ΜΗΤ. Οὕτως ἐλπίζω καὶ ἐγὼ, εἶπεν ἡ Κυρία Ἄννα· καὶ ὕστερον ἐξῆλθον ἐκ τοῦ κήπου, καὶ ὑπῆγαν εἰς τὴν οἰκίαν.

ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΙΒ'.

Τὸ ἑσπέρας ἡ Κυρία Ἄννα ἐκάθισε πάλιν πλησίον τῆς τραπέζης, καὶ εἶπεν εἰς τὸν Περικλέα νὰ ἔλθῃ καὶ αὐτὸς νὰ καθίσῃ πλησίον της. Ἡ Χαρίκλεια εἶχε πλαγιάσει ὀλίγον προτήτερα· ὁ δὲ Περικλῆς ἔχαιρε περισσότερον, ὅτι θέλει ὁμιλήσει μὲ τὴν μητέρα του περὶ τῆς ψυχῆς του. Ἡ Κυρία Ἄννα, βλέ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

πουσα αὐτὸν πολλὰ ἥσυχον καὶ προσεκτικὸν, εὐχαριστεῖτο νὰ συνομιλῇ μετ' αὐτοῦ.

ΜΗΤ. Πέρικλες, ἐμπορεῖς νὰ μὲ εἴπῃς τί εἶναι ὕλη;

ΠΕΡ. Ὕλη εἶναι ὅ,τι ἐμπορῶ νὰ ἴδω, νὰ ἀκούσω, νὰ γευθῶ, νὰ μυρισθῶ, ἢ νὰ ἐγγίξω.

ΜΗΤ. Τί εἶναι πνεῦμα;

ΠΕΡ. Ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἐντός μου νοεῖ, καὶ αἰσθάνεται, καὶ γνωρίζει τί εἶναι δίκαιον καὶ τί ἄδικον. Δὲν ἔχει οὔτε σχῆμα, οὔτε χρῶμα, οὔτε φωνὴν, οὔτε ὀσμὴν, οὔτε σκληρότητα, οὔτε ἁπαλότητα. Μὲ εἴπετε, μῆτερ, ὅτι εἶναι τὸ ἴδιον μὲ τὴν ψυχήν μου.

ΜΗΤ. Ἐνθυμεῖσαι, Πέρικλες, τί ὡμιλήσαμεν πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν περὶ τοῦ Πέτρου;

ΠΕΡ. Τὸ ἐνθυμοῦμαι, μῆτερ.

ΜΗΤ. Ἐξεύρεις ὅτι ἔβαλον τὸ σῶμά του εἰς ξυλοκράββατον, καὶ τὸ ἔφερον εἰς τὸ νεκροταφεῖον, καὶ ἐκεῖ τὸ κατέβασαν εἰς τὸν τάφον, καὶ τὸ ἐσκέπασαν ὁλοκλήρως μὲ χῶμα.

ΠΕΡ. Ναὶ, μῆτερ, καὶ ὑπῆγα προχθὲς νὰ ἴδω τὸν τάφον του. Ἀγαπῶ νὰ συχνάζω ἐκεῖ, καὶ νὰ συλλογίζωμαι περὶ αὐτοῦ, ἂν καὶ μὲ κάμνῃ ἐνίοτε νὰ κλαίω. Τὸ χορτάριον

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

σκεπάζει τώρα ὅλον τὸν τάφον του, καὶ εἶναι μία πέτρα εἰς τὴν ἄκραν αὐτοῦ καὶ λέγει εἰς ποῖον ἔτος ἀπέθανε.

ΜΗΤ. Ἀφ' οὗ ἀπέθανεν ὁ Πέτρος, τὸ σῶμά του ἐτάφη εἰς τὴν γῆν, ἀλλ' ἡ ψυχή του δὲν ἐτάφη. Καὶ τὸ ἰδικόν σου σῶμα θέλει ταφῇ εἰς τὴν γῆν ἀφ' οὗ ἀποθάνῃς, ἀλλ' ἡ ψυχή σου δὲν θέλει ταφῇ.

ΠΕΡ. Θέλει ζῇ ἡ ψυχή μου, μῆτερ, ἀφ' οὗ τὸ σῶμά μου ἀποθάνῃ;

ΜΗΤ. Ἡ ψυχή σου, Πέρικλες, δὲν θέλει ἀποθάνει ποτέ. Τὸ σῶμά σου μόνον θέλει ἀποθάνει, καὶ θέλουσι τὸ βάλει εἰς τὸν τάφον, καὶ θέλει γείνει κόνις· ἡ ψυχή σου ὅμως δὲν θέλει ἀποθάνει ποτὲ, ἀλλὰ θέλει ζῇ εἰς τοὺς αἰῶνας.

ΠΕΡ. Δὲν σᾶς ἐννοῶ, μῆτερ.

ΜΗΤ. Κύτταξε ἐδῶ, Πέρικλες. Θέλω κάμει τόσα σημεῖα ἐπάνω εἰς τὴν πλάκα, ὅσας ἡμέρας ἔχει ὁ χρόνος. — Ἰδοὺ ἔκαμα τὰ σημεῖα· ἔλα, ἀρίθμησέ τα.

ΠΕΡ. Τὰ ἠρίθμησα, καὶ εἶναι τριακόσια ἑξήκοντα πέντε.

ΜΗΤ. Σωστά· τριακόσιαι ἑξήκοντα πέντε

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἡμέραι κάμνουσιν ἕνα χρόνον. Ἐὰν ἤθελον κάμει ἀκόμη ἄλλα τόσα σημεῖα, ὅλα θέλουσιν εἶσθαι δύο χρόνοι. Ὑπόθες τώρα, ὅτι ἤθελον κάμει σημεῖα ἐπάνω εἰς ὅλην τὴν πλάκα, πόσοι χρόνοι στοχάζεσαι ὅτι θέλουσιν εἶσθαι ὅλα;

ΠΕΡ. Δὲν ἐξεύρω, μῆτερ, ἴσως θέλουσι γείνει δέκα χρόνοι.

ΜΗΤ. Καλά· ἕως δέκα στοχάζομαι καὶ ἐγώ. Ὑπόθες λοιπὸν, ὅτι ἤθελον γεμίσει δέκα πλάκας μὲ τοιαῦτα σημεῖα, πόσοι χρόνοι θέλουσιν εἶσθαι;

ΠΕΡ. Ἑκατὸν, μῆτερ, διότι δεκάκις δέκα κάμνουσιν ἑκατόν.

ΜΗΤ. Ὑπόθες νὰ ἦναι τὸ δωμάτιον τοῦτο γεμάτον ἀπὸ τόσας πλάκας, ὅσας δύναται νὰ χωρέσῃ τὴν μίαν ἐπάνω τῆς ἄλλης, καὶ πᾶσα πλὰξ νὰ ἦναι γεμάτη ἀπὸ σημεῖα, καὶ πᾶν σημεῖον νὰ κάμνῃ ἕνα χρόνον, πόσοι χρόνοι θέλουσιν εἶσθαι ὅλα τὰ σημεῖα;

ΠΕΡ. Ἄ! μῆτερ, δὲν ἐξεύρω· δὲν δύναμαι νὰ τὰ λογαριάσω.

ΜΗΤ. Ὑπόθες, ὅτι ὅλα τὰ δωμάτια ταύτης τῆς οἰκίας ἦσαν γεμάτα ἀπὸ πλάκας σκε-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

πασμένας μὲ σημεῖα, καὶ ὅτι ὅλαι αἱ οἰκίαι ταύτης τῆς χώρας ἦσαν γεμάται ἀπ' αὐτάς. Ἔπειτα ὑπόθες, ὅτι ἤθελες τὰς φέρει εἰς ἓν μεγάλον χωράφιον, καὶ ἤθελες βάλλει ὅλας ἐκεῖ τὴν μίαν ἐπάνω τῆς ἄλλης, πόσους χρόνους θέλουσι κάμει ὅλα αὐτὰ τὰ σημεῖα;

ΠΕΡ. Ἄ! μῆτερ, κάνεὶς δὲν ἐμπορεῖ νὰ τὸ εἴπῃ· εἰς ὅλην σας τὴν ζωὴν δὲν ἠμπορεῖτε νὰ τὰ λογαριάσητε.

ΜΗΤ. Καλὰ, τέκνον μου· ἡ ψυχή σου θέλει ζήσει τόσους χρόνους, ὅσους κάμνουσιν ὅλα τὰ σημεῖα ἐπάνω εἰς ὅλας τὰς πλάκας.

ΠΕΡ. Καὶ ὕστερον θέλει ἀποθάνει ἡ ψυχή μου, μῆτερ;

ΜΗΤ. Ὄχι, Πέρικλες, δὲν θέλει ἀποθάνει ὕστερον· θέλει ἐξακολουθεῖ νὰ ζῇ· θέλει ζήσει τόσους χρόνους ἀκόμη, ὅσους κάμνουσιν ὅλα τὰ σημεῖα ἐπάνω εἰς ὅλας τὰς πλάκας τοῦ σωροῦ. Καὶ τότε πάλιν δὲν θέλει ἀποθάνει, ἀλλὰ θέλει ἐξακολουθεῖ νὰ ζῇ· θέλει ζῇ τόσους χρόνους, ὅσους ἤθελον κάμει ὅλα τὰ σημεῖα τὰ ἐπάνω εἰς πλάκας ἑκατὸν τόσων σωρῶν, ἐπάνω εἰς πλάκας χιλίων τοιούτων σωρῶν, ἐπάνω εἰς πλάκας τόσων καὶ τοιούτων σωρῶν, ὅσους

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἐμπορεῖς νὰ φαντασθῇς ἀπὸ τὴν γῆν ἕως εἰς τὸν οὐρανὸν τὸν ἕνα σωρὸν ἐπάνω τοῦ ἄλλου. Καὶ οὐδὲ τότε ἡ ψυχή σου δὲν θέλει ἀποθάνει, ἀλλὰ θέλει ζήσει εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· ποτὲ δὲν θέλει ἀποθάνει—ποτέ.

ΠΕΡ. Ἄ! μῆτερ, πόσον καιρὸν θέλει ζήσει ἡ ψυχή μου! Δὲν ἐμπορῶ νὰ φαντασθῶ πόσους χρόνους θέλει ζήσει. Ἀλλὰ ποῦ θέλει ζήσει; Ποῦ ὑπάγει ἡ ψυχὴ ἀφ' οὗ ἀποθάνῃ τὸ σῶμα; Ποῖος θέλει φροντίσει περὶ τῆς ψυχῆς μου; Τί θέλει κάμει; Θέλει ἐξακολουθεῖ νὰ νοῇ; Εἰς τὸν ἴδιον τόπον ὑπάγουσιν ὅλαι αἱ ψυχαὶ, ἡ ἰδική μου, καὶ ἡ ἰδική σας, καὶ ἡ ψυχὴ τῆς ἀκριβῆς ἀδελφῆς μου, ἀφ' οὗ ἀποθάνωμεν; Ἐξεύρετε τοῦτο; Ἐὰν τὸ ἐξεύρητε, παρακαλῶ νὰ μὲ τὸ εἴπητε, διότι ἐπιθυμῶ πολὺ νὰ μάθω περὶ τούτων ὅλων τῶν πραγμάτων.

ΜΗΤ. Φοβοῦμαι, Πέρικλες, μήπως δὲν ἔχωμεν καιρὸν τώρα. Μετ' ὀλίγον θέλω σὲ εἰπεῖ περὶ αὐτῶν. Ἔχεις νὰ μάθῃς πολλὰ πράγματα περὶ τῆς ψυχῆς σου, καὶ περὶ τοῦ τόπου, ὅπου ὑπάγει ἀφ' οὗ ἀποθάνῃ τὸ σῶμά σου καὶ ταφῇ· καὶ τί πρέπει νὰ κάμνῃς διὰ νὰ ἦναι ἡ ψυχή σου μακαρία πάντοτε. Ἐν-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

θυμοῦ ὅτι ἡ ψυχή σου δὲν θέλει ἀποθάνει ποτὲ, ἀλλὰ θέλει ζήσει εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Ὁ Περικλῆς ὕστερον ἐπλαγίασεν, ἀλλὰ δὲν ἐκοιμήθη διὰ πολλὴν ὥραν· διότι ἐσυλλογίζετο περὶ τῆς ψυχῆς του, καὶ ἠπόρει ποῦ θέλει ὑπάγει, ἀφ' οὗ τὸ σῶμά του ἀποθάνῃ καὶ ἐνταφιασθῇ.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

Ἀγαπητά μου παιδία.

Ἐτελείωσα τώρα ὅσα εἶχα νὰ σᾶς εἴπω περὶ τῆς Κυρίας Ἄννης καὶ τοῦ Περικλέους. Ἐλπίζω ὅτι τὰ ἐκαταλάβετε ἐντελῶς, καὶ ὅτι θέλετε τὰ ἐνθυμεῖσθαι.

Βλέπετε πόσον ἐπεθύμει ὁ μικρὸς Περικλῆς νὰ τὸν διδάσκῃ ἡ μήτηρ του ὥστε νὰ ἐμπορέσῃ νὰ ἀποκτήσῃ ὠφελίμους γνώσεις. Πρέπει νὰ χαίρητε καὶ σεῖς, ἀγαπητά μου παιδία, ὅταν οἱ γονεῖς σας, ἢ τὰ μεγαλήτερα ἀδέλφιά σας, ἢ οἱ διδάσκαλοί σας εὐαρεστῶνται νὰ συνομιλῶσι μὲ σᾶς περὶ πραγμάτων, καὶ νὰ σᾶς κάμωσι νὰ καταλαμβάνητε τί εἶναι ὠφέλιμον καὶ ἀναγκαῖον νὰ γνωρίζητε. Ἀκούετέ τους μετὰ προσοχῆς· ἐντυπόνετε καλῶς εἰς τὸν νοῦν σας ὅ,τι σᾶς λέγουσι, καὶ εὐγνωμονεῖτε εἰς αὐτοὺς διὰ ὅλην των τὴν καλωσύνην.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Πρέπει νὰ προσπαθῶμεν πάντοτε νὰ ἀποκτῶμέν τι καλὸν ἀπὸ πᾶν βιβλίον τὸ ὁποῖον ἀναγινώσκομεν. Δὲν δύνασθε δὲ καὶ σεῖς νὰ ἀποκτήσητέ τι καλὸν ἀπὸ τοῦτο τὸ βιβλιάριον; Δὲν θέλετε ἐνθυμεῖσθαι πάντοτε, ὅτι ἔχει ἕκαστος ὑμῶν ψυχὴν, καθὼς ἔχει ὁ μικρὸς Περικλῆς; ἤτις θέλει ζήσει καὶ ἀφ' οὗ τὰ σώματά σας ἀπαθάνωσι, καὶ θέλει ζῇ αἰωνίως; ποτὲ, πώποτε δὲν θέλει ἀποθάνει!

Σκεφθῆτε περὶ αὐτοῦ, καὶ ἐρωτήσατε τοὺς γονεῖς σας καὶ διδασκάλους νὰ σᾶς εἴπωσιν ἔτι περισσότερα περὶ τῆς ψυχῆς σας, καὶ τί πρέπει νὰ κάμνητε διὰ νὰ εἶναι ἡ ψυχή σας ἀγαθὴ καὶ μακαρία, ἀφ' οὗ τὸ σῶμά σας ἀποθάνῃ. Ἴσως θέλω σᾶς εἰπεῖ καὶ ἐγὼ κἄτι ἀκόμη περὶ ψυχῆς εἰς ἓν ἄλλο βιβλιάριον ὅμοιον μὲ τοῦτο.

Ὁ φίλος σας

Θ. Χ. Γαλωδέτης.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ

ΠΡΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΝ ΤΩΝ ΠΑΙΔΩΝ.

ΥΠΟ

Θ. Χ. ΓΑΛΛΩΔΕΤΟΥ.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΘΕΙΣΑ ΕΚ ΤΟΥ ΑΓΓΛΙΚΟΥ.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ,

ΕΚ ΤΗΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑΣ Χ. Ν. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΣ.

1856.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.

Εἰς τὸ πρῶτον μέρος τῆς ψυχολογίας ὁ σκοπὸς τοῦ Συγγραφέως ἦτο νὰ διασαφήσῃ καὶ νὰ ἐντυπώσῃ τὴν ἁπλῆν ἀλήθειαν, ὅτι τὸ παιδίον ἔχει ψυχὴν διάφορον ἀπὸ τὸ σῶμά του, ἥτις θέλει ἐπιζήσει αὐτοῦ καὶ θέλει ζῇ διὰ παντός. Εἰς τοῦτο δὲ, τὸ ὁποῖον εἶναι συνέχεια ἐκείνου, προσπαθεῖ ν' ἀποκριθῇ εἰς τὸ παιδίον, εἰς τὰς ἑξῆς ἐρωτήσεις «ποῦ θέλει ὑπάγει ἡ ψυχή του μετὰ τὸν θάνατον τοῦ σώματός του, καὶ ποῖος θέλει φροντίζει δι' αὐτήν.

Αὕτη ἡ ἀπόκρισις φέρει εἰς ἐξέτασιν δευτερευόντων τινῶν ἀντικειμένων, ἐξαγομένων ἀπὸ τοῦτο τὸ ἀρχικὸν, καὶ πολλὰ σφιγκτὰ συνεχομένων μετ' αὐτοῦ.

Καὶ τὰ δύο λοιπὸν βιβλία περιέχουσι διδασκαλίαν τῶν ἑξῆς ἀντικειμένων, ὅτι δηλαδὴ,

Ἡ ψυχή σας εἶναι ἄϋλος καὶ ἀθάνατος·

Ὑπάρχει εἷς Θεὸς, μὴ ἔχων σῶμα, ἀλλ' ὢν Πνεῦμα, Πάνσοφος, Πανταχοῦ παρὼν, Παν-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τοδύναμος, Αἰώνιος, Ποιητὴς, Διατηρητὴς, καὶ Κυβερνήτης πάντων τῶν ὄντων, Πανάγαθος, Πανάγιος. Περιέχουσι πρὸς τούτοις τὴν ἀλήθειαν, ὅτι αὐτὸς ὁ Θεὸς ἀπεκάλυψεν εἰς ἡμᾶς τὸ θέλημά του.

Ὅτι ἀρχικὸν ἀξίωμα τῆς ἠθικῆς κυβερνήσεώς του εἶναι νὰ τὸν ἀγαπῶμεν καὶ νὰ ὑπακούωμεν εἰς αὐτὸν, καὶ νὰ κάμνωμεν καλὸν εἰς ἄλλους· κύρωσις δὲ τῆς ἠθικῆς Κυβερνήσεώς του, αἱ ἀμοιβαὶ καὶ ποιναὶ τῆς μελλούσης ζωῆς.

Εἰς ὅλα ταῦτα δὲν ἐπιχερίζεται ὁ Συγγραφεὺς ν' ἀποδείξῃ ἐκ τοῦ φωτὸς τῆς φύσεως, καὶ ἐκ τῆς ἀληθείας τῶν Ἱερῶν Γραφῶν τὴν ὕπαρξιν τοῦ Θεοῦ. Ἴσως δυνηθῇ ἄλλοτε νὰ κάμῃ καὶ τοῦτο. Ἀλλὰ διὰ νὰ γείνῃ τὸ δεύτερον ἀντικείμενον εὐκατάληπτον εἰς τὰ νήπια, ἤθελε χρειασθῇ πολλὴ σύντονος σκέψις, καὶ ὑπομονητικὴ ἀνάλυσις, ἂν ἀληθῶς τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα εἰς πέντε ἢ ἓξ ἐτῶν ἡλικίαν, ἀποκτᾷ ἱκανὸν πλάτος νοήσεως καὶ γενικευτικὴν δύναμιν, ὥστε νὰ ἐμπορῇ νὰ τὸ ἐννοήσῃ κατὰ τὴν ἀληθῆ καὶ ὠφέλιμον ἔννοιάν του.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Θέλομεν ἀμελήσει νὰ διδάσκωμεν τὰ παιδία θρησκευτικὰς ἀληθείας, καὶ ἀκόμη τὰς ἀληθείας τῆς ἀποκαλύψεως, διότι εἰς τοιαύτην πρώϊμον ἡλικίαν πρέπει νὰ δέχωνται καὶ πιστεύωσιν αὐτὰς ἐκ μόνης τῆς μαρτυρίας τῶν γονέων;

Θέλομεν ἐλπίσει νὰ προφυλάξωμεν αὐτὰ ἀπὸ πᾶν ὅ,τι δύναται νὰ ὀνομασθῇ πρόληψις, μὴ μεταδίδοντες εἰς αὐτὰ ταύτην τὴν διδασκαλίαν; Τότε πρέπει ν' ἀπομακρυνθῶσι καὶ ἀπὸ τὴν πολιτικὴν κοινωνίαν, καὶ ἀπὸ πᾶσαν κοινωνικὴν σχέσιν. Μόνον ὑπάρχουσι θρησκευτικαὶ προλήψεις, δὲν ὑπάρχουσι καὶ βιομηχανικαὶ, καὶ ἠθικαὶ, καὶ πολιτικαί;

Θέλεις νὰ σχηματίζῃ τὸ παιδίον σου ἀφ' ἑαυτοῦ καὶ ἄνευ τινὸς ὁδηγίας τὰς δόξας του περὶ ὅλων τῶν πραγμάτων, ὅσα ἀναφέρονται εἰς τὸ αἰώνιον αὐτοῦ εὖ εἶναι; Ἂς μὴ αἰσθάνηται λοιπὸν τότε καὶ τὴν ἐπιρροὴν τοῦ παραδείγματός σου.

Ἐὰν ἀμελῇς τὴν ἀνάγνωσιν τῶν θείων γραφῶν καὶ τὴν τήρησιν τῆς Κυριακῆς, ἡ διαγωγή σου ὁμιλεῖ τότε τρανώτερα παρὰ ἡ γλῶσσά σου. Τὸ προδιαθέτεις εἰς ἀπιστίαν

τὸ ὁδηγεῖς εἰς ὁδὸν ἀντιχριστιανικήν. Δὲν τὸ ἀφίνεις ὅλως ἐλεύθερον νὰ σχηματίσῃ ἀφ' ἑαυτοῦ τὰς δόξας του.

Εἶναι μωρὸν νὰ φανταζώμεθα νὰ ἀναθρέψωμεν τὸ παιδίον ὡς ἄγριον ὀνάριον μὲ τοιαύτην ἐλευθερίαν. Πρέπει μὲν νὰ σχηματίζῃ γνώμας, καὶ ν' ἀρχίζῃ ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων νὰ τὰς σχηματίζῃ· ἀλλὰ καὶ οἱ γονεῖς χρεωστοῦσιν ἐπίσης νὰ τρέφωσι τὸ πνεῦμά του μὲ ὠφελίμους ἀληθείας, καθὼς τὸ σῶμά του μὲ ὑγιεινὴν τροφήν. Καὶ εἰς τὰς δύο περιστάσεις τὸ παιδίον, ἂν ἀφεθῇ εἰς ἑαυτὸ, δύναται νὰ σφάλῃ μεγάλως. Ὅθεν καὶ εἰς τὰς δύο πρέπει οἱ γονεῖς νὰ πράττωσιν εὐσυνειδήτως, ὅπως ἤθελον κρίνει καλήτερον. Ἐξ ἐναντίας καθὼς ὁ νοῦς τοῦ παιδίου δυναμωθῇ, καὶ τὸ λογικόν του ὡριμάσῃ ἱκανῶς, δὲν πρέπει ποσῶς νὰ κωλύεται ἀπὸ τοῦ νὰ ἐρευνᾷ τὰς ἀποδείξεις ἐκείνων τῶν ἀληθειῶν, τὰς ὁποίας ἐδιδάχθη νὰ παραδέχηται ἐπὶ τῇ κυρώσει τῶν γονέων.

Ἂς ἐννοήσῃ τὰς ἀντιρρήσεις τοῦ ἀπίστου καθ' ὅλην τὴν ὑποτιθεμένην αὐτῶν δύναμιν, καὶ ἂς μάθῃ ἐκ τῆς ἀφελοῦς αὐτῶν ἀνασκευῆς,

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

καὶ τῶν ἀναντιῤῥήτων ἀποδείξεων τῆς ἀληθείας τῆς ἀποκαλύψεως ἐσωτερικῶν τε καὶ ἐξωτερικῶν ὅτι στηρίζεται ἐπὶ βάσεως ἀκλονήτου.

Ὅταν ἡ θεωρία τούτων τῶν ἀποδείξεων, καὶ ἡ περὶ τὴν ἀλήθειαν τῶν θείων Γραφῶν ἀκριβεστέρα σπουδὴ γείνῃ ἐν ἀπὸ τὰ ἀξιολογώτερα μέρη τῆς ἀνατροφῆς τῶν παιδίων μας καὶ τῆς νεολαίας εἰς ταύτην τὴν χριστιανικὴν γῆν, τότε πρῶτον δυνάμεθα νὰ ἐλπίσωμεν τὴν γενικὴν διάδοσιν μεταξὺ ἡμῶν, ὄχι μόνον τῆς θεωρητικῆς γνώσεως τῆς θρησκείας τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐπιῤῥοῆς τοῦ ἀληθινοῦ αὐτῆς πνεύματος ἐπὶ τὰς καρδίας, καὶ τοὺς βίους τῶν ἀνθρώπων.

Ἐὰν οἱ ἀγῶνες τοῦ Συγγραφέως εἰς τὸ πονημάτιον τοῦτο συνεισφέρωσί τι εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ μεγάλου τούτου σκοποῦ, θέλει αἰσθανθῆ ὅτι δὲν ἐκοπίασεν εἰς μάτην.

Παρατηρητέον δὲ, ὅτι, ἂν καὶ εἰς τὴν μεταξὺ τῆς μητρὸς καὶ τοῦ τέκνου συνδιάλεξιν εἰς τὰ βιβλιάρια ταῦτα ὑπάρχῃ τακτική τις πρόοδος ἀπὸ μίαν στοιχειώδη θρησκευτικὴν ἀλήθειαν εἰς ἄλλην, ὁ Συγγραφεὺς ὅμως δὲν θέλει νὰ ἐννοήσῃ διὰ τούτου, ὅτι πενταετὲς

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

παιδίον δὲν δύναται νὰ διδαχθῇ καὶ ἄλλας σπουδαίας ἀληθείας, καὶ αὐτὰς τὰς περιεχούσας τὰ κυριώτερα δόγματα τοῦ Εὐαγγελίου. Ὅσον δὲ διὰ τὴν μέθοδον, (καὶ ἦτο ἀνάγκη νὰ ἔχῃ μίαν μέθοδον) ἠκολούθησε τοιαύτην, ὁποία ἐφάνη εἰς αὐτὸν ἁπλουστάτη καὶ πλέον εὐκατάληπτος εἰς τὸ παιδίον.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ.

ΠΡΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΝ ΤΩΝ ΠΑΙΔΩΝ.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ

Πρὸς τὰ παιδία τὰ ὁποῖα ἀνέγνωσαν τὴν

ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΝ ΠΡΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΝ ΤΩΝ ΠΑΙΔΩΝ.

Ἀγαπητά μου Παιδία,

ΣΑΣ εἶπα εἰς τὸ πρῶτον βιβλίον, τὸ ὁποῖον ἔγραψα περὶ τῆς ψυχῆς, ὅτι ἴσως ἤθελον γράψει καὶ ἄλλο διὰ νὰ σᾶς διηγηθῶ ἔτι περισσότερα περὶ τῶν ψυχῶν σας.

Ἰδοὺ τὸ ἔγραψα· τοῦτο τὸ βιβλίον εἶναι· καὶ ἐλπίζω ὅτι θέλετε τὸ ἀναγνώσει μὲ τὴν ἰδίαν προσοχὴν μὲ τὴν ὁποίαν ἀνεγνώσατε τὸ ἄλλο, καὶ θέλετε πασχίσει νὰ τὸ ἐννοήσητε.

Ἐνθυμεῖσθε, τί σᾶς εἶπα ἄλλοτε. Ἐὰν ἦναι

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τίποτε, τὸ ὁποῖον δὲν καταλαμβάνετε, φροντίσατε χωρὶς ἄλλο νὰ ἐρωτήσητε κἀνένα διὰ νὰ σᾶς τὸ ἐξηγήσῃ.

Ἐμπεριέχονται καὶ εἰς τοῦτο τὸ βιβλίον διάλογοι μεταξὺ τῆς Κυρίας Ἄννης καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτῆς Περικλέους. Ἐλπίζω ὅτι θέλετε γίνει καὶ σεῖς ἐπιμελεῖς, καθὼς ἐκεῖνος, εἰς τὴν ἀνάγνωσιν αὐτοῦ, καὶ πρόθυμοι νὰ μανθάνητε περισσότερα περὶ τῶν ψυχῶν σας. Τότε οἱ μὲν γονεῖς σας καὶ οἱ διδάσκαλοι θέλουσιν εὐχαριστεῖσθαι νὰ σᾶς διδάσκωσιν, ἐγὼ δὲ θέλω ἔχει εὐχαρίστησιν νὰ σᾶς γράφω βιβλιάρια, τὰ ὁποῖα ἐλπίζω ὅτι θέλουσι σᾶς ψυχαγωγήσει καὶ σᾶς ὠφελήσει.

Ὁ φίλος σας,

Θ. Χ. Γ.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΔΙΑΛΟΓΟΣ Α'.

Ἀφ' οὗ ἡ μήτηρ τοῦ Περικλέους τῷ διηγήθη, ὅτι ἡ ψυχή του δὲν θέλει ἀποθάνει ποτὲ, οὗτος ἐσκέπτετο πολὺ περὶ τούτου· μάλιστα ἔμεινε τὴν νύκτα πολλὴν ὥραν ἄγρυπνος, διαλογιζόμενος περὶ τῆς ψυχῆς του, καὶ θαυμάζων ποῦ θελει ὑπάγει ἀφ' οὗ ἀποθάνει τὸ σῶμά του καὶ τεθῇ εἰς τὸν τάφον.

Τὴν ἀκόλουθον πρωΐαν ἐσηκώθη πολὺ ἐνωρὶς πρὸ τοῦ νὰ ἐξυπνήσῃ κανεὶς εἰς τὴν οἰκίαν, καὶ ἔδραμεν εἰς τὸν κοιτῶνα τῆς μητρός του καὶ τὴν ἐξύπνησε, καὶ τὴν παρεκάλεσε νὰ συνομιλήσῃ πάλιν μετ' αὐτοῦ περὶ τῆς ψυχῆς του. Ἡ κυρία Ἄννα εἶπεν εἰς τὸν Περικλῆ, ὅτι πρέπει νὰ ἔχῃ ὑπομονὴν, καὶ νὰ περιμείνῃ ἕως οὗ νὰ προγευματίσωσι, καὶ τότε θέλει κάμει ὅ,τι ἐπιθυμεῖ. Ὁ Περικλῆς ἦτο καλὸν παιδίον, καὶ κατέβη κάτω καὶ ἐπῆρε τὸ βιβλιάριόν του, καὶ ἐκάθησε νὰ μάθῃ τὸ μάθημά του. Ἔβρεχε πολὺ ἐκεῖνο τὸ πρωΐ, ὥστε δὲν ἠμ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

πόρει νὰ ἐκβῇ εἰς περίπατον. Μετὰ τὸ πρόγευμα ἡ κυρία Ἄννα καὶ τὰ παιδία ἦλθον εἰς τὴν βιβλιοθήκην, καὶ ἐν ᾧ ἡ Χαρίκλεια διεσκέδαζε βλέπουσα ζωγραφίας τινάς, ὁ Περικλῆς καὶ ἡ μήτηρ του συνωμίλησαν ὡς ἀκολούθως.

ΠΕΡΙΚΛΗΣ. Θαυμάζω, μῆτερ, διαλογιζόμενος, ὅτι ἡ ψυχή μου δὲν θέλει ἀποθάνει ποτέ. Ἤξευρα, ὅτι τὸ σῶμά μου θέλει ἀποθάνει· διότι εἶδον τὸν Πέτρον ἀφοῦ ἀπέθανε, καὶ διελογίσθην, ὅτι καὶ ἐγὼ θέλω ἀποθάνει ὡς ἐκεῖνος, καὶ ὅτι τὸ σῶμά μου θέλει τεθῇ εἰς τὸν τάφον· ἠσθάνθην δὲ πολὺν φόβον διὰ τὸν θάνατον.

ΜΗΤΗΡ. Φοβεῖσαι τώρα τὸν θάνατον, τέκνον μου;

ΠΕΡ. Ναὶ, μῆτερ, τὸν φοβοῦμαι. Ἐφοβήθην τότε τὸν θάνατον, διότι διελογίσθην ὅτι ἔμελλον νὰ τεθῶ εἰς τὸν λάκκον, καὶ νὰ σκεπασθῶ ἐπάνωθεν μὲ χῶμα, καὶ νὰ μὴ ἴδω πλέον μήτ' ἐσᾶς, μήτε τὴν Χαρίκλειαν, μήτ' ἄλλον τινά. Τώρα ὅμως φοβοῦμαι πολὺ περισσότερον τὸν θάνατον· διότι δὲν ἐξεύρω, ποῦ θέλει ὑπάγει ἡ ψυχή μου, οὐδὲ τίς θέλει

τὴν ἐπιμεληθῆ, ἀφ' οὗ ἀποθάνῃ τὸ σῶμά μου καὶ τεθῇ εἰς τὸν τάφον.

ΜΗΤ. Τοῦτο θέλω προσπαθήσει νὰ σ' ἐξηγήσω, καὶ ἐλπίζω νὰ σὲ δώσω νὰ καταλάβῃς, τί πρέπει νὰ πράξῃς, διὰ νὰ μὴ φοβῆσαι πλέον διόλου τὸν θάνατον.

ΠΕΡ. Ὦ, μῆτερ, πόσον θέλω χαρῆ ἐὰν μάθω τοῦτο! Διατί δὲν θέλετε νὰ μὲ εἴπητε ὅλα τὰ περὶ τούτου τώρα, πρὸ τοῦ ν' ἀρχίσω τὰ μαθήματά μου;

ΜΗΤ. Πρέπει νὰ ἔχῃς ὀλίγην ὑπομονὴν, Πέρικλες. Δὲν ἐνθυμεῖσαι, ὅτι ἐπεθύμεις νὰ μάθῃς ὅλα διὰ μιᾶς περὶ τῆς ψυχῆς σου, περὶ τοῦ πράγματος, τὸ ὁποῖον ἐντός σου νοεῖ καὶ αἰσθάνεται καὶ γνωρίζει τί εἶναι καλὸν, καὶ τί κακόν; Ἔπρεπε τότε νὰ προσμείνῃς, ἕως οὗ νὰ δυνηθῶ νὰ σ' ἐξηγήσω τοῦτο, ὥστε νὰ ἐμπορέσῃς νὰ μὲ καταλάβῃς· καὶ μετ' ὀλίγον ἐφάνη ὅτι νοεῖς ἀρκετὰ καλὰ ὅλα, ὅσα ἐπεθύμουν νὰ σὲ διδάξω. Καὶ τώρα πρέπει νὰ σ' ἐξηγήσω τὸ πρᾶγμα κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον βραδέως καὶ ἐπιμελῶς· διότι ἄλλως, δὲν θέλεις μὲ καταλάβει.

ΠΕΡ. Μῆτερ, παρετήρησα πάντοτε, ὅτι

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

σεῖς γνωρίζετε καλήτερα πῶς νὰ μὲ διδάξητε. Δὲν θέλω λοιπὸν εἶσθαι ἀνυπόμονος· μόνον ἀρχίσατε.

ΜΗΤ. Ὅταν ἀποθάνῃς, ἡ ψυχή σου θέλει ἐκβῆ ἀμέσως ἀπὸ τὸ σῶμά σου. Ἐπιθυμεῖς λοιπὸν νὰ μάθῃς, ποῦ θέλει ὑπάγει, καὶ τίς θέλει τὴν ἐπιμεληθῆ;

ΠΕΡ. Ναὶ, μῆτερ, ναί. Διότι ὑποθέσατε, ὅτι ἤθελον ἀποθάνει ἐντὸς ὀλίγου ἐν ᾧ εἶμαι μικρὸν παιδίον, καθὼς ἀπέθανεν ὁ Πέτρος, καὶ ἤθελον σᾶς ἀφήσει καὶ ὑπάγει δὲν ἐξεύρω ποῦ, καὶ δὲν ἤθελα ἔχει κἀμμίαν καλὴν μητέρα νὰ φροντίζῃ δι' ἐμέ! τίς ἤθελε μ' ἐπιμεληθῆ;

ΜΗΤ. Ὁ Πατήρ σου, τέκνον μου.

ΠΕΡ. Ὁ πατήρ μου, μῆτερ, ἀπέθανε. Δὲν ἐξεύρω ποῦ ὑπῆγε· θέλω ὑπάγει καὶ ἐγὼ εἰς τὸν ἴδιον τόπον, ὅπου εἶναι ἐκεῖνος, ὥστε νὰ ἐμπορῇ νὰ μ' ἐπιμελῆται;

ΜΗΤ. Ἐλπίζω ὅτι θέλεις ὑπάγει, τέκνον μου· ἀλλ' ἐγὼ λέγω τώρα περὶ ἄλλου πατρός.

ΠΕΡ. Δὲν σᾶς ἐννοῶ, μῆτερ. Μὲ ἐλέγετε, ὅτι ὁ πατήρ μου εἶχε τὸ ἴδιον ὄνομα μὲ ἐμέ. Μ' ἐδείξατε τὸ ὄνομά του εἰς τὴν πλάκα τοῦ τάφου εἰς τὸ νεκροταφεῖον, καὶ ἐγὼ ἔκλαυσα

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ὅτε σᾶς εἶδα νὰ κλαίητε, ἐνῷ ἐστεκόμεθα πλησίον τοῦ τάφου του· ἐγὼ δὲν τὸν ἐνθυμοῦμαι, ἀλλὰ μὲ εἴπετε, ὅτι ἦτο πολὺ καλὸς ἄνθρωπος, καὶ πολὺ ἀγαθὸς πρὸς ἐμὲ καὶ πρὸς ἐσᾶς, καὶ ὅτι τὸν ἠγαπᾶτε πολύ. Ἀλλὰ ποῖος εἶναι ὁ ἄλλος πατήρ μου; Τὸν εἴδετε ποτέ; Ποῦ εἶναι; Ἐπιθυμῶ παραπολὺ νὰ ἴδω καὶ αὐτόν.

ΜΗΤ. Πέρικλες· εἶχες πατέρα, ὅστις ἀπέθανεν ἐν ᾧ ἦσο ἀκόμη νήπιον· αὐτὸς ἦτο καὶ τῆς Χαρικλείας ὁ πατὴρ, ἦτο ὁ σύζυγός μου. Ὠνομάζετο Περικλῆς. Ἀλλ᾽ ἔχεις καὶ ἄλλον Πατέρα, ὅστις ζῇ ἐπάνω εἰς τὸν κυανοῦν τοῦτον οὐρανόν. Αὐτὸς εἶναι καὶ ὁ Πατὴρ τῆς Χαρικλείας, καὶ ἐμοῦ, καὶ ὅλων τῶν ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν καὶ παιδίων τοῦ κόσμου. Ἂν ἦσαι καλὸν παιδίον, καὶ πράττῃς ὅ,τι σὲ λέγει νὰ πράττῃς, θέλεις ὑπάγει μετὰ θάνατον, ὅπου ἐκεῖνος εἶναι, καὶ ἐκεῖνος θέλει σ᾽ ἐπιμεληθῇ καὶ σὲ καταστήσει εὐδαίμονα αἰωνίως.

ΠΕΡ. Μῆτερ, εἶδές ποτε αὐτὸν τὸν πατέρα;

ΜΗΤ. Ὄχι, υἱέ μου· ἀλλ ἔχω ἓν βιβλίον, τὸ ὁποῖον μὲ λέγει περὶ αὐτοῦ καὶ περὶ τοῦ τί χρεωστοῦμεν νὰ πράττωμεν διὰ νὰ εὐαρε-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

στήσωμεν εἰς αὐτὸν, ὥστε νὰ μᾶς ἀγαπᾷ ἀφ' οὗ ἀποθάνωμεν, καὶ νὰ πάρῃ τὰς ψυχάς μας διὰ νὰ ζῶσιν αἰωνίως μετ' αὐτοῦ εἰς ἐκεῖνον τὸν ὡραῖον τόπον, ὅπου αὐτὸς κατοικεῖ.

ΠΕΡ. Ἄ, Μῆτερ, πῶς ὀνομάζεται αὐτὸς ὁ καλὸς καὶ ἀγαθὸς Πατὴρ, καὶ τί εἶναι τὸ ὄνομα τοῦ τόπου, ὅπου κατοικεῖ;

ΜΗΤ. Ὀνομάζεται, υἱέ μου, ΘΕΟΣ. Κατοικεῖ δὲ εἰς τὸν *Οὐρανὸν*, καὶ τὸν καλοῦμεν Πατέρα ἡμῶν ὅστις εἶναι εἰς τοὺς Οὐρανοὺς, ἢ Οὐράνιόν μας Πατέρα.

ΠΕΡ. Ἀγαπητή μου μῆτερ, πόσα νέα καὶ παράξενα πράγματα μὲ εἴπετε! Ἐπιθυμῶ νὰ μάθω ἀκόμη περισσότερα περὶ τοῦ Θεοῦ τοῦ Οὐρανίου Πατρός μου, καὶ περὶ ἐκείνου τοῦ ὡραίου τόπου ὅστις καλεῖται Οὐρανὸς, καὶ περὶ ἐκείνου τοῦ βιβλίου, τὸ ὁποῖον ἔχετε, καὶ τὸ ὁποῖον λαλεῖ περὶ αὐτῶν τῶν πραγμάτων.

ΜΗΤ. Ἔχω μεγάλην εὐχαρίστησιν, υἱέ μου, ὅτι σὲ βλέπω ἐπιθυμοῦντα νὰ μανθάνῃς περισσότερα περὶ τοῦ Θεοῦ. Ἐλπίζω ὅτι θέλω ἐμπορέσει νὰ σὲ διδάξω τινὰ ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ βιβλίον, τὸ ὁποῖον αὐτὸς μοὶ ἔδωκε, καὶ ὅτι θέλω σὲ διδάξει νὰ ἀναγινώσκῃς ὁ ἴδιος ἐκεῖνο

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τὸ βιβλίον, διότι εἶναι τὸ καλήτερον ἀπὸ ὅλα τὰ βιβλία. Κάμνει σοφοὺς τοὺς ὅσοι τὸ ἀναγινώσκουσι, καὶ ὅσοι ἀγαπῶσιν αὐτὸ καὶ ὑπακούουσιν εἰς αὐτὸ, δὲν φοβοῦνται τὸν θάνατον, διότι τοὺς λέγει, ὅτι αἱ ψυχαὶ αὐτῶν θέλουσιν ὑπάγει εἰς τὸν Οὐρανὸν, *ἀφ' οὗ ἀποθάνωσι τὰ σώματά των*, καὶ ὅτι θέλουσιν εἶσθαι ἐκεῖ μακάριοι διὰ παντὸς, ὅπου ὁ Θεὸς ὁ Οὐράνιός των Πατὴρ θέλει πάντοτε τοὺς ἀγαπᾷ καὶ τοὺς ἐπιμελεῖσθαι.

Ἀλλ' ἤδη ὡμιλήσαμεν πολλὴν ὥραν καὶ πρέπει πλέον νὰ παύσωμεν. Σὺ καὶ ἡ Χαρίκλεια ἐμπορεῖτε νὰ ἐκβῆτε καὶ νὰ παίξητε, ἐπειδὴ τώρα δὲν βρέχει, καὶ ὅταν φθάσῃ ἡ ὥρα τοῦ μαθήματος θέλω σᾶς φωνάξει.

ΔΙΑΛΟΓΟΣ Β'.

Τὸ ἀπόγευμα ἦλθεν ἡ θεία τοῦ Περικλέους νὰ ἴδῃ τὴν κυρίαν Ἄνναν, καὶ διὰ τοῦτο δὲν συνωμίλησεν ἡ μήτηρ του μετ' αὐτοῦ τὸ ἑσπέρας περὶ τῆς ψυχῆς του· ὑπεσχέθη ὅμως νὰ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τὸ κάμῃ τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν, ἀφοῦ ἀναχωρήσῃ ἡ θεία του. Εἶχε σκοπὸν ἡ θεία του νὰ πάρῃ τὴν Χαρίκλειαν εἰς τὴν οἰκίαν της διὰ νὰ μείνῃ δύο ἢ τρεῖς ἑβδομάδας ἐκεῖ, καὶ ὁ Περικλῆς ἐλυπήθη ὀλίγον, διότι ἔμελλε νὰ ὑπάγῃ ἡ ἀδελφή του, καὶ νὰ τὸν ἀφήσῃ. Ἤξευρεν ὅμως ὅτι τοῦτο ἤθελεν εὐχαριστήσει τὴν Χαρίκλειαν, καὶ τὴν ὠφελήσει ἐπειδὴ δὲν ἦτο τόσον καλά· ὅθεν ἀπεχαιρέτησεν αὐτὴν καὶ τὴν θείαν του τὸ ἀκόλουθον πρωΐ, καὶ ἀφ' οὗ τὰς εἶδεν ἀναχωρούσας εἰς τὴν ἄμαξαν, εἰσῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν μετὰ τῆς μητρός του.

Ἡ Κυρία Ἄννα εἶπε πρὸς τὸν Περικλῆ ὅτι θέλει ἐξέλθει εἰς περίπατον μετ' αὐτοῦ, καὶ ὑπάγει εἰς τὴν ὄχθην τοῦ ὡραίου ποταμοῦ, ὅστις δὲν ἦτο μακρὰν τῆς οἰκίας των. Ἐκεῖ ἐσυνείθιζεν αὐτὴ νὰ περιπατῇ συνεχῶς· ἦτο ἐκεῖ δάσος μικρὸν καὶ σκιερὸν πλησίον τῆς ὄχθης, καὶ κάθισμα ὑποκάτω ἑνὸς τῶν δένδρων· καὶ εἰς αὐτὸ ἐκάθησαν ὁ Περικλῆς καὶ ἡ μήτηρ του, καὶ ἐν ᾧ πάντα τὰ πέριξ αὐτῶν ἦσαν τερπνὰ καὶ ἥσυχα, αὐτοὶ συνωμίλουν ὡς ἀκολούθως.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΕΡ. Μὲ ὑπεσχέθητε, μῆτερ, νὰ μὲ εἴπητε περιπλέον περὶ τοῦ Θεοῦ τοῦ Οὐρανίου μου Πατρὸς, καὶ τώρα ἔχω μεγάλην εὐχαρίστησιν νὰ σᾶς ἀκούσω.

ΜΗΤ. Ἴσως θέλω εἰπεῖ, υἱέ μου, πράγματα τινὰ, τὰ ὁποῖα εἶναι δύσκολον νὰ καταλάβῃς. Ἐπειδὴ ὁ Θεὸς εἶναι τόσον μέγας, καὶ ἡμεῖς τόσον μικροί· Αὐτὸς τόσον δυνατὸς, καὶ ἡμεῖς τόσον ἀδύνατοι· Αὐτὸς τόσον σοφὸς, καὶ ἡμεῖς τόσον ἀμαθεῖς, διὰ τοῦτο δὲν πρέπει νὰ ἐλπίζωμεν ὅτι θέλομεν γνωρίσει πολὺ περὶ αὐτοῦ. Ἐνίοτε λέγεις ὅτι δυσκολεύεσαι νὰ καταλαμβάνῃς πράγματα, τὰ ὁποῖα σὲ λέγω ἐγὼ, καὶ πράγματα τὰ ὁποῖα ἐγὼ κάμνω· διότι εἶσαι τόσον μικρὸν παιδίον· σὲ λέγω δὲ, ὅτι θέλεις τὰ καταλάβει, ἀφ' οὗ μεγαλώσῃς. Ὁμοίως δὲν δυνάμεθα νὰ ἐξεύρωμεν πολλὰ περὶ τοῦ Θεοῦ τώρα. Ἐὰν τὸν ἀγαπῶμεν καὶ τὸν ὑπακούωμεν, θέλομεν ὑπάγει εἰς τὸν οὐρανὸν, ἀφ' οὗ ἀποθάνωμεν, καὶ ἐκεῖ αἱ ψυχαὶ ἡμῶν θέλουσι γνωρίσει περισσότερα περὶ τοῦ Θεοῦ· καὶ δύσκολα πράγματα θέλουσι μᾶς ἐξηγηθῇ, καὶ θέλομεν μανθάνει

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

μᾶλλον καὶ μᾶλλον περὶ τοῦ Θεοῦ, καὶ τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ εἰς αἰῶνας αἰώνων.

ΠΕΡ. Δὲν μοὶ φαίνεται παράξενον, μῆτερ, ὅτι *θέλει εἶναι δύσκολον νὰ καταλάβωμεν πολλὰ πράγματα περὶ τοῦ Θεοῦ.* Μὲ δυσκολίαν ἐννοῶ καὶ αὐτὴν τὴν ὕπαρξίν του. Ὁμοιάζει μὲ ἡμᾶς, μῆτερ;

ΜΗΤ. Κατά τινα πράγματα ἔχομεν μικρὰν ὁμοιότητα μὲ αὐτὸν, Πέρικλες· ἀλλὰ σῶμα δὲν ἔχει ἐκεῖνος. Εἶναι ὅλος ψυχή. Εἶναι Πνεῦμα· εἶναι τὸ Μέγα Πνεῦμα, τὸ ὁποῖον ἔπλασεν ἐσὲ, καὶ ἐμὲ, καὶ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους τοῦ κόσμου, καὶ τὰ ζῶα, καὶ τὰ πτηνὰ, καὶ τὰ ὀψάρια, καὶ τὰ ζωΰφια, καὶ ὅλα τὰ φυόμενα, καὶ τὴν γῆν, καὶ τὸν ἥλιον, καὶ τὴν σελήνην, καὶ τὰ ἄστρα· καὶ Ἐκεῖνος προνοεῖ καὶ ἐπιμελεῖται ὅλα, ὅσα ἔπλασε, καὶ κυβερνᾷ ὅλα τὰ ὄντα ἔμψυχά τε καὶ ἄψυχα.

ΠΕΡ. Πόσον δυνατὸς πρέπει νὰ ἦναι ὁ Θεὸς, μῆτερ, ὅστις ἐνεργεῖ ὅλα ταῦτα! Ἀλλὰ δὲν καταλαμβάνω πῶς ὁ Θεὸς δὲν ἔχει σῶμα. Ἐὰν δὲν ἔχῃ σῶμα, δὲν ἔχει οὐδὲ ὀφθαλμούς. Πῶς λοιπὸν δύναται νὰ βλέπῃ, καὶ νὰ ἐπιμελῆται ὅλα τὰ πράγματα;

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΜΗΤ. Σὲ εἶπα, τέκνον μου, ὅτι εἶναί τινα πράγματα περὶ τοῦ Θεοῦ δυσκατάληπτα εἰς σέ· καὶ ἓν ἐξ αὐτῶν εἶναι καὶ τοῦτο· δηλαδὴ, πῶς δύναται νὰ βλέπῃ διὰ νὰ ἐπιμελῆται τοὺς ἀνθρώπους, καὶ τὰ πράγματα, ἐν ᾧ δὲν ἔχει ὀφθαλμοὺς ὡς τοὺς ἰδικούς μας. Ἀλλ' ἴσως ἐμπορέσω νὰ σ' ἐξηγήσω ὀλίγον, πῶς γίνεται τοῦτο. Ἐξεύρω ὅμως καὶ ἐγὼ πολλὰ ὀλίγον περὶ τούτου.

ΠΕΡ. Σᾶς παρακαλῶ, μῆτερ, καὶ θέλω εἶσθαι πολὺ προσεκτικός.

ΜΗΤ. Ἐνθυμεῖσαι, ὅτι σὲ ἐδίδαξα πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν, πόσον διάφορος εἶναι ἡ ψυχή σου ἀπὸ τὸ σῶμά. Ἐμπορεῖς νὰ ἴδῃς καὶ νὰ ἀκούσῃς, καὶ νὰ γευθῇς, καὶ νὰ μυρισθῇς, καὶ νὰ ψηλαφήσῃς τὸ σῶμά σου, ἐπειδὴ εἶναι ὕλη· ἀλλ' ἡ ψυχή σου δὲν ἔχει οὔτε μορφὴν, οὔτε χρῶμα, οὔτε φωνὴν, οὔτε γεῦσιν, οὔτε ὀσμὴν, οὔτε σκληρότητα, οὔτε ἁπαλότητα· ἐπειδὴ δὲν εἶναι ὕλη· εἶναι πάντῃ διάφορος· εἶναι πνεῦμα.

ΠΕΡ. Αὐτὰ ὅλα τὰ ἐνθυμοῦμαι, μῆτερ, καὶ νομίζω ὅτι τὰ καταλαμβάνω καλά.

ΜΗΤ. Ἐνθυμεῖσαι ὅτι μὲ εἶπες καὶ τοῦτο,

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ὅτι ἠμπόρεις νὰ φανταθῇς ὅτι ἔβλεπες πράγματα, ἐν ᾧ δὲν τὰ ἔβλεπες.

ΠΕΡ. Μάλιστα, καὶ τοῦτο ἐνθυμοῦμαι, μῆτερ.

ΜΗΤ. Καλὰ, ἐὰν τὸ πνεῦμα ἦναι τόσον διάφορον ἀπὸ τὸ σῶμα, δὲν εἶναι παράξενον ὅτι ἐνεργεῖ πολὺ διαφορετικὰ ἀπὸ τὸ σῶμά. Τὸ σῶμα ἔχει ὀφθαλμοὺς, οἱ ὁποῖοι βλέπουσι τὰ πράγματα, εἰς τὰ ὁποῖα κυττάζουσιν, ἔχει καὶ τὸ πνεῦμα ὀφθαλμοὺς οἱ ὁποῖοι καὶ αὐτοὶ βλέπουσιν ὁμοίως τὰ πράγματα, εἰς τὰ ὁποῖα κυττάζουσι.

ΠΕΡ. Ἀλλὰ δὲν ἔχω, μῆτερ, ὀφθαλμοὺς ἐντὸς τῆς κεφαλῆς μου, ὅπου εἶναι τὸ πνεῦμά μου.

ΜΗΤ. Εἶναι ἀληθινὸν, τέκνον μου, ὅτι τὸ πνεῦμά σου δὲν ἔχει ὀφθαλμοὺς ὡς ἐκείνους, μὲ τοὺς ὁποίους τώρα κυττάζεις ἐμέ. Ἀλλὰ τὸ πνεῦμά σου ἐμπορεῖ νὰ βλέπῃ πράγματα ἐντὸς ἑαυτοῦ, ὅτε οἱ σωματικοί σου ὀφθαλμοὶ ἦναι κλειστοί· καὶ διὰ τοῦτο, ἐπειδὴ δὲν εὑρίσκομεν ἄλλην καλητέραν λέξιν, λέγομεν ὅτι τὸ πνεῦμα ἔχει ὀφθαλμοὺς, ἀλλὰ δὲν ἐννοοῦμεν ἄλλο, εἰμὴ ὅτι τὸ πνεῦμα

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἐμπορεῖ νὰ βλέπῃ πράγματα ἐντὸς ἑαυτοῦ, καὶ χωρὶς τὴν βοήθειαν τῶν σωματικῶν ὀφθαλμῶν.

ΠΕΡ. Ἀρχίζω νὰ σᾶς καταλαμβάνω καλήτερα, ἀλλὰ ἀκόμη δὲν σᾶς ἐννοῶ ἐντελῶς.

ΜΗΤ. Τί εἶναι τοῦτο, Πέρικλες;

ΠΕΡ. Τὸ ὡρολόγιόν σας, μῆτερ.

ΜΗΤ. Τώρα κλεῖσον τοὺς ὀφθαλμούς σου, καὶ εἰπέ μοι, ἐὰν τὸ ὡρολόγιόν μου ἦναι χρυσοῦν ἢ ἀργυροῦν;

ΠΕΡ. Εἶναι χρυσοῦν.

ΜΗΤ. Πῶς τὸ ἐξεύρεις; δὲν βλέπεις τὸ ὡρολόγιόν μου.

ΠΕΡ. Πλὴν ἐμπορῶ νὰ φαντασθῶ ἀκριβῶς πῶς φαίνεται.

ΜΗΤ. Δηλαδὴ τὸ βλέπεις εἰς τὸ πνεῦμά σου, ἢ εἰς τὸν νοῦν· τὸ βλέπεις μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ νοός σου, καθὼς, ὅταν κυττάζῃς, τὸ βλέπεις μὲ τοὺς σωματικούς σου ὀφθαλμούς.

ΠΕΡ. Ἐμπορῶ τώρα νὰ ἀνοίξω τοὺς ὀφθαλμούς μου, μῆτερ;

ΜΗΤ. Ὄχι· ἔχε τους ἀκόμη ὀλίγον κλειστούς.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΕΡ. Μὲ εἶναι πολὺ δύσκολον, μῆτερ.

ΜΗΤ. Θέλω δέσει τὸ μανδήλιόν μου περὶ τὴν κεφαλήν σου, καὶ οὕτω θέλει εἶσθαι πλέον εὔκολον νὰ κρατήσῃς τοὺς ὀφθαλμούς σου κλειστούς.

(Ἡ Κυρία Ἄννα περιδένει μὲ τὸ μανδήλιόν της τὴν κεφαλὴν τοῦ Περικλέους).

ΠΕΡ. Τώρα, μῆτερ, δὲν δύναμαι παντελῶς νὰ βλέπω ἐὰν καὶ προσπαθῶ νὰ ἴδω.

ΜΗΤ. Καλὰ, υἱέ μου· εἰπέ μοι, πῶς φαίνεται ἡ ἀδελφή σου Χαρίκλεια;

ΠΕΡ. Ἐὰν φαίνηται, ὡς ἐφαίνετο τὸ πρωί, εἶναι ὀλίγον χλωμή· νομίζω ὅτι δὲν εἶναι τόσον καλὰ, καὶ ἴσως ἐλυπήθη, διότι ἔμελλε νὰ μᾶς ἀφήσῃ.

ΜΗΤ. Ἀλλὰ δὲν βλέπεις τὴν Χαρίκλειαν· οὐδὲ ἂν ἦσαν ἀνοικτοὶ οἱ ὀφθαλμοί σου ἠμπόρεις νὰ τὴν ἴδῃς.

ΠΕΡ. Ἐμπορῶ ὅμως νὰ φαντασθῶ ἀκριβῶς τὴν μορφήν της, μῆτερ.

ΜΗΤ. Ἐμπορεῖς νὰ φαντασθῇς ἀκριβῶς, πῶς ἐφαίνετο ὁ Πέτρος ὅταν ἔζη;

ΠΕΡ. Μάλιστα, μῆτερ, ἐμπορῶ· τὸν βλέπω τώρα στεκόμενον καθὼς ἐσυνείθιζεν ἐνίο-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τε νὰ στέκῃ εἰς τὴν θύραν τοῦ πατρός του, ὅταν ὑπήγαινα νὰ παίξω μετ' αὐτοῦ.

ΜΗΤ. Βλέπεις λοιπὸν τὴν μικράν σου ἀδελφὴν, ἡ ὁποία ζῇ, καὶ τὸν ἀποθαμμένον φίλον σου ἐπίσης καλὰ, εἰς τὸν νοῦν σου· ἢ καθὼς ἐκποροῦμεν νὰ εἴπωμεν, μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ νοός σου. Τώρα, Πέρικλες, εἰπέ μοι, ἂν δύνασαι νὰ φαντασθῇς πῶς φαίνεται ἡ οἰκία, καὶ ὁ κῆπός μας;

ΠΕΡ. Δύναμαι, μῆτερ, καὶ μοὶ φαίνεται ὡς νὰ ἔβλεπον τὸν δρόμον πέραν τῆς οἰκίας μας, καὶ τὴν ἐκκλησίαν, καὶ τοὺς ἄλλους οἴκους.

ΜΗΤ. Δύνασαι νὰ φαντασθῇς τὴν ὡραίαν θέαν, τὴν ὁποίαν σὲ ἔδειξα, ὅτε ὑπήγαμεν εἰς τὸ βουνὸν, πλησίον τῆς θείας σου;

ΠΕΡ. Μάλιστα, μῆτερ· ὅλα τὰ βλέπω· τὰ δάση, τὸν ποταμὸν, τὰς οἰκίας, τοὺς ἀνθρώπους ἐργαζομένους, τὰς ἀγελάδας, τὰ πρόβατα, καὶ τὸν ὡραῖον καταρράκτην, ὅλα, ὡς νὰ ἐστεκόμην τώρα εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ἰδίου βουνοῦ.

ΜΗΤ. Ἐμπορεῖς νὰ φαντασθῇς πολλοὺς ἀν-

θρώπους καὶ πράγματα, τὰ ὁποῖα εἶδες πρὸ πολλοῦ;

ΠΕΡ. Ἐμπορῶ, μῆτερ, καὶ στοχάζομαι, ἐὰν ἐξηκολούθουν νὰ σκέπτωμαι ὅλην τὴν ἡμέραν, οὕτω δεμένος τοὺς ὀφθαλμοὺς, περὶ πραγμάτων, τὰ ὁποῖα εἶδα, ἠμπόρουν νὰ τὰ ἴδω ὅλα, καθὼς τὰ εἶδα ἄλλοτε.

ΜΗΤ. Ἄλλοτε τὰ εἶδες μὲ τοὺς σωματικούς σου ὀφθαλμούς· τώρα ὅμως τὰ βλέπεις μὲ τὸ πνεῦμά σου, ἢ ὡς ἐμποροῦμεν νὰ εἴπωμεν, μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ νοός σου. Ἐὰν λοιπὸν ἐμπορῇς εἰς τὸ πνεῦμά σου νὰ ἴδῃς τόσον πολλοὺς ἀνθρώπους, καὶ πράγματα, δὲν εἶναι δύσκολον εἰς τὸν Μέγαν Θεὸν, νὰ ἴδῃ εἰς τὸ Πνεῦμά του, ἢ μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ νοός του, ὅσους ἀνθρώπους καὶ ὅσα πράγματα ἔπλασε, καὶ περὶ τῶν ὁποίων προνοεῖ αὐτὸς ὁ ἴδιος.

Καθὼς σὺ δύνασαι νὰ βλέπῃς πράγματα, ἂν καὶ οἱ σωματικοί σου ὀφθαλμοὶ ἦναι κλειστοὶ, ὁμοίως καὶ ὁ Θεὸς δύναται νὰ βλέπῃ ἂν καὶ δὲν ἔχῃ σωματικοὺς ὀφθαλμούς. Βλέπει ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, καὶ ὅλα τὰ πράγματα. Πάντοτε σὲ βλέπει, σὲ ἔβλεπε, καὶ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

θέλει σὲ βλέπει. Βλέπει ὅλα ὅσα στοχάζεσαι, καὶ αἰσθάνεσαι, ὁμοίως καὶ ὅσα κάμνεις· δὲν ἐμπορεῖς νὰ κρύψῃς τίποτε ἀπὸ αὐτόν.

Ὁ Θεὸς δὲν ἀγαπᾷ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι κάμνουσι κακόν. Φοβοῦ λοιπὸν, υἱέ μου, νὰ κάμνῃς κακὸν, ἢ νὰ εἴπῃς κακὸν, ἢ νὰ αἰσθανθῇς κακὸν, ἢ νὰ συλλογισθῇς κακόν. Ἐνθυμοῦ ὅτι ὁ Θεὸς πάντοτε σὲ βλέπει.

ΠΕΡ. Ἄ, μῆτερ, πόσον μέγας εἶναι ὁ Θεός! Ἐλπίζω, ὅτι θέλω κάμνει, καὶ λέγει, καὶ αἰσθάνεσθαι, καὶ συλλογίζεσθαι ὅ,τι εἶναι καλὸν, διὰ νὰ μὲ ἀγαπᾷ ὁ Θεὸς, καὶ διὰ νὰ μὲ πάρῃ εἰς τὸν οὐρανὸν, ἀφ᾽ οὗ ἀποθάνω.

ΜΗΤ. Τῷ ὄντι οὕτως ἐλπίζω καὶ ἐγὼ, τέκνον μου· ἀλλὰ βραδυάζει· λῦσον τὸ μανδήλιον, καὶ ἂς ὑπάγωμεν εἰς τὴν οἰκίαν· τὸ ἑσπέρας θέλω σὲ ὁμιλήσει πάλιν περὶ τοῦ Θεοῦ τοῦ Οὐρανίου Πατρός σου.

ΔΙΑΛΟΓΟΣ Γ'.

Ἡ Κυρία Ἄννα δὲν ἐλησμόνησε τὴν ὑπόσχεσίν της τοῦ νὰ διδάξῃ τὸν Περικλῆ πάλιν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τὸ βράδυ περὶ τοῦ Θεοῦ· ἐκάθησε λοιπὸν μετ' αὐτοῦ εἰς τὸ παράθυρον τοῦ προθαλάμου· δὲν εἶχε λύχνον, καὶ ἡ σελήνη ἔλαμπε τόσον, ὥστε δὲν εἶχον ἀνάγκην ἄλλου φωτός· ἦτο ὁ οὐρανὸς γεμάτος ἀπὸ ἀστέρας. Ὁ Περικλῆς προσηλωμένος εἰς τοῦτο τὸ θέαμα ἔλαβεν αἰσθήματα, τὰ ὁποῖα ποτὲ δὲν ἠσθάνθη προτήτερα. « Πόσον μέγας εἶναι ὁ Θεὸς », Εἶπεν αὐτός, « Πόσον δυνατὸς πρέπει νὰ ἦναι, ἐπειδὴ ἔκαμε καὶ ἐπιμελεῖται ἐκείνην τὴν λαμπρὰν σελήνην, καὶ ὅλους ἐκείνους τοὺς ὡραίους ἀστέρας »!

ΜΗΤ. Μάλιστα, τέκνον μου, καὶ ὅσον μέγας εἶναι ὁ Θεὸς, τόσον εἶναι καὶ ἀγαθός. Προνοεῖ περὶ σοῦ, καὶ περὶ ὅλων τῶν μικρῶν παιδίων, καὶ περὶ παντὸς μικροῦ πτηνοῦ, τὸ ὁποῖον κτίζει τὴν φωλεάν του ἐπὶ τῶν δένδρων.

ΠΕΡ. Ἀλλὰ, μῆτερ, ὅταν σεῖς ἐπιμελῆσθε ἐμὲ καὶ τὴν Χαρίκλειαν, πρέπει νὰ ἦσθε ὅπου εἴμεθα καὶ ἡμεῖς· ὅταν ἐπιμελῆσθε τὰ διάφορα πράγματα τῆς οἰκίας, πρέπει νὰ περιέρχησθε τὴν οἰκίαν ἀπὸ ἓν δωμάτιον εἰς ἄλλο. Ἐὰν λοιπὸν ὁ Θεὸς δὲν ἔχῃ σῶμα, πῶς ἐμ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

πορεῖ νὰ μεταβαίνῃ ἀπὸ ἕνα τόπον εἰς ἄλλον, καὶ νὰ ἐπιμελῆται ὅλα, καθὼς κάμνει ;

ΜΗΤ. Ὁ Θεὸς εἶναι πανταχοῦ· ὑπάρχει πάντοτε εἰς πάντα τόπον.

ΠΕΡ. Μῆτερ, μὲ εἶναι πολὺ δύσκολον νὰ καταλάβω, τί μὲ λέγετε.

ΜΗΤ. Εἶναι πολλὰ πράγματα, Πέρικλες, τὰ ὁποῖα πιστεύομεν, ἂν καὶ ἦναι πολὺ δύσκολον νὰ τὰ καταλάβωμεν.

Δὲν εἶναι τὸ πνεῦμά σου πρᾶγμα πολὺ διάφορον ἀπὸ τὸ σῶμά σου, ἢ μᾶλλον ὅλως διόλου διάφορον ;

ΠΕΡ. Ναί, μῆτερ· αὐτὸ, νομίζω, τὸ καταλαμβάνω καλά.

ΜΗΤ. Ποῦ εἶναι τὸ πνεῦμά σου ἢ ἡ ψυχή σου ;

ΠΕΡ. Κάπου ἐντὸς τοῦ σώματός μου· καὶ μοὶ φαίνεται, ὅτι εἶναι εἰς τὴν κεφαλήν μου· διότι ἐν ᾧ σκέπτομαι πολὺ μοὶ φαίνεται ὡς νὰ αἰσθάνωμαι τὸν στοχασμὸν ἐντὸς τῆς κεφαλῆς μου.

ΜΗΤ. Πόσον τόπον κατέχει τὸ πνεῦμά σου εἰς τὴν κεφαλήν σου;

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΕΡ. Δὲν ἐξεύρω, μῆτερ· κατέχει τόπον διόλου;

ΜΗΤ. Ἐαν ἦναι ἐντὸς τῆς κεφαλῆς σου, φαίνεται ὅτι πρέπει νὰ κατέχῃ τόπον ἐκεῖ, ἂν καὶ ὁ τόπος ἦναι μικρός· ἐὰν δὲ τὸ πνεῦμά σου κατέχῃ τόπον ἐντὸς τῆς κεφαλῆς σου, φαίνεται ὅτι τὸ πνεῦμα πρέπει νὰ ἔχῃ μῆκος καὶ πλάτος· καὶ ἐὰν ἔχῃ αὐτὰ, τὸ πνεῦμά σου εἶναι κατά τι ὅμοιον μὲ λιθάριον· ἐπειδὴ καὶ τὸ λιθάριον ἔχει μῆκος καὶ πλάτος· καὶ ἂν τὸ πνεῦμά σου ἦναι ὅμοιον μὲ τὸ λιθάριον, εἶναι ὅμοιον μὲ ὕλην.

ΠΕΡ. Καλὰ, μῆτερ· βλέπω τί περίεργον πρᾶγμα εἶναι τὸ πνεῦμά μου. Πρέπει νὰ ἦναι ἐντὸς τῆς κεφαλῆς μου· καὶ ὅμως πῶς εἶναι εἰς τὴν κεφαλήν μου, ἐν ᾧ δὲν εἶναι παντελῶς ὕλη δὲν ἐμπορῶ νὰ τὸ εἴπω.

ΜΗΤ. Ἐὰν ἦναι, υἱέ μου, τὸ πνεῦμά σου τόσον παράξενον πρᾶγμα, καὶ ἐὰν ἦναι πράγματά τινα περὶ αὐτοῦ τόσον δυσκατάληπτα, στοχάσου, πόσον δυσκαταληπτότερα πρέπει νὰ ἦναι πολλὰ πράγματα περὶ τοῦ Θεοῦ, τοῦ Μεγάλου Πνεύματος.

Τὸ βιβλίον, τὸ ὁποῖον μᾶς ἔδωκε, μᾶς δι-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

δάσκει πολλὰ περὶ αὐτοῦ, τὰ ὁποῖα ἄλλως δὲν ἠθέλομεν μάθει ποτέ. Τῷ ὄντι ὁ Θεὸς εἶναι πολὺ ἀγαθὸς, ἐπειδὴ μᾶς διδάσκει καὶ περὶ τοῦ ἑαυτοῦ του· καὶ ἡμεῖς πρέπει νὰ πιστεύωμεν ὅλα, ὅσα μᾶς διδάσκει, ἂν καὶ δὲν καταλαμβάνωμεν, εἰμὴ μόνον ὀλίγα, καὶ ἂν καὶ μερικὰ ἦναι πολὺ δυσνόητα.

ΠΕΡ. Παρατηρῶ, μῆτερ, ὅτι, καθόσον μεγαλόνω, ἀρχίζω νὰ ἐννοῶ κἄμποσα πράγματα πολὺ καλήτερα παρὰ πρότερον. Τὰ ἐπίστευον πρότερον, διότι μὲ τὰ εἴπετε σεῖς, καὶ διότι ἤξευρα, ὅτι πάντοτε μ᾽ ἐλέγετε τὴν ἀλήθειαν. Πρότερον δὲν ἠδυνάμην νὰ φαντασθῶ, πῶς ἓν κομμάτιον σιδήρου ἠμπόρει νὰ ἑλκύσῃ μίαν βελόνην πρὸς ἑαυτὸ, ἐν ᾧ ἡ βελόνη ἦτο μακρὰν αὐτοῦ, καὶ δὲν τὴν ἔψαυε.

Μὲ εἴπετε περὶ αὐτοῦ· ἀλλὰ μ᾽ ἐφαίνετο ἀδύνατον νὰ γίνῃ. Τόσον δύσκολον ἦτο νὰ τὸ καταλάβω.

ΜΗΤ. Ἀλλ᾽ ἀφ᾽ οὗ σὲ ἔδειξα τὸν σίδηρον (τὸν μαγνήτην), τότε εἶδες ὅτι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον εἶπα, ἦτον ἀληθινόν.

ΠΕΡ. Ναί, μῆτερ· ἀλλ᾽ ἂν καὶ εἶδα μὲ τοὺς ἰδίους μου ὀφθαλμοὺς τὴν βελόνην νὰ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

κινῆται πρὸς τὸν μαγνήτην, μ' ὅλον τοῦτο δὲν ἐμπόρουν νὰ καταλάβω πῶς ἐγίνετο· ἀλλ' οὐδὲ τώρα ἐμπορῶ νὰ τὸ νοήσω. Τὸ ἐννοεῖτε σεῖς, μῆτερ;

ΜΗΤ. Ὄχι, υἱέ μου, δὲν τὸ ἐννοῶ, καὶ εἶναι μυρία πράγματα, τὰ ὁποῖα βλέπω, καὶ ἐξεύρω ὅτι εἶναι ἀληθινά, καὶ ὅμως εἶναι πολὺ δυσκατάληπτα.

Ὁ Θεὸς ἔκαμεν ὅλα ταῦτα· καὶ διὰ τοῦτο δὲν πρέπει νὰ θαυμάζωμεν, ἐὰν ἦναι πολλὰ πράγματα περὶ αὐτοῦ δυσκατανόητα.

ΠΕΡ. Τάχα μᾶς λέγει, μῆτερ, εἰς τὸ βιβλίον του, ὅτι εἶναι πανταχοῦ παρών;

ΜΗΤ. Μᾶς τὸ λέγει· ἐὰν εἶχε σῶμα, δὲν ἠδύνατο νὰ ἦναι εἰς τὸν αὐτὸν καιρὸν πανταχοῦ· ἐπειδὴ ἔπρεπε νὰ κινῆται ἀπὸ τόπον εἰς τόπον καθὼς ἡμεῖς. Ἀλλὰ δὲν ἔχει σῶμα· εἶναι μόνον καὶ μόνον πνεῦμα· εἶναι δὲ τρόπος τις ἀκατάληπτος εἰς ἡμᾶς καὶ ἀνεξήγητος, κατὰ τὸν ὁποῖον ὑπάρχει πανταχοῦ, καὶ βλέπει τὰ πάντα, καὶ γνωρίζει ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ὅσοι ποτὲ ἔζησαν, ἢ θέλουσι ζήσει, καὶ ὅλα ὅσα συνέβησαν, ἢ θέλουσι συμβῆ.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΕΡ. Ἐξεύρει ὁ Θεὸς, μῆτερ, πᾶσαν λέξιν, τὴν ὁποίαν ποτὲ εἴπετε;

ΜΗΤ. Μάλιστα, τέκνον μου, καὶ ὅλα ὅσα ἐσυλλογίσθην, ἢ ᾐσθάνθην, ἢ ἔκαμα· ἐξεύρει καὶ ὅλα ὅσα ἐσυλλογίσθησαν, ἢ ᾐσθάνθησαν, ἢ εἶπαν, ἢ ἔκαμαν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἰς τὸν κόσμον. Δὲν εἶναι τίποτε ἀγνώριστον εἰς τὸν Θεόν.

ΠΕΡ. Ἐξεύρει ὁ Θεὸς, μῆτερ, ὅσα περιέχονται εἰς ὅλα τὰ βιβλία τῆς βιβλιοθήκης σας;

ΜΗΤ. Βέβαια, υἱέ μου, καὶ ὅλα ὅσα περιέχονται εἰς ὅλα τὰ βιβλία τοῦ κόσμου. Δὲν ἔχει ποτὲ ὁ Θεὸς χρείαν νὰ μάθῃ τίποτε, δὲν ἔχει ἀνάγκην, καθὼς σὺ, νὰ προσμείνῃ νὰ ἴδῃ τὸ πρᾶγμα νὰ γείνῃ, καὶ οὕτω νὰ τὸ γνωρίσῃ. Ἐξεύρει, ἐὰν θέλῃ βρέξει αὔριον, ἢ ὄχι· ἐξεύρει τὴν ἡμέραν, τὴν ὥραν, καὶ τὴν στιγμὴν, καθ' ἣν θέλεις ἀποθάνει, καὶ ἐξεύρει ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ὅσοι θέλουσι ζήσει εἰς τὸν κόσμον, εἰς διάστημα ἑκατὸν, ἢ χιλίων ἐτῶν ἀπὸ τῆς σήμερον, καὶ ὅλα τὰ ὀνόματα αὐτῶν, καὶ ὅλα, ὅσα θέλουσι κάμει, καὶ ὅλα, ὅσα θέλουσι συμβῆ εἰς αὐτούς.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΕΡ. Μῆτερ, πόσον ὀλίγα ἐξεύρω ἐγώ!

ΜΗΤ. Μάλιστα, τέκνον μου· εἴμεθα ὅμοιοι μὲ τὰ βρέφη, ἢ μὲ τοὺς σκώληκας, οἱ ὁποῖοι ἕρπουσιν ἐπὶ τῆς γῆς, ὅταν συλλογισθῶμεν περὶ τοῦ Θεοῦ, καὶ τοῦ πόσον μέγας εἶναι ἐκεῖνος, καὶ πόσα ἐξεύρει.

Πρέπει νὰ χαίρωμεν καὶ νὰ ἔχωμεν πολλὴν προθυμίαν νὰ διδασκώμεθα ὑπ' αὐτοῦ ἐκ τοῦ βιβλίου, τὸ ὁποῖον μᾶς ἔδωκε, καὶ νὰ εὐγνωμονῶμεν, ὅτι ἐμποροῦμεν νὰ καταλαμβάνωμεν μικρόν τι ἀπὸ ὅσα περιέχει.

Ἀλλ' εἶναι ὥρα νὰ πλαγιάσῃς. Ἡ σελήνη εἶναι τόσον λαμπρά, ὥστε δὲν ἔχεις ἀνάγκην φωτός. Καλὴν νύκτα.

ΠΕΡ. Καλὴν νύκτα, μῆτερ.

ΔΙΑΛΟΓΟΣ Δ'.

Ἡ ἀκόλουθος πρωΐα ἦτο τερπνοτάτη· ὁ ἥλιος ἔλαμπε φαιδρῶς καὶ καθαρῶς ἐπὶ τοὺς πρὸς ἀνατολὰς λόφους· ὁ ἀὴρ ἔπνεεν εὐωδίας· πολλὰ χαρίεντα πτηνὰ ἐκελάδουν ἐπὶ τῶν δένδρων, καὶ ὁ Περικλῆς ἐν ᾧ περιεπάτει ἔξω

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

μετὰ τῆς μητρός του ἐσκέπτετο περὶ τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐθαύμαζε τὰ ποιήματα αὐτοῦ.

ΠΕΡ. Μὲ εἴπετε, μῆτερ, χθὲς τὸ ἑσπέρας, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι τόσον ἀγαθὸς, ὅσον καὶ μέγας. Σᾶς παρακαλῶ νὰ μ' εἴπητε τώρα περὶ τοῦ μεγαλείου του, ἐπειδὴ ἐπιθυμῶ νὰ μανθάνω ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον περὶ τοῦ Θεοῦ.

ΜΗΤ. Εὐχαρίστως θέλω τὸ κάμει, υἱέ μου· ἀλλὰ πρέπει καὶ τώρα νὰ προσέξῃς πολὺ, διότι εἶναι ἀνάγκη νὰ σ' ἐξηγήσω πολλὰ πράγματα, πρὶν ἐμπορέσῃς νὰ καταλάβῃς κἂν ὀλίγον, περὶ τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ.

ΠΕΡ. Τί εἶναι δύναμις, μῆτερ;

ΜΗΤ. Τοῦτ' αὐτὸ ἔμελλον πρῶτον νὰ σ' ἐξηγήσω. Κύτταξε ἐκείνην τὴν μεγάλην πέτραν· νομίζεις ὅτι δύνασαι νὰ τὴν σηκώσῃς ἀπὸ τὴν γῆν καὶ νὰ τὴν ῥίψῃς πέραν ἐκείνου τοῦ φραγμοῦ;

ΠΕΡ. Φοβοῦμαι μήπως δὲν ἐμπορέσω· ἀλλὰ θέλω πασχίσει.

(Ὁ Περικλῆς σηκόνει τὴν πέτραν εἰς τὰς χεῖράς του, τὴν φέρει εἰς τὸν φραγμὸν, καὶ τὴν ῥίπτει πέραν αὐτοῦ εἰς τὸ χωράφιον.)

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΜΗΤ. Καλὰ, τὸ ἔκαμες· ἀλλ' ἦτο βαρεῖα· δὲν ἦτο;

ΠΕΡ. Ναὶ, μῆτερ, καὶ ὅμως ἀπεφάσισα νὰ τὴν ῥίψω, ἐὰν ἠμπόρουν, καὶ κρατήσας αὐτὴν σφιγκτὰ μὲ τὰς χεῖράς μου, ἐσήκωσα τοὺς βραχίονάς μου, καὶ σταθεὶς ὀρθὸς, τὴν ἔῤῥιψα μὲ ὅλην μου τὴν δύναμιν, καὶ οὕτως ὑπῆγε· δὲν ἤθελα ὅμως νὰ τὸ δοκιμάσω πάλιν, διότι μοῦ ἐπόνησεν ὀλίγον τοὺς βραχίονας.

ΜΗΤ. Σήκωσον ἐκεῖνο τὸ μικρὸν λιθάριον, καὶ ῥίψε το πέραν τοῦ φραγμοῦ.

ΠΕΡ. Ἰδοὺ πῶς πηγαίνει, μῆτερ· ἠμπόρουν νὰ τὸ ῥίψω δεκάκις μακρύτερα.

ΜΗΤ. Ὅταν ἔῤῥιψες τὸ λιθάριον, ἐπόνησε τὸν βραχίονά σου διόλου;

ΠΕΡ. Ὄχι, μῆτερ, σχεδὸν διόλου· σηκώσας τὸν βραχίονά μου, τὸν ἐκίνησα εἰς τὰ ἐμπρὸς, καὶ ἤνοιξα τὰ δάκτυλά μου, καὶ ἔφυγεν εὐθὺς τὸ λιθάριον.

ΜΗΤ. Σήκωσον τὴν χεῖρά σου εἰς τὴν κεφαλήν σου.

ΠΕΡ. Τὴν ἐσήκωσα.

ΜΗΤ. Ἐπόνησεν ἡ χεὶρ σου ὅταν τὸ ἔκαμες;

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΕΡ. Ὄχι, διόλου, μῆτερ, μόνον ἠθέλησα νὰ ὑπάγῃ ἡ χείρ μου εἰς τὴν κεφαλήν μου, καὶ ὅλος ὁ βραχίων ἐκινήθη, καὶ ἡ χεὶρ ὑπῆγεν ἀμέσως εἰς τὴν κεφαλήν μου.

ΜΗΤ. Ὅταν ἐπῆρες τὴν μεγάλην πέτραν, καὶ τὴν ἔρριψες πέραν τοῦ φραγμοῦ, ἠσθάνθης τὸν ἑαυτόν σου δυνατὸν, καὶ ὅτι ἠμπόρεις νὰ τὸ κάμῃς πάλιν, ἐὰν ἐδοκίμαζες· δὲν ἔχει οὕτω;

ΠΕΡ. Ναί, μῆτερ.

ΜΗΤ. Νομίζεις τώρα ὅτι ἠμπόρεις νὰ τὸ κάμῃς πάλιν;

ΠΕΡ. Τὸ στοχάζομαι.

ΜΗΤ. Στοχάζεσαι λοιπὸν ὅτι ἐμπορεῖς νὰ σηκώσῃς, καὶ νὰ φέρῃς, καὶ να ῥίψῃς πέραν τοῦ φραγμοῦ μίαν ἄλλην πέτραν βαρεῖαν ὡς ἐκείνην;

ΠΕΡ. Μάλιστα, μῆτερ· καὶ νομίζω ὅτι, ἐὰν ἔβαλλα ὅλα μου τὰ δυνατὰ, ἠμπόρουν νὰ ῥίψω καὶ ὀλίγον βαρυτέραν ἀπὸ ἐκείνην.

ΜΗΤ. Αὐτὸ τὸ νὰ ἐμπορῇς νὰ κάμῃς οὕτω, τὸ λέγομεν *δύναμιν*. Ἔχω κ' ἐγὼ δύναμιν νὰ πετάξω τοιαύτην βαρεῖαν πέτραν πέραν τοῦ φραγμοῦ;

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΕΡ. Ἄ! ναὶ, μῆτερ, σεῖς ἔχετε δύναμιν νὰ πετάξητε πέτραν πεντάκις βαρυτέραν ἀπὸ ἐκείνην.

ΜΗΤ. Ἐγὼ λοιπὸν ἔχω πεντάκις μεγαλητέραν δύναμιν ἀπὸ τὴν ἰδικήν σου, διὰ νὰ ῥίπτω πέτρας πέραν τοῦ φραγμοῦ.

ΠΕΡ. Μάλιστα, μῆτερ· καὶ στοχάζομαι ὅτι ὁ θεῖός μου Ἰωάννης, ὅστις εἶναι ἀνὴρ, καὶ πολὺ δυνατώτερος ἀπὸ ἐσᾶς, ἔχει εἰκοσάκις μεγαλητέραν δύναμιν ἀπὸ τὴν ἰδικήν σας, διὰ νὰ σηκόνῃ, καὶ νὰ φέρῃ πέτρας, καὶ νὰ τὰς ῥίπτῃ.

Φαντάζομαι, ὅτι ἠμπόρει ἐκεῖνος νὰ σηκώσῃ ἐκείνην τὴν μεγάλην πέτραν ἀπὸ τὴν γῆν· δὲν πιστεύω ὅμως ὅτι ἠμπόρει καὶ νὰ τὴν ῥίψῃ πέραν τοῦ φραγμοῦ.

ΜΗΤ. Πέρικλες, πότε μετεχειρίσθης μεγαλητέραν δύναμιν, ὅταν ἔῤῥιψας πέραν τοῦ φραγμοῦ τὴν μεγάλην πέτραν, ἢ τὸ μικρὸν λιθάριον;

ΠΕΡ. Ὅταν ἔῤῥιψα τὴν μεγάλην πέτραν· ἐὰν μετεχειριζόμην τόσην δύναμιν ὅταν ἐπέταξα τὸ λιθάριον, ἐπήγαινε τόσον μακρὰν, ὥστε νὰ μὴ τὸ ἴδωμεν.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΜΗΤ. Ὄχι τόσον μακρὰν, Πέρικλες· ἀλλ' ἤθελεν ὑπάγει πολὺ μακρύτερα ἀφ' ὅ,τι ὑπῆγε. Μετεχειρίσθης δύναμιν, ὅτε ἐσήκωσες τὴν χεῖρά σου εἰς τὴν κεφαλήν σου;

ΠΕΡ. Στοχάζομαι ὅτι μετεχειρίσθην ὀλίγην· ἠσθάνθην ὀλίγον, καθὼς ἠσθάνθην ἐν ᾧ ἔῤῥιπτα τὴν πέτραν, καὶ τὸ λιθάριον.

ΜΗΤ. Ἐμπορεῖς νὰ μὲ εἴπῃς, υἱέ μου, ἄλλα πράγματα, τὰ ὁποῖα ἔχεις ὁμοίως δύναμιν νὰ κάμῃς;

ΠΕΡ. Ἔχω δύναμιν νὰ περιπατῶ, νὰ τρέχω, νὰ πηδῶ, ν' ἀνοίγω τοὺς ὀφθαλμούς μου, καὶ νὰ τοὺς κλείω· νὰ λαλῶ, νὰ βλέπω πράγματα, καὶ νὰ σηκόνω πολλὰ πράγματα εἰς τὰς χεῖράς μου, καὶ νὰ κάμνω τι μὲ αὐτά.

ΜΗΤ. Ἐὰν σοῦ ἔδενον τὰ ποδάρια μὲ ἕνα σπάγον, ἤθελες ἔχει δύναμιν νὰ τρέχῃς;

ΠΕΡ. Ὄχι, μῆτερ· πλὴν ἤθελα ἔχει δύναμιν νὰ ἐκβάλω τὸ μαχαιρίδιόν μου ἀπὸ τὸν κόλπον μου, καὶ νὰ κόψω τὸν σπάγον καὶ νὰ σᾶς φύγω.

ΜΗΤ. Ὑπόθες, ὅτι ἤθελα σὲ παραγγείλει νὰ μὴ τὸν κόψῃς, καὶ ἤθελα ἀναχωρήσει καὶ σὲ ἀφήσει μοναχὸν, τότε ἤθελες ἔχει

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

δύναμιν νὰ κόψῃς τὸν σπάγον καὶ νὰ φύγῃς;

ΠΕΡ. Ναὶ μῆτερ· ἤθελα ἔχει ἀκόμη δύναμιν νὰ τὸ κάμω· ἀλλὰ δὲν ἤθελα ἔχει τὴν θέλησιν· διότι ἤθελα εἶσθαι κακὸν παιδίον, ἂν σᾶς παρήκουον.

ΜΗΤ. Πέρικλες, ἐὰν ἤθελες ἔχει δύναμιν νὰ κόψῃς τὸν σπάγον καὶ νὰ φύγῃς ἀπὸ ἐμὲ, τότε ἤθελες ἔχει καὶ δύναμιν νὰ ἦσαι κακὸν παιδίον.

ΠΕΡ. Ἄ, μῆτερ, μάλιστα αἰσθάνομαι αὐτὴν τὴν δύναμιν ἐνίοτε, ὅταν δὲν μὲ ἀρέσῃ ὅ,τι μὲ παραγγέλλετε, ἢ ὅταν θελήσω νὰ κάμω ὅ,τι μὲ παραγγέλλετε νὰ μὴ κάμω.

ΜΗΤ. Ἔχεις λοιπὸν δύναμιν νὰ κάμνῃς κακὸν, καὶ νὰ κάμνῃς καλόν.

ΠΕΡ. Ναὶ, μῆτερ· εἶμαι βέβαιος ὅτι ἔχω· ἄλλως, δὲν ἔπρεπε νὰ μὲ παιδεύητε, ὁσάκις κάμνω κακὸν, μήτε νὰ μὲ ἀνταμείβητε, ὁσάκις κάμνω καλόν.

ΜΗΤ. Ἔχει ὁ σκύλος σου ὁ Λιλῆς δύναμιν νὰ φέρῃ μίαν πέτραν;

ΠΕΡ. Ἐμπορεῖ νὰ φέρῃ μὲ τὸ στόμα του.

ΜΗΤ. Ποῖα ἄλλα πράγματα ἔχει δύναμιν νὰ κάμῃ;

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΕΡ. Ἐμπορεῖ νὰ περιπατῇ, νὰ τρέχῃ, νὰ πηδᾷ, καὶ νὰ κάμνῃ πολλὰ πράγματα, καθὼς τὰ κάμνω ἐγώ.

ΜΗΤ. Ἔχει λοιπὸν εἶδός τι δυνάμεως ὅμοιαν μὲ τὴν ἰδικήν σου.

Ἀλλὰ ἔχει ὁ Λιλῆς δύναμιν ὁμοίαν μὲ τὴν ἰδικήν σου, νὰ κάμνῃ ὅ,τι εἶναι καλὸν, καὶ ὅ,τι εἶναι κακόν;

ΠΕΡ. Δὲν ἔχει τοιαύτην δύναμιν, εἶναι ἀδύνατον νὰ ἔχῃ, ἐπειδὴ δὲν ἐξεύρει τί εἶναι καλὸν, καὶ τί εἶναι κακόν.

ΜΗΤ. Σὺ λοιπὸν, υἱέ μου, ἔχεις μίαν δύναμιν, τὴν ὁποίαν δὲν ἔχουσι τὰ κτήνη καὶ τὰ πτηνὰ, καὶ ἄλλα τοιαῦτα ζῶα.

Ἐὰν ἔχῃς δύναμιν νὰ κάμνῃς ὅ,τι εἶναι καλὸν, καὶ ὅ,τι εἶναι κακὸν, πρόσεχε καλὰ εἰς τὴν χρῆσιν αὐτῆς τῆς δυνάμεως. Ὁ Θεὸς σὲ βλέπει πάντοτε καὶ ὁπότε μεταχειρισθῇς αὐτὴν εἰς τὸ νὰ κάμνῃς τὸ κακὸν, τὸ γνωρίζει· καὶ δυσαρεστεῖται ἀπὸ τοὺς ὅσοι κάμνουσι τὸ κακόν.

ΠΕΡ. Θέλω πασχίσει, μῆτερ, τῷ ὄντι νὰ κάμνω τὸ καλὸν πάντοτε· θέλει μ' ἀγαπᾷ τότε ὁ Θεός;

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΜΗΤ. Ναὶ, υἱέ μου· διότι ἀγαπᾷ ὅλους τοὺς ἀγαθούς· καὶ ἐὰν σὺ ἀγαπᾷς αὐτὸν, καὶ τὸν ὑπακούῃς θέλει σὲ ἀγαπᾷ τώρα καὶ ἐν ὅσῳ ζῇς, καὶ αἰωνίως εἰς τὸν οὐρανόν.

ΠΕΡ. Ἀλλὰ δὲν μὲ εἴπετε ἀκόμη, μῆτερ, τίποτε περὶ τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ.

ΜΗΤ. Δὲν δύνασαι νὰ καταλάβῃς τίποτε περὶ τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ, πρὸ τοῦ νὰ καταλάβῃς τι περὶ τῆς ἰδικῆς σου δυνάμεως· διὰ τοῦτο σὲ τὴν ἐξήγουν ἕως τώρα.

Τώρα ὅμως ἐφθάσαμεν σχεδὸν εἰς τὴν οἰκίαν μας, καὶ θέλομεν συνομιλήσει σήμερον πάλιν περὶ τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ κἀμμίαν ὥραν, ὅταν εὐκαιρήσωμεν.

ΔΙΑΛΟΓΟΣ Ε'.

Τὸ ἀπόγευμα ἡ Κυρία Ἄννα ἠκροάσθη τὸν Περικλῆ ἀναγινώσκοντα, καὶ λέγοντα τὰ μαθήματά του εἰς τὴν σκιάδα τοῦ κήπου. Ἀφ' οὗ δὲ ἐτελείωσε, τὴν εἶπεν ὅτι δὲν ἤθελε

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

νὰ ὑπάγῃ νὰ παίξῃ, ἀλλ' ἐπροτίμα νὰ μείνῃ καὶ νὰ συνομιλήσῃ μετὰ τῆς μητρός του πάλιν περὶ τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ. Συγκατένευσεν ἡ μήτηρ του νὰ τὸ κάμῃ ὀλίγην ὥραν· καὶ ὁ Περικλῆς καθήμενος πλησίον της, καὶ κυττάζων εἰς τὸ πρόσωπόν της ἠσθάνετο τῷ ὄντι εὐχαρίστησιν να μάθῃ τι ἀκόμη περὶ τοῦ μεγάλου ἐκείνου καὶ ἀγαθοῦ Ὄντος, τοῦ Πατρὸς ἡμῶν, ὅστις εἶναι εἰς τοὺς Οὐρανούς.

ΜΗΤ. Δύνασαι, Πέρικλες, νὰ μὲ εἴπῃς τί εἶναι δύναμις;

ΠΕΡ. Ὁ Θεῖός μου Ἰωάννης ἔχει πολὺ περισσοτέραν δύναμιν παρὰ ἐμέ.

ΜΗΤ. Τί ἐννοεῖς μὲ αὐτό;

ΠΕΡ. Ἐννοῶ, ὅτι ἐμπορεῖ ἐκεῖνος νὰ κάμνῃ πολλὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα ἐγὼ δὲν ἐμπορῶ νὰ κάμνω· αὐτὸς ἔχει δύναμιν νὰ σχίσῃ ἓν σκληρὸν ξύλον μὲ τὸν πέλεκυν, ἐν ᾧ ἐγὼ δὲν ἔχω. Ἀλλὰ ἐγὼ ἔχω δύναμιν νὰ κάμω πολλὰ πράγματα. Ἐνθυμεῖσθε, μῆτερ, ὅτι σᾶς ὡμίλησα περὶ αὐτῶν τὸ πρωΐ;

ΜΗΤ. Ναὶ, υἱέ μου, καὶ ἀφ' οὗ ἠλικιωθῇς,

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

θέλεις ἔχει περισσοτέραν δύναμιν, καὶ θέλεις ἐμπορεῖ νὰ κάμνῃς πολλὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα τώρα δὲν δύνασαι νὰ κάμνῃς.

ΠΕΡ. Ἐνθυμεῖσθε, μῆτερ, ὅτι μίαν φορὰν μὲ εἴπετε περὶ ἑνὸς πολλὰ δυνατοῦ ἀνθρώπου, ὀνομαζομένου Σαμψὼν, ὅστις ἐκρήμνισεν ἕνα μεγάλον οἶκον, καὶ ἐθανάτωσε πολλοὺς ἀνθρώπους, εὑρισκομένους ἐντὸς αὐτοῦ ;

ΜΗΤ. Μάλιστα, τέκνον μου· αὐτὸς ἦτον ὁ δυνατώτατος τῶν ἀνθρώπων, ὅσοι ποτὲ ἔζησαν εἰς τὸν κόσμον.

ΠΕΡ. Πρέπει νὰ εἶχε μεγίστην δύναμιν.

ΜΗΤ. Ὁ Θεὸς ὅμως, υἱέ μου, ἔχει τοσαύτην δύναμιν, ὥστε δύναται νὰ κάμνῃ ὅλα.

ΠΕΡ. Ἠμπόρει ὁ Θεὸς, μῆτερ, νὰ κρημνίσῃ τὸν ἥλιον ;

ΜΗΤ. Ἐὰν μόνον ἤθελεν ὁ Θεὸς νὰ πέσῃ κάτω ὁ ἥλιος, ἤθελε πέσει μὲ τόσην ταχύτητα, μὲ ὅσην ὑπῆγεν ἡ χεὶρ σου εἰς τὴν κεφαλήν σου, ἀφ' οὗ ἠθέλησες νὰ ὑπάγῃ.

ΠΕΡ. Ἤθελεν εἶσθαι τόσον εὔκολον εἰς τὸν Θεὸν νὰ θελήσῃ νὰ πέσῃ ὁ ἥλιος, ὅσον εἶναι εἰς ἐμὲ νὰ θελήσω νὰ ὑπάγῃ ἡ χεὶρ μου εἰς τὴν κεφαλήν μου ;

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΜΗΤ. Ναί· ἐάν ποτε θελήσῃ ὁ Θεὸς νὰ ἀφανισθῶσιν ὁ ἥλιος, καὶ ἡ σελήνη, καὶ τὰ ἄστρα, καὶ ὁ κόσμος, καὶ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, καὶ τὰ ζῶα, καὶ τὰ πράγματα, τὰ ἐν αὐτῷ, θέλουσιν ἀφανισθῆ τόσον εὔκολα, καὶ τόσον ὀγλίγωρα, ὅσον σὺ ἐμπορεῖς νὰ ἀφανίσῃς ἓν κομμάτιον χαρτίου ῥίπτων αὐτὸ εἰς τὴν φωτίαν.

ΠΕΡ. Ἄ, μῆτερ, ἐλπίζω ὅτι ὁ Θεὸς δὲν θέλει κάμει οὕτως.

ΜΗΤ. Ὁ Θεὸς, υἱέ μου, εἶναι τόσον ἀγαθὸς, ὅσον εἶναι δυνατός. Πάντοτε κάμνει ὅ,τι εἶναι δίκαιον, καὶ ὅ,τι ἀποβλέπει εἰς τὸ καλὸν ὅλων, ὅσοι τὸν ἀγαπῶσι καὶ ὑπακούουσιν εἰς αὐτόν.

ΠΕΡ. Εἶπετε, μῆτέρ μου, ὅτι ὁ Θεὸς ἐμπορεῖ νὰ κάμνῃ ὅλα τὰ πράγματα· ἐμπορεῖ νὰ πλάσῃ κἀνὲν πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον θέλει νὰ πλάσῃ; Ἐμπορεῖ νὰ πλάσῃ ἄλλον ἥλιον;

ΜΗΤ. Ναί, καὶ ἑκατὸν μυριάδας, ἐὰν θελήσῃ, καὶ ἑκατὸν μυριάδας νέας σελήνας, καὶ κόσμους, καὶ ἀστέρας.

ΠΕΡ. Μῆτερ, πῶς ἔπλασεν ὁ Θεὸς τὸν ἥλιον;

ΜΗΤ. Πῶς κατεσκεύασες σὺ τὸ μικρὸν κιβώτιόν σου προχθές;

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΕΡ. Τὸ κατεσκεύασα ἀπὸ χαρτίον.

ΜΗΤ. Τί μετεχειρίσθης διὰ νὰ τὸ κάμῃς;

ΠΕΡ. Τὸ ψαλίδιόν σας.

ΜΗΤ. Ἄλλο τίποτε;

ΠΕΡ. Τὰ δάκτυλά μου βέβαια. Δὲν ἐμπορῶ νὰ κατασκευάσω τίποτε, χωρὶς νὰ μεταχειρισθῶ τὴν χεῖρά μου.

ΜΗΤ. Ἀλλ' ὁ Θεὸς δὲν ἐπῆρε τίποτε, διὰ νὰ πλάσῃ ἐξ αὐτοῦ τὸν ἥλιον, καὶ δὲν μετεχειρίσθη τίποτε διὰ νὰ τὸν πλάσῃ.

ΠΕΡ. Ἐνθυμοῦμαι ὅτι μὲ εἴπετε, ὅτι ὁ Θεὸς δὲν ἔχει σῶμα· δὲν ἔχει λοιπὸν οὔτε χεῖρας· ἀλλ', ἐὰν δὲν ἔχῃ χεῖρας, δὲν ἐννοῶ πῶς ἐμπορεῖ νὰ πλάσῃ τι.

ΜΗΤ. Ὅταν θελήσῃς νὰ κινηθῇ ἡ χείρ σου πρὸς τὴν κεφαλήν σου, κινεῖται· ὅταν καὶ ὁ Θεὸς θελήσῃ νὰ πλασθῇ τι, πλάττεται. Ἐν ᾧ δὲν ἦτο ἥλιος, οὔτε σελήνη, οὔτε ἀστέρες ὁ Θεὸς εἶπεν, Ἂς γείνῃ φῶς· καὶ ἔγεινε φῶς.

ΠΕΡ. Πῶς ἠμπόρει νὰ ὁμιλήσῃ, μῆτερ, ἐὰν δὲν ἔχῃ στόμα;

ΜΗΤ. Ἐὰν ἠμπόρεις νὰ προφέρῃς μίαν λέξιν, καὶ ἀμέσως νὰ κάμῃς ἓν μεγάλον

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

δένδρον νὰ ἀναφύῃ ἀπὸ τὴν γῆν, δὲν ἤθελες στοχασθῆ, ὅτι εἶχες μεγάλην δύναμιν;

ΠΕΡ. Μάλιστα, μῆτερ, ἤθελα ἔχει περισσοτέραν δύναμιν παρ' ὅλους ὅσους γνωρίζω· ἤθελα ἔχει δύναμιν πολὺ ὁμοίαν μὲ τοῦ Θεοῦ τὴν δύναμιν.

ΜΗΤ. Μάλιστα, ἤθελες ἔχει. Καλά· ὅταν θελήσωμεν νὰ ὁμιλήσωμεν περὶ τῆς μεγάλης δυνάμεως τοῦ Θεοῦ, λέγομεν ὅτι εἶπεν ὁ Θεὸς καὶ ἔγεινεν. Ἐννοοῦμεν μὲ τοῦτο, ὅτι εἶναι τόσον εὔκολον εἰς αὐτὸν νὰ θελήσῃ, καὶ νὰ κάμῃ τὸ πρᾶγμα εὐθὺς νὰ γείνῃ, ὅσον εἶναι εἰς σὲ, καὶ εἰς ἐμὲ νὰ ὁμιλήσωμεν.

Ὁ μαγνήτης ἔχει δύναμιν νὰ σύρῃ τὴν βελόνην· δὲν δυνάμεθα ὅμως νὰ ἐξηγήσωμεν, τί εἶναι ἐκείνη ἡ δύναμις· λέγομεν ὅτι σύρει τὴν βελόνην· ἀλλὰ δὲν ἐννοοῦμεν, ὅτι τὴν πιάνει, καθὼς πιάνεις σὺ ὅταν θέλῃς νὰ ἐλκύσῃς ἓν πρᾶγμα πλησίον σου· μόνον, ὅτι ἡ δύναμίς του κατά τι ὁμοιάζει μὲ ποιαύτην δύναμιν. Οὕτω καὶ ὅταν λέγωμεν ὅτι εἶπεν ὁ Θεὸς, καὶ ἔγειναν, ἐννοοῦμεν ὅτι ἡ δύναμίς του ὁμοιάζει κατά τι μὲ τὴν δύναμιν, τὴν ὁποίαν ἤθελες ἔχει σὺ, ἐὰν ἠμπόρεις μὲ μίαν λέξιν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

νὰ κάμνῃς ἓν μεγάλον δένδρον νὰ ἀναφύῃ διὰ μιᾶς ἀπὸ τὴν γῆν.

ΠΕΡ. Ἄ, πόσα πρέπει νὰ μάθω, μῆτερ, πρὶν ἐμπορέσω νὰ καταλάβω κἂν ὀλίγον περὶ τοῦ Θεοῦ!

ΜΗΤ. Ναὶ, υἱέ μου, ἡμεῖς τῷ ὄντι ἐξεύρομεν καὶ ἐννοοῦμεν πολλὰ ὀλίγον περὶ τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ. Ὁ Θεὸς ἔπλασεν ὅλα τὰ ὄντα· ἐπιμελεῖται ὅλα τὰ ὄντα. Ἐὰν ἤθελεν ἠδύνατο νὰ ἀφανίσῃ ἀμέσως ὅλα τὰ ὄντα.

Δύναται νὰ κάμῃ ὅ,τι καὶ ἂν θελήσῃ. Ἐὰν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι τοῦ κόσμου ἤθελον συναχθῆ, καὶ συμφωνήσει νὰ ἐμποδίσωσι τὸν Θεὸν ἀπὸ τοῦ νὰ κάμῃ τι, δὲν ἤθελον ἐμπορέσει· ὅλη ἡ δύναμις ὅλων τῶν ἀνθρώπων τοῦ κόσμου εἶναι ὡς κόνις συγκρινομένη μὲ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ· αὐτὸς ἠμπόρει νὰ τὴν ἀφανίσῃ τόσον εὔκολα, ὅσον ἐμπορεῖς σὺ νὰ σκορπίσῃς μὲ τὸ φύσημά σου ὀλίγον κονιορτὸν εἰς τὸν ἀέρα.

Οὐδεὶς δύναται νὰ φαντασθῇ, πόσον μεγάλη εἶναι ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ. Ὁ Θεὸς ἔχει ὅλην τὴν δύναμιν. Εἶναι Παντοδύναμος, Καὶ ἐπειδὴ ὁ Θεὸς ἔπλασεν ὅλα τὰ ὄντα τὰ ἔμ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ψυχα καὶ τὰ ἄψυχα, καὶ φροντίζει δι' αὐτὰ καὶ τὰ εὐεργετεῖ, εἶναι δίκαιον νὰ τὰ κυβερνᾷ· Γνωρίζεις, ὅτι εἶναι δίκαιον ἐγὼ νὰ κυβερνῶ σὲ καὶ τὴν Χαρίκλειαν.

ΠΕΡ. Ναί, μῆτερ· ἔχετε πολλὴν καλωσύνην πρὸς ἡμᾶς, καὶ ἐξεύρω, ὅτι πρέπει νὰ κάμνωμεν καθὼς μᾶς παραγγέλλετε.

ΜΗΤ. Ὁ Θεὸς, τέκνον μου, ἐξεύρει ὅλα τὰ πράγματα· ἐξεύρει ὅ,τι εἶναι δίκαιον νὰ κάμνῃς σὺ, καὶ ὅ,τι εἶναι πρὸς καλόν σου νὰ κάμνῃς· ἐξεύρει καὶ ὅ,τι εἶναι δίκαιον νὰ κάμνωσιν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, καὶ ὅ,τι εἶναι πρὸς καλὸν ὅλων τῶν ἀνθρώπων.

Ἐὰν ἐγὼ δὲν ἐκυβέρνων σὲ καὶ τὴν Χαρίκλειαν, καὶ δὲν σᾶς παρήγγελλον τί νὰ κάμνητε, καὶ τί νὰ μὴ κάμνητε, ἠθέλομεν ἔχει πολλὰς ἐνοχλήσεις εἰς τὴν οἰκίαν μας. Καὶ ἐὰν δὲν ἐκυβέρνα ὁ Θεὸς τὸν κόσμον, καὶ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ καὶ ὅλα τὰ ἔμψυχα, καὶ τὰ ἄψυχα ὅσα ἔπλασεν, ἤθελεν εἶσθαι πανταχοῦ ταραχὴ, δὲν ἤθελεν εἶσθαι τίποτε ἄλλο παρὰ ταραχὴ, καὶ σύγχυσις, καὶ δυστυχία.

Ὁ Θεὸς εἶναι ἀγαθὸς, καὶ ἐξεύρει ὅτι εἶναι

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τὸ καλήτερον νὰ κυβερνᾷ αὐτὸς ὅλα τὰ ὄντα· εἶναι Παντοδύναμος, καὶ θέλει κυβερνᾷ ὅλα· ὅσοι ἐπιθυμοῦσι νὰ κυβερνῶνται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸν ἀγαπῶσι καὶ ὑπακούουσιν εἰς αὐτὸν, τούτους θέλει ἀγαπᾷ ὁ Θεὸς καὶ θέλει τοὺς καταστήσει εὐδαίμονας διὰ παντός· ἀλλ' ὅσοι δὲν ἐπιθυμοῦσι νὰ κυβερνῶνται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, καὶ δὲν τὸν ἀγαπῶσιν οὐδὲ ὑπακούουσιν εἰς αὐτὸν, τούτους δὲν θέλει τοὺς ἀγαπᾷ, οὐδὲ τοὺς καταστήσει εὐδαίμονας εἰς τοὺς αἰῶνας.

ΠΕΡ. Ἀρχίζω, μῆτερ, νὰ φοβοῦμαι τὸν Θεόν.

ΜΗΤ. Πρέπει νὰ φοβῆσαι μὴ τὸν δυσαρεστήσῃς, υἱέ μου, πράττων ὅ,τι σοὶ λέγει νὰ μὴ πράττῃς, ἢ ἀμελῶν νὰ πράττῃς ὅ,τι σὲ παραγγέλλει νὰ πράττῃς.

Ἀλλ' ἐὰν τὸν ἀγαπᾷς καὶ τὸν ὑπακούῃς, δὲν πρέπει νὰ τὸν φοβῆσαι, ἐπειδὴ θέλει σὲ ἐπιμελεῖσθαι καλῶς, καὶ θέλει μεταχειρίζεσθαι τὴν μεγάλην του δύναμιν εἰς τὸ νὰ κάμνῃ μόνον ὅσα θέλουσιν εἶσθαι πρὸς καλόν σου.

ΠΕΡ. Μὲ ποῖον τρόπον θέλει μεταχειρί-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ζεσθαι ὁ Θεὸς τὴν δύναμίν του ἐναντίον τῶν ὅσοι δὲν τὸν ἀγαπῶσιν οὐδὲ ὑπακούουσιν εἰς αὐτόν;

ΜΗΤ. Δὲν σὲ φαίνεται ὅτι πρέπει ὁ Θεὸς νὰ τοὺς τιμωρήσῃ, ὡς ἐγὼ πρέπει νὰ τιμωρήσω τὰ παιδία μου, ὅταν ἦναι κακὰ καὶ δὲν μὲ ὑπακούωσι;

ΠΕΡ. Μάλιστα, μῆτερ· ἀλλὰ μὲ ποῖον τρόπον θέλει τοὺς τιμωρήσει;

ΜΗΤ. Μᾶς λέγει εἰς τὸ βιβλίον, τὸ ὁποῖον μᾶς ἔδωκεν, ὅτι ἐὰν δὲν τὸν ἀγαπῶμεν, μηδὲ ὑπακούωμεν εἰς αὐτὸν, δὲν ἐμποροῦμεν ποτὲ νὰ ὑπάγωμεν εἰς τὸν οὐρανὸν, διὰ νὰ ἤμεθα εὐδαίμονες μετ' αὐτοῦ.

Ὁ οὐρανὸς εἶναι τόπος τόσον καλὸς, καὶ ὅλοι οἱ κάτοικοι αὐτοῦ εἶναι τόσον ἀγαθοὶ, καὶ ἀγαπῶσι τὸν Θεὸν καὶ ἀλλήλους, ὥστε οἱ πονηροὶ δὲν δύνανται νὰ ὑπάγωσιν ἐκεῖ. Καὶ οὐχὶ μόνον οἱ ἴδιοι δὲν ἠδύναντο νὰ ἦναι εὐδαίμονες ἐκεῖ, ἀλλὰ καὶ ὅλους τοὺς ἄλλους ἤθελον κάμει δυστυχεῖς.

ΠΕΡ. Ποῦ θέλουσιν ὑπάγει πονηροὶ, μῆτερ;

ΜΗΤ. Ἐὰν ἐξακολουθῶσι νὰ ἦναι πονηροὶ, καὶ δὲν λυπῶνται διὰ τὴν πονηρίαν των

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

καὶ δὲν λέγωσιν εἰς τὸν Θεὸν ὅτι λυποῦνται, οὔτε δέωνται εἰς αὐτὸν νὰ τοὺς συγχωρήσῃ, καὶ νὰ τοὺς βοηθήσῃ νὰ γίνωσι καλοὶ, οὔτε προσπαθῶσιν οἱ ἴδιοι νὰ ἦναι καλοὶ, καὶ νὰ πράττωσι καλά· ἀφ' οὗ ἀποθάνωσιν, αἱ ψυχαί των θέλουσιν ὑπάγει εἰς ἕνα κάκιστον τόπον, ὀνομαζόμενον *Κόλασιν*, ὅπου ὅλοι εἶναι πονηρότατοι καὶ δὲν ἀγαπῶσι τὸν Θεὸν, οὔτε ἀλλήλους, καὶ ὅπου, καθὼς μᾶς εἶπεν ὁ Θεὸς εἰς τὸ βιβλίον του, τὸ ὁποῖον μᾶς ἔδωκεν, ὅσοι δὲν ἀγαπῶσιν αὐτὸν καὶ δὲν ὑπακούουσιν εἰς αὐτὸν, θέλουσιν ὑπάγει εἰς τιμωρίαν αἰώνιον.

ΠΕΡ. Ἄ, μῆτερ, ἐλπίζω ὅτι ἐγὼ δὲν θέλω ὑπάγει ἐκεῖ· θέλω πασχίζει νὰ ἀγαπῶ τὸν Θεὸν καὶ νὰ ὑπακούω εἰς αὐτὸν, διὰ νὰ ὑπάγω μετὰ θάνατον εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ νὰ ἦμαι ἀγαθὸς, καὶ εὐδαίμων εἰς τοὺς αἰῶνας.

ΜΗΤ. Εἴθε νὰ σὲ πάρῃ ἐκεῖ ὁ Θεὸς ἀγαπητέ μου υἱέ! ἀλλὰ πρέπει νὰ σὲ διδάξω ἀκόμη πολλὰ περὶ τοῦ Θεοῦ, καὶ περὶ τοῦ τί πρέπει νὰ πράττῃς διὰ νὰ τὸν εὐχαριστήσῃς. Ἂς ἐμβωμεν τώρα εἰς τὴν οἰκίαν.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΔΙΑΛΟΓΟΣ Ϛ'.

Ἡ Κυρία Ἄννα δὲν εἶχε σκοπὸν νὰ συνομιλήσῃ μετὰ τοῦ Περικλέους τὸ ἑσπέρας περὶ τοῦ Θεοῦ· ἀλλ' αὐτὸς τόσον ἐπεθύμει νὰ μάθῃ ἀκόμη ὀλίγα πρὶν πλαγιάσῃ, ὥστε συγκατένευσεν αὐτὴ καὶ ὡμίλησαν ὡς ἀκολούθως.

ΠΕΡ. Ἐστοχαζόμην, μῆτερ, ἐν ᾧ ἐκαθήμην μόνος μετὰ τὸ γεῦμα, νὰ σᾶς ἐρωτήσω, ὁποίαν ἡλικίαν ἔχει ὁ Θεός.

ΜΗΤ. Ἐνθυμεῖσαι, υἱέ μου, τὴν μικράν σου ἐξαδέλφην Ἑλένην;

ΠΕΡ. Ἂ μάλιστα, μῆτερ, δύο φορὰς τὴν εἶδα· μίαν φορὰν, ἐν ᾧ ἦτο ἀκόμη μικρὸν βρέφος, καὶ ἔπειτα ὅτε ἦτο περίπου ἑνὸς ἔτους.

ΜΗΤ. Εἶχεν αὐξηθῆ πολὺ ὅτε τὴν εἶδες τὴν δευτέραν φοράν;

ΠΕΡ. Ναὶ, πολὺ εἶχεν αὐξηθῆ· ἦτο μεγαλητέρα, καὶ βαρυτέρα.

ΜΗΤ. Νομίζεις ὅτι θέλει ἐξακολουθεῖ νὰ αὐξάνῃ;

ΠΕΡ. Μάλιστα· ἐὰν ζήσῃ, θέλει ἐξακολουθεῖ ἕως νὰ γίνῃ μεγάλη γυνή.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΜΗΤ. Ὅλοι οἱ ἄνδρες καὶ ὅλαι αἱ γυναῖκες τοῦ κόσμου, Πέρικλες, ὑπῆρξαν βρέφη, καὶ ἡλικιώθησαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον, ἕως οὗ ἔγειναν μεγάλοι καθὼς εἶναι τώρα.

ΠΕΡ. Ἐλπίζω, μῆτερ, ὅτι ἐγὼ θέλω ἡλικιωθῆ καὶ γίνει μεγάλος, ὅσον ὁ Θεῖός μου Ἰωάννης.

ΜΗΤ. Δὲν ἐμποροῦμεν νὰ ἐξεύρωμεν περὶ τούτου· σὺ ἐμπορεῖς νὰ ἀποθάνῃς πολὺν καιρὸν πρὸ τοῦ νὰ φθάσῃς νὰ γείνῃς ἀνήρ.

Ἀλλὰ μὲ ἠρώτησες ὁποίαν ἡλικίαν ἔχει ὁ Θεὸς, θέλω τώρα σὲ εἰπεῖ. Αὐτὸς δὲν ὑπῆρξε ποτὲ βρέφος, ποτὲ δὲν ηὔξησεν· ὑπῆρξε πάντοτε τόσον μέγας, καὶ τόσον ἀγαθὸς, ὅσον εἶναι τώρα.

ΠΕΡ. Ἐγνώριζε πάντοτε ὅσα γνωρίζει τώρα;

ΜΗΤ. Μάλιστα, τέκνον μου, διαφέρει πολὺ ἀπὸ ἡμᾶς. Σὺ ἐν ᾧ ἦσο βρέφος, δὲν ἐγνώριζες τίποτε· ἤρχισες νὰ καταλαμβάνῃς ὀλίγα πράγματα, καὶ ἐξηκολούθησες νὰ μανθάνῃς βαθμηδὸν περισσότερα, καὶ τώρα ἐξεύρεις πολλὰ πράγματα, κατὰ τὴν ἡλικίαν σου.

Εἰς τὸν Θεὸν ὅμως δὲν συνέβη τὸ αὐτό. Ὁ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

νοῦς του δὲν ὡμοίαζέ ποτε τὸν νοῦν ἑνὸς βρέφους. Δὲν εἶχέ ποτε ἀνάγκην νὰ μάθῃ διὰ νὰ καταλάβῃ διάφορα πράγματα. Ἐξεύρει τὰ πάντα, καὶ πάντοτε τὰ ἤξευρε.

ΠΕΡ. Πλὴν ἐξεύρει ὁ Θεὸς, τί ἔγεινε πρὸ τοῦ νὰ ὑπάρξῃ ὁ ἴδιος;

ΜΗΤ. Τίποτε δὲν ἔγεινε πρὸ τοῦ νὰ ὑπάρξῃ ὁ Θεός· ἐπειδὴ κἀνεὶς δὲν ἔζησε πρὶν τοῦ Θεοῦ, καὶ τίποτε δὲν ἐπλάσθη πρὶν τοῦ Θεοῦ, καὶ τίποτε δὲν ὑπῆρχε πρὶν τοῦ Θεοῦ· διότι, ὡς ἐξεύρεις, αὐτὸς ἔπλασεν ὅλα τὰ ὄντα ἔμψυχά τε καὶ ἄψυχα.

ΠΕΡ. Ἀλλὰ τί ὑπῆρχε προτοῦ νὰ ὑπάρξῃ ὁ Θεός; Δὲν ὑπῆρχε, μῆτερ, οὔτε ἄνθρωπος, οὔτε πρᾶγμα; Ἦσαν ὅλα κενά, καὶ σκοτεινά;

ΜΗΤ. Ὁ Θεὸς, υἱέ μου, ἦτο πάντοτε· διὰ τοῦτο ἦτο ἀδύνατον νὰ ὑπάρξωσιν ἄνθρωποι, ἢ πράγματα πρὶν αὐτοῦ.

ΠΕΡ. Δὲν ἔχει κανεὶς ἄνθρωπος τόσην ἡλικίαν, ὅσην ὁ Θεός;

ΜΗΤ. Ὁ Θεὸς εἶναι ἀρχαιότερος παρ' ὅλους τοὺς ἄνδρας καὶ ὅλας τὰς γυναῖκας, ὅσοι ποτὲ ἔζησαν· ὑπῆρχε πρὶν πλασθῶσιν οὗτος

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ὁ κόσμος, ὁ ἥλιος, ἡ σελήνη τὰ ἄστρα, πολὺ, πολὺ πρότερον.

ΠΕΡ. Πόσος καιρὸς χρειάζεται διὰ νὰ μετρήσω πόσων ἐτῶν εἶναι ὁ Θεός;

ΜΗΤ. Εἶναι τώρα ὀγδόη ὥρα· ἂς ἴδω, πόσα ἐμπορεῖς νὰ μετρήσῃς εἰς ἓν λεπτόν.

(Ἡ Κυρία Ἄννα ἐκύτταζε τὸ ὡρολόγιόν της, καὶ ὁ Περικλῆς ἐμέτρα ἕως οὗ εἶπεν ἡ μήτηρ του νὰ παύσῃ.

ΠΕΡ. Πόσα ἐμέτρησα, μῆτερ; ἐμέτρησα πολὺ ὀγλίγωρα.

ΜΗΤ. Ἐμέτρησες ἑκατὸν, ὥστε ἤθελες μετρήσει ἓξ χιλιάδας εἰς μίαν ὥραν. Ὁ Θεὸς εἶναι πολὺ περισσοτέρων παρὰ ἓξ χιλιάδων ἐτῶν. Ἐὰν μετρήσῃς κατὰ συνέχειαν δύο ὥρας, θέλει κάμει δώδεκα χιλιάδας. Ἀλλ' ἀκόμη πολὺ περισσοτέρων ἐτῶν εἶναι ὁ Θεός.

ΠΕΡ. Ὑποθέσατε ὅτι ἐξηκολούθησα νὰ μετρῶ, μῆτερ, ὅλην τὴν ἡμέραν, καὶ ὅλην τὴν νύκτα· θέλουσι συμποσωθῆ τόσα ἔτη ὅσων εἶναι ὁ Θεός;

ΜΗΤ. Ἐὰν ἐμέτρας τόσον καιρὸν ἤθελες μετρήσει εἰκοσιτέσσαρας ὥρας, καὶ ἤθελον συμποσωθῆ εἰς ἑκατὸν σαράντα τέσσαρας χι-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

λιάδας ἐτῶν· ἀλλ' ἀκόμη πολὺ περισσοτέρων ἐτῶν εἶναι ὁ Θεός.

Τώρα ἐὰν ἠμπόρεις νὰ ἐξακολουθῇς ἐν ὅσῳ ζῇς νὰ μετρᾷς, καὶ νὰ ἐξακολουθῶσι νὰ μετρῶσιν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἰς τὸν κόσμον ἐν ὅσῳ ζῶσι· καὶ ἐὰν ἠμπόρεις νὰ ἑνώσῃς τοὺς ἀριθμοὺς διὰ νὰ μάθῃς πόσα ἔτη γίνονται, τοῦτο ἤθελε σὲ βοηθήσει μόνον εἰς τὸ νὰ ἀρχίσῃς νὰ συλλογισθῇς, πόσων ἐτῶν εἶναι ὁ Θεός.

Ἔπειτα ἔπρεπε νὰ προσθέτῃς εἰς ταῦτα, ἄλλα τόσα, καὶ πάλιν ἄλλα τόσα, καὶ νὰ ἐξακολουθῇς νὰ προσθέτῃς, καὶ νὰ προσθέτῃς, καὶ νὰ προσθέτῃς, καὶ δὲν ἤθελες φθάσει ποτὲ εἰς τὸ τέλος· ὅλα ταῦτα ἤθελον σὲ βοηθήσει μόνον εἰς τὸ νὰ ἀρχίσῃς νὰ συλλογισθῇς πόσων ἐτῶν εἶναι ὁ Θεός.

Ὁ Θεὸς ποτὲ δὲν ἔλαβεν ἀρχήν· πάντοτε ὑπῆρχε. Κἀνὲν ὂν δὲν τὸν ἐβοήθησέ ποτε νὰ ὑπάρξῃ, οὔτε τὸν ἐπεμελήθη. Αὐτὸς ἔπλασεν ὅλα τὰ ὄντα, καὶ τὰ ἐπιμελεῖται. Ἐὰν δὲν ὑπῆρχεν αὐτὸς, οὐδ' ἐκεῖνα ἤθελον ὑπάρξει ποτέ.

Καθὼς δέ ποτε ὁ Θεὸς δὲν ἔλαβεν ἀρχήν, οὕτω καὶ δὲν θέλει παύσει ποτὲ νὰ ὑπάρχῃ·

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

θέλει ὑπάρχει διὰ παντός. Ἡ ὕπαρξίς του δὲν ἔλαβεν ἀρχὴν, δὲν θέλει ἔχει οὐδὲ τέλος· Αὐτὸς εἶναι αἰώνιος.

Ὅταν μ' ἐρωτήσῃς λοιπὸν ἀπὸ πότε ζῇ ὁ Θεός· ἀποκρίνομαι, Ὁ Θεὸς *εἶναι Αἰώνιος.*

ΠΕΡ. Πόσον θαυμαστὸν, μῆτερ· φοβοῦμαι, μήπως δὲν μάθω ποτὲ πολλὰ περὶ τοῦ Θεοῦ· ὅσον περισσότερα μανθάνω, τόσον ὀλιγώτερα αἰσθάνομαι ὅτι ἐξεύρω.

ΜΗΤ. Ἐξεύρεις τέκνον μου, ὅτι ἡ ψυχή σου δὲν θέλει ποτὲ ἀποθάνει. Ἐὰν ἀγαπᾷς τὸν Θεὸν, καὶ τὸν ὑπακούῃς, θέλεις ὑπάγει εἰς τὸν Οὐρανὸν, καὶ ἐκεῖ θέλεις γνωρίσει μᾶλλον καὶ μᾶλλον τὰ τοῦ Θεοῦ. Ἂς σκεφθῶμεν ὀλίγον, καὶ ἂς ἐνθυμηθῶμεν τί ἔμαθες ἕως τώρα περὶ τοῦ Θεοῦ;

Ὁ Θεὸς δὲν ἔχει σῶμα, ἀλλ' *εἶναι Πνεῦμα.* Ἔπλασεν ὅλους τοὺς ἀνθρώπους καὶ ὅλα τὰ πράγματα, καὶ διὰ τοῦτο λέγομεν ὅτι ὁ *Θεὸς εἶναι ὁ Πλάστης ἡμῶν.*

Ἐπιμελεῖται περὶ ὅλων τῶν ὄντων, καὶ διὰ τοῦτο λέγομεν, *ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ὁ Συντηρητὴς ἡμῶν.*

Κυβερνᾷ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, καὶ τὰ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

πράγματα, καὶ διὰ τοῦτο λέγομεν, ὅτι *Ὁ Θεὸς εἶναι ὁ Κυβερνήτης ἡμῶν.*

Βλέπει καὶ ἐξεύρει ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, καὶ τὰ πράγματα, ὅσα ὑπῆρξαν ποτὲ, ἢ τώρα ὑπάρχουσιν, ἢ θέλουσιν ὑπάρξει εἰς τὸ μέλλον, καὶ διὰ τοῦτο λέγομεν, ὅτι *Ὁ Θεὸς εἶναι Πάνσοφος.*

Ὑπάρχει εἰς πάντα τόπον, καὶ εἰς πάντα χρόνον, καὶ διὰ τοῦτο λέγομεν, ὅτι *Ὁ Θεὸς εἶναι παντα χοῦ καὶ πάντοτε Παρών.*

Δύναται νὰ κάμῃ ὅλα, ἔχει ὅλην τὴν δύναμιν, καὶ διὰ τοῦτο λέγομεν, ὅτι *Ὁ Θεὸς εἶναι Παντοδύναμος ἢ Παντοκράτωρ.*

Πάντοτε ὑπῆρχε, τώρα ὑπάρχει καὶ πάντοτε θέλει ὑπάρχει, καὶ διὰ τοῦτο λέγομεν, ὅτι *ὁ Θεὸς εἶναι Αἰώνιος.*

Τώρα, υἱέ μου, ἐμπορεῖς νὰ πλαγιάσῃς· Σὲ ὡμίλησα περισσοτέραν ὥραν παρ' ὅσην εἶχα σκοπὸν νὰ ὁμιλήσω. Καλὴν νύκτα σου.

ΠΕΡ. Καλὴν νύκτα, μῆτερ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΔΙΑΛΟΓΟΣ. Ζ'.

Ἐν ᾧ ἡ Κυρία Ἄννα καὶ ὁ Περικλῆς περιεπάτουν, τὸ ἀκόλουθον πρωΐ, ὁ Περικλῆς εἶπε, « Πόσον ἐπεθύμουν νὰ ἀναβῶ εἰς ἐκεῖνο τὸ ὑψηλὸν ὄρος, καὶ νὰ κυττάξω κύκλῳ πανταχοῦ, καὶ νὰ ἴδω τὸν ὡραῖον τόπον. Στοχάζεσθε ὅτι φαίνεται ἀπὸ ἐκεῖ ἡ οἰκία τῆς θείας μου τῆς Μαρίας; » « Πιστεύω ὅτι φαίνεται, τέκνον μου, » εἶπεν ἡ Κυρία Ἄννα, « καὶ ἐὰν δὲν ἐκουράσθης, ἐγὼ θέλω νὰ περιπατήσωμεν ἀκόμη, καὶ νὰ ἀναβῶμεν εἰς τὸ βουνόν· εἶναι κάθισμα εἰς τὴν κορυφὴν αὐτοῦ, ὑποκάτω εἰς ἓν σκιερὸν δένδρον, καὶ ἐμποροῦμεν νὰ καθίσωμεν ἐκεῖ διὰ ν' ἀναπαυθῶμεν πρὶν ἐπιστρέψωμεν. »

« Δὲν εἶμαι διόλου κουρασμένος, » εἶπεν ὁ Περικλῆς, καὶ ἔτρεξε νὰ ἀνοίξῃ τὴν θύραν τοῦ φραγμοῦ, τὸν ὁποῖον ἔπρεπε νὰ περάσωσιν. Ἀφ' οὗ ἐπέρασαν, ἐφρόντισε νὰ τὴν κλείσῃ πάλιν, καὶ αὐτὸς μὲ τὴν μητέρα του ἀνέβη εἰς τὸ βουνόν. Ἀφ' οὗ δὲ ἐκάθισαν, ὁ Περικλῆς ἤρχισε.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΕΡ. Οὗτος εἶναι καλὸς τόπος, μῆτερ, διὰ νὰ μὲ εἴπητε ἀκόμη τι περὶ τοῦ Θεοῦ.

ΜΗΤ. Διατί νομίζεις οὕτω;

ΠΕΡ. Διότι εἶναι τόσον δροσερὸς, καὶ εὐάρεστος. Δὲν εἶναι τίποτε ἐδῶ, τὸ ὁποῖον ἤθελε μᾶς ἐνοχλήσει, καὶ προσέτι ἐμποροῦμεν νὰ κυττάζωμεν πανταχοῦ τριγύρω, καὶ νὰ βλέπωμεν τὰ πολλὰ καὶ ὡραῖα πράγματα, τὰ ὁποῖα ἔπλασεν ὁ Θεός.

ΜΗΤ. Χαίρω, υἱέ μου, ὅτι σὲ ἀκούω νὰ λαλῇς οὕτως· ὅπου καὶ ἂν ὑπάγωμεν, βλέπομεν τὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα ἔπλασεν ὁ Θεὸς, μὲ πόσην ἀγαθότητα τὰ ἐπιμελεῖται. Εἰς πᾶν εὔμορφον ἄνθος, τὸ ὁποῖον βλαστάνει, καὶ εἰς μικρὸν ἀρνίον, τὸ ὁποῖον παίζει τόσον εὐτυχῶς εἰς τὸ πλάγιον τῆς μητρός του, βλέπομεν πόσον ἀγαθὸς εἶναι ὁ Θεός.

ΠΕΡ. Δὲν σᾶς φαίνεται, μῆτερ, ὅτι αἱ μέλισσαι εἶναι πολὺ εὐτυχεῖς; Ἐνθυμεῖσθε, ὅτι μ' ἐφέρετε μίαν φορὰν νὰ ἴδω μίαν κυψέλην. Πάντοτε πετῶσι τριγύρω μεταξὺ τῶν γλυκῶν ἀνθέων, καὶ ἔχουσι πολὺ μέλι γλυκὺ διὰ νὰ τρώγωσι.

ΜΗΤ. Μάλιστα, τέκνον μου, εἶναι πολὺ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

εὐτυχεῖς, καὶ μία αἰτία τῆς εὐτυχίας των ὡς νομίζω ἐγὼ, εἶναι, ὅτι εἶναι τόσον ἐπιμελεῖς, καὶ φιλεργοί. Ἐὰν θέλῃς νὰ ἦσαι εὐτυχὴς πρέπει καὶ σὺ νὰ ἦσαι φιλεργός.

ΠΕΡ. Διατί ἔπλασεν ὁ Θεὸς τὰς μελίσσας, καὶ τὰ πρόβατα, καὶ τόσα διάφορα εἴδη ζώων;

ΜΗΤ. Τὰ ἔπλασε διὰ νὰ μᾶς δείξῃ τὴν μεγίστην του δύναμιν, καὶ σοφίαν, καὶ ἀγαθότητα· καὶ ἔπλασε πολλὰ ἐξ αὐτῶν, πρὸς χρῆσιν καὶ ἀναψυχήν μας· ἐξεύρεις ὅτι τὰ περιπόδια (κάλτζαι), τὰ ὁποῖα φορεῖς τὸν χειμῶνα καὶ τὰ φορέματά σου εἶναι κατεσκευασμένα ἀπὸ μαλλία, τὰ ὁποῖα γίνονται εἰς τὴν ῥάχιν τῶν προβάτων.

ΠΕΡ. Μάλιστα, τὸ ἐξεύρω, μῆτερ, καὶ ἤθελα κρυόνει πολὺ, ἐὰν δὲν τὰ ἐφόρουν.

ΜΗΤ. Ἤθελες ὑποφέρει πολὺ τὸν χειμῶνα, ἐὰν δὲν εἶχες ζεστὰ μάλλινα φορέματα. Διαλογίσου λοιπὸν, πόσον ἀγαθὸς εἶναι ὁ Θεὸς, διότι κάμνει τὰ μαλλία νὰ φυτρόνωσιν εἰς τὴν ῥάχιν τῶν προβάτων πρὸς ἰδικήν σου χρῆσιν καὶ ἀναψυχήν.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΕΡ. Ἐξεύρετε ἀκόμη, μῆτερ, ὅτι ἡμεῖς ἐνίοτε τρώγομεν τὸ κρέας τῶν προβάτων.

ΜΗΤ. Ναὶ, καὶ μᾶς συγχωρεῖ ὁ Θεὸς νὰ τὸ τρώγωμεν. Μᾶς ἔδωκε πολλὰ εἴδη ζώων, καὶ πτηνῶν, καὶ ὀψαρίων πρὸς τροφὴν, καὶ κάμνει νὰ βλαστάνωσι τὰ σπαρτὰ διὰ νὰ ἔχωμεν ψωμίον, καὶ τὰ διάφορα χορτάρια, καὶ ὅλοι οἱ καρποὶ, διὰ νὰ τὰ τρώγωμεν, καὶ νὰ ζῶμεν καὶ νὰ ἤμεθα δυνατοὶ, καὶ ὑγιεῖς, καὶ ἱκανοὶ εἰς ἐργασίαν, καὶ νὰ αἰσθανώμεθα εὐχαρίστησιν εἰς τὸ νὰ κάμνωμεν καλὸν, καὶ νὰ ἀγαπῶμεν τὸν Θεὸν, καὶ νὰ δουλεύωμεν αὐτόν.

ΠΕΡ. Ἐλησμονήσατε, μῆτερ, ὅτι ὁ Θεὸς μᾶς δίδει καὶ τὴν ἀγελάδαν, διὰ νὰ ἔχωμεν τὸ γλυκύ της γάλα νὰ πίνωμεν.

ΜΗΤ. Χαίρω, ὅτι ἐνεθυμήθης τοῦτο, Περικλες. Καὶ τὸ καθαρὸν νερὸν ὁ Θεὸς μᾶς τὸ δίδει. Πόσον εὐάρεστον εἶναι νὰ τὸ πίνωμεν, ὅταν ἔχωμεν καῦσιν καὶ διψῶμεν· Εὑρίσκεται πανταχοῦ. Ἐὰν σκάψῃς ὀλίγον τὴν γῆν, ἐμπορεῖς νὰ τὸ εὕρῃς. Ἔχομεν ἀνάγκην πολλοῦ νεροῦ καθ' ἡμέραν· τὸ θέλομεν διὰ νὰ νιπτώμεθα, καὶ νὰ πλύνωμεν τὰ ἐνδύματά μας,

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

διὰ νὰ μαγειρεύωμεν καὶ διὰ νὰ πίνωμεν. Ὅθεν ὁ Θεὸς μᾶς δίδει πολὺ νερόν. Ἐὰν δὲν εἴχαμεν ἀρκετὸν, πόσον ἠθέλομεν πάσχει!

ΠΕΡ. Ἄχ, μῆτερ, κατὰ πόσους διαφόρους τρόπους δείχνει ὁ Θεὸς πρὸς ἡμᾶς τὴν ἀγαθότητά του.

ΜΗΤ. Ναὶ Πέρικλες· ἠδυνάμεθα εὐκολώτερα νὰ μετρήσωμεν ὅλην τὴν ψιλὴν ἄμμον εἰς τὰς ὄχθας αὐτοῦ τοῦ ποταμοῦ, παρὰ νὰ διηγηθῶμεν τοὺς διαφόρους τρόπους, κατὰ τοὺς ὁποίους μᾶς εὐεργετεῖ ὁ Θεός.

ΠΕΡ. Εἶναι εἷς τρόπος, μῆτερ, κατὰ τὸν ὁποῖον μοὶ φαίνεται ὅτι ὁ Θεὸς εὐεργετεῖ ἐμὲ, ἐν ᾧ δὲν εὐεργετεῖ ἐσᾶς.

ΜΗΤ. Τίς εἶναι αὐτός;

ΠΕΡ. Σεῖς δὲν ἔχετε οὔτε καλὸν πατέρα, οὔτε καλὴν μητέρα νὰ σᾶς ἐπιμελῆται· ἐγὼ ὅμως ἔχω μητέρα νὰ μ' ἐπιμελῆται. Διὰ τοῦτο μοὶ φαίνεται, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι πολὺ ἀγαθὸς, πρὸς ἐμέ· διότι μοὶ ἔδωκε τόσον καλὴν μητέρα. Ἀγαπῶ αὐτὸν, ἀγαπῶ καὶ σᾶς, μῆτερ.

ΜΗΤ. Πλὴν, Πέρικλες, ὅτε ἤμην μικρὰ, ὡς εἶσαι σὺ, εἶχα, καὶ ἐγὼ καλὴν μητέρα,

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

καὶ καλὸν πατέρα, καὶ μ' ἐπεμελοῦντο, καὶ τώρα ἐξεύρεις ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ὁ Οὐράνιος Πατήρ μου, καὶ αὐτὸς θέλει ἐπιμελεῖσθαι ἐμὲ καλήτερον παρ' ὅ,τι ἐγὼ ἐμπορῶ νὰ ἐπιμελῶμαι σέ.

ΠΕΡ. Ἤθελε μ' ἐπιμελεῖσθαι ὁ Θεὸς, μῆτερ, ἐὰν σεῖς ἠθέλετε ἀποθάνει; Ἀλλ' ἐλπίζω ὅτι δὲν θέλεις ἀποθάνει, μῆτερ.

ΜΗΤ. Ἀνάγκη ν' ἀποθάνω, υἱέ μου· καὶ ἐπειδὴ ἐγὼ εἶμαι πολὺ μεγαλητέρα ἀπὸ σὲ, εἶναι πιθανὸν, ὅτι θέλω ἀποθάνει πρὶν ἀποθάνῃς σύ. Ἐὰν ἀποθάνω, ὁ Θεὸς θέλει ἔχει ἀγαθὴν φροντίδα περὶ σοῦ· θέλει εἶσθαι Οὐράνιος Πατήρ σου, ὡς εἶναι καὶ τώρα. Πρέπει νὰ ἀποβλέπῃς εἰς αὐτὸν δι' ὅσα θέλεις, καὶ νὰ στοχάζησαι, ὅτι αὐτὸς θέλει εἶσθαι ἀγαθώτερος πρὸς σὲ παρ' ὅ,τι ἐστάθην ἐγώ.

ΠΕΡ. Θέλω προσπαθήσει οὕτω, μῆτέρ μου· ἀλλὰ θέλω λυπηθῆ παρὰ πολὺ, ἂν ἀποθάνῃς· διότι δὲν θέλω σὲ ἰδεῖ πλέον.

ΜΗΤ. Ἄ, μάλιστα, υἱέ μου· ἐλπίζω ὅτι θέλω σὲ ἐνταμώσει πάλιν εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ ὅτι θέλομεν ἰδεῖ τὸν πατέρα σου ἐκεῖ καὶ ὅτι θέλομεν εἶσθαι ὅλοι ὁμοῦ μακάριοι.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΕΡ. Ὁ Θεὸς εἶναι τόσον ἀγαθὸς πρὸς ἡμᾶς εἰς τοῦτον τὸν κόσμον, ὥστε εἶμαι βέβαιος, ὅτι θέλει μᾶς κάμει εὐδαίμονας εἰς τὸν Οὐρανόν.

ΜΗΤ. Μάλιστα ἀναμφιβόλως, υἱέ μου, ἐὰν τὸν ἀγαπῶμεν, καὶ τὸν ὑπακούωμεν· ἐὰν ὅμως δὲν τὸν ἀγαπῶμεν, μηδὲ ὑπακούωμεν εἰς αὐτὸν, δὲν ἐμποροῦμεν νὰ ἤμεθα εὐδαίμονες, καὶ ἂν μᾶς συγχωρήσῃ νὰ ὑπάγωμεν εἰς τὸν Οὐρανόν. Ἀλλ' εἶναι ἤδη ὥρα νὰ ἐπιστρέψωμεν.

Κατέβησαν λοιπὸν ἀπὸ τὸ βουνὸν, καὶ ὑπέστρεψαν εἰς τὴν οἰκίαν των.

ΔΙΑΛΟΓΟΣ Η'.

Τὸ ἑσπέρας μετὰ τὸ δεῖπνον, ἡ Κυρία Ἄννα ἔκαμε μικρὸν περίπατον μετὰ τοῦ Περικλέους εἰς τὸ περιβόλιον. Ἐπεριπάτουν ἕως οὗ ἤρχισαν νὰ φανῶσι τὰ ἄστρα· ὁ Οὐρανὸς ἦτο γεμάτος ἀπ' αὐτά· καὶ ἐπειδὴ ὁ καιρὸς ἦτο πολὺ ζεστὸς, δὲν ἐφοβήθη ἡ Κυρία Ἄννα νὰ καθίσῃ ὀλίγον εἰς τὸν ἑσπερινὸν ἀέρα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Αὐτὴ λοιπὸν καὶ ὁ Περικλῆς ἐκάθησαν εἰς τὴν σκιάδα, καὶ ὡμίλησαν πάλιν περὶ τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ.

ΜΗΤ. Μέλλω νὰ σὲ ἐξηγήσω, υἱέ μου, ἄλλους τινὰς τρόπους, μὲ τοὺς ὁποίους ὁ Θεὸς σὲ φανερόνει τὴν πολλὴν ἀγαθότητά του.

ΠΕΡ. Θέλει μ' εὐχαριστήσει πολὺ να μὲ τοὺς ἐξηγήσητε, μῆτερ.

ΜΗΤ. Ὁ Θεὸς εἶναι πολὺ ἀγαθὸς πρὸς σὲ, τέκνον μου· διότι σὲ χαρίζει ὅλα, ὅσα σὲ χρειάζονται, διὰ νὰ σὲ διαφυλάττωσι ζῶντα, καὶ ὑγιαίνοντα, καὶ εὐδαιμονοῦντα.

Πρὸς τούτοις ὅμως σὲ χαρίζει καὶ πολλὰ ἄλλα πράγματα ἐπιτήδεια νὰ σὲ προξενῶσι πλέον τι παρὰ εὐδαιμονίίαν, δηλαδὴ, νὰ σὲ προξενῶσιν ἡδονήν.

ΠΕΡ. Μάλιστα, μῆτερ, πόσα εὔμορφα ἄνθη κάμνει ὁ Θεὸς νὰ βλαστάνωσιν εἰς τὸν κῆπόν μας, διὰ νὰ τὰ ὀσφραινώμεθα, καὶ νὰ τὰ βλέπωμεν.

ΜΗΤ. Ναί, Πέρικλες, καὶ ὁ Θεὸς ἔπλασε χιλιάδας ὡραίων ἀνθῶν, τὰ ὁποῖα, σὺ μὲν δὲν εἶδές ποτε, τὰ βλέπουσιν ὅμως ἄλλοι ἄνθρωποι μὲ μεγάλην εὐχαρίστησιν· ἔπλασε

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

καὶ τὸν κόσμον γεμάτον ἀπὸ ὡραῖα πράγματα, ὥστε, ὅπου καὶ ἂν κυττάζωμεν, βλέπομεν κἄτι, τὸ ὁποῖον μᾶς κινεῖ εἰς θαυμασμὸν, καὶ μᾶς δείχνει, ὅτι ὁ Θεὸς ἐπιθυμεῖ νὰ μᾶς καταστήσῃ εὐδαίμονας· ἐστοχάσθης ποτὲ, υἱέ μου, διατί τὸ χορτάριον εἶναι πράσινον καὶ ὄχι ἄλλου χρώματος;

ΠΕΡ. Ὄχι, μῆτερ· μοὶ φαίνεται ὅμως, ἐὰν ἦτο κόκκινον, καὶ ὅλα τὰ φύλλα τῶν δένδρων κόκκινα, ἤθελον λάμπει τόσον, ὥστε ἤθελον βλάπτει τοὺς ὀφθαλμούς μου, ὅταν τὰ κυττάζω.

ΜΗΤ. Αὐτὴ εἶναι ἡ καθ' αὐτὸ αἰτία· οὐδὲν ἄλλο χρῶμα δύνανται οἱ ὀφθαλμοί μας νὰ κυττάζωσι τόσον εὐκόλως ἐπὶ πολὺν καιρὸν, ὅσον τὸ πράσινον· δὲν εἶδες ἀνθρώπους νὰ φορῶσι πράσινα ὀμματοϋάλια;

ΠΕΡ. Εἶδα, μῆτερ· δὲν ἐξεύρω ὅμως διατὶ τὰ φοροῦσι.

ΜΗΤ. Ὅταν κυττάζωσι μὲ τὰ πράσινα ὀμματοϋάλια, κάθε πρᾶγμα φαίνεται πράσινον· καὶ ἐπειδὴ οἱ ὀφθαλμοί των εἶναι εὐερέθιστοι, καὶ ἀδύνατοι, καὶ βλάπτονται νὰ βλέπωσι

λαμπρὰ πράγματα, τὰ πράσινα ὑαλία τοὺς ὠφελοῦσι πολύ.

ΠΕΡ. Πόσα περίεργα πράγματα ἐξεύρετε, μῆτερ! ἐπιθυμῶ νὰ μὲ εἴπητε ἀκόμη περισσότερα.

ΜΗΤ. Μὲ εὐχαρίστησιν θέλω τὸ κάμει, Πέρικλες· καὶ ὅσον περισσότερα μάθῃς περὶ τῶν περιέργων πραγμάτων, τόσον περισσότερον θέλεις παρατηρήσει τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ.

Ἔπλασε τοὺς ὀφθαλμούς σου, ὄχι μόνον διὰ νὰ βλέπῃς νὰ περιπατῇς χωρὶς νὰ προσόπτῃς, ἀλλὰ τοὺς ἔπλασε καὶ διὰ νὰ βλέπωσι χιλιάδας καὶ μυριάδας ὡραίων πραγμάτων, τὰ ὁποῖα εἶναι πανταχοῦ τριγύρω σου· ὥστε ἐμπορεῖς νὰ λαμβάνῃς μεγίστην εὐχαρίστησιν ἀπὸ τὴν θεωρίαν των.

ΠΕΡ. Πάντοτε ὁσάκις εὐαρεστοῦμαι βλέπων τι, πρέπει νὰ στοχάζωμαι, πόσον ἀγαθὸς εἶναι ὁ Θεὸς πρὸς ἐμέ.

ΜΗΤ. Μάλιστα, υἱέ μου· καὶ πρέπει νὰ τὸν εὐχαριστῇς διὰ τὴν καλωσύνην του, καὶ νὰ αἰσθάνῃσαι ὅτι, ἐπειδὴ αὐτὸς εἶναι τόσον

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἀγαθὸς πρὸς σὲ, πρέπει νὰ τὸν ἀγαπᾷς, καὶ νὰ ὑπακούῃς εἰς αὐτὸν πάντοτε.

Παρομοίως, Πέρικλες, στοχάσου, πόσους ὡραίους ἤχους ἔκαμεν ὁ Θεὸς διὰ νὰ ἀκούῃς.

ΠΕΡ. Ποῖος ἦχος σᾶς ἀρέσκει περισσότερον, μῆτερ;

ΜΗΤ. Εἴδη τινὰ μουσικῆς, τέκνον μου· δὲν ἐμπορῶ ὅμως νὰ σὲ εἴπω θετικῶς· ἰδιαιτέρως μὲ ἀρέσκει ἡ ψαλμῳδία τῆς ἐκκλησίας.

ΠΕΡ. Καὶ ἐμὲ, μῆτερ, μὲ ἀρέσκει πολύ· εἶναι ὅμως κἄτι πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον μὲ ἀρέσκει νὰ ἀκούω περισσότερον ἀπὸ ἐκεῖνο. Μὲ ἀρέσκει περισσότερον ν' ἀκούω τὴν θείαν μου τὴν Κυρίαν Μαρίαν νὰ ψάλλῃ ἕνα ὕμνον, τὸν ὁποῖον ἐμπορῶ νὰ καταλαμβάνω· πόσον ὡραῖα ψάλλει ἐκείνη!

ΜΗΤ. Πόσοι γλυκεῖς ἦχοι ὑπάρχουσι διὰ νὰ τοὺς ἀκούωμεν! ἠδύνατο ὁ Θεὸς νὰ πλάσῃ τὰ ὠτία μας μὲ τρόπον, ὥστε νὰ ἐμπορῶμεν νὰ ἀκούωμεν μόνον φωνὰς, καὶ νὰ διακρίνωμεν δι' αὐτῶν ἓν πρᾶγμα ἀπὸ ἄλλο, καθὼς σὺ διακρίνεις, ὅταν σὲ ὁμιλῶ ἐγὼ, ἢ ὅταν γαυγίζῃ ὁ Λιλῆς, ἢ ὅταν μιαουλίζῃ ὁ γάτος σου.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΕΡ. Τῷ ὄντι, μῆτερ, δὲν πιστεύω ὅτι θέλομεν τελειώσει ποτὲ μανθάνοντές τι περὶ τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ!

ΜΗΤ. Ἐὰν εἶχα καιρὸν, Πέρικλες, ἠμπόρουν νὰ σὲ ἐξηγήσω πόσον περιέργως ἔπλασεν ὁ Θεὸς τὸ σῶμά σου, καὶ ὅλα τὰ μέρη αὐτοῦ, ὥστε τὸ κατέστησεν ἁρμόδιον καὶ εὐάρεστον διὰ νὰ κατοικῇ ἡ ψυχή σου ἐν αὐτῷ.

ΠΕΡ. Εἴθε νὰ μὲ τὸ ἐξηγήσητε, μῆτερ· ἐπιθυμῶ νὰ μάθω ὅλα περὶ αὐτοῦ, καὶ μάλιστα περὶ τῶν ἐσωτερικῶν μερῶν.

Δὲν ἐνθυμεῖσθε, ὅτι μὲ εἴπετε κάτι περὶ αὐτῶν ἐν ᾧ ὡμιλοῦμεν περὶ τῶν μικρῶν τροχῶν τοῦ ὡρολογίου σας, οἱ ὁποῖοι κάμνουσι τοὺς δείκτας νὰ κινῶνται;

ΜΗΤ. Τὸ ἐνθυμοῦμαι, καὶ ἐλπίζω, ὅτι θέλω ἐμπορέσει ἐντὸς ὀλίγου νὰ σὲ εἴπω τι περὶ αὐτῶν τῶν μερῶν. Ὅταν ὅμως τὸ κάμω, χρειάζομαι νὰ ἐξοδεύσω ἀρκετὴν ὥραν, διὰ νὰ σὲ δείξω μερικὰς ζωγραφίας, τὰς ὁποίας ἔχω, ὥστε νὰ μὲ καταλάβῃς καλά.

Ἀλλ' ἔχω ἓν ἄλλο πρᾶγμα νὰ σὲ εἴπω, πρὶν παύσωμεν τὴν συνομιλίαν μας πρὸς τὸ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΜΗΤ. Καλὰ, Πέρικλες· ἐὰν οἱ ὀφθαλμοί μου ἤθελον ἀποσπασθῆ ἀπὸ τὴν κεφαλήν μου δὲν ἐδύναντο οὐδ' ἐκεῖνοι νὰ βλέπωσι, καθὼς δὲν δύνανται καὶ τὰ ὀμματοϋάλια ἐν ᾧ εἶναι εἰς τὴν θήκην των· ἐν ᾧ δὲ οἱ ὀφθαλμοί εἶναι εἰς τὴν κεφαλήν μου, καθὼς καὶ ἐν ᾧ φοροῦνται τὰ ὀμματοϋάλια, εἶμαι *ἐγὼ αὐτή· ἄϋλόν τι* ἐντὸς τοῦ σώματος· δηλαδὴ *τὸ πνεῦμα· ἡ ψυχή·* ἡ ὁποία βλέπει διὰ μέσου τῶν ὀφθαλμῶν, ἢ μὲ τοὺς ὀφθαλμούς μου.

ΠΕΡ. Αὐτὸ δὲν τὸ ἐστοχάσθην ποτὲ, μῆτερ.

ΜΗΤ. Μὲ τὸν αὐτὸν τρόπον, Πέρικλες, μεταχειρίζεται ἡ ψυχὴ τὸ σῶμα, καὶ ὅλα του τὰ διάφορα μέρη, διὰ νὰ κάμνῃ πολλὰ καὶ διάφορα πράγματα· στοχάσου λοιπὸν πόσον ἀγαθὸς εἶναι ὁ Θεὸς ὅστις σοὶ ἔδωκε τόσον θαυμαστὸν καὶ ὠφέλιμον σῶμα, καὶ ἔπειτα ἔβαλεν ἐντὸς αὐτοῦ τόσον θαυμαστὴν καὶ ἀξιόλογον ψυχήν.

ΠΕΡ. Δὲν σᾶς φαίνεται, μῆτερ, ὅτι ἡ ψυχή μου εἶναι πολὺ ἀξιοθαυμαστοτέρα ἀφ' ὅ,τι εἶναι τὸ σῶμα;

ΜΗΤ. Μάλιστα, υἱέ μου· καὶ αὐτὸ εἶναι

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἄλλη αἰτία, διὰ τὴν ὑποίαν πρέπει νὰ ἀγαπᾷς τὸν Θεὸν, καὶ νὰ ὑπακούῃς εἰς αὐτὸν, διότι σοὶ ἔδωκε τοιαύτην ψυχήν.

Ἀλλ' αὔριον θέλομεν ὁμιλήσει πάλιν περὶ τούτου· τώρα βραδυάζει, καὶ ἡ δρόσος ἤρχισε νὰ πίπτῃ· ἂς ὑπάγωμεν εἰς τὴν οἰκίαν.

ΔΙΑΛΟΓΟΣ Θ'.

Τὸ ἀκόλουθον πρωΐ ἡ Κυρία Ἄννα εἶπεν εἰς τὸν Περικλῆ τὴν παραγγελίαν τοῦ Θεοῦ, ὅτι δηλαδὴ πρέπει νὰ ἐνθυμώμεθα τὴν ἡμέραν τοῦ Σαββάτου, διὰ νὰ ἁγιάζωμεν αὐτήν. Τοῦτο εἶχεν ἐξηγήσει εἰς αὐτὸν ἄλλοτε, καὶ τώρα ἐσκέπτετο πολὺ περὶ αὐτοῦ· διότι εἶχε μάθει τόσα ἐσχάτως περὶ τοῦ Θεοῦ, τοῦ Οὐρανίου μας Πατρὸς, ὅστις μᾶς ἔδωκε τὴν Κυριακὴν, διὰ νὰ ἔχωμεν μίαν ὁλόκληρον ἡμέραν τῆς ἑβδομάδος, εἰς τὴν ὁποίαν νὰ μανθάνωμεν ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον περὶ τῆς ἀγαθότητός του, νὰ ἀναγινώσκωμεν τὸ Βιβλίον, τὸ ὁποῖον μᾶς ἔδωκε, νὰ προσευχώμεθα εἰς αὐτὸν, καὶ νὰ τὸν δοξολογῶμεν, καὶ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ, καὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ· νὰ συχνάζωμεν εἰς τὸ Κυριακὸν σχολεῖον, καὶ νὰ μανθάνωμεν πῶς ἐμποροῦμεν νὰ ἀγαπῶμεν αὐτὸν περισσότερον, καὶ νὰ τὸν λατρεύωμεν καλήτερα πράττοντες καλὸν εἰς τοὺς ἄλλους.

Προτοῦ δὲ νὰ ὑπάγωσιν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ἡ Κυρία Ἄννα, καὶ ὁ Περικλῆς ἐκάθισαν ὀλίγην ὥραν εἰς τὴν βιβλιοθήκην, καὶ συνωμίλουν.

ΠΕΡ. Ἀγαπᾶτε τώρα, μῆτερ, νὰ μὲ εἴπητέ τι περισσότερον περὶ τῆς ἀγαθότητος, τὴν ὁποίαν ἔδειξεν ὁ Θεός, δίδων εἰς ἐμὲ τοιαύτην ψυχὴν, ὁποίαν ἔχω;

ΜΗΤ. Ἡ ψυχή σου, υἱέ μου, εἶναι πολὺ πλέον ἀξιοθαύμαστος παρὰ τὸ σῶμά σου. Τὸ σῶμά σου εἶναι ὕλη, καὶ θέλει ἀποθάνει, καὶ γείνει κόνις· ἡ ψυχή σου ὅμως δὲν εἶναι ὕλη· εἶναι ἄϋλος, εἶναι πνεῦμα, δὲν θέλει ἀποθάνει ποτέ· θέλει ζήσει αἰωνίως.

Εἷς κακὸς ἄνθρωπος ἠμπόρει νὰ φονεύσῃ τὸ σῶμά σου καὶ νὰ τὸ κατακόψῃ, καὶ νὰ τὸ διαμελίσῃ εἰς χίλια κομμάτια. Εἰς τὴν ψυχήν σου ὅμως δὲν ἐμπορεῖ νὰ κάμῃ οὕτω.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Δὲν δύναται νὰ ἐγγίσῃ τὴν ψυχήν σου διὰ νὰ τὴν φονεύσῃ ἢ νὰ τὴν βλάψῃ.

Δύναμαι νὰ δέσω τὸ σῶμά σου τόσον σφιγκτὰ, ὥστε νὰ μὴ ἐμπορῇς διόλου μήτε νὰ κινηθῇς· δύναμαι νὰ σ' ἐμποδίσω ἀπὸ τὸ νὰ μεταχειρίζησαι τὸ σῶμά σου, ἀπὸ τὸ νὰ βλέπῃς, ἢ ν' ἀκούῃς, ἢ νὰ ὀσφραίνησαι, ἢ νὰ γεύησαι, ἢ νὰ ψηλαφᾷς τίποτε· ἀλλὰ τὴν ψυχήν σου δὲν ἐμπορῶ νὰ δέσω· κανεὶς δὲν ἐμπορεῖ νὰ δέσῃ τὴν ψυχήν σου, καὶ νὰ σ' ἐμποδίσῃ ἀπὸ τὸ νὰ σκέπτησαι, καὶ νὰ αἰσθάνησαι.

ΠΕΡ. Οὐδὲ ὁ Θεὸς, μῆτερ;

ΜΗΤ. Μάλιστα, τέκνον μου! Ὁ Θεὸς ἔπλασε καὶ τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχήν σου· σοῦ προφυλάττει καὶ τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχήν. Καὶ ἐὰν θελήσῃ, ἐμπορεῖ νὰ ἀφαιρέσῃ ἀπὸ τὸ σῶμά σου ὅλην τὴν ζωὴν καὶ τὴν δύναμίν του, ὥστε νὰ μὴ ἐμπορῇς νὰ μεταχειρίζησαι κανὲν μέρος αὐτοῦ· ἐμπορεῖ ν' ἀφαιρέσῃ καὶ ἀπὸ τὴν ψυχήν σου ὅλην της τὴν δύναμιν τοῦ νὰ μεταχειρίζηται τὸ σῶμα, καὶ ὅλην τὴν δύναμιν τοῦ νὰ σκέπτηται, τοῦ νὰ αἰσθάνηται, καὶ τοῦ νὰ ἐνεργῇ· ἐμπορεῖ ἀκόμη νὰ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

κάμῃ καὶ τὴν ψυχήν σου νὰ ἀποθάνῃ καθὼς τὸ σῶμα.

ΠΕΡ. Ἄ! πόσον δυνατώτερος εἶναι ὁ Θεὸς ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους!

ΜΗΤ. Μάλιστα, υἱέ μου. Ἡ μεγάλη δύναμις αὐτοῦ ἔπλασε τὴν θαυμαστήν σου ψυχήν· καὶ ἐπειδὴ Αὐτὸς εἶναι τόσον ἀγαθὸς, ὅσον καὶ δυνατὸς, διὰ τοῦτο ἔπλασε τὴν ψυχήν σου εἰς τρόπον, ὥστε ἐμπορεῖ ν' ἀποκτᾷ γνώσεις ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον, καὶ νὰ προβαίνῃ βαθμηδὸν εἰς τὸ τελειότερον διὰ ν' ἀπολαύσῃ ὕστερον καὶ μακαριότητα ἄληκτον, ἑνωθεῖσα εἰς τὸν αἰῶνα μετὰ τοῦ Ἀϊδίου Θεοῦ.

ΠΕΡ. Πολὺ ἐπιθυμῶ, μῆτερ, νὰ μάθω πῶς νὰ κάμνω ὅλα αὐτά.

ΜΗΤ. Πασχίζω, υἱέ μου, νὰ σὲ διδάξω περὶ τούτου ὅσον τάχιστα. Εἷς τρόπος εἶναι νὰ νοήσῃς πόσον θαυμαστὴν ψυχὴν σοὶ ἔδωκεν ὁ Θεός. Αὐτὴ εἶναι πολὺ διάφορος ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον σκέπτεται, καὶ αἰσθάνεται ἐντὸς τῶν ζώων. Αὐτὰ δὲν δύνασαι νὰ διδάξῃς τίποτε περὶ τοῦ Θεοῦ, οὔτε περὶ τοῦ τί εἶναι δίκαιον καὶ τί ἄδικον. Πό-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

σον διαφέρεις σὺ, Πέρικλες, ἀπὸ αὐτά! Ὁ ἀγαθός σου Οὐράνιος Πατὴρ σὲ ἔπλασε τόσον διάφορον. Τὰ ζῶα δὲν γνωρίζουσι τίποτε περὶ αὐτοῦ, καὶ διὰ τοῦτο δὲν δύνανται νὰ τὸν ἀγαπῶσι. Σὺ δὲ ἐξεύρεις πολλὰ περὶ αὐτοῦ· καὶ ὅσον περισσότερα μανθάνεις περὶ αὐτοῦ, τόσον περισσότερον πρέπει νὰ τὸν ἀγαπᾷς.

ΠΕΡ. Μὲ εἴπετε, μῆτερ, ὅτι τὸ σῶμά μου ἔχει πολλὰ περίεργα μέρη ἐντὸς αὐτοῦ· ἔχει καὶ ἡ ψυχή μου μέρη;

ΜΗΤ. Ὄχι, υἱέ μου. Ἐνθυμοῦ ὅτι ἡ ψυχή σου εἶναι ὅλως διόλου ἀνόμοιος μὲ τὸ σῶμά σου· δὲν εἶναι ὕλη· δὲν δύνασαι νὰ ψηλαφήσῃς τὴν ψυχὴν, δὲν δύνασαι νὰ τὴν μερίσῃς· ἐπειδὴ δὲν ἔχει μέρη.

Ἡ ψυχή σου, Πέρικλες, κάμνει πολλὰ καὶ διάφορα πράγματα· καὶ ὅταν θέλωμεν νὰ λαλῶμεν περὶ τῶν διαφόρων πραγμάτων, τὰ ὁποῖα κάμνει, πρέπει νὰ μεταχειριζώμεθα διαφόρους λέξεις. Ποτὲ μὲν ἔχεις ἓν εἶδος αἰσθημάτων, καὶ λέγεις, ὅτι εἶσαι εὐχαριστημένος. Ποτὲ δὲ ἔχεις ἄλλο αἴσθημα, καὶ λέγεις, ὅτι εἶσαι δυσηρεστημένος. Ἄλλοτε μὲ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἀγαπᾷς καὶ ἔχεις εὐχαρίστησιν νὰ κάμνῃς ὅσα σὲ λέγω, καὶ τότε σὲ λέγω καλὸν παιδίον. Ἄλλοτε δὲ γίνεσαι πεισματώδης καὶ δὲν μὲ ὑπακούεις, καὶ τότε σὲ λέγω κακὸν παιδίον. Καὶ ἄλλοτε ἐπιθυμεῖς νὰ εὐχαριστήσῃς τὴν Χαρίκλειαν, καὶ πασχίζεις νὰ τὴν εὐχαριστήσῃς, καὶ σὲ λέγω ὅτι κάμνεις καλὰ, καὶ ὅτι πρέπει πάντοτε νὰ ἦσαι καλὸς πρὸς αὐτήν.

Μίαν ἡμέραν σοῦ ἐπῆρε τὴν σφαῖραν καὶ ἔφυγε, καὶ σὺ ἔτρεξες κατόπιν της, καὶ ἤθελες νὰ τὴν κτυπήσῃς· τότε δὲν εἶχες καλὸν αἴσθημα πρὸς αὐτήν· ἀλλὰ τὸ αἴσθημά σου ἦτο ὅλως διόλου διάφορον, καὶ σὲ εἶπα, ὅτι ἦτο κακὸν ἐκ μέρους σου νὰ θυμώσῃς ἐναντίον της. Κἄποτε σκέπτεσαι τί ἔκαμες τὴν παρελθοῦσαν ἡμέραν, καὶ δύνασαι νὰ μὲ τὸ εἴπῃς, καὶ λέγεις ὅτι τὸ ἐνθυμεῖσαι. Κἄποτε δὲν ἐμπορεῖς νὰ ἐνθυμηθῇς τὸ ὄνομα κανενὸς παιδίου, ἢ κἀμμιᾶς κόρης, καὶ λέγεις ὅτι τὸ ἐλησμόνησες.

Κἄποτε, ἀφ' οὗ εἴπῃς τὸ μάθημά σου, σοὶ λέγω νὰ ὑπάγῃς διὰ νὰ παίξῃς ὀλίγον, καὶ σὺ σκέττεσαι ὀλίγον, καὶ αἰσθάνεσαι τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ νὰ σύρῃς τὴν ἅμαξάν σου, καὶ ἀπο-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

φασίζεις ἀμέσως νὰ ὑπάγῃς διὰ νὰ τὸ κάμῃς, καὶ λέγεις, πηγαίνω. Σὲ παρεκάλεσεν ἡ Χαρίκλεια μίαν ἡμέραν νὰ ὑπάγῃς διὰ νὰ τῆς κατασκευάσῃς ἕνα οἰκίσκον. Σὺ ὅμως δὲν ἤθελες νὰ ὑπάγῃς· ἀπεφάσισες νὰ μὴ ὑπάγῃς, καὶ εἶπες, δὲν πηγαίνω. Ὅταν λοιπὸν ἦσαι ἄθυμος ἢ λυπημένος, καλὸς ἢ κακὸς, εὐπροσήγορος ἢ θυμώδης, ὅταν ἐνθυμῆσαι ἢ λησμονῇς, ἢ ἀποφασίζῃς, τότε ἡ ψυχή σου αἰσθάνεται, νοεῖ καὶ ἐνεργεῖ. Δὲν εἶναι ἕν μέρος τῆς ψυχῆς σου, τὸ ὁποῖον νοεῖ, καὶ ἄλλο μέρος, τὸ ὁποῖον αἰσθάνεται, καὶ ἄλλο, τὸ ὁποῖον ἐνεργεῖ· διότι ἡ ψυχή σου δὲν ἔχει μέρη· εἶναι μία καὶ ἡ αὐτὴ ψυχὴ, ἡ ὁποία δὲν χωρίζεται εἰς μέρη. Εἶσαι σὺ ὁ ἴδιος ὁ σκεπτόμενος, καὶ αἰσθανόμενος, καὶ ἐνεργῶν. Μὲ καταλαμβάνεις;

ΠΕΡ. Νομίζω ὅτι σᾶς καταλαμβάνω καλὰ, μῆτερ· ἀλλ' ὑποθέτω ὅτι ἐμπορῶ νὰ νοῶ, καὶ νὰ αἰσθάνωμαι, καὶ νὰ ἐνεργῶ κατὰ πολλοὺς ἄλλους τρόπους, διαφόρους ἀπὸ ὅσους μὲ εἴπετε.

ΜΗΤ. Μάλιστα, υἱέ μου. Καὶ διὰ τοῦτο ἔχομεν καὶ πολλὰ ἄλλα καὶ διάφορα ὀνόματα

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τὰ ὁποῖα μεταχειριζόμεθα, ὅταν ὁμιλῶμεν περὶ τῆς ψυχῆς νοούσης, καὶ αἰσθανομένης, καὶ ἐνεργούσης κατ' αὐτοὺς τοὺς ἄλλους καὶ διαφόρους τρόπους. Περὶ τούτων θέλω σὲ ὁμιλήσει ἄλλοτε. Σοὶ εἶπα ἀρκετὰ τώρα διὰ νὰ σὲ κάμω νὰ σκεφθῇς πόσον ἀγαθὸς εἶναι ὁ Θεὸς, ὅστις σοὶ ἔδωκε τοιαύτην θαυμαστὴν ψυχήν.

ΠΕΡ. Ναὶ, μῆτερ, καὶ ὅσον περισσότερον μανθάνω, τόσον περισσότερον θαυμάζω· ὅταν ἀποθάνω, καὶ ἡ ψυχή μου ἐκβῇ ἀπὸ τὸ σῶμα, θέλω τάχα νοεῖ, καὶ αἰσθάνεσθαι, καὶ ἐνεργεῖ καθὼς τώρα;

ΜΗΤ. Νομίζω ὅτι θέλεις νοεῖ, καὶ αἰσθάνεσθαι, καὶ ἐνεργεῖ κατὰ τρόπον πολὺ διάφορον παρὰ τώρα. Εἶναι ὅμως πολὺ δύσκολον νὰ νοήσῃ τις μὲ ποῖον τρόπον θέλεις τὸ κάμνει. Ἐγὼ δὲν ἐμπορῶ νὰ σὲ τὸ ἐξηγήσω. Ὁ Θεὸς, ὅστις ἔπλασε καὶ τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμά σου, καὶ ὅστις ἔβαλε τὴν ψυχήν σου ἐντὸς τοῦ σώματος, αὐτὸς ἐξεύρει, πῶς θέλει ζῇ, καὶ νοεῖ, καὶ αἰσθάνεσθαι, καὶ ἐνεργεῖ ἡ ψυχή σου ἀφ' οὗ ἀφήσῃ τὸ σῶμα. Αὐτὸς ὁ ἴδιος θέλει τὴν δώσει δύναμιν εἰς τοῦτο. Ἀλλὰ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

δὲν μᾶς εἶπε, πῶς θέλει τὴν δώσει τοιαύτην δύναμιν.

Μᾶς εἶπεν ὅμως ὁ Θεὸς εἰς τὸ Βιβλίον, τὸ ὁποῖον μᾶς ἔδωκεν, ὅτι ἡ ψυχὴ θέλει ζήσει καὶ ἀφ' οὗ ἀποθάνῃ τὸ σῶμα· ὅτι θέλει ζῇ, καὶ νοεῖ, καὶ αἰσθάνεσθαι, καὶ ἐνεργεῖ, καὶ ὅτι θέλει ζῇ αἰωνίως.

Ἐὰν ἀγαπᾷς τὸν Θεὸν, καὶ ὑπακούῃς εἰς αὐτὸν, καὶ πράττῃς ὅσα σὲ ἐπρόσταξεν εἰς τὸ Βιβλίον του, ἡ ψυχή σου θέλει ὑπάγει εἰς τὸν Οὐρανὸν, ἀφ' οὗ ἀποθάνῃ τὸ σῶμά σου, καὶ ἐκεῖ θέλει βλέπει, καὶ μανθάνει, καὶ γνωρίζει, ὦ! δὲν δύναμαι νὰ σὲ εἴπω, πόσα καλὰ, καὶ ὠφέλιμα πράγματα! Θέλεις τὰ μανθάνει εὐκόλως καὶ ταχέως. Πολλὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα δὲν καταλαμβάνεις, καὶ δὲν δύνασαι νὰ καταλάβῃς τώρα, θέλουσι τότε σὲ ἐξηγηθῇ. Θέλεις μάθει, καὶ γνωρίσει τότε περισσότερα περὶ τοῦ Θεοῦ, καὶ περὶ τῶν θαυμαστῶν ἔργων, τὰ ὁποῖα ἔκαμε καὶ θέλει κάμνει. Οὕτως ἢ ἄλλως θέλει δείξει τὸν ἑαυτόν του εἰς σέ.

ΠΕΡ. Θέλω ἰδεῖ τὸν Θεὸν, μῆτερ;

ΜΗΤ. Μάλιστα, υἱέ μου· ἐὰν ὑπάγῃς εἰς

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τὸν Οὐρανὸν, θέλεις ἰδεῖ τὸν Οὐράνιόν σου Πατέρα. Πῶς ὅμως θέλεις τὸν ἰδεῖ, ἐγὼ δὲν δύναμαι νὰ φαντασθῶ. Πιστεύω ὅτι θέλεις τὸν ἰδεῖ, διότι τὸ λέγει αὐτὸς ὁ Θεός· καὶ εἰς τὸν Οὐρανὸν, ὄχι μόνον θέλεις προοδεύσει εἰς μάθησιν καὶ γνῶσιν, ἀλλὰ καὶ δὲν θέλεις ἔχει ποσῶς πονηροὺς στοχασμοὺς καὶ αἰσθήματα, οὐδὲ θέλεις νὰ κάμῃς κἀνὲν κακόν. Δὲν θέλεις ἔχει, οὔτε πόνους, οὔτε ὀδύνας, οὔτε νοσήματα· ποτὲ δὲν θέλεις αἰσθανθῆ λύπην· τίποτε δὲν θέλει σὲ ἐνοχλήσει· θέλεις εἶσθαι πολὺ εὐδαίμων, καὶ πάντες οἱ ἄνθρωποι εἰς τὸν Οὐρανὸν θέλουσιν εἶσθαι ὅμοιοι μὲ σὲ, γενόμενοι σοφώτεροι, καὶ ἀγαθώτεροι, καὶ εὐδαιμονέστεροι, ἀγαπῶντες καὶ λατρεύοντες τὸν Θεὸν, καὶ ὅλοι ἀγαπώμενοι συναλλήλως, καὶ προσπαθοῦντες διὰ τὴν ἀλλήλων μακαριότητα.

Κἄποτε ὅταν ἔχῃς καλὰ πράγματα ἐδῶ, στοχάζεσαι ὅτι δὲν θέλουσι διαμένει πολὺν καιρὸν, καὶ διὰ τοῦτο λυπεῖσαι· ἀλλὰ εἰς τὸν Οὐρανὸν δὲν θέλεις αἰσθανθῆ οὕτω ποτέ. Θέλεις γνωρίσει, καὶ θέλεις εἶσθαι βέβαιος, διότι ὁ Θεὸς τὸ ὑπεσχέθη, ὅτι ὅλα

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τὰ ἀγαθά σου θέλουσι διαμένει, καὶ ποτὲ δὲν θέλουσιν ἀφαιρεθῆ ἀπὸ σοῦ. Δὲν εἶναι ὁ Οὐρανὸς πολὺ ὡραῖος, καὶ θαυμαστὸς καὶ μακάριος τόπος; Δὲν εἶναι τῷ ὄντι ὁ Θεὸς πολὺ ἀγαθὸς, διότι σοὶ ἡτοίμασε τοιοῦτον τόπον; Δὲν εἶναι πολὺ ἀγαθὸς, διότι σοὶ ἔδωκε ψυχὴν, δυναμένην νὰ μανθάνῃ περὶ αὐτοῦ, καὶ περὶ τούτου τοῦ ὡραίου τόπου, καὶ δυναμένην νὰ ὑπάγῃ ἐκεῖ, καὶ νὰ ζῇ εὐδαίμων μὲ αὐτὸν διὰ παντός;

Ὦ, συλλογίσθητι, υἱέ μου, ταύτην τὴν θαυμασίαν ψυχὴν, τὴν ὁποίαν ὁ Οὐράνιός σου Πατὴρ σοὶ ἔδωκεν! Εὐχαρίστησον αὐτὸν καὶ διότι σοὶ ἔδωκεν αὐτὴν, καὶ δι' ὅλην τὴν πρὸς σὲ ἀγαθότητά του! Προσπάθησον νὰ μάθῃς περισσότερον περὶ αὐτοῦ καὶ περὶ τοῦ τί θέλει νὰ πράττῃς! Πρόσεχε νὰ μὴ τὸν δυσαρεστήσῃς! Ἀγάπα αὐτὸν μὲ ὅλην σου τὴν καρδίαν! Μάθε νὰ ἀναγινώσκῃς, καὶ νὰ καταλαμβάνῃς τὸ Βιβλίον, τὸ ὁποῖον αὐτὸς σοὶ ἔδωκεν! Ἐνθυμοῦ, ὅτι ἐντὸς ὀλίγου ἐξάπαντος πρέπει νὰ ἀποθάνῃς! Ἴσως ὀγλίγωρα θέλεις ἀποθάνει! Ἑτοιμάσθητι εἰς τὸν θάνατον! Σπούδασον νὰ ἑτοιμασθῇς διὰ νὰ ὑπά-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

γῆς εἰς τὸν Οὐρανόν! Ἐκεῖ θέλεις βλέπει, καὶ θαυμάζει καὶ ἀγαπᾷ τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ εἰς τοὺς αἰῶνας.

Ἡ Κυρία Ἄννα καὶ ὁ Περικλῆς ἐξῆλθον τότε ἀπὸ τὴν βιβλιοθήκην, καὶ ἡτοιμάσθησαν νὰ ὑπάγωσιν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Ὁ Περικλῆς δὲν εἶπε τίποτε, ἂν καὶ ἐσκέπτετο, καὶ ἠσθάνετο πολλά. Ἐσκέπτετο περὶ τῆς θαυμασίας ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ· ἠσθάνετο ὅτι ἐπεθύμει πολὺ νὰ ἦναι καλὸν παιδίον, ὥστε νὰ δυνηθῇ νὰ ὑπάγῃ μετὰ θάνατον εἰς τὸν Οὐρανόν.

ΔΙΑΛΟΓΟΣ Γ'.

Ἀφ' οὗ ἐπέστρεψαν ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν, τὸ ἀπόγευμα ὁ Περικλῆς, ὅστις ἐσκέπτετο πολὺ ὅλην τὴν ἡμέραν περὶ τῶν ὅσα τὸν ἐδίδασκεν ἡ μήτηρ του, τὴν παρεκάλεσε νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν βιβλιοθήκην καὶ νὰ τὸν εἴπῃ ἀκόμη τινὰ περὶ τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ. Αὐτὴ δὲ εἶπεν, ὅτι θέλει κάμει τὴν αἴτησίν του, διότι ἐφέρθη τόσον φρόνημα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Τὸν ἐπίασε λοιπὸν ἀπὸ τὴν χεῖρα, καὶ εἰσῆλθον

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

εἰς τὴν βιβλιοθήκην, καὶ ἐκάθισαν πλησίον εἰς τὸ ἀνοικτὸν παράθυρον, διὰ νὰ ἀναπνέωσι τὸν δροσερὸν ἀέρα καὶ νὰ βλέπωσι τὸν ὡραῖόν των κῆπον.

ΜΗΤ. Σοὶ εἶπα, Πέρικλες, πολλοὺς καὶ διαφόρους τρόπους τῆς πρὸς σὲ ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ· δὲν εἶναι ὅμως ἀγαθὸς μόνον πρὸς σὲ, ἀλλὰ καὶ πρὸς χιλιάδας, καὶ μυριάδας ἄλλων ὄντων. Εὐαρεστεῖται εἰς τὸ νὰ κάμνῃ καλόν.

ΠΕΡ. Ἔχει τόσον μεγάλην δύναμιν, μῆτερ, ὥστε ἐμπορεῖ νὰ κάμνῃ μεγάλον καλόν.

ΜΗΤ. Μάλιστα, υἱέ μου, καὶ ἀδιακόπως κάμνει καλόν. Συλλογίσθητι μόνον, πόσα πτηνὰ, καὶ ζῶα, καὶ ζωύφια, καὶ ὀψάρια ἔπλασε, καὶ τὰ ὁποῖα πάντοτε ἐπιμελεῖται, καὶ εἰς τὰ ὁποῖα δίδει ζωὴν καὶ τροφὴν, καὶ πολλὰ πράγματα διὰ νὰ τὰ εὐχαριστήσῃ.

ΠΕΡ. Δὲν εἶναι ὅμως, μῆτερ, τοσον εὐχαριστημένα, ὅσον εἴμεθα ἡμεῖς.

ΜΗΤ. Ἀλήθεια, υἱέ μου· ἡ εὐχαρίστησις ἐκείνων διαφέρει ὅλως διόλου ἀπὸ τὴν ἰδικήν μας· ἐκεῖνα εὐχαριστοῦνται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον σωματικῶς· καὶ ἡμεῖς ἐμποροῦμεν νὰ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

εὐχαριστώμεθα σωματικῶς, ἀλλ' ἐμποροῦμεν νὰ εὐχαριστώμεθα πολὺ περισσότερον ψυχικῶς. Καὶ ἐκεῖνα ὅμως ἔχουσιν ἀρκετὴν εὐχαρίστησιν, καὶ μάλιστα ὅταν στοχασθῶμεν πόσαι μυριάδες μυριάδων ἀπὸ αὐτὰ ὑπάρχουσι, καὶ ὅτι τὰ περισσότερα αὐτῶν εἶναι καλὰ, καὶ δυνατὰ, καὶ ὅτι ἔχουσιν ἱκανὰ εἰς τροφὴν καὶ πόσιν των· καὶ ὅτι πηδῶσιν εἰς τὰ δάση, καὶ περιπλανῶνται εἰς τὰ ἄνθη, καὶ παίζουσιν εἰς τὰς πεδιάδας, καὶ πετῶσιν εἰς τὸν ἀέρα, καὶ διασκεδάζουσιν εἰς τὸ νερὸν, ἐλεύθερα ἀπὸ πᾶσαν μέριμναν καὶ ἐνόχλησιν· καὶ δὲν φοβοῦνται τὸν θάνατον, διότι δὲν ἐξεύρουσιν ὅτι θέλουσιν ἀποθάνει· ὅταν στοχασθῶμεν ὅλα ταῦτα, ἐμποροῦμεν νὰ πιστεύσωμεν, ὅτι ἀπολαμβάνουσι πολλὴν ἡδονὴν, καὶ ἐμποροῦμεν νὰ ἴδωμεν εἰς αὐτὰ, πῶς εὐαρεστεῖται ὁ Θεὸς εἰς τὸ νὰ κάμνῃ καλόν. Ἀλλ' ὅταν στοχασθῶμεν περὶ τῶν ἀνδρῶν, καὶ γυναικῶν, καὶ παιδίων, ὡς εἴμεθα ἡμεῖς, οἵτινες ἔχουσι ψυχὰς καθὼς ἡμεῖς ἔχομεν, καὶ δύνανται, καθὼς καὶ ἡμεῖς, νὰ μανθάνωσι, καὶ νὰ γείνωσι καλοὶ καὶ εὐτυχεῖς· ὅταν στοχασθῶμεν, πόσοι ἄνθρωποι ζῶσι τώ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ρα, καὶ πόσοι ἔζησαν ἐν τῷ κόσμῳ πρὸ ἡμῶν, καὶ ὅτι ὁ Θεὸς ἔπλασεν ὅλους, καὶ τὰ σώματά των, καὶ τὰς ψυχάς των· καὶ ὅτι ἐπεμελεῖτο ὅλους, καὶ ὅτι ἐπιθυμεῖ νὰ γίνωσιν ὅλοι ἀγαθοὶ καὶ εὐτυχεῖς, καὶ νὰ ζήσωσι μετ' αὐτοῦ διὰ παντὸς εἰς τὸν Οὐρανὸν, πόσον μεγάλη, πόσον θαυμαστὴ εἶναι ἡ ἀγαθότης αὐτοῦ! Δὲν δυνάμεθα νὰ φαντασθῶμεν, πόσον μεγάλη, καὶ πόσον θαυμαστὴ εἶναι, καθὼς δὲν δυνάμεθα νὰ καταλάβωμεν καὶ πόσον μέγας καὶ πόσον θαυμαστὸς εἶναι ὁ ἴδιος Θεός!

ΠΕΡ. Στοχάζομαι, μῆτερ, ὅτι αἰσθάνομαι εὐγνωμοσύνην πρὸς τὸν Θεὸν διὰ τὴν πρὸς ἐσᾶς, καὶ πρὸς τὴν Χαρίκλειαν ἀγαθότητά του.

ΜΗΤ. Καὶ διατί εὐγνωμονεῖς εἰς τὸν Θεὸν διὰ τὴν πρὸς ἐμὲ μόνον καὶ πρὸς τὴν Χαρίκλειαν ἀγαθότητά του; Δὲν χαίρεις, διότι εἶναι ἀγαθὸς καὶ πρὸς τὸν θεῖόν σου Ἰωάννην, καὶ πρὸς τὴν θείαν σου Μαρίαν, καὶ πρὸς ὅλα τὰ μικρὰ παιδία, καὶ κοράσια, τὰ ὁποῖα γνωρίζεις, ἀκόμη καὶ πρὸς ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

δὲν γνωρίζεις, ἔτι δὲ καὶ πρὸς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους τοῦ κόσμου;

Τάχα ἔκαμεν ὁ Θεὸς τὸν Ἥλιον, καὶ τὴν Σελήνην, καὶ τοὺς Ἀστέρας, διὰ νὰ δίδωσι φῶς εἰς σὲ μόνον; ἢ τὸν ἀέρα, διὰ νὰ τὸν ἀναπνέῃς σὺ μόνος; ἢ ἄλλα καλὰ πράγματα, διὰ νὰ καθιστάνωσι σὲ μόνον εὐχαριστημένον, καὶ εὐτυχῆ; Καὶ τὰ ἄλλα παιδία, καὶ κοράσια ἐπιθυμοῦσι νὰ ἦναι εὐτυχῆ καθὼς καὶ σὺ καὶ ἐγώ. Ὁ Θεὸς τὰ ἀγαπᾷ, καθὼς ἀγαπᾷ σὲ καὶ ἐμέ· καὶ ἐὰν ἦναι ἐκεῖνα καλήτερα ἀπὸ ἡμᾶς, τὰ ἀγαπᾷ περισσότερον. Ἔκαμε τὸν Οὐρανὸν δι' ἐκεῖνα, καθὼς καὶ διὰ σὲ καὶ δι' ἐμέ· Πρέπει νὰ μάθῃς νὰ χαίρῃς διὰ τὴν εὐτυχίαν τῶν ἄλλων, καθὼς καὶ διὰ τὴν ἰδικήν σου. Πρέπει νὰ μάθῃς, πῶς νὰ κάμῃς ἄλλους εὐτυχεῖς, καὶ οὕτω νὰ ἐξομοιόνησαι μὲ τὸν Θεόν. Εἰς τὸν Οὐρανὸν οὕτως αἰσθάνονται καὶ πράττουσιν ὅλοι· ἄλλως, δὲν δύνασαι νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸν Οὐρανόν.

ΠΕΡ. Φοβοῦμαι, μῆτερ, μήπως ἐφρόντιζα παρὰ πολὺ, πῶς νὰ ἐμπορέσω ἐγὼ ὁ ἴδιος νὰ γείνω εὐδαίμων· καὶ πολλὰ ὀλίγον, πῶς νὰ καταστήσω εὐδαίμονας τοὺς ἄλλους.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΜΗΤ. Καλὰ, υἱέ μου· χαίρω ὅτι ἤρχισες νὰ καταλαμβάνῃς τοῦτο. Πρέπει νὰ προσπαθήσῃς νὰ ἦσαι ὅμοιος μὲ τὸν Θεὸν, νὰ ἐπιμελῆσαι μ' ὅλας τὰς δυνάμεις σου νὰ κάμνῃς τοὺς ἄλλους εὐδαίμονας. Θέλω τώρα νὰ μὲ δώσῃς μεγάλην προσοχὴν, ἐπειδὴ θέλω σὲ εἰπεῖ ἕνα ἄλλον τρόπον, κατὰ τὸν ὁποῖον ὁ Θεὸς ὑπῆρξε πολὺ ἀγαθὸς πρὸς σέ.

ΠΕΡ. Μετὰ χαρᾶς, μῆτερ, τί εἶναι;

ΜΗΤ. Βλέπεις τοῦτο τὸ Βιβλίον; (Ἡ Κυρία Ἄννα σηκόνει ἓν βιβλιον ἀπὸ τὴν τράπεζαν, τὸ θέτει εἰς τὰ γόνατά της, καὶ τὸ ἀνοίγει.)

ΠΕΡ. Τὸ βλέπω μῆτερ.

ΜΗΤ. Αὐτὸ τὸ βιβλίον ὀνομάζεται *Ἁγία Γραφή*. Εἶναι τὸ Βιβλίον τοῦ Θεοῦ, τὸ ὁποῖον αὐτὸς μᾶς ἔδωκε, καὶ εἰς τὸ ὁποῖον μᾶς διδάσκει περὶ ἑαυτοῦ, καὶ τί θέλει νὰ πράττωμεν διὰ νὰ ἤμεθα εὐδαίμονες εἰς τοῦτον τὸν κόσμον, καὶ εὐδαίμονες διὰ παντὸς εἰς τὸν ἄλλον.

ΠΕΡ. Τὸ ἔγραψεν ὁ ἴδιος, μῆτερ;

ΜΗΤ. Διὰ προσταγῆς αὐτοῦ τὸ ἔγραψαν καλοί τινες ἄνθρωποι πρὸ πολλῶν ἐτῶν, καὶ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

εἰς διαφόρους καιρούς. Ὁ μὲν ἔγραψεν ἓν μέρος, ὁ δὲ, ἄλλο. Ἐὰν δὲν τοὺς ἔλεγεν ὁ Θεὸς τί νὰ γράψωσι, δὲν ἤξευραν τί νὰ γράψωσι. Τοὺς εἶπε πολλὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα κἀνεὶς ἄλλος δὲν ἐφαντάσθη προτήτερα. Τοὺς ἐπροφύλαξεν ἀπὸ σφάλματα, τοὺς εἶπε νὰ γράψωσι περὶ ἑαυτοῦ, περὶ τῶν ψυχῶν μας, περὶ τοῦ Οὐρανοῦ, καὶ περὶ τῆς κολάσεως ὅσα κἀνεὶς δὲν ἠμπόρει ποτὲ νὰ μάθῃ, ἐὰν δὲν ἐπρόσταζεν ὁ Θεὸς ἐκείνους τοὺς ἁγίους ἀνθρώπους νὰ γράψωσι τὴν Ἁγίαν Γραφήν. Εἰς τὰς Γραφὰς μᾶς ἐδίδαξεν ὁ Θεὸς, ὅσα χρειαζόμεθα νὰ ἐξεύρωμεν, διὰ νὰ καταλάβωμεν, τί πρέπει νὰ πράττωμεν διὰ νὰ ἀποφύγωμεν τὴν κόλασιν, καὶ νὰ ἑτοιμασθῶμεν νὰ ὑπάγωμεν εἰς τὸν Οὐρανὸν, ἀφ' οὗ ἀποθάνωμεν.

ΠΕΡ. Ἄ, μῆτερ, πόσον ἀγαθὸς εἶναι ὁ Θεὸς, διότι μᾶς ἔδωκε τὴν Ἁγίαν Γραφήν!

ΜΗΤ. Μάλιστα, υἱέ μου· καὶ ὅσον περισσότερον μανθάνεις τὰ ἐμπεριεχόμενα εἰς αὐτὴν, τόσον περισσότερα θέλεις μάθει περὶ τοῦ Θεοῦ, καὶ περὶ τοῦ ἑαυτοῦ σου. Καὶ ἐὰν ἀγαπᾷς τὴν Ἁγίαν Γραφὴν, καὶ κάμνῃς ὅσα

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

σὲ διδάσκει, θέλεις γνωρίσει αὐτὴν ὡς καλήτερον ἀπὸ ὅλα τὰ βιβλία· θέλει σὲ φανῇ ὅ,τι εἶναι τῳόντι, δηλαδὴ καλὴ ἐπιστολὴ τοῦ Οὐρανίου σου Πατρός· θέλει σὲ φανῇ, ὅτι σὲ ὁμιλεῖ εἰς πᾶσαν σελίδα, ὅτι εἶναι πλησίον σου, διὰ νὰ σὲ διδάσκῃ, νὰ σὲ ὁδηγῇ, νὰ σὲ συμβουλεύῃ, καὶ νὰ σὲ βοηθῇ. Ἐὰν ἐγὼ ἀποθάνω, καὶ ὅλοι οἱ φίλοι σου ὁμοίως, καὶ σὺ ἐγκαταλειφθῇς μόνος καὶ πτωχὸς, χωρὶς νὰ ἐξεύρῃς τί νὰ κάμνῃς, τότε πρόστρεξε εἰς τοῦτο τὸ Βιβλίον, καὶ πίστευε, ὅτι εἰς αὐτὸ θέλεις ἀκούσει τὸν Οὐράνιόν σου Πατέρα λαλοῦντα πρὸς σέ. Αὐτὸς θέλει εἶσθαι πλησίον σου, διὰ νὰ σὲ ὁδηγῇ, καὶ νὰ σὲ βοηθῇ. Καὶ σὺ πρέπει νὰ παρακαλῇς αὐτὸν νὰ σὲ ὁδηγῇ, καὶ νὰ σὲ βοηθῇ. Λέγε εἰς αὐτὸν ὅλους τοὺς πειρασμοὺς, καὶ τὰς ἀνάγκας σου, μετανόησον ἐκ καρδίας διὰ τὰς ἁμαρτίας σου, εἰπὲ εἰς τὸν Θεὸν, ὅτι μεταμελεῖσαι, καὶ ζήτησον συγχώρησιν ἀπὸ αὐτὸν, καὶ παρεκάλεσον αὐτὸν νὰ σὲ διδάσκῃ, καὶ νὰ σὲ βοηθῇ εἰς τὸ νὰ αἰσθάνησαι καὶ νὰ πράττῃς τὸ καλὸν, καὶ νὰ σὲ ἐμποδίζῃ ἀπὸ τὸ νὰ αἰσθάνησαι καὶ νὰ πράττῃς τὸ κακόν. Τοῦτο εἶναι τὸ λεγόμε-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

νον Προσευχὴ εἰς τὸν Θεόν. Προσεύχου λοιπὸν εἰς αὐτὸν, υἱέ μου, καθημέραν. Ἐὰν προσεύχησαι ἐκ καρδίας, αὐτὸς ὑπεσχέθη νὰ σὲ εἰσακούῃ καὶ νὰ σὲ κάμνῃ ὅ,τι ἀποβλέπει εἰς καλόν σου.

Τὴν στιγμὴν ταύτην ἐσήμανεν ὁ κώδων, καὶ ἡ Κυρία Ἄννα, καὶ ὁ Περικλῆς ἐτελείωσαν τὴν διάλεξίν των.

ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΙΑ'.

Τὴν Δευτέραν ἡ Κυρία Ἄννα, καὶ ὁ Περικλῆς ἐσηκώθησαν πολλὰ πρωΐ, καὶ ἐξῆλθον πρὶν τῆς ἀνατολῆς τοῦ Ἡλίου διὰ νὰ κάμωσιν ἐκτεταμένον περίπατον. Ἐπέρασαν εἰς τὰς ὄχθας ἑνὸς ῥυακίου ὄχι μακρὰν τῆς οἰκίας των, ἐκείνου τοῦ ἰδίου ῥυακίου, τὸ ὁποῖον εἶχον ἰδεῖ ἀπὸ τὴν κορυφὴν τοῦ βουνοῦ, ὅπου καθίσαντες συνωμίλησαν τὸ Σάββατον τὸ πρωΐ, ὅταν ἡ Κυρία Ἄννα εἶπεν εἰς τὸν Περικλῆ, ὅτι ἠμπόρει εὐκολώτερα νὰ μετρήσῃ τὴν ἄμμον του, παρὰ νὰ διηγηθῇ τοὺς διαφόρους τρόπους, κατὰ τοὺς ὁποίους ὁ Θεὸς

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

μᾶς εὐεργετεῖ· ἦτον ὡραῖος ῥύαξ καθαροῦ νεροῦ, καὶ εἰς τὸ ἓν πλάγιον αὐτοῦ ἦτο στιχαὶ ἰτεῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἐκελάδουν τὰ πτηνά. Ἀπὸ καιρὸν εἰς καιρὸν κἀνὲν μικρὸν ὀψάριον ἐπήδα ἔξω ἀπὸ τὸ νερὸν, καὶ τοὺς ἔδειχνε τὸ ὡραῖόν του σῶμα, κεκαλλωπισμένον μὲ πολλὰ καὶ λαμπρὰ χρώματα. Ὁ καιρὸς ἦτον ὡραῖος, καὶ ἡ Κυρία Ἄννα, καὶ ὁ Περικλῆς ἐσκέρθησαν πάλιν περὶ τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ, ὅστις τοὺς ἔδωκε τόσα τερπνὰ πράγματα πρὸς εὐχαρίστησιν των· καὶ ἐνῷ περιεπάτουν, ὡμίλουν περὶ αὐτοῦ.

ΜΗΤ. Πέρικλες, σὲ ἐδίδαξα ἤδη κἄμποσα πράγματα περὶ τοῦ Θεοῦ καὶ ἐλπίζω ὅτι τὰ ἐνθυμεῖσαι καὶ ὅτι θέλουσι σὲ ὠφελήσει. Σοὶ εἶπα πολλὰ περὶ τῆς πρὸς σὲ, καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους ἀγάπης του, καὶ πόσα ἔκαμε διὰ νὰ κατασκήσῃ σὲ καὶ αὐτοὺς εὐδαίμονας.

ΠΕΡ. Σᾶς εὐχαριστῶ πολὺ, ἀγαπητή μου μῆτερ, δι' αὐτὸ, καὶ ἐλπίζω, ὅτι δὲν θέλω ποτὲ τὸ λησμονήσει.

ΜΗΤ. Τώρα ἔχω ἄλλο τι νὰ σὲ εἴπω περὶ τοῦ Θεοῦ, τὸ ὁποῖον εἶναι πολὺ ἀναγκαῖον νὰ ἐξεύρῃς, δηλαδὴ, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι, ὄχι μό-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

νον πλήρης ἀγάπης, καὶ ἀγαθότητος, καὶ εὐαρεστεῖται νὰ πράττῃ τὸ καλὸν, ἀλλ᾽ εἶναι καὶ Ἅγιος.

ΠΕΡ. Αὐτὴ εἶναι ἡ λέξις, μῆτερ, τὴν ὁποίαν εἶδα εἰς τὸν ἔξω τίτλον τῆς Γραφῆς. Ὀνομάζεται *Ἁγία Γραφή*· τί σημαίνει ἅγιος;

ΜΗΤ. Θέλω προσπαθήσει νὰ σὲ τὴν ἐξηγήσω. Ὑπόθες, ὅτι ἡ Γραφὴ καὶ πολλὰ ἄλλα βιβλία ἔκειντο ἐπὶ τῆς τραπέζης τῆς βιβλιοθήκης, καὶ σὺ καὶ ἐγὼ ἐστεκόμεθα πλησίον αὐτῆς, καὶ σὺ δὲν ἐγνώριζες τίποτε περὶ τῆς Γραφῆς· τὴν λαμβάνεις εἰς τὰς χεῖράς σου, καὶ ἀρχίζεις νὰ φυλλολογῇς, καὶ νὰ θεωρῇς τὰς ζωγραφίας της, καὶ ἔπειτα νὰ παίζῃς μὲ αὐτήν. Τότε ἐγὼ σὲ λέγω, Πέρικλες, δὲν πρέπει νὰ παίζῃς μὲ αὐτὸ τὸ βιβλίον· ἐμπορεῖς νὰ διασκεδάζῃς, καὶ νὰ παίζῃς μὲ τὰ ἄλλα βιβλία, ἐὰν δὲν τὰ χαλᾷς· μὲ τοῦτο ὅμως ποτὲ δὲν πρέπει νὰ παίζῃς· εἶναι τὸ Βιβλίον τοῦ Θεοῦ, τὸ ὁποῖον αὐτὸς μᾶς ἔδωκε διὰ νὰ διδάξῃ περὶ τοῦ ἑαυτοῦ του· εἶναι πολὺ διάφορον ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα βιβλία τοῦ κόσμου· εἶναι τὸ καλήτερον ἀπὸ ὅλα· δὲν πρέπει νὰ τὸ μεταχειρίζησαι, καθὼς μεταχειρίζεσαι τὰ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἄλλα βιβλία. Δὲν πρέπει νὰ παίζῃς μὲ αὐτὸ, διὰ νὰ τὸ περιγελᾷς. Ὁσάκις τὸ πιάνῃς, πρέπει νὰ στοχάζησαι πόσον καλὸν βιβλίον εἶναι, καὶ ὅτι ὁ Θεὸς σὲ λαλεῖ δι' αὐτοῦ. Ὁσάκις δὲ τὸ ἀναγινώσκῃς, πρέπει νὰ τὸ ἀναγινώσκῃς μὲ προσοχὴν, καὶ σεμνότητα, καὶ νὰ ἐπικαλῆσαι τὸν Θεὸν νὰ σὲ βοηθήσῃ νὰ τὸ ἐννοήσῃς. Πάντοτε πρέπει νὰ συλλογίζησαι περὶ αὐτοῦ, νὰ ὁμιλῇς περὶ αὐτοῦ, νὰ τὸ ἀναγινώσκῃς καὶ νὰ τὸ μεταχειρίζησαι μὲ τρόπον πολὺ διάφορον παρ' ὅλα τὰ ἄλλα βιβλία. Ἡ Γραφὴ εἶναι τὸ Βιβλίον τοῦ Θεοῦ· εἶναι ἅγιον Βιβλίον.

ΠΕΡ. Μῆτερ, ἐλπίζω ὅτι θέλω ἐνθυμεῖσθαι τοῦτο, καὶ ὅτι θέλω μεταχειρίζεσθαι τὴν Γραφὴν ὡς ἅγιον Βιβλίον, καὶ θέλω εἰπεῖ εἰς τὴν ἀδελφήν μου τὴν Χαρίκλειαν νὰ κάμνῃ καὶ αὐτὴ τὸ ἴδιον.

ΜΗΤ. Παρομοίως ὀνομάζομεν, υἱέ μου, καὶ τὴν ἐκκλησίαν ἅγιον τόπον· εἶναι ὁ οἶκος τοῦ Θεοῦ, ὅπου ὑπάγομεν διὰ νὰ μανθάνωμεν περὶ αὐτοῦ, νὰ προσευχώμεθα πρὸς αὐτὸν καὶ νὰ ψάλλωμεν ὕμνους εἰς αὐτόν. Ἡ ἐκκλησία διαφέρει πολὺ ἀπὸ ὅλας τὰς ἄλλας οἰκίας. Εἰς μὲ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τὰς ἄλλας οἱ ἄνθρωποι τρώγουσι καὶ πίνουσι, κοιμῶνται, καὶ ἐργάζονται, καὶ ἀγοράζουσι, καὶ πωλοῦσιν, ἀλλ' εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ εἶναι ἁμαρτία νὰ κάμωμεν οὕτω. Δὲν πρέπει νὰ παίζωμεν, οὐδὲ νὰ γελῶμεν ἐκεῖ. Πρέπει νὰ ἤμεθα προσεκτικοὶ, καὶ σεμνοί· νὰ ἐνθυμώμεθα διὰ ποῖον σκοπὸν ὑπάγομεν ἐκεῖ· καὶ νὰ στοχαζώμεθα, ὅτι μᾶς βλέπει ὁ Θεὸς, καὶ ὅτι εἴμεθα εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ. Αὐτὴ διαφέρει πολὺ ἀπὸ ὅλας τὰς ἄλλας οἰκίας. Ἡ ἐκκλησία εἶναι ἅγιος τόπος.

Ὡσαύτως μᾶς παρήγγειλεν ὁ Θεὸς νὰ ἐνθυμώμεθα τὴν Κυριακὴν ἡμέραν, καὶ νὰ ἁγιάζωμεν αὐτήν. Εἶναι ἡ ἡμέρα τοῦ Θεοῦ, εἰς τὴν ὁποίαν, μᾶς εἶπε, νὰ μὴ ἐργαζώμεθα, καθὼς εἰς τὰς λοιπὰς ἡμέρας. Εἶναι διάφορος ἀπὸ τὴν Δευτέραν, τὴν Τρίτην, τὴν Τετάρτην, τὴν Πέμπτην, τὴν Παρασκευὴν, καὶ τὸ Σάββατον. Ταύτας ὀνομάζομεν ἐργασίμους ἡμέρας, καὶ εἰς αὐτὰς ἐμπορεῖς νὰ παίζῃς. Τὴν Κυριακὴν ὅμως δὲν πρέπει νὰ παίζῃς.

Ὅταν ἔλθῃ ἡ Κυριακὴ, πρέπει νὰ ἡσυχάζῃς, νὰ σκέπτησαι πολὺ περὶ τοῦ Θεοῦ, νὰ προσεύχησαι εἰς αὐτὸν, καὶ νὰ ἀναγινώσκῃς τὴν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἁγίαν Γραφήν· νὰ ὑπάγῃς εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ εἰς τὸ Κυριακὸν σχολεῖον, καὶ νὰ προσπαθῇς νὰ μανθάνῃς περὶ τοῦ Θεοῦ, καὶ περὶ τοῦ πῶς ἐμπορεῖς νὰ τὸν ἀγαπᾷς περισσότερον, καὶ νὰ τὸν δουλεύῃς καλήτερα. Ἡ Κυριακὴ εἶναι ἡμέρα τοῦ Θεοῦ, καὶ διαφέρει ἀπὸ τὰς ἄλλας ἡμέρας· Ἡ Κυριακὴ εἶναι Ἁγία.

Προσέτι ὀνομάζομεν ἅγιον τόπον τὸν Οὐρανὸν, ὅστις εἶναι ἐκεῖνος ὁ ὡραῖος καὶ μακάριος τόπος, ὅπου ὁ Θεὸς καὶ ὅλοι οἱ ἀγαθοὶ κατοικοῦσιν· εἶναι πολὺ διάφορος ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους τόπους. Εἰς μὲν τοὺς ἄλλους τόπους ὑπάρχουσι πόνοι, καὶ πειρασμοὶ, καὶ λύπη, καὶ θάνατος, καὶ ἁμαρτία· εἰς τὸν Οὐρανὸν ὅμως δὲν ὑπάρχει οὐδὲν τούτων. Ὅλα εἶναι τερπνὰ, καὶ λαμπρὰ, καὶ ἱλαρὰ, καὶ μαγάρια. Πάντες εἶναι εὐμενεῖς εἰς τοὺς πάντας. Καθεὶς προσπαθεῖ νὰ εὐχαριστήσῃ τοὺς ἄλλους. Κανεὶς δὲν εἶναι πονηρός· ὅλοι εἶναι καλοί· δὲν ὑπάρχει ἄλλος τόπος ὅμοιος μὲ τὸν Οὐρανόν· εἶναι ὁ τόπος ὅπου κατοικεῖ ὁ Θεός· εἶναι ἅγιος τόπος.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΕΡ. Ὦ, μῆτερ, ἤθελα νὰ εἴδω τὸν Οὐρανὸν καὶ πάντα ὅσα εἶναι ἐν αὐτῷ,

ΜΗΤ. Πρέπει νὰ ἐπιθυμῇς νὰ ὑπάγῃς ἐκεῖ, υἱέ μου· διότι εἶναι ἅγιος τόπος, καὶ δὲν ὑπάρχει ἐκεῖ τίποτε ἄδικον ἢ κακόν. Ἐλπίζω μάλιστα, ὅτι θέλεις εἶσθαι καλὸν παιδίον, καὶ θέλεις ἀγαπᾷ τὸν Θεὸν, καὶ ὑπακούει εἰς αὐτὸν, καὶ τότε θέλεις ἰδεῖ τὸν Οὐρανὸν, καὶ ὅλα ὅσα εἶναι ἐν αὐτῷ, καὶ θέλεις εἶσθαι ἐκεῖ ἀγαθὸς καὶ εὐδαίμων αἰωνίως.

Ἡ Κυρία Ἄννα καὶ ὁ Περικλῆς ἐπέστρεφον ἤδη, καὶ εἶχον φθάσει πλησίον τῆς οἰκίας· ἐτελείωσαν ὀλίγωρα τὸν περίπατον, καὶ εἰσῆλθον εἰς τὴν οἰκίαν.

ΔΙΑΛΟΓΟΣ Β'.

Ἀφ' οὗ ἐτελείωσεν ὁ Περικλῆς τὸ μάθημά του τὸ ἀπόγευμα, καὶ ἔπαιζεν ὀλίγον εἰς τὴν αὐλὴν, ἦλθεν εἰς τὴν μητέρα του, καὶ τὴν παρεκάλεσε νὰ ὑπάγῃ μετ' αὐτοῦ εἰς τὸν κῆπον. Ἡ Κυρία Ἄννα συγκατένευσε, καὶ περιεπάτησαν καμμίαν ὥραν, καὶ αὐτὴ μὲν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἐσύλλεξεν ὀλίγα ἄνθη, ὁ δὲ Περικλῆς ἔτρεχεν ὀλόγυρα προσπαθῶν νὰ πιάσῃ τὸ κουνέλιόν του, τὸ ὁποῖον εἶχε φύγει ἀπὸ τὸν οἰκίσκον του. Ἀφοῦ, τέλος πάντων, τὸ ἐπίασεν, αὐτὸς καὶ ἡ μήτηρ του ἐκάθισαν εἰς τὴν σκιάδα, καὶ συνωμίλουν.

ΜΗΤ. Θέλεις νὰ σὲ διδάξω, υἱέ μου, ἀκόμη τίποτε περὶ τοῦ Θεοῦ;

ΠΕΡ. Μάλιστα, μῆτερ, θέλω· ἀλλὰ σεῖς πόθεν ἐμάθατε ὅλα αὐτὰ, τὰ ὁποῖα μὲ διδάσκετε περὶ τοῦ Θεοῦ;

ΜΗΤ. Ἀπὸ τὴν Ἁγίαν Γραφὴν, υἱέ μου· δὲν ἐνθυμεῖσαι τί σὲ εἶπα, ὅτι, ἐὰν ὁ Θεὸς δὲν μᾶς ἔδιδε τὴν Ἁγίαν Γραφὴν, ἡμεῖς πολλὰ ὀλίγα ἠθέλαμεν γνωρίζει περὶ αὐτοῦ; Σχεδὸν ὅλα, ὅσα γνωρίζομεν περὶ τοῦ Θεοῦ, τὰ μανθάνομεν ἀπὸ τὴν Γραφήν. Τὸ πρωΐ σὲ εἶπα, ὅτι ἡ Γραφὴ εἶναι Βιβλίον Ἅγιον· ὅτι ἡ ἐκκλησία εἶναι τόπος Ἅγιος· ὅτι ἡ Κυριακὴ εἶναι ἡμέρα Ἁγία, καὶ ὅτι ὁ Οὐρανὸς εἶναι τόπος Ἅγιος· ὁμοίως, καὶ ὁ Θεὸς, υἱέ μου, εἶναι Ὂν Ἅγιον. Διαφέρει πολὺ, παρὰ πολὺ ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα ὄντα· καὶ μάλιστα εἰς τοῦτο, ὅτι εἶναι Πανάγαθος.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἄνδρες, καὶ γυναῖκες, καὶ παιδία ἔχουσι πονηροὺς διαλογισμούς. Ἐξεύρεις, Πέρικλες, ὅτι καὶ σὺ κάποτε διαλογίζεσαι νὰ κάμῃς τι κακόν. Παραδείγματος χάριν, οὕτω διελογίσθης, ὅτε ἐπροσπάθησες νὰ ἀνοίξῃς τὴν κλειδαρίαν, καθ' ἣν ἡμέραν σὲ ἔκλεισα εἰς τὸ δωμάτιον, διότι ἐφέρθης ὡς κακὸν παιδίον, καὶ σὲ εἶπα νὰ καθίσῃς ἥσυχα εἰς τὴν καθέκλαν, ἕως οὗ ἔλθω ἐγὼ διὰ νὰ σὲ ἐκβάλω. Ἀκόμη μίαν ἄλλην ἡμέραν εἶχες κακοὺς διαλογισμούς, ὅτε ἐπροσπάθεις νὰ εὕρῃς τρόπον διὰ ν' ἀναβῇς εἰς τὴν σκευοθήκην, διὰ νὰ πάρῃς τὸ πορτογάλλιον, τὸ ὁποῖον εἶχα βάλει ἐκεῖ, καὶ σὲ εἶχα εἰπεῖ νὰ μὴ τὸ ἐγγίζῃς. Καὶ τὰς δύο φορὰς εἶχες διαλογισμοὺς κακοὺς καὶ ἀπειθεῖς πρὸς [illegible].

Τινὲς ἄνθρωποι βουλεύονται πολλοὺς πονηροὺς διαλογισμούς· συλλογίζονται τὰς πονηρὰς πράξεις τῶν καὶ μάλιστα μὲ χαρίστησιν· σκέπτονται περὶ τῶν κακῶν, τὰ ὁποῖα μελετῶσι νὰ πράξωσι, καὶ περὶ τοῦ τρόπου, πῶς ἐμποροῦσι νὰ τὰ πράξωσι.

Δὲν προσπαθοῦσι ν' ἀπομακρύνωσιν ἀπὸ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τὸν νοῦν των τοιούτους διαλογισμούς· τοὺς ἀρέσκει νὰ τοὺς ἔχωσι.

Πλὴν ὁ Θεὸς ποτὲ δὲν συνέλαβε κακὸν, ἢ πονηρὸν διαλογισμὸν, οὐδὲ κακὸν, ἢ πονηρὸν αἴσθημα.

Ὁ Θεὸς δὲν ἐλάλησέ ποτε λέξιν κακὴν, ἢ πονηράν. Ὅσα μᾶς εἶπεν εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφὴν, ὅσα μᾶς διδάσκει νὰ διαλογιζώμεθα, νὰ αἰσθανώμεθα, καὶ νὰ πράττωμεν, ὅλα εἶναι καθὼς ὁ ἴδιος, καλὰ καὶ ὀρθὰ, ὅσον δύναται καλὰ καὶ ὀρθά.

Ὁ Θεὸς δὲν ἔπραξέ ποτε κακὸν ἢ πονηρὸν ἔργον. Οἱ ἄνθρωποι πράττουσι πολλὰ, τὰ ὁποῖα γνωρίζουσιν ὅτι εἶναι κακὰ, καὶ τὰ ὁποῖα τοὺς κάμνουσι νὰ αἰσθάνωνται, ὅτι εἶναι κακοὶ ἄνθρωποι, καὶ νὰ αἰσχύνωνται, καὶ νὰ φοβῶντ[illegible] τὴν κόλασιν. Ὁ Θεὸς ὅμως δὲν ἔκαμεν οὕτως, οὐδὲ εἰς τὸ ἐλάχιστον· δὲν συνέλαβέ ποτε διαλογισμὸν νὰ κάμῃ οὕτως, οὐδὲ εἰς τὸ ἐλάχιστον, οὐδὲ ἠθέλησέ ποτε νὰ τὸ κάμῃ. Δυσαρεστεῖται ὁ Θεὸς ἀπὸ πᾶν κακὸν καὶ πονηρὸν πρᾶγμα. Δὲν τὸ ἀγαπᾷ· τὸ μισεῖ. Δὲν δύναται νὰ σὲ ἀγαπᾷ, ὅταν ἔχῃς κακοὺς καὶ πονηροὺς στο-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

χασμοὺς, ἢ καὶ αἰσθήματα· ἢ ὅταν προφέρῃς κακὰς λέξεις, ἢ κάμνῃς κακὰ ἢ πονηρὰ πράγματα. Ὁ Θεὸς θέλει ἀποκλείσει αἰωνίως ἀπὸ τὸν Οὐρανὸν πᾶν κακὸν ἢ πονηρόν. Αὐτὸς εἶναι τόσον ἀγαθὸς, καὶ ὁ Οὐρανὸς τόσον καλὸς τόπος, καὶ ὅλοι οἱ κάτοικοι αὐτοῦ ὁμοιάζουσι τόσον τὸν Θεὸν, πάντοτε σκεπτόμενοι, καὶ αἰσθανόμενοι, καὶ λαλοῦντες καὶ πράττοντες μόνον καὶ μόνον ὅ,τι εἶναι δίκαιον καὶ καλὸν, ὥστε αὐτὸς φροντίζει διὰ παντὸς, νὰ μὴ ἐμβῇ κακὸν καὶ πονηρὸν πρᾶγμα εἰς τὸν Οὐρανόν. Διότι ἄλλως ἤθελον καταστραθῇ δυστυχέστατοι ὅλοι οἱ ἐκεῖ ἀγαθοί.

Βλέπεις λοιπὸν, υἱέ μου, πόσον ἀγαθὸς εἶναι ὁ Θεός.

Δὲν ἐνδέχεται νὰ ἔχῃ αὐτὸς τίποτε κακὸν ἢ πονηρὸν, οὔτε εἰς τοὺς λογισμοὺς, οὔτε εἰς τὰ αἰσθήματα, οὔτε εἰς τοὺς λόγους, οὔτε εἰς τὰς πράξεις του.

Ὁ Θεὸς εἶναι Ἅγιος, εἶναι ὁ Ἁγιώτατος πάντων τῶν ὄντων· εἶναι Πανάγιος.

ΠΕΡ. Μῆτερ, φοβοῦμαι μήπως δὲν ὑπάγω ποτὲ ἐγὼ εἰς τὸν Οὐρανόν.

ΜΗΤ. Διατί, υἱέ μου;

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΕΡ. Διότι ὁ Οὐρανὸς εἶναι τόσον ἅγιος τόπος, καὶ ὁ Θεὸς εἶναι τόσον ἅγιον Ὄν, ἐν ᾧ ἐγὼ δὲν εἶμαι ἅγιος· συνέλαβα πολλοὺς κακοὺς καὶ πονηροὺς διαλογισμοὺς, καὶ αἰσθήματα, καὶ εἶπα καὶ ἔπραξα πολλὰ καὶ πονηρὰ πράγματα. Καὶ ἀκόμη δὲν ἔγεινα ἅγιος, καὶ φοβοῦμαι μήπως δὲν γείνω ποτέ.

ΜΗΤ. Τέκνον μου, πρέπει νὰ λυπηθῇς ἐκ καρδίας, διότι ὑπῆρξες κακὸς, καὶ διότι εἶσαι ἀκόμη τοιοῦτος. Εἰπὲ εἰς τὸν Θεὸν ἐκ καρδίας ὅτι μεταμελεῖσαι. Παρακάλει τον καθημερινῶς νὰ σὲ συγχωρήσῃ, καὶ νὰ σὲ ἐνδυναμώνῃ, διὰ νὰ μὴ ἔχῃς πλέον κακοὺς διαλογισμοὺς καὶ κακὰ αἰσθήματα, καὶ νὰ μὴ εἴπῃς, μηδὲ νὰ πράξῃς ἄλλα κακὰ, ἢ πονηρὰ πράγματα. Καὶ σὺ ὁ ἴδιος προσπάθει νὰ γίνῃς καλὸν παιδίον καὶ νὰ ἀγαπᾷς τὸν Θεὸν καὶ νὰ ὑπακούῃς εἰς αὐτὸν καὶ νὰ ἀγαπᾷς καὶ νὰ ὑπακούῃς εἰς ἐμέ.

Ἐὰν κάμῃς οὕτως, ὁ Θεὸς θέλει εἰσακούει τὰς προσευχάς σου, θέλει σὲ βοηθεῖ νὰ γίνησαι ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον καλὸν παιδίον, καὶ νὰ γείνῃς ἅγιος, καὶ νὰ προετοιμασθῇς διὰ νὰ ὑπάγῃς εἰς τὸν Οὐρανόν.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ὅταν ἀρχίσω νὰ σὲ διδάσκω καὶ ἄλλα πράγματα ἀπὸ τὴν Ἁγίαν Γραφὴν, θέλεις μάθει ὅτι εὑρίσκονται εἰς αὐτὴν καλαὶ εἰδήσεις, τὰς ὁποίας εὐχαρίστως θέλεις ἀκούει. Ἀπὸ αὐτὴν θέλεις μάθει, πῶς ἐμπορεῖς νὰ φθάσῃς εἰς τὸν Οὐρανὸν, καὶ τοῦτο θέλει σὲ φανερώσει περισσότερον ἀπὸ ὅλα τὴν θαυμαστὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ.

ΠΕΡ. Ποῖαι εἶναι αὐταὶ αἱ εἰδήσεις, μῆτερ; Σᾶς παρακαλῶ, τώρα νὰ μὲ τὰς εἴπητε.

ΜΗΤ. Ἐντὸς ὀλίγου θέλω σὲ τὰς εἰπεῖ, υἱέ μου. Μὴ λησμονῇς ὅσα ἤδη σ' ἐδίδαξα. Σκέπτου πολὺ περὶ τοῦ Θεοῦ καὶ περὶ τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ.

Ἀγάπα τον, διότι εἶναι τόσον ἀγαθὸς καὶ ἅγιος. Ὑπάκουε εἰς αὐτὸν καθ' ὅλα. Φοβοῦ μὴ τὸν δυσαρεστήσῃς. Ἐνθυμοῦ, ὅτι σὲ βλέπει πάντοτε.

Ἐνθυμοῦ προσέτι, ἀγαπητέ μου υἱὲ, ὅτι ὁ Θεὸς μᾶς εἶπεν εἰς τὸ Βιβλίον του, ὅτι οὐδέποτε θέλει συγχωρήσει νὰ ἐμβῶμεν εἰς τὸν οὐρανὸν οἱ μὴ θέλοντες νὰ μεταμεληθῶσιν, ὅτι ὑπῆρξαν κακοὶ, οἱ μὴ θέλοντες νὰ παύσω-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

σιν ἀπὸ τὴν κακίαν των, καὶ νὰ ἀγαπῶσι τὸν Θεὸν, καὶ ὑπακούωσιν εἰς αὐτόν.

Σὲ εἶπα, ποῦ πρέπει νὰ ὑπάγωσιν ἐκεῖνοι. Ἂ, υἱέ μου, μὴ ὑπάγῃς μετ' αὐτῶν εἰς τὴν ἁμαρτίαν εἰς τοῦτον τὸν κόσμον, διὰ νὰ μὴ ὑπάγῃς μετ' αὐτῶν εἰς ἐκεῖνον τὸν φοβερὸν τόπον τῆς κολάσεως, καὶ θλίψεως εἰς τὸν μέλλοντα.

Ἡ Κυρία Ἄννα, καὶ ὁ Περικλῆς ἀναχωρήσαντες ἀπὸ τὸν κῆπον εἰσῆλθον ἤδη εἰς τὴν οἰκίαν. Ὁ Περικλῆς ἐφαίνετο σκεπτικὸς καὶ σύννους ὅλην ἐκείνην τὴν ἑσπέραν. Διελογίζετο πολὺ, πῶς νὰ ἑτοιμασθῇ νὰ ἀποθάνῃ καὶ νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸν Οὐρανόν. Πρὶν δὲ πλαγιάσῃ, ἐπροσευχήθη μόνος εἰς τὸ δωμάτιόν του πρὸς τὸν Θεὸν, καθὼς τὸν εἶχε συμβουλεύσει ἡ μήτηρ του.

Ἐλογίζεν, ὅτι ὁ Θεὸς ἤθελε τὸν ἐνδυναμώσει νὰ ἦναι καλὸν παιδίον· ἐνεθυμήθη πολλὰς καὶ διαφόρους περιστάσεις, κατὰ τὰς ὁποίας εἶχε διαλογισθῇ, καὶ αἰσθανθῇ, καὶ προφέρει καὶ πράξει τὰ μὴ πρέποντα. Ἀπεφάσισε λοιπὸν νὰ μὴ κάμῃ πλέον οὕτως. Ἐχαίρετο δὲ καὶ διαλογιζόμενος, ὅτι μετ' ὀλί-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

γον ἔμελλε νὰ μάθῃ τὰς καλὰς εἰδήσεις τῆς Γραφῆς, τὰς ὁποίας εἶχεν ὑποσχεθῆ ἡ μήτηρ του νὰ τὸν εἴπῃ.

Ἤρχισε νὰ νοῇ, ὅτι ἡ Ἁγία Γραφὴ εἶναι τῷ ὄντι θαυμαστὸν καὶ πολύτιμον βιβλίον. Ἐστοχάσθη νὰ παρακαλέσῃ τὴν μητέρα του νὰ τὸν χαρίσῃ μίαν Γραφὴν διὰ νὰ τὴν ἔχῃ ἰδικήν του· καὶ διὰ νὰ μάθῃ νὰ ἀναγινώσκῃ, καὶ νὰ καταλαμβάνῃ αὐτήν· καὶ διὰ νὰ φυλάττῃ πάντοτε πλησίον του, εὑρισκόμενος καὶ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς οἰκίας, αὐτὴν τὴν ἀγαθὴν ἐπιστολὴν τοῦ Οὐρανίου του Πατρός.

ΤΕΛΟΣ.

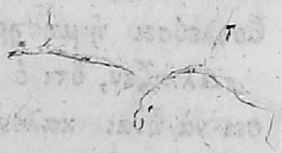

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΕΡΙ ΤΟΥ

ΣΑΒΒΑΤΟΥ.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΣΥΝΤΟΜΟΙ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ

ΙΣΤΟΡΙΑΣ, ΤΟΥ ΚΥΡΟΥΣ, ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΚΟΠΟΥ

ΤΟΥ

ΣΑΒΒΑΤΟΥ.

ὑπὸ

ΙΩΣΗΦ ΙΩΑΝΝΟΥ ΓΟΥΡΝΕΥ.

« Dominicum servasti ?
Christianus sum ; intermittere non possum. »
Acts of the Matyrs.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ,

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Χ. Ν. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΣ.

1856.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΥ ΣΑΒΒΑΤΟΥ.

Η ἠθικὴ καὶ διὰ τοῦτο σταθερὰ φύσις τοῦ θείου ἐκείνου θεσμοθετήματος, κατὰ τὸ ὁποῖον καθοσιοῦται ἑκάστη ἑβδόμη ἡμέρα εἰς ἁγίαν ἀνάπαυσιν, δύναται νὰ ἐξαχθῇ καθαρῶς ἐκ τῆς πρώτης ἱστορίας τοῦ ἀντικειμένου τούτου. Ἡ ἱστορία τῶν θεοπρεπῶν ἔργων τῶν ἀλληλοδιαδόχως γενομένων κατὰ τὰς ἓξ ἡμέρας τῆς Δημιουργίας, τελευτᾷ εἰς τὴν ἀκόλουθον περιγραφὴν τοῦ *πρώτου Σαββάτου* (1).

« Καὶ ἐτελειώθησαν ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ, καὶ ὅλη ἡ στρατιὰ αὐτῶν. Καὶ εἶχεν ἀποτελειωμένα ὁ Θεὸς εἰς τὴν ἡμέραν τὴν ἑβδόμην

(1) Ἡ λέξις σάββατον (ὡς γνωρίζουσιν οἱ πλειότεροι ἀναγνῶσταί μου) κυρίως σημαίνει « ἀνάπαυσιν ». Ἡ ἑβραϊκὴ λέξις σαββὰθ παράγεται σαφῶς ἀπὸ ῥίζης τινὸς ἐκ τῶν αὐτῶν συμφώνων συνισταμένης καὶ σημαινούσης « παῦσιν ἀπὸ ἐργασίας ». Ἰδὲ Simonis Lex.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τὸ ἔργον του τὸ ὁποῖον ἔκαμε, καὶ ἀνεπαύθη εἰς τὴν ἡμέραν τὴν ἑβδόμην ἀπὸ ὅλα τὰ ἔργα του τὰ ὁποῖα ἔκαμε. Καὶ εὐλόγησεν ὁ Θεὸς τὴν ἡμέραν τὴν ἑβδόμην, καὶ ἡγίασεν αὐτήν· διότι εἰς αὐτὴν ἀνεπαύθη ἀπὸ ὅλα τὰ ἔργα του τὰ ὁποῖα ἔκτισε καὶ ἔκαμεν ὁ Θεός. » (1).

Εἰς τοῦτο τὸ χωρίον περιέχονται δύο τινά, τὰ ὁποῖα δεικνύουσι τὸν ἠθικὸν καὶ πνευματικὸν χαρακτῆρα τοῦ σαββάτου· πρῶτον μὲν ὅτι ὁ Θεὸς εὐλόγησε καὶ ἡγίασε τὴν ἑβδόμην ἡμέραν· ἔδωκε τὴν εὐλογίαν του ἐξαιρέτως εἰς αὐτὴν, καὶ, διὰ τοῦτο, εἰς ὅλας τὰς γενεὰς οἱ ἀκριβῶς φυλάττοντες αὐτὴν ἔμελλον νὰ ἦναι εὐλογημένοι· δεύτερον δὲ, ὅτι ἡγίασεν, ὅπερ ἐστὶν *ἐχώρισεν ἢ ἀφιέρωσεν αὐτὴν εἰς θρησκευτικὰς χρήσεις.*

Οἱ Ταλμουδισταὶ τῶν Ἰουδαίων προβάλλουσιν ὅτι ἡ ἀφιέρωσις αὕτη τῆς ἑβδόμης ἡμέρας, ἦτο διὰ τὸ μέλλον· καὶ ὅτι ἡ ἔννοια ἡ περιεχομένη εἰς τοῦτο τὸ χωρίον ἀποτείνεται εἰς μόνον τὸν νόμον, ὅστις μετὰ παρέ-

(1) Γέν. β'. 1—3.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

λευσιν πολλοῦ καιροῦ ἔμελλε νὰ τεθῇ πρὸς ὄφελος μόνον τῶν Ἰσραηλιτῶν. Τὸ νὰ ἔχωσι κοινῶς τοιαύτην γνώμην περὶ τούτου οἱ Ταλμουδισταὶ ἐξηγεῖται εὐκόλως· οἱ Ἰουδαῖοι πάντοτε ζηλοτύπως φερόμενοι δὲν ἤθελον νὰ παραλάβωσι τὰ ἔθνη εἰς μετοχὴν τοῦ θρησκευτικοῦ των πολιτεύματος. Ὡμολόγουν μὲν ὅτι τὸ σάββατον ὡρίσθη ἀπ' ἀρχῆς τοῦ κόσμου, καὶ δὲν ἐδύναντο ν' ἀρνηθῶσιν ὅτι ἦτο προμήθεια τῆς θείας σοφίας καὶ ἐλέους ὑπὲρ παντὸς τοῦ ἀνθρωπίνου γενους, τάσσοντες ὅμως τὴν πρώτην αὐτοῦ ἀρχὴν εἰς τὸν καιρὸν τῆς ἐξόδου, περιώριζον τὴν διάταξιν ταύτην πρὸς ἑαυτούς· ὅθεν ἡ τήρησις τοῦ σαββάτου ἦτο ἀπηγορευμένη εἰς τοὺς « προσηλύτους τῆς θύρας », ὡς ὠνομάζοντο τὰ ἔθνη ὅσα ἐπίστευον εἰς τὴν ἀλήθειαν τῆς Ἰσραηλιτικῆς θεολογίας, δὲν ἐγίνοντο ὅμως Ἰουδαῖοι ἀκριβῶς δεχόμενοι ὅλας τὰς Μωσαϊκὰς τελετάς. Οἱ Ταλμουδισταὶ ἔκρινον ὅτι δὲν ἐσυγχωρεῖτο εἰς τὰ ἔθνη νὰ φυλλάττωσιν ἐκείνην τὴν ἁγίαν ἡμέραν, πλὴν τῶν « προσηλύτων

τῆς δικαιοσύνης », ὅσοι δηλαδὴ παρεδέχοντο καὶ πάντα ἄλλον τύπον τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ (1).

Ὅθεν, ἡ γνώμη τῶν Ταλμουδιστῶν ὡς πρὸς τοῦτο τὸ χωρίον ἐνεκρίθη μὲν ἀπό τινων πεπαιδευμένων οἵτινες διέτριψαν πολὺ εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Ταλμοὺδ, (παραδείγματος χάριν ὁ Ἰωάννης Σέλδεν, καὶ ὁ Γίλλ,) ὅμως ἐπιστηρίζεται εἰς πολλὰ σαθρὰν βάσιν. Πᾶς ἁπλοῦς ἀναγνώστης τῶν Γραφῶν πρέπει, φοβοῦμαι, νὰ ἐννοῇ ἐκ τούτων τῶν περικοπῶν, ὅτι ὁ Θεὸς εὐλόγησε καὶ ἡγίασε τὴν ἑβδόμην ἡμέραν, εὐθὺς μετὰ τὴν δημιουργίαν τοῦ παντός· καὶ ἐὰν τότε εὐλόγησε καὶ ἡγίασεν αὐτὴν, ὁ κοινὸς νοῦς ἀπαγορεύει νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι κἀνὲν ἀποτέλεσμα δὲν ἔμελλε νὰ γεννηθῇ ἐκ ταύτης αὐτοῦ τῆς πράξεως, εἰμὴ εἰς μικρόν τινα ἀριθμὸν ἀνθρώπων, καὶ τοῦτο *μετὰ παρέλευσιν δύο χιλιάδων καὶ πεντακοσίων ἐτῶν.* Δυνάμεθα δὲ μᾶλλον νὰ συμπεράνωμεν βεβαίως ἐκ τῶν εἰρημένων, ὅτι ὁ Πλάστης τοῦ παντὸς ὄχι μόνον διώρισε τὴν

(1) Ἰδὲ Selden de jure Nat. et Gent. juxta disciplinam Hebraeorum, lib. III. Cap. 9, 10.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἑβδόμην ἡμέραν εἰς ἔργα ἅγια, ἀλλὰ καὶ εὐμενῶς ἐπέθηκε τὴν εὐλογίαν τοῦ σαββατικοῦ θεσμοθετήματος εἰς ὅλον τὸ ἀνθρώπινον γένος.

Ἐξάγεται ὅμως καὶ δεύτερος λόγος ἐκ τούτου τοῦ χωρίου τῆς Γραφῆς, διὰ τὸν ὁποῖον πρέπει νὰ θεωρῶμεν τὸ σάββατον ὡς ἠθικὸν καὶ πνευματικὸν θεσμοθέτημα· ὅτι δηλαδὴ ἐθεμελιώθη κατὰ θεῖον τύπον, ἐκ τοῦ *παραδείγματος αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ*. Ὁ Θεὸς ἡγίασε τὴν ἑβδόμην ἡμέραν, ἤτοι διώρισεν αὐτὴν εἰς ἁγίας χρήσεις, « ἐπειδὴ εἰς αὐτὴν ἀνεπαύθη ἀπὸ ὅλα τὰ ἔργα του τὰ ὁποῖα ἔκτισε καὶ ἔκαμεν ὁ Θεός. » (1) Ἀναγινώσκομεν ὁμοίως εἰς τὴν Ἔξοδον, Κεφ. κ'. 11. « Διότι εἰς ἓξ ἡμέρας ὁ Κύριος ἔκαμε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, τὴν θάλασσαν καὶ ὅλα ὅσα εἶναι εἰς αὐτά· εἰς δὲ τὴν ἑβδόμην ἡμέραν κατέπαυσε· *διὰ τοῦτο* ὁ Κύριος εὐλόγησε τὴν ἡμέραν τοῦ σαββάτου καὶ ἡγίασεν αὐτήν. » Ὁ Θεὸς ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον κατὰ

(1) Γέν. β'. 3.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τὴν ἰδίαν αὐτοῦ *εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν*· (1) ἐκ τῶν φράσεων τούτων συνάγεται ὅτι ὁ ἄνθρωπος ὀπωσοῦν καὶ κατά τινα βαθμὸν, ἔπρεπε νὰ συνδιατίθεται πρὸς τὰ ἰδιώματα τοῦ Θεοῦ. Πεπροικισμένος μὲ λογικὸν, μὲ ὑπεροχὴν ἐπὶ πάντων τῶν ὑποδεεστέρων ζώων, μὲ ψυχὴν ἀθάνατον, καὶ ἐπιπλέον μὲ ἠθικὰς ἀρετὰς, ἦτο προσδιωρισμένος νὰ παρέχῃ ἀπείρως μὲν κατωτέραν, ζωηρὰν ὅμως παράστασιν τοῦ Πλάστου του· ὅθεν ἡ τήρησις τοῦ σαββάτου ἦτο καὶ αὐτὴ τρόπος διαγωγῆς, κατὰ τὴν ὁποίαν φερόμενος ὁ ἄνθρωπος ἔμελλε νὰ χαρακτηρίζεται *κατὰ τὸν τύπον τοῦ Ποιητοῦ* του. Δὲν ἐμπορεῖ, στοχάζομαι, νὰ ὑπολάβῃ τις, ὅτι χρέος ἐπιβαλλόμενον εἰς ἡμᾶς ἐπὶ ταύτῃ τῇ βάσει, χρέος, λέγω, συνεισφέρον τόσον καθαρῶς εἰς τὸ νὰ διατηρῆται ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου ἡ εἰκὼν τοῦ Θεοῦ, πρέπει νὰ θεωρῆται ἄλλως, παρὰ ὡς γενικὸν καὶ διηνεκές.

Δὲν δυνάμεθα τῇ ἀληθείᾳ νὰ συλλάβωμεν μηδεμίαν ὀρθὴν ἔννοιαν τοῦ σαββάτου τοῦ Ἰεοβὰ, ὁποία δηλαδὴ ἦτο ἡ κατάπαυσις τοῦ

(1) Γέν. ά. 26.

Θεοῦ, ἢ εἰς πόσον καιρὸν ἔπρεπε νὰ διαρκέσῃ. Ἀλλ' ὅμως ἡ κατάπαυσις αὕτη ὡς τύπος παριστάνεται πρὸς ἡμᾶς εἰς καταληπτὸν σχῆμα, καὶ ἐπιτάσσει πρὸς τὸν ἄνθρωπον νὰ παύῃ ἐργαζόμενος πᾶσαν ἑβδόμην ἡμέραν κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Ποιητοῦ του. Καὶ περιπλέον, ἂν καὶ δὲν γνωρίζωμεν ὁποίαν σχέσιν ἐδύνατο νὰ ἔχῃ τὸ σάββατον τοῦ Ἰεοβὰ πρὸς τὰς ἠθικὰς ἰδιότητάς του, εἶναι ὅμως ἀναντιῤῥήτως ἀληθὲς ὅτι ἡ τήρησις τοῦ σαββάτου ἐπιβάλλεται εἰς τὸν ἄνθρωπον ὡς εἰς ἠθικὸν καὶ λογικὸν ὄν, καὶ ὑπεύθυνον δι' ὅλας τὰς πράξεις του, καὶ ἔχοντα ὑπ' ὄψιν αἰώνια συμφέροντα.

Διὰ νὰ λάβωμεν ὀρθὴν ἰδέαν τῆς ἠθικῆς ὠφελείας τοῦ θεσμοθετήματος τούτου, χρειάζεται μόνον ν' ἀνακαλέσωμεν εἰς μνήμην ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἰς τὴν παροῦσαν κατάστασιν τῆς δοκιμασίας, περικυκλοῦται ὑπὸ πραγμάτων φύσει προσκαίρων, τὰ ὁποῖα προσβάλλουσιν εἰς τὰς αἰσθήσεις του καὶ ἀπασχολοῦσι τὴν προσοχήν του· ὅτι, πρὸς τούτοις, ἔχει ἐν ἑαυτῷ ἀθάνατόν τι μέρος, τὸ ὁποῖον ἐν τῷ μέσῳ ὅλων τούτων τῶν φθαρ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τῶν θεαμάτων, πρέπει νὰ ἑτοιμάζηται δι' ἄλλον κόσμον ἀόρατον καὶ αἰώνιον. Πόσον λοιπὸν ἐναργὲς εἶναι, κατὰ τὴν ἀληθῆ φύσιν τῶν πραγμάτων, ὅτι ἓν μέρος τοῦ χρόνου πρέπει ν' ἀποχωρίζηται διὰ ταύτην τὴν ἑτοιμασίαν· ὅτι ὄχι μόνον ἑκάστη ἡμέρα πρέπει νὰ περιέχῃ ὥραν ἰδιαιτέρας λατρείας, καὶ ὅτι τὸ πνεῦμα εὐσεβείας πρέπει νὰ συμπληροῖ ὅλας τὰς ἐργασίας τοῦ βίου, ἀλλὰ καὶ ὅτι εἰς συχνὴν περίοδον καιροῦ πρέπει νὰ παύωσιν ὁλοκλήρως αἱ πρόσκαιροι ἡμῶν ἐργασίαι, καὶ νὰ δοθῇ εὐκαιρία εἰς τὴν ψυχὴν νὰ συγκοινωνῇ ἐγκαίρως μὲ τὸν Ποιητήν της, καὶ νὰ διαπραγματεύεται ἐν ἡσυχίᾳ τὰ μέλλοντα, τὰ αἰώνια. Καὶ αὐτοὶ οἱ Ἰουδαῖοι ἐγνώριζον καλῶς ὅτι ἡ κατὰ σάββατον διορισθεῖσα σωματικὴ ἀνάπαυσις ἦτο ἀναγκαία πρὸς ἐνίσχυσιν καὶ ἀναψυχὴν τοῦ πνεύματος, τὸ ὁποῖον ἐνθαῤῥυνόμενον οὕτως, ἔμελλε ν' ἀπασχολῇ ἀμερίστους τὰς δυνάμεις του εἰς εὐσεβεῖς πράξεις. « Οὗτος εἶναι, » λέγει εἷς τῶν διδασκάλων των, « ὁ ἁγιασμὸς τοῦ σαββάτου, ν' ἀπασχολῆται δηλαδὴ τὸ πνεῦμα καθ' ἑαυτὸ τὴν ἡμέραν ταύτην, ὄχι εἰς κοσμι-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

κὰς ἐργασίας, ἀλλὰ μόνον εἰς *θεῖα πράγματα.* (1)

Δύνανται νὰ ἀντιτείνωσι τινὲς, ὅτι αἱ παρατηρήσεις αὗται εἶναι ἐφαρμοστέαι εἰς μόνους τοὺς ἀξιωθέντας τοῦ φωτὸς τῆς ἀποκαλύψεως, διότι μόνη ἡ φυσικὴ θρησκεία δὲν μᾶς διδάσκει σαφῶς τὸ περὶ ἀθανασίας δόγμα, καὶ δὲν ἀπαιτεῖ ἀπὸ τὸ λογικὸν ἡμῶν τὴν τήρησιν τοῦ σαββάτου. Πρὸς τὴν ἀντίρρησιν ταύτην ἱκανὴ ἀπόκρισις εἶναι, ὅτι ὁ Θεὸς *ἀπεκάλυψε* τὴν ἀλήθειάν του εἰς τοὺς προπάτορας ἡμῶν, καὶ τοὺς ἀπ' εὐθείας ἀπογόνους των, ὅτι διὰ τοῦτο, ἂν καὶ τὸ πεπτωκὸς ἡμῶν γένος ταχέως ἐβυθίσθη εἰς ἄγνοιαν τοῦ Ποιητοῦ καὶ διαφθορὰν, ὅμως ἡ καθαρὰ θρησκεία, καὶ τὸ *συνοδεῦον αὐτὴν σάββατον* ἀπέβλεπον ὅλον τὸ ἀνθρώπινον γένος. Ἦσαν καὶ εἶναι ἐφαρμοστέα εἰς πάντας τοὺς ἀνθρώπους. Δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν καὶ διὰ τοὺς προπάτορας ἡμῶν ὄντας πρὸ τῆς πτώσεως ἐν ἀθωότητι καὶ εἰρήνῃ πρὸς

(1) Aben Ezra apud Selden de jure Nat. et. Gent. lib. III. c. 13.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τὸν Θεὸν, ὅτι ἡ ἀφιέρωσις ἑκάστης ἑβδόμης ἡμέρας εἰς ἀνάπαυσιν ἦτο πρὸς αὐτοὺς καὶ χρέος καὶ προνόμιον. Βεβαίως εὐφραίνοντο εἰς συχνὴν περίοδον καιροῦ, ἀφιερωμένου εἰς ἀδιάκοπον μετὰ Θεοῦ συγκοινωνίαν, καὶ εἰς εὐχάριστον τῆς ἀθανασίας των ἀνάμνησιν. Εἰς ἄνθρωπον ὅμως πεπτωκότα, ὅστις πρέπει νὰ πορίζηται τὸν ἄρτον του ἐν ἱδρῶτι τοῦ προσώπου του, τοῦ ὁποίου αἱ ἐπιθυμίαι τείνουσι φυσικῶς εἰς γήϊνα καὶ σαρκικὰ πράγματα, ὅστις ἔχει τόσην ἀδυναμίαν καὶ εἶναι διεφθαρμένος τὴν καρδίαν, τοῦ ὁποίου ἡ πρὸς τὸν αἰώνιον κόσμον μετάβασις γίνεται διὰ τοῦ θανάτου· εἰς τοιοῦτον, λέγω, ὄν, ὑπὸ τοιαύτας περιστάσεις εὑρισκόμενον, ἑβδομιαῖον σάββατον καταπαύσεως καὶ θείας λατρείας δύναται καλῶς νὰ κριθῇ ἀναγκαιότατον. Τοῦτο, καθὼς πᾶν ἄλλο μέρος τοῦ ἠθικοῦ νόμου τοῦ Θεοῦ, εἶναι κυρίως ἁρμόδιον εἰς τὰς ἀνάγκας ἡμῶν, καὶ ἡ τήρησις αὐτοῦ εἶναι οὐσιώδης εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ εὐδαιμονίαν τῶν ἀνθρώπων.

Πρὸς τούτοις κατ' ἄλλο τι πρέπει νὰ θεωρῆται ἡ φύλαξις τοῦ σαββάτου ὡς θυσία εὐ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

πρόσδεκτος εἰς τὸν Θεὸν, καὶ ἀναγκαία πρὸς μόρφωσιν εἰς τὸν ἄνθρωπον θρησκευτικοῦ χαρακτῆρος. Εἶναι καρπὸς τῆς πίστεως εἰς τὸν Κύριον, ὅστις θέλει βεβαίως προβλέπει τὰς κοσμικὰς καθὼς καὶ τὰς πνευματικὰς χρείας τῶν λατρευόντων αὐτόν. Ἀπαιτεῖται ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον νὰ παύῃ ἀπὸ τὰς ἐργασίας του πᾶσαν ἑβδόμην ἡμέραν· διότι οὕτως αἰσθάνεται ὅτι καὶ πρὸς θεραπείαν τῆς σωματικῆς χρείας του δὲν ἐμπορεῖ νὰ ἐξαρτᾶται μόνον ἐκ τῆς ἰδίας του ἐνεργείας. Διὰ τῆς σιωπηλῆς νουθετήσεως τοῦ ἑβδομιαίου σαββάτου διδάσκεται νὰ ἔχῃ γαληνιαίαν ἐμπιστοσύνην εἰς τὸ ἔνδοξον Ὄν, τὸ ὁποῖον ἐκ τῆς προαιρετικῆς αὐτοῦ καὶ ἐλευθέρας εὐεργεσίας τρέφει τὸ στρουθίον, καὶ προνοεῖται περὶ τοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ μαρτυρία τῆς Γραφῆς, ὅτι ὁ Θεὸς τελειώσας τὸ ἔργον τῆς δημιουργίας ἐξεχώρισε τὴν ἑβδόμην ἡμέραν εἰς εὐσεβῆ χρῆσιν, μετὰ τοῦ ἐλλόγου καὶ ἀναγκαίου τῆς λατρείας παρέχει ἕνα ἰσχυρὸν συμπερασμὸν ὅτι ἐν τῷ μέσῳ τῆς γενικῆς διαφθορᾶς τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ὁ θεσμὸς οὗτος ἐξηκολούθει νὰ φυ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

λάττηται, καὶ πρὶν καὶ μετὰ τὸν κατακλυσμὸν, ἀπὸ τὴν Πατριαρχικὴν ἐκκλησίαν. Περὶ δὲ τῆς ὑπάρξεως τοιαύτης ἐκκλησίας ἐκ τῆς ἐποχῆς τῆς κοσμογονίας μέχρι Μωϋσέως, εἶναι διεσπαρμέναι διάφοροι νύξεις εἰς τὸ βιβλίον τῆς Γενέσεως. Σύντομος καὶ γενικὴ, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἡ θεόπνευστος αὕτη ἱστορία ἐμπεριέχει πολλὰς περιστατικὰς παρενθέσεις ἀφορώσας ἐν σύστημα θείας λατρείας, ἱερωσύνην, τόπους λατρείας, θυσιαστήρια, θυσίας, προσευχὰς, καὶ ἰδιαιτέρας θρησκευτικὰς τελετάς. (1). Ἦσαν καὶ κήρυκες εἰς τὰς ἀρχαίας ἐκείνας ἡμέρας. Ὁ Ἀπόστολος Πέτρος ὁμιλεῖ περὶ τῆς εἰς τὸν κόσμον διὰ τοῦ πνεύματος κηρύξεως τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν πρὸ τοῦ κατακλυσμοῦ· (2). καὶ τίς δύναται ν' ἀμφιβάλῃ ὅτι τοῦτο ἐγίνετο διὰ μέσου διωρισμένων λειτουργῶν; Ὁ αὐτὸς Ἀπόστα-

(1) Ἐκτεταμέναι ἀποδείξεις περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου ἀναφέρονται ἀπὸ τὸν I. I. Blunt, εἰς τὸ ὠφέλιμον σύγγραμμά του ἐπιγραφόμενον. On the veracity of the five books of Moses.

(2) Α'. Πέτ. γ'. 19.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

λος ὀνομάζει ἀλλαχοῦ τὸν Νῶε, « Κήρυκα δικαιοσύνης. » (1).

Πρὸς διατήρησιν λοιπὸν τοιούτου συστήματος λατρείας τὸ σάββατον φαίνεται ὅτι ἦτο οὐσιῶδες, οὔτε ἡ ἔλλειψις εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν Πατριαρχῶν ῥητῆς μνείας τοῦ σαββάτου σμικρύνει οὐσιωδῶς τὴν πιθανότητα ὅτι εἰς ταύτας τὰς περιστάσεις τφόρτι ἐφυλάττετο. Πρέπει πάντοτε νὰ ἐνθυμώμεθα ὅτι αἱ ἱστορίαι τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης εἶναι εἰς πολλώτατα μέρη καθ' ὑπερβολὴν συντετμημέναι, καὶ ὅτι ἡ σιωπὴ τούτων τῶν ἱστοριῶν περὶ ὁποιουδήποτε ὑποτιθεμένου γεγονότος, τὸ ὁποῖον πλαγία τις μαρτυρία καθιστάνει πιθανὸν, μόλις παρέχει βαθμόν τινα ἀποδείξεως, ὅτι τὸ τοιοῦτον δὲν ὑπῆρξε πραγματικῶς: ἐξεύρομεν ὅτι μετὰ τὴν κατοίκησιν τῶν Ἰσραηλιτῶν εἰς γῆν Χαναὰν, ὁ νόμος τοῦ Μωϋσέως, καὶ τὸ σάββατον, ὡς συνιστῶν μέρος αὐτοῦ, ἐγνωρίζοντο κοινῶς, καὶ εἶχον πλήρη ἰσχὺν, μ' ὅλον τοῦτο οὐδαμῶς ἀναφέρεται τὸ σάββατον εἰς τὸ βιβλίον τῶν

(1) Β'. Πέτ. β'. 5.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Κριτῶν, εἰς τὰ δύο βιβλία τοῦ Σαμουὴλ, καὶ εἰς τὸ πρῶτον βιβλίον τῶν Βασιλειῶν, τὰ ὁποῖα ἐμπεριλαμβάνουσι περίοδον πεντακοσίων ἐτῶν. Ὁμοίως καὶ ἡ περιτομὴ ἦτο τελετὴ κατὰ πολλὰ ἀξία λόγου καθ' ὅλον τὸν καιρὸν, τῆς Μωσαϊκῆς οἰκονομίας, ὅμως οὐδαμοῦ ἀναφέρεται ὁ θεσμὸς οὗτος εἰς ὅλην τὴν ἱστορίαν τῆς Ἱερᾶς Γραφῆς ἀπὸ τὰς ἡμέρας Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ μέχρις Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ.

Ἀλλ' ὅμως ἡ Πατριαρχικὴ ἱστορία διαλαμβάνει περιγραφὴν τινῶν περιστατικῶν, τὰ ὁποῖα μᾶς παρέχουσιν ὄχι ἀσημάντους νύξεις ὅτι τὸ σάββατον ἐφυλάττετο. Ὁ Κάϊν καὶ ὁ Ἄβελ περιγράφονται ὡς προσφέροντες τὰς θυσίας των εἰς τὸν Κύριον *μεθ' ἡμέρας* κατὰ τῶν ἑβδομήκοντα τὴν μετάφρασιν, κατὰ δὲ τὴν νέαν μετάφρασιν *μετὰ καιρόν τινα*, καὶ κατὰ τὸ Ἑβραϊκὸν κείμενον «εἰς τὸ τέλος τῶν ἡμερῶν». (1) Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ μόνη περίοδος ἡμερῶν ἡ προσημειωθεῖσα εἶναι ἡ τῆς ἑβδομάδος, εἶναι πιθανώτανον ὅτι

(1) Γέν. δ'. 3. Ἑβραϊστὶ μικὲτζ γιαμίμ.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

οὗτος ὁ τρόπος τῆς φράσεως δὲν δεικνύει τίποτε ἄλλο, εἰμὴ ὅτι προσέφερον τὰς θυσίας των καθ' ἣν ἡμέραν λήγει ἡ ἑβδομὰς, δηλαδὴ τὸ σάββατον.

Περὶ δὲ τῆς διαιρέσεως τοῦ καιροῦ εἰς ἑβδομάδας, ἀπαντῶμεν μίαν ἢ δύο νύξεις εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Νῶε. Εἶπεν ὁ Κύριος εἰς τὸν Νῶε, « Μετὰ ἑπτὰ ἡμέρας (ἢ μετὰ μίαν ἑβδομάδα) θέλω ἐπιφέρει τὴν βροχὴν ἐπὶ τῆς γῆς κτλ. » (1). Πάλιν ὅτε ἡ περιστερὰ τοῦ Νῶε « μὴ εὑρίσκουσα ἀνάπαυσιν τῶν ποδῶν της, » ἐπανέστρεψεν εἰς τὴν κιβωτὸν, πληροφορούμεθα ὅτι ὁ Νῶε σταθεὶς « ἔτι ἑπτὰ ἡμέρας, » ἐξαπέστειλεν αὐτὴν ἔξω· καὶ ἀφοῦ αὕτη ἐπέστρεψε μὲ κλάδον ἐλαίας ἔμεινε πάλιν τὴν αὐτὴν διωρισμένην περίοδον καιροῦ· « καὶ ἀνέμεινεν ἄλλας ἑπτὰ ἡμέρας, καὶ ἐξαπέστειλε τὴν περιστερὰν, ἥτις δὲν ἐπέστρεψε πλέον πρὸς αὐτόν. » (2).

Φαίνεται λοιπὸν ὅτι ὁ Νῶε ἠρίθμει τὸν καιρόν του δι' ἑβδομάδων, καὶ ὅτι ἡ ἑβδόμη

(1) Γέν. ζ'. 4.
(2) Γέν. η'. 10—12.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἡμέρα τῆς ἑβδομάδος ἦτο εἰς αὐτὸν, καθὼς εἰς τὸν Κάϊν καὶ Ἄβελ «τὸ τέλος τῶν ἡμερῶν.» Τοιαύτη τις διαίρεσις καιροῦ πρέπει βεβαίως νὰ ἦτο τεθεμελιωμένη εἰς τὴν παράδοσιν τῶν ἓξ ἡμερῶν τῆς δημιουργίας, *τελειωθεισῶν μὲ μίαν ἡμέραν καταπαύσεως.* Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ παράδοσις αὕτη εἶχε καταντήσει εἰς τὸν Νῶε διὰ πολλὰ μικροῦ ἀριθμοῦ προπατόρων, οἵτινες πιθανῶς ὅλοι ἦσαν προσκυνηταὶ τοῦ Κυρίου, φαίνεται ἀπίστευτον ὅτι αὐτὸς ἐδύνατο ν᾽ ἀγνοῇ ὅτι ἡ ἑβδόμη ἡμέρα ἦτο ἡγιασμένη, καὶ ὡσαύτως γινώσκων τοῦτο «ὁ κῆρυξ τῆς δικαιοσύνης,» νὰ ἀμελῇ τὴν φύλαξιν τῆς ἡμέρας.

Ἡ αὐτὴ συνήθεια ἤθελεν ἀναγκαίως καταβῇ μετὰ τῆς λατρείας τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ, δι᾽ ἐκείνης τῆς γραμμῆς τῶν ἀπογόνων τοῦ Νῶε, ἐπὶ τῶν ὁποίων ηὐδόκησεν ὁ Θεὸς νὰ διατηρῇ ὁρατὴν ἐκκλησίαν. Ἀναγινώσκομεν περὶ τοῦ Ἀβραὰμ ὅτι αὐτὸς «ὑπήκουσεν» εἰς τὴν «φωνὴν» τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐφύλαξε τὸ «πρόσταγμα» καὶ τὰς «ἐντολὰς» αὐτοῦ, τὰ «διατάγματα» καὶ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τοὺς « νόμους » αὐτοῦ. (1). Δὲν εἶναι θαυμαστὸν ὅτι ὁ Μανασσῆς Βὲν Ἰσραὴλ πεπαιδευμένος Ὁλλανδὸς Ἑβραῖος ἐξάγει ἐκ τούτου τοῦ χωρίου ὅτι ὁ Ἀβραὰμ ἐφύλαττε τὸ σάββατον· (2)· διότι τί ἄλλο παρὰ ταῦτα τὰ προστάγματα, τὰ διατάγματα, τὰς ἐντολὰς, ἢ τοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ ἔπρεπε πιθανώτερα νὰ σέβηται καὶ νὰ ὑπακούῃ τοιοῦτος ἀνὴρ οἷος ὁ Ἀβραάμ; (3). Εἰς ἓν Ἑβραϊκὸν βιβλίον καλούμενον Βερεσὶθ Ῥαββὰ βεβαιοῦται, ὅτι ὁ Ἰακὼβ ἐφύλαττε τὸ σάββατον (4)· τὸ αὐτὸ λέγεται ὑπό τινος τῶν Ῥαββίνων καὶ περὶ τοῦ Ἰωσήφ· (5), καὶ ἡ πιθανότης τούτων τῶν βεβαιώσεων δὲν φαίνεται μόνον ἐκ τοῦ καθαροῦ λόγου τῆς ὑποθέσεως, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰς ἐνδείξεις, τὰς ὁποίας παρέχει ἡ Ἁγία Γραφὴ, ὅτι ἀμφότεροι οὗτοι οἱ Πατριάρχαι ἐγνώριζον τὴν εἰς ἑβδομάδας διαίρεσιν τοῦ καιροῦ. Ὁ Ἰακὼβ δὶς ὑπηρέτησε τὸν Λάβαν διὰ τὴν Ῥαχὴλ

(1) Γέν. λς'. 5.
(2) Lib. de Creatione, in Selden.
(3) Ἰδὲ Selden de Jure lib. III. c. 13.
(4) Parash 79 in Selden·
(5) Bechai ad Beresith, fol. 37. col. 4. in Selden.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

«ἀνὰ ἑβδομάδα ἐνιαυτῶν,» περίοδον δηλαδή, τῆς ὁποίας ἡ ἀρίθμησις ἐξάγεται ἀναμφιβόλως ἐκ τῆς ἑβδομάδος τῶν ἡμερῶν (1). Καὶ ὁ Ἰωσὴφ ἀφιέρωσεν «ἑπτὰ ἡμέρας,» ἢ δι' ἄλλων λέξεων μίαν ὁλόκληρον ἑβδομάδα εἰς δημόσιον πένθος διὰ τὸν πατέρα του (2). Ἀβενέζρας, ἄλλος πεπαιδευμένος Ἰουδαῖος, ὑπολαμβάνει ὅτι ὁ Ἰὼβ ἐφύλαττε τὸ σάββατον, ἐπειδὴ «ἐπρόσφερε θυσίαν εἰς τὸ τέλος ἑπτὰ ἡμερῶν,» (3) καὶ δὲν εἶναι πολὺ ἔλλογον νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ ἡμέρα «καθ' ἣν οἱ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ ἦλθον νὰ παρουσιασθῶσιν ἔμπροσθεν τοῦ Κυρίου» ἦτο ἡ πρὸς θείαν λατρείαν καθιερωθεῖσα ἡμέρα, δηλαδὴ ἡ τοῦ σαββάτου; (4).

Πρὸς τούτοις ἡ ἀρχαία χρῆσις τοῦ σαββάτου, καὶ τὸ κῦρος αὐτοῦ, ἄνευ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ νόμου, ἀποδεικνύεται ἔτι καθαρώτερα ἐκ τῆς διακεκριμένης καὶ ἐμφαντικωτάτης γνωρίσεως αὐτοῦ, καιρόν τινα πρὸ τῆς παραδόσεως τοῦ

(1) Γέν. κθ'. 27—30.
(2) Γέν. ν'. 10.
(3) Ἰὼβ, ά. 5.
(4) Ἰὼβ, ά. 6. ϛ'. 11.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

νόμου ἀπὸ τοῦ ὄρους Σινᾶ. Εὐθὺς ἀφοῦ ἤρχισαν οἱ Ἰσραηλῖται τὴν ὁδοιπορίαν των διὰ τῆς ἐρήμου, ἐτρέφοντο ἐκ τοῦ μάννα, συλλέγοντες αὐτὸ καθ' ἑκάστην πρωΐαν «τὴν δὲ ἕκτην ἡμέραν, ἐσύναξαν τροφὴν διπλασίαν, δύο γομὸρ δι' ἕνα ἄνθρωπον· καὶ ἦλθον ὅλοι οἱ ἄρχοντες τῆς συναγωγῆς καὶ ἀνήγγειλαν τοῦτο εἰς τὸν Μωϋσῆν. Καὶ ἐκεῖνος εἶπέν εἰς αὐτοὺς, Τοῦτο εἶναι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ὁ Κύριος εἶπεν· Αὔριον εἶναι τὸ σάββατον, ἀνάπαυσις ἁγία εἰς τὸν Κύριον. Καὶ ἄφησαν αὐτὸ ἕως τὸ πρωΐ καθὼς ὁ Μωϋσῆς εἶχε προστάξει, καὶ δὲν ἐβρώμησεν οὐδὲ ἐστάθη σκώληξ εἰς αὐτό. Καὶ ὁ Μωϋσῆς εἶπε, Φάγετε αὐτὸ σήμερον· διότι σήμερον εἶναι σάββατον εἰς τὸν Κύριον· δὲν θέλετε εὑρεῖ αὐτὸ σήμερον εἰς τὴν πεδιάδα. Ἓξ ἡμέρας θέλετε συνάξει αὐτὸ, εἰς τὴν ἑβδόμην ὅμως ἡμέραν, ἥτις εἶναι σάββατον, εἰς ταύτην δὲν θέλει εὑρίσκεσθαι ποσῶς. Ἰδέτε ὅτι ὁ Κύριος σᾶς ἔδωκε τὸ σάββατον· καὶ διὰ τοῦτο εἰς τὴν ἕκτην ἡμέραν σᾶς δίδει ψωμίον δύο ἡμερῶν· μένετε λοιπὸν καθεὶς εἰς τὸν τόπον του· κανεὶς ἂς μὴ ἐκβαίνῃ ἔξω ἀπὸ τὸν τόπον του τὴν ἑβδόμην

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἡμέραν. Οὕτως ὁ λαὸς ἔκαμε κατάπαυσιν τὴν ἑβδόμην ἡμέραν. » (1).

Τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὴν Γένεσιν, Κεφ. Β'. 3. ὅτι δηλαδὴ ἡγίασεν ὁ Θεὸς τὴν ἑβδόμην ἡμέραν, συμφωνεῖ ἀκριβῶς μὲ τὸ ἀξιοσημείωτον ἐκεῖνο, ὅτι τὸ μάννα, τὸ θαυμάσιον δῶρον τοῦ Θεοῦ, ἐδιπλασιάζετο τὴν ἕκτην ἡμέραν, τὴν δὲ ἑβδόμην ἔπαυε. Τὸ πρᾶγμα τοῦτο, καὶ ἡ περὶ αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Μωϋσέως γενομένη ἐξήγησις, εἶχεν ἐναργὲς σκοπούμενον τὸ νὰ ἀναμιμνήσκωσιν εἰς τὸν λαὸν ἓν ἤδη ὑπάρχον θεσμοθέτημα, νὰ ἀνακαλῶσιν εἰς νοῦν θρησκευτικόν τι χρέος, τὸ ὁποῖον λησμονημένον ἴσως καθ' ὅλον τὸν καιρὸν τῆς Αἰγυπτιακῆς δουλείας, εἶχε τηρηθῆ ἀπὸ τοὺς προγόνους των, καὶ ἦτο πάντοτε μέρος τοῦ συστήματος τῆς ἀληθινῆς λατρείας. (2).

---

(1) Ἔξ. ις'. 22—30.

(2) Οἱ Ταλμουδισταὶ ἀπωθοῦσι τοῦτο τὸ ἐπιχείρημα διϊσχυριζόμενοι ὅτι ἡ πρώτη σύστασις τοῦ σαββάτου ὑπαινίττετο εἰς τὸ προλαβὸν κεφάλαιον, ὅπου μετὰ τὴν περιγραφὴν τῆς γλυκάνσεως τῶν ὑδάτων τῆς Μερρᾶς, λέγει ὁ Μωϋσῆς, « Καὶ ἐκεῖ ἔδωκε διὰ τὸν λαὸν παραγγελίαν » καὶ διάταγμα· καὶ ἐκεῖ ἐδοκίμασεν αὐτόν. » (Ἔξ. ιέ.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἡ διαίρεσις τοῦ καιροῦ εἰς ἑβδομάδας ἦτο ἀρκετὰ γνωστὴ εἰς τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας καὶ Ῥωμαίους, καὶ συνείθιζον νὰ διακρίνωσι τὰς ἑπτὰ ἡμέρας ὑπὸ τὰ ὀνόματα τῶν ἑπτὰ θεῶν, δηλαδὴ Ἡλίου, Σελήνης, Ἄρεως, Ἑρμοῦ, Διὸς, Ἀφροδίτης, καὶ Κρόνου. Ὁ Εὐσέβιος ἐσύναξεν ἀπὸ τὰ συγγράμματα τοῦ Πορφυρίου, ἑνὸς τῶν πρωϊμωτέρων ἐχθρῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἕνα ἀρχαιότατον Ἑλληνικὸν χρησμὸν ἀναφερόμενον ἀπὸ ἐκεῖνον τὸν συγγραφέα, εἰς τὸν ὁποῖον φαίνεται ἐναργῶς ἡ διαίρεσις αὕτη καὶ ἡ ὀνοματολογία, καὶ εἶναι ὁ ἑξῆς,

«Κλητίζειν Ἑρμῆν ἡ δ' Ἥλιον κατὰ ταῦτα
Ἡμέρη Ἡελίου, μήνην δ' ὅτε τῆς δε παρείη
Ἡμέρη, ἠδὲ Κρόνον, ἠδ' ἑξείης Ἀφροδίτην.»(1).

Ἐπικαλοῦ τὸν Ἑρμῆν εἰς τὴν ἡμέραν του, καὶ ὡσαύτως τὸν Ἥλιον τὴν ἡμέραν τοῦ Ἡλίου, τὴν δὲ Σελήνην πάλιν ὅταν ἔλθῃ ἡ ἡμέρα της,

---

25.) Εἶναι μ' ὅλον τοῦτο ἐναργὲς ὅτι ἐὰν τὸ σάββατον εἶχε συσταθῇ τόσον πολὺ ὕστερον, οἱ ἄρχοντες δὲν ἤθελον χρειασθῇ ἐξήγησιν τῆς διπλασιάσεως τοῦ μάννα τὴν ἕκτην ἡμέραν, καὶ τῆς παύσεως αὐτοῦ τὴν ἑβδόμην.

(1) Εὐσέβ. Εὐαγγελ. Προπαρασκ. βιβ. Ε'. Κεφ. 14.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τὸν δὲ Κρόνον καὶ τὴν Ἀφροδίτην, ἑκάτερον κατὰ τὴν τάξιν των.

Τοιαύτη τις συνήθεια ὑποτίθεται ὅτι ὑπῆρξε πολὺ ἀρχαιοτέρα μεταξὺ τῶν ἐθνῶν τῆς Βορείου Εὐρώπης, τῶν Γότθων δηλαδὴ, τῶν Κελτῶν, καὶ τῶν Σλάβων. Ταῦτα τὰ ἔθνη παρέλαβον πιθανῶς τὴν συνήθειαν ταύτην (ὡς πολλὰς ἄλλας, καὶ πολλὰ μέρη τῆς γλώσσης των) ἀπὸ τὴν Ἀνατολήν· καθότι πιστεύεται ἐλλόγως, ὅτι ἡ κατὰ ἑβδομάδας ἀρίθμησις τοῦ χρόνου καὶ ἡ εἰδωλολατρικὴ ὀνομασία τῶν ἡμερῶν, ἐπεκράτουν εἰς τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους εἰς τοῦτο τὸ μέρος τῆς γῆς, καὶ μάλιστα εἰς τὴν Χαλδαίαν καὶ Αἴγυπτον. Δίων ὁ Ῥωμαῖος ἱστορικὸς, λέγει ὅτι ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος συνήθεια ἔλαβεν ἀρχὴν εἰς τὴν Αἴγυπτον, καὶ ἐκεῖθεν εἰς τοὺς νεωτέρους χρόνους διεδόθη εἰς ὅλον τὸν κόσμον. (1). Ὁ Γρότιος ἐπιβεβαιόνει τὴν ἀρχήν της εἰς τὴν Αἴγυπτον ἐκ μαρτυρίας τοῦ Ἡροδότου. (2).

Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ἰδιαιτέρα αὕτη διαίρεσις τοῦ

---

(1) Βιβλ. 36. Selden de jure lib. III. c. 19.
(2) Ἡρ. βιβ. 2. — Γρότ. De Verit. lib. I.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

καιροῦ δὲν συμφωνεῖ μὲ κἀνέν ἀστρονομικὸν σημεῖον, καὶ βεβαίως ὄχι μὲ τὰς φαινομένας μεταβολὰς τῆς Σελήνης· καὶ ἐπειδὴ εἶναι ἀπίθανον ὅτι οἱ Αἰγύπτιοι, ἢ ὁποιονδήποτε ἄλλο ἔθνος τῶν ἀρχαίων ἐδανείσθησαν αὐτὴν ἀπὸ ἕνα τόσον καταφρονημένον λαὸν, ὁποῖοι ἦσαν οἱ Ἰσραηλῖται, δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ἡ διαίρεσις αὕτη ἐθεμελιοῦτο εἰς μίαν παράδοσιν περὶ τῶν ἀρχαίων ἑπτὰ ἡμερῶν. (1). Τοῦτο παρέχει πλαγίαν ἀπόδειξιν τῶν ἐν τῇ Μωσαϊκῇ ἱστορίᾳ ἀναφερομένων πράξεων τῆς δημιουργίας, μεταξὺ δὲ ἄλλου καὶ τοῦ ἁγιασμοῦ τῆς ἑβδόμης ἡμέρας. Ὅτι ἡ περίστασις αὕτη ἐτέλει τῳόντι μέρος τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος παραδόσεως, ἐπιβεβαιοῦται ἀπὸ διαφόρους ἀποδείξεις, φερούσας ἀκριβῶς εἰς τὸ σκοπούμενον.

Ὁ Εὐσέβιος εἰς τὰς Εὐαγγελικὰς Προπα-

---

(1) Ἐὰν, κατὰ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Ἰσαὰκ Νεύτωνος, οἱ Αἰγύπτιοι ἐδανείσθησαν τὴν παιδείαν των ἀπὸ τοὺς Ἐδωμίτας, ἡ ἐξακολούθησις τῆς παραδόσεως ταύτης ἐμπορεῖ νὰ ἰχνηλατηθῇ κατ' εὐθεῖαν διὰ τοῦ Ἡσαῦ εἰς τοὺς Πατριάρχας. Chronology of kingdoms. p. 208.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ρασκευάς του ἠρανίσθη μίαν διεξοδικὴν περικοπὴν ἀπὸ τὸ σύγγραμμα τὸ προσφερόμενον ὑπὸ τοῦ Ἀριστοβούλου, Ἰουδαίου Πλατωνικοῦ Φιλοσόφου, εἰς ἕνα τῶν Πτολεμαίων τῆς Αἰγύπτου περὶ τὸ 150 ἔτος Π. Χ. (1). Ὁ σκοπὸς τοῦ Ἰουδαίου εἶναι νὰ ὑψώσῃ τὰς παραδόσεις καὶ τὰς συνηθείας τοῦ ἔθνους του, καὶ νὰ δείξῃ ὅτι καὶ οἱ ἐθνικοὶ αὐτοὶ τὰς νομίζουσιν ἱεράς. Μετά τινα διαπραγμάτευσιν τοῦ ἔργου τῆς δημιουργίας, ὁμιλεῖ περὶ τοῦ κύρους καὶ τῆς τηρήσεως τῆς ἑβδόμης ἡμέρας, ὀνομάζων αὐτὴν « ἡμέραν φωτὸς καὶ σοφίας, εἰς τὴν ὁποίαν ἐθεωρήθη τετελειωμένη ἡ τάξις τῆς φύσεως, » ἡμέραν χαρισθεῖσαν εἰς τὸν ἄνθρωπον διὰ τὰ τέλη τῆς « θείας σοφίας. » Προχωρεῖ ἑπομένως ἀναφέρων χωρία ἐκ τῶν ποιημάτων Ὁμήρου καὶ Ἡσιόδου, εἰς τὰ ὁποῖα ἡ « ἑβδόμη ἡμέρα » περιγράφεται ὡς « ἱερά. »

« Πρῶτον ἔνη τετράς τε καὶ ἑβδόμη ἱερὸν ἦμαρ,
» Ἑβδομάτη δ' αὖθις, λαμπρὸν φάος ἠελίοιο. » (2).

---

(1) Evang. Præp. XIII. c. 12.
(2) Ἡσίοδος.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Πρῶτον εἶναι ἱερὰ ἡ ἡμέρα τῆς νέας σελήνης, ἱεραὶ ὡσαύτως ἡ τετάρτη καὶ ἡ ἑβδόμη, ἱερὰ πάλιν ἡ ἐβδόμη, λαμπρὸν φῶς τοῦ ἡλίου.

«Ἑβδομάτη δ' ἤπειτα κατῆλυθεν ἱερὸν ἦμαρ.» (1).

Ἔφθασεν ἔπειτα ἡ ἑβδόμη ἱερὰ ἡμέρα.

Εἶναι ἀμφίβολον ἂν τὰ χωρία ταῦτα ἀποβλέπωσι πραγματικῶς εἰς τὸ σκοπούμενον. Ὁ Ἡσίοδος, φαίνεται, χωρίζει τὴν τετάρτην καὶ τὴν ἑβδόμην ἡμέραν ὁμοῦ· ἐπειδὴ δὲ ἀναφέρει καὶ ἡμέραν τῆς νέας σελήνης, ἴσως ὁμιλεῖ ἐνταῦθα περὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ μηνός· καθότι ἡ τετάρτη ἡμέρα ἑκάστου μηνὸς λέγεται ὅτι ἦτο καθιερωμένη εἰς τὸν Ἑρμῆν, καὶ ἡ ἑβδόμη εἰς τὸν Ἀπόλλωνα. (2). Ὅσον δὲ περὶ τοῦ Ὁμήρου εἶναι πολλὰ χωρία τῶν ποιημάτων του ἐνδεικνύοντα ὅτι αὐτὸς πᾶσαν παρελθοῦσαν ἡμέραν καὶ ἑσπέραν ἐθεώρει *ἱερὰν*, τὸ ἐπίθετον τοῦτο ἱερὸς μετεχειρίζετο ὁ ποιητὴς μὲ μεγάλην ποιητικὴν ἐλευθερίαν καὶ ἄδειαν. Ὁ Ἀριστόβουλος ἀναφέρει τινὰς στίχους ἐκ τῶν τοῦ Λίνου, ἄλλου ἀρχαίου Ἕλ-

(1) Ὅμηρος.
(2) Selden de Jure, lib. iii. c. 17.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

λήνος Ποιήτοῦ, οἵτινες ἁρμόζουσι περισσότερον εἰς τὸν σκοπόν του.

«Ἑπτὰ δὲ πάντα τέτυκται ἐν οὐρανῷ ἀστερόεντι
»Ἐν κύκλοισι φανέντ' ἐπιτελλομένοις ἐνιαυτοῖς.»

Ὅλα τὰ εἰς τὸν ἔναστρον οὐρανὸν ἐποιήθησαν ἀνὰ ἑπτὰ, ἀνακυκλούμενα μὲ ἐπανερχομένους ἐνιαυτούς. Καθὼς φαίνεται ἐκ τούτου τοῦ χωρίου, ἐννοεῖ μίαν παντοτεινὴν κυκλοφορίαν εἰς ἑπτὰ, καὶ δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ἀποβλέπει πᾶσαν περιοδικὴν ἑβδόμην ἡμέραν ὅταν γράφῃ ὡς ἐφεξῆς·

« Ἑβδόμη εἶν' ἀγαθοῖς, καὶ ἑβδόμη ἐστὶ γενέθλη,
» Ἑβδόμη ἐν πρώτοισι, καὶ ἑβδόμη ἐστὶ τελείη. »

ἡ ἑβδόμη εἶναι μεταξὺ τῶν ἀγαθῶν, ἡ ἑβδόμη εἶναι γενεθλίων ἡμέρα, ἡ ἑβδόμη εἶναι τῶν πρώτων, καὶ ἑβδόμη εἶναι τελεία.

Κατὰ τὸν Κλήμεντα τὸν Ἀλεξανδρέα, ὅστις ἐπαναλαμβάνει τὸ ἐπιχείρημα τοῦ Ἀριστοβούλου, ἐρρέθησαν πολλὰ εἰς τὰ τοῦ Σόλωνος ἐλεγεῖα (σύγγραμμα μὴ σωζόμενον) περὶ τοῦ θείου χαρακτῆρος τῆς ἑβδόμης ἡμέρας. (1).

---

(1) Στρωμ. βιβλ. 5.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ὁ Λουκιανὸς (1) καὶ ὁ Αὖλος Γέλιος (2) ὁμιλοῦσι περὶ τῆς ἑβδόμης ἡμέρας ὡς ἡμέρας καθ' ἣν τὰ παιδία ἀλλάζουσι τὰ βιβλία των παίζοντα. Ὁ Σουετώνιος ἀναφέρει τὸ «σάββατον,» ὡς ἐκλεχθὲν ἀπὸ τὸν Διογένην τὸν Γραμματικὸν εἰς τὴν Ῥώμην διὰ τὰς δημοσίας του διατριβάς. (3). Ὁ Τίβουλος περιγράφει τὴν ἡμέραν τοῦ Κρόνου, δηλαδὴ, τὴν ἑβδόμην τῆς ἑβδομάδος ὡς ἱεράν.

«Saturni aut sacram me tenuisse diem:» (4)

Ἡ λέξις Γενέθλια, ἢ ἡμέρα Γενεθλίων, ἡ ἐπιτεθεῖσα εἰς τὴν ἑβδόμην ἡμέραν ὑπὸ τοῦ Λίνου, (ἢ κατὰ τὸν Κλήμεντα, ὑπὸ τοῦ Καλλιμάχου) σημαίνει ὅτι εἶναι ἡμέρα, καθ' ἣν ἑωρτάζετο ἡ γένεσις τοῦ κόσμου. Τοιαύτας λέξεις μετεχειρίσθη περὶ τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου καὶ Φίλων, Ἑβραῖος Πλατωνικὸς φιλόσοφος, ὅστις ἔζη εἰς τὴν Αἴγυπτον, σύγχρονος τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν. «Ἐπεὶ δ' ὁ σύμπας κόσμος ἐτελειώθη κατὰ τὴν ἑξάδος ἀριθμοῦ τε-

(1) Εἰς τὸν Ψευδολογ.
(2) Lib. xv. 11.
(3) In Nerone, 32.
(4) Eleg. 3. line 18.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

λείαν φύσιν, τὴν ἐπιοῦσαν ἡμέραν ἑβδόμην ἐσέμνυνεν ὁ πατὴρ ἐπαινέσας, καὶ ἁγίαν προσειπών· ἑορτὴ γὰρ οὐμιᾶς πόλεως ἢ χώρας ἐστὶν, ἀλλὰ τοῦ παντὸς, ἣν κυρίως ἄξιον καὶ μόνην πάνδημον ὀνομάζειν, καὶ τοῦ κόσμου γενέθλιον » (1). Ἀφοῦ δὲ ὁ σύμπας κόσμος ἐδημιουργήθη τελείως, λέγει οὗτος ὁ συγγραφεὺς, κατὰ τὴν τελείαν φύσιν τοῦ ἀριθμοῦ τῆς ἑξάδος, ὁ Πατὴρ ἀνέδειξε σεμνὴν τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν τὴν ἑβδόμην, ἐπαινέσας αὐτὴν καὶ ὀνομάσας ἁγίαν. Διότι ἑορτὴ εἶναι ὄχι μιᾶς πόλεως ἢ χώρας, ἀλλ' ὅλου τοῦ κόσμου, τὴν ὁποίαν μόνην ἀξίως δύναται νὰ ὀνομάζῃ τις καὶ πάνδημον, καὶ ἡμέραν γενεθλίων τοῦ κόσμου. Ὅσην ὀλιγωτέραν πίστιν καὶ ἂν δώσωμεν ἐξαιτίας τῆς μεγαλορρημοσύνης καὶ ὑπερβολῆς τούτου τοῦ συγγραφέως, δὲν δυνάμεθα μ' ὅλον τοῦτο νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ περὶ τῆς ὁμολογουμένης ἁγιότητος τῆς ἑβδόμης ἡμέρας μεταξὺ τῶν ἐθνικῶν διήγησίς του, ἦτο χωρίς τινος βάσεως. Ἡ διήγησις αὕτη ἐπιβεβαιοῦται καὶ ἀπὸ

(1) De munci opificio Ed. Mangeii, tom. i. p. 21.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τὸν Ἰώσηπον· « Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πλήθεσιν ἤδη πολὺς ζῆλος γέγονεν ἐκ μακροῦ τῆς ἡμετέρας εὐσεβείας· οὐδ' ἔστιν οὐ πόλις Ἑλλήνων οὐδητισοῦν, οὐδὲ βάρβαρος, οὐδὲ ἓν ἔθνος, ἔνθα μὴ τῆς ἑβδομάδος ἣν ἀργοῦμεν ἡμεῖς, τὸ ἔθος οὐ διαπεφοίτηκε » (1). Πρὸς τούτοις πρὸ πολλοῦ χρόνου ἤδη ἔδειξαν πολλὰ πλήθη πολὺν ζῆλον εἰς τὴν εὐσέβειαν ἡμῶν, καὶ δὲν ὑπάρχει οὐδεμία πόλις Ἑλλήνων οὔτε βαρβάρων, οὐδὲ κἀνὲν ἔθνος, ὅπου δὲν ἐπεκράτησεν ἡ συνήθεια τῆς ἑβδόμης ἡμέρας καθ' ἣν ἡμεῖς ἔχομεν ἀργίαν.

Τινὲς ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας δίδουσι παρομοίαν μαρτυρίαν. Θεόφιλος ὁ Ἀντιοχείας, (Μ. Χ. 168.) ὁμιλεῖ περὶ τῆς ἑβδόμης ἡμέρας τῆς ἑβδομάδος ὡς ἡμέρας, « ἣν πάντες ἄνθρωποι ὀνομάζουσι. » (2) Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρείας (Μ. Χ. 199,) λέγει ὅτι καὶ οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Ἑβραῖοι ἐθεώρουν ἱερὰν τὴν ἑβδόμην ἡμέραν, καθ' ἣν γίνεται ἀνακύκλησις πάντων τῶν

(1) Contra Apion. lib ii. § 39.
(2) Βιβ. Β'. Κεφ. 12.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ζωογονουμένων καὶ φυομένων. (1). Ὁ Τερτυλλιανὸς (M. X. 200,) λέγει, ὅτι ἦτο συνήθεια τῶν ἐθνικῶν νὰ ἀφιερόνωσι τὸ σάββατον εἰς ἀνάπαυσιν καὶ εὐωχίαν. (2).

Φαίνεται λοιπὸν ὅτι ἔχομεν ἤδη ἀνὰ χεῖρας ἱκανὰς ἀποδείξεις, ὅτι ἡ κατὰ ἑβδομάδας ἀρίθμησις τοῦ χρόνου παρὰ τοῖς ἐθνικοῖς, (συνήθεια, τῆς ὁποίας ἡ ἀρχαιότης εἶναι ἀνεξιχνίαστος), συνείχετο μὲ ἔννοιαν μᾶλλον ἢ ἧττον διακεκριμένην ὅτι ἡ ἑβδόμη ἡμέρα ἦτον ἱερά. Ὅθεν τοιαύτη ἔννοια, καθὼς καὶ αὐτὴ ἡ κατὰ ἑβδομάδας διαίρεσις πρέπει βεβαίως νὰ ἀποδίδεται μᾶλλον εἰς ἀρχαίαν τινὰ παράδοσιν, ἢ εἰς τὸ παράδειγμα τῶν Ἑβραίων, λαοῦ, ὅστις πρὸ τῆς διασπορᾶς του, ἦτο πολλὰ ὀλίγον γνωστὸς, καὶ μετέπειτα εἶχεν ὀλιγωτάτην τιμήν.

Ὅτι λοιπὸν τὸ σαββατικὸν σύστημα εἶναι μέρος τοῦ νόμου τοῦ Θεοῦ καθὼς ἐξ ἀρχῆς ἀπεκα-

---

(1) Καθ' ἣν ὁ πᾶς κόσμος κυκλεῖται τῶν ζωογονουμένων καὶ φυομένων Strom lib. v.

(2) Diem Saturni otio et victai decernunt. Apolog. cap. 16.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

λύφθη εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος, δυνάμεθα νὰ τὸ συμπεράνωμεν, διὰ τοὺς ἀκολούθους λόγους.

Πρῶτον. Διότι ὁ ἱερὸς ἱστορικὸς εὐθὺς μετὰ τὴν περιγραφὴν τῆς ἑξαημέρου δημιουργίας καὶ τῆς καταπαύσεως τοῦ Ποιητοῦ κατὰ τὴν ἑβδόμην, λέγει ῥητῶς, ὅτι ὁ Θεὸς εὐλόγησε τὴν ἑβδόμην ἡμέραν, καὶ ἡγίασεν αὐτὴν, δηλαδὴ ἀφιέρωσεν αὐτὴν εἰς ἁγίαν χρῆσιν.

Δεύτερον. Διότι τὸ θεσμοθέτημα τοῦτο θεμελιοῦται εἰς θεῖον παράδειγμα, τὸ προαναμνησθὲν, αὐτοῦ τοῦ Παντοδυνάμου.

Τρίτον. Διότι ὡς πρὸς τὴν καθαυτὸ φύσιν τῶν πραγμάτων ἓν τοιοῦτον θεσμοθέτημα εἶναι ἐπάναγκες πρὸς τὴν χρεωστουμένην τακτικὴν λατρείαν τοῦ Ποιητοῦ μας, καὶ πρὸς τὴν δραστήριον βελτίωσιν τοῦ ἐν ἡμῖν ἀθανάτου ὄντος, καὶ οὕτω συμφώνως πρὸς τὴν καθαρὰν ἐκείνην θεολογίαν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν εἶναι ἀχώριστον, δύναται νὰ ἐφαρμόζηται εἰς τὰς ἀνάγκας πάντων τῶν ἀνθρώπων διὰ παντὸς αἰῶνος.

Τέταρτον. Διότι ἐμπεριλαμβάνει εὐπρόσδεκτον ἄσκησιν τῆς εἰς Θεὸν πίστεως, ὅστις εὐ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

δοκεῖ νὰ προνοῆται περὶ τῶν ἀναγκῶν τῶν ἀνθρώπων χωρὶς νὰ ἀπαιτῇ, μήτε ἀπὸ αὐτοὺς, μήτε ἀπὸ τὰ εὐτελέστερα πλάσματα, ἐπὶ τῶν ὁποίων αὐτοὶ κυριεύουσιν, αἰώνιον διαδοχὴν ἐργασίμων ἡμερῶν.

Πέμπτον. Διότι ἐκ τῆς ποικιλίας τῶν εἰς τὴν τῶν Πατριαρχῶν ἱστορίαν ἐμπεριεχομένων νύξεων, καθὼς καὶ ἐκ τῆς ἀληθείας, ὅτι ἡ τήρησις τοῦ σαββάτου ἐπροστάζετο εἰς τοὺς Ἰσραηλίτας, ὡς ἤδη γνωστὸν σχεδὸν ἔθιμον, συμπεραίνεται ὅτι πρὸ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ νόμου τὸ θεσμοθέτημα τοῦτο ἐφυλάττετο ὑπὸ τῶν δούλων τοῦ Ἰεοβᾶ καὶ πρὶν καὶ μετὰ τὸν κατακλυσμόν.

Ἕκτον. Διότι ἡ μεταξὺ τῶν ἐθνικῶν καὶ μάλιστα τῶν Ἀνατολικῶν ἐθνῶν ἐπικρατοῦσα κατὰ ἑβδομάδας διαίρεσις τοῦ χρόνου, (ἡνωμένη ἀκόμη μὲ ἔννοιαν τοῦ ὅτι ἡ ἑβδόμη ἡμέρα τῆς ἑβδομάδος ἦτο ἁγία,) βεβαιόνει τὴν ἀρχαιότητα, καὶ τὸ ἀνέκαθεν κῦρος τοῦ σαββάτου.

Τέλος, εἶναι ἀναγκαῖον νὰ διακρίνωμεν καλῶς τὰς διδασκαλίας τῆς ἀληθοῦς θρησκείας καὶ τὰς δεισιδαιμονίας ὡς πρὸς τὸ παρὸν ἀν-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τικείμενον. Ἤθελον προτείνει ὅτι εἶναι ἐναντίον τῶν Ἁγίων Γραφῶν, ἐνταυτῷ καὶ δεισιδαιμονικὸν νὰ φαντασθῶμεν ὅτι ἀνωτέρα τις ἁγιότης προσκολλᾶται πραγματικῶς εἰς μίαν τῶν ἡμερῶν τῆς κυκλοφορούσης ἑβδομάδος ὑπὲρ τὰς ἄλλας. Τὸ πάλαι κατὰ τὸν Ὅμηρον πᾶσα παρελθοῦσα ἡμέρα καὶ ἑσπέρα ἦτον ἱερά· τοῦτο ἁρμόζει περισσότερον εἰς τὸν χριστιανὸν, ὅστις γνωρίζει ὅτι εἶναι ὁ Θεὸς, τὸν ὁποῖον λατρεύει, *παντοχοῦ παρὼν*, καὶ ἡ πρόνοια αὐτοῦ *παντοτεινή*. Οὔτε εἶναι δυνατὸν νὰ λύσωμεν τὸ ζήτημα, ἂν τὸ σάββατον, τὸ ὁποῖον δυνάμεθα νὰ ὑπολάβωμεν ὅτι ἐφυλάττετο ἀπὸ τοὺς Πατριάρχας, ἦτο τῳόντι ἡ ἑβδόμη ἡμέρα τῆς ἑβδομάδος, καὶ ἐμετρεῖτο ἀπ' ἀρχῆς τοῦ κόσμου. Εἶναι δὲ φανερὸν ὅτι εἰς τὸ διάστημα τῶν αἰώνων, ἦτον εὔκολον νὰ τύχωσι περιστάσεις, δυνάμεναι νὰ συγχέωσι τὴν ἀπαρίθμησιν· καὶ ὅτι τὸ ζήτημα τοῦτο δὲν φέρει τινὰ πραγματικὴν ὠφέλειαν εἰς τὸ σκοπούμενον. Δὲν πρέπει ὅμως νὰ λησμονήσωμεν ὅτι ἀπὸ μόνην τὴν περὶ τὸν ἄξονα περιστροφὴν τῆς γῆς εἶναι ἀδύνατον νὰ φυλάτ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τωσι τὸ σάββατον πάντες οἱ ἄνθρωποι κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον.

Πᾶν δὲ ὅ,τι δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ἀπὸ τὸ ὅτι ἡγίασεν ὁ Θεὸς τὴν ἑβδόμην ἡμέραν, καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι ἐσύστησε σάββατον πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, κατὰ τὸ ἑαυτοῦ παράδειγμα· πᾶν ὅ,τι δυνάμεθα νὰ συνάξωμεν ἀπὸ τὴν φύσιν καὶ τὸν λόγον τῆς ὑποθέσεως, ἢ ἀπὸ τὸ παράδειγμα τῶν δούλων τοῦ Κυρίου καθ' ὅλους τοὺς αἰῶνας, εἶναι ὅτι εἰς τὴν φορὰν τοῦ καιροῦ ὁ Θεὸς ἀντιποιεῖται πᾶσαν διακυκλουμένην *ἑβδόμην ἡμέραν* ὡς ἰδιάζουσαν εἰς ἑαυτόν. Μὲ τὴν τελείαν ἐκείνην σοφίαν, καθ' ἣν σταθμίζει ἀκριβῶς ὅλα τὰ καθήκοντα τοῦ ἀνθρώπου, παρήγγειλε τὸ μόριον τοῦτο τοῦ χρόνου νὰ ἦναι καθιερωμένον εἰς θρησκευτικὴν χρῆσιν, χωρὶς νὰ διακοπῇ *ἀπ' οὐδεμιᾶς κοσμικῆς κλήσεως*. Κατὰ τὴν ἀληθῆ ἐκείνην ἔννοιαν καθ' ἣν ζητεῖ τὴν εὐδαιμονίαν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἔτι δὲ καὶ τῶν ὑποδεεστέρων ζώων, ἐξέδωκεν, ὡς νομίζω, διάταγμα αἰώνιον, *Ὅτι πάσας ἓξ ἡμέρας ἐργασίας*, πρέπει νὰ διαδέχεται *ἑβδόμη ἡμέρα τῆς κατα*παύσεως.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΜΩΣΑΙΚΟΥ ΣΑΒΒΑΤΟΥ

Ὅτε ἐπὶ τῆς γενικῆς διαφθορᾶς τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ηὐδόκησεν ὁ Θεὸς νὰ ἐκλέξῃ ἓν μόνον ἔθνος, καὶ δι' αὐτοῦ νὰ διατηρήσῃ ἐν τῷ κόσμῳ τὴν γνῶσιν τῆς ἀληθείας του, τότε ἀνενέωσε τὴν ἐξωτερικὴν ἐκείνην ἀποκάλυψιν τοῦ νόμου του, ὅστις ἀναμφιβόλως ἐχορηγήθη εἰς τοὺς προπάτορας ἡμῶν. Εἶναι πιθανὸν ὅτι ἐλησμόνησαν οἱ Ἰσραηλῖται κατὰ τὴν μακρὰν καὶ ἀδιάκοπον δουλείαν των ἐπὶ ξένης γῆς πολλὰς τῶν ἱερωτάτων παραδόσεων, καὶ ἐβυθίσθησαν εἰς μεγάλην ἀμάθειαν καὶ σκότος. Ὅθεν τὰ θαύματα τὰ γενόμενα πρὸ τῆς ἐξόδου των ἐξ Αἰγύπτου, καὶ μάλιστα τὸ κατὰ τὴν ἐρυθρὰν θάλασσαν, τὸ ὑπερέχον ὅλα, ἦσαν πολλοῦ λόγου ἄξια, ὄχι μόνον ὡς μέσα τῆς ἐλευθερώσεώς των, ἀλλ' ὡς νέα δείγματα τῆς ἀληθείας τῆς πατρῴας θρησκείας των. Ἐλθόντες κατὰ τοῦτον τὸν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τρόπον εἰς συνάφειαν, διὰ νὰ εἴπω οὕτω, μετὰ τοῦ Κυβερνήτου τοῦ σύμπαντος, καὶ τεταπεινωμένοι ὑπὸ τὴν φανερωθεῖσαν πολλαχῶς δύναμίν του, ἦσαν ἡτοιμασμένοι νὰ λάβωσι τὰς προφορικὰς καὶ γραπτὰς διακοινώσεις τῆς θελήσεώς του, διὰ τῶν ὁποίων ἔμελλε νὰ κανονισθῇ ἡ μέλλουσα αὐτῶν διαγωγή.

Εἶναι μία ἀξιοσημείωτος ἀλήθεια, ὅτι ἡ φύλαξις τοῦ σαββάτου ἦτο τὸ πρῶτον ἠθικὸν χρέος, τὸ ὁποῖον ἐπεβλήθη τότε εἰς αὐτούς· ἐπαρατηρήσαμεν ἤδη ὅτι ὅτε τὸ μάννα ἐδίδετο εἰς διπλῆν ποσότητα τὴν ἕκτην ἡμέραν τῆς ἑβδομάδος, καὶ ἔπαυε νὰ πίπτῃ τὴν ἑβδόμην, τὸ σαββατικὸν σύστημα ἀνεπολεῖτο ἐκ νέου εἰς τὴν μνήμην αὐτῶν· καὶ διεσαφηνίζετο εἰς αὐτοὺς καθαρὰ ὅτι πᾶσα διακυκλουμένη ἑβδόμη ἡμέρα ἔπρεπε τοῦ λοιποῦ νὰ ἀφιερωθῇ εἰς ἁγίαν τινὰ ἀνάπαυσιν, καὶ εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Θεοῦ.

Μετὰ ταῦτα δὲ, ὅτε ὁ ἠθικὸς νόμος ἐδόθη ἐπὶ τοῦ ὄρους Σινᾶ, μὲ ἀκουστὴν φωνὴν τοῦ ἰδίου Ἰεοβᾶ, παρηγγέλθη ἡ φύλαξις τοῦ σαββάτου, ὡς ἓν ἀπὸ τὰ οὐσιώδη μέρη τούτου τοῦ νόμου, καὶ εἰσήχθη διὰ τῆς λέξεως ἐνθυ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

μοῦ. « Ἐνθυμοῦ τὴν ἡμέραν τοῦ σαββάτου, διὰ νὰ ἁγιάζῃς αὐτήν. Ἓξ ἡμέρας θέλεις ἐργάζεσθαι καὶ εἰς αὐτὰς θέλεις κάμνει ὅλα σου τὰ ἔργα· ἡ ἡμέρα ὅμως ἡ ἑβδόμη εἶναι σάββατον Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου· κανὲν ἔργον δὲν θέλεις κάμνει εἰς ταύτην, οὔτε σὺ, οὔτε ὁ υἱός σου, οὔτε ἡ θυγάτηρ σου, οὔτε ὁ ὑπηρέτης σου, οὔτε ἡ θεράπαινά σου, οὔτε τὸ κτῆνός σου, οὔτε ὁ ξένος σου, ὅστις εἶναι μέσα εἰς τὰς θύρας σου· διότι εἰς ἓξ ἡμέρας ὁ Κύριος ἔκαμε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, τὴν θάλασσαν, καὶ ὅλα ὅσα εἶναι εἰς αὐτὰ, εἰς δὲ τὴν ἑβδόμην ἡμέραν κατέπαυσε· διὰ τοῦτο ὁ Κύριος εὐλόγησε τὴν ἡμέραν τοῦ σαββάτου, καὶ ἡγίασεν αὐτήν. » (1).

Δὲν δύναται νὰ ὑπάρχῃ τίποτε ψηλαφητότερον ἀπὸ τὴν διάκρισιν τὴν διατρουμένην εἰς τὰς Γραφὰς μεταξὺ τῶν δέκα ἐντολῶν τῶν οὕτω δοθεισῶν ἐπὶ τοῦ ὄρους Σινᾶ, καὶ τῶν πολιτικῶν καὶ ἱεροτελεστικῶν θεσμοθετημάτων τοῦ Μωσαϊκοῦ κώδηκος. Αἱ μὲν ἦσαν νόμοι, σύγχρονοι μὲ τὸν κόσμον αὐτὸν, προ-

(1) Ἔξ. κ'. 8—11.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

σαρμοστέοι εἰς πάντας τοὺς ἀνθρώπους, καὶ οὐσιώδεις πρὸς διατήρησιν τῆς ἀληθινῆς θεολογίας καὶ δικαίας διαγωγῆς· τὰ δὲ καίτοι ἀναμεμιγμένα μὲ ἠθικόν τι, (ἢ ἐκ τούτων τῶν νόμων παραγόμενα,) ἀπέβλεπον τὴν ἐθνικὴν εὐδαιμονίαν, καὶ προσηρμόζουτο ἰδίως εἰς θρησκευτικὰς περιστάσεις τῶν Ἑβραίων. Ὅθεν αἱ ἐντολαὶ ἐλαλήθησαν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Κυρίου μὲ δρατὴν καὶ τρομερὰν ἔνδειξιν τῆς δόξης του, ἐνῷ τὰ θεσμοθετήματα ταῦτα διεκοινώθησαν εἰς τὸν λαὸν μόνον διὰ μέσου ἀνθρώπου νομοθέτου· ἐπ' αὐτῷ τῷ λόγῳ, ὁπότε τὸ μὲν πολιτικὸν μέρος τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου παρεδόθη εἰς τοὺς ἄρχοντας, τὸ δὲ ἱεροτελεστικὸν εἰς τοὺς ἱερεῖς, καὶ ἕκαστον διετηρεῖτο σταθερῶς ὡς χρειῶδες πρὸς τὸν ἴδιόν του σκοπὸν, οἱ κήρυκες τῆς δικαιοσύνης εὐφραίνοντο μένοντες πάντοτε εἰς τὸ ἠθικὸν μέρος τούτου τοῦ νόμου, δηλαδὴ εἰς τὰς δέκα ἐντολὰς καὶ ὡς πρὸς τὰς ἀρχάς των, καὶ ὡς πρὸς τὰ μέρη των. Αὐταὶ ἦσαν τὸ κύριον θέμα τῶν ἐπιπλήξεων, τῶν παρακλήσεων, καὶ τῶν νουθεσιῶν τῶν προφητῶν.

Κατὰ ταύτην τὴν πρόσοψιν θεωρουμένου

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τοῦ ἀντικειμένου, ἀδύνατον φαίνεται νὰ χωρισθῇ ἡ τετάρτη ἐντολὴ ἀπὸ τὰς προηγουμένας καὶ τὰς ἑπομένας. Ἐδόθη μὲ τὴν αὐτὴν σεμνότητα ὡς καὶ αἱ λοιπαὶ, καὶ ἐνεγράφη εἰς τὴν πλάκα τῆς διαθήκης ἀπὸ τὸν αὐτὸν δάκτυλον. Πρέπει πρὸς τούτοις νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι προσηκόντως ἐκπαιραιόνει τὴν πρώτην πλάκα τῆς διαθήκης, καὶ εἰσάγει ὁμοίως μὲ τοσαύτην ἁρμοδιότητα τὴν δευτέραν. Ἡ πρώτη πλὰξ ἀναφέρεται πρὸς τὴν λατρείαν τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ· κηρύττει τὴν ἑνότητα αὐτοῦ, καὶ τὴν ἁγιότητα τοῦ ὀνόματός του, καὶ ἀπαγορεύει πᾶσαν εἰδωλολατρείαν. Πῶς λοιπὸν ἐδύνατο καλλίτερον νὰ ἐκπεραιωθῇ εἰμὴ μὲ τὸν νόμον τοῦ σαββάτου, ὅστις καθιστᾷ τὴν τακτικὴν λατρείαν τοῦ Θεοῦ πρακτὴν, ὑποχρεῶν ἡμᾶς νὰ διακόψωμεν τὴν σειρὰν τῶν κοσμικῶν ἀπασχοληματων, καὶ νὰ χωρήσωμεν μίαν ἡμέραν ἐκ τῶν ἑπτὰ εἰς τοῦτον τὸν σκοπόν; Οὕτω πάλιν ἡ δύναμις τῆς δευτέρας πλακὸς, ἥτις παριστάνει τὰ ἠθικὰ καθήκοντα ἀνθρώπου πρὸς ἄνθρωπον θέλει εὑρεθῇ ὅτι συνίσταται εἰς ἀνάμνησιν τοῦ *Δημιουργοῦ* τοῦ παντός· διότι τὰ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

καθήκοντα ταῦτα θεμελιοῦνται μόνον εἰς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ θέλησιν. Ὅθεν τὸ σάββατον ἦτο μέσον προσδιωρισμένον διὰ νὰ ἐνθυμίζῃ τὸν ἄνθρωπον διηνεκῶς, ὅτι εἶναι πλάσμα, καὶ ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ὁ Πλάστης καὶ Κύριός του. Ἦτο λόγος κοινὸς μεταξὺ τῶν Ταλμουδιστῶν, ὅτι «ὁ ἀθετῶν τὸ σάββατον εἶναι ὅμοιος μὲ τὸν ἀθετοῦντα ὅλον τὸν νόμον.» Ὁ Ῥαββὶ Λευΐς, ὁ ἐκ Βαρκίνου (Barcelona) ἐκλαμβάνει σκοπὸν τοῦ σαββάτου τῶν Ἰσραηλιτῶν τὸ «ὅτι μὴ ἔχοντες ἄλλην ἀσχολίαν ἠδύναντο νὰ ἔχωσι κατὰ νοῦν ὅτι ὁ κόσμος εἶχεν ἀρχὴν τὸ ὁποῖον εἶναι ἓν νῆμα ἐπισύρον ὅλας τὰς βάσεις τοῦ νόμου.» (1). Ἑπομένως εὑρίσκομεν ὅτι, ἐνῷ μέγα μέρος τοῦ *ἱεροτελεστικοῦ* νόμου ἐσυστήθη ἀπὸ τὸν Μωϋσῆν κατὰ πρόβλεψιν ὅτι ἤθελον τεθῆ εἰς πρᾶξιν μετὰ τὴν ἀποκατάστατιν τῶν Ἰσραηλιτῶν εἰς τὴν γῆν Χαναάν, τὸ σάββατον ἐφυλάττετο αὐστηρῶς καὶ ἐπ' αὐτῆς τῆς ὁδοιπορίας των εἰς τὴν ἔρημον (2).

(1) Ἰδὲ Patrick on Exod. xx, 9 — 12. καὶ Numb. xv, 35.

(2) Ἐξ. ις'. — Λρ. ιέ. 32.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἐθεωρεῖτο προσέτι τὸ σάββατον ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους Ἰουδαίους καθηγητὰς ὡς πρόξενον μεγάλης πραγματικῆς ὠφελείας· ἀμφισβητεῖται μὲν ἂν ἐπὶ Μωϋσέως οἱ Ἰσραηλῖται εἶχον εὐκρινεῖς θεωρίας τοῦ περὶ ἀθανασίας δόγματος, ἀναμφισβήτητον ὅμως εἶναι ὅτι καθ' ὅσον προώδευον εἰς θρησκευτικὰς γνώσεις ἐδιδάσκοντο νὰ προσδοκῶσι μέλλουσάν τινα κατάστασιν, εἰς τὴν ὁποίαν οἱ δίκαιοι ἔπρεπε ν' ἀνταμειφθῶσι κατὰ τὰ ἔργα των. Ὅθεν τὸ σάββατον ἐθεωρεῖτο ὡς δίδον βαρύτητα εἰς ὅλον τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ, ἐνθυμίζον τὸν λαὸν τυπικῶς *τὴν αἰώνιόν των ἀνάπαυσιν*. «Τὸ σάββατον,» λέγουσιν οἱ Ῥαββῖνοι, «ἐδόθη εἰς τύπον μελλούσης αἰωνιότητος·» (1). «Ἡ περὶ σαββάτου ἐντολὴ,» λέγει ὁ Ἀβαρβανέλης (Abarbanel,) ὄχι μόνον δηλοῖ τὸ θεμελιῶδες ἄρθρον τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου, ἀλλὰ καὶ δεικνύει πνευματικόν τινα κόσμον ὅπου θέλει εἶσθαι ἡ ἀληθὴς ἀνάπαυσις, καὶ πραγματικὴ κληρονομία. Ἐκεῖ θέλει εἶσθαι ἡ ἀ-

(1) Ἰδὲ Buxtorf florileg. Aeb. 299.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ληθὴς κατάπαυσις ἡμῶν ἀπὸ τοὺς σωματικοὺς κόπους καὶ μόχθους.» (1).

Ἐπειδὴ δὲ ὁ περὶ σαββάτου νόμος ἦτο ἀχωρίστως συνηνωμένος μὲ τὸ ὑπόλοιπον τοῦ Δεκαλόγου, ἐσχημάτιζεν, ὡς πρὸς τοὺς ἄλλους ἠθικοὺς νόμους τσῦ Θεοῦ, προηγητικὸν ἀντικείμενον προφητικῆς νουθεσίας. Ὁ Ἡσαΐας φαίνεται ὅτι θέτει εἰς τὴν αὐτὴν στάθμην τὸ «φυλάττειν τὸ σάββατον καὶ τὸ φυλάττειν κρίσιν·» (2) καὶ εὐθὺς ἔπειτα ἀναφέρει τὸ πρῶτον εἰς ἄμεσον συνάφειαν μὲ τὴ «κρατεῖν τὴν διαθήκην» τοῦ Θεοῦ. (3) Πάλιν διὰ τοῦ αὐτοῦ προφήτου λέγει ὁ Κύριος, «Ἐὰν ἀποστρέψῃς τὸν πόδα σου ἀπὸ τὸ σάββατον, ἀπὸ τὸ νὰ κάμνῃς τὰ θελήματά σου εἰς τὴν ἁγίαν μου ἡμέραν, καὶ ὀνομάζῃς τὸ σάββατον τρυφὴν, ἁγίαν (ἡμέραν) τοῦ Κυρίου, ἔντιμον, καὶ τιμᾷς αὐτὸ μὴ ἀκολουθῶν τοὺς ἰδικούς σου δρόμους, μηδὲ εὑρίσκων (εἰς αὐτὸ) τὸ ἰδικόν σου θέλημα, μηδὲ λαλῶν τοὺς ἰδικούς σου λόγους· τότε θέλεις

(1) On Exod. xxxi. 13.
(2) Ἡσ. νς'. 2.
(3) Ἡσ. νς'. 6.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

εὐφραίνεσθαι εἰς τὸν Κύριον· καὶ ἐγὼ θέλω σὲ κάμει νὰ περνᾷς ὡς ἔφιππος τοὺς ὑψηλοὺς τόπους τῆς γῆς, καὶ νὰ τρέφεσαι μὲ τὴν κληρονομίαν τοῦ πατρός σου Ἰακώβ· διότι τὸ στόμα τοῦ Κυρίου ἐλάλησε ταῦτα.» (1) Μὲ τοῦτο τὸ ὡραῖον χωρίον δύνανται νὰ παραβληθῶσιν οἱ λόγοι τοῦ Ἱερεμίου «Ἀλλ' ἐὰν ὑπακούσητε εἰς ἐμὲ, λέγει ὁ Κύριος, ὥστε νὰ μὴ ἐμβάζητε φορτίον διὰ τῶν πυλῶν τῆς πόλεως ταύτης τὴν ἡμέραν τοῦ σαββάτου, ἀλλὰ νὰ ἁγιάζητε αὐτὴν μὴ κάμνοντες εἰς αὐτὴν καμμίαν ἐργασίαν, τότε θέλουσιν ἐμβῆ διὰ τῶν πυλῶν τῆς πόλεως ταύτης βασιλεῖς καὶ ἄρχοντες καθήμενοι ἐπάνω εἰς τὸν θρόνον τοῦ Δαβὶδ, ἐποχούμενοι εἰς ἁμάξας καὶ ἵππους, αὐτοὶ καὶ οἱ ἄρχοντες αὐτῶν, οἱ ἄνδρες τοῦ Ἰούδα, καὶ οἱ κάτοικοι τῆς Ἱερουσαλήμ· καὶ ἡ πόλις αὕτη θέλει κατοικεῖσθαι εἰς τὸν αἰῶνα.» (2).

Ἡ εἰς ταύτας τὰς περικοπὰς πρεσβευομένη ἀρχὴ εἶναι σαφεστάτη, ὅτι ἡ ἑβδόμη ἡμέρα ἀπαιτεῖται ἀπὸ τὸν Κύριον Ἰεοβᾶ ὡς κατ'

(1) Ἡσ. νή. 13. 14.
(2) Ἱερεμ. ιζ'. 24, 25.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἐξοχὴν ἰδική του, ὅτι αἱ ὧραι αὐτῆς πρέπει ν' ἀφιερόνωνται εἰς κατάπαυσιν καὶ εἰς θρησκείαν, καὶ ὅτι δὲν πρέπει νὰ διαστραφῇ ἀπὸ τὴν ὀρθήν της χρῆσιν χάριν διασκεδάσεως, ἢ ἐργασίας. Τὸ νὰ βαστάζωσι φορτία διὰ τῶν πυλῶν τῆς Ἱερουσαλὴμ, ἦτο περίστασις συνδεδεμένη μὲ τακτικὴν σειρὰν τοῦ *ἐμπορίου*, καὶ οἱ ἀσχολούμενοι εἰς τοῦτο τὸ ἔργον τὴν ἡμέραν τοῦ σαββάτου, παρέβαινον αὐθαδῶς τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ, μεταχειριζόμενοι εἰς ἀπόλαυσιν κοσμικοῦ συμφέροντος τὴν περιοδον ἐκείνην τοῦ χρόνου τὴν ὁποίαν αὐτὸς ἀπεχώρισε δι' ἑαυτόν. Ἀπηρνήθησαν διὰ μιᾶς καὶ τὴν εἰς τὸν Κύριον πίστιν, καὶ τὴν εἰς τὸ θέλημα αὐτοῦ ὑπακοήν.

Τὸ μέρος τοῦτο σαφηνίζεται ἀπὸ μίαν περικοπὴν τῆς Ἱστορίας τοῦ Νεεμίου, ὅστις ἦτο ζηλωτὴς παντὸς τοῦ νόμου τοῦ Θεοῦ, καὶ ἰδίως τοῦ σαββατικοῦ θεσμοθετήματος.

«Κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας (εἶδον) τινὰς εἰς τὸν Ἰούδαν, οἵτινες ἐληνοπάτουν εἰς τὸ σάββατον, καὶ εἰσέφερον δράγματα, καὶ ἐφόρτοναν ἀκόμη ἐπάνω εἰς ὄνους οἶνον, σταφύλια, καὶ σῦκα, καὶ πᾶν εἶδος φορτίων, τὰ ὁποῖα

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἔφερον εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ. τὴν ἡμέραν τοῦ σαββάτου, καὶ διεμαρτυρήθην ἐναντίον αὐτῶν εἰς τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν ἐπωλοῦσαν τρόφιμα. Καὶ ἄνδρες Τύριοι, κατοικοῦντες εἰς ταύτην ἔφερον ἰχθύας, καὶ πᾶν εἶδος ὠνίων, καὶ ἐπωλοῦσαν κατὰ τὸ σάββατον εἰς τοὺς υἱοὺς τοῦ Ἰούδα καὶ μέσα εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ. Καὶ ἐπέπληξα τοὺς προεστῶτας τοῦ Ἰούδα, καὶ εἶπον εἰς αὐτοὺς, τί κακὸν εἶναι τοῦτο τὸ ὁποῖον σεῖς κάμνετε, καὶ βεβηλόνετε τὴν ἡμέραν τοῦ σαββάτου; Δὲν ἔκαμνον οὕτως οἱ πατέρες σας, καὶ δὲν ἔφερε διὰ τοῦτο ὁ Θεὸς ἡμῶν ὅλα ταῦτα τὰ κακὰ ἐπάνω μας καὶ ἐπάνω εἰς τὴν πόλιν ταύτην; Ἀλλὰ σεῖς ἐπαναφέρετε ὀργὴν ἐπάνω εἰς τὸν Ἰσραὴλ, βεβηλόνοντες τὸ σάββατον. Διὰ τοῦτο ὅτε ἤρχιζε νὰ γίνηται σκότος εἰς τὰς πύλας τῆς Ἱερουσαλὴμ πρὸ τοῦ σαββάτου, ἐπρόσταξα νὰ κλείωνται αἱ πύλαι, καὶ διώρισα νὰ μὴ ἀνοίγωνται ἕως μετὰ τὸ σάββατον, καὶ ἔβαλον εἰς τὰς πύλας τινὰς ἐκ τῶν ὑπηρετῶν μου, διὰ νὰ μὴ ἐμβαίνῃ κανὲν φορτίον τὴν ἡμέραν τοῦ σαββάτου. Οὕτως οἱ ἔμποροι καὶ οἱ πωληταὶ παντὸς εἴδους ὠνίων ηὐλίσθησαν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἔξω τῆς Ἱερουσαλὴμ ἅπαξ ἢ δίς. Τότε διεμαρτυρήθην ἐναντίον αὐτῶν, καὶ εἶπον εἰς αὐτοὺς, Διὰ τί αὐλίζεσθε ἔμπροσθεν τοῦ τείχους; ἐὰν δευτερώσετε, θέλω βάλει χεῖρας ἐπάνω σας. Ἀπὸ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον δὲν ἦλθον πλέον τὸ σάββατον.» (1).

Δὲν πρέπει νὰ παρέλθωμεν τὸ ἀξιοσημείωτον τοῦτο χωρίον χωρὶς νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι ὁ Νεεμίας, μέγας ἄρχων τοῦ λαοῦ, ἐφέρθη εἰς τὴν περίστασιν ταύτην, ὄχι μόνον ὡς Ἰουδαῖος, ἀλλὰ καὶ ὡς δοῦλος τοῦ Θεοῦ. Οὗτος ἐσπούδαζε νὰ διατηρήσῃ θεῖον νόμον πολὺ ἀρχαιότερον τοῦ Μωσαϊκοῦ κώδηκος καὶ οὐσιώδη πολιτικῶς τε καὶ θρησκευτικῶς εἰς τὴν εὐδαιμονίαν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

Ἀλλ' ὅμως τὰ καθήκοντα τοῦ σαββάτου δὲν ἦσαν μόνον ἀποφατικά· ἐζητεῖτο ἀπὸ τοὺς Ἰσραηλίτας, κατὰ ταύτην ἰδίως τὴν ἡμέραν, νὰ *χαίρωσιν* ἐν Κυρίῳ. Καὶ ἐπειδὴ ἦτον ἀφιερωμένη εἰς τὴν σωτήριον καὶ εὐφρόσυνον ὑπόθεσιν τῆς λατρείας, διὰ τοῦτο ὠνόμαζον τὴν ἱερὰν ἐκείνην ἡμέραν «τρυφὴν» καὶ «(ἡμέραν) ἔντιμον.» Ὅτι δὲ οἱ Ἰουδαῖοι μετὰ τὴν

(1) Νεεμ. ιγ'. 15—21.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἐπιστροφὴν των ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας συνείθιζον νὰ συνέρχωνται κατὰ πᾶν σάββατον εἰς τὰς συναγωγὰς αὐτῶν πρὸς κοινὴν λατρείαν εἶναι πρᾶξις γνωστοτάτη εἰς πάντα ἀναγνώστην τῆς Καινῆς Διαθήκης. Ἀλλ' ἐκ τῆς πρώτης ἔτι διακηρύξεως τοῦ νόμου τὸ καθῆκον τοῦ νὰ προσεύχωνται συνερχόμενοι ἐνοεῖτο συνδεδεμένον ἀχωρίστως μετὰ τοῦ σαββάτου. Καθὼς ἐπὶ τῶν ἐπισήμων ἡμερῶν τῶν μεγάλων ἑορτῶν, οὕτως ἐπὶ πάσης ἑβδόμης ἡμέρας ἔπρεπε νὰ γίνηται « συγκάλεσις ἁγία. » Ὁ λαὸς ἔπρεπε νὰ συγκροτήσῃ σύναξιν μεγάλην, ὄχι βέβαια ὡς ἐφαντάσθησαν κατὰ σκοπὸν ἁπλῆς ἑορτῆς, ἀλλὰ κατὰ σκοπὸν ἁγιώτερον, προσευχῆς δηλαδὴ, αἰνέσεως, καὶ ἀκροάσεως τῶν λόγων τοῦ νόμου· «Λάλησε εἰς τοὺς υἱοὺς τοῦ Ἰσραὴλ, » εἶπεν ὁ Κύριος πρὸς τὸν Μωϋσὴν, ... «αἱ ἑορταὶ τοῦ Κυρίου, τὰς ὁποίας θέλετε διακηρύττει ὡς *συγκαλέσεις ἁγίας*, αὗται εἶναι ἑορταί μου. Ἓξ ἡμέρας θέλει γίνεσθαι ἐργασία, τὴν δὲ ἑβδόμην ἡμέραν εἶναι σάββατον ἀναπαύσεως, συγκάλεσις ἁγία.» (1). Καὶ ὅτι εἰς ταύτας

(1) Λευϊτ. κγ'. 3.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τὰς ἐπισήμους συνάξεις ὁ νόμος ἀνεγινώσκετο παῤῥησίᾳ εἰς ἐπήκοον πάντων, φαίνεται πρόδηλον ἀπὸ τὴν μαρτυρίαν Ἰακώβου (τοῦ Ἀδελφοθέου), ὅστις ἀπευθυνόμενος εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἱερουσαλὴμ, εἶπε, «Διότι ὁ Μωϋσῆς ἀπὸ γενεὰς ἀρχαίας ἔχει εἰς πᾶσαν πόλιν τοὺς κηρύττοντας αὐτὸν, ἀναγινωσκόμενος εἰς τὰς συναγωγὰς κατὰ πᾶν σάββατον.» (1) Ἡ φράσις «ἀπὸ γενεάς ἀρχαίας» ἐνδείκνυσι τὴν μεγάλην ἀρχαιότητα ταύτης τῆς συνηθείας. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἰώσηπος ἀναφέρει ὅτι ὁ Μωϋσῆς ἐπρόσταξε τὸν λαὸν ν' ἀφίνωσι καθ' ἑκάστην ἑβδόμην ἡμέραν τὰ ἄλλα ἔργα, καὶ νὰ συνέρχωνται ὁμοῦ πρὸς ἀκρόασιν τοῦ νόμου, καὶ νὰ μανθάνωσιν αὐτὸν ἀκριβῶς (2). Παρομοίαν τινα βεβαίωσιν λαμβάνομεν καὶ παρὰ τοῦ Φίλωνος (3). Εἰς τὸ δεύτερον βιβλίον τῶν Βασιλειῶν ἀναγινώσκομεν περὶ τοῦ «στεγάσματος τοῦ σαββάτου, τὸ ὁποῖον

(1) Πράξ. ιέ. 21.

(2) Ἑκάστης ἑβδομάδος τῶν ἄλλων ἔργων ἀφεμένους ἐπὶ τὴν ἀκρόασιν τοῦ νόμου ἐκέλευσε συλλέγεσθαι, καὶ τοῦτον ἀκριβῶς ἐκμανθάνειν. (Κατὰ Ἀπίονος Β'. 17.)

(3) Ἐν βίῳ Μωϋσέως Βιβλ. Γ'. Jennings' Jewish Ant. ii. 160.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

εἶχον οἰκοδομήσει εἰς τὸν ναόν.» Τὸ στέγασμα τοῦτο ὑποτίθεται κοινῶς ὅτι ἦτο λαμπρὸν καταπέτασμα ἀνεγηγερμένον μετὰ τοῦ ναοῦ, ὑπὸ τὸ ὁποῖον ἐκάθητο ὁ βασιλεὺς ἐν καιρῷ τῆς ἐν συνελεύσει λατρείας. (1).

Ὅθεν φαίνεται ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Ἰσραηλῖται ἐγίνωσκον ἐντελῶς ὅτι ἡ θρησκευτικὴ φύλαξις ἑκάστης ἑβδόμης ἡμέρας ἦτο μέρος τῶν ὑψηλοτέρων παρ' αὐτοῖς καθηκόντων, τὸ ὁποῖον διεκρίνετο εἰς τὴν ἀληθῆ φύσιν τῶν πραγμάτων, ἐκ παντὸς πολιτικοῦ ἁπλῶς ἢ ἱεροτελεστικοῦ πράγματος. Τὸ σάββατον παρηγγέλθη διὰ πνευματικὴν αὐτοῦ εὐεξίαν· ἐγηρίχθη διὰ φοβερῶν ἐπιταγῶν· ἐνεγράφη εἰς τὰς πλάκας τῆς Διαθήκης· ἐδείχθη πρὸς αὐτοὺς ὡς οὐσιῶδες μέρος τοῦ ἠθικοῦ νόμου τοῦ Θεοῦ.

Ἐν ᾧ τοῦτο εἶναι τόσον σαφὲς, ὥστε δυσκόλως ἐμπορεῖ νὰ τὸ ἀρνηθῇ ὁ ἀμερόληπτος ἐρευνητὴς τῶν Γραφῶν, θὲν πρέπει νὰ λησμονήσωμεν ὅτι τὸ σάββατον ὑπὸ τὴν Μωσαϊκὴν οἰκονομίαν ἐχρησίμευε διά τινας σκοποὺς, καὶ εἶχε

(1) Κεφ. ις'. 18. Ἰδὲ καὶ Gill in loc.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

χαρακτῆρας τινας ἀποβλέποντας μόνην τὴν οἰκονομίαν ἐκείνην. Τὸ ἄρθρον τοῦτο τοῦ Δεκαλόγου προσηρμόζετο παρὰ τοῖς Ἰσραηλίταις εἰς ἐθνικόν τι, ὡς εἰς γενικωτέραν ἀρχὴν, καὶ ὡς ἥρμοζεν εἰς τὰς ἰδιαιτέρας περιστάσεις, ὑπὸ τὰς ὁποίας εὑρίσκοντο.

4. Τὸ Μωσαϊκὸν σάββατον ἐπενοήθη ὡς σύμβολον διακριτικὸν τῶν Ἰσραηλιτῶν ἀπὸ ὅλους τοὺς περικυκλοῦντας αὐτοὺς εἰδωλολάτρας λαούς. Ἦτον ὁρατὸν καὶ νοητὸν σημεῖον τῆς πρὸς τὸν Βασιλέα τῶν Βασιλέων ἀφοσιώσεώς των, κοινὴ μαρτυρία γενομένη πρὸς πάντας τοὺς ἐθνικοὺς ὑπὲρ τῆς ἐξουσίας τοῦ Θεοῦ. «Τὰ σάββατά μου θέλετε βέβαια φυλάττει,» εἶπεν ὁ Κύριος πρὸς Μωϋσῆν, «διότι τοῦτο εἶναι σημεῖον μεταξὺ ἐμοῦ καὶ ἐσᾶς εἰς τὰς γενεάς σας, διὰ νὰ γνωρίζετε ὅτι ἐγὼ εἶμαι ὁ Κύριος, ὅστις σᾶς ἁγιάζω ... Ὅθεν οἱ υἱοὶ τοῦ Ἰσραὴλ θέλουν κρατεῖ τὸ σάββατον, διὰ νὰ φυλάττωσι τὸ σάββατον εἰς τὰς γενεάς των εἰς διαθήκην αἰώνιον. Τοῦτο εἶναι σημεῖον μεταξὺ ἐμοῦ καὶ τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ διὰ πάντοτε.» (1)

(1) Ἔξ. λά. 12—17.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Καὶ εἰς τὸ βιβλίον τοῦ Ἰεζεκιὴλ λέγει πάλιν ὁ Κύριος· «Καὶ ἔδωκα εἰς αὐτοὺς τὰ διατάγματά μου, καὶ ἔκαμα εἰς αὐτοὺς γνωστὰς τὰς κρίσεις μου. Ἀκόμη ἔδωκα εἰς αὐτοὺς καὶ τὰ σάββατά μου, διὰ νὰ ἦναι μεταξὺ ἐμοῦ καὶ αὐτῶν σημεῖον, εἰς τὸ νὰ γνωρίζωσιν ὅτι ἐγὼ εἶμαι ὁ Κύριος ὁ ἁγιάζων αὐτούς.» (1).

2. Ἐπειδὴ δὲ τὸ σάββατον ἦτο μέσον διακριτικὸν τῶν Ἰσραηλιτῶν ὡς προσκυνητῶν τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ, ἐπροτίθετο νὰ τοὺς ἀναμιμνήσκῃ περὶ τῆς ἐθνικῆς ἀπολυτρώσεως, τῆς ἐνεργηθείσης ὑπὲρ αὐτῶν παρὰ τοῦ Κυρίου, καὶ καθὼς ἡ δημιουργία τοῦ κόσμου ἦτο τὸ *πρῶτον*, οὕτως ἡ ἀπελευθέρωσις τῶν Ἰσραηλιτῶν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον ἦτο τὸ *δεύτερον* συμβάν, τοῦ ὁποίου τὸ σάββατον ἦτο μνημόσυνον ὡρισμένον. Εἰς τὴν ἐπανάληψιν τοῦ Δεκαλόγου γενομένην ὑπὸ τοῦ Μωϋσέως, μόνον τὸ τελευταῖον τοῦτο συμβὰν ἐσημειώθη μετὰ τοῦ σαββάτου, «Ἐνθυμοῦ ὅτι ἦσουν δοῦλος εἰς τὴν γῆν τῆς Αἰγύπτου, καὶ Κύριος ὁ Θεός σου σὲ

---

[1] Ἰεζεκ. κ'. 11, 12.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἔκβαλεν ἐκεῖθεν μὲ κραταιὰν χεῖρα καὶ μὲ ἐξηπλωμένον βραχίονα. *Διὰ τοῦτο* Κύριος ὁ Θεός σου σὲ ἐπρόσταξε νὰ φυλάττῃς τὴν ἡμέραν τοῦ σαββάτου.» (1)

3. Ὅτε ὁ Κύριος ἐπρόσταξε τοὺς Ἰσραηλίτας εἰς τὴν ἔρημον νὰ φυλάττωσι τὸ σάββατον, ἐδιώρισεν ἰδιαιτέραν ἡμέραν πρὸς τοῦτο, καὶ διέκρινεν αὐτὴν ἐκ τῶν λοιπῶν ἡμερῶν διὰ τῆς παύσεως τοῦ μάννα (2). Ἐπειδὴ δὲ ἠκολούθησε τὸ συμβὰν τοῦτο ἐντὸς ὀλίγων ἑβδομάδων μετὰ τὴν θαυμασίαν ἀπελευθέρωσιν τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐκ τῆς Αἰγύπτου, καὶ ἐπειδὴ τοῦτο ἦτο τὸ *ἐθνικὸν συμβὰν*, τοῦ ὁποίου τὴν μνήμην εἶχε σκοπούμενον τὸ σάββατον, ἐλλόγως δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν μετὰ τοῦ Πατρικίου, καὶ τοῦ Μήδου, (3) καὶ ἄλλων πεπαιδευμένων συγγραφέων, ὅτι ἡ οὕτως ἐκλεχθεῖσα ἡμέρα τῆς ἑβδομάδος διὰ τὸ σάββατον ἦτο ἡμέρα τῆς διὰ τῆς ἐρυθρᾶς θαλάσσης διαβάσεως.

---

(1) Δευτερ. έ. 15.

(2) Ἐξ. ις'. 23.

(3) Ἰδὲ Patrick Exode' xvi. Medes Works, book I. disc. xv.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἂν δὲ ἡ ἡμέρα αὕτη συνέπιπτε μὲ τὴν τοῦ Πατριαρχικοῦ σαββάτου εἶναι πρότασις ἀμφισβητουμένη. Ἐξ ἑνὸς μὲν μέρους παρατηρεῖται ὅτι ἡ ἑβδόμη ἡμέρα τῆς Ἑβραϊκῆς ἑβδομάδος ἦτο καὶ ἡ ἑβδόμη, ἡ Saturni sacra dies ἡ ἱερὰ ἡμέρα τοῦ Κρόνου, καὶ τῆς Ἑλληνικῆς καὶ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἑβδομάδος εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ Χριστιανισμοῦ—περίστασις, ἐκ τῆς ὁποίας συνάγεται ὅτι τὸ τῶν Ἰουδαίων σάββατον συνεφώνει, ὡς πρὸς τὴν ἡμέραν του, μὲ τὸ τῶν Πατριαρχῶν· ἐκ δὲ τοῦ ἄλλου, συζητεῖται ὅτι δὲν ἐδύνατο νὰ ὑπάρχῃ ἡ αὐτὴ σύμπτωσις μεταξὺ τῶν Ἑβραϊκῶν καὶ τῶν Ἐθνικῶν ἑβδομάδων εἰς τοὺς ἀρχαιοτέρους χρόνους· καὶ ἡ ἱστορία τῶν Ἰσραηλιτῶν εἰς τὴν ἔρημον θεωρεῖται ὅτι περιέχει ἐσωτερικὴν ἐνάργειαν, τοῦ ὅτι εἶχε διορισθῇ *νέα ἡμέρα* διὰ τὸ σάββατον αὐτῶν. Ἀπὸ τὸ πρῶτον ἐδάφιον τοῦ δεκάτου ἕκτου κεφαλαίου τῆς Ἐξόδου φαίνεται ὅτι ἡ ἑβδόμη ἡμέρα ἡ προηγουμένη ἐκείνης, καθ' ἣν ἔπαυσε νὰ πίπτῃ τὸ μάννα, ἐδαπανᾶτο ὄχι εἰς κατάπαυσιν ἁγίαν, ἀλλ' εἰς δυσχερῆ ὁδοιπορίαν εἰς τὴν ἔρημον Σίν. Καὶ ἐνδέχεται μὲν ὅτι οἱ Ἰσραηλῖται ἐλησμό-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

νησαν τὸ σαββατικὸν σύστημα, μ᾽ ὅλον τοῦτο ἐπειδὴ αἱ ὁδοιπορίαι των ἐγίνοντο ὑπὸ τὴν ἄμεσον προσταγὴν τοῦ Κυρίου, ὑπολαμβάνεται ὅτι μία τις ἡμέρα πρὸς τοιαύτην χρῆσιν δαπανωμένη, δὲν ἐδύνατο νὰ ἦναι ἡ τοῦ ἀρχαίου σαββάτου.

Ἀλλ᾽ ὅμως ὁποιαδήποτε λύσις ἐμπορεῖ νὰ γείνῃ εἰς τὸ πρόβλημα τοῦτο, εἶναι ἱκανῶς σαφὲς ὅτι ἡ ἐκλογὴ τῆς ἰδιαιτέρας ταύτης ἡμέρας διὰ τὸ σάββατον τῶν Ἰσραηλιτῶν ἀνήκει εἰς τὴν *ἠθικὴν* αὐτῶν ἱστορίαν, καὶ ἦτο καθ᾽ ἑαυτὴν ὄχι *οὐσιώδης* περίστασις.

4. Ἐπειδὴ δὲ τὸ Ἰσραηλιτικὸν σάββατον ἦτο ἡ ἑβδόμη ἡμέρα τῆς ἑβδομάδος, καὶ ἐπειδὴ οἱ Ἑβραῖοι ἐμέτρουν τὰς ἡμέρας των ἀπὸ ἑσπέραν εἰς ἑσπέραν, (1) συνέβαινεν ὅτι τὸ σάββατον αὐτῶν ἤρχιζε τὴν ἑσπέραν, τὴν ὁποίαν ἡμεῖς ἠθέλομεν ὀνομάσει *ἑσπέραν τῆς ἕκτης ἡμέρας*, καὶ ἐξηκολούθει μέχρι τῆς αὐτῆς ὥρας τῆς ἐπιούσης ἡμέρας. Κατὰ τοὺς Ῥαββίνους ἤρχιζε καὶ ἐτελείονε μὲ τὴν ἐμφάνισιν τῶν ἀστέρων.

---

(1) Ἴδε Λευϊτ. κγ΄. 32.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἔν τι ἰδιαίτερον ἐξάγεται ἐκ ταύτης τῆς περιστάσεως, ὅτι τὸ μεταμεσήμερον τῆς ἕκτης ἡμέρας ἐδαπανᾶτο εἰς ἐργασίας προπαρασκευῆς. Τὸ σάββατον ἦτο ἑορτὴ χαρμόσυνος, καὶ ἀπητεῖτο μεγαλητέρα προμήθεια βρωμάτων τὴν ἡμέραν ταύτην, παρ' ἄλλην τινα. Ἐπειδὴ δὲ ἀπηγορεύετο ἀπὸ τὸν νόμον τὸ μαγείρευμα τῶν βρωμάτων κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην, αἱ τελευταῖαι ὀλίγαι ὧραι τῆς προλαβούσης παρεχωροῦντο εἰς τοῦτο τὸ ἀντικείμενον. Καὶ μ' ὅλον ὅτι δὲν γίνεται εἰς τὸν Μωσαϊκὸν νόμον οὐδεμία ἀνάμνησις προπαρασκευῆς, αἱ προβλέψεις ὅμως τοῦ νόμου τούτου καθίστανον αὐτὴν ἀναγκαίαν, καὶ ἡ πρᾶξις τοῦ νὰ θεωρῶσιν οὕτω τὸ μεταμεσήμερον τῆς ἕκτης ἡμέρας, τοῦ ὁποίου γίνεται φανερὰ μνεία εἰς τὰ Εὐαγγέλια, (1) πιθανὸν ὅτι ἦτο ἐκ παλαιῶν χρόνων.

5. Τὸ σάββατον τῶν Ἑβραίων διεκρίνετο διὰ διπλῆς ἱεροτελεστικῆς λειτουργίας ἐν τῷ ναῷ. «Καὶ τὴν ἡμέραν τῶν σαββάτων (θέλεις προσφέρει) δύο ἀρνία ἐνὸς χρόνου ἄμωμα, καὶ

(1) Ματθ. κζ'. 62. Μαρκ. ιέ. 42, κλπ.

δύο δέκατα σεμιδάλεως σμιγμένης μὲ ἔλαιον δια προσφορὰν πεμμάτων καὶ τὴν σπονδὴν αὐτῆς. Τοῦτο εἶναι τὸ ὁλοκαύτωμα ἑκάστου σαββάτου, ἐκτὸς τοῦ παντοτεινοῦ ὁλοκαυτώματος καὶ τῆς σπονδῆς αὐτοῦ.» (1.) Ἡ διπλῆ αὕτη λειτουργία δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς εἰκονικὴ ἔνδειξις, ὅτι ἡ ἡμέρα τοῦ σαββάτου ἔχει διπλῆν ἀξίωσιν παρ' ἡμῶν περὶ τῶν καθηκόντων τῆς λατρείας. Ἡ μὲν εἰκὼν εἶναι Ἰουδαϊκὴ, ἡ δὲ ἐξ αὐτῆς διδασκαλία δύναναται νὰ ἐφαρμοσθῇ εἰς τοὺς Χριστιανούς.

Ὅτε ὁ Σωτὴρ ἡμῶν διαλεγόμενος μὲ τοὺς Ἰουδαίους ὡμίλει περὶ τῆς ὑπὸ τοῦ νόμου συγχωρήσεως πρὸς τοὺς ἱερεῖς νὰ *βεβηλῶσι* τὸ σάββατον (ἤτοι νὰ μὴ τηρῶσι τὴν ἀνάπαυσιν αὐτοῦ,) ἐν τῷ ναῷ, (2) ὑπαινίττετο πιθανῶς τὰς διπλᾶς ταύτας θυσίας, αἱ ὁποῖαι παρεῖχον σημαντικὸν κόπον εἰς τοὺς ἱερεῖς καὶ Λευίτας, καὶ μάλιστα διότι οὗτοι ἔσφαζον, ἔκδερον, καὶ διεμέλιζον τὸ θῦμα· οὗτοι ἐστίβαζον τὰ ξύλα, καὶ ἀνῆπτον τὸ πῦρ. Ἡ ἑτοιμασία καὶ ἡ τακτοποίησις τῶν ἄρτων

(1) Ἀρ. κή. 9. 10.

(2) Ματθ. ιβ'. 5.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τῆς προθέσεως ἦτο μία ἄλλη ἱερατικὴ ἐργασία, ἥτις ἐτελεῖτο καθ' ἕκαστον σάββατον. (1) Πρὸς τούτοις κατὰ ταύτην τὴν ἡμέραν ἐγίνετο ἡ ἑβδομαδιαία μεταλλαγὴ τῶν ἱερέων καὶ Λευιτῶν. (2) Ἡ δὲ ἀληθὴς αἰτία τούτων τῶν προβλέψεων ἦτο ὅτι ἡ ἐν τῷ ναῷ τελουμένη ἐργασία ἦτο σύμφωνος πρὸς τὸν κύριον σκοπὸν τοῦ σαββάτου, δηλαδὴ τῆς τιμῆς καὶ τῆς λατρείας τοῦ Θεοῦ· καὶ διὰ τοῦτο, ἂν καὶ ἦναι μία κατὰ γράμμα ἐξαίρεσις τῆς τετάρτης ἐντολῆς, δὲν περιεῖχε παράβασιν τῆς ἐννοίας καὶ τοῦ πνεύματός της.

6. Ἡ σαβατικὴ ἀρχὴ ἔλαβε τάξιν πλατυτέραν ὑπὸ τὴν Μωσαϊκὴν οἰκονομίαν, παρ' ὅσον φαίνεται ὅτι εἶχεν ἐκ τοῦ νόμου αὐτοῦ. Ὄχι μόνον ἑκάστη ἑβδόμη ἡμέρα ἦτον ἀναπαύσιμος παρ' αὐτοῖς, ἀλλ' ἀκόμη εἰς τὸ διάστημα ὁλοκλήρου ἑβδόμου ἔτους, (ἀριθμουμένου ὡς ὑποτίθεται, ἀπὸ τοῦ μηνὸς Τισρὶ, ἢ Σεπτεμβρίου,) οἱ Ἰσραηλῖται ἔπρεπε νὰ παύωσιν ἀπὸ τὰς γεωργικὰς ἐργασίας. Καὶ αὐτοὶ καὶ ἡ γῆ των ἔπρεπε νὰ ἑορτάζωσι. Καὶ τὰ αὐτο-

(1) Λευῖτ. κδ'. 8.—ί. Χρονικ. θ'. 32.

(2) Ἰδὲ Maimonides, in Gill on Luke i, 5.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

μάτως φυόμενα ἐπὶ τῶν ἀγρῶν αὐτῶν ἔπρεπε νὰ συλλέξωσι μόνον οἱ πτωχοί. Κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν πᾶν χρέος ἔπρεπε νὰ ἀφεθῇ, καὶ πᾶς Ἑβραῖος δοῦλος, ἐλάμβανε τὴν ἀπελευθέρωσίν του· καὶ ὅλος ὁ λαὸς ἔπρεπε νὰ συνέρχηται αἰνῶν καὶ εὐλογῶν τὸν Θεόν. Ἡ φύλαξις τοῦ σαββατικοῦ ἐνιαυτοῦ ἦτο ἀχωρίστως συνδεδεμένη μὲ τὴν ἰδιαιτέραν οἰκονομίαν, ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἔζων οἱ Ἰσραηλῖται. Ἡ οἰκονομία αὕτη ἦτο οἰκονομία θαυμάτων. Ἦτο πρὸς τούτοις οἰκονομία προσωρινῶν ἀνταμοιβῶν καὶ τιμωριῶν. Διά τινος θαύματος τακτικῶς ἀνανεονομένου καθ' ἕκαστον ἕκτον ἐνιαυτὸν ἔπρεπε νὰ γίνεται διπλασία εὐφορία, καὶ οἱ Ἰσραηλῖται ὑπακούοντες εἰς τὴν ἐντολὴν ταύτην ἔμελλον νὰ εὐλογῶνται μὲ μεγάλην κοσμικὴν εὐδαιμονίαν. Ἀλλ' ὡς πρὸς τοῦτο ἡ πίστις αὐτῶν ἠλαττοῦτο εἰς τρόπον ὥστε εἰς μακρὰν περίοδον τῆς ἱστορίας των φαίνεται ὅτι ὁλοτελῶς παρημέλουν τὸν σαββατικὸν ἐνιαυτόν. Καὶ διὰ τοῦτο ἐτιμωρήθησαν διασπαρέντες εἰς τὴν γῆν τῶν ἐχθρῶν των, καὶ ἡ γῆ αὐτῶν ἀφέθη διὰ νὰ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

« ἀπολαύσῃ τὰ σάββατά της » ἐν καταστροφῇ καὶ ἐρημώσει. (1)

Μία ἄλλη ἔκτασις τῆς σαββατικῆς ἀρχῆς ὑπὸ τοῦ νόμου τοῦ Μωϋσέως, ἦτον ὁ διορισμὸς μιᾶς ἢ πλειοτέρων ἡμερῶν πρὸς ἁγίαν ἀνάπαυσιν καθ' ἑκάστην τῶν μεγάλων ἑορτῶν των, τοῦ Πάσχα, τῆς ἑορτῆς τῶν ἑβδομάδων, τῶν σαλπίγγων, τῆς σκηνοπαγίας. Κατὰ ταύτας τὰς μεγάλας ἑορτὰς ἐγίνετο, ὡς ἐπὶ τοῦ συνήθους σαββάτου, « συγκάλεσις ἁγία », καὶ οὐδεμία δουλευτικὴ ἐργασία ἐσυγχωρεῖτο νὰ γίνεται κατ' αὐτάς. Ἡ ἀπαγόρευσις αὕτη δὲν ἀπέκλειε τὴν ἑτοιμασίαν τῶν φαγητῶν. Ἐπὶ τῆς μεγάλης ὅμως ἑορτῆς τοῦ ἐξιλασμοῦ, τὴν δεκάτην τοῦ ἑβδόμου μηνὸς, καμμία ἐργασία δὲν ἦτο συγκεχωρημένη, καὶ ἐφυλάττετο τὸ σάββατον ἐντελῶς. (2) Πιθανὸν δὲ ὅτι καθ' ὑπόνοιαν τούτων τῶν καλῶς ἐγνωσμένων ἁγίων ἡμερῶν ἀνεφέροντο ἐνίοτε αἱ Ἰουδαϊκαὶ ἑορταὶ ὑπὸ τὸ γενικὸν ὄνομα « σάββατα ».

7. Τέλος, ἡ ἡμέρα τοῦ σαββάτου, ὑπὸ τὸν Μωσαϊκὸν νόμον, ἀπῃτεῖτο νὰ φυλάττηται μὲ

(1) Ἰδὲ Λευϊτ. κϛ'. 34, 35, 43.— 2 Χρον. λϛ'. 21.
(2) Λευϊτ. κγ'. 31.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

μεγάλην ἀκρίβειαν, καὶ ἡ βεβήλωσις αὐτῆς ἐτιμωρεῖτο αὐστηρῶς, τὸ ὁποῖον δύναται νὰ θεωρηθῇ καλῶς ὡς ἀνῆκον μόνον εἰς τὴν τότε ἰσχύουσαν οἰκονομίαν. Ἡ ἐντολὴ, « Δὲν θέλεις κάμει εἰς αὐτὴν καμμίαν ἐργασίαν », κ. τ. λ. κατὰ τὴν ἑρμηνείαν τοῦ νόμου, ἦτο πολὺ πλέον αὐστηροτέρα καὶ περιεκτικωτέρα παρ' ὅσην δυνάμεθα νὰ τὴν θεωρήσωμεν ἡμεῖς κατὰ τὴν ἑρμηνείαν τοῦ Εὐαγγελίου. Ἂν καὶ ὁ Σωτὴρ ἡμῶν, ὁ Κύριος τοῦ σαββάτου, ἔκαμε καθαρὰν ἐξαίρεσιν ὡς πρὸς τὰς ἐργασίας τοῦ ἐλέους καὶ τῆς ἀνάγκης, δύναται νὰ ἀμφισβητῆται ἂν μία τοιαύτη ἐξαίρεσις, (εἰμὴ ἐντὸς στενωτάτων ὁρίων,) προεβλέπετο ὑπὸ τοῦ Μωϋσέως, ἢ ἐφυλάττετο ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ.

Ἡ μεγάλη ἀκρίβεια τοῦ θεσμοθετήματος τούτου παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἑβραίοις σημειοῦται διά τινων ἰδιαιτέρων διαταγῶν ἐμπεριεχομένων εἰς τὴν Πεντάτευχον. Μία ἐκ τούτων συνῴδευσε τὴν πρωϊμωτάτην γνῶσιν τοῦ σαββάτου μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐκ τῆς Αἰγύπτου, « Μένετε καθεὶς εἰς τὸν τόπον του· κανεὶς ἂς μὴ ἐκβαίνῃ ἀπὸ τὸν τόπον

του τὴν ἑβδόμην ἡμέραν.» (1) Οἱ Ῥαββῖνοι ἑρμηνεύοντες τὸ χωρίον τοῦτο, ἐπροσδιώρισαν τὸ διάστημα τὸ ὁποῖον ἀπητεῖτο νὰ διέλθῃ ὁ Ἰσραηλίτης περιπατῶν ἀπὸ τὴν ἐσχατιὰν τοῦ στρατοπέδου μέχρι τῆς «σκηνῆς τῆς συναγωγῆς»· ἀλλ' ὅμως διέταξαν ῥητῶς, νὰ μὴ δύναται Ἰουδαῖος νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὸν οἰκόν του τὴν ἡμέραν τοῦ σαββάτου, εἰμὴ μόνον ὅσον διάστημα ἔκριναν οὗτοι ἀναγκαῖον πρὸς τοῦτον τὸν σκοπόν· καὶ ἐνέκριναν νὰ ἦναι *δύο χιλιάδων πηχῶν*, διάστημα μετὰ ταῦτα κοινῶς ἐγνωσμένον ὑπὸ τὸ ὄνομα *ὁδὸς σαββάτου*. (2) Εἰς τὸ Χαλδαϊκὸν Ταργοὺμ ἐπὶ τῆς Ῥοὺθ, ἀναγινώσκομεν, «Ἡ Νωεμὶν εἶπεν εἰς τὴν Ῥούθ, εἶναι προστεταγμένον νὰ φυλάττωμεν τὸ σάββατον, καὶ ἀγαθὰς ἡμέρας, καὶ νὰ μὴ πορευώμεθα μακρύτερον δύο χιλιάδων πηχῶν.» (3) Ὅτε ὁ Σωτὴρ ἡμῶν παρήγγειλεν εἰς τοὺς μαθητάς του, νὰ προσεύχωνται, διὰ νὰ μὴ γείνῃ ἡ φυγή των ἀπὸ

(1) Ἔξοδ. ις'. 29.
(2) Πράξ. ά. 12.
(3) Ταργ. Ῥοὺθ, ά. 16.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τὴν Ἱερουσαλὴμ ἐν σαββάτῳ (1) ἐστοχάσθη, ὡς φαίνεται, ὅτι αὐστηρά τις ἐφαρμογὴ τοῦ σαββατικοῦ νόμου ἐδύνατο νὰ περιορίσῃ τὴν φυγὴν των κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν μόλις εἰς ἓν μίλιον, ἂν καὶ ἐπρόκειτο νὰ διασωθῶσιν ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς των. (2)

Ἄλλη τις διαταγὴ ἦτο ἡ ἑξῆς, « Δὲν θέλετε ἀνάπτει φωτίαν εἰς ὅλας τὰς κατοικίας σας τὴν ἡμέραν τοῦ σαββάτου. » (3) Ὁ κύριος σκοπὸς τῆς ἐντολῆς ταύτης δύναται πιθανῶς νὰ ἦναι ὅτι κανὲν φαγητὸν δὲν ἔπρεπε νὰ μαγειρευθῇ τὸ σάββατον· μ' ὅλον τοῦτο ὁ νόμος δὲν ἔδωκε κἀνὲν κῦρος εἰς τὴν διαφορὰν τὴν διεγερθεῖσαν μετέπειτα μεταξὺ τῶν Ἰουδαίων ὅτι ἐδύναντο μὲν νὰ ἀνάπτωσι πῦρ τὸ σάββατον, διὰ νὰ θερμαίνωνται, οὐχὶ ὅμως διὰ νὰ μαγειρεύωσιν. (4)

Ἀναφέρεται εἰς τὴν Μωσαϊκὴν ἱστορίαν φρικτὸν παράδειγμα τῆς αὐστηρότητος, καθ' ἣν ἐτιμωρεῖτο ἡ παράβασις τοῦ μέρους τούτου

(1) Ματθ. κδ'. 20.
(2) Ἰδὲ Gill in loc.
(3) Ἔξοδ. λέ. 3.
(4) Ἰδὲ Gill in loc.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τοῦ σαββατικοῦ νόμου. «Καὶ ὅτε ἦσαν οἱ υἱοὶ τοῦ Ἰσραὴλ εἰς τὴν ἔρημον εὗρῆκαν ἄνθρωπον, ὅστις *ἐσύναζε ξύλα* τὴν ἡμέραν τοῦ σαββάτου. Καὶ εὑρόντες αὐτὸν συνάζοντα ξύλα τὸν ἔφερον εἰς τὸν Μωϋσῆν καὶ εἰς τὸν Ἀαρὼν καὶ εἰς ὅλην τὴν συναγωγήν. Καὶ ἔβαλον αὐτὸν εἰς φύλαξιν ἐπειδὴ δὲν ἦτο ἀκόμη φανερὸν τί ἔπρεπε νὰ κάμωσι. Καὶ εἶπεν ὁ Κύριος εἰς τὸν Μωϋσῆν, Ὁ ἄνθρωπος θέλει βέβαια θανατωθῆ· ὅλη ἡ συναγωγὴ θέλει τὸν λιθοβολήσει μὲ λίθους ἔξω τοῦ στρατοπέδου. Καὶ ὅλη ἡ συναγωγὴ ἔφερον αὐτὸν ἔξω τοῦ στρατοπέδου, καὶ τὸν ἐλιθοβόλησαν μὲ λίθους, καὶ ἀπέθανε· καθὼς ἐπρόσταξεν ὁ Κύριος τὸν Μωϋσῆν. » (1) Ἡ ἀμφβολία, τὴν ὁποίαν ἔδειξαν εἰς τὴν περίστασιν ταύτην ὁ Μωϋσῆς καὶ ὁ Ἀαρὼν, ὑποτίθεται ὅτι ἦτο μόνον περὶ τοῦ τρόπου τοῦ θανάτου τοῦ παραβάτου· διότι ὁ νόμος ὁ ἐπιβάλλων κεφαλικὴν ποινὴν διὰ τὸ ἔγκλημα τῆς βεβηλώσεως τοῦ σαββάτου εἶχεν ἤδη προφερθῆ σοβαρῶς κατ' ἐπανάληψιν, « Θέλετε φυλάττει λοιπὸν τὸ

(1) Ἀριθ. ιέ. 32—36.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

σάββατον, διότι εἶναι ἅγιον εἰς ἐσᾶς· ὅστις βεβηλώσῃ αὐτὸ, *θέλει βέβαια θανατωθῆ*, διότι ὅστις κάμῃ καμμίαν ἐργασίαν εἰς αὐτὸ, ἡ ψυχὴ ἐκείνη θέλει ἀποκοπῆ ἀπὸ τὸ μέσον τοῦ λαοῦ της.» (1) «Ἓξ ἡμέρας. θέλει γίνεσθαι ἐργασία· εἰς τὴν ἑβδόμην ὅμως ἡμέραν θέλει εἶσθαι εἰς ἐσᾶς ἁγία ἡμέρα, σάββατον ἀναπαύσεως εἰς τὸν Κύριον· ὅστις ἐργάζεται εἰς αὐτὴν θέλει θανατόνεσθαι.» (2)

Φαίνεται ὅτι ἐπρεσβεύετο ὑπὸ τῆς Μωσαϊκῆς οἰκονομίας μία ἀρχὴ, ὅτι πᾶσα παράβασις τοῦ νόμου, οὖσα ἁμάρτημα κατὰ τοῦ Θεοῦ ἦτο ἀξία ποινῆς θανάτου. Διὰ μὲν τὰς συγγνωστὰς καὶ ἱεροτελεστικὰς παραβάσεις ἐγίνετο ἐξιλέωσις διὰ θυσιῶν, καὶ τὸ αἷμα τοῦ προσδιωρισμένου θύματος ἐχύνετο ἀντὶ τοῦ αἵματος τοῦ παραβάτου· τὰ δὲ βαρύτερα ἐγκλήματα, καὶ μάλιστα τὰ ἐμπεριέχοντα ἀνταρσίας ἐκ προμελέτης κατὰ τοῦ Θεοῦ, ἐτιμωροῦντο πραγματικῶς μὲ θάνατον (3). Ὁ ἄνθρωπος, ὅστις ἐξυλεύετο τὸ σάββα-

(1). Ἔξ λά. 14.
(2) Ἔξ. λέ. 2.
(3) Ἀριθ. ιέ. 30.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τον, φαίνεται ὅτι ἐθεωρήθη ὡς παραβάτης «τολμητίας», διὰ φανερᾶς πράξεως *ἀρνούμενος τὴν κυριότητα τοῦ Δημιουργοῦ του.* Ἐτιμωρήθη λοιπὸν μὲ τὸν αὐτὸν θάνατον, ὅστις ἐπεβάλλετο καὶ εἰς βλασφημοῦντας κατὰ τοῦ Κυρίου. (1)

Ὅθεν, ἐνῷ ἡ οὕτως αὐστηρὰ ποινὴ τῆς ἐκ προμελέτης παραβάσεως τοῦ σαββάτου χορηγεῖ νέον δεῖγμα τῆς ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς φύσεως τοῦ θεσμοθετήματος, πρέπει ἕκαστος νὰ ἐννοήσῃ, ὅτι ἡ αὐστηρότης αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν δὲν συνιστᾷ μέρος τοῦ ἀμεταβλήτου νόμου τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἀνῆκεν ἰδίως εἰς τὴν Μωσαϊκὴν οἰκονομίαν· ἀνῆκεν εἰς τὸν ἰδιαίτερον χαρακτῆρα τοῦ «γράμματος» τὸ ὁποῖον «θανατόνει.» (2)

Γενικῶς θεωρῶν τὸν κλάδον τοῦτον τοῦ ἀντικειμένου ὁ ἀναγνώστης, θέλει παρατηρήσει, Α. Ὅτι τὸ σάββατον ἀφοῦ εἶχε προσταχθῆ εἰς τοὺς Ἰσραηλίτας εἰς τὴν ἔρημον *ἐμνημονεύθη* εἰς αὐτοὺς πάλιν ἐπὶ τῆς τετάρτης ἐντολῆς, ὡς ἄρθρον οὐσιῶδες τοῦ ἠθικοῦ των

(1) Λευϊτ. κδ'. 16.
(2) 2. Κορ. γ'. 6.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

νόμου, ὅτι εὑρίσκετο εἰς ἀχώριστον συνάφειαν καὶ μὲ τὴν πρώτην καὶ μὲ τὴν δευτέραν πλάκα τῆς διαθήκης, ὅτι ἔδωκεν εἰς ὅλον τὸν νόμον ἰδιαίτερόν τι κῦρος, ἀναμιμνῆσκον πρὸς αὐτοὺς περὶ τῆς μελλούσης αἰωνιότητος, ὅτι καθὼς τὸ ἐπίλοιπον τοῦ Δεκαλόγου, καὶ μάλιστα ὑπὲρ τὸ ἐπίλοιπον, ἦτο ἀντικείμενον τῆς ἐμφαντικῆς καὶ ἐνθέρμου λειτουργίας τῶν προφητῶν των, καὶ τελευταῖον, ὅτι ἀριδήλως ἐσημειώθη διὰ καταπαύσεως ἀπὸ κοσμικὰς ἐργασίας, καὶ δι' εὐφροσύνου ἐκτελέσεως δημοσίου λατρείας.

Β'. Ὅτι τοῦτο τὸ θεσμοθέτημα ἐχρησίμευσεν εἰς *ἰδιαιτέρους* σκοποὺς, καὶ διεκρίνετο μὲ *ἰδιαίτερα* σημεῖα ὑπὸ τὴν Μωσαϊκὴν οἰκονομίαν. Ἦτο σημεῖον τοῦ νὰ χωρίζῃ τοὺς Ἰσραηλίτας ἀπὸ ὅλα τὰ λοιπὰ ἔθνη. Ἦτο μνημόσυνον τῆς ἐξ Αἰγύπτου ἀπελευθερώσεώς των. Εἶχε προσδιορισθῆ διὰ αὐτὸν τὸν ἰδιαίτερον λόγον εἰς τὴν ἑβδόμην ἡμέραν τῆς ἑβδομάδος. Ἤρχιζε καὶ ἐτελείονεν εἰς ὥραν ἑσπερινὴν, καὶ προηγεῖτο ἀπὸ ὡρισμένην τινὰ περίοδον προπαρασκευῆς. Διεκρίνετο μὲ διπλῆν προσφορὰν θυσίας. Ἡ ἀρχή του ἐξη-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

πλόνετο εἰς ἕκαστον ἕβδομον ἔτος, καὶ εἰς ὅλας τὰς Ἰουδαϊκὰς ἑορτάς. Ἀπητεῖτο, τέλος πάντων, νὰ φυλάττηται κατὰ *νομικὴν* ἀκρίβειαν, καὶ ἡ παράβασίς του ἐτιμωρεῖτο ὡσαύτως κατὰ *νομικὴν* αὐστηρότητα.

Στοχάζομαι λοιπὸν ὅτι ἡ μεταξὺ τῶν δύο κλάδων τοῦ Μωσαϊκοῦ σαββατικοῦ κώδηκος διάκρισις εἶναι καθαρὰ καὶ ψηλαφητή. Ὁ μὲν πρῶτος κλάδος ἐμπεριέχει νόμον, ὅστις συνεδέθη μετὰ τοῦ ἀνθρώπου καθ' ὅλους τοὺς αἰῶνας, καὶ ὅστις ὑπὸ τὴν ἐπιῤῥοὴν τοῦ Εὐαγγελίου πρέπει νὰ ἀκμάζῃ μὲ νέαν ζωηρότητα· ὁ δὲ δεύτερος ἦτο καθ' ἑαυτὸν πρόσκαιρος, καὶ ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἐπιῤῥοὴν ἀπεμαράνθη διὰ παντός.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΙΟΥΔΑΙΚΟΥ ΣΑΒΒΑΤΟΥ ΕΠΙ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ.

Ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ ἐφανερώθη ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου ὅτι εἶναι «πνευματικὸς,» (1)

(1) Ῥωμ. ζ'. 14.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

διὰ τῆς λέξεως ταύτης δυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν ὅτι ἀπέβλεπε τὸν κανονισμὸν, ὄχι μόνον τῆς ἐξωτερικῆς διαγωγῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς καταστάσεως τῆς καρδίας καὶ τῶν ἐνεργητικῶν αἰτίων τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ λέξις πνευματικὸς κατὰ ταύτην τὴν θεωρίαν προσαρμόζεται εἰς τὴν τετάρτην ἐντολὴν μὲ τὴν αὐτὴν ἰδιότητα ὡς καὶ εἰς τὰς λοιπὰς ἐννέα. Καθότι ὁ περὶ τοῦ σαββάτου νόμος, κατὰ τὴν ἀληθινὴν αὐτοῦ ἔννοιαν ζητεῖ ὄχι μόνον τὰς ἐξωτερικὰς συνηθείας τοῦ παύειν ἀπὸ ἐργασίας, καὶ συνέρχεσθαι πρὸς δημόσιον λατρείαν, ἀλλὰ καὶ ἀποχὴν τοῦ νοὸς ἀπὸ κοσμικὰ πράγματα, ἀφιέρωσιν τῆς ψυχῆς εἰς τὸν Θεὸν, καὶ ἔνθερμον ἐπιμέλειαν εἰς τὰ οὐράνια καὶ αἰώνια. Οὕτω μόνον δυνάμεθα «νὰ φυλάττωμεν» τὸ σάββατον «ἅγιον», (2) καὶ οὕτω μόνον δυνάμεθα καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ νὰ «ἁγιασθῶμεν» (3) ἐκ τῆς χρήσεως αὐτοῦ. Ἐντεῦθεν ἔπεται ὅτι ἡ τετάρτη ἐντολὴ ἐδύνατο ἐνταυτῷ νὰ φυλάττηται αὐστηρῶς κατὰ τὸ γράμμα του,

(2) Ἐξ. κ'. 8.
(3) Ἐξ. λά. 13.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

καὶ νὰ παραβαίνηται λυπηρῶς κατὰ τὸ πνεῦμά του. Καὶ αὐτὴ φαίνεται ὅτι συνέβη παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις εἰς τὴν χριστιανικὴν ἐποχήν.

Μεγάλην μεταβολὴν ἔλαβεν ὁ χαρακτὴρ τούτου τοῦ λαοῦ μετὰ τὴν ἐπιστροφήν του ἐκ τῆς Βαβυλωνικῆς αἰχμαλωσίας. Δὲν ἐκινδύνευον πλέον ν' ἀποδειχθῶσιν εἰδωλολάτραι, ἀλλ' ἐμεγαλαύχουν διὰ τὴν ὑπεροχὴν τῆς θρησκείας των ὑπὲρ τὰς τῶν ἄλλων ἐθνῶν. Ἡ λατρεία ἑνὸς Θεοῦ ἦτο τὸ καύχημά των, ἂν καὶ αἱ καρδίαι των ἦσαν μακρὰν ἀπ' αὐτοῦ· καὶ ἐνῷ ἦσαν ἀκριβεῖς εἰς τὴν διατήρησιν τοῦ ἐξωτερικοῦ ταύτης τῆς λατρείας, ὡς πρὸς τὴν διαγωγήν των ὅμως μεγάλως ἐξηχρειώθησαν καὶ διεφθάρησαν. Ἡ μὲν κακία ὑπερεπλεόναζεν, ἡ δὲ δεισιδαιμονία ηὔξανε, καὶ εἰς τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ προσετίθετο πλῆθος ἀκύρων παραδόσεων. Οἱ Γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι ἐξαιρέτως ἀπεδεκάτουν τὸ ἡδύοσμον, τὸ ἄνηθον καὶ τὸ κύμινον· παρέβλεπον δὲ « τὰ βαρύτερα τοῦ νόμου, τὸν ἔλεον, τὴν κρίσιν, καὶ τὴν πίστιν·» (1) ἦσαν ὡς τάφοι κεκονιαμένοι, ἔξωθεν μὲν ὡραῖοι, ἔσωθεν δὲ «γέμοντες

(1) Ματθ. κγ'. 23.

ὀστέων νεκρῶν, καὶ πάσης ἀκαθαρσίας.» (1)

Ἦτο εὔκολον εἰς τοὺς τοιούτους, καὶ συνέτεινε μᾶλλον εἰς τὸν σκοπὸν αὐτῶν νὰ φυλάττωσι τὸ σάββατον μὲ μεγάλην ἐξωτερικὴν ἀκρίβειαν· καὶ ἐκ διαφόρων χωρίων τῆς Νέας Διαθήκης δύναται νὰ ἐξαχθῇ ὅτι δὲν ὑπῆρχε πλέον κανὲν μέρος τοῦ Μωσαϊκοῦ κώδηκος φυλαττόμενον παρ' αὐτοῖς· οὔτε ὑπῆρχεν ἄλλο τι τόσον μεμιγμένον μὲ τὰς ἰδίας αὐτῶν παραδόσεις.

Ἐκ τῆς ἱστορίας τῶν Μακκαβαίων φαίνεται ὅτι πολὺ πρότερον τῆς ἐλεύσεως τοῦ Χριστοῦ, τὸ σάββατον ἐφυλάττετο μὲ δεισιδαίμονα αὐστηρότητα. Ὅτε Ἀντίοχος ὁ Ἐπιφανὴς (Π. Χ. 168) κατεπίεζε καὶ ἐβεβήλονε τὴν Ἱερουσαλὴμ χίλιοι Ἰουδαῖοι, μὴ θέλοντες νὰ συμφωνήσωσιν εἰς τοὺς κακούς του σκοπούς, ἔφυγον ἐκ τῆς πόλεως εἰς τὴν ἔρημον, καὶ ἐκεῖ ὑπέφερον νὰ κρεουργηθῶσιν ἄνευ παραμικρᾶς ἀντιστάσεως, μόνον διότι οἱ ἐχθροὶ ἐπῆλθον κατ' αὐτῶν τὸ σάββατον. (2) Μετὰ τοῦτο τὸ συμβὰν ὁ Ματταθίας καὶ οἱ περὶ

(1) Ματθ. κγ'. 27.

(2) 1. Μακκαβ. β'. 34—38.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

αὐτὸν ἀπεφάσισαν νὰ θεωρῆται νόμιμος ἡ ἀτομικὴ ὑπεράσπισις, καὶ κατὰ ταύτην τὴν ἀρχὴν φερόμενος εὐδοκίμησεν Ἰούδας ὁ Μακκαβαῖος. Ἀλλ' ἐπειδὴ οὐδεμία ἐργασία, οὔτε αὐτὴ ἡ πρὸς τὸν ἐχθρὸν ἀντίστασις δὲν ἐσυγχωρεῖτο ἐκείνην τὴν ἡμέραν, ἐκτὸς ὅτε ἐνίσχατο πρσβολὴ πραγματικὴ, τίποτε δὲν ἐδύνατο νὰ πραχθῇ τὸ σάββατον πρὸς ἐμπόδισιν τῶν ἔργων τοῦ ἐχθροῦ. Ὅτε ὁ Πομπήϊος, ὁ Ῥωμαῖος στρατηγὸς, ἐπολιόρκει τὴν Ἱερουσαλὴμ, ὠφελούμενος ἀπὸ ταύτην τὴν δεισιδαιμονίαν, ἐφρόντιζε νὰ διατρίβῃ τὸ σάββατον ὄχι εἰς τὸ νὰ μάχηται κατὰ τῶν Ἰουδαίων, ἀλλὰ μόνον εἰς τὸ νὰ ἀνεγείρῃ τὰ πολεμικὰ ἔργα του. Καὶ ἐκτετελεσμένων αὐτῶν ἄνευ τινὸς διακοπῆς, ὀλίγην δυσκολίαν εἶχεν ἔπειτα νὰ ἐκπορθήσῃ τὴν ἁγίαν πόλιν. (1)

Τὸ ἀκόλουθον εἶναι σύντομος ἐξιστόρησις τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ἐφύλαττον τὸ σάββατον οἱ ἀρχαῖοι Ἰουδαῖοι.

Ἡ *παρασκευὴ* καὶ ἑτοιμασία ἥτις ἤρχιζε τὴν ἕκτην ἡμέραν τῆς ἑβδομάδος μετὰ τὴν ἑσπερινὴν θυσίαν, (δηλαδὴ περίπου τὴν τρί-

(1) Ἰώσηπος Ἀρχαιολ. Βιβλ. ΙΔ'. Κεφ. δ'. § 2—4.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

την ὥραν μετὰ μεσημβρίαν,) εἰσήγετο διὰ δύο ἠχημάτων κεράτων ἢ σαλπίγγων· τὸ μὲν ἓν πρὸς διάκρισιν τῆς κοινῆς ἡμέρας ἐκ τῆς ἤδη πλησιαζούσης ἁγίας ἡμέρας, καὶ τὸ ἄλλο πρὸς δήλωσιν ὅτι ὁ λαὸς πρέπει νὰ παύσῃ ἀπὸ τὰς συνήθεις ἐργασίας του. Εἰς τοὺς ῥάπτας ὅμως καὶ τοὺς σανδαλοποιοὺς ἦτο συγκεχωρημένον νὰ ἐργάζωνται τὴν τέχνην των μέχρις ἡμίσεος διαστήματος τῶν ὡρῶν τῆς προπαρασκευῆς, τὸ αὐτὸ ἐσυγχωρεῖτο καὶ πρὸς τοὺς γραμματεῖς, διὰ νὰ δυνηθῶσιν, οἱ μὲν πρῶτοι δύο νὰ ἐνδύωσι τὰ σώματα, οἱ δὲ τελευταῖοι νὰ διδάσκωσι κάλλιον τὰ πνεύματα τῶν ἀδελφῶν των κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ σαββάτου. Μὲ ταύτην λοιπὸν τὴν ἐξαίρεσιν πᾶσα ἐργασία ἀνεβάλλετο, ἐκτὸς τῶν τῆς προπαρασκευῆς, ὧν αἱ μὲν ἦσαν καθαρισμοὶ τῶν οἰκιῶν, καὶ λουτρὰ τοῦ σώματος, διὰ νὰ ὑπαντήσωσι τὸ σάββατον εὐκόσμως, αἱ δὲ ἦσαν ἑτοιμασίαι τῶν ἐξαιρέτων ἐδεσμάτων, μὲ τὰ ὁποῖα ἔμελον νὰ εὐωχῶσιν ὅλην τὴν ἁγίαν ἡμέραν. Εἰς ταύτας τὰς εὐσεβεῖς (ὡς ἐλογίζοντο) ἐργασίας πᾶσαι αἱ χεῖρες εἰργάζοντο. Ὁ κύριος μετὰ τοῦ δούλου

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἡ κυρία μετὰ τῆς δούλης, ὁ γονεὺς μετὰ τοῦ τέκνου συνήρχοντο εἰς τὰς ἐργασίας ταύτας, εἰς τὸ νὰ σαρόνωσι τὰ ἐδάφη, νὰ σχίζωσι τὰ ξύλα, νὰ ἀνάπτωσι πῦρ εἰς τὰς ἑστίας, νὰ κόπτωσι τὰ χόρτα, καὶ νὰ ἑτοιμάζωσι τὰ ἐδέσματα. Τοῦτο τὸ μεταμεσήμερον δὲν ἐπετρέπετο εἰς κανένα νὰ ἐπιχειρισθῇ ταξείδιον, τὸ ὁποῖον δὲν ἤθελε τελειώσει πρὸ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου· καὶ ὅλαι αἱ πράξεις αἱ ἀποβλέπουσαι ζωὴν καὶ θάνατον ἀνεβάλλοντο εἰς τὰ δικαστήρια. (1)

Περὶ τὴν ἕκτην ὥραν τὸ ἑσπέρας, ὁπότε ὁ ἥλιος ἦτο ἤδη πρὸς τὴν δύσιν, ἤρχιζε τὸ σάββατον, καὶ αἱ σάλπιγγες ἐσαλπίζοντο ἀπὸ τὸ στέγασμα τὸ ἐν τῷ ναῷ, ὅπου ἐκάθητο ὁ βασιλεὺς εἰς τὰς συναγωγάς. (2) Καὶ τοῦτο ἦτο τὸ σημεῖον τοῦ ν' ἀνάπτωσι τοὺς σαββατικοὺς λύχνους εἰς τὰς οἰκίας των, ὑπούργημα ἀνῆκον εἰς τὰς γυναῖκας ἑκάστης οἰκογενείας,

(1) Δι' ἑνὸς θεσπίσματος Αὐγούστου τοῦ αὐτοκράτορος Ῥωμαίων οἱ Ἰουδαῖοι ἐθεωροῦντο ἐλεύθεροι πάσης κλήσεως εἰς ὁποιονδήποτε δικαστήριον ἀπὸ τῆς τρίτης ὥρας μετὰ μεσημβρίαν τῆς ἕκτης ἡμέρας, μέχρι παρελεύσεως τοῦ σαββάτου. Lewis Originis Heb. vol. ii. p. 377.

(2) Β'. Βασιλ. ις'. 18.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

αἵτινες ἐχρεώστουν προσέτι νὰ διατηρῶσι τοὺς λύχνους ἀναμμένους ὅλον τὸ σάββατον. Ἡ συνήθεια τοῦ ν' ἀνάπτωσι καὶ νὰ διατηρῶσιν ἀναμμένους τοὺς λύχνους τοὺς σαββατικοὺς παρηγγέλλετο πρὸς πάντας τοὺς Ἰουδαίους, ἀπὸ τοῦ πτωχοῦ τοῦ αἰτοῦντος τὸ ἔλαιον, μέχρι τοῦ πλουσίου τοῦ ἔχοντος αὐτὸ ἐν ἀφθονίᾳ· καὶ δὲν εἶναι θαυμαστόν· διότι τοῦτο, κατὰ τὰς ἰδέας των, ἦτο ὁ κύριος τρόπος τοῦ νὰ πληρῶσι τὴν ἐντολὴν, «Θέλεις ὀνομάσει τὸ Σάββατον *τρυφὴν* καὶ ἡμέραν *ἔντιμον*.» (1)

Ἐπὶ τῇ βάσει τοιαύτης ἀρχῆς ἐστοχάζοντο ὅτι ἐπλήρονον τὴν ἐντολὴν «Ἁγίαζε τὴν ἡμέραν τοῦ σαββάτου», προφέροντες ἐπὶ τοῦ πρώτου σαββατικοῦ ἐδέσματος, (τὸ ὁποῖον ἔτρωγον κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ σαββάτου) λέξεις τινὰς, καλουμένας παρ' αὐτοῖς *κιδδούσχ*, ὅπερ ἐστὶν *ἁγιασμός*· ἔτρωγον πάντοτε τρὶς τὸ σάββατον, καὶ ἐνόμιζον ὅτι ἐχρεώστουν νὰ πράττωσιν οὕτως εἰς τιμὴν τῆς ἡμέρας. Ὁ πτωχὸς, καὶ αὐτὸς ὁ ζῶν ἐξ ἐλεημοσύνης,

(1) Ἡσ. νή. 13.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἦτο ὑπόχρεως νὰ τρώγῃ τρὶς, ὁ δὲ πλούσιος εὐωχεῖτο τρυφηλῶς. Καὶ ὅλοι ἐνεδύοντο τὰ καλλίτερα φορέματα, ἐξ ὧν εἶχον, καὶ ταῦτα ὠνομάζοντο «στολαὶ σαββατικαί.»

Τὸ πρῶτον χρέος τῆς πρωΐας ἦτο νὰ καταγίνωνται εἰς δημόσιον προσευχὴν ἐν ταῖς συναγωγαῖς· μετὰ ταύτην τὴν τελετὴν ἔτρωγον τὸ δεύτερον γεῦμα· τελειωθέντος δὲ τούτου, ἐνησχολοῦντο συνεχῶς εἰς ἀκρόασιν ὁμιλίας τινος θεολογικῆς ὑπό τινος τῶν γραμματέων, ἢ τῶν διδασκάλων γινομένης. Τὸ μεταμεσήμερον πάλιν παρετίθετο ἡ ἑορταστικὴ τράπεζα, καὶ διετέλουν τρώγοντες καὶ πίνοντες ἑωσοῦ φανῶσι τρεῖς ἀστέρες εἰς τὸ στερέωμα ἐκ τῶν μεγαλητέρων. Τοῦτο δὲ ἦτο τὸ προσδιωρισμένον σημεῖον τῆς παρελεύσεως τοῦ σαββάτου· καὶ τότε ἡτοιμάζοντο ἀρώματα εἰς ἑκάστην οἰκογένειαν, πρὸς ἀναψυχὴν τῶν ὅσοι τυχὸν ἤθελον λειποθυμήσει διὰ λύπην τῆς παρελεύσεως μιᾶς τοιαύτης χαρμοσύνου ἡμέρας, καὶ ἐπὶ τῶν ἀρωμάτων τούτων ἕκαστος οἰκοδεσπότης ἀπήγγελλε τὸ παρ' αὐτοῖς ὀνομαζόμενον *ἀβδαλὰ*, ὅπερ ἐ-

στὶν *εὐλογία χωρισμοῦ*. Καὶ οὕτως ἐτελείονον αἱ τελεταὶ τῆς ἡμέρας. (1)

Παρετηρήθη ἀνωτέρω ὅτι ἀπητεῖτο τὸ σάββατον διπλῆ τελετὴ θυσίας εἰς τὸν ναόν. Ἡ τελετὴ αὕτη συνωδεύετο πρωῒ καὶ ἑσπέρας ἀπὸ τρία σαλπίσματα σάλπιγγος, περιπλέον τοῦ συνειθισμένου κατὰ τὰς ἄλλας ἡμέρας· καὶ τὸ μὲν πρωῒ οἱ ἱερεῖς ἔψαλλον τὴν ᾠδὴν τοῦ Μωϋσέως εἰς τὸ δευτερονόμιον, (2) τὸ ἓν ἕκτον κατὰ πᾶσαν ἑβδομάδα· τὸ δὲ ἑσπέρας τὴν ᾠδὴν τοῦ Μωϋσέως εἰς τὴν Ἔξοδον. (3)

Ὡς πρὸς τὴν ἐντολὴν τὴν ἀπαγορεύουσαν πᾶν εἶδος ἐργασίας τὴν ἡμέραν τοῦ σαββάτου, οἱ Ἰουδαῖοι κατὰ τὰς παραδόσεις των ἦσαν καθ' ὑπερβολὴν ἀκριβεῖς εἰς τὴν φύλαξιν αὐτῆς· καί τινες διαταγαὶ Ῥαββίνων ἀναφερόμεναι εἰς τοῦτο τὸ ἀντικείμενον ἦσαν εἰς ἄκρον παιδαριώδεις· ἐπρότειναν ἕως τριάκοντα ἐννέα ἀπαγορευτικὰς διαταγὰς, ἀφορώσας πράγματα μὴ πρακτέα τὸ σάββατον, καὶ αἱ

(1) Ἰδὲ Lewis Origines Hebr. book IV. Ch. 16.
(2) Δευτ. λβ'.
(3) Ἐξ. ιέ.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

διαταγαὶ αὗται διαφόρως ὑποδιηροῦντο εἰς διαφόρους μικροτέρας λεπτομερείας. Κανεὶς, παραδείγματος χάριν, δὲν ἠδύνατο νὰ ἀλωνίσῃ τὸ σάββατον· ὅθεν οὔτε ἐπὶ χλόης ἠδύνατο νὰ περιπατήσῃ, συντρίβων αὐτὴν, ὅπερ ἦτο εἶδος ἀλωνίσματος. Πάλιν, κανεὶς δὲν ἠμπόρει νὰ κυνηγήσῃ τὸ σάββατον· ὅθεν οὔτε ψύλλον περιπηδῶντα ἠδύνατο νὰ συλλάβῃ, ὅπερ ἦτον εἶδος κυνηγεσίου. (1)

Ὁ Σωτὴρ ἡμῶν ἠρώτα τοὺς Ἰουδαίους, τίς ἐξ αὐτῶν δὲν ἤθελεν ὁδηγήσει τὸ σάββατον τὸν βοῦν ἢ τὸν ὄνον αὐτοῦ διὰ νὰ τὸν ποτίσῃ, ἢ δὲν ἤθελε σύρει τὸ πρόβατον αὐτοῦ ἐκ τοῦ λάκκου ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἠδύνατο νὰ ἦναι πεπτωκός; (2) Ἐκ τούτων τῶν ἐρωτήσεων δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι ὅ,τι καὶ ἂν ἐπρέσβευον δὲν ἐδίςαζον πραγματικῶς νὰ πράττωσιν ἔργα ἀνάγκης τὴν ἡμέραν τοῦ σαββάτου πρὸς ἰδιαίτερον ὄφελος. Οἱ Ῥαββῖνοι μ᾽ ὅλον τοῦτο εἶχον συςήσει ἀλλοκότους τινὰς διακρίσεις εἰς αὐτά. Κατ᾽ αὐτοὺς

(1) Ἴδε Jenning's Jewish Antiq. book iii. Ch. ii. Vol. 2. b. 137.

(2) Λουκ. ιγ'. 15.—Ματθ. ιβ'. 11.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἦτο συγκεχωρημένον νὰ γεμίσῃ τις μίαν ποτίσραν ὕδατος τὸ σάββατον, ὥστε νὰ δύνανται τὰ κτήνη αὐτοῦ ἐρχόμενα νὰ πίνωσιν, οὐχὶ δὲ καὶ νὰ τὸ μεταφέρῃ εἰς τὸν τόπον ὅπου ἵσταντο τὰ ζῶα. (1) Ὡσαύτως ἐὰν ζῶον ἔπιπτε τὸ σάββατον εἰς λάκκον ἢ εἰς δεξαμενὴν ὕδατος, ἠδύνατο μὲν ὁ ἄνθρωπος νὰ τὸ τρέφῃ ἐκεῖ, διὰ νὰ σώζῃ τὴν ζωήν του, καὶ ἂν τυχὸν εὑρίσκετο εἰς τοιαύτην θέσιν ὥστε νὰ μὴ δύναται νὰ τρέφηται, ἐσυγχωρεῖτο νὰ βάλῃ ὑποκάτω αὐτοῦ ὑποβαστάγματα, ὥστε νὰ ἐξέλθῃ ἔξω, ἂν ἐδύνατο ἀφ' ἑαυτοῦ του· ὄχι δὲ καὶ νὰ τὸ σύρῃ ἔξω ὁ ἄνθρωπος διὰ τῆς χειρός του. (2) Μία ἄλλη Ῥαβινικὴ ἐντολὴ εἶχεν ἐπινοηθῆ καθ' ὅλων τῶν ἐργασιῶν ἐπὶ σαββάτου, πρὸς θεράπευσιν νοσημάτων χρονικῶν· Ὁ πάσχων ὀφθαλμίαν ἠδύνατο μὲν νὰ ἐμπλαστρώσῃ τοὺς ὀφθαλμούς του τὸ σάββατον πρὸς ἀνάπαυσιν καὶ ἀνακούφισιν, ὄχι δὲ μὲ σκοπὸν θεραπείας. (3)

Τοιοῦτον ἦτο τὸ Ἰουδαϊκὸν σάββατον, καὶ

(1) T. Bab. Erubin, fol. 202.—Gill on Luke XIII.

(2) Maimonides Hilchot Sab. c. 23 Sec. 26.—Light foot and Gill on Matt. XII.

(3) Piske Tosephat Sab. art. 67. Gill on John IX. 16.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τοιαῦται αἱ δεισιδαιμονίαι ὑπὸ τῶν ὁποίων κατεπιέζετο. Δυνάμεθα ἐλλόγως νὰ πιστεύσωμεν ὅτι αἱ θρησκευτικαὶ δόξαι τῶν Ἰουδαίων δὲν ἔλαβον σχεδὸν καμμίαν μεταβολὴν εἰς τινας ἑκατονταετηρίδας μετὰ τὴν χριστιανικὴν ἐποχήν. Πλὴν ἂν καὶ ὀλίγαι τούτων τῶν δεισιδαιμονιῶν διηγέρθησαν πιθανῶς μεταξὺ τῶν Ραββίνων εἰς τοὺς μετέπειτα χρόνους, ἡ ἤδη γενομένη γενικὴ ἐξιστόρησις δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀναφερομένη εἰς τὴν ἐποχὴν καθ' ἣν ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εὑρίσκετο ἐπὶ τῆς γῆς. Ἡ οὐσία τῆς ἐκθέσεως ὑποστηρίζεται τῳόντι ἱκανῶς ἐξ ἀποδείξεως τῶν Εὐαγγελιστῶν αὐτῶν. Ἐν μέσῳ ἐσχάτης ἐθνικῆς διαφθορᾶς, καὶ ἐνῷ ἡ ἀληθὴς εὐσέβεια καὶ ἡ ἀρετὴ ἦσαν σπάνιαι, τὰ σχήματα τῆς θρησκείας εἶχον πολλαπλασιασθῇ, καὶ ἐφυλάττοντο κατὰ σπουδαίαν ἀκρίβειαν. Τοιαύτη τις σκηνὴ δὲν ἔπρεπε νὰ παρατηρηθῇ χωρὶς ὄφελος· τοῦτο δύναται νὰ μᾶς ἐνθυμίζῃ τὴν ἀείποτε ἄγρυπνον πονηρίαν τοῦ ἐχθροῦ τῶν ψυχῶν ἡμῶν, ὅστις κινεῖ πάντα λίθον διὰ νὰ μᾶς καταφέρῃ ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν του. Ἰδοὺ οἱ Ἰσραηλῖται ἐπὶ μιᾶς περιόδου τῆς ἱστορίας

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

των παρημέλουν τὰς ἰδιότητας τῆς τυπικῆς λατρείας των, κατεφρόνουν τὸ σάββατον, καὶ ἦσαν βεβυθισμένοι εἰς εἰδωλολατρείαν. Ἰδοὺ, εἰς μίαν ἄλλην περίοδον, αὐστηροὶ γινόμενοι περὶ πάσας τὰς τελετὰς αὐτῶν, *καθίσταγον γελοῖον* τὸ σάββατόν των διὰ δεισιδαίμονα τήρησιν αὐτοῦ· ἐκαυχῶντο διὰ τὴν πίστιν των εἰς τὴν ἑνότητα τοῦ Θεοῦ, ἐνῷ ἦσαν ἐστερημένοι ἀπὸ τῆν ζωὴν τῆς θρησκείας, καὶ καταβεβυθισμένοι εἰς ἀσέβειαν!

Μέλλομεν τώρα νὰ ἐμβῶμεν εἰς μίαν συζήτησιν πολλὴ συμβάλλουσαν εἰς τὸ προκείμενον. Τίνες ἦσαν αἱ ἀρχαὶ ὡς πρὸς τὸ Σάββατον, τὰς ὁποίας ὁ ΙΗΣΟΥΣ ΧΡΙΣΤΟΣ ἐφύλαττεν εἰς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ διαγωγὴν καὶ διδασκαλίαν;

Ἀσχολούμενοι εἰς ταύτην τὴν ἔρευναν, δὲν πρέπει βεβαίως νὰ ἔχωμεν πρὸ ὀφθαλμῶν τὰς ἤδη ἐξιστορηθείσας περιστάσεις καὶ ἰδίως τὴν *κατάστασιν τοῦ Ἰουδαϊκοῦ πνεύματος* ὡς πρὸς τουτο τὸ θεσμοθέτημα κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους, καθ' οὓς ὁ Σωτὴρ ἡμῶν ἦτο ἐπὶ γῆς. Δὲν πρέπει νὰ προσμένωμεν νὰ τὸν εὕρωμεν ἐπιμένοντα εἰς ἐξωτερικόν τι καθῆ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

κον, τὸ ὁποῖον ὁ λαὸς, ἀναμέσον τοῦ ὁποίου ἔζη, ἦτο ἤδη συνειθισμένος νὰ φυλλάττῃ ὑπερακριβῶς. Ἐμποροῦμεν δὲ μᾶλλον νὰ ὑπολάβωμεν ὅτι θέλει εὑρεθῆ ἐξελέγχων αὐτοὺς διὰ τὴν ὑποδούλωσίν των εἰς ἁπλᾶ σχήματα τῆς θρησκείας, διευθύνων τὴν προσοχήν των εἰς τὴν οὐσίαν της, καὶ κηρύττων «ἔλεον θέλω καὶ ὄχι θυσίαν.»

Τοιαύτην ἐξεύρομεν τὴν ἀλήθειαν. Ἀλλ' ὅμως ἐνῷ ὁ εὐλογητὸς Κύριος ἡμῶν ἀπεδοκίμαζεν ὅλας τὰς δεισιδαίμονας ἰδέας περὶ τοῦ σαββάτου, καὶ μάλιστα ἐχαλάρονε τὴν νομικὴν ἐκείνην αὐστηρότητα εἰς τὴν ἐντολὴν κατὰ τὴν Μωσαϊκὴν οἰκονομίαν, διετήρει τὴν οὐσίαν τῆς ἐντολῆς ταύτης καθ' ὅλην αὐτὴς τὴν ἀκεραιότητα.

Πᾶς ὅστις γινώσκει τὸν βίον τοῦ Ἰησοῦ ὡς ἀναφέρεται ὑπὸ τῶν Εὐαγγελιστῶν, πρέπει νὰ ἦναι πεπληροφορημένος μὲ πόσην ἐπιμέλειαν ἐφύλαττεν *ὅλον* τὸν ἠθικὸν νόμον τοῦ Θεοῦ. Εἶναι ἀναντίῤῥητον ὅτι αὐτὸς ὡμίλει περὶ *τούτου* τοῦ νόμου, τοῦ ἐμπεριεχομένου εἰς τὸν Δεκάλογον, καὶ ἐγκεχαραγμένου εἰς τὰς πλάκας τῆς διαθήκης, ὅτε ἔλεγεν, «Ἕως

νὰ περάσῃ ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ ἰώτα ἓν ἢ μία στιγμὴ δὲν θέλει περάσει ἀπὸ τὸν νόμον, ἑωσοῦ ὅλα νὰ ἐκπληρωθῶσιν. Ὅστις λοιπὸν ἀθετήσῃ μίαν ἐκ τῶν ἐντολῶν τούτων τῶν ἐλαχίστων, καὶ διδάξῃ οὕτω τοὺς ἀνθρώπους, ἐλάχιστος θέλει ὀνομασθῆ εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν· ὅστις ὅμως ἐκτελέσῃ καὶ διδάξῃ αὐτὰς, οὗτος μέγας θέλει ὀνομασθῆ εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.» (1) Πάλιν· «Εὐκολώτερον εἶναι νὰ *παρέλθωσιν ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ, παρὰ νὰ πέσῃ μία στιγμὴ τοῦ νόμου.*» (2)

Ἀδύνατον δὲ φαίνεται νὰ ἀποφύγῃ τις τὸ νὰ συμπεράνῃ ἐκ τούτων τῶν χωρίων, ὅτι ὅλος ὁ ἠθικὸς κώδηξ, ὡς ἀπεκαλύφθη εἰς τοὺς Ἰσραηλίτας, ἔπρεπε νὰ μένῃ μὲ ἀπαραμείωτον κῦρος μέχρι συντελείας αἰώνων. Οὔτε φαίνεται ποσῶς εὔλογον νὰ μὴ ἐφαρμόζηται ἡ ἀρχὴ ἡ τεθεῖσα ἐνταῦθα ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν, εἰς τὴν τετάρτην, καθὼς καὶ εἰς τὰς λοιπὰς ἐννέα ἐντολάς. Ὅτε ὁ νομικὸς ἠρώτησεν αὐτὸν, « Τί νὰ κάμω διὰ νὰ κληρονομήσω

(1) Ματθ. ε. 18, 19.
(2) Λουκ. ις'. 17.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

σω αἰώνιον ζωήν;» ὁ Κύριος ἡμῶν τὸν παρέπεμψεν «εἰς τὰς ἐντολάς·» καὶ μ' ὅλον ὅτι ὡμίλει τότε περὶ μόνης τῆς *δευτέρας πλακὸς*, δυνάμει ὅμως ἐπεκύρονεν ἀμφοτέρας. (1) Τὸ αὐτὸ ἔγεινε καὶ ὅτε ὁ Γραμματεὺς ἐλθὼν πρὸς αὐτὸν, ἠρώτησε, «Ποία εἶναι ἡ πρώτη τῶν ἐντολῶν;» (2) διότι τίς δύναται νὰ ἀμφιβάλλῃ ὅτι ὁ Κύριος ἡμῶν περιελάμβανε τὸ ὅλον τῶν δύο πλακῶν τῆς διαθήκης, ὁπότε παρέστησε μεγάλας ἐντολὰς τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν ἀγάπην τοῦ πλησίον; Ἡ καταφρόνησις τοῦ σαββάτου ἤθελεν ἀθετήσει τὴν πρώτην τούτων τῶν ἐντολῶν, καθὼς ἡ κλοπὴ καὶ ἡ μοιχεία ἤθελον ἀθετήσει τὴν δευτέραν. Καὶ ὁπότε ὁ Γραμματεὺς διέκρινε ταῦτα τὰ ἠθικὰ καθήκοντα, ἐκ πάντων τῶν ἁπλῶς ἱεροτελεστικῶν, ἐκ πάντων «τῶν ὁλοκαυτωμάτων καὶ τῶν θυσιῶν,» ὁ Ἰησοῦς παρατηρήσας ὅτι αὐτὸς «ἀπεκρίθη νουνεχῶς,» εἶπε, «Δὲν εἶσαι μακρὰν ἀπὸ τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ.» (3)

(1) Λουκ. ιή. 20 παράβαλε, Ματθ. ιθ'. 16. Μαρκ. ί. 17.

(2) Μάρκ. ιβ'. 28.

(3) Ὅτι οἱ Ἀπόστολοι κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Διδα-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Καθὼς δὲ ὁ εὐλογητὸς Κύριος ἡμῶν εἰς τὸ κήρυγμά του διετήρει τὴν ὁλότητα τοῦ ἠθικοῦ νόμου, οὕτως εἰς τὸν βίον καὶ πολίτευμά του ἐπλήρονε « πᾶσαν δικαιοσύνην », καὶ πρὸς τοῦτον τὸν σκοπὸν ἀποβλέπων καθυπέβαλλεν ἑαυτὸν καὶ εἰς τὰς τότε ἱεροτελεστικὰς διατάξεις. (1) Καὶ τίς θέλει τολμήσει νὰ ἀμφιβάλλῃ περὶ τοῦ ὅτι ἐφύλαξεν ὁλοκλήρους τὰς δέκα ἐντολὰς, κατὰ τὴν ἀληθινὴν αὐτῶν ἔννοιαν, παντελῶς ἀπαραβιάστους ; Ἔχομεν πλήρη ἀπόδειξιν ὅτι ἐξεπλήρονε τὸ ἀρχικὸν καθῆκον τοῦ σαββάτου· διότι ἀναφέρονται διάφοροι περιστάσεις ὑπὸ τῶν Εὐαγγελιστῶν, καθ' ἃς κατεγίνετο εἰς λατρείαν τοῦ Θεοῦ εἰς τὰς συναγωγάς· καὶ ἀπὸ μίαν διήγησιν τοῦ Λουκᾶ μανθάνομεν ὅτι αὐτὴ ἦτον *ἡ τακτικὴ του συνήθεια*. « Καὶ ἦλθεν εἰς τὴν Ναζαρὲτ, ὅπου εἶχεν ἀνατραφῆ, καὶ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΣΥΝΗΘΕΙΑΝ ΤΟΥ ὑπῆγεν εἰς τὴν συναγωγὴν τὸ σάββατον, καὶ ἐσηκώθη διὰ νὰ

σκάλου αὐτῶν διετήρουν τὸ κῦρος τοῦ ἠθικοῦ νόμου, ὡς ἐμπεριείχετο εἰς τὰς δέκα ἐντολὰς ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς πρὸς Ῥωμ. ιγ'. 9. Ἐφ. ς'. 2. Γαλ. ς'. 14. Ἰακ. β'. 10. κτλ·

(1) Ματθ. γ'. 15·

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἀναγνώσῃ.» (1) Οὐδ' ἀπέφευγεν ὁ Σωτὴρ ἡμῶν τὰ σαββατικὰ ἐκεῖνα δεῖπνα τὰ τότε συνήθη παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις, διότι τὸ σάββατον κατὰ θεῖον κῦρος ἦτο μία τῶν ἑορτῶν των. Ἔτρωγεν ἄρτον εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Φαρισαίου τὴν ἡμέραν τοῦ σαββάτου, ὁπότε ἐθεράπευσε τὸν ὑδρωπικόν. (2)

Πολλὰ τῶν μεγαλητέρων του θαυμάτων ἐτελέσθησαν τὸ σάββατον· ἡ θεράπευσις τῆς πενθερᾶς τοῦ Πέτρου· (3) ἡ ἴασις τοῦ παραλύτου εἰς τὴν κολυμβήθραν τῆς Βηθεσδᾶ· (4) τὸ δῶρον τῆς ἀναβλέψεως πρὸς τὸν ἐκ γενετῆς τυφλόν· (5) ἡ ἀποκατάστασις τῆς ἀπεξεραμένης χειρὸς (6), καὶ τέλος ἡ ἐν σιγμῇ ἀνάῤῥωσις τῆς συγκυπτούσης πρὸ δεκαοκτὼ ἐτῶν. (7) Ἐκλέξας ὁ Σωτὴρ ἡμῶν τὸ σάββατον, καὶ διορίσας τὰς πρὸς λατρείαν ἱερὰς ὥρας του εἰς τὰς τοιαύτας πράξεις, εἶχεν ὑπ' ὄψιν, ὡς φαίνεται, διπλοῦν ἀντικείμενον· πρῶτον

(1) Λουκ. δ'. 16. παράβαλε ἰδάῤῥ. 31. Μάρ. ς'. 2. κλπ.
(2) Λουκ. ιδ'. 1—6.
(3) Λουκ. δ'. 38—41.
(4) Ἰωάν. έ.
(5) Ἰωάν. θ'.
(6) Ματθ. ιβ'. 13.
(7) Λουκ. ιγ'. 10.—13.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

μὲν τὸ ν' ἀναιρέσῃ τὴν μωρὰν ἰδέαν τῶν Ἰουδαίων, ὅτι δὲν ἦτο νόμιμον νὰ θεραπεύσῃ τις ἀσθενοῦντα τὸ σάββατον, (1) καὶ τὸ νὰ συστήσῃ τὴν ἀρχὴν, ὅτι τὸ κάμνῃ τις καλὸν εἶναι πάντοτε νόμιμον· δεύτερον δὲ τὸ νὰ ἁγιάζῃ τὴν ἡμέραν, καὶ νὰ τὴν ἀποδεικνύῃ ἔντιμον διὰ τούτων τῶν θεοπρεπῶν ἔργων τῆς ἀγαθότητος καὶ τῆς δυνάμεώς του.

Ὅλαι αὗται αἱ ἱστορίαι εἶναι πλήρεις ὠφελείας καὶ διδασκαλίας, ἀλλὰ διὰ νὰ λάβωμεν ὀρθὴν ἰδέαν τοῦ πολιτεύματος καὶ τοῦ κηρύγματος τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν εἰς τοιαύτας περιπτώσεις, ἀρκεῖ νὰ ἐκλέξωμεν δύο ἐξ αὐτῶν εἰς λεπτομερεστέραν παρατήρησιν. Ὁ ἄνθρωπος ὁ κατακείμενος εἰς τὴν κολυμβήθραν τῆς Βηθεσδᾶ ἐν μέσῳ μεγάλου πλήθους ἀσθενῶν, τυφλῶν, χωλῶν, ἐξηραμένων, ἔπασχεν ἤδη

(1) Οὐδεὶς χριστιανὸς, στοχάζομαι, θέλει ἀμφιβάλλει περὶ τῆς νομιμότητος τοῦ θεραπεύειν ἀσθενοῦντα τὸ σάββατον. Μ' ὅλον τοῦτο ὁ ἐν ἐνεργείᾳ ἰατρὸς ὅστις μετέρχεται τὴν τέχνην του ὅλην ἐκείνην τὴν ἡμέραν, καὶ κατὰ συνήθειαν ἀμελεῖ τὸ καθῆκον τῆς θείας λατρείας, πρέπει βεβαίως νὰ θεωρῆται ὡς παραβάτης τοῦ σαββάτου. Οὗτος δὲν θέλει ἔχει λόγους νὰ δικαιώσῃ τὴν διαγωγήν του ἐκ τοῦ παραδείγματος ἢ ἐκ τῶν παραγγελιῶν τοῦ Σωτῆρος τῶν ἀνθρώπων.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τριάκοντα ὀκτὼ ἔτη. Ἡ θεραπεία αὐτοῦ ἔγεινε παῤῥησίᾳ καὶ ἄμεσος. « Εἶπεν εἰς αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς, σηκώθητι, πάρε ἐπάνω σου τὸν κράββατόν σου καὶ περιπάτει· καὶ εὐθὺς ἔγεινεν ὁ ἄνθρωπος ὑγιὴς, καὶ ἐσήκωσε τὸν κράββατόν του καὶ ἐπεριπάτει· ΗΤΟ ΔΕ ΣΑΒΒΑΤΟΝ εἰς ἐκείνην τὴν ἡμέραν· ἔλεγον λοιπὸν οἱ Ἰουδαῖοι εἰς τὸν θεραπευμένον, Σάββατον εἶναι, δὲν σὲ εἶναι συγχωρημένον νὰ σηκώσῃς τὸν κράββατον. Ἀπεκρίθη εἰς αὐτοὺς, Ἐκεῖνος ὅστις μὲ ἔκαμεν ὑγιῆ μὲ εἶπε, Σήκωσε τὸν κράββατόν σου καὶ περιπάτει.» (1)

Ἡ μεταξὺ τοῦ βαστάζειν φορτία, ὅπερ ἀνῆκεν εἰς τὸ ἐμπόριον, καὶ τόσον αὐστηρῶς ἀπεδοκιμάζετο ὑπὸ τῶν προφητῶν ὡς παράβασις τοῦ σαββάτου, καὶ τοῦ βαστάζειν τὸ στρῶμα, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἔκειτο ὁ πτωχὸς οὗτος, καὶ τὸ ὁποῖον ἐδύνατο ἄλλως νὰ χαθῇ, ἡ διάκρισις εἶναι τόσον φανερὰ, ὥστε δὲν χρειάζεται ἔρευναν. (2) Καὶ ὅμως ἡ

(1) Ἰωάν. ε. 5—11

(2) Πληροροῦμεθα ὑπὸ τῶν περιηγητῶν ὅτι αἱ κλίναι τὰς ὁποίας μεταχειρίζονται εἰς τὴν ἀνατολὴν εἶναι ἐλαφραὶ καὶ εὐμετακόμιστοι, συνίστανται δὲ συνεχῶς ἀπὸ στρῶμα ἐξαπλούμενον ἐπὶ τοῦ ἐδάφους μὲ ἁπλοῦν σκέπα-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

πρᾶξις αὕτη κατὰ γράμμα θεωρουμένη ἦτο παράβασις τοῦ νόμου τοῦ Μωϋσέως, καθὼς ὁμοίως καὶ ἡ πρᾶξις θεραπεύσεως χρονικοῦ πάθους ἀντέβαινεν ἀπ' εὐθείας εἰς τὰς τότε παρ' Ἰουδαίοις ἐπικρατούσας ἰδέας. « Καὶ διὰ τοῦτο οἱ Ἰουδαῖοι κατεδίωκον τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἐζήτουν νὰ τὸν θανατώσωσι, διότι ἔκαμε τὰ πράγματα ταῦτα τὴν ἡμέραν τοῦ σαββάτου. » (1) Ἡ ἀπόκρισις τοῦ Ἰησοῦ εἶναι τῇ ἀληθείᾳ ὑψηλή. Δὲν θέλει νὰ ἀποκρούσῃ τὴν κατηγορίαν ὅτι ἐβεβήλωσε τὸ σάββατον, κατηγορίαν ἐπιστηριζομένην εἰς τὴν ἀκριβῆ ἑρμηνείαν τοῦ γράμματος τοῦ νόμου, ἀλλὰ κόπτει ὅλην τὴν ὑπόθεσιν μὲ σύντονον καὶ ἐμφαντικὴν ἀναφορὰν τοῦ πράγματος εἰς τὴν θεότητά του. » Ὁ Πατήρ μου

σμα. Αὗται τὴν ἡμέραν διπλόνονται, καὶ ἀποτίθενται εἰς κλινοθήκην. Ὁ πτωχὸς λοιπὸν ἐπαίτης πιθανῶς εὗρισκε τὸ εὐτελές του κραββάτιον, εὐκόμιστον φορτίον. Ἰδὲ Harmer's Observ. vol. ii. p. 66. Εἶναι δὲ φανερὸν ὅτι μ' ὅλην ταύτην τὴν διάκρισιν οἱ Ἰουδαῖοι ἐπὶ τῆς περιστάσεως ταύτης ἐθεώρουν τὸ σάββατον βεβηλωμένον. Διὰ τοῦτο ἀναγινώσκομεν εἰς τὸν Μισχνά· « Ὅστις διπλώσει στρῶμα χαλκέων ἢ σιδηρουργῶν τὴν ἡμέραν τοῦ σαββάτου, ὑποχρεοῦται νὰ κάμῃ προσφορὰν περὶ ἁμαρτίας. » Sabbat. cap. 10. sec. 3. Gill in loc.

(1) Ἰωάν. ε. 16.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἐργάζεται κἀγὼ ἐργάζομαι. » (1) Καθὼς ὁ Θεὸς ὁ Πατὴρ, ὅστις ἀνεπαύθη τὴν ἑβδόμην ἡμέραν μετὰ τὴν πρώτην δημιουργίαν, διηνεκῶς ἐργάζεται εἰς τὴν διτήρησιν καὶ ἀναγέννησιν ὅλων τῶν φυσικῶν πραγμάτων, καὶ εἰς τὴν διευθέτησιν τοῦ σκοποῦ τῆς προνοίας του, οὕτω καὶ ὁ Υἱὸς ἕνεκα τῆς δυνάμεως καὶ τῆς ἀγαθότητός του πάντοτε *ἐργάζεται* διὰ τὸ καλὸν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, διὰ τὴν θεραπείαν καὶ προστασίαν τῶν πιστῶν τέκνων του. Δὲν εἶναι δὲ θαυμαστὸν ὅτι «οἱ Ἰουδαῖοι ἐζήτουν μᾶλλον νὰ τὸν θανατώσωσι, διότι ὄχι μόνον τὸ σάββατον ἐβεβήλωσεν, ἀλλ' ἀκόμη ἐκάλεσε τὸν Θεὸν Πατέρα του *κάμνων τὸν ἑαυτόν του ἴσον μὲ τὸν Θεόν.*» (2)

Πρὸς τούτοις σαφηνίζεται τρανώτερα τὸ ἀντικείμενον τοῦτο ἐκ τῶν συμβάντων ἐπ' ἄλλου σαββάτου εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν. Αὐτὸς καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ διέβαινον τὴν ἡμέραν τοῦ σαββάτου διὰ τῶν σπορίμων, καὶ οἱ μαθηταί του ἤρχισαν νὰ ἀποσπῶσιν ἀστάχυα, καὶ νὰ τρίβωσι διὰ τῶν χειρῶν αὐ-

(1) Ἰωάν. ε. 17.

(2) Ἰωάν. ε. 18.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τῶν, καὶ νὰ τρώγωσιν. Οἱ δὲ Φαρισαῖοι τοῦτο ἰδόντες εἶπον, «Ἰδοὺ οἱ μαθηταί σου κάμνουν (ἐκεῖνο), τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι συγχωρημένον νὰ κάμνωσι τὸ σάββατον.» Κατὰ τὰς ἰδέας αὐτῶν τὸ νὰ τρώγωσι μὲν ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἦτο βέβαια νόμιμον, τὸ νὰ ἀποσπῶσι δὲ τὰ ἀστάχυα καὶ νὰ τρίβωσιν ἦτο παράνομον· ἀλλ' οὔτε ἡ ἀντίρρησις αὕτη ἦτο χωρὶς τινος βάσεως ἐπὶ τοῦ νόμου τοῦ Μωϋσέως, ὅστις εἶναι πασίγνωστον ὅτι ἀπηγόρευσε τὴν ἑτοιμασίαν τοῦ φαγητοῦ τὸ σάββατον. (1) Ἐπὶ τῆς περιστάσεως ταύτης, ὡς καὶ ἐπὶ τῆς προηγουμένης ὁ Κύριος ἡμῶν ἔκαμεν ἔκκλησιν εἰς τὴν θείαν ἑαυτοῦ ἐξουσίαν. «Δὲν ἀνεγνώσετε τί ἔκαμεν ὁ Δαβὶδ ὅτε ἐπείνασεν αὐτὸς καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ; τίνι τρόπῳ εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ, καὶ ἔφαγε τοὺς ἄρτους τῆς προθέσεως, τοὺς ὁποί-

(Ἐξ. Λέ. 3. Ἡ διάκρισις ἡ μεταξὺ τῶν ἑορτῶν ἐκείνων καθ' ἃς «κἀνὲν δουλευτικὸν ἔργον δὲν ἐσυγχωρεῖτο νὰ γίνηται» καὶ τῶν ἑβδομαδιαίων σαββάτων, καὶ τῆς μεγάλης ἡμέρας τοῦ ἐξιλασμοῦ, ὅτε δὲν ἐσυγχωρεῖτο νὰ γίνηται «κἀνὲν εἶδος ἐργασίας» ἦτο κυρίως τὸ ὅτι ἐπὶ μὲν τῆς πρώτης περιπτώσεως ἐσυγχωρεῖτο νὰ ἑτοιμάζωνται φαγητά, ἐπὶ δὲ τῆς δευτέρας ἦτον ἀπηγορευμένον.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ους δὲν ἦτο εἰς αὐτὸν συγχωρημένον νὰ φάγῃ οὔτε εἰς τοὺς μετ' αὐτοῦ, ἀλλ' εἰς μόνους τοὺς ἱερεῖς; Ἢ δὲν ἀνεγνώσετε εἰς τὸν νόμον ὅτι εἰς τὰ σάββατα οἱ ἱερεῖς βεβηλόνουν τὸ σάββατον μέσα εἰς τὸ ἱερὸν, καὶ εἶναι ἀκατηγόρητοι; Πλὴν σᾶς λέγω, ὅτι ἐδῶ εἶναι *μεγαλήτερος ἀπὸ τὸ ἱερόν*. Καὶ ἐὰν ἐγνωρίζετε τί εἶναι τὸ, Ἔλεον θέλω καὶ ὄχι θυσίαν, δὲν ἠθέλετε καταδικάσει τοὺς ἀναιτίους. Διότι *Κύριος εἶναι καὶ τοῦ σαββάτου* ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου.» (1)

Οἱ μαθηταὶ ἀνασπῶντες, καὶ συντρίβοντες τὰ στάχυα ἦσαν ἐπίσης ἀθῶοι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καθὼς καὶ ὁ Δαβὶδ ὅτε ἔφαγε τὸν ἄρτον τῆς προθέσεως μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν, καθῶς ἦσαν καὶ οἱ ἱερεῖς οἱ ἐργαζόμενοι ἐν τῷ ναῷ τὴν ἡμέραν τοῦ σαββάτου. Ὁ Δαβὶδ ἐδικαιολογεῖτο διὰ τὴν παράβασιν τοῦ γράμματος τοῦ νόμου ἐκ τῆς ἀνάγκης τῆς περιστάσεώς του, καὶ ἐξ ἰδιαιτέρας προνοίας, ἥτις ὡδήγει καὶ ἐπροστάτευεν αὐτόν. (2) Οἱ

(1) Ματθ, ιβ'. 1—8.

(2) Ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται ἀξιοσημείωτον, ὅτι ἡ πρᾶξις τοῦ Δαβὶδ φαγόντος τὸν ἄρτον τῆς

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἱερεῖς ὡσαύτως ἐδικαιόνοντο ἐκ τῆς θρησκευτικῆς φύσεως τοῦ ἐπαγγέλματός των, καὶ ἐκ φανερᾶς ὁδηγίας τοῦ νόμου αὐτοῦ. Ὑπὲρ δὲ τῶν μαθητῶν ἐδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ εἰς δικαιολογίαν ὅτι ὁ τρόπος καθ' ὃν ἡτοίμαζον τὸ φαγητόν των, μόλις ἠδύνατο νὰ ἐκληφθῇ ὡς ἐργασία, ἀλλ' ἱκανὸν ἦτο πρὸς αὐτοὺς ὅτι ἔπραττον κατὰ συγκατάθεσιν τοῦ Διδασκάλου των, ὅστις κατὰ τὴν θείαν αὐτοῦ φύσιν ἦτο «μεγαλήτερος τοῦ ἱεροῦ», πολὺ πλέον ὑψωμένος ὑπὲρ τὸ ὅλον σύστημα τῆς Ἰουδαϊκῆς λατρείας, καὶ ΚΥΡΙΟΣ ἔτι καὶ ΤΟΥ ΣΑΒΒΑΤΟΥ.

Αὐτὸς εἶχεν ἐξουσίαν ὄχι μόνον νὰ μεταρρυθμίσῃ ἐπιεικῶς καὶ φιλανθρώπως τὴν ἑρμηνείαν τοῦ σαββατικοῦ νόμου, ἢ νὰ χαλαρώσῃ τὴν κατὰ γράμμα αὐστηρότητά του, ἀλλ' ἔτι ἂν ἤθελε, καὶ νὰ τὸν καταλύσῃ ὁλοτελῶς.

προθέσεως ἤθελεν ἀνακληθῆ ἐπὶ ζητήματος ἀφορῶντος τὸ σάββατον· ἐξετάσεως ὅμως γενομένης φαίνεται, ὅτι ἡ πρᾶξις αὕτη ἐτελέσθη τὸ σάββατον, διότι οἱ ἄρτοι τοὺς ὁποίους ὁ Ἀχιμέλεχ ἔδωκε πρὸς τὸν Δαβὶδ ἦσαν παλαιοὶ, ἀλλαχθέντες τότε ἀντὶ ἄλλων νεωστὶ κατεσκευασμένων. Ἡ δὲ ἀλλαγὴ αὕτη τῶν ἄρτων ἐγίνετο τὸ σάββατον. Ἰδὲ 1 Σαμουὴλ κά. 6. παράβαλε Λευϊτ. κδ.' 8.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἀλλ' ἐνῷ ὁ Ἰησοῦς ἤθελεν « ἔλεον καὶ ὄχι θυσίαν », ἐφύλαττε τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ καθ' ὅλην τὴν πνευματικὴν αὐτοῦ ἔννοιαν, καθ' ὅλην αὐτοῦ τὴν ἀληθῆ δύναμιν.. Οὔτε εἰς τὴν πρᾶξιν ταύτην, οὔτε εἰς ἄλλην ὁμοίαν ἀναφερομένην εἰς τὴν Νέαν Διαθήκην, ὑπάρχει τι καθαιρετικὸν τῆς τετάρτης ἐντολῆς λογικῶς ἑρμηνευομένης, καὶ συνιστώσης μέρος τοῦ « τελείου νόμου τῆς ἐλευθερίας. » (1) Ἡ παρατήρησις αὕτη ἐπιβεβαιοῦται ἐκ τῆς λοιπῆς διηγήσεως· « Καὶ μετέβη ἐκεῖθεν, καὶ ἦλθεν εἰς τὴν συναγωγὴν αὐτῶν. Καὶ ἰδοὺ, ἦτον ἄνθρωπος, ὅστις εἶχε τὴν χεῖρα ξηρὰν, καὶ ἠρώτησαν αὐτὸν, λέγοντες, Ἂν ἦναι συγχωρημένον νὰ ἰατρεύσῃ τις τὸ σάββατον, διὰ νὰ κατηγορήσωσιν αὐτόν. Καὶ ἐκεῖνος εἶπεν εἰς αὐτοὺς, Τίς ἄνθρωπος θέλει εἶσθαι ἀπὸ σᾶς, ὅστις θέλει ἔχει πρόβατον ἓν, καὶ ἐὰν εἰς τὸ σάββατον πέσῃ τοῦτο εἰς λάκκον, δὲν θέλει πιάσει καὶ σηκώσει αὐτό ; Πόσον λοιπὸν καλήτερος εἶναι ὁ ἄνθρωπος παρὰ τὸ πρόβατον ; Ὥστε εἶναι *συγχωρημέ-*

(1) Ἰακ. ά. 25.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

γον νὰ ἀγαθοποιῇ τις εἰς τὸ σάββατον. Τότε λέγει εἰς τὸν ἄνθρωπον, Ἐξάπλωσε τὴν χεῖρά σου· καὶ ἐξήπλωσεν αὐτήν· καὶ ἀποκατεστάθη ὑγιὴς, ὡς ἡ ἄλλη.» (1) Ἐνταῦθα εἶναι φανερὸν ὅτι, ἐνῷ ὁ Κύριος ἡμῶν παραχωρῇ εἰς τὰς ἐξ ἀνάγκης ἐργασίας, καὶ διὰ τοῦ θεοπρεποῦς παραδείγματός του προσκαλεῖ εἰς ἔργα ἐλέου κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ σαββάτου, στηρίζει ἀμφότερα εἰς τὴν ἁπλῆν βάσιν τῆς νομιμότητος, καὶ οὕτω φυλάττει ἀπαραβίαστον τὸν νόμον.

Ὅθεν φαίνεται, Πρῶτον, ὅτι, ὅτε ὁ Σωτὴρ ἡμῶν ἦτο ἐπὶ τῆς γῆς, οἱ Ἰουδαῖοι δὲν ἦσαν πλέον ἐπιρρεπεῖς εἰς καταφρόνησιν οὐδενὸς ἐξωτερικοῦ θεσμοῦ, ἀλλ' ἦσαν σταθεροὶ εἰς τοὺς τύπους τῆς θρησκείας ἂν ὄχι καὶ εἰς τὴν δύναμιν αὐτῆς.

Δεύτερον, ὅτι κατὰ τοῦτο τὸ πνεῦμα ὑπερακριβῶς ἐφύλαττον τὸ σάββατον, μὲ διαφόρους περιέργους τελετὰς, καὶ πολλὰς δεισιδαίμονας ἐννοίας.

Τρίτον, ὅτι ἐνῷ ὁ Σωτὴρ ἡμῶν ἐξήλεγχε

(1) Ματθ. ιβ' 9—13.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τὴν ἐξωτερικὴν ὑπερακρίβειαν αὐτῶν, ἀντέλεγεν εἰς τὰς δεισιδαιμονίας των, καὶ μάλιστα ἐχαλάρονε τὴν κατὰ γράμμα αὐστηρότητα τοῦ νόμου αὐτῶν, διετήρει τὸν νόμον αὐτὸν κατὰ τὴν οὐσίαν καὶ κατὰ τὸ πνεῦμά του, φυλάττων αὐτὸς οὗτος τὰς δέκα ἐντολὰς ἐν γένει, συνερχόμενος συνήθως εἰς τὰς ἐν συναγωγαῖς τελετὰς, καὶ ὑπεμφαίνων συνεχῶς τὸ κῦρος τοῦ σαββάτου κατὰ τὸν ἀληθῆ αὐτοῦ σκοπόν.

Ὁ Εὐαγγελιστὴς Μάρκος ἀνέφερεν ἕνα ἄλλον τοῦ Κυρίου ἡμῶν λόγον, τοῦ ὁποίου σύντομος θεωρία προσηκόντως διαλύει τὴν προκειμένην συζήτησιν. « ΤΟ ΣΑΒΒΑΤΟΝ, εἶπεν ὁ Ἰησοῦς, ΕΓΕΙΝΕ ΔΙΑ ΤΟΝ ΑΝΘΡΩΠΟΝ, ΚΑΙ ΟΧΙ Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΔΙΑ ΤΟ ΣΑΒΒΑΤΟΝ. » (1)

Ἐπειδὴ οἱ Ἰουδαῖοι ἦσαν προσεκτικώτατοι εἰς τὴν κατὰ γράμμα καὶ ἐξωτερικὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ σαββατικοῦ νόμου, καὶ ἐπρόσθετον εἰς τοῦτον τὸν νόμον πολυαρίθμους ἰδίας παραδόσεις, ἐκτείνοντες τὰς δεισιδαιμονίας των ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου μέχρι μωρῶν καὶ παιδαριωδῶν παραλογισμῶν, ἐπειδὴ,

(1) Μαρ. β'. 27.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τέλος, εἰς ταύτην τὴν ὑπόθεσιν *διϋλιζον τὸν κώνωπα, καταπίνοντες εἰς ἄλλας τὴν κάμηλον*, ἔπραττον οὕτως, ὡς ἐὰν *ὁ ἄνθρωπος ἐγεννήθη διὰ τὸ σάββατον*. Ἀλλ' ἡ πλάνη αὐτῶν ἦτο ῥιζικὴ, τοὺς ἐλάνθανεν ἡ ἀληθινὴ φύσις, καὶ ἡ ἀρχὴ τῶν θείων ἐντολῶν. Τὸ σάββατον, ὡς καὶ πᾶν ἄλλο μέρος τοῦ ἠθικοῦ νόμου τοῦ Θεοῦ ἔγεινε *διὰ τὸν ἄνθρωπον*, οὐχὶ δὲ διὰ μόνον τὸν Ἰουδαῖον, ἀλλὰ *δι' ὅλον τὸ ἡμέτερον γένος*. Τοῦτο εἶναι δῶρον πρὸς ἡμᾶς τῆς ἀνωτάτης θείας σοφίας καὶ καθαρᾶς ἀγαθότητος πρὸς σωματικὴν ἀναψυχὴν, καὶ ψυχικὴν βελτίωσιν ἡμῶν, διὰ νὰ κατασταθῶμεν ἄξιοι νὰ συγκοινωνῶμεν εὐκαίρως μετὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἡμῶν, καὶ νὰ προκόπτωμεν εἰς τὴν εὐσέβειαν, ἀρετὴν, καὶ τὴν εὐδαιμονίαν.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟΥ ΣΑΒΒΑΤΟΥ.

Ἀρκούντως ἤδη ἀπεδείχθη, νομίζω, ὅτι ἀπὸ καταβολῆς κόσμου διετάχθη σάββατον καθ' ἑβδομάδα πρὸς εὐδαιμονίαν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ὅτι παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἰσραηλίταις ὁ γενικὸς οὗτος νόμος ἐφυλάττετο ἐπιμελῶς, μετὰ προσθήκης τινῶν ἰδιαιτέρων προβλέψεων· καὶ ὅτι, ὁ Σωτὴρ ἡμῶν καί τοι μεμφόμενος τὴν μωρίαν τῆς Ἰουδαϊκῆς δεισιδαιμονίας ὡς πρὸς τὸ σάββατον, ἐχαλάρονε τὴν μεγάλην ἀκρίβειαν τοῦ Μωσαϊκοῦ διατάγματος, ὅμως αὐτὸς οὗτος ἐκύρωσε φανερὰ τοῦτον τὸν θεσμόν.

Πῶς λοιπὸν πρέπει νὰ φυλάττωμεν τὸ σάββατον ὑπὸ τὴν χρισιανικὴν οἰκονομίαν; Ὄχι βέβαια ὡς τύπον, συνοδευόμενον ἀπὸ Ἰουδαϊκὰς τελετὰς, καὶ φυλαττόμενον μὲ νομικὴν αὐστηρότητα, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀρχαίαν αὐτοῦ ἁπλότητα καὶ χρισιανικὴν ἐλευθερίαν, εἰς τοιοῦτον τρόπον, ὥσε νὰ μᾶς ἐνθυμίζῃ κάλλιον τὰς εὐ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

λογίας τὰς δωρηθείσας εἰς τὸν ἄνθρωπον διὰ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Λυτρωτοῦ ἡμῶν.

Ἐντὸς τῆς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Χριστοῦ ἡμισείας ἑκατονταετηρίδος ἡ ἐθνικὴ πολιτεία τῶν Ἰουδαίων ἔφθασεν εἰς τὸ τέρμα της. Ἡ πόλις αὐτῶν καὶ ὁ ναὸς κατεγράφησαν. Τὸ ἱερατεῖόν των κατηργήθη, ὁ δὲ λαὸς ἂν καὶ προορισθεὶς νὰ ἦναι σημειωμένος καὶ κεχωρισμένος, διεσπάρη μεταξὺ τῶν ἐθνῶν εἰς πᾶσαν τὴν γῆν· τοῦτο ἦτο τὸ τέλος τοῦ *πολιτικοῦ νόμου*. Ἀλλ' ὡς πρὸς τὸν *ἱεροτελεστικὸν νόμον* πάντες οἱ χριστιανοὶ ὁμολογοῦσιν ὅτι τὸ ὅλον αὐτοῦ εἶχε καταλυθῇ ὁπότε ὁ μέγας Τύπος ἐπρόσφερεν ἑαυτὸν εἰς τὸν σταυρὸν πρὸς ἐξιλασμὸν τῶν ἁμαρτιῶν τοῦ κόσμου. Διὰ τοῦτο *ὁ νόμος τοῦ σαββάτου* ἔλαβε διαφόρους τροπὰς ὡς οὐδὲν ἄλλο μέρος τῶν Μωσαϊκῶν θεσμοθετημάτων. Ἔλαβε χαρακτῆρα σύμμικτον· κατὰ μὲν τὰ οὐσιωδέστερά του μέρη ἀνῆκεν εἰς ἕνα ἀμετάτρεπτον ἠθικὸν κώδηκα· κατ' ἄλλας ὅμως ἰδιότητας ἔφερε χαρακτῆρα μόνον Ἰουδαϊκὸν καὶ ἱεροτελεστικόν. Ὅθεν κατὰ μὲν τὸ πρῶτον διατελεῖ ἀμετάτρεπτος, κατὰ δὲ τὸ δεύτερον ἔπαυσε

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τὸ κῦρός του μετὰ τῆς ἰδιαιτέρας οἰκονομίας εἰς τὴν ὁποίαν ἀνῆκεν.

Ἂν καὶ ταῦτα τὰ συμπεράσματα ἐξάγωνται ἀπὸ σαφεῖς προτάσεις, πλὴν τῇ ἀληθείᾳ ἡ ἐκ τοῦ Μωσαϊκοῦ πρὸς τὸ χριστιανικὸν σάββατον μεταλλαγὴ ἔγεινε βαθμηδόν. Οἱ εἰς Χριστὸν πιστεύοντες Ἰουδαῖοι ἦσαν πολὺ δύσκολοι νὰ παραιτήσωσι τὰς ἐκ προγόνων συνηθείας, ὑπὸ τὴν ἐπιῤῥοὴν αὐτῶν καὶ οἱ ἐξ ἐθνῶν πιστοὶ ἦσαν ἐπιῤῥεπεῖς νὰ ἐγκαταλείψωσι τὴν ἀληθινὴν βάσιν τῆς χριστιανικῆς ἐλπίδος, καὶ νὰ ὑποδουλώσωσιν ἑαυτοὺς εἰς τὰς τελετὰς τοῦ ἀπηρχαιωμένου νόμου. Ὅθεν βαθμηδὸν, καθόσον ηὐξάνετο ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον τὸ φῶς τοῦ Εὐαγγελίου, ἔλυον οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ τὰ δεσμὰ τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ, καὶ εὐφραίνοντο εἰς τὴν ἐλευθερίαν, μὲ τὴν ὁποίαν ἠλευθέρωσεν αὐτοὺς ὁ Χριστός.

Ἀλλ' ὅμως ὡς πρᾶγμα συνειθισμένον οἱ ἐξ Ἰουδαίων πιστοὶ κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τοῦ χριστιανισμοῦ ἐξηκολούθουν *νὰ σαββατίζωσιν*, ὡς ἐκφράζεται ὁ Ἰγνάτιος. (1)

---

(1) Ep. ad. Magnes. c. 9.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

καὶ εἶναι πιθανὸν ὅτι πολλοὶ τῶν ἐθνικῶν ἀδελφῶν των παρεδέχοντο τὸ αὐτὸ ἔθιμον. Ὁποιανδήποτε θρησκευτικὴν τελετὴν ἔφερε μεθ' ἑαυτῆς μία τις ἄλλη ἡμέρα τῆς ἑβδομάδος, αὐτοὶ ἐκράτουν τὴν ἑβδόμην ἡμέραν ὡς σάββατόν των, καὶ ἐφύλαττον αὐτὴν κατ' ἐκείνους τοὺς ἱεροτελεστικοὺς τύπους, καὶ ἐκείνην τὴν νομικὴν ἀκρίβειαν, τὰ ὁποῖα ἦσαν διακριτικὰ σημεῖα τῆς Μωσαϊκῆς οἰκονομίας. Κατὰ τὸν αὐτὸν ὅμως καιρὸν τὸ χριστιανικὸν σάββατον ἐγείρετο ἐπὶ ἀσφαλοῦς θεμελίου, ἀνεγειρόμενον βαθμηδὸν ὑπεράνω τοῦ Ἰουδαϊκοῦ τυπικοῦ, καὶ εἰσαγόμενον ἐξ ἀναντιῤῥήτου ἀξιώσεως πρὸς σεβασμὸν καὶ προσοχὴν πάντων τῶν εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν πιστευόντων.

Ὁ Κύριος ἡμῶν μεταξὺ δύο καταδίκων ἐσαυρώθη τὴν ἕκτην ἡμέραν τῆς ἑβδομάδος καὶ εἰς τὸν καιρὸν τοῦ θανάτου του εἶχεν ἤδη ἀρχίσει ἡ παρασκευὴ τοῦ ἑπομένου σαββάτου. Εἰς ταύτας τὰς περιστάσεις οἱ Ἰουδαῖοι, οἵτινες εἰς τὸν βυθὸν τοῦ φλογερωτάτου αὐτῶν ἐθνικοῦ κακουργήματος, ἦσαν ζηλωταὶ τοῦ γράμματος τοῦ νόμου, ἐζήτησαν ἀπὸ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τὸν Πιλάτον νὰ συντριφθῶσι τὰ σκέλη τῶν σταυρωθέντων, καὶ νὰ καταβιβασθῶσι τὰ σώματά των ἀπὸ τοῦ σταυροῦ πολὺ ταχύτερα παρ' ὅσον συνείθιζον οἱ Ῥωμαῖοι. Ἦσαν εἰς μεγίστην ἀδημονίαν μήπως μιανθῇ τὸ σάββατον. Προσέτι αὐτὴ καὶ ἡ Μαγδαληνὴ Μαρία μετὰ τῶν δύο φίλων της, ἑτοιμάσασαι εὐώδη ἀρώματα διὰ ν' ἀλείψωσι τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου, κατὰ χρέος ἐφύλαττον τὸ σάββατον, καὶ ἐκράτησαν τὸν φόρον τῆς εὐσεβοῦς ἀγάπης των μέχρι τῆς ἀκολούθου πρωΐας. (1) Τὸ σάββατον ἐκεῖνο δὲν ἦτο τῳόντι ἐκ τῶν τῆς κοινῆς ἀξίας, διότι συνέβαινεν ἐντὸς τῆς ἑβδομάδος τοῦ Πάσχα, καὶ οὖσα ἡ δευτέρα ἡμέρα τῆς ἑορτῆς, (ἡ δεκάτη ἕκτη τοῦ Νισὰν) διεκρίνετο ἐκ τῆς πανυγηρικῶς ὑψουμένης ἔμπροσθεν τοῦ Κυρίου προσφορᾶς τῶν πρώτων δραγμάτων τοῦ Ἰουδαϊκοῦ θέρους. (2)

Ἀλλ' ἂν καὶ ἦτο αὕτη «μεγάλη ἡμέρα», μία τῶν ἰδιαιτέρων πανυγηρικῶν καὶ χαροποιῶν πρὸς τοὺς Ἰουδαίους ἐν γένει, πρὸς τοὺς μαθητὰς ὅμως τοῦ Ἰησοῦ, ἦτο ἡμέρα λύπης,

(1) Μαρκ. ις'. 1, κλπ.
(2) Λευϊτ. κγ'. 10. Ἰωάν. ιθ'. 31.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

σκότους καὶ τρόμου· εἶχον ἐγκαταλίπει τὸν Διδάσκαλον αὐτῶν εἰς τὴν ὥραν τοῦ ἐσχάτου κινδύνου, καὶ διασκορπισθέντες ἦσαν κεκρυμμένοι. Ἡ προσδοκία αὐτῶν περὶ τῆς ἐνδόξου βασιλείας τοῦ Μεσσίου των εἶχεν ὁλοτελῶς καταλυθῆ. Τὰ θαυμαστὰ μαρτύρια τῆς θείας αὐτοῦ δυνάμεως διεδέχθη, ὡς ἐνόμιζον, ὁ ὄλεθρος καὶ ὁ ἀφανισμός του. Ὁ Κύριος τῆς ζωῆς καὶ τῆς δόξης, τὸν ὁποῖον εἶχον ὁμολογήσει ὡς Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ἐλογίζετο λάφυρον τῶν ἐχθρῶν του. Ὑπέφερε θάνατον σκληρὸν καὶ ἐπονείδιστον. Τὸ σῶμά του ἐτέθη εἰς τὸν τάφον, καὶ ὅλη ἡ πίστις καὶ ἡ ἐλπίς των συνετάφησαν μετ' αὐτοῦ. Πόσον ζοφερὰ ἡμέρα εἰς τὸ ἡμερολόγιον αὐτῶν εἶχεν ἀποδειχθῆ ἐκεῖνο τὸ σάββατον! Δὲν δύναται νὰ λησμονηθῆ παρὰ τοῖς χριστιανοῖς ἐπ' οὐδεμιᾶς ἐποχῆς τῆς ἐκκλησίας, ὅτι τὴν ἑβδόμην ἡμέραν τῆς ἑβδομάδος, κατὰ τὸ παλαιὸν σάββατον τῶν Ἰουδαίων, διετέλει ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ *θανάτου* καὶ *τοῦ τάφου* ἡ ἔνδοξος ἡμῶν Κεφαλή, ὁ Σωτὴρ τοῦ κόσμου. Καὶ δὲν εἶναι θαυμαστὸν, ὅτι αὕτη ἤθελε παύσει νὰ ἦναι ὡρισμένη κατὰ περίοδον

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

εἰς ἑορτάσιμον λατρείαν τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ.

Ἀλλ' ὁποία ἔνδοξος πρωΐα τῆς *πρώτης ἡμέρας τῆς ἑβδομάδος* εἰς τὴν ἀρτιγέννητον ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ! Αἱ γυναῖκες αἱ πορευθεῖσαι εἰς τὸν τάφον πολλὰ πρωΐ δὲν εὗρον ἐκεῖ τὸ νεκρὸν σῶμα, ἀλλ' ἀντ' αὐτοῦ εὗρον δύο ἀγγέλους καθημένους καὶ ἐνδεδυμένους λευκὰ, οἵτινες εἶπον πρὸς αὐτὰς ὅτι ὁ Κύριός των ἀνέστη. (1) Αὐτὸς εἶχε διαῤῥήξει τὰ δεσμὰ τοῦ θανάτου, καὶ θριαμβεύσει κατὰ τοῦ ᾅδου. Ὁ Ἥλιος τῆς δικαιοσύνης, ὅστις εἶχε κρυφθῆ καὶ ἀπὸ αὐτὰ τὰ ὄμματα τῆς πίστεως ἐν σκοτεινῇ νυκτὶ τῆς θλίψεως, ἀνεφαίνετο πάλιν κατὰ τὴν φυσικήν του λαμπρότητα. Καθὼς ὁ Θεὸς ὁ Πατὴρ ἡγίασε τὴν ἑβδόμην ἡμέραν καθ' ἣν ἀνεπαύθη καὶ ἐξεχώρισεν αὐτὴν εἰς ἑαυτὸν, ὡς «ἡμέραν γενεθλίων» τοῦ κόσμου, οὕτω καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ διέκρινεν ἤδη μὲ ἰδιαιτέραν τιμὴν τὴν ἡμέραν τῆς *νέας δημιουργίας*, καθ' ἣν ἡ ἐσχάτη ταπείνωσις αὐτοῦ μετεβλήθη εἰς νίκην,

(1) Ἰωάν. κ'. 12.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

καὶ ὁ ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν γενόμενος ἐξιλασμὸς ἐβεβαιώθη μὲ θρίαμβον. (1)

Τετράκις τὴν ἡμέραν ἐκείνην ηὐδόκησε νὰ φανερώσῃ ἑαυτὸν πρὸς τοὺς μαθητάς του· πρῶτον εἰς τὰς γυναῖκας, αἵτινες «ἐπίασαν τοὺς πόδας αὐτοῦ καὶ τὸν ἐπροσκύνησαν»· (2) δεύτερον πρὸς τὸν Πέτρον, (3) ἔπειτα πρὸς τοὺς δύο μαθητὰς, τῶν ὁποίων αἱ καρδίαι ἐκαίοντο ὅτε ἐλάλει πρὸς αὐτοὺς κατὰ τὴν ὁδὸν τῆς Ἐμμαοὺς, καὶ εἰς τοὺς ὁποίους ἐφανερώθη ἐπὶ τῆς κλάσεως τοῦ ἄρτου· (4) καὶ τελευταῖον εἰς τὴν συνοδίαν τῶν δέκα Ἀποστόλων. «Τὴν ἡμέραν ἐκείνην λοιπὸν τὸ ἑσπέρας, ἥτις ἦτον ἡ πρώτη ἡμέρα τῆς ἑβδομάδος, ἐνῷ αἱ θύραι ἦσαν κεκλεισμέναι, ὅπου οἱ μαθηταὶ εὑρίσκοντο συνηγμένοι διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων, ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς καὶ ἐστάθη εἰς τὸ μέσον, καὶ λέγει εἰς αὐτοὺς, Εἰρήνη ὑμῖν. Καὶ ἀφοῦ εἶπε τοῦτο, ἔδειξεν εἰς αὐτοὺς τὰς χεῖρας καὶ τὴν πλευράν

(1) Ῥωμ. δ'. 25.
(2) Ματθ. κή. 9.
(3) Λουκ. κδ'. 34.
(4) Λουκ. κδ'. 13—33.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

του. Ἐχάρησαν λοιπὸν οἱ μαθηταὶ ἰδόντες τὸν Κύριον· εἶπε δὲ πάλιν εἰς αὐτοὺς ὁ Ἰησοῦς, Εἰρήνη ὑμῖν· καθὼς μὲ ἀπέστειλεν ὁ Πατὴρ, οὕτω καὶ ἐγὼ πέμπω ἐσᾶς. Καὶ ἀφοῦ εἶπε τοῦτο ἐνεφύσησεν, εἰς αὐτοὺς, καὶ εἶπε, Λάβετε Πνεῦμα Ἅγιον». (1) Τότε ἐπληρώθη πρώτην φορὰν ἡ εὐμενὴς ῥῆσις τοῦ Ἰησοῦ πρὸς τοὺς μαθητάς του, ὅτι ὅπου ἤθελον εἶσθαι ὁμοῦ συνηγμένοι εἰς τὸ ὄνομά του, *ἐκεῖ ἤθελεν εἶσθαι καὶ αὐτὸς «εἰς τὸ μέσον αὐτῶν»*. (2) Τότε πρὸς τούτοις ἐπληρώθη καὶ ἄλλη μία τῶν ὑποσχέσεών του, «Πάλιν θέλω σᾶς εἰδεῖ, καὶ θέλει χαρῇ ἡ καρδία σας, καὶ τὴν χαράν σας κανεὶς δὲν θέλει πάρει ἀπὸ ἐσᾶς». (3)

Οὕτως ἤρχισε καὶ οὕτως ἐπεραιώθη τὸ πρῶτον χριστιανικὸν σάββατον. Τὸ δὲ δεύτερον πότε ἔγεινε; Κατὰ τὸν ἀρχαῖον νόμον, καθ' ὃν πᾶσα ἀνακυκλουμένη ἑβδόμη ἡμέρα ἡγιάζετο, πρέπει βέβαια νὰ ἔγεινεν εἰς τὴν αὐτὴν ἐπανερχομένην ἡμέραν τῆς ἑβδομάδος.

(1) Ἰωάν. κ'. 19—22.
(2) Ματθ. ιή. 20.
(3) Ἰωάν. ις'. 22.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Διὰ τοῦτο φαίνεται ὅτι οἱ Ἀπόστολοι ἦσαν πάλιν καὶ τότε συνηγμένοι εἰς τὸ αὐτό· «Καὶ *μεθ' ἡμέρας ὀκτὼ πάλιν* ἦσαν μέσα οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, καὶ ὁ Θωμᾶς μὲ αὐτούς, ἔρχεται ὁ Ἰησοῦς ἐνῷ αἱ θύραι ἦσαν κεκλεισμέναι, καὶ ἐστάθη εἰς τὸ μέσον, καὶ εἶπεν, Εἰρήνη ὑμῖν». » (1)

Ὅτε περίστατικόν τι συνέβαινε μετὰ μίαν ἑβδομάδα, ἐσυνείθιζον οἱ Ἰουδαῖοι νὰ ὀνομάζωσι τοῦτο τὸ μεταξὺ διάστημα τοῦ καιροῦ, «ἓν ὀκταήμερον», συναριθμοῦντες ὁμοῦ καὶ τὴν ἡμέραν καθ' ἣν συνέβαινε τὸ σημειῶδες περιστατικόν. Τοιοῦτος ἦτο ἐξαιρέτως ὁ τρόπος τοῦ Ἰωσήπου. (2) Ἐπειδὴ δὲ ἡ πρώτη φανέρωσις τοῦ Ἰησοῦ ἀναστάντος πρὸς τοὺς μαθητάς του ἔγεινε τὴν πρώτην ἡμέραν, τὴν

(1) Ἰωάν. κ'. 26.

(2) Ἡ φράσις «μεθ' ἡμέρας ὀκτὼ» σημαίνει μετὰ μίαν ἑβδομάδα. Οἱ Ἰουδαῖοι οὕτως ἐκφράζουσι τὴν ἑβδομάδα, δι' ὀκτὼ ἡμερῶν. Οὕτως ὁ Ἰώσηπος Ἀρχ. Βιβλ. Ζ'. Κεφ. 9. εἰπὼν «ἐπὶ ἡμέρας ὀκτὼ» διασαφηνίζει εὐθὺς τὴν φράσιν του διὰ τοῦ ἀπὸ «σαββάτου ἐπὶ σάββατον». Hammond. in loc. Οὕτω Grotius Gill. κλπ. Παρομοίως λέγουσιν οἱ Γάλλοι «δεκαπενθήμερον» quinzejours. Τὸ αὐτὸ ἰδίωμα εὑρίσκεται καὶ παρὰ τῷ Δουκᾷ, θ'. 28. παράβαλλε Ματθ. ιζ'. 1. καὶ Μάρκ. θ'. 2.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

μίαν σαββάτων, ἔπεται ὅτι ἡ δευτέρα αὐτοῦ φανέρωσις περιγράφεται ἐνταῦθα ὡς γενομένη τὴν αὐτὴν ἡμέραν τῆς ἀκολούθου ἑβδομάδος. Πόσον ἀξιομνημόνευτος ἦτο ἡ συνδιάλεξις ἡ γενομένη κατὰ τὴν δευτέραν περίστασιν, μεταξὺ τοῦ ΚΥΡΙΟΥ καὶ τοῦ Ἀποστόλου του Θωμᾶ! «Ἔπειτα λέγει εἰς τὸν Θωμᾶν, Φέρε τὸν δάκτυλόν σου ἐδῶ, καὶ ἰδὲ τὰς χεῖράς μου· καὶ φέρε τὴν χεῖρά σου, καὶ βάλε εἰς τὴν πλευράν μου· καὶ μὴ γίνου ἄπιστος, ἀλλὰ πιστός. Καὶ ἀπεκρίθη ὁ Θωμᾶς καὶ εἶπεν εἰς αὐτὸν, Ὁ ΚΥΡΙΟΣ μου καὶ ὁ ΘΕΟΣ μου. Λέγει εἰς αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς, ἐπειδὴ μὲ εἶδες, Θωμᾶ, ἐπίστευσες· μακάριοι ὅσοι δὲν (μὲ) εἶδον καὶ ἐπίστευσαν». (1)

Ἡ τρίτη περίστασις καθ' ἣν οἱ μαθηταὶ συνήχθησαν μετὰ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ ἦτο ἐκείνη, καθ' ἣν ὁ Κύριος συνῆλθεν ὁ ἴδιος μετ' αὐτῶν εἰς τὴν Βηθανίαν, ἤτοι εἰς τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν· συνάντησις τελειωθεῖσα εἰς *τὴν ἔνδοξον* αὐτοῦ *ἀνάληψιν*. (2)

---

(1) Ἰωάν. κ'. 29.

(2) Πράξ. ά. 4—12.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Τὸ μεταξὺ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν καὶ τῆς ἀναλήψεως χρονικὸν διάστημα, περιγράφεται ὡς « τεσσαράκοντα ἡμέραι ». (1) Αὕτη εἶναι μία περίοδος τῆς ὁποίας γίνεται συχνὴ ἀνάμνησις εἰς τὴν ἱερὰν ἱστορίαν. Ὁ Κατακλυσμὸς ἦτο « τεσσαράκοντα ἡμέρας ἐπὶ τῆς γῆς. Ὁ Μωϋσῆς ἐσάθη εἰς τὸ ὄρος « τεσσαράκοντα ἡμέρας ». Ὁ Ἠλίας διήνυσε δυνάμει τοῦ φαγητοῦ, τὸ ὁποῖον ἐπρόσφερε πρὸς αὐτὸν ὁ Ἄγγελος, « τεσσαράκοντα ἡμέρας ». Ὁ Χριστὸς ἐνήστευσεν εἰς τὴν ἔρημον « τεσσαράκοντα ἡμέρας ». Ἐπειδὴ δὲ οἱ Ἑβραῖοι συνείθιζον νὰ μετρῶσι τὸν χρόνον ὀι' ἑβδομάδων, ἀπὸ σαββάτου ἐπὶ σάββατον, φαίνεται πολὺ πιθανὸν, ὅτι ὁ ὅρος « τεσσαράκοντα ἡμέραι » δεικνύει *στρογγύλον ἀριθμὸν*, καὶ εἶναι μόνον συνώνυμον ἰσοδύναμον πρὸς « *ἓξ σάββατα ἢ ἑβδομάδας* ». Καὶ ἐὰν ἔχει οὕτως, ἡ ἀνάληψις ἔγεινεν ἓξ ἑβδομάδας μετὰ τὴν ἀνάστασιν, καὶ ἑπομένως κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς ἑβδαμάδος. Τὸ συμπέρασμα τοῦτο ἐπιβεβαιοῦται κατά τινα τρό-

(1) Πράξ. ά. 3.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

πον ἐκ τῆς πραγματικῆς ἀληθείας, ὅτι οἱ μαθηταὶ ἦσαν τότε συνηγμένοι· διότι δὲν τοὺς εὑρίσκομεν δύο φορὰς συνηγμένους μόνον τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς ἑβδομάδος πρὸ τούτου τοῦ συμβάματος, ἀλλὰ θέλομεν ἰδεῖ ὅτι ἐφύλαττον τὴν αὐτὴν συνήθειαν καὶ ἐπὶ τῆς *ἀκολούθου ἑβδομάδος.*

Ὁπόσον μακαρία καὶ σοβαρὰ πρέπει νὰ ἦτο ἡ τελευταία αὕτη συνάντησις τοῦ Ἰησοῦ μετὰ τῶν ἐκλεκτῶν αὐτοῦ μαθητῶν! Τότε ἔδωκε πρὸς αὐτοὺς τὴν τελευταίαν παραγγελίαν νὰ ὑπάγωσι καὶ νὰ κηρύξωσι τὸ Εὐαγγέλιον εἰς πάντα τὰ ἔθνη, ἐνθαῤῥύνας αὐτοὺς μὲ τὴν ὑπόσχεσιν τῆς διηνεκοῦς παρουσίας του, καὶ φανερώσας ὅτι ἤθελον βαπτισθῆ ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ, «ὄχι μετὰ πολλὰς ἡμέρας». (1) «Καὶ ἐνῷ αὐτὸς εὐλογοῦσεν αὐτοὺς, ἐχωρίσθη ἀπὸ αὐτοὺς, καὶ ἐφέρετο ἐπάνω εἰς τὸν οὐρανόν. Καὶ αὐτοὶ προσκυνήσαντες αὐτὸν, ὑπέστρεψαν εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ μὲ χαρὰν μεγάλην. Καὶ ἦσαν διαπαντὸς μέσα εἰς τὸ ἱερὸν, αἰνοῦντες καὶ εὐλογοῦντες τὸν Θεόν.» (2)

(1) Πράξ. ά. 5—8.

(2) Λουκ. κδ'. 51—53.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Οἱ μαθηταὶ παρηγγέλθησαν ὑπὸ τοῦ Κυρίου, νὰ περιμένωσιν εἰς Ἱερουσαλὴμ. « ἑωσοῦ ἐνδυθῶσι δύναμιν ἐξ ὕψους. » Ὁ καιρὸς καθ' ὃν ἔμελλον νὰ περιμένωσι τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Πατρὸς, φαίνεται ὅτι ἦτο ἀκριβῶς μία ἑβδομὰς καὶ ἐν τῷ μεταξὺ αὐτῆς ἀντικατέστησαν τὸν Ματθίαν εἰς τὴν ἀποστολὴν, ἀντὶ τοῦ Ἰούδα. Ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς πράξεως ταύτης φαίνεται ὅτι ἡ ἀρτισύστατος ἐκκλησία συνίστατο τότε ἀπὸ ἑκατὸν εἴκοσι ψυχῶν. « Καὶ ἀφοῦ ἦλθεν ἡ ἡμέρα τῆς πεντηκοστῆς *ἦσαν ὅλοι ὁμοψύχως συνηγμένοι εἰς τὸν αὐτὸν τόπον.*» (1)

Εἶναι λοιπὸν βέβαιον ὅτι ἡ ἀνανεωθεῖσα αὕτη σύναξις τῶν πιστῶν ἔγεινε τὴν «Κυριακὴν,» τὴν πρώτην τῆς ἑβδομάδος, εἰς τὴν ὁποίαν ἔπεσεν ἡ Πεντηκοστὴ κατ' ἐκεῖνο τὸ ἔτος. Ἡ ἀρίθμησις ἡ ἐνδεικνύουσα ταύτην τὴν ἀλήθειαν εἶναι ἁπλουστάτη. Τὸ ἔσχατον πασχαλινὸν δεῖπνον τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἔγεινε τὴν ἑσπέραν, ἥτις συνεπλήρονε, ἢ (κατὰ τὴν ἀρίθμησιν τῶν Ἰουδαίων) *διεδέχετο* τὴν πέμ-

(1) Πράξ. β'. 1.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

πτην ἡμέραν τῆς ἑβδομάδος. Ἡ δὲ πέμπτη αὕτη ἡμέρα ἦτο ἡ δεκάτη τετάρτη τοῦ Νισὰν καθ' ἣν ἐθύετο τὸ πάσχα. (1) Αὐτὸς δὲ ἐσταυρώθη τὴν ἕκτην ἡμέραν, καὶ ἡ ἐπιοῦσα *ἑβδόμη ἡμέρα* ἦτο, ὡς ἤδη παρετηρήσαμεν, ἡ δευτέρα τῆς ἑορτῆς καὶ ἡ δεκάτη ἕκτη τοῦ Νισὰν, καθ' ἣν ἐπροσφέρετο ἡ κινητὴ προσφορὰ εἰς τὸν Κύριον. Ἐκ τοῦ καιροῦ λοιπὸν ταύτης τῆς πανηγύρεως ἔπρεπε νὰ ἀριθμηθῶσιν ἑπτὰ *ὁλόκληροι* ἑβδομάδες, καὶ τὴν ἐπιοῦσαν ἦτο ἡ Πεντηκοστὴ, καθ' ἣν ἐτελεῖτο ἡ ἑορτὴ τῶν ἀπαρχῶν. « Καὶ θέλετε ἀριθμήσει εἰς τὸν ἑαυτόν σας ἀπὸ τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν ἐφέρετο τὸ δράγμα τῆς κινητῆς προσφορᾶς, ἑπτὰ ὁλοκλήρους (2) ἑβδομάδας καὶ τὴν *ἐπαύριον ἀπὸ τὸ ἑβδομον σάββατον* θέλετε ἀριθμήσει *πεντήντα ἡμέρας*, καὶ θέλετε προσφέρει νέαν προσφορὰν πεμμάτων εἰς τὸν Κύριον. » (3)

Ἐπειδὴ, εἰς τὴν παροῦσαν περίπτωσιν, ἡ κινητὴ προσφορὰ ἐγίνετο τὸ σάββατον, τὸ

(1) Μαρκ, ιδ'. 12. παράβ. Λευϊτ. κγ'. 5.
(2) Ἑβρ. τ ε μ ι μ ὶ μ, δηλ. ὁλοκλήρους.
(3) Λευϊτ. κγ'. 15, 16.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

μεταξὺ διορισθὲν διάστημα τοῦ καιροῦ, *ἑπτὰ ἑβδομάδες*, δὲν ἐσυμπληροῦτο μέχρι τοῦ τέλους ἐκείνης τῆς ἡμέρας. Τὴν ἕκτην ὥραν μετὰ μεσημβρίαν, ὁπότε παρήρχετο τὸ ἕβδομον σάββατον, ἤρχιζεν ἡ Πεντηκοστὴ, καὶ ἦτο « ὁλοτελῶς ἐνεστῶσα » τὴν ἀκόλουθον πρωΐαν, τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς ἑβδομάδος.

Φαίνεται ὅτι ἦτο περίπου ἐννάτη ὥρα τῆς ἀξιομνημονεύτου ἐκείνης πρωΐας, ὁπότε κατέβη τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐπάνω εἰς τοὺς ὁμοθυμαδὸν συνηγμένους μαθητὰς τοῦ Ἰησοῦ, (1) Τὸ δῶρον τῆς προφητείας καὶ τῶν γλωσσῶν τότε ἐπεχύθη ἐν ἀφθονίᾳ, καὶ μεταξὺ τοῦ πλήθους τῶν ξένων ἐκ διαφόρων τοῦ κόσμου μερῶν, εἷς ἕκαστος ἤκουεν εἰς τὴν ἰδίαν του γλῶσσαν τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ. Ὁ Ἀπόστολος Πέτρος μάλιστα ἐμπλησθεὶς Πνεύματος Ἁγίου, ἐκήρυξε μὲ τοσαύτην ἐνέργειαν εἰς τὸ συνηγμένον πλῆθος, ὥστε μόνην ἐκείνην τὴν ἡμέραν προσετέθησαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Λυτρωτοῦ περίπου τρεῖς χιλιάδες ψυχῶν. (2) Οὕτω πάλιν ἐδείχθη μὲ

(1) Πράξ. β'. 15.

(2) Πράξ. β'. 41.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τὸν δάκτυλον τοῦ Θεοῦ ἡ πρώτη ἡμέρα τῆς ἑβδομάδος, ὡς ἡμέρα τῆς χριστιανικῆς λατρείας, καὶ εὐλογήθη καὶ ἐτιμήθη ὑπὸ τοῦ ΚΥΡΙΟΥ ΤΟΥ ΣΑΒΒΑΤΟΥ. Ὁ ἀναστὰς ἐκ νεκρῶν, καὶ φανερωθεὶς ἐκείνην τὴν ἡμέραν πρὸς τοὺς μαθητάς του, ὅστις, ὡς συνέβαινεν ἀπὸ ἑβδομάδος εἰς ἑβδομάδα, συνήρχετο μετ' αὐτῶν, ἀπετελείωσεν ἤδη τὴν εὐλογίαν τοῦ Χριστιανικοῦ σαββάτου, διὰ τῆς ἀποστολῆς τοῦ ΠΑΡΑΚΛΗΤΟΥ.

Ἀφοῦ ἡ πρώτη ἡμέρα τῆς ἑβδομάδος διεκρίθη οὕτω κατ' ἐπανάληψιν μὲ τὴν φανέρωσιν τῆς θείας δυνάμεως καὶ ἀγαθότητος, ἦτο φυσικὸν, ὅτι οἱ μαθηταὶ ἤθελον θεωρεῖ αὐτὴν ὡς ἡμέραν ἰδίως τοῦ ΚΥΡΙΟΥ, καὶ ὅτι εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ καὶ τῆς ἀναλήψεως, καὶ τοῦ χαρίσματος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἤθελον ἔκτοτε τὴν μετεχειρίζεσθαι τακτικῶς εἰς τὰς ἐπισήμους αὐτῶν συνελεύσεις.

Ὅτι δὲ αἱ χριστιανικαὶ ἐκκλησίαι ἐπὶ τῶν ἀποστολικῶν χρόνων συνείθιζον νὰ συνέρχωνται κατὰ διωρεσμένας περιόδους καιροῦ διὰ τοὺς δύο σκοποὺς, λατρείας καὶ ἀδελφικῆς συγκοινωνίας, δὲν ὑπάρχει οὐδεμία

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἀμφιβολία. Εἰς τὴν πρώτην πρὸς Κορινθίους Ἐπιστολὴν τοῦ Παύλου ἀπαντῶμεν ζωηρὰν περιγραφὴν, πρῶτον τῆς εἰς λατρείαν συνάξεως αὐτῶν, (1) καὶ δεύτερον τοῦ δείπνου τῆς ἀδελφικῆς συγκοινωνίας, (2) ὁπότε διεμέριζον τὸν ἄρτον καὶ ἔπινον τὸν οἶνον εἰς σεμνὴν ἀνάμνησιν τοῦ θανάτου τοῦ Ἰησοῦ. Ὅτι δὲ αἱ συνάξεις αὗται ἐγίνοντο *τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς ἑβδομάδος*, εὑρίσκομεν περιστατικὴν ἀπόδειξιν εἰς τὴν αὐτὴν ἐπιστολήν. Ὁ Παῦλος παραγγέλλει πρὸς τοὺς Κορινθίους νὰ γίνωσι συνδρομαὶ «*τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς ἑβδομάδος*» διὰ τοὺς ἐν Ἱερουσαλὴμ πτωχοὺς ἁγίους· καὶ διηγεῖται ῥητῶς ὅτι ἔδωκε τὰς αὐτὰς παραγγελίας καὶ εἰς τὰς ἐκκλησίας τῆς Γαλατίας. (3) Εἶναι δὲ φανερὸν ὅτι αὕτη ἡ ἰδιαιτέρα ἡμέρα ἐδιωρίσθη εἰς τὰς συνδρομὰς ταύτας, διότι αἱ τα-

(1) Ἰδὲ, Κεφ. ιά. 1—20. ιδ΄. 23—40.

(2) Κεφ. ιά. 20—34.

(3) Α΄. Κορ. ις΄. 1, 2. «Διὰ δὲ τὴν ἐλεημοσύνην εἰς τοὺς ἁγίους καθὼς διέταξα εἰς τὰς ἐκκλησίας τῆς Γαλατίας, οὕτω κάμετε καὶ σεῖς. Κατὰ τὴν πρώτην τῆς ἑβδομάδος καθεὶς ἀπὸ σᾶς ὃς παραθέτῃ θησαυρίζων παρ' ἑαυτῷ ὅ,τι ἂν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

κτικαὶ συνάξεις τῆς ἐκκλησίας ἤθελον εὐκολύνει τὰς συνδρομάς. Συμφώνως λέγει καὶ ὁ Ἰουστῖνος ὁ Μάρτυς, ὅτι μετὰ τὴν δημοσίαν λατρείαν τῶν πρώτων χριστιανῶν, τὴν κυριακὴν πάντοτε ἐγίνετο χρημάτων συνεισφορὰ πρὸς βοήθειαν τῶν πτωχῶν.

Μίαν ἄλλην ἀπόδειξιν τοῦ ὅτι αἱ τακτικαὶ συνάξεις τῶν χριστιανῶν, κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Ἀποστόλων, ἐγίνοντο ταύτην τὴν ἡμέραν, ἀπαντῶμεν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ὁδοιπορίας τοῦ Παύλου. Φαίνεται ὅτι ἀναχωρήσας ἀπὸ Φιλίππους, διέπλευσεν εἰς τὴν Τρῳάδα, ὅπου διέτριψεν ἡμέρας ἑπτά. Εἰς τὸ διάστημα τούτων τῶν ἑπτὰ ἡμερῶν δὲν ἀναγινώσκομεν τίποτε περὶ συνάξεως τῆς ἐκκλη-

---

εὐπορῇ, διὰ νὰ μὴ γίνωνται τότε συνάξεις, ὅταν ἔλθω.» Ἐπιδὴ δὲ δὲν ἔπρεπε νὰ γείνωσι συνάξεις μετὰ τὴν ἐκεῖ ἄφιξιν τοῦ Ἀποστόλου, ἔπεται ὅτι ἔπρεπε νὰ γείνωσι προτήτερα εἰς τὰς πρώτας ἡμέρας τῶν ἑβδομάδων. Πᾶς ὅστις συνεισέφερεν εἰς τὰς περιστάσεις ταύτας παριστάνετο ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου, ὡς θησαυρίζων παρ' ἑαυτῷ. Οὕτω καὶ εἰς τὴν Α΄. πρὸς Τιμόθ. Ἐπιστολ. Ϛ. 18, 19. Οἱ ὄντες ἕτοιμοι «νὰ ἀγαθοεργῶσι καὶ νὰ μεταδίδωσι» περιγράφονται ὡς «ἀποθησαυρίζοντες εἰς ἑαυτοὺς καλὸν θεμέλιον εἰς τὸ μέλλον.»

(1) Ἀπολ. 1. Κεφ. ξζ΄. ἐκδ. Βιν. σελ. 83.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

μα εἶναι τοῦ Χριστοῦ.» (1) τὴν λέξιν «σαββάτων» ἐξέλαβον τινὲς ἐκ τῶν ὑπομνηματιστῶν ὡς φανερόνουσαν ἐνταῦθα τὰς Ἰουδαϊκὰς ἑορτὰς ἐν γένει. Ἀλλ᾽ ἐγὼ ὑπολαμβάνω ὅτι σημαίνει μᾶλλον τὰς ἡμέρας, τὰς ὡρισμένας ὑπὸ τοῦ νόμου πρὸς ἀνάπαυσιν καὶ πρὸς ἁγίας συγκαλέσεις, καὶ ἰδιαιτέρως εἰς τὰς *ἑβδόμους ἡμέρας τῶν ἑβδομάδων*. Οὐδεὶς τῶν χριστιανῶν δὲν ἦτο πλέον ὑπόχρεως νὰ φυλάττῃ ταῦτα τὰ σάββατα, ἢ νὰ συνέρχεται εἰς τὰς τελετὰς, καθ᾽ ἃς διεκρίνοντο ἐκεῖνοι. Ὅλα ὅσα ἀνήκουσιν ἰδιαιτέρως εἰς τὴν Μωσαϊκὴν οἰκονομίαν εἶχον ἤδη παρέλθει· ἡ σκιὰ μετηλλάγη εἰς τὴν οὐσίαν· καὶ ἡ ἡμέρα τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως τοῦ Ἰησοῦ καθιερώθη ὑπὸ τοῦ Κυρίου πρὸς ἰδίαν αὐτοῦ λατρείαν, καὶ πρὸς ἀνάπαυσιν καὶ θρησκευτικὴν οἰκοδομὴν τῶν πιστῶν.

Ἡ ἡμέρα δὲ αὕτη ἐκαλέσθη ὑπὸ τῶν πρώτων χριστιανῶν καθὼς ἐν γένει καὶ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Πατέρων τῆς ἐκκλησίας *Κυριακὴ*, τὸ μὲν ὡς ὡρισμένη εἰς μνημόσυνον τῆς ἀ-

(1) Κολ. β'. 16. 17.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ναστάσεως αὐτοῦ, τὸ δὲ ὡς ἰδιαιτέρως ἀφιερωμένη εἰς τὴν λατρείαν του. Περὶ τὰ τέλη τοῦ Ἀποστολικοῦ αἰῶνος, καὶ πολὺν καιρὸν μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Ἱερουσαλήμ, ὁ Ἀπόστολος Ἰωάννης οὕτως ἐκάλει τὸ χριστιανικὸν σάββατον. Ὅτε ἐξωρίσθη, προβεβηκὼς ἤδη τὴν ἡλικίαν, εἰς τὴν νῆσον Πάτμον, καὶ ἀπεχωρίσθη τῆς συγκοινωνίας τῶν ἀδελφῶν, φαίνεται ὅτι ἐφρόντιζε πολὺ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν μοναξίαν του νὰ ἁγιάζῃ ταύτην τὴν ἡμέραν· διότι μᾶς λέγει ὅτι «ἐγένετο ἐν Πνεύματι ἐν τῇ Κυριακῇ ἡμέρᾳ», ὅτε ἤκουσεν ὀπίσω του τὴν φωνὴν τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἔλαβε τὰς παραγγελίας, ὅσας ἔμελλε νὰ παραγγείλῃ αὐτὸς ἔπειτα εἰς τὰς ἐκκλησίας, (1) ἀναμφιβόλως αὐτὴ ὑπῆρχεν εἰς τὸν Ἀπόστολον καιρὸς βαθείας σκέψεως τοῦ νοὸς, καὶ τῇ ἀληθείᾳ ἦσαν θαυμασαὶ αἱ ὁράσεις, εἰς τὰς ὁποίας ἠνοίχθησαν οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς πίστεώς του. Ὁ Κύριος τοῦ σαββάτου πάλιν ἐτίμα τὴν ἡμέραν τὴν ὁποίαν ἐξελέξατο εἰς ἑαυτόν.

(1) Ἀποκαλ. ά. 10.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἀφοῦ ἐξέθεσα ὅλην τὴν ἀπὸ τῆς νέας Διαθήκης χορηγουμένην ἀπόδειξιν περὶ ἀρχῆς καὶ συστάσεως τοῦ χριστιανικοῦ σαββάτου, πρέπει νὰ προχωρήσω εἰς τὴν περὶ τούτου παρατήρησιν τῶν μὴ θεοπνεύστων ὑπομνημάτων.

Μεταξὺ δὲ τούτων πρέπει νὰ συναριθμηθῇ καὶ ἡ Καθολικὴ ἐπιστολὴ τοῦ *Βαρνάβα*, μ' ὅλον ὅτι ἐπὶ τῆς γνησιότητος αὐτῆς ὑπάρχει τις ἰσχυρὰ ἀπόδειξις, ὁ δὲ συγγραφεὺς αὐτῆς ἦτον ἐκ τῆς ὁμηγύρεως τῶν Ἀποστόλων. Ὁ Βαρνάβας διαλογίζεται ὅτι ὁ καιρὸς, καθ' ὃν ὁ Χριστὸς θέλει βασιλεύσει εἰς ὅλον τὸν κόσμον, θέλει ἐλθεῖ μετὰ ἑπτάκις χίλια ἔτη (ἀπὸ κτίσεως κόσμου) μόχθων καὶ πόνων. « Ὅθεν, προσθέτει, φυλάττομεν τὴν ὀγδόην ἡμέραν, (δηλαδὴ τὴν πρώτην τῆς ἑβδομάδος), ὡς χαρμόσυνον ἑορτὴν, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ Ἰησοῦς ἀνέστη ἐκ νεκρῶν.» (Διὸ καὶ ἄγομεν τὴν ἡμέραν τὴν ὀγδόην εἰς εὐφροσύνην ἐν ᾗ καὶ ὁ Ἰησοῦς ἀνέστη ἐκ νεκρῶν.) (1)

Ὁ Ἰγνάτιος (Μ. Χ. 101) εἰς τὴν πρὸς τοὺς Μάγνητας ἐπιστολήν του παραβάλλει τὴν

(1) Ἐπιστ. Καθολ. ἔκδ. Cotelerii σελ. 47.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τοῦ σαβατίζειν συνήθειαν τῶν Ἰουδαίων, πρὸς τὸ ζῆν κατὰ Κυριακήν, εἰς τὴν ὁποίαν καὶ ἡ ζωὴ ἡμῶν ἀνέτειλε «μηκέτι σαββατίζοντες, ἀλλὰ κατὰ κυριακὴν ζωὴν ζῶντες, ἐν ᾗ καὶ ἡ ζωὴ ἡμῶν ἀνέτειλε». (1) Αἱ φράσεις αὗται περιγράφουσι πιθανῶς ζωὴν ἀσχολουμένην εἰς ἁγιότητα καὶ ἀρετὴν κατὰ τὴν ὁμοιότητα τῆς ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' ὅμως ὑπαινίττοντο καθαρῶς τὴν φύλαξιν τῆς Κυριακῆς, ὡς διαφέρουσαν ἀπὸ τὴν φύλαξιν τοῦ Ἰουδαϊκοῦ σαββάτου. Παρόμοιαι δὲ ἀναφοραὶ γίνονται ὑπὸ τοῦ Κλήμεντος τοῦ Ἀλεξανδρέως, (Μ. Χ. 192) (2) καὶ ὑπὸ τοῦ Ὠριγένους, (Μ. Χ. 230). (3)

Ὁ ἀκόλουθος ἡμῶν μάρτυς εἶναι Πλίνιος ὁ νεώτερος, Ῥωμαῖος διοικητὴς τῆς Βιθυνίας, (Μ. Χ. 107). Εἰς τὴν περὶ τῶν χριστιανῶν Μαρτύρων πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα Τραϊανὸν περίφημον ἐπιστολήν του διηγεῖται, ὅτι ἄνθρωποί τινες πεισθέντες διὰ δεινοτάτων πα-

(1) Κεφ. θ'.
(2) Strom. lib. vii, c. 12. Ed. Sylb. p. 744.
(3) Κατὰ Κέλσου. Βιβλ. ή. Κεφ. 22.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

θημάτων ν᾽ ἀπαρνηθῶσι τὴν εἰς τὸν Ἰησοῦν πίστιν τῶν ἐξιστόρησαν τὰ ἀκόλουθα περὶ τῆς προτέρας των θρησκείας· «Ὅτι συνήθως εἰς ὡρισμένην τινὰ ἡμέραν συνήρχοντο πρὶν ἐξημερώσῃ, καὶ ἐπανελάμβανόν ὕμνον τινὰ εἰς τὸν Χριστὸν ὡς εἰς Θεὸν, καὶ ὑπεχρεοῦντο διά τινος ἱεροῦ δεσμοῦ νὰ μὴ πράξωσι κανὲν κακὸν, ἀλλ᾽ ἐκ τοῦ ἐναντίου νὰ ἀπέχωσιν ἀπὸ κλοπῆς, ἁρπαγῆς καὶ μοιχίας, πρὸς τούτοις δὲ καὶ νὰ μὴ παραβαίνωσι τὴν ὑπόσχεσίν των, μήτε ν᾽ ἀρνηθῶσιν ἐνέχυρον. μετὰ ταῦτα συνείθιζον νὰ ἀποχωρίζωνται, καὶ ἔπειτα πάλιν νὰ συνέρχωνται εἰς σύμμικτον ἀθῶον συμπόσιον. Quod essent soliti *stato die* ante lucem convenire carmenque Christo quasi deo dicere secum invicem; seque sacramento non in scelus aliquod obstringere, sed ne furta, ne latrocinia, ne adulteria committerent, ne fidem fallerent, ne depositum appellati abnegarent: quibus peractis morem sibi discedendi fuisse, rursusque coëundi ad capiendum cibum, promiscuum tamen et

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

innoxium» (1). Αἱ συνάξεις ἐνταῦθα ἦσαν φανερὰ αἱ πρὸς λατρείαν, καὶ μνημονευτικὸν δεῖπνον, σχεδὸν ὡς συνειθίζοντο παρὰ τοῖς Κορινθίοις χριστιανοῖς ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Παύλου. Ἀλλ' *ἡ τακτικὴ ἡμέρα* ὁποία ἦτο, καθ' ἣν ἐγίνοντο ταῦτα;

Σαφέστατα ἦτο *ἡ πρώτη ἡμέρα τῆς ἑβδομάδος*, καθὼς ἀποδεικνύεται ἐξ αὐτῆς τῆς ἐρωτήσεως ἀπευθυνομένης συνήθως ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων διωκτῶν πρὸς τοὺς μάρτυρας, «ἐφύλαξες τὴν Κυριακήν; (Dominicum servasti?) Εἰς ταύτην δὲ ἡ συνήθως γινομένη ἀπόκρισις ἦτο κατὰ τὴν οὐσίαν ἡ ἐφεξῆς, «Χριστιανὸς εἶμαι, καὶ δὲν δύναμαι νὰ τὴν παραμελήσω. (Christianus sum intermittere non possum.) (1)

Μίαν ἀναντίῤῥητον ἀπόδειξιν εἰς τοῦτο μᾶς χορηγεῖ Ἰουστῖνος ὁ Μάρτυς, ὅστις εἰς τὴν πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα Ἀντωνῖνον ἀπολογίαν του (M. X. 147) ἐξιστορεῖ ζωηρῶς τὴν τῶν χριστιανῶν περὶ προσευχῆς ἡμέραν· « Τῇ τοῦ

(1) Lib. X. ep. 97.

(2) Acts of Martyrs, in Bishop Andrews on the Ten Commandments, p. 264.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἡλίου λεγομένῃ ἡμέρᾳ, πάντων κατὰ πόλεις ἢ ἀγροὺς μενόντων ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνέλευσις γίνεται, καὶ τὰ ἀπομνημονεύματα τῶν Ἀποστόλων, ἢ τὰ συγγράμματα τῶν προφητῶν ἀναγινώσκεται μέχρις ἐγχωρεῖ. Εἶτα παυσαμένου τοῦ ἀναγινώσκοντος ὁ προεστὼς διὰ λόγου τὴν νουθεσίαν καὶ πρόκλησιν τῆς τῶν καλῶν τούτων μιμήσεως ποιεῖται· ἔπειτα ἀνιστάμεθα κοινῇ πάντες, καὶ εὐχὰς πέμπομεν.» Κατὰ τὴν ἡμέραν τὴν καλουμένην τοῦ Ἡλίου γίνεται συνέλευσις εἰς τὸ αὐτὸ μέρος ὅλων τῶν χριστιανῶν τῶν διατριβόντων εἰς πόλεις ἢ εἰς ἀγροὺς, καὶ ἀναγινώσκονται τὰ ἀπομνημονεύματα τῶν Ἀποστόλων, [φαίνεται ὅτι ἐννοεῖ τὰ *τέσσαρα Εὐαγγέλια*] ἢ τὰ συγγράμματα τῶν προφητῶν, ὅσον ἀρκεῖ ἔπειτα, ἀφοῦ παύσῃ ὁ ἀναγινώσκων, ὁ προεστὼς ὁμιλεῖ νουθετικὴν καὶ παραινετικὴν ὁμιλίαν εἰς μίμησιν τούτων τῶν καλῶν· ἔπειτα δὲ ἐγειρόμεθα κοινῶς ὅλοι καὶ ἀναπέμπομεν εὐχὰς εἰς τὸν Θεόν. (1) Ἔπειτα ὁ Ἰουστῖνος

(1) Ἀπολ. Α΄- Κεφ. 67. ἔκδ. Ben σελ. 83. Θέλει παρατηρήσει ὁ ἀναγνώστης ἐκ τούτου τοῦ χωρίου ὅτι οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ εἰς τὰς δημοσίους συνελεύσεις των πρω-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

περιγράφει τὸ εὐχαριστήριον δεῖπνον, καὶ τὴν διὰ τοὺς πτωχοὺς γινομένην συνεισφοράν, καὶ τελειόνει σαφηνίζων οὕτω διατί ἡ ἡμέρα αὕτη τῆς ἑβδομάδος ἦτο ἐκλελεγμένη διὰ δημοσίαν λατρείαν, «Τὴν δὲ τοῦ ἡλίου ἡμέραν κοινῇ πάντες τὴν συνέλευσιν ποιούμεθα, ἐπειδὴ πρώτη ἐστὶν ἡ ἡμέρα, ἐν ᾗ ὁ Θεὸς τὸ σκότος καὶ τὴν ὕλην τρέψας, κόσμον ἐποίησε· καὶ Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ ἡμέτερος Σωτὴρ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἐκ νεκρῶν ἀνέστη.» Τὴν δὲ ἡμέραν τοῦ ἡλίου κοινῶς πάντες συνερχόμεθα, ἐπειδὴ εἶναι ἡ πρώτη ἡμέρα, καθ' ἣν ὁ Θεὸς μεταβαλὼν τὸ σκότος καὶ τὴν ὕλην, ἐδημιούργησε κόσμον· ὁ δὲ Ἰησοῦς Χριστὸς, ὁ Σωτὴρ ἡμῶν, τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἀνέστη ἐκ νεκρῶν.

Διονύσιος ὁ τῆς Κορίνθου Ἐπίσκοπος, (M. X. 170) γράφων πρὸς τοὺς Ῥωμαίους λέγει, ὅτι ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Κλήμεντος τοῦ

σηύχοντο ἱστάμενοι. Φαίνεται ἐκ τοῦ Εἰρηναίου καὶ τοῦ Τερτουλλιανοῦ ὅτι ἀπεδοκίμαζον τὴν γονυκλισίαν τὴν Κυριακὴν, διότι ἡ ὀρθὴ θέσις μόνη τοὺς ἀνεμίμνησκε τὴν ἐκ τάφου ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Resp. ad quaest. 115 ad orthodoxos· Ed. Ben. p. 342. Tertull. e coron. Mil. cap. 3.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

πρώην ἐπισκόπου των, ἀνεγνώσθη ἐπ' ἐκκλησίας εἰς τὴν Κόρινθον ὁπότε ἑώρταζον τὴν ἁγίαν Κυριακήν, «Τὴν σήμερον οὖν, λέγει, Κυριακὴν ἁγίαν ἡμέραν διηγάγομεν ἐν ᾗ ἀνεγνώσαμεν ὑμῶν τὴν ἐπιστολήν»· (1) ὅπου ὑποφαίνεται ἐν παρόδῳ ὅτι ἡ συνήθεια τοῦ φυλάττειν τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἦτο οἰκεία καὶ πρὸς τὸν γράφοντα, καὶ πρὸς οὓς ἔγραφε.

Μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Ἱερουσαλὴμ, καὶ πάσης τῆς Ἰουδαϊκῆς πολιτείας, καὶ ἐπὶ τῶς πρώτων δύο ἢ τριῶν ἑκατονταετηρίδων τῆς χριστιανικῆς ἐποχῆς, εἶναι πιθανὸν ὅτι ἡ Κυριακὴ ἐθεωρεῖτο γενικῶς παρὰ πᾶσιν ὡς τὸ μόνον χριστιανικὸν σάββατον. Ὁ Ἰγνάτιος, ὡς ἤδη παρετηρήσαμεν, ἀντιπαραθέτει τὴν ἡμέραν ταύτην πρὸς τὸ παλαιὸν τῶν Ἰουδαίων σάββατον· καὶ ἐνῷ ἀποδεικνύεται πληρέστατα ἐξ ἄλλων συγγραφέων

(1) Ἰδὲ Εὐσέβ. Ἐκκλ. ἱστορ. Βιβλ. Δ'. κεφ. 28. Ὁ Κλήμης ἦτον ἐκ τῶν συντρόφων τοῦ Παύλου. Ἡ πρώτη αὐτοῦ πρὸς Κορινθίους ἐπιστολὴ θεωρεῖται ὡς γνήσιον πόνημα, καὶ εἶναι πολὺ ἀξιότιμος ἐκ τοῦ τρόπου καθ' ὃν ἐπιβεβαιοῖ τὰς ἐπιστολὰς τοῦ Παύλου, μάλιστα τὰς πρὸς Κορινθίους καὶ τὴν πρὸς Ἑβραίους.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τοὺς ὁποίους ἀνεφέραμεν, ὅτι ἡ πρώτη ἡμέρα τῆς ἑβδομάδος ἐφυλάττετο ὡς ἐπίσημος ἡμέρα λατρείας, οὐδεμία ἀνάμνησις γίνεται ὑπ᾽ οὐδενὸς ἐξ αὐτῶν τῆς ἑβδόμης ἡμέρας ὡς ἐχούσης ἰδιαιτέραν τινὰ τιμὴν παρὰ τοῖς χριστιανοῖς. Ἑπομένως ὁ Εἰρηναῖος ὁ, Ἐπίσκοπος Λουγδούνων (M. X. 167) βεβαιοῖ ῥητῶς ὅτι ἡ Κυριακὴ ἦτο τὸ *σάββατον* αὐτῶν· «Τὴν Κυριακὴν ἕκαστος ἡμῶν τῶν χριστιανῶν φυλάττει *σάββατον*, μελετῶν τὸν νόμον, καὶ εὐφραινόμενος εἰς τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ». (1) Οὕτω καὶ ὁ Τερτουλιανὸς (M. X. 192) ἀναφέρων συνεχῶς τὴν φύλαξιν τῆς Κυριακῆς, ὁμιλεῖ περὶ τῶν Ἰουδαϊκῶν σαββάτων, ὡς *ἀλλοτρίων* εἰς τοὺς εἰς Χριστὸν πιστεύοντας. (2) Κυπριανὸς ὁ Ἐπίσκοπος Καρθαγένης (M. X. 250) δὲν ἀναφέρει μὲν τίποτε περὶ

(1) Ἀναφέρεται ἀπὸ τὰ Dwight. Theology, vol. IV p. 26.

(2) Nobis quibus sabbata extranea sunt et neomeniæ et feriæ a Deo aliquando dilectae . . . . . O melior fides nationum in suam sectam, quæ nullam solemnitatem Christianorum sibi vindicat, non Dominicum diem, non pentecostem, etc. De Idol. cap. 14. Ed. Semler. tom. iv. 167.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τοῦ παλαιοῦ σαββάτου, ἀναμιμνήσκει ὅμως συνεχῶς τὴν Κυριακὴν, ὡς ἑορταζομένην παρὰ τοῖς χριστιανοῖς. (1)

Οἱ μάρτυρες ἐκ τῶν ὁποίων ἤδη ἐφέραμεν μαρτυρίας, ἦσαν διεσπαρμένοι εἰς διαφόρους χώρας. Βαρνάβας, Ἰουστῖνος, καὶ Ὠριγένης, ἔζων εἰς τὴν *Παλαιστίνην*, ὁ δὲ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς εἰς τὴν *Αἴγυπτον*. Ὁ Πλίνιος (ἐπὶ τῆς ἀνθυπατείας του) εἰς *Βιθυνίαν*· ὁ Ἰγνάτιος εἰς Συρίαν· ὁ Διονύσιος εἰς τὴν *Ἑλλάδα*, ἐκεῖνοι δὲ πρὸς τοὺς ὁποίους ἔγραψεν, εἰς *Ἰταλίαν*· ὁ Εἰρηναῖος εἰς *Γαλλίαν*· ὁ Τερτουλλιανὸς καὶ ὁ Κυπριανὸς εἰς *Λιβύην*. Ὅθεν δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι ἡ συνήθεια τοῦ ἀφιερόνειν τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς ἑβδομάδος εἰς θρησκευτικὰ ἀντικείμενα, ἔγεινεν ἐπὶ τῶν πρώτων τριῶν ἑκατονταετηρίδων τῆς χριστιανικῆς ἐποχῆς, *καθολικὴ εἰς τὴν τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν*. Τοσοῦτον δὲ ἀξιοσημείωτος καὶ ἐκτεταμένη ὁμογνωμοσύνη δὲν ἠδύνατο νὰ προέλθῃ τυχαίως. Ἀλλὰ βεβαίως πρέπει νὰ ἦτο θεμελιωμένη

(1) De opere et eleemos. Ed. Oxon. p. 203. Ep. 38, 63.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἐπί τινος κοινῆς ἀρχῆς, γενικῶς ὁμολογουμένης. Ἡ ἀρχὴ δὲ αὕτη, ὡς ὑπολαμβάνω, δὲν ἠδύνατο νὰ ἦναι ἄλλη, εἰμὴ ἡ ἀμετάτρεπτος ὑποχρέωσις τῆς τετάρτης ἐντολῆς, καὶ συνδεδεμένη μὲ τὴν ἔννοιαν (τὴν προερχομένην καὶ ἀπ' αὐτῶν τῶν Ἀποστόλων), ὅτι οἱ χριστιανοὶ ἔπρεπε νὰ φυλάττωσιν ἐκείνην τὴν ἡμέραν τῆς ἑβδομάδος ὡς ἴδιον αὐτῶν σάββατον, καθ' ἣν ὁ Ἰησοῦς ἀνέστη ἐκ νεκρῶν.

Ἐπὶ τῆς τετάρτης ἑκατονταετηρίδος Κωνσταντῖνος (Μ. Χ. 316), ὁ πρῶτος τῶν ρωμαίων αὐτοκρατόρων ὅστις παρεδέχθη τὸν χριστιανισμὸν παρήγγειλλε τὴν θρησκευτικὴν φύλαξιν τῆς Κυριακῆς εἰς ὅλην αὐτοῦ τὴν οἰκογένειαν, καὶ ἐπρόσταζε νὰ φυλάττηται ὡς ἡμέρα καταπαύσεως καθ' ὅλον τὸ Ῥωμαϊκὸν κράτος. «Διὰ τοῦτο ἐνουθέτει (ὁ Αὐτοκράτωρ) ὅλους τοὺς τελοῦντας ὑπὸ τὴν Ῥωμαϊκὴν ἐξουσίαν, νὰ σχολάζωσι καὶ νὰ ἑορτάζωσι τὰς ἡμέρας ἐκείνας, ὅσαι φέρουσι τὴν ἐπωνυμίαν τοῦ Σωτῆρος». (1)

(1) « Διὸ τοῖς ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ἀρχὴν πολιτευομένοις ἅπασι σχολὴν ἄγειν ταῖς ἐπωνύμοις τοῦ Σωτῆρος ἡμέραις ἐνουθέτει ὁ Εὐσέβ· ἐν βίῳ Κωνσταντ. Βίβλ. Δ'. Κεφ. 18.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Διέταξε προσέτι, νὰ συγχωρῆται πρὸς τοὺς ἐν τῷ στρατῷ αὐτοῦ χριστιανοὺς στρατιώτας, νὰ λαμβάνωσιν εὐκαιρίαν εἰς ἐκπλήρωσιν τῶν θρησκευτικῶν των χρεῶν ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἀνενοχλήτως.

Εἶναι δὲ ἀξιοσημείωτον, ὅτι ὁ Κωνσταντῖνος ἐπρόσταξε νὰ «τιμᾶται» καὶ τὸ Ἰουδαϊκὸν σάββατον· (1) πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον μετὰ πολλῶν ἄλλων, ἀποδεικνύει, ὅτι κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν εἶχε γείνει εἰς τὴν ἐκκλησίαν ὀπισθοδρομικὴ κίνησις πρὸς τοὺς ἀπηρχαιωμένους τύπους τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ. Εἰς τὰς Ἀποστολικὰς Διαταγὰς, σύγγραμμα ὑποτιθέμενον ὡς γέννημα ἐκείνης τῆς ἑκατονταετηρίδος, συνεχῶς ἀναφέρεται τὸ Μωσαϊκὸν σάββατον ὡς καὶ ἡ Κυριακὴ, καὶ ἀμφότεραι αἱ ἡμέραι παραγγέλλεται νὰ φυλλάττωνται ὡς ἐπίσημοι ἑορταὶ, καὶ ὡς ἡμέραι δημοσίου λατρείας (2). Ὅθεν οἱ βλέποντες τὸ ἄτοπον τοιούτου συνδυασμοῦ ἠναγκάσθησαν νὰ βεβαιώσωσι τὰς ἀνωτέρας ἀξιώ-

(1) « Ὁμοίως δὲ καὶ τὰς τοῦ σαββάτου τιμᾶν ». Αὐτόθι.

(2) Ἰδὲ βιβλ. 7. κεφ. 23. κ. τ. λ.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

σεις τοῦ χριστιανικοῦ σαββάτου. Διὰ τοῦτο εὑρίσκομεν τὸν πανεύφημον Ἀθανάσιον (M. X. 326) ἀπαρνούμενον τὸ κῦρος τοῦ παλαιοῦ σαββάτου, καὶ βεβαιοῦντα, ὅτι ὁ Κύριος αὐτὸς τὸ *μετήλλαξεν* εἰς τὴν Κυριακήν (1). Καὶ κανὼν τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου (περίπου 350 M. X.) ἐκφράζεται καθαρώτερα περὶ τούτου· «Δὲν πρέπει οἱ Χριστιανοὶ νὰ Ἰουδαΐζωσι, καὶ νὰ σχολάζωσι τὸ σάββατον [δηλαδὴ τὴν ἑβδόμην ἡμέραν τῆς ἑβδομάδος], ἀλλὰ κατ' ἐκείνην μὲν τὴν ἡμέραν πρέπει νὰ ἐργάζωνται (ὄντος συγκεχωρημένου, μέρος αὐτῆς νὰ ἀφοσιοῦται εἰς δημοσίαν λατρείαν), προτιμῶντες δὲ τὴν Κυριακὴν νὰ σχολάζωσιν ἐπ' αὐτῆς, ἂν δύνανται, ὡς χριστιανοί. Ἂν ὅμως εὑρεθῶσιν Ἰουδαΐσταὶ, νὰ ἦναι ἀνάθεμα παρὰ Χριστῷ. (2)

---

(1) « Μετέθηκε δὲ ὁ Κύριος τὴν σαββάτου ἡμέραν εἰς Κυριακήν. » De Semente ed. Colon. tom. I. p. 1060.

(2) Κανὼν κθ'. Ὅτι οὐ δεῖ χριστιανοὺς Ἰουδαΐζειν, καὶ ἐν τῷ σαββάτῳ σχολάζειν, ἀλλὰ ἐργάζεσθαι αὐτοὺς ἐν τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ, τὴν δὲ κυριακὴν προτιμῶντες, εἴγε δύναιντο σχολάζειν ὡς χριστιανοί. Εἰ δὲ εὑρεθείεν Ἰουδαΐσταὶ, ἔστωσαν ἀνάθεμα παρὰ Χριστῷ. Mansii. col. Concil. tom. ii p. 570.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἡ ἀναφερομένη ἐνταῦθα φράσις, ἂν δύνανται, «εἰ δυνηθεῖεν», πρέπει νὰ ἐννοῆται ὡς συγχώρησις εἰς τὰ τῆς ἀνάγκης ἔργα. Φαίνεται ὅτι ὁ Κωνσταντῖνος ἐθεώρει τὴν γεωργικὴν ἐργασίαν ἀναγομένην εἰς ταύτην τὴν ἐξαίρεσιν· (1) ἀλλ' ἐσυστήθη μετέπειτα ἀνώτερον κριτήριον ὡς πρὸς τοῦτο τὸ ἀντικείμενον, ὡς θέλει φανῇ ἐκ τῆς ἀκολούθου διακηρύξεως τῆς γενομένης ὑπὸ Λέοντος Ἐπισκόπου Ῥώμης, (Μ. Χ. 440) ὑπὲρ τῆς χριστιανικῆς ἐκκλησίας ἐπὶ τῶν ἡμερῶν αὐτοῦ. «Διατάττομεν, κατὰ τὴν ἀληθῆ ἔννοιαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ ὁδηγουμένων Ἀποστόλων ὅτι τὴν ἁγίαν ἡμέραν, καθ' ἣν ἀνελάβομεν τὴν ἀκεραιότητα ἡμῶν, ὅλοι πρέπει νὰ ἀναπαύωνται καὶ νὰ ἀργῶσιν ἀπὸ πάσης ἐργασίας, καὶ μήτε γεωργοὶ, μήτε ἄλλοι νὰ ἐπιβάλλωσι χεῖρα κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν εἰς ἀπηγορευμένας ἐργασίας. Διότι, ἂν οἱ Ἰουδαῖοι ἀπεδείκνυον τοσοῦτον σέβας εἰς τὸ σάββατον αὐτῶν, ὅπερ ἦτο σκιὰ τοῦ ἡμετέρου, δὲν χρεωστοῦμεν ἡμεῖς μᾶλ-

(4) Cod. lib. iii. tit. 12. 1, 3. Hooker, Ecc. Polbook v, vol. ii. 379.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

λον, εἰς τοὺς ὁποίους ἐνοικεῖ τὸ φῶς καὶ ἡ ἀλήθεια τῆς χάριτος, νὰ τιμῶμεν τὴν ἡμέραν ἐκείνην, τὴν ὁποίαν ὁ Κύριος αὐτὸς ἐτίμησε καὶ κατ' αὐτὴν ἠλευθέρωσεν ἡμᾶς τῆς ἀτιμίας καὶ τοῦ θανάτου; Δὲν χρεωστοῦμεν νὰ φυλάττωμεν αὐτὴν μοναδικὴν καὶ ἀπαραβίαστον, εὐχαριστούμενοι εἰς τὸ μέγα δῶρον τῶν λοιπῶν ἡμερῶν, καὶ μὴ σφετεριζόμενοι ἀδίκως τὴν μίαν ἐκείνην ἡμέραν, τὴν ὁποίαν ὁ Θεὸς ἐξελέξατο εἰς τὴν τιμὴν αὐτοῦ; Δὲν ἦτο ἀσυλλόγιστος ἀμέλεια πρὸς τὴν θρησκείαν, νὰ νομίζωμεν αὐτὴν τὴν ἡμέραν κοινὴν, καὶ νὰ μεταχειριζώμεθα αὐτὴν καθὼς καὶ τὰς λοιπάς; » (1)

Εἰς τὰς μαρτυρίας ταύτας ἤθελεν εἶσθαι εὔκολον νὰ προστεθῇ πλῆθος ἄλλων· διότι ἡ φύλαξις τῆς Κυριακῆς ὡς ἡμέρας ἀναπαύσεως καὶ λατρεία, εἶναι συνυφασμένη μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ τῆς πρώτης αὐτῆς ἀρχῆς μέχρι τοῦ παρόντος· ἀνιχνεύσαντες καλῶς τὴν συνήθειαν, ἥτις ἐπεκράτησεν οὕτω πέντε ἑκατονταετηρίδας,

(1) Constit. LIV Hooker, αὐτόθι.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

δυνάμεθα ἤδη νὰ εὐχαριστήσωμεν ἑαυτοὺς, ἐκκαλοῦντες τὴν ὑπόθεσιν εἰς τὴν νεωτέραν χριστιανωσύνην. Τὸ ἔθιμον τοῦ φυλάττειν τὴν πρώτην τῆς ἑβδομάδος ἡμέραν ὡς χριστιανικὸν σάββατον, διατηρούμενον καὶ εἰς τοὺς ἀρχαιοτάτους αἰῶνας τῆς ἐκκλησίας, ἐπεβεβαιώθη ἐκ σιωπηλῆς μὲν, ἀλλὰ καθολικῆς συγκαταθέσεως ἐπὶ τῆς μεταῤῥυθμίσεως. Ἔκτοτε οἱ ἐξ οἱουδήποτε ὀνόματος πιστεύοντες εἰς τὸν Χριστὸν Ἰησοῦν διετήρησαν τὸ ἔθιμον ὡς ἔξοχον χαρακτηριστικὸν τῆς χριστιανικῆς αὐτῶν θρησκείας. Πάντες ἐπὶ τῇ αὐτῇ ἢ ἄλλῃ βάσει ἐθεώρησαν χρέος των τὸ νὰ ἀφιερόνωσι μίαν τῶν ἑπτὰ ἡμερῶν εἰς θρησκευτικὰς λατρείας· καὶ πάντες εὑρέθησαν σύμφωνοι εἰς τὸ νὰ φυλάττωσι τὴν πρώτην τῆς ἑβδομάδος ὡς πλέον κατάλληλον εἰς τοῦτον τὸν ἱερὸν σκοπόν. Οὐδὲ θέλομεν λογίζεσθαι τολμητίαι βεβαιοῦντες ὅτι ἐκεῖνος ὅστις κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς ἐξέχε τὸ Ἅγιον αὐτοῦ Πνεῦμα ἐπὶ τὴν ἀρτισύστατον ἐκκλησίαν, ηὐδόκησε καὶ κατὰ τοὺς ἑπομένους αἰῶνας νὰ εὐλογῇ τὰς συνάξεις τοῦ λαοῦ του κατά τι μέτρον τῆς αὐτῆς ἐπινεύσεως.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ὅταν ἀνακαλέσωμεν εἰς μνήμην, ὅτι ἡ ὀρθὴ χρῆσις τοῦ Χριστιανικοῦ σαββάτου διωρίσθη κατὰ τὴν θείαν Πρόνοιαν ὡς μέσον τι πρὸς ἐπιστροφὴν καὶ ἁγιασμὸν (ὡς δυνάμεθα πληρέστατα νὰ πιςεύσωμεν) πολλοῦ πλήθους ἀθανάτων ψυχῶν, θέλομεν ἔχει ὀλίγην διάθεσιν νὰ διϊσχυριζώμεθα κατὰ τοῦ κύρους τοῦ θεσμοθετήματος τούτου, ἢ νὰ ἀμφισβητῶμεν περὶ τοῦ ὅτι ἡ σταθερὰ φύλαξις αὐτοῦ συνάδει πρὸς τὸ *θεῖον θέλημα*.

Ὅθεν φαίνεται, Πρῶτον μὲν ὅτι τὸ *Ἰουδαϊκὸν σάββατον* ἂν καὶ κατηργήθη πρακτικῶς κατὰ τὰς ἰδιαιτέρας αὐτοῦ ἰδιότητας διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Χριστοῦ, διὰ πολλῶν ὅμως χρόνων μετέπειτα ἐφυλάττετο ὑπὸ τῶν εἰς Χριστὸν πιστευόντων Ἰουδαίων, καὶ ἀπό τινων ἔτι τῶν ἐξ ἐθνῶν ἀδελφῶν. Ὅτι ὁ Ἀπόστολος Παῦλος εὐκρινῶς ἐστήριξε τὴν ἐλευθερίαν τῶν *Χριστιανῶν* ἀπὸ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ σαββάτου. Ὅτι μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Ἱερουσαλὴμ, καὶ ἐπὶ τῶν πρώτων τριῶν ἑκατονταετηρίδων τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας πιθανὸν ὅτι ἡ τήρησις αὐτοῦ κατηργήθη παρ' αὐτοῖς ὁλοτελῶς. Καὶ ὅτι

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἂν καὶ ἐπὶ τῆς ἀνακαινίσεως τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ ἐπανελήφθη πρός τινα καιρὸν κατὰ τὸν τέταρτον αἰῶνα, ἡ φύλαξις ὅμως αὐτοῦ ταχέως κατεκρίθη, καὶ ἔκτοτε ὁλοτελῶς ἔπαυσεν ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ.

Δεύτερον, ὅτι τὸ *χριστιανικὸν σάββατον* ἀποκατέστη εἰς τὴν ἰδίαν ἡμέραν τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου. Ὅτι ἐκυροῦτο ἀπὸ ἑβδομάδος εἰς ἑβδομάδα διὰ τῆς παρουσίας του εἰς τὰς συνάξεις τοῦ λαοῦ του. Ὅτι ἡγιάσθη, πιθανῶς μὲν διὰ τῆς δόξης τῆς ἀναλήψεώς του, βεβαίως δὲ διὰ τῆς καταβάσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς. Ὅτι ἐφ' ὅλης τῆς ζωῆς τῶν Ἀποστόλων, ἦτο ἡμέρα, καθ' ἣν αἱ ἐκκλησίαι τοῦ Χριστοῦ συνήρχοντο πρὸς λατρείαν καὶ κοινωνίαν. Ὅτι ὁ Ἰωάννης ὠνόμασεν αὐτὴν «Κυριακὴν» καὶ ὑπῆρχεν ἐν «Πνεύματι» εἰς αὐτὴν ἐν τῇ νήσῳ Πάτμῳ. Ὅτι ἐπὶ τῆς ἀκολούθου ἑκατονταετηρίδος ἀνέφερεν αὐτὴν ὁ Πλίνιος ὁ νεώτερος ὡς ἡμέραν θρησκευτικῶς ἐπίσημον, καὶ καθαρῶς περιεγράφη ὡς τοιαύτη ὑπὸ Ἰουστίνου, Διονυσίου, Εἰρηναίου, Τερτουλλιανοῦ, καὶ ἄλλων ἀρχαίων

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Πατέρων. Ὅτι ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου ἐφυλάττετο ὡς ἁγία ἡμέρα ἀναπαύσεως δι' ὅλου τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους. Ὅτι ἐτὶ τῆς πέμπτης ἑκατονταετηρίδος ἐγνωρίσθη πλέον διακεκριμένως ὑπὸ τὸν σαββατικὸν χαρακτῆρα. Ὅτι ἔκτοτε σταθερῶς ἐφυλάχθη εἰς πάντα αἰῶνα ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας, καὶ νῦν εἰσέτι καθολικῶς ἀναγνωρίζεται ὑπὸ τῶν χριστιανῶν. Καὶ τέλος, ὅτι ἡ ἐκ τῆς τηρήσεως αὐτῆς προερχομένη εὐλογία, χορηγεῖ ὡς πρὸς πᾶσαν ἄλλην οὐσιώδη ἀπόδειξιν τοῦ θείου αὐτῆς κύρους.

Ἐπὶ τέλους σημειωτέον ὅτι ἐνῷ τὸ σάββατον τοῦ Ἰουδαίου καὶ τὸ τοῦ Χριστιανοῦ ἀποβλέπωσιν εἰς τὸν αὐτὸν σκοπὸν, εἰς μνημόσυνον τῆς *δημιουργίας*, τὸ δεύτερον μόνον μνημονεύει καὶ τὰς εὐλογίας τῆς ἀπολυτρώσεως· ὁ μὲν Ἰουδαῖος ἐνθυμεῖται διὰ τοῦ σαββάτου του τὴν τῶν προπατόρων αὐτοῦ ἐξ Αἰγύπτου ἀπελευθέρωσιν· ἡμεῖς ὅμως διδασκόμεθα ἐκ τοῦ ἡμετέρου, νὰ μελετῶμεν ἁγιωτέραν τινὰ ἐλευθέρωσιν, καὶ νὰ ἐνθυμώμεθα ἀπείρως μεγαλητέραν σωτηρίαν· ἐλευθέρωσιν μὲν ἀπὸ τῆς τυραννίας τῆς ἁ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

μαρτίας καὶ τοῦ Σατανᾶ, σωτηρίαν δὲ ἀπὸ τῶν πικρῶν βασάνων τοῦ αἰωνίου θανάτου. Ὅταν ἀναπολῶμεν τὰ ἔνδοξα συμβάντα, ὅσα ἐσημείωσαν καὶ διέκριναν τὸ θεσμοθέτημα τοῦτο δὲν δυνάμεθα νὰ παύσωμεν θεωροῦντες τὴν Κυριακὴν ἡμέραν, ὡς καθιερωμένην εἰς τὸν ΘΕΟΝ, εἰς τὸν ΠΑΤΕΡΑ *δημιουργοῦντα*, εἰς τὸν ΥΙΟΝ *λυτροῦντα* καὶ εἰς τὸ ΠΝΕΥΜΑ ΤΟ ΑΓΙΟΝ τὸ *χρίον* καὶ *ἁγιάζον*. Ὅθεν ὅσον δικαιότερα ἐκτιμῶμεν τὴν «προσαγωγὴν» ἡμῶν διὰ τοῦ Υἱοῦ « ἐν ἑνὶ Πνεύματι πρὸς τὸν Πατέρα » τόσον θέλει εἶσθαι τὸ σέβας ἡμῶν, καὶ θερμοτέρα ἡ ἀγάπη εἰς τὸ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟΝ ΣΑΒΒΑΤΟΝ.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

Τινὲς τῶν πραγματευομένων ὑψηλὴν θεωρίαν περὶ τῆς πνευματικότητος τοῦ Εὐαγγελίου, θεωροῦσι τὸ σάββατον ὡς ἐξωτερικὴν τελετὴν, καὶ συμβολικὸν κατὰ τὴν φύσιν του· καὶ μολονότι νομίζουσι συμφέρον καὶ διὰ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τοῦτο χρειῶδες, νὰ συνέρχωνται *ταύτην τὴν ἡμέραν* πρὸς δημοσίαν λατρείαν, ἐπικρατεῖ ὅμως παρ' αὐτοῖς ἡ δόξα ὅτι τὸ θεσμοθέτημα τοῦτο, ὡς πᾶσα ἄλλη σκιὰ, δὲν ἔχει κῦρος ὑπὸ τὴν χριστιανικὴν οἰκονομίαν. Εἰς τὴν εἰλικρινῆ τῶν τοιούτων παρατήρησιν ἐπιχειρῶ νὰ παραστήσω τὰς ἐν τοῖς προλαβοῦσι κεφαλαίοις ἐμπεριεχομένας ἀποδείξεις· διότι αὗται, νομίζω, εἶναι ἱκαναὶ νὰ δείξωσιν, ὅτι ἡ ἀποχώρησις μιᾶς τῶν ἑπτὰ ἡμερῶν πρὸς ἀνάπαυσιν καὶ λατρείαν, εἶναι *θεία τις διάταξις*, δωρηθεῖσα εἰς τοὺς πρώτους ἡμῶν πατέρας· ὅτι ἡ διάταξις αὕτη ἐφυλάττετο ὑπὸ τῶν πατριαρχῶν· παρεδόθη εἰς τοὺς Ἰσραηλίτας ὡς οὐσιῶδες μέρος τοῦ ἠθικοῦ αὐτῶν κώδηκος· ἀνυψώθη πολὺ ὑπὲρ ὅλον τὸ ἱεροτελεστικὸν αὐτῶν σύστημα· ἐφυλάχθη καθ' ὅλην αὐτῆς τὴν ὁλοκληρίαν ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος τῶν ἀνθρώπων· καὶ τέλος, προσαρμοσθεῖσα εἰς τὸν ἰδιαίτερον χαρακτῆρα τοῦ Εὐαγγελίου, ἤκμασεν ἐπὶ τῆς χριστιανικῆς ἐκκλησίας ἀπὸ πρώτης αὐτῆς ἀρχῆς μέχρι τῆς σήμερον.

Περὶ μὲν τῆς συμβολικῆς φύσεως τοῦ σαβ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

βάτου δύνατάι τῳόντι νὰ ὁμολογηθῇ, ὅτι εἷς τῶν σκοπῶν του εἶναι, νὰ ἐξεικονίζῃ τὴν οὐράνιον ἡμῶν ἀνάπαυσιν· καὶ καθὼς ἄλλοι τύποι, θέλει παύσει εἰς ἕκαστον ἐξ ἡμῶν, ὅταν ἔλθῃ τὸ πρωτότυπόν του. Καὶ ἕως τότε κατὰ τὴν φύσιν αὐτὴν τῶν πραγμάτων ἡ τήρησις καὶ τὸ κῦρος αὐτοῦ ἐξακολουθοῦσι. Κατά τινα μὲν θεωρίαν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι τὸ *αἰώκιον* τοῦ Χριστιανοῦ *σάββατον* ἤδη ἤρχισε· διότι ὁλόκληρος αὐτοῦ ὁ βίος πρέπει νὰ ἦναι ἀφιερωμένος εἰς τὴν δόξαν τοῦ Δημιουργοῦ του· καὶ ὁ,τιδήποτε πράττει, πρέπει νὰ γίνεται εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ. Πᾶσα ἡμέρα, καὶ πᾶσα ὥρα τῆς ζωῆς του εἶναι τοῦ Κυρίου. Ἀλλ' εἰς τὴν παροῦσαν ἡμῶν ἀτελῆ κατάστασιν, ἤθελεν εἶσθαι βεβαίως ἐπικίνδυνον σφάλμα τὸ νὰ μεταχειριζώμεθα οὕτω τὴν διδασκαλίαν ταύτην, ὥστε νὰ παραβλέπωμεν τὰς *ἰδιαιτέρας* ἀξιώσεις τοῦ Χριστιανικοῦ *σαββάτου*. Πᾶς, ὅστις ἤθελε πράξει οὕτω, πιθανῶς ἤθελεν εὑρεθῇ εἰς ὀλίγον καιροῦ διάστημα, *ὅλος τοῦ κόσμου* ἀντὶ νὰ εὑρεθῇ *ὅλος τοῦ Θεοῦ*.

Εἶναι τῇ ἀληθείᾳ ἰσχυρὸν ἐπιχείρημα

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

πρὸς τὸ θεῖον κῦρος τοῦ θεσμοθετήματος τούτου τὸ ὅτι καθὼς ἐξ ἑνὸς μέρους ἐπαναπαύεται εἰς τὴν τήρησιν αὐτοῦ λαμπρὰ εὐλογία, οὕτως ἀφ' ἑτέρου ἡ καταφρόνησις ἢ βεβήλωσις αὐτοῦ δὲν λείπει ποτὲ τοῦ νὰ προξενῇ κακίαν, δυστυχίαν, καὶ ταραχήν. Ἡ ἀσέβεια εἶναι ὁ χείριστος πάντων τῶν ἐχθρῶν τῆς ἠθικῆς ἀρετῆς καὶ τῆς πολιτικῆς εὐταξίας, τῆς εὐκοσμίας, τῆς ἁρμονίας, καὶ τῆς εὐδαιμονίας τῆς κοινωνίας· ἡ ἀσέβεια καὶ ἡ βεβήλωσις τοῦ σαββάτου συνεργοῦσι καὶ ἀντενεργοῦσι πρὸς ἀλλήλας· ἡ μὲν ἀσέβεια φυσικῶς φέρει εἰς τὴν βεβήλωσιν, ἡ δὲ βεβήλωσις ἐπιστηρίζει καὶ ἐπιβαρύνει τὴν ἀσέβειαν.

Ὅτι δὲ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο γεννᾶται καὶ εἰς ἀνθρώπους τοὺς ἀφιερωμένους εἰς νοερὰ ἀντικείμενα, εἶναι ἀναντιῤῥήτως ἀληθές· ἀλλὰ τοῦτο γίνεται σημαντικώτερον εἰς ἐκείνας τὰς κλάσεις τῶν ἀνθρώπων, τῶν ὁποίων ἡ μὲν ἀνατροφὴ εἶναι περιωρισμένη, οἱ δὲ τρόποι πολλὰ ὀλίγον δεδοκιμασμένοι. Πᾶς ὅστις συνειθίζει νὰ συγκοινωνῇ εἰς τὰς φυλακὰς καὶ εἰς ἄλλους παρομοίους τόπους,

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

μὲ τοὺς βδελυκτοὺς τῆς κοινωνίας, μὲ τοὺς πλέον ἐγκαταλελειμμένους καὶ διεφθαρμένους ἀνθρώπους, πρέπει νὰ ἐξεύρῃ ὅτι ἡ *παράβασις τοῦ σαββάτου* εἶναι κοινῶς τὸ πρῶτον βῆμα εἰς πᾶν εἶδος ἐγκλήματος. Οὐδὲ ἡ κατάρα ἡ ἐπικειμένη εἰς τὴν ἀμέλειαν καὶ κατάλυσιν τῶν σαββάτων ἦτο πολλὰ ὀλιγώτερον φανερὰ, ὁπότε ἐγίνετο προσπάθεια πρὸς μεταποίησιν τοῦ νόμου, ἢ ἀλλοίωσιν τῶν ἀναφορῶν αὐτοῦ. Οἱ σοφοὶ τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, καθὼς δὲν ἀγνοεῖ ἴσως ὁ ἀναγνώστης, ἀντικατέστησαν μίαν ἡμέραν ἀναπαύσεως εἰς *δέκα*, ἀντὶ μιᾶς εἰς ἑπτά. Τί δὲ συνέβη ἐκ τούτου; Μεγίστη ἀταξία καὶ ταλαιπωρία, ὥστε ὁ λαὸς ὠθούμενος ἐκ μόνης τῆς ἀνάγκης, προσέφυγε πάλιν ταχέως εἰς τὴν παλαιάν του συνήθειαν.

Αἱ παρατηρήσεις αὗται μᾶς φέρουσι φυσικῶς εἴς τινα μακροτέραν ἔρευναν περὶ τῶν καθηκόντων τῆς Κυριακῆς, καὶ περὶ τῆς ἁρμοδίας μεθόδου τοῦ ἁγιάζειν τὴν ἡμέραν ταύτην.

Ἡ πρωτίστη ἀρχὴ, τὴν ὁποίαν ἔπρεπε πάντοτε νὰ ἔχωμεν πρὸ ὀφθαλμῶν, περὶ τοῦ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἀντικειμένου τούτου εἶναι ὅτι ἑκάστη ἑβδόμη ἡμέρα (μετὰ ἓξ ἡμέρας ἐργασιῶν) εἶναι τὸ "ΣΑΒΒΑΤΟΝ ΚΥΡΙΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΗΜΩΝ, καὶ πρέπει διὰ τοῦτο κατά τινα ἰδιαίτερον τρόπον καὶ βαθμὸν νὰ ἀφιεροῦται εἰς τὴν λατρείαν του. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι λατρεύομεν τὸν Θεὸν ἐμμέσως ὅταν ὀρθῶς ἐκτελῶμεν τὰ κοσμικὰ ἡμῶν ἐπαγγέλματα, διότι ταῦτα εἶναι μέρος τῶν καθηκόντων τοῦ βίου· ἀλλὰ τὴν ἡμέραν τοῦ σαββάτου ἡ λατρεία τοῦ Δημιουργοῦ ἡμῶν ἔπρεπε νὰ ἦναι ἄμεσος ἐν ταυτῷ καὶ ἀδιάκοπος.

Διὰ νὰ γείνῃ δὲ τοῦτο συμφέρει τὰ μέγιστα νὰ συνειθίζωμεν ἑαυτοὺς, ὥστε ὁσάκις ἐπανέρχεται τὸ σάββατον, καὶ μάλιστα ὅταν ἤδη προσεγγίζῃ, νὰ διακόπτωμεν τὴν σειρὰν τῶν κοσμικῶν στοχασμῶν, καὶ ν' ἀπαλλάξωμεν τὸν νοῦν ἐκ τῶν φροντίδων καὶ μεριμνῶν τῆς ἐργασίας. « Vacare Deo, » (σχολάζειν Θεῷ,) πρέπει τότε νὰ ἦναι τὸ σταθερὸν ἡμῶν ἀξίωμα. Οἱ νέοι διὰ τῆς τοιαύτης συνηθείας θέλουσιν εὑρεῖ τὴν θρησκευτικὴν αὐτῶν εὐεξίαν, καὶ τὴν κοσμικὴν αὐτῶν εὐδαιμονίαν μεγάλως αὐξανομένην. Ὅθεν κανεὶς

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἂς μὴ ὑποθέσῃ ὅτι θέλει ἐπιτύχει τούτου τοῦ σκοποῦ ἂν δὲν ἐγκολπωθῇ ἐξ ὅλης καρδίας, καὶ βαθέως αἰσθανθῇ τὰς μεγάλας ἀληθείας τῆς θρησκείας. Ἡμεῖς πρέπει νὰ ἤμεθα μάλιστα μετὰ τοῦ Χριστοῦ πᾶσαν ἡμέραν τῆς ζωῆς ἡμῶν, διὰ νὰ δυνάμεθα νὰ συγκοινωνῶμεν μετ' αὐτοῦ ἄνευ διακοπῆς τὴν ἡμέραν τοῦ σαββάτου. Ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ μόνον δύναται ν' ἀποσπάσῃ ἀπὸ τῶν καρδιῶν ἡμῶν τὴν ἀγάπην τοῦ κόσμου. Ἀλλ' ὅταν καταντήσωμεν (ὡς δεινός τις συγγραφεὺς ἐκφράζεται) ὑπὸ τὴν ὠθιστικὴν δύναμιν ταύτης τῆς νέας ἀγάπης, θέλομεν εὑρεῖ συγκριτικῶς εὐκολώτερον καὶ διὰ παντὸς τερπνότερον τὸ ν' ἀποβάλλωμεν τὰς κοσμικὰς ἡμῶν μερίμνας κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἀναπαύσεως, καὶ νὰ παραδώσωμεν εἰς μελέτην ἱερῶν πραγμάτων τὴν διάνοιαν ἡμῶν ἀκαταμέριστον. Θέλομεν εὑρεῖ πάντοτε ἀμοιβὴν καὶ ἐκ τῶν ὑποθέσεων ἔτι τοῦ παρόντος βίου διὰ τὴν τοιαύτην συνήθειαν· διότι θέλομεν ἐπανέλθει εἰς αὐτὰς ἔπειτα μὲ αἰσθήσεις καλητέρας, μὲ νοήσεις καθαρωτέρας, καὶ μὲ πολὺ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

μεγαλητέραν ἱκανότητα εἰς διαχείρησιν αὐτῶν δραστηρίαν καὶ *δικαίαν*, παρ' ὅσον ἄλλως πως εἰς αὐτὰς φερόμενοι.

Ὁ νοῦς, δεδομένος οὕτω τὴν Κυριακὴν εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Θεοῦ, καὶ εἰς τὴν φροντίδα τῆς οὐρανίου ἡμῶν κληρονομίας, θέλει φέρεσθαι ὑπεράνω πάντων τῶν πραγμάτων εἰς τὴν μετὰ τοῦ Δημιουργοῦ συγκοινωνίαν. Προσευχὴ ὑπὲρ ἡμῶν αὐτῶν, καὶ δεήσεις ὑπὲρ τῶν ἄλλων, τὰ ὁποῖα συνιστῶσι μέρος τοῦ καθημερινοῦ χρέους τοῦ χριστιανοῦ, συχνάκις τὴν Κυριακὴν πρέπει νὰ ἐκτείνωνται περισσότερον τοῦ συνήθους· καὶ ἐνίοτε ἡ προσευχὴ καὶ ἡ δέησις θέλουν εὑρεθῆ ἀνυψούμεναι ἐκ καρδίας μὲ ἐκείνην τὴν αὔξησιν τῆς ἱερᾶς ζέσεως, ἐκείνην τὴν ἀνανέωσιν τῆς πίστεως καὶ τῆς ἀγάπης, τὰς ὁποίας εἶναι ἱκανὴ νὰ παράγῃ ἡμέρα ἀφιερωμένη εἰς ἔργα θρησκευτικά. Δὲν θέλει λησμονήσει ὁ εὐσεβὴς χριστιανὸς, κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἀναπαύσεως, νὰ ἀναθεωρήσῃ τὴν παρελθοῦσαν ἑβδομάδα, καὶ νὰ ἐρευνᾷ προσεκτικῶς καὶ σταθερῶς ἑαυτόν· τὸ ὁποῖον βεβαιότατα θέλει τὸν φέρει καὶ εἰς ταπείνωσιν καὶ εἰς εὐλάβειαν. Ἐπὶ τῆς

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

σπουδαίας ταύτης ἀναθεωρήσεως τοῦ παρελθόντος θέλει αἰσθάνεσθαι ἐνίοτε ὁ χριστιανὸς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ἀχρειότητα, καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ ἁγιότητα· καὶ ἡ μυστικὴ γλῶσσα τῆς καρδίας του θέλει λέγει τὸ τοῦ Ἰὼβ, « Ἤκουα περὶ σοῦ μὲ τὴν ἀκοὴν τοῦ ὠτίου μου, ἀλλὰ τώρα ὁ ὀφθαλμός μου σὲ εἶδε· διὰ τοῦτο βδελύττομαι τὸν ἑαυτόν μου καὶ μετανοῶ εἰς τὸ χῶμα καὶ εἰς τὴν σποδόν. » (1)

Ἡ κατ' ἰδίαν ἀνάγνωσις τῶν Γραφῶν ὁμοίως καὶ ἡ κατ' ἰδίαν προσευχὴ πρέπει νὰ θεωρῶνται ὡς ὠφέλιμον *καθημερινὸν* χρέος· Μ' ὅλον τοῦτο ὅταν συλλογισθῶμεν τὰς κοσμικὰς μερίμνας ὑπὸ τῶν ὁποίων περικυκλοῦνται τινὲς, καὶ μάλιστα τὴν καθ' ὥραν ἐνασχόλησιν τῶν ἐργατικῶν τάξεων δυνάμεθα νὰ εὐφραινώμεθα κατὰ τὴν ἑβδομαδαίαν ἐπάνοδον μιᾶς ἡμέρας, καθ' ἣν καὶ οἱ πλέον πολυάσχολοι ἄνθρωποι δύνανται νὰ ἀναγινώσκωσι προσεκτικῶς τὰς Ἱερὰς Γραφὰς, νὰ παραβάλλωσι τὰ ἀντίστοιχα αὐτῶν μέρη, νὰ

(1) Ἰὼβ. μβ'. 5, 6.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

παρατηρῶσι τὴν ἁρμονίαν αὐτῶν καὶ νὰ ἐμπνέωνται καλῶς ἐκ τοῦ πνεύματός της. Εἰς μεγάλην τινὰ μερίδα τῆς κοινωνίας αἱ ἱεραὶ Γραφαὶ ἤθελον εἶσθαι συγκριτικῶς ὀλίγης ὠφελείας ἂν δὲν ὑπῆρχεν ἡ Κυριακή· καὶ πάλιν ἡ Κυριακὴ ἤθελεν εἶσθαι πολὺ ὀλιγώτερον ἐπωφελὴς εἰς πολλοὺς ἂν δὲν εἴχομεν τὰς Ἱερὰς Γραφάς. Τὰ πολύτιμα ταῦτα δῶρα τοῦ Θεοῦ συντρέχοντα εἰς τὸ νὰ προάγωσι τὴν εὐδαιμονίαν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους πραγματικῶς αὐξάνουσι τὴν ἀξίαν ἀλλήλων.

Ἀλλὰ τὸ ἀξιολογώτατον καθῆκον τῆς Κυριακῆς εἶναι δημοσίας φύσεως. Εἰς τὴν ἁγίαν ταύτην ἡμέραν χρεωστοῦμεν κατά τινα ἱερὰν ὑποχρέωσιν νὰ φανερώσωμεν τὴν εὐπείθειαν ἡμῶν εἰς τὸν βασιλέα τῶν βασιλέων, συνερχόμενοι δημοσίως διὰ νὰ λατρεύωμεν αὐτόν. Διὰ τούτου τοῦ μέσου κυρίως καθίσταται ἡ Κυριακὴ σημεῖον μεταξὺ ἡμῶν καὶ τοῦ Θεοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου σημειούμεθα ὡς τέκνα αὐτοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου σαφῶς ἐδείχθη εἰς τὸν περὶ ἡμᾶς κόσμον ὅτι Αὐτὸς εἶναι ὁ Θεὸς ὁ ἁγιάζων ἡμᾶς, καὶ στοχα-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ζόμεθα μέγιστον ἡμῶν προνόμιον νὰ λατρεύωμεν καὶ νὰ προσκυνῶμεν αὐτόν. (1) Εἰς τὴν ἀκριβῆ ἐκτέλεσιν τούτου τοῦ καθήκοντος ἐνθαῤῥυνόμεθα ἀναπολοῦντες τὰς ἁγίας συγκαλέσεις τοῦ παλαιοῦ Ἰσραὴλ, τὴν ἐν συναγωγῇ λατρείαν τῆς ὑστερωτέρας ἐποχῆς, τακτικῶς διατηρουμένην καὶ ἐπ' αὐτῆς τῆς ἐξαχρειώσεως τοῦ λαοῦ, τὰ ἐλέη τῆς ἡμέρας τῆς Πεντηκοστῆς, τὴν ὁμοιότροπον συνήθειαν τῶν πρώτων χριστιανῶν, καὶ ὑπὲρ πᾶν ἄλλο τὸ παράδειγμα αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν. «Ἂς φροντίζωμεν νὰ παρακινῶμεν ἀλλήλους εἰς ἀγάπην καὶ εἰς τὰ καλὰ ἔργα, ΜΗ ΕΓΚΑΤΑΛΕΙΠΟΝΤΕΣ ΤΗΝ ΕΠΙΣΥΝΑΓΩΓΗΝ ΗΜΩΝ ΑΥΤΩΝ, καθὼς συνειθίζουσι τινὲς, ἀλλὰ παρακινοῦντες (ὁ εἷς τὸν ἄλλον)· καὶ τόσον μᾶλλον ὅσον βλέπετε τὴν ἡμέραν ἐγγίζουσαν.» (2)

Περὶ ἀντικειμένου τόσον οἰκείου εἰς τὸν νοῦν παντὸς χριστιανοῦ, ὅσον εἶναι τὸ τῆς δημοσίας λατρείας, δὲν εἶναι ἀναγκαῖαι

(1) Ἔξοδ. λά. 13.
(2) Ἑβρ. Ι'. 24. 25.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

πολλαὶ παρατηρήσεις. Ἐμπορεῖ ὅμως νὰ μὴ ἦναι ἀνωφελὲς νὰ παρατηρήσωμεν, 1. Ὅτι τοῦτο εἶναι χρέος, τὸ ὁποῖον ἀπαιτεῖ παρ' ἡμῶν *ζῆλον* καὶ *ἐπιμέλειαν*. Εἶναι ἄθλιον σύμπτωμα χλιαροῦ πνεύματος, τὸ νὰ ἀποσυρώμεθα ἀπὸ τοὺς τόπους τῆς λατρείας διὰ ποταπὰς δυσκολίας, ἢ νὰ ἀμελῶμεν νὰ συνερχώμεθα ἐκεῖ ἐν εὐκαιρίᾳ *δὶς τῆς ἡμέρας ταύτης*. Πρέπει νὰ προσπαθήσωμεν νὰ καταστρέψωμεν ταῦτα τὰ ἐμπόδια διά τινος μικροῦ μέτρου ἐκείνης τῆς πίστεως, ἥτις, καθὼς εἶπεν ὁ Σωτὴρ ἡμῶν, εἶναι ἱκανὴ νὰ μετακινήσῃ ὄρη· (1) καὶ πρὸ πάντων, πρέπει νὰ δεώμεθα, ὥστε ἡ *πρώτη* ἡμῶν δυσκολία, ἡ ἀποστροφὴ τῆς καρδίας πρὸς πάντα τὰ ἱερὰ καὶ οὐράνια πράγματα, νὰ ὑπερνικηθῇ ὁλοτελῶς ὑπὸ τῆς *ἀγάπης τοῦ Θεοῦ*. Δὲν πρέπει νὰ λησμονήσωμεν ὅτι ἡ *ἐπιμέλεια* ἥτις εἶναι ἀναγκαία διὰ νὰ προσκαρτερήσωμεν διηνεκῶς εἰς τὴν δημόσιον λατρείαν, εἶναι ἐπίσης ἀναγκαία καὶ εἰς τὴν ὀρθὴν ἐκτέλεσιν αὐτῆς. Εἰς ταύτας τὰς περιστάσεις

(1) Ματθ. ιζ'. 20.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

πρέπει νὰ ἔχωσι πληρέστατον κράτος τὰ εὐλαβῆ αἰσθήματα· ὁ δὲ νοῦς πρέπει νὰ ἀποτείνεται μ᾽ ὅλας αὐτοῦ τὰς ἐνεργείας εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ὑψηλοτάτου ἡμῶν καθήκοντος. Ὅλος ὁ ἄνθρωπος πρέπει τότε νὰ παριστάνηται « ὡς ζῶσα θυσία » εἰς τὸν Θεόν.

2. *Εἰλικρίνεια καὶ πνευματικότης* εἶναι ἰδιότητες τοῦ ἀπολύτως οὐσιώδους εἰς τὰς δημοσίους ἡμῶν καθὼς καὶ εἰς τὰς ἰδιαιτέρας λατρείας. Ἂς ἐνθυμώμεθα διαπαντὸς, ὅτι « Θεὸς οὐ μυκτηρίζεται », καὶ ὅτι εἶναι εἰς ἡμᾶς διόλου ἀνωφελὲς νὰ πλησιάζωμεν εἰς αὐτὸν μὲ τὰ χείλη, ἢ νὰ μεταχειριζώμεθα ὁποιανδήποτε ἄλλον ἐξωτερικὸν τύπον λατρείας, ἐνῷ αἱ καρδίαι ἡμῶν ἦναι μακρὰν ἀπ᾽ αὐτοῦ. Ὑπὸ τὴν οἰκονομίαν τοῦ Εὐαγγελίου ἡ καρδία εἶναι τὸ μόνον θυσιαστήριον ἐκ τοῦ ὁποίου ἐμπορεῖ νὰ ὑψοῦται εὐπροσδέκτως τὸ θυμίαμα τῆς λατρείας. Ἡ ὥρα « εἶναι παροῦσα » καθ᾽ ἣν « οἱ ἀληθινοὶ προσκυνηταὶ » πρέπει » νὰ προσκυνήσωσι τὸν Πατέρα ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ »· καὶ εἶναι μία ἐνθαρρυντικὴ ἀλή-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

θεια, ὅτι «ὁ Πατὴρ τοιούτους ζητεῖ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτόν»· (1) διὰ τῆς γλυκείας ἐπιῤῥοῆς τοῦ Πνεύματός του προσκαλεῖ καὶ θέλγει τὰ τέκνα του νὰ πλησιάζωσιν εἰς αὐτόν· καὶ ὅταν αὐτὰ ἀποδειλιῶσι βλέποντα τήν τε ἑαυτῶν ἀχρειότητα, καὶ τὴν ἐκείνου ἐντελῆ ἁγιότητα, τὰ ἐμψυχόνει διὰ τῆς ἀναμνήσεως ὅτι ἠνοίχθη πρὸς αὐτὰ εἴσοδος, διὰ «τοῦ αἵματος τῆς διαθήκης», ὅτι εἶναι χρέος καὶ προνόμιον αὐτῶν, νὰ ὁμολογῶσιν ἐλευθέρως τὸ ὄνομα τοῦ Σωτῆρος Ἐκείνου, ὅστις «εἶναι ἡ Ὁδὸς, ἡ Ἀλήθεια, καὶ ἡ Ζωή». (2)

3. Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἑβραίοις τὸ σάββατον ἦτο χαρμόσυνος ἑορτή· καὶ ὑπῆρχε παραγγελία τῶν πρώτων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, «νὰ μὴ νηστεύῃ κἀνεὶς τὴν Κυριακήν». (3) Ὁ δὲ σκεπτόμενος χριστιανὸς πρέπει τῷόντι νὰ φυλάττῃ κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν πλειοτέραν παρὰ τὴν συνήθη μετριότητα εἰς

(1) Ἰωάν. δ'. 23.

(2) Ἰωάν ιδ'. 6.

(3) «Die dominico jejunium nefas ducimus.» Tertull. de corona Mil. c. 3.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τὰ ἐδέσματά του, διὰ νὰ μὴ προξενῇ ἐργασίας πρὸς τοὺς ἄλλους· ἀλλὰ τὸ σάββατον, καὶ μάλιστα αἱ διατάξεις αὐτοῦ περὶ τῆς δημοσίου λατρείας θέλουσι γείνει πρὸς αὐτὸν πνευματικὴ εὐωχία, καὶ θέλουσιν ἐνθυμίζει αὐτὸν συνεχῶς ἐκείνην τὴν παλαιὰν ὑπόσχεσιν· « Ἐπάνω εἰς τοῦτο τὸ ὄρος ὁ Κύριος τῶν δυνάμεων θέλει κάμει εἰς ὅλους τοὺς λαοὺς εὐωχίαν ἀπὸ παχέα πράγματα, εὐωχίαν ἀπὸ οἴνους εὑρισκομένους εἰς τὴν τρυγίαν των, ἀπὸ παχέα πράγματα, πλήρη μυελοῦ, ἀπὸ οἴνους καλὰ καθαρισμένους ἐπάνω εἰς τὴν τρυγίαν των.» (1) Συχνάζοντες εἰς τὰς ἐπισήμους συνάξεις τοῦ λαοῦ τοῦ Κυρίου, πρέπει νὰ κατεργαζώμεθα ἐν ἡμῖν πνεῦμα εὐφρόσυνον καὶ εὔγνωμον, νὰ ἐξασκῶμεν τὴν διάνοιαν εἰς ζωηρὰν ἀντίληψιν τοῦ « κάλλους τῆς ἁγιωσύνης », καὶ νὰ εὐφραινώμεθα εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Θεοῦ. Ἂς ἐνθυμώμεθα πάντοτε ὅτι εἰς ταύτας τὰς περιστάσεις συνερχόμεθα διὰ νὰ ἀναμιμνησκώμεθα τὴν δόξαν τῆς δημιουρ-

(4) Ἡσ. κέ, 6.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

γίας, τὴν σοφίαν καὶ τὴν ἀγαθότητα τῆς προνοίας, καὶ τὰ θαυμάσια τῆς ἀπολυτρώσης ἀγάπης. Ἂς ἀγαλλιώμεθα ἐνώπιον τοῦ Σωτῆρος ἐκείνου, ὅστις ἀνέστη ἐκ νεκρῶν· κάθηται ἐπὶ θρόνου ἐν δόξῃ ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς, «συναισθάνεται τὰς ἀδυναμίας ἡμῶν», καὶ «ζῇ διὰ παντὸς διὰ νὰ μισιτεύῃ» ὑπὲρ τοῦ λαοῦ του.

4. Ἔχει ἄμεσον συνάφειαν μὲ τὸ καθῆκον τῆς δημοσίου λατρείας ἡ χάρις τῆς χριστιανικῆς κοινωνίας. Ἡ ἡμετέρα θρησκεία δὲν εἶναι θρησκεία ἐρημιτῶν· ἀλλὰ διακρίνεται ἔκ τινος κοινωνικοῦ χαρακτῆρος· ζωογονεῖται ὑπὸ τῆς καθαρᾶς ἐκείνης ἀγάπης, ἥτις συναρμολογεῖ ὅλα τὰ μέλη τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, (οἱανδήποτε ἐπωνυμίαν καὶ ἂν ἔχωσι, καὶ οἱονδήποτε τρόπον λατρείας) ὑπὸ μίαν ἁγίαν Κεφαλήν. Μετὰ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ δὲν ὑπάρχει ἄλλο τι ὑπὸ τοῦ ὁποίου βοηθούμεθα τόσον πολὺ εἰς τὸ χριστιανικὸν ἡμῶν στάδιον, ὡς ὑπὸ τῆς «ἑνότητος τοῦ Πνεύματος ἐν τῷ συνδέσμῳ τῆς εἰρήνης.» (1)

(1) Ἐφ. δ'. 3.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Οἱ χριστιανοὶ εἰς μὲν τὸ στάδιον τῶν κοσμικῶν καθημερινῶν χρεῶν ἔχουσιν ἀνάγκας πολὺ κεχωρισμένας ἀπὸ τὰς τοῦ ἑνὸς καὶ τοῦ ἄλλου, καὶ ἀφίνονται νὰ ἐξακολουθῶσιν ὡς ἐνισχύει αὐτοὺς ὁ Θεὸς εἰς τὰ ἀτομικά των καθήκοντα. Ἀλλ' ὅμως ἡ ἡμέρα τῆς Κυριακῆς τοὺς προσκαλεῖ ὁμοῦ εἰς συντροφίας, «ὁμοψύχως εἰς τὸν αὐτὸν τόπον». Καὶ τότε πρός τινα καιρὸν ὅλαι αἱ ἐξωτερικαὶ διακρίσεις ἀπ' ἀλλήλων λησμονοῦνται ἐν ὠφελείᾳ. Ἄρρεν καὶ θῆλυ, γονεῖς καὶ τέκνα, κύριος καὶ δοῦλος συνέρχονται ὁμοῦ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ κατὰ κοινὰς ἀρχάς. Ἐμψυχόνονται ὑπὸ τῆς αὐτῆς ἐλπίδος· συναγωνίζονται περὶ τῆς αὐτῆς κληρονομίας· προσκυνοῦσιν ἔμπροσθεν τοῦ αὐτοῦ Θεοῦ ὡς ἀνάξιοι ἁμαρτωλοί· θαῤῥοῦσιν εἰς τὸ αὐτὸ τίμιον αἷμα καὶ ἐλπίζουσιν ὑποδοχήν· καὶ οὕτως ἔρχονται εἰς αἴσθησιν ὅτι πάντες Ἓν εἶναι ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.

Πρέπει, στοχάζομαι, νὰ ἦναι φανερὸν εἰς πάντα ἄνθρωπον, ὅστις γνωρίζει τὸ στάδιον τούτου τοῦ κόσμου, ὅτι ἐὰν δὲν ἐπανήρχετο σταθερῶς ἡ ἡμέρα τῆς Κυριακῆς ἡ δημοσία

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἡμῶν λατρεία ἤθελε κοπῆ καὶ ἐξουθενωθῆ, καὶ ἡ θρησκευτικὴ ἡμῶν συγκοινωνία ἐλεεινῶς ἤθελε φθαρῆ. Καὶ εἰς τοιαύτην περίστασιν πολὺ εὐλόγως δύναται νὰ πιστεύσῃ τις ὅτι ἡ ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ εὐθὺς ἤθελε χάσει τὰ διακριτικὰ σημεῖα τῆς εὐλαβείας καὶ ἀγάπης, καὶ ἡ δύναμις τῶν τέκνων της ἤθελε διαλυθῆ καὶ ἐκλείψει.

Εἰς τοὺς ὑπουργοὺς τοῦ Εὐαγγελίου, παντὸς ὀνόματος, ἂν πιστῶς ἐκπληρῶσι τὸ χρέος των, ἡ πρώτη ἡμέρα τῆς ἑβδομάδος σπανίως τυγχάνει νὰ μὴ ἦναι πολὺ κοπιαστική. Οὗτοι ὡς οἱ ἱερεῖς ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἱερουσαλὴμ, οἱ βεβηλοῦντες τὸ σάββατον καὶ ὄντες ἀκατηγόρητοι, δικαιοῦνται ὁλοκλήρως ἐκτελοῦντες τὸ ἔργον τῆς κλήσεώς των κατὰ τὴν ἁγιότητα τοῦ σκοποῦ εἰς τὸν ὁποῖον ἀπευθύνεται. Ἀλλ' οὐδὲ τολμῶσι νὰ πράξωσιν ἄλλως· διότι πᾶς ὅστις ἐκλήθη ἀληθῶς εἰς τὴν ἱερὰν ταύτην ὑπηρεσίαν, δύναται νὰ εἴπῃ μετὰ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου «ΟΥΑΙ ΕΙΣ ΕΜΕ ἂν δὲν κηρύττω τὸ Εὐαγγέλιον». (1)

(1) 1 Κορ. θ'. 16.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἔπρεπε, μ' ὅλον τοῦτο, νὰ παρατηρηθῇ, ὅτι ἡ ἡμέρα τῆς Κυριακῆς τείνει κατά τινα τρόπον, νὰ καθιστᾷ πάντα χριστιανὸν κήρυκα τοῦ Εὐαγγελίου· διότι πρέπει πάντες ἡμεῖς εὐκαιρίας τυχούσης νὰ ἀφιερόνωμεν ὥρας τινὰς τῆς Κυριακῆς εἰς τὴν πρόοδον τῆς βασιλείας τοῦ Χριστοῦ. Τὸ νὰ διδάσκωνται τὰ παιδία τὰς ἁγίας Γραφὰς εἶναι χρέος τὸ ὁποῖον πολλοὶ καὶ ἐκ τῶν νέων ὑποχρεοῦνται νὰ ἐκτελῶσι τὴν Κυριακήν· καὶ τίς δύναται νὰ ἀμφιβάλλῃ ὅτι ταῦτα τὰ ἔργα τῆς ἀγάπης φέρουσιν ἄφθονον εὐλογίαν καὶ εἰς αὐτοὺς, καὶ εἰς τοὺς διδασκομένους;

Ἓν ἄλλο χρέος τοῦ αὐτοῦ χαρακτῆρος ἐπιβάλλεται ἐξαιρέτως εἰς τοὺς οἰκογενειάρχας· δηλαδὴ νὰ συναθροίζωσι τοὺς οἰκιακούς των, καὶ νὰ ἀναγινώσκωσι πρὸς αὐτοὺς τὰς Ἁγίας Γραφὰς, καὶ ὅσον δύνανται νὰ ἑρμηνεύωσι τὰς ἱερὰς αὐτῶν ἐννοίας, ὥστε νὰ τὰς ἐννοῶσι, καὶ νὰ ἐντυπόνωσιν αὐτὰς εἰς τὰς καρδίας των. Αἱ κοινωνικαὶ πράξεις τῆς θρησκείας καὶ τῆς λατρείας ἔπρεπε τῇ ἀληθείᾳ νὰ τελῶνται εἰς τὰς καθημερινὰς ἀκολουθίας πάσης χριστιανικῆς οἰκογενείας. Τὸ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἑσπέρας τῆς Κυριακῆς εἰς τὸ ἔργον τοῦτο δύναται συνεχῶς νὰ ἀφιερόνεται καιρὸς περισσότερος παρὰ τὸν συνήθη· οὐδὲ ἔπρεπε νὰ διστάζωμεν εἰς τοιαύτας περιστάσεις νὰ ῥίπτωμεν τὰ βλέμματα πέραν τῶν ὁρίων τῶν ἰδίων ἡμῶν οἰκογενειῶν, καὶ νὰ ζητήσωμεν τὴν συγκοινωνίαν καὶ τῶν πτωχῶν ἡμῶν γειτόνων. Ἡ ἐπιῤῥοὴ τὴν ὁποίαν εἰς τὸ διάστημα τῆς ἑβδομάδος συνειθίζομεν νὰ ἔχωμεν ἐπὶ τῶν ἄλλων διὰ κοσμικὰ πράγματα, ἔπρεπε τὴν ἡμέραν τῆς Κυριακῆς *νὰ μεταβάλλῃ τὴν διεύθυσίν της*, καὶ νὰ ἐνεργῆται μὲ ἔντιμον δραστηριότητα εἰς τὸ πνευματικὸν αὐτῶν καλόν. Ἐὰν ὁ κανὼν οὗτος ἐφυλάττετο γενικῶς, πόσον ἐκτεταμένον ἤθελεν εἶσθαι τὸ ἀποτέλεσμά του ἐπὶ τοῦ ἤθους καὶ τῆς καταστάσεως τῆς κοινωνίας!

Θεωρήσας ἤδη τοιουτοτρόπως ἐκεῖνα τὰ καθήκοντα τῆς Κυριακῆς, ἅτινα ἐτάχθησαν ἁρμοδίως εἰς τὸ περὶ τῆς *λατρείας* τμῆμα, θέλω προχωρήσει εἰς ὀλίγας παρατηρήσεις περὶ ἄλλου τινὸς κλάδου τῆς προκειμένης ὑποθέσεως. Ὅσοι πιστεύουσιν ὅτι ἡ τετάρτη ἐντολὴ εἶναι ὑποχρεωτικὴ εἰς πάντα χρι-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

στιανὸν, πρέπει νὰ ὁμολογῶσιν, ὅτι ἀπαιτεῖται ἀνάπαυσις καὶ εὐλάβεια τὴν ἡμέραν τῆς Κυριακῆς. «Κἀνὲν ἔργον δὲν θέλεις κάμει εἰς ταύτην οὔτε σὺ, οὔτε ὁ υἱός σου, οὔτε ἡ θυγάτηρ σου, οὔτε ὁ δοῦλός σου, οὔτε ἡ δούλη σου, οὔτε ὁ βοῦς σου, οὔτε ὁ ὄνος σου, οὔτε κἀνὲν ἀπὸ τὰ κτήνη σου, οὔτε ὁ ξένος, ὅστις εἶναι ἐντὸς τῶν πυλῶν σου.» Τώρα, μ᾽ ὅλον ὅτι ἡ κατὰ γράμμα αὐστηρότης ταύτης τῆς ἐντολῆς χαλαροῦται διὰ τοῦ Εὐαγγελίου, πρέπει ὅμως νὰ ἦναι γνωστὸν πρὸς πάντα ἀκριβῆ παρατηρητὴν ὅτι ἡ ἀκριβὴς αὐτῆς ἔννοια πολὺ τὴν σήμερον ἀμελεῖται. Εἶναι τεταγμένον εἰς τὸν ἄνθρωπον νὰ τρώγῃ τὸν ἄρτον τοῦ ἐν ἱδρῶτι τοῦ προσώπου του, ἡ δὲ Κυριακὴ ἐχαρίσθη πρὸς αὐτὸν εὐμενῶς πρὸς ἀνακούφισιν τούτου τοῦ βάρους. Ἡ νοητικὴ αὐτοῦ ἐνέργεια καὶ ἡ σωματικὴ δύναμις θέλουσιν ἀνακαινίζεσθαι διὰ τῆς ἀργίας τῆς Κυριακῆς· καὶ ὁ Θεὸς ὁ προσφέρων πρὸς τὸν ἄνθρωπον τὸ πολύτιμον δώρημα μιᾶς περιοδικῆς παύσεως ἀπὸ μόχθων καὶ κόπων διέταξε τὸ αὐτὸ προνόμιον καὶ εἰς τὰ εὐτε-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

λέστερα ζῶα. Ἐνῷ λοιπὸν παραχωρῶμεν καιρὸν διά τινας κοσμικὰς χρείας καὶ ἔτι πλειότερον διὰ τὰ καθήκοντα τῆς λατρείας καὶ τῆς ἐλεημοσύνης, ἔπρεπε τὴν ἡμέραν τῆς Κυριακῆς νὰ προσέχωμεν πολὺ μὴ διαστρέφωμεν τοὺς εὐεργετικοὺς σκοποὺς τοῦ Δημιουργοῦ, βεβηλοῦντες ἄνευ ἀνάγκης τὴν ἀνάπαυσιν εἴτε τῶν δούλων, εἴτε τῶν κτηνῶν ἡμῶν. Ὁ μὲν *ὑπηρέτης* πρέπει νὰ ἔχῃ τὴν ἡμέραν ταύτην τὰς ἐργασίας του πολὺ ὀλιγωτέρας, ὁ δὲ *ἐργάτης* ν' ἀπολαύῃ, ὅσον τὸ δυνατὸν, ἀδιάκοπον κατάπαυσιν· τὸ δὲ ζῶον, τὸ ὁποῖον μᾶς ἐδούλευσε πιστῶς καθ' ὅλην τὴν ἑβδομάδα, δὲν πρέπει νὰ στερῆται τὸ μερίδιον τὸ ἐκ τῆς γενικῆς ἀναπαύσεως ἀνῆκον εἰς αὐτό.

Ἐὰν ὁ περὶ τούτου νόμος τοῦ οἰκτίρμονος Ποιητοῦ ἐφυλάττετο μὲ περισσοτέραν ἐπιμέλειάν, οἱ ὑπηρέται πολλῶν οἰκογενειῶν ἤθελον μένει ἐλεύθεροι ἀπὸ πολλὰς ἐργασίας τὴν Κυριακὴν, αἵτινες τώρα συχνότατα τοὺς ἐμποδίζουν τοῦ νὰ ἐκπληρῶσι τὰ θρησκευτικὰ χρέη των, ἡ δὲ πατρὶς δὲν ἤθελεν εὑρίσκεσθαι πλέον εἰς τὴν αἰσχύνην τῆς ἐ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

πικρατούσης συνηθείας τοῦ νὰ ταξειδεύωσι κατὰ τὴν ἡμέραν τὴν διορισθεῖσαν ὑπὸ τῆς θείας προνοίας πρὸς κοινὴν λατρείαν καὶ πρὸς ἀναγκαίαν διακοπὴν τῶν ἐργασιῶν. Πολλοὶ μὲν φορταγώγοι καὶ ἱπποκόμοι οἵτινες τώρα οὐδεμίαν εὑρίσκουσιν ἄνεσιν τῆς καθημερινῆς ἐργασίας των ἤθελον συχνάζει τότε εἰς τὸν τόπον τῆς κοινῆς λατρείας· πολλὰ δὲ δυστυχῆ κτήνη ἀσθμαίνοντα τώρα ὑπὸ τὴν μάστιγα κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Κυριακῆς, ἤθελον ἔχει τότε ἀνάπαυσιν ἀναληπτικὴν δυνάμεως πρὸς τὴν ἄφευκτον ἐργασίαν τῶν ἓξ ἐρχομένων ἡμερῶν.

Ὁ διορισμὸς ἑκάστης ἑβδόμης ἡμέρας πρὸς κατάπαυσιν ἀπὸ ἐργασίας, ἔγεινεν ἐπὶ σκοπῷ τοῦ νὰ ἐνθυμώμεθα τὴν *ἱλαρὰν* καὶ *καλοκάγαθον* χάριν τοῦ σαββατικοῦ νόμου. Τῳόντι οὐδὲν σκληρὸν ὑπάρχει εἰς τὴν γνησίαν αὐτοῦ ἔννοιαν· καὶ ἐνῷ ἔπρεπε νὰ ἀποφεύγωμεν ἐκείνην τὴν ἡμέραν πᾶν ὅ,τι τείνει εἰς λήθην τῶν ἀνηκόντων εἰς αὐτὸν, εἶναι ὅμως ἀληθὲς ὅτι εἷς ἐκ τῶν σκοπῶν του εἶναι ἡ νόμιμος *ἀναψυχή*.

Συμφέρει πρὸς τούτοις πολὺ νὰ ἐντυπόνε-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ται εἰς τὰ πνεύματα τῶν παιδίων ἰδέα εὐάρεστος τῆς Κυριακῆς· καὶ ἐνῷ τῆς τε σπουδῆς αὐτῶν καὶ τῶν παιγμάτων ὁ καιρὸς ἀναβάλλεται, πρέπει νὰ διδάσκωνται νὰ θεωρῶσιν αὐτὴν κατ' ἐξοχὴν ἡμέραν *εὐδαιμονίας*. Πρέπει νὰ τὰ προαγάγωμεν εἰς τὸν χριστιανικὸν δρόμον μὲ ἥμερον καὶ ἱλαρὸν τρόπον, καὶ νὰ κατορθόνωμεν ἐπὶ πάσης ἐπανερχομένης Κυριακῆς, νὰ ἐμβάλωμεν εἰς αὐτὰ αἴσθησιν τῶν *ἡδονῶν* τῆς θρησκείας.

Τέλος, δὲν θέλει εἶσθαι ἄκαιρον νὰ ἐνθυμίσωμεν πρὸς τὸν ἔνθερμον καὶ εὐλαβῆ χριστιανὸν, ὅτι ὁ Κύριος τοῦ σαββάτου δὲν διώρισεν αὐτὸ ὡς περίοδον *δυσχεροῦς μόχθου*, οὐδ' εἰς αὐτὴν τὴν θρησκείαν, ἀλλὰ μᾶλλον εἰς εὐφρόσυνον ἀνάμνησιν, καὶ εἰς εὐδαίμονα συγκοινωνίαν μετ' αὐτοῦ. Ἐπιθυμηταὶ δὲ εἶναι τὴν ἡμέραν τῆς Κυριακῆς· ἡ ἀταραξία καὶ ἡ μετριότης εἰς τὰ ἔργα τῆς ἐλεημοσύνης καὶ ἡ προθυμία, καὶ εἴτε ἐνασχαλούμεθα κηρύττοντες τὸ Εὐαγγέλιον εἰς ἄλλους, εἴτε δεχόμεθα ἡμεῖς ἀπ' ἄλλων τὰ εὐαγγέλια, δὲν δυνάμεθα νὰ ἐνδυθῶμεν ἄλλον εὐπρεπέστε-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ρον στολισμὸν, εἰμὴ τὴν τοῦ *ἡμέρου καὶ ἡσύχου πνεύματος*. Ὅθεν ἐνῷ ἐκτελοῦμεν ὅλα τὰ καθήκοντα τῆς ἡμέρας ταύτης μετὰ ζήλου καὶ πίστεως, ἂς μὴ λησμονήσωμεν ν' ἀπολαμβάνωμεν καὶ τὸ προνόμιον τῆς *νοερᾶς* ἀναπαύσεως. Ἂς κατεργαζώμεθα ἐν ἡμῖν *νοῦν σκεπτικὸν*, καὶ ἂς εὐχώμεθα διηνεκῶς, ἵνα γείνωμεν μέτοχοι τῆς « εἰρήνης τοῦ Θεοῦ τῆς ὑπερβαινούσης πᾶσαν ἔννοιαν. » (1)

Προσπαθήσαντες οὕτω νὰ ἐρευνήσωμεν καὶ τὰ μερικὰ, καὶ τὰ κοινωνικὰ, καὶ τὰ δημόσια καθήκοντα τῆς Κυριακῆς, καὶ θεωρήσαντες τὸ θεσμοθέτημα κατὰ τὸν διπλοῦν αὐτοῦ χαρακτῆρα, ὡς ἡμέραν, δηλαδὴ, λατρείας, καὶ ὡς ἡμέραν ἀναπαύσεως, δυνάμεθα ἤδη νὰ δώσωμεν τέλος εἰς τοῦτο τὸ πονημάτιον διὰ τῆς παρατηρήσεως, ὅτι κατ' ἀμφοτέρας ταύτας τὰς προσόψεις ἡ Κυριακὴ εἶναι τύπος τοῦ οὐρανοῦ. Ὁ Ἀπόστολος ὁμιλεῖ εὐκρινέστατα περὶ τῆς τελευταίας ἡμῶν κληρονομίας, ἐκεῖ ὅπου ἀναφέρων περὶ τῆς καταπαύσεως τοῦ Θεοῦ μετὰ τὴν δημιουργίαν,

(1) Φιλ. δ'. 7.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

καὶ τῆς τῶν Ἰσραηλιτῶν εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, προσθέτει, « Ἀπομένει λοιπὸν σαββατισμὸς εἰς τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ. » (1)

Ἡ Κυριακὴ εἶναι ἁρμόδιον μέσον διατεταγμένον ἀπὸ τὴν σοφίαν τῆς Προνοίας τοῦ Θεοῦ, ὄχι μόνον τοῦ νὰ μᾶς ἐνθυμίζῃ τὰ παρελθόντα ἐλέη τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ τοῦ νὰ φυλάττῃ εἰς ἡμᾶς ζωηρὰν τὴν προσδοκίαν τῆς μελλούσης καὶ ἀτελευτήτου μακαριότητος. Ὅθεν ὅσον περισσότερον ἄγρυπνοι καὶ ἐπιμελεῖς ἤμεθα εἰς τὸ νὰ φυλάττωμεν καλῶς τοῦτο τὸ θεῖον θεσμοθέτημα, τόσον καλήτερα θέλομεν ἑτοιμάζεσθαι πρὸς ἐκπλήρωσιν αὐτοῦ εἰς τὸν μέλλοντα κόσμον· ὅπου οἱ ζῶντες καὶ ἀποθνήσκοντες ἐν ΧΡΙΣΤΩ ΙΗΣΟΥ θέλουσιν ἑνωθῆ μετὰ πάσης τῆς νικώσης ἐκκλησίας, ἐν καθαρᾷ καὶ διηνεκεῖ ΛΑΤΡΕΙΑ. Ἐκεῖ θέλουσι παύσει ἀπὸ τὰς λύπας καὶ τοὺς ἀγῶνάς των καὶ μόχθους των, καὶ θέλουσιν ἀπολαμβάνει ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ Σωτῆρος αὐτῶν ΕΝΔΟΞΟΝ ΚΑΙ ΑΙΩΝΙΟΝ ΑΝΑΠΑΥΣΙΝ.

(1) Ἑβρ. δ'. 9.

ΤΕΛΟΣ, ΤΩ ΔΕ ΘΕΩ ΔΟΞΑ.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΕΥΛΟΓΙΑ

ΠΡΟΣ ΤΟ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΝ ΓΕΝΟΣ

Η ΚΥΡΙΑΚΗ

Αὕτη ἡ ἡμέρα, ἣν ἐποίησεν ὁ Κύριος.
Ἀγαλλιασώμεθα καὶ εὐφρανθῶμεν ἐν αὐτῇ.
(Ψαλμ. ριζ', 24)

ΑΘΗΝΗΣΙ

ΤΥΠΟΙΣ Χ. ΝΙΚΟΛΑΪΔΟΥ ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΣ.
(*Παρὰ τῇ Πύλῃ τῆς Ἀγορᾶς ἀριθ.* 420.)

1856.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΑΓΓΕΛΙΑ

Τὸ πονημάτιον τοῦτο, πρέπει νὰ ἐνθυμῶνται οἱ ἀναγνῶσται, ἐγράφη καταρχὰς ὑπὲρ τῶν κατοίκων τῶν Ὁμοσπόνδων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, ἔθνους κληρονομήσαντος ἀπὸ περιωνύμων διὰ τὴν θεοσέβειαν καὶ χρηστότητα τῶν ἠθῶν προγόνων τὸ ἔθος τοῦ φυλάττειν τὴν Κυριακὴν μετ' ἀπαραλλήλου σχεδὸν ἀκριβείας. Τὸ καλὸν τοῦτο ἔθος ὁ συγγαφεὺς ἄγρυπνος καὶ πολὺ ἀξιοσέβαστος φύλαξ τοῦ Ἰσραὴλ, ἐνόμισεν ὅτι ἔβλεπε κινδυνεῦον νὰ διαφθαρῇ ἐκ τῶν καινοτομιῶν, τὰς ὁποίας ἐπιφέρει τοῦ πλούτου καὶ τῆς τρυφῆς ἡ αὔξησις. Ἤγειρε λοιπὸν ταύτην τὴν νουθετοῦσαν αὐτοῦ φωνὴν διὰ νὰ συμβουλεύσῃ τοὺς συμπολίτας του νὰ προφυλαχθῶσιν ἀπὸ τὸ κακὸν τοῦτο, καὶ νὰ μὴ πλανηθῶσιν ἀπὸ τῆς ὁδοῦ, τὴν ὁποίαν οἱ πατέρες αὐτῶν ἐβάδισαν. Προτρέπει δὲ αὐτοὺς νὰ διαιωνίσωσι τὴν ἱερὰν καὶ γραφικὴν τήρησιν τῆς Κυριακῆς *ἕνεκα τῶν πολλῶν καὶ ἀνεκτιμήτων αὐτῆς εὐλογιῶν πρὸς τὸ ἀνθρώπινον γένος*, εὐλογιῶν τὰς

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ὁποίας εὐκόλως ἠδύνατο νὰ τοὺς κάμῃ νὰ ἐννοήσωσιν, ἐπειδὴ καὶ τότε πραγματικῶς ἀπήλαυον αὐτάς. Τοσοῦτον δὲ ὀρθὴ καὶ ἀξιόλογος εἶναι ἡ προστροπὴ αὕτη, ὥστε ὀλίγον, ἐλπίζομεν, θέλει χάσει τῆς δυνάμεώς της μεταδιδομένης καὶ εἰς ἄλλο ἔθνος δι' ἄλλης γλώσσης.

Ἐκεῖνοι, ὑπὲρ τῶν ὁποίων ἔγραφεν, εἶχον τὴν εὐκαιρίαν ν' ἀκούωσι κατὰ πᾶσαν Κυριακὴν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καλῶς καὶ πιστῶς ἑρμηνευόμενον διὰ τῶν διδαχῶν ζηλωτῶν καὶ εὐλαβῶν ὑπηρετῶν τοῦ εὐαγγελίου. Πρὸς τούτοις δὲ τὰ τέκνα αὐτῶν ἀπήλαυον τὰ προνόμια τῶν Κυριακῶν σχολείων, ὅπου ἐκ τῆς ἀμέσου διδασκαλίας συνετῶν τῆς θρησκείας διδασκάλων καὶ ὑπὸ τὴν γενικὴν ἐπιστασίαν τῶν ποιμένων των ἐδιδάσκοντο ἐγκαίρως τὰς πρώτας ἀρχὰς τοῦ θείου λόγου. Τοιαῦται Κυριακαὶ συσταίνονται ἐνταῦθα, καὶ τοιούτων Κυριακῶν εὐλογίαι μεγαλύνονται. Τὸ νὰ τηρῇ δὲ τὴν ἡμέραν ταύτην πᾶς ἀναγνώστης καὶ οὕτω ν' ἀπολαύῃ τὰς εὐλογίας αὐτῆς εἶναι ἡ ἐνδόμυχος εὐχὴ τοῦ ἐκδότου.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΕΥΛΟΓΙΑ.

ΠΡΟΣ ΤΟ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΝ ΓΕΝΟΣ

Η ΚΥΡΙΑΚΗ.

Τῶν ὀλίγων τούτων σελίδων ὁ σκοπὸς δὲν εἶναι ἡ ἔκθεσις τῶν ἐπιχειρημάτων τῶν ὑπὲρ τῆς θείας αὐθεντίας καὶ τοῦ διηνεκοῦς τῆς Κυριακῆς. Ὑποθέσεις τοιαῦται ἤθελον ἀπαιτήσει πολλὴν μακρολογίαν. Ἀναλογιζόμενος δὲ τὴν πρώτην σύστασιν τοῦ Σαββάτου, τῆς ὁποίας ἔχομεν τοσοῦτον καθαρὰν περιγραφὴν εἰς τὸ τέλος τῆς Μωσαϊκῆς ἐξιστορήσεως τῆς Δημιουργίας· εὑρίσκων δὲ τὴν τήρησιν τῆς ἡμέρας ταύτης προστασσομένην δι' ἑνὸς τῶν παραγγελμάτων τοῦ ἠθικοῦ νόμου· βλέπων δὲ τὴν σεμνὴν ταύτην προσταγὴν πολλάκις ὑποδηλουμένην καὶ εἰς τοὺς Ψαλμοὺς καὶ εἰς τοὺς προφήτας, ἀκούων δὲ τὸν εὐλογητὸν ἡμῶν Κύριον σαφῶς ὁμιλοῦντα περὶ τῆς ὑπάρξεως τῆς ἡμέρας ταύτης μετὰ τὴν κα-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τάργησιν τῆς Ἰουδαϊκῆς οἰκονομίας· ἀκούων δὲ τὸν Ἀπόστολον Ἰωάννην, πολὺν καιρὸν μετὰ τὴν ἀνάστασιν καὶ εἰς οὐρανὸν ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν, λαλοῦντα μετ' ἐξαιρέτου ἐμφάσεως περὶ ἰδίας τινὸς ἡμέρας τοῦ Κυρίου· εὑρίσκων δὲ τοὺς Ἀποστόλους χωρίζοντας διὰ τοῦ παραδείγματός των μίαν τῶν ἑπτὰ ἡμερῶν πρὸς θρησκευτικὰ τέλη· δυνάμενος δὲ ν' ἀνιχνεύσω τὴν ὕπαρξιν καὶ τήρησιν τῶν Σαββατικῶν θεσμοθεσιῶν ἀπὸ κτίσεως μέχρι τῆς σήμερον· πρὸς τούτοις δὲ ἀναλογιζόμενος τὴν φυσικὴν ἁρμοδιότητα καὶ καταλληλότητα τοιαύτης ἡμέρας, καὶ πόσον ἀναγκαία εἰς τὴν ὕπαρξιν θρησκείας μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, ἀναγκάζομαι νὰ πιστεύσω ὅτι ἡ Κυριακὴ εἶναι θείας ἀρχῆς καὶ παντοτεινῆς ὑποχρεώσεως.

Ἀλλ' ὑπάρχει τις ἔποψις, ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἡ Κυριακὴ δύναται καὶ ἀφ' ἑαυτῆς νὰ συστηθῇ εἰς τὰς συνειδήσεις καὶ τῶν ὅσοι ἀμφιβάλλουσι περὶ τῆς θείας αὐτῆς αὐθεντίας. Τῆς ἡμέρας ταύτης ἡ ἰδία καὶ κατάλληλος χρῆσις εἶναι ἡ δημόσιος λατρεία τοῦ Θεοῦ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

καὶ ἡ ἐκπλήρωσις τῶν καθηκόντων τῆς οἰκιακῆς καὶ προσωπικῆς θεοσεβείας, ἀποκλειομένης τῆς ἀργίας καὶ ῥαθυμίας καὶ τῶν κοσμικῶν ἐργασιῶν καὶ ἡδονῶν καὶ διασκεδάσεων. Ἐνδέχεται δὲ ἡ τήρησις τῆς Κυριακῆς νὰ ἐπιφέρῃ τοιαῦτα ὠφελήματα, ὁποῖα θέλουσι καταστήσει αὐτὴν εὐφρόσυνον εἰς τὴν καρδίαν παντὸς ἀνθρώπου, ὅστις φροντίζει ὑπὲρ τῶν μεγάλων συμφερόντων τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας. Πολλάκις δὲ ἐνόμισα ὅτι τινὲς περιφρονοῦσι τὰς ἀξιώσεις τῆς ἡμέρας ταύτης κατὰ τοιοῦτον βαθμὸν, ὥστε καὶ αὐτὴ ἡ φιλοπατρία των καθίσταται ἀμφίβολος· καὶ ὅτι ἐὰν ἠσθάνοντο τὰς ἀμεταβλήτους συνεπείας τῆς τηρήσεως αὐτῆς, ἤθελον χαίρει πολὺ διὰ τὴν σύστασίν της καὶ ἀγάλλεσθαι εἰς τὴν ἐπάνοδόν της μετὰ τοῦ αὐτοῦ ἐνθουσιασμοῦ, μεθ' οὗ ἀσπάζονται τὰ γενέθλια τῆς ἐλευθερίας τῆς πατρίδος των.

Εἶναι τάχα παραπολὺ τὸ νὰ εἴπῃ τις, ὅτι ἡ *Κυριακὴ εἶναι κατ' ἐξοχὴν τὸ μέσον τῆς διανοητικῆς προόδου;* Ἐκπληρῶν τὰ ἴδια τῆς ἡμέρας ταύτης καθήκοντα γίνεται πᾶς τις ἢ διδάσκαλος ἢ μαθητής· καὶ τὰς διδασκα-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

λίας του λαμβάνει ἐκ τῶν ἀρίστων καὶ ἀξιολογωτάτων πηγῶν. Οὕτως ἡ ἀναγινώσκει ἢ ἀκούει τὰς ἱερὰς Γραφὰς, ἀκροᾶται σοφίας διδάγματα καὶ συμβουλὰς ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ Θεοῦ· κατέχει δὲ τόπον εἰς τὴν σχολὴν τοῦ Χριστοῦ εἴτε ἐντὸς εἴτε ἐκτὸς τῆς πατρίδος του· καὶ τοῦτο μετὰ σκοποῦ ὁμολογουμένου νὰ γνωρίσῃ πράγματα, τὰ ὁποῖα ψυγαγωγοῦσι τὴν διάνοιάν του, ἀνακινοῦσι διαλογισμὸν καὶ ἔρευναν, καὶ προξενοῦσιν ἐκείνην τῆς διανοίας τὴν γυμνασίαν καὶ ἱκανότητα, πρὸς τὴν ὁποίαν ἀποβλέπει ὅλη ἡ παιδαγωγία.

Ἀμάθεια καὶ βαρβαρότης δὲν εἶναι ποτὲ προσόντα τῶν σεβομένων τὴν ἡμέραν τοῦ Κυρίου· εἶναι τῶν ἀδυνάτων νὰ βυθισθῇ εἰς ποταπότητα ἢ σκότος τὸ ἄτομον ἢ ἡ κοινότης, ἥτις ἀγάλλεται πρὸς τὸ φῶς τῆς Κυριακῆς τῶν Χριστιανῶν. Φέρετε τὰ προνόμια τῆς ἡμέρας ταύτης εἰς τοὺς ἀχρειεστάτους λαοὺς τῆς γῆς, καὶ καθ' ὅσον ὑποβληθῶσιν οὗτοι εἰς τὴν ἐπιρροὴν αὐτῆς, θέλουσιν ἀνυψωθῇ ἐκ τῆς διανοητικῆς των ἐξαχρειώσεως. Τὸ αἴτιον εἶναι προφανές· μέρος τοῦ ἀνθρωπίνου

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

γένους οὐχὶ μικρὸν δὲν ἔχει ἄλλην εὐκαιρίαν μαθήσεως, εἰμὴ τὴν Κυριακήν· καὶ αὕτη δὲν εἶναι εὐκαιρία εὐκαταφρόνητος. Ἐξαιρουμένων ὀλίγων ἐτῶν παιδικῆς ἡλικίας ἴσως δὲ καὶ ἀσθενείας, αὕτη συνίσταται ἐκ μιᾶς ἡμέρας καθ' ἑπτά, καὶ κοινῶς ἐκ τοῦ ἑβδόμου τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ παῖς ὅστις ζῇ ἑπτὰ μόνον ἔτη, προμηθεύεται ἐκ ταύτης μόνης τῆς ἡμέρας ἓν ὁλόκληρον ἔτος ἀξιολόγου διδασκαλίας· ὁ νέος ὅστις ἀποθνήσκει δεκατεσσάρων ἐτῶν, δύω· ὁ ἀνὴρ ὁ ἐνὸς καὶ εἴκοσιν ἐτῶν, τρία· ὁ ἀνὴρ ὁ τεσσαράκοντα δύω, ἓξ· ὁ ἀνὴρ ὁ τῶν ὀγδοήκοντα, δώδεκα σχεδὸν ὁλόκληρα ἔτη ἀδιαλείπτου μαθήσεως.

Ὑπόθες ἓν ἄτομον, μίαν οἰκογένειαν, ἢ καινότητα, τοσοῦτον ἀναξίαν ἢ τοσοῦτον ἀτυχῆ ὥστε νὰ στερηθῇ πᾶσαν ἄλλην διδασκαλίαν, πλὴν τῆς διδομένης τὴν Κυριακήν. Ἂν ταύτην μόνην ἐπιμεληθῶσιν, εἶναι ἀδύνατον νὰ μένωσιν ἀμαθεῖς. Τὸ ἓν ἕβδομον τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, ὡς καὶ τῆς τῶν οὕτως εὐτελῶν ἀνθρώπων, ἀφιεροῦται εἰς ἀπόκτησιν μαθήσεως.

Ἡ Κυριακὴ κατὰ τοῦτο ἐνεργεῖ ἐπὶ τοῦ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

μεγάλου πλήθους τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ἀπευθύνει τὰς ὑποχρεώσεις καὶ προσφέρει τὰ προνόμιά της πρὸς πάσας τὰς τάξεις καὶ καταστάσεις τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας, τοὺς ταπεινοὺς καὶ ὑψηλοὺς, τοὺς πτωχοὺς καὶ τοὺς πλουσίους. Ἀναλογίσθητι λοιπὸν τὴν μεγάλην πληθὺν τῶν ἀνθρώπων ἀφιεροῦσαν μίαν ἐξ ἑπτὰ ἡμερῶν εἰς ἀπόκτησιν μαθήσεως· μίαν ἐξ ἑπτὰ ἡμερῶν ἐρευνῶσαν τὰς ἁγίας Γραφὰς, καὶ συναθροιζομένην εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ, διὰ ν' ἀκούσῃ τῶν ὑπηρετῶν αὐτοῦ τὰς διδασκαλίας, καὶ τότε θέλετε αἰσθανθῆ τὸ ἀξιόλογον τῆς Κυριακῆς. Ἡ Κυριακὴ πρὸς τούτοις χορηγεῖ εἰς τὸν κόσγον διδασκαλίαν κατὰ τὴν τρυφερωτάτην καὶ εὐμαθεστάτην ἡλικίαν. Τὸ μέγα ἐκεῖνο παράγγελμα ἐν τῷ δεκαλόγῳ, διὰ τοῦ ὁποίου προστάσσεται ἡ τήρησις τῆς ἡμέρας ταύτης, ἔχει ἰδιαιτέραν τινὰ ὁδηγίαν πρὸς δεσπότας καὶ ἀρχηγέτας οἰκογενειῶν. Αὐτὸ ἀποβλέπει τὴν συνεχῆ καὶ ἀκάματον διδασκαλίαν τῆς νεολαίας καὶ μάλιστα διὰ τῶν οἰκιακῶν ἐκείνων ὀργάνων, τὰ ὁποῖα ἔχουσιν ἰσχυρὰν πειθὼ καὶ φέρουσι συνήθως εὐ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τυχῆ ἀποτελέσματα. Πρὸς πόσον πλῆθος παίδων προσφέρει ἡ Κυριακὴ τὸν ἄριστον καιρὸν, τὴν ἀρίστην εὐκολίαν, καὶ τὰ ἄριστα ἐλατήρια πρὸς ἀπόκτησιν μαθήσεως! Πόσον ἐντονώτερον δυνάμεθα νὰ κάμωμεν τὴν ἐκφώνησιν ταύτην ἡμεῖς, ὅτε παρατηροῦμεν τὴν εὐτυχῆ ταύτην μέθοδον τοῦ παρόντος αἰῶνος καθ' ὃν ζῶμεν, τὴν σύστασιν τῶν Κυριακῶν σχολείων; μόλις τὰ τέκνα ἡμῶν λαμβάνουσιν ὕπαρξιν, καὶ βλέπομεν αὐτὰ περιλαμπόμενα ὑπὸ τοῦ φωτὸς τῶν Κυριακῶν. Ἀπὸ τῆς τρυφερωτάτης ἡλικίας βλέπουσι τὴν Κυριακὴν καὶ τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ ὡς τὰ ὡρισμένα τῆς ἐκπαιδεύσεώς των μέσα. Προβαίνουσι δὲ εἰς ἡλικίαν ὑπὸ τὴν φαιδρὰν ἐνέργειαν τῆς ἡμέρας ταύτης τῆς μαθήσεως· καὶ εἴτε ἐπιδώσωσιν, εἴτε ἐξαχρειωθῶσι πνευματικῶς, ὡς πρὸς τὴν διανοητικὴν ὅμως ἀνάπτυξιν, καὶ τοῦτο καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ὑπάρξεώς των, εἶναι ὑπόχρεοι εἰς τὴν Κυριακήν.

Εἰς τὸ εἶδος δὲ τῆς μεταδιδομένης διδασκαλίας ὑπὸ τῆς Κυριακῆς ὑπάρχει καί τι, τὸ ὁποῖον ἔχει εὐτυχῆ ἐνέργειαν ἐπὶ τὸν ἀν-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

θρώπινον νοῦν. Αὕτη ἀναφέρεται πρὸς ἀντικείμενα, ἀπὸ τῶν ὁποίων κρέμανται τὰ τιμαλφέστατα ἡμῶν συμφέροντα ὡς πρὸς τὸν παρόντα καὶ τὸν μέλλοντα αἰῶνα. Αὕτη ἀνακαλεῖ τὴν ψυχὴν ἐκ τοῦ θορύβου τοῦ ματαίου τούτου κόσμου εἰς τὴν μελέτην τῶν θαυμασίων ἔργων τοῦ Θεοῦ, τῆς κτίσεως, τῆς προνοίας, καὶ τῆς ἀπολυτρώσεως. Καλύπτει δὲ τὰ ὁρατὰ, καὶ ἀποκαλύπτει τὰ ἀόρατα πρὸς τοῦ νοὸς τὸν ὀφθαλμόν· ἀπορρίπτει δὲ εἰς τὴν λήθην τὰς ψευδομένας ματαιότητας τοῦ χρόνου, τῆς αἰσθήσεως, καὶ τῶν πλασμάτων, καὶ φέρει ἔμπροσθεν ἡμῶν τὰς στερεὰς καὶ μονίμους ἀληθείας τῆς αἰωνιότητος, τῆς πίστεως, καὶ τοῦ πλάστου, παντοχοῦ ἀποκαλύπτουσα γεγονότα, ἀρχὰς καὶ ἀποτελέσματα τὰ ὁποῖα περιςέλλουσι τὴν περιπλανωμένην διάνοιαν, καὶ εἶναι κατάλληλα ὥστε νὰ ἐκτείνωσι καὶ ἀνυψώσωσιν αὐτὴν διὰ παντός. Ἡ ἀδιάλειπτος ἐνασχόλησις τῆς διανοίας εἰς ἀντικείμενα αἰσθήσεων καὶ τὰς σπουδὰς τοῦ κόσμου τούτου εἶναι ἡ καθιστῶσα αὐτὴν ἀνάρμοστον πρὸς μελέτην σώφρονα καὶ ἀπόκτησιν ὠφελίμου μαθήσεως.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ὅστις βυθίζεται ἀποκλειστικῶς εἰς τὰς περιπλοκὰς καὶ τὴν φιλοκέρδειαν τῶν ἀνθρωπίνων ἐργασιῶν, ἐξευτελίζει τὴν διανοητικὴν αὐτοῦ φύσιν· μόνον δὲ, ὅταν ἐνασχολῆται εἰς ἀντικείμενα ἀληθείας ὑψηλοτέρας, ἡ ψυχὴ ἐπινοεῖ τὰ γενναιότατα αὐτῆς κατορθώματα καὶ κάμνει τὴν ταχίστην πρόοδον. Πλειότερα δὲ, εἶμαι πεπεισμένος, κατορθοῦνται, ἀμέσως ἢ ἐμμέσως, διὰ τῶν διαφόρων καταστημάτων τῆς Κυριακῆς πρὸς φωτισμὸν τοῦ ἀνθρωπίνου νοὸς, παρ' ὅσα γίνονται καθ' οἱονδήποτε ἄλλον τρόπον. Τὴν ἡμέραν ταύτην, ὡς μέσον ἁπλῆς διανοητικῆς προόδου, δὲν ἤθελόν ποτε ἀνταλλάξει διὰ τἄλλα τῆς ἐκπαιδεύσεως μέσα. Ἡ Κυριακὴ εἶναι ἡ μεγάλη τοῦ φωτὸς ἡμέρα πρὸς τὸν ἐσκοτισμένον τοῦτον κόσμον. Ἡ γῆ μόλις ἤθελεν εἶσθαι σκοτεινοτέρα χωρὶς τοῦ ἡλίου, παρὰ τὸ διανοητικὸν ἡμισφαίριον χωρὶς τῆς Κυριακῆς.

Ὑπάρχει δὲ καὶ ἄλλος λόγος οὐχὶ ἀνάξιος τῆς ἡμετέρας προσοχῆς· ἡ Κυριακὴ *κεῖται ἐν τῷ θεμελίῳ πάσης ὑγιοῦς ἠθικῆς.*

Ἡ ἠθικὴ στηρίζεται ἐπὶ ἀρχῶν. « Ἐκ τῆς καρδίας ἔξοδοι ζωῆς ». Ἂς ἐκλυθῶσιν ἅπαξ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

καθολικῶς αἱ ἀρχαὶ τῆς ἠθικῆς ὑποχρεώσεως, καὶ πάραυτα ἡ πρᾶξις τῆς ἠθικῆς θέλει ἐκλυθῆ κατὰ τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι τῶν ἀδυνάτων νὰ διατηρήσῃ τὰ χρηστὰ αὐτοῦ ἤθη, ὁ πατὴρ εἶναι ἀδύνατον νὰ διατηρήσῃ τὰ χρηστὰ ἤθη τῶν τέκνων του, ἀφοῦ ἀφαιρέσῃ τοὺς δεσμοὺς καὶ ἐξαλείψῃ τὰς ἐντυπώσεις τῆς θρησκευτικῆς ὑποχρεώσεως.

Ἀπόβαλε τοὺς δεσμοὺς τούτους, καὶ ταχέως θέλεις ἰδεῖ πόσον τὰ ἴδια αὐτοῦ καὶ τὰ τῆς οἰκογενείας του ἤθη ὀφείλουσιν εἰς τὴν ἱερότητα τῶν καλῶν ἀρχῶν.

Ὑγιὴς ἠθικὴ εἶναι ἀδύνατον νὰ διατηρηθῇ ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἄνευ δραστηρίου συναισθήσεως θρησκευτικῆς ὑποχρεώσεως. Ἐὰν δυνηθῇς νὰ καταπείσῃς κοινότητά τινα νὰ ἀποβάλῃ τὰς μεγάλας ἀρχὰς τῆς ἠθικῆς ὑποχρεώσεως· ἐὰν δυνηθῇς νὰ τοὺς κάμῃς ν' ἀμφιβάλλωσι περὶ τῆς γνησιότητος καὶ αὐθεντίας τῶν ἱερῶν Γραφῶν, νὰ διστάζωσι περὶ τῆς ἀληθείας καὶ ὑποχρεώσεως τῆς φυσικῆς θρησκείας, νὰ ἐνδοιάζωσιν ἂν ὑπάρχῃ τι τοιοῦτον ὡς ἀρετὴ ἢ κακία, ἢ ἂν ἡ ψυχὴ θέλῃ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ζῇ εἰς τὸ μέλλον, καὶ ἐὰν ζῇ, ἂν θέλῃ ὑπάρχει κατάστασις αἰώνιος ἀμοιβῶν καὶ ποινῶν, ἢ ἂν ὑπάρχῃ τοιοῦτον ὂν ὡς Θεός· ἐὰν λέγω δυνηθῇς νὰ καταγάγῃς κοινότητά τινα εἰς τὴν τρομερὰν ταύτην σκεπτικότητα ἢ ἀπιστίαν, τότε κατηδάφισας βεβαιότατα τὰ προπύργια τῆς ἀρετῆς, καὶ ἤνοιξας τὰς πύλας εἰς τὴν κακοήθειαν καὶ κακουργίαν.

Ὑπάρχει δὲ ἓν σύστημα, τὸ ὁποῖον ἀνθίσταται πρὸς τὴν πρόοδον τῆς ἀνθρωπίνης ἐξαχρειώσεως, καὶ περιβάλλει ἀδιάῤῥηκτον ἀσπίδα τὰ συμφέροντα τῆς ἀρετῆς εἰς τὸν τεταραγμένον ἡμῶν κόσμον. *Τὸ σύστημα τοῦτο εἶναι ἡ Κυριακή.* Κατὰ τὴν φοβερὰν πάλην τὴν μεταξὺ ἀρετῆς καὶ κακίας ὅσον ἰσχυροὺς καὶ ἂν εὑρίσκῃ συμμάχους ἡ ἀνομία εἰς τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων, εἰς τὴν δύναμιν τῆς ἰδιοτελείας καὶ τὴν ἐπιῤῥοὴν τῶν κοινῶν παραδειγμάτων, ὅπου ἡ Κυριακὴ ἀφέθη νὰ ζῇ καὶ νὰ ἐνεργῇ τὴν εὐμενῆ της ἐξουσίαν, τὰ διακινδυνεύοντα τῆς ἠθικῆς ἀρετῆς συμφέροντα πάντοτε ἐσεβάσθησαν καὶ ὑπεστηρίχθησαν. Τὸ μέγα ἔργον τῆς ἡμέρας ταύτης εἶναι τὸ ἐξηγεῖν, τὸ ἀποδει-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

κνύειν καὶ τὸ ἐνισχύειν τὰς κορυφαίας ἀρχὰς τῆς ὑγιοῦς ἠθικῆς. Ὅπου πρεπόντως τηρεῖται ἡ ἡμέρα αὕτη, βλέπεις ἕν ἔθνος συναθροιζόμενον ἐν μιᾷ ἐκ τῶν ἑπτὰ ἡμερῶν διὰ νὰ γνωρίσῃ τὰς ἀρίστας ἠθικὰς ἀρχὰς, καὶ ν' ἀκούσῃ τὰ ἄριστα ἠθικὰ παραγγέλματα. Ὅπου δὲ γίνεται τοῦτο, ὅσον ἔκδοτοι καὶ ἂν ἦναι οἱ ἄνθρωποι εἰς τὴν ἁμαρτίαν, ἡ αὐθεντία τῆς ἠθικῆς ἀρετῆς πρέπει ἀναγκαίως νὰ ἀναγνωρίζηται, καὶ ἡ ἐνέργεια τῆς Κυριακῆς νὰ ἦναι ἐπαισθητή. Ἐνδέχεται μὲν νὰ γὴ κατανοῶμεν διὰ μιᾶς τὰ ἀποτελέσματα, τὰ ὁποῖα ἡ ἐπάνοδος τῆς ἡμέρας ταύτης φέρει εἰς τὴν ἀνθρωπίνην κοινωνίαν « καθὼς πλεῖσται ἠθικαὶ αἰτίαι, οὕτω καὶ αὕτη ἐνεργεῖ βραδέως μὲν, ἀλλὰ βεβαίως. » Ἀλλ' ὅπου ἐπανέρχεται ἐξασθενεῖ βαθμηδὸν τὴν δύναμιν καὶ συντρίβει τὸν ζυγὸν τῆς ἀκολασίας καὶ ἁμαρτίας. Σημειωτέον δὲ ἐνταῦθα, ὅτι συμφωνοτάτη πρὸς τὰς παρατηρήσεις ταύτας θέλει εὑρεθῇ ἡ ἱστορία καὶ ἀτόμων καὶ κοινωνιῶν. Οὐδεὶς φαυλόβιος σέβεται τὴν Κυριακήν. Οὐδεμία κακοήθης οἰκογένεια σέβεται τὴν Κυριακήν. Οὐδε-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

μία κοινότης καὶ ἀναξία καὶ κακοήθης σέβεται τὴν Κυριακήν. Ἡ Κυριακὴ εἶναι προπύργιον, τὸ ὁποῖον, πρέπει νὰ κατεδαφισθῇ πρότερον, ὥστε νὰ δυνηθῶσιν οἱ ἄνθρωποι νὰ γείνωσι γίγαντες εἰς τὴν ἀνομίαν. Ὁ ἀρχιδικαστὴς Ἄλης τῆς Ἀγγλίας παρατηρεῖ ὅτι « ἐκ πάντων ὅσοι ἐξηλέγχθησαν περὶ θανασίμων κακουργημάτων, ἐνόσῳ αὐτὸς ἐκάθητο ἐπὶ τῆς δικαστικῆς ἕδρας, ὀλίγους μόνους εὗρεν, οἵτινες δὲν ἠθέλησαν ἐξετασθέντες νὰ ὁμολογήσωσιν ὅτι ἤρχισαν τὸ στάδιον τῆς κακουργίας ἀπὸ τῆς παραμελήσεως τῶν καθηκόντων τῆς Κυριακῆς, καὶ ἀπὸ κακοήθους διαγωγῆς κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην». Δύνασαι μὲν νὰ ἐκδίδῃς νόμους πρὸς ἐμπόδισιν τῆς κακουργίας· δύνασαι νὰ συντάττῃς αὐτοὺς μετὰ συνέσεως καὶ νὰ τοὺς ἐκτελῇς μετὰ ταχύτητος καὶ ἀπροσωπολημψίας· ἀλλ' ἡ κρυφία καὶ σιωπηλὴ ἐπιρροὴ τῆς Κυριακῆς εἶναι μεγαλήτερον ἐμπόδιον τῶν κακουργημάτων, καὶ συγκροτεῖ ἀφ' ἑαυτῆς ἰσχυροτέραν ἀσπίδα πρὸς τὰ ζωτικὰ συμφέροντα τῆς κοινωνίας παρὰ τὸν ἄριστον κώδηκα τοῦ κόσμου. Ἡ ὑγιὴς ἠθικὴ δὲν ἔχει τοιοῦτον ἄλ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

λον θεμέλιον, ὁποῖον ἡ Κυριακή. Ἡ Κυριακὴ εἶναι ὁ ἀκρογωνιαῖος λίθος τοῦ ναοῦ τῆς ἀρετῆς, ὁ ὁποῖος, ὅσῳ καὶ ἂν μολυνθῇ, θέλει ἐπιζήσει εἰς πολλὰς τραχείας προσβολὰς, καὶ διατηρήσει πολὺ τὰς ἀρχαίας αὐτοῦ μεγαλοπρεπείας, ἐνόσῳ τὸ θεμέλιον αὐτοῦ διαμένει στερεόν.

Ἓν γένει, ἐγὼ ἤθελον εἰπεῖ, ἡ Κυριακὴ εἶναι διαπρεπὲς μέσον ἐθνικῆς εὐημερίας. Ὁ Θεὸς τῶν οὐρανῶν ἐπηγγέλθη μεγίστας καὶ πολυτιμοτάτας ἐπαγγελίας εἰς τὴν ἱερὰν τήρησιν τῆς ἡμέρας ταύτης, ὡς πρὸς τὴν παροῦσαν καὶ τὴν μέλλουσαν ζωήν. Πρὸς τὸν παλαιὸν αὐτοῦ λαὸν εἶπεν, «Ἐὰν ἀποστρέψῃς τὸν πόδα σου ἀπὸ τοῦ σαββάτου (ἀπὸ) τοῦ νὰ κάμνῃς τὰ θελήματά σου ἐν τῇ ἁγίᾳ μου ἡμέρᾳ, καὶ ὀνομάζῃς τὸ σάββατον τρυφὴν, ἁγίαν (ἡμέραν) τοῦ Κυρίου, ἔντιμον, καὶ τιμᾷς αὐτὸ, μὴ ἀκολουθῶν τὰς ἰδίας σου ὁδοὺς, μηδὲ εὑρίσκων (ἐν αὐτῷ) τὸ ἴδιόν σου θέλημα, μηδὲ λαλῶν τοὺς λόγους (σου), Τότε θέλεις ἐντρυφᾷ ἐν Κυρίῳ· καὶ ἐγὼ θέλω σὲ ἱππεύσει ἐπὶ τοὺς ὑψηλοὺς τόπους τῆς γῆς, καὶ σὲ θρέψει μὲ τὴν κληρονομίαν τοῦ πατρός

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

σου Ἰακώβ· διότι τὸ στόμα τοῦ Κυρίου ἐλάλησε.» (Ἡσ. νή. 13, 14.) Πάλιν λέγει, «Ἐὰν ὑπακούσητε εἰς ἐμὲ, ὥστε νὰ μὴ ἐμβιβάζητε φορτίον διὰ τῶν πυλῶν τῆς πόλεως ταύτης τὴν ἡμέραν τοῦ σαββάτου, ἀλλὰ νὰ ἁγιάζητε τὴν ἡμέραν τοῦ σαββάτου, μὴ κάμνοντες ἐν αὐτῇ μηδεμίαν ἐργασίαν, τότε θέλουσιν εἰσέλθει διὰ τῶν πυλῶν τῆς πύλεως ταύτης βασιλεῖς καὶ ἄρχοντες καθήμενοι ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ Δαβὶδ, ἐποχούμενοι ἐπὶ ἁμάξας καὶ ἵππους, αὐτοὶ, καὶ οἱ ἄρχοντες αὐτῶν, οἱ ἄνδρες Ἰούδα, καὶ οἱ κάτοικοι τῆς Ἱερουσαλήμ· καὶ ἡ πόλις αὕτη θέλει κατοικεῖσθαι εἰς τὸν αἰῶνα.» (Ἱερ. ιζ'. 24, 25.)

Ἡ πρόσκαιρος εὐημερία, εἶναι προφανὲς, ἤθελεν εἶσθαι τὸ φυσικὸν ἀποτέλεσμα τῆς τηρήσεως τῆς Κυριακῆς, καὶ ἂν δὲν ἐξησφάλιζε τίποτε ἄλλο παρὰ τὰς εἰρημένας ἤδη εὐλογίας. Ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ ἄλλα τινὰ, καθ' ἃ ἡ ἡμέρα αὕτη ἔχει σωτηριώδη ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας. Ὁ καιρὸς τῆς ἀναπαύσεως τὴν ὁποίαν παρέχει καὶ εἰς ἡμᾶς καὶ εἰς τὰ ἐργαζόμενα ζῶα, ἡ καθαριότης τὴν ὁποίαν προάγει, καὶ μάλιστα μεταξὺ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τῶν κατωτέρων τάξεων· ἡ μαλακότης καὶ χρηστότης τῶν ἠθῶν, τὰ ὁποῖα διαχέει καθ' ὅλην τὴν κοινωνίαν· ἡ τάσις αὐτῆς πρὸς τὸ ταπεινοῦν τὴν ὑπερηφάνειαν ἡμῶν καὶ πρὸς τὸ ἀφαιρεῖν τὴν ἔμφυτον τραχύτητα τῆς ἡμετέρας διαθέσεως· τὸ πρὸς ἑαυτοὺς σέβας καὶ τοῦ χαρακτῆρος ἡ ἀνύψωσις, πρὸς τὰ ὁποῖα ἡ ἡμέρα αὕτη τοσοῦτον εὐτυχῶς προσκαλεῖ τοὺς φυλάττοντας αὐτὴν μετ' εὐπρεπείας· πάντα ταῦτα ἀποδεικνύουσιν ὅτι ἡ Κυριακὴ ἔγεινε διὰ τὸν ἄνθρωπον, καὶ διανέμει μεγάλην εὐημερίαν εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος.

Ἐκτὸς δὲ τῶν πλεονεκτημάτων τούτων, ἡ ἐπιρροή, τὴν ὁποίαν ἡ Κυριακὴ ἔχει ἐπὶ τῆς κοινωνικῆς τάξεως καὶ πολιτικῆς ἐλευθερίας, δὲν εἶναι βεβαίως μικροῦ λόγου ἀξία. Εἶναι ἀμφίβολον ἐάν ποτε εὑρέθη ἔθνος δοῦλον, ὅπου τῆς Κυριακῆς αἱ διατάξεις ἀπηλαύοντο καθαραί. Εἶναι ἀδύνατον νὰ καταδυναστεύηται λαὸς εἴτε ὑπὸ βασιλέων, εἴτε ὑπὸ ἡγεμόνων, εἴτε ὑπὸ ἱερέων, ὅπου ἡ Κυριακὴ διακηρύττει τὰς νομίμους προνομίας της, ἢ ἐπιμένει εἰς τὰς κοινωφελεῖς αὐτῆς ὑποχρεώσεις. Τῆς τυραννίας καὶ δεισιδαιμονίας ὁ ζυ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

γὸς δὲν δύναται νὰ ὑπομείνῃ τῆς Κυριακῆς τὴν ἐπιῤῥοήν. Ἔθνος συγκείμενον ἐξ ἀνδρῶν σεβομένων τὴν ἱερὰν ταύτην ἡμέραν δὲν εἶναι κατ' οὐδένα τρόπον εὐάρμοστον ὑποκείμενον ἐξουσίας παρανόμου ἢ ἀκαθέκτου ἁρπαγῆς. Τί δὲ νομίζετε ὅτι ἤθελον κατασταθῆ αἱ ἐλευθερίαι τινὸς ἔθνους, ὅταν πάντα τὰ συγκροτοῦντα αὐτὸ μέλη καταπατῶσι τὴν Κυριακήν; Πόσον καιρὸν ἤθελεν ἐπιζήσει ἡ ἐλευθερία εἰς τῆς Κυριακῆς τὸν ἀφανισμόν;

Δὲν πρέπει δὲ νὰ παραβληθῇ ἡ ἐπιῤῥοὴ τῆς ἡμέρας ταύτης καὶ καθ' ὅσον ἀφορᾷ πρὸς τὰ ἐπιτήδεια τοῦ ἀνθρωπίνου βίου. Οἱ προθυμούμενοι ν' ἀνυψώσωσι τὴν κατάστασιν τῶν πτωχῶν καὶ νὰ ἐλαττώσωσι τὰς πηγὰς καὶ τὸ ποσὸν τῆς ἀνθρωπίνης πενίας καὶ ἀθλιότητος, ἤθελεν εἶσθαι καλὸν, ἐὰν ἐσκέπτοντο σπουδαίως περὶ τῶν ὠφελημάτων τῆς Κυριακῆς, ὡς ἑνὸς τῶν δραστικωτάτων μέσων πρὸς τῆς πτωχείας τὴν ἐμπόδισιν. Ἤθελεν εἶσθαι πληροφορία οὐχὶ ἄχρηστος, ἐὰν ἐγίνετο ἀκριβὴς ἔκθεσις τοῦ ἐμπορίου, τῆς γεωργίας, τῶν τεχνῶν, τῆς ἡσυχίας, τῆς εὐπορίας, καὶ διανοητικῆς ἀναπτύξεως τῶν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

κοινωνιῶν, αἵτινες βεβηλοῦσι τὴν Κυριακὴν, καὶ ἀντιπαρεβάλλοντο πρὸς τὰ παρόμοια προσόντα τῶν κοινωνιῶν ὅσαι φυλάττουσι τὴν ἱερὰν ταύτην ἡμέραν μετὰ τοῦ σεβασμοῦ τοῦ ὀφειλομένου πρὸς τὴν θείαν περὶ αὐτῆς ἐντολήν. Ἡμεῖς δὲν ἔχομεν οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν ὁποῖον ἤθελεν εἶσθαι τὸ ἐξαγόμενον τῆς παραβολῆς ταύτης. Πρὸς τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰς κοινωνίας, ὅσαι βεβηλοῦσι τὴν Κυριακὴν, διὰ νὰ μὴ εἴπω τίποτε περὶ τῶν συνδεδεμένων μὲ τὴν βεβήλωσιν ταύτην κακοηθειῶν, ἡ ἡμέρα αὕτη δὲν εἶναι μόνον ἡ δαπανηροτάτη τῶν ἑπτὰ ἡμερῶν, ἀλλὰ πολλάκις αὕτη μόνη καταδαπανᾷ τὰ κέρδη τῶν ἓξ ἡμερῶν. Τὰς πτωχοτέρας μάλιστα τάξεις τῆς κοινωνίας ἡ τήρησις τῆς Κυριακῆς συμβάλλει πολὺ εἰς τὸ προφυλάττειν ἀπὸ ἔνδειαν. Ἄνθρωπος πτωχὸς καὶ κοινωνία πτωχὴ δυσκόλως δύνανται νὰ ὑποφέρωσι τὰς δαπάνας, τὰς ὁποίας ἐπιφέρει ἡ παραμέλησις τῆς Κυριακῆς. Οἱ λόγοι μου δὲ δὲν εἶναι θεωρία ἁπλῆ, τοὺς ἀχρειεστάτους πένητας δὲν θέλεις ποτὲ εὑρεῖ μεταξὺ ἐκείνων ὅσοι τηροῦσι τὴν Κυριακὴν μετὰ σπουδῆς καὶ σεβασμοῦ. Οἱ ῥυπαρώ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τατοι καὶ λιμώττοντες καὶ ἀθλιώτατοι τοῦ ἀνθρωπίνου γένους εὑρίσκονται μεταξὺ ἐκείνων, ὅσοι καὶ διὰ παντὸς περιφρονοῦσι τὴν ἱερὰν ταύτην ἡμέραν. Ἂς κυτάξῃ τις ὅλον τὸν κόσμον μὲ ὀφθαλμὸν ἁπλῶς φιλανθρώπου οἰκονόμου, καὶ θέλει ἰδεῖ ἀφθόνους ἀποδείξεις, ὅτι ἡ Κυριακὴ ὡρίσθη ἐξ εὐμενείας πρὸς τὸν ἄνθρωπον, καὶ ὅτι ἡ ἱερὰ καὶ ἀκριβὴς αὐτῆς τήρησις τείνει κατ' εὐθεῖαν εἰς τὸ προάγειν τὴν κοσμικὴν τῶν ἀνθρώπων εὐημερίαν.

Ὑπάρχει δὲ καὶ ἄλλος λόγος ἀξιολογώτερος, τὸν ὁποῖον δὲν πρέπει νὰ παραλείψωμεν· *ἡ Κυριακὴ εἶναι τὸ μέγα μέσον τοῦ νὰ κατασταθῇ αἰωνία ἐπὶ τῆς γῆς ἡ γνῶσις τῆς ἀληθοῦς θρησκείας.* Ὀλίγιστοι εἶναι, ἂν ὑπάρχωσί τινες, κατὰ πάντα σκεπτικοί. Πάντα τὰ ἔθνη ἔχουσι θρησκευτικάς τινας ἐννοίας, ὁσονδήποτε καὶ ἂν ἦναι σφαλεραί. Ἡ ἠθικὴ καὶ διανοητικὴ τοῦ ἀνθρώπου κατάστασις πρὸς τοῦτο τὸ πρᾶγμα ἀναδεικνύεται σαφεστάτη ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ καὶ τῆς ποικιλίας τῶν ἐπὶ γῆς θρησκευμάτων. Διὰ νὰ περιορίσῃ τὴν τεραστίαν αὔξησιν τῶν πλανῶν ἐπὶ πράγ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ματος τοσοῦτον ἀξιολόγου πρὸς τὸ ἀνθρώπινον γένος, ὁ Θεὸς ἔδωκε πρωϊαίτατα τὴν Κυριακὴν ὡς τὸ μέσον τοῦ νὰ συντηρῆται αἰωνίως ἡ ἀληθὴς θρησκεία. Ἐντεῦθεν ἡ ἡμέρα αὕτη, ὅπου πρεπόντως τηρεῖται, ὑπάρχει τὸ μέγα φυλακτήριον κατὰ τῆς πολυθεΐας καὶ εἰδωλολατρείας. Ὁ Θεὸς εἶπεν εἰς τοὺς Ἰσραηλίτας, «Τὰ Σάββατά μου θέλετε φυλάττει, ὅτι σημεῖον μεταξὺ ἐμοῦ καὶ ὑμῶν διὰ νὰ γνωρίζητε ὅτι ἐγὼ εἰμι ὁ Κύριος». Τὰ συμβάντα, τὰ ὁποῖα τὸ πατριαρχικὸν, τὸ Ἰουδαϊκὸν, καὶ τὸ Χριστιανικὸν Σάββατον μνημονεύουσιν, εἶναι ἡ κτίσις τοῦ Κόσμου, τῶν Ἰσραηλιτῶν ἡ ἐλευθέρωσις ἐκ τῆς Αἰγύπτου καὶ ἡ ἐκ νεκρῶν ἀνάστασις τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ· συμβάντα, τὰ ὁποῖα πάντοτε ἐκρίθησαν ὡς χαρακτηριστικὰ τῆς ἀληθοῦς θρησκείας. Ἐὰν τὰ τρία ταῦτα συμβάντα δύνανται νὰ βεβαιωθῶσιν, ἡ ἐπ' αὐτῶν στηριζομένη θρησκεία πρέπει ἀναγκαίως νὰ ὁμολογηθῇ ὡς θείας ἀρχῆς.

Ἡ δὲ τήρησις τῆς Κυριακῆς μεταπέμπει ταῦτα ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεὰν ὡς γεγονότα ἀναντίῤῥητα, ὥστε ἡ Κυριακὴ εἶναι

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

« σημεῖον » μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου, ἐπανερχόμενον κατὰ πᾶσαν ἑβδομάδα· καὶ σημεῖον τοσοῦτον σημαντικὸν, ὥστε ἡ θρησκεία, τῆς ὁποίας τὰ συμβάντα ταῦτα συγχροτοῦσι τοσοῦτον ἔξοχον μέρος, πρέπει βεβαίως νὰ ἦναι ἡ ἀληθὴς θρησκεία. Εἴδετε βεβαίως νομίσματα καὶ στήλας καὶ μνημεῖα, καὶ παρετηρήσατε ἑορτὰς, ἅτινα ἦσαν ἀναμφίβολοι ἀποδείξεις τῶν ὑπ' αὐτῶν ὑπομνημονευομένων γεγονότων. Τῆς αὐτῆς ἐν γένει φύσεως εἶναι καὶ ἡ Κυριακή. Αὕτη εἶναι δημοσία τήρησις γεγονότων, τῶν ὁποίων ἡ ἀλήθεια εὐκόλως ἠδύνατο νὰ ἐξακριβωθῇ, ἀρχίσασα ἐκ τῆς περιόδου καθ' ἣν ταῦτα ἐγένοντο, καὶ ὡς τοιαύτη παραδοθεῖσα ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεὰν ἕως τῆς παρούσης ὥρας. Οὐδὲν ἠθέλομεν γνωρίσει περὶ Κυριακῆς, ἐὰν δὲν συνέβαινον τὰ ὑπὸ ταύτης τῆς ἡμέρας μνημονευόμενα συμβάντα. Ὅταν ὁμιλῶμεν περὶ τῆς Κυριακῆς, ἀνατρέχομεν πάραυτα εἰς τὰ αἴτια τῆς συστάσεως αὐτῆς· ὅταν τὰ τέκνα ἡμῶν βλέπωσι τὴν τήρησιν τῆς ἡμέρας ταύτης, καὶ ἐρωτῶσι διὰ τί μία τῶν ἑπτὰ ἡμερῶν ἀποχωρίζεται ἀπὸ τῶν κοσμικῶν εἰς

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

θρησκευτικὰς ἐργασίας, ἐρχόμεθα διὰ μιᾶς εἰς ἀνακάλυψιν τῶν συμβάντων, εἰς μνημόσυνον τῶν ὁποίων ἐχωρίσθη ἡ ἡμέρα αὕτη· καὶ ὅταν τὰ τέκνα αὐτῶν καὶ τὰ τέκνα τῶν τέκνων των, βλέπωσιν ἑαυτοὺς ὅτι κατέχουσι τὴν τήρησιν ταύτην, θέλουσι κατέχει ὡσαύτως καὶ τὰ συμβάντα, τὰ ὁποῖα ἡ τήρησις αὕτη μνημονεύει, καὶ ταῦτα ἔχουσιν ἤδη ἐπιτομὴν τῶν ἀποδείξεων τῶν ὑπὲρ τῆς ἀληθοῦς θρησκείας.

Ὅπου λοιπὸν ὑπάρχει ἡ Κυριακὴ καὶ τηρεῖται ὡς πρέπει, ἐκεῖ ὑπάρχει καὶ ἡ ἐπίγνωσις τοῦ ἑνὸς Θεοῦ καὶ τοῦ ἑνὸς Μεσίτου. Ἐκ ταύτης τῆς συστάσεως κατὰ μέγα μέρος ὑπῆρξε καὶ συντηρεῖται εἰσέτι εἰς τὸν κόσμον ἡ γνῶσις τῆς ἀληθοῦς θρησκείας. Ἐὰν εὕρῃς τόπον τινὰ τοσοῦτον διεφθαρμένον, ὥστε ν' ἀγνοῇ τὴν Κυριακὴν, ἐκεῖ, ἔσο βέβαιος, δὲν ὑπάρχει ἐπίγνωσις τοῦ ἀληθοῦς Θεοῦ. Ἡ Γαλλία κατὰ τὸν αἰῶνα τῆς μεγάλης αὐτῆς ἠθικῆς τε καὶ πολιτικῆς μεταβολῆς κατήργησε τὴν Κυριακὴν καὶ μετ' αὐτῆς κατήργησε τὴν θρησκείαν της, καὶ διεκήρυξεν ὅτι δὲν ὑπάρχει Θεὸς, εἰμὴ τὸ λογικὸν, καὶ οὐδὲν ἄλλο

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

μένει ἐκτὸς τοῦ τάφου. Τὰ αὐτὰ παρεπόμενα θέλουσι παρακολουθεῖ τὰ αὐτὰ προηγούμενα, ὅπου γείνῃ τὸ αὐτὸ τοῦτο πείραμα. Τὸ τὴν Κυριακὴν ἀρνούμενον ἔθνος εἶναι ἀναγκαίως ἔθνος ἀπίστων καὶ ἀθέων. Κύτταξε ὅπου θέλεις, μεταξὺ ἀτόμων, οἰκογενειῶν καὶ κοινοτήτων, καὶ ἐὰν ἡ Κυριακὴ περιφρονῆται, ἐκεῖ θέλεις εὑρεῖ βαθμικὴν καὶ βεβαίαν ἔκπτωσιν ἀπὸ τῆς ἀληθοῦς θρησκείας εἰς τὴν ἀπιστίαν καὶ εἰδωλολατρείαν. Ἡ τήρησις λοιπὸν τῆς Κυριακῆς εἶναι τοσοῦτον ἀναγκαία, ὅσον καὶ ἡ διαφύλαξις τῆς ἀληθοῦς θρησκείας μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων.

Πρὸς τὸν λογισμὸν τοῦτον δύναμαι νὰ προσθέσω *ὅτι ἡ Κυριακὴ εἶναι τὸ μέγα μέσον ἁγιότητος καὶ αἰωνίου ζωῆς.* Ὁ ἄνθρωπος εἶναι φύσει νεκρὸς ἐν ἁμαρτίᾳ, καὶ ὑπὸ τὴν κατάραν τοῦ δικαίου νόμου τοῦ Θεοῦ· καὶ τοιοῦτος πρέπει νὰ διαμένῃ, ἐὰν δὲν μετασχηματισθῇ ὑπὸ τοῦ πνεύματος τοῦ Θεοῦ καθ' ὅλον τὸν ἠθικὸν χαρακτῆρα τῆς ψυχῆς του, καὶ δικαιωθῇ δωρεὰν ἐκ τῆς χάριτος αὐτοῦ διὰ τῆς λυτρώσεως τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. Τὸ μέγα δὲ μέσον τοῦ ἠθικοῦ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τούτου μετασχηματισμοῦ εὑρίσκεται εἰς τὰς διατάξεις τῆς ἁγίας ταύτης ἡμέρας. Οὐχὶ δὲ μόνον τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθοῦς θρησκείας διαιωνίζει ἐπὶ τῆς γῆς ἡ ἡμέρα αὕτη, ἀλλὰ καὶ τὴν ὕπαρξιν τῆς ζωτικῆς θρησκείας ἐξασφαλίζει ἐν ταῖς καρδίαις τῶν ἀνθρώπων. Τὰ διάφορα μέσα τῆς χάριτος τὰ τοσοῦτον πλουσίως εὐλογηθέντα ὑπὸ τοῦ Θεοῦ φέρονται ἅπαντα εἰς ἐνέργειαν, ἐκ τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἐπιταγῆς, κατὰ ταύτην τὴν ἁγίαν ἡμέραν. Ἂν δὲν ὑπῆρχεν ἡ Κυριακὴ, δὲν ἤθελον οὐδὲ συλλογίζεσθαι αὐτὰ οἱ ἄνθρωποι κατὰ τὰς ἄλλας ἡμέρας· ἂν δὲν ὑπῆρχεν ἡ Κυριακὴ, ταταχέως ἤθελον ἐξαλειφθῆ ἐκ τῆς μνήμης τῶν ἀνθρώπων καὶ ἐκ τῶν μνημείων τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων. Φωτίζεται ἡ ψυχὴ, συναισθάνεται τὴν ἁμαρτίαν, ταπεινοῦται, ἀνακαινίζεται, ἐνισχύεται, παρηγορεῖται, βοηθεῖται κατὰ τοὺς ἀγῶνας πρὸς τὸν ἀντιπάλαίοντα τοῦτον κόσμον; προχωρεῖ εἰς τὴν πνευματικήν της ὁδοιπορίαν; ἁγιάζεται; ἑτοιμάζεται νὰ θριαμβεύσῃ κατὰ τοῦ θανάτου καὶ τοῦ τάφου; γίνεται κατάλληλος πρὸς τὸν οὐρανόν; ἐνδύεται ὡς ἄγγελος

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

φωτὸς, καὶ παρίσταται ἐνώπιον τοῦ θρόνου τοῦ Θεοῦ ἄνευ σπίλου ἢ ῥυτίδος ἢ ἄλλου τινὸς τοιούτου; ὅλον τὸ φῶς τοῦτο καὶ τὴν καθαρότητα καὶ παραμυθίαν καὶ τιμὴν καὶ δόξαν ὀφείλει, ὡς εἰς μέσον, εἰς τὴν Κυριακήν. Εἶναι οὗτος ὁ εὐτυχὴς κλῆρος τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ; Εἶναι τοιαῦτα τὰ κτήματα τὰ ἀνήκοντα εἰς τὰ ἔθνη τῶν σεσωσμένων, συγκείμενα ἐκ τοσούτου πλήθους, τὸ ὁποῖον οὐδεὶς ἄνθρωπος δύναται ν' ἀριθμήσῃ, ἐκ πάσης φυλῆς καὶ γλώσσης καὶ λαοῦ; μετὰ μιᾶς φωνῆς πρέπει ν' ἀποδῶσωσι τὴν ἀνεκτίμητον ταύτην κληρονομίαν εἰς τῆς Κυριακῆς τὴν ἐπιῤῥοήν. Ἐξάλειψον τὴν Κυριακὴν, καὶ πάραυτα ἐξαλείφεις τὴν ἐσχάτην ἐλπίδος ἀκτῖνα ἐκ τῆς τεταραγμένης καὶ ἀπηλπισμένης καρδίας. Ἐξάλειψον τὴν Κυριακὴν, καὶ τὰ σωτηριώδη τῆς ἱερᾶς Βίβλου διδάγματα δὲν θέλουσι πλέον ὁδηγεῖ τοὺς ἀσεβεῖς εἰς μετάνοιαν καὶ σωτηρίαν. Ἡ ἀργυρᾶ τοῦ Εὐαγγελίου σάλπιγξ δὲν θέλει πλέον διασαλπίζει πρὸς τοὺς αἰχμαλώτους ἐλευθερίαν, καὶ πρὸς τοὺς δεσμώτας τὴν ἄνοιξιν τῶν πυλῶν τοῦ θανατηροῦ δεσμωτηρίου. Ἡ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

φωνὴ τῆς δεήσεώς δὲν θέλει ἀναβαίνει πλέον ἀπὸ τοῦ ἀπολωλότος τούτου κόσμου, διὰ νὰ σύρῃ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ τὴν εὐλογίαν τὴν τοσούτῳ πλουσίως μεταδιδομένην παρὰ τοῦ ἀκούοντος τὴν προσευχήν. Τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας καὶ χάριτος δὲν θέλει πλέον κατοικεῖ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, διὰ νὰ διασκεδάζῃ τὸ σκότος αὐτῶν καὶ νὰ μεταδίδῃ τὴν ἐπιῤῥοὴν ἐκείνην, ἥτις καθιστᾷ τὴν ἔρημον ὡς Ἐδὲμ καὶ τὴν ἄβατον γῆν ὡς τὸν κῆπον τοῦ Κυρίου. Οἱ ναοὶ τοῦ Ὑψίστου δὲν θέλουσι πλέον προσελκύει τὸν βαρέως πεφωτισμένον ἁμαρτωλὸν εἰς τὸν θρόνον τοῦ ἐλέους· αἱ ἱεραὶ εὐχαριστίαι τῆς ἐπὶ γῆς ἐκκλησίας δὲν θέλουσι πλέον ἀναβαίνει, μεμιγμέναι μὲ τὴν γλυκυτέραν καὶ καθαρωτέραν ἁρμονίαν τῆς ἐν οὐρανῷ ἐκκλησίας, ὡς εὐώδης ὀσμὴ ἔμπροσθεν τοῦ Θεοῦ τῶν πνευμάτων πάσης σαρκός. Αἱ ἱεραὶ διατάξεις δὲν θέλουσι πλέον ζωοποιεῖ· ἡ ψυχὴ δὲν θέλει πλέον παρηγορεῖσθαι, οὐδὲ ἡ χάρις θριαμβεύει, οὐδὲ οἱ ἀναρίθμητοι τῆς ἁμαρτίας καὶ ἀπωλείας κληρονόμοι χειραγωγεῖσθαι εἰς τὴν ὁδὸν τὴν φέρουσαν εἰς τὴν δεξιὰν τοῦ Θεοῦ.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ὄχι· ἐξάλειψον τὴν Κυριακὴν καὶ σκότος θέλει κατακαλύψει τὴν γῆν, πυκνὸν δὲ σκότος τὸν λαόν. Ἡ ἁμαρτία θέλει βασιλεύει, καὶ ὁ Σατανᾶς θέλει περιπατεῖ διὰ τῆς γῆς μεθ' ὅλης τῆς μανίας τῆς πρὸ πολλοῦ αὐτοῦ ποθητῆς ἁρπαγῆς. Θάνατος δὲ καὶ κόλασις θέλουσι παρακολουθεῖ τὰ ἴχνη αὐτοῦ. Ἐξάλειψον τὴν Κυριακὴν, καὶ ὡς ἓν ἄπειρον πλῆθος ἀποδημητῶν, οἱ κάτοικοι τοῦ κόσμου τούτου ἤθελον ἡσύχως ὁδεύει πρὸς τὸν κόλπον ἀνιάτου ἀπωλείας.

Ὡς ἄνθρωπος ἁπλῶς τοῦ κόσμου σέβομαι τὴν Κυριακήν. Οὐδέποτε ἤθελον ἐγὼ δεχθῆ νὰ ἐνεργήσω τὴν καταστροφὴν τῆς φιλανθρώπου ταύτης συστάσεως, καὶ ἂν μοὶ ἐδίδετο πᾶν ὅ,τι ἠδύνατο ἡ γῆ νὰ δώσῃ. Καὶ τῳόντι πολὺ ὀλίγον ἤθελεν ἔχει ὁ κόσμος οὗτος νὰ δώσῃ, ὅταν πᾶν ὅ,τι εἶναι φωτεινὸν καὶ καθαρὸν, ὑψηλὸν καὶ γενναῖον, γαλήνιον καὶ ἅγιον, ἐξορισθῶσιν ἐκ τῶν ἀνθρώπων, καθὼς ἀναγκαίως ἔμελλε νὰ συμβῇ, ἐὰν ἐξηφανίζετο ἡ ἱερὰ αὕτη ἡμέρα.

Δὲν ἀξίζει ἡ ζωὴ εἰς τὸν ἄνθρωπον ὅστις ἐπέζησεν εἰς τὴν ἀπόσβεσιν τῆς Κυ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ριακῆς. Ἀλλὰ διατί νὰ λαλῶ ὡς κάτοικος ἁπλῶς τοῦ κόσμου τούτου; καὶ αὐτὴ ἡ ἀθάνατος ὕπαρξις ἤθελεν εἶσθαι κατάρα, ἐὰν ἐξετείνετο πέραν τῶν εὐλογιῶν τῆς Κυριακῆς. Ὄχι! ἐγὼ δὲν ἤθελον ποτὲ νὰ γείνω αὐτόπτης τῆς ἀποσβέσεως αὐτῆς· δὲν ἤθελον ποτὲ ν' παρασταθῶ καὶ ν' ἀκούσω τοὺς στεναγμοὺς τοῦ θανάτου τῆς ἡμέρας ταύτης τοῦ ἐλέους διὰ πᾶν ὅ,τι ὁ κόσμος ὅλος ἠδύνατο νὰ δώσῃ. Ἤθελον δὲ προτιμήσει μᾶλλον νὰ παραχωρήσω τὴν ἀθανασίαν μου παρὰ ν' ἀκούσω τὸν κώδωνα σημαίνοντα τὴν ἀποδημίαν τῆς μεγάλης ταύτης ἡμέρας.

Ὑπάρχει δὲ καὶ ἕτερος στοχασμὸς, τὸν ὁποῖον εἶχον σκοπὸν νὰ ὑποβάλω, ὁ ἑξῆς· *τὸ ἀξιόλογον τῆς Κυριακῆς ὑπὸ πολιτικὴν θεωρούμενον ἔποψιν δὲν καθιστᾷ αὐτὴν ἀνακτιῤῥήτως ἀξίαν τῆς προστασίας τοῦ δημοσίου νόμου;* οἱ νόμοι ὅλων τῶν χριστιανικῶν πολιτειῶν ἀπέδωκαν μᾶλλον ἢ ἧττον ἰσχὺν καὶ προστασίαν εἰς τὴν Κοριακήν. Ἄνδρες σοφοὶ, τίμιοι, καὶ ἐνάρετοι πάντοτε συνησθάνθησαν, ὅτι ἓν ἐκ τῶν πρωτίστων

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἀντικειμένων τῶν ἀξίων τῆς σπουδῆς αὐτῶν ἔπρεπε νὰ ἦναι ἡ διαιώνισις τῶν εὐλογιῶν τῆς ἱερᾶς ταύτης ἡμέρας. Καὶ τὸ ἀξιόλογον τῆς Κυριακῆς δὲν ἀγορεύει τάχα ἐντονώτατα ὑπὲρ τῆς πατρικῆς ταύτης μεσολαβήσεως; Εἶναι ἡ Κυριακὴ τὸ μέγα μέσον τοῦ διαιωνίζειν ἐπὶ τῆς γῆς τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθοῦς θρησκείας; Εἶναι αὕτη τὸ μέγα μέσον διανοητικῆς προόδου; κεῖται ἐν τῷ θεμελίῳ πάσης ὑγιοῦς ἠθικῆς; εἶναι κοσμικῆς εὐημερίας οὐχὶ ὀλιγώτερον παρὰ ἁγιωσύνης καὶ αἰωνίου ζωῆς ἀξιολογον μέσον; δὲν ὑπάρχει λοιπὸν ἄλλο σύστημα πέριξ τοῦ ὁποίου πρέπει νὰ ἐγερθῇ ἀδιαβατώτερος φραγμὸς σωτηριωδῶν περιορισμῶν. Ἡ Κυριακὴ εἶναι ἡ εὐγενεστάτη καὶ στερεωτάτη στήλη καλῶς διακεκοσμημένης πολιτείας· αὕτη εἶναι ὁ ἀκρογωνιαῖος λίθος τοῦ εὐγενοῦς ἐκείνου οἰκοδομήματος τῶν ἠθῶν, τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς κοινῆς εὐημερίας, τὸ ὁποῖον εἶναι καύχημα καὶ ἀγαλλίασις πάσης εὐτυχούσης κοινωνίας. Ἐὰν οἱ πολιτικοὶ ἡμῶν θεσμοὶ ἦναι ἀδύνατον νὰ συντηρηθῶσι, πλὴν ἂν οἱ νόμοι καὶ τὰ ἔθιμα τῆς πατρίδος ἡμῶν ἔχωσι

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

βάσιν ὑγιᾶ ἠθικὴν, ἐὰν ἡ ἠθικὴ δὲν δύναται νὰ διατηρηθῇ ἄνευ δραστικῆς ἐντυπώσεως θρησκευτικῆς ἀρχῆς, καὶ ἐὰν μηδέτερον τούτων δύναται νὰ διαρκέσῃ ἐπὶ πολὺ, ὅπου ἡ Κυριακὴ δὲν ἐνεργεῖ τὴν οὐράνιόν της ἐπιῤῥοὴν, δὲν εἶναι τότε ὀρθοτάτη πολιτικὴ τοῦ Κράτους τὸ ἐνισχύειν τὴν τήρησιν τῆς ἡμέρας ταύτης; εἶναι ἀδύνατον ἀνθρώπινοι νόμοι νὰ ὑποχρεώσωσί τινα νὰ ἦναι εὐλαβής· καὶ οὐδὲν ἄλλο ἤθελεν εἶσθαι ἀτοπώτερον παρὰ τὸ νὰ ἐπιχειρήσῃ τις τοῦτο.

Ὑποκριτὰς μὲν δύνασαι διὰ δωροδοκίας νὰ πείσῃς αὐτοὺς νὰ γείνωσιν· ἀλλ' οὐδέποτε δύνασαι νὰ τοὺς ἀναγκάσῃς νὰ γείνωσιν ἐγκαρδίως καὶ ὑπηρέται τοῦ Θεοῦ. Δὲν εἶναι ὅμως οὐδόλως ἀδύνατον νὰ καταπαύσῃς τὰς φανερὰς καὶ ἀτρομήτους βεβηλώσεις τῆς Κυριακῆς. Σὲ ἀκούω δὲ λέγοντα· τοῦτο ἤθελεν εἶσθαι παράβασις τῶν δικαιωμάτων τῆς συνειδήσεως καὶ τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας. Ἀλλὰ τὰ δικαιώματα τῆς συνειδήσεως καὶ προσωπικῆς ἐλευθερίας ὑφίστανται τάχα εἰς τὸ νὰ συγχωρῆται πᾶς τις νὰ πράττῃ ὅ,τι θέλει, εἴτε ὀρθὸν καθ' ἑαυτὸ καὶ συμφέρον εἰς

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τὰ μέγιστα τὴν πολιτείαν, εἴτε μή; Κατὰ τὸν αὐτὸν τότε λόγον ἠδύνασο νὰ εἴπῃς, ὅτι εἶναι παράβασις τῶν δικαιωμάτων τῆς συνειδήσεως καὶ προσωπικῆς ἐλευθερίας τὸ ἀπαγορεύειν διὰ νόμου τὸν δόλον καὶ τὴν κιβδηλείαν. Ἐὰν ἀπαντήσῃς ὅτι τοιαῦτα ἀδικήματα εἶναι τοῦ θείου νόμου παράβασις καὶ ἀντιμάχονται πρὸς τὰ μέγιστα συμφέροντα τῆς κοινωνίας, σοὶ λέγω τότε, ὅτι τοιαύτη εἶναι καὶ ἡ τῆς Κυριακῆς παράβασις. Ἔτι δὲ περισσότερον ἀμφιβάλλω, ἂν τῆς Κυριακῆς ἡ παράβασις δὲν εἶναι ἀπείρως βλαβερωτέρα εἰς τὴν κοινωνίαν παρ' οἱανδήποτε πρᾶξιν δόλου δύνασαι ν' ἀναφέρῃς. Ὁ λόγος, διὰ τὸν ὁποῖον ἡ Κυριακὴ ἀπαιτεῖ τὴν προστασίαν τῶν ἀνθρωπίνων νόμων, εἶναι ἁπλῶς ὁ λόγος, διὰ τὸν ὁποῖον καὶ πᾶν ἄλλο σύστημα ἀπαιτεῖ τὴν προστασίαν ἐκείνου· δηλαδὴ εἶναι διάταξις τοῦ Θεοῦ καὶ ἀπαραιτήτως ἀναγκαία πρὸς τὸ εὖ εἶναι τῆς πολιτείας. « Δὲν ὑπάρχει, λέγει συνετός τις συγγραφεὺς ἀνώνυμος, οὐδεμία ἀλήθεια εἰς τὴν πολιτικὴν οἰκονομίαν, ἥτις δύναται εὐδραιότερον νὰ ἐντυπωθῇ εἰς τὴν διάνοιαν παντὸς εἰλικρινοῦς ἀνθρώπου, παρὰ ταύτην

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ὅτι ἡ ἀκριβὴς καὶ καθολικὴ τήρησις τῆς Κυριακῆς εἶναι κατὰ μέγιστον βαθμὸν συντελεστικὴ πρὸς τὴν κοινὴν εὐημερίαν. Περὶ οὐδενὸς ἄλλου πράγματος δὲν ὁμιλεῖ πεῖρα ἐναργέστερα καὶ ἀποφαντικώτερα. »

Μίαν μόνην ἐρώτησιν ἔχω νὰ προσθέσω, Τὸ ἀξιόλογον τῆς Κυριακῆς δὲν ἐπιβάλλει εἰς τὴν καρδίαν παντὸς φιλοπάτριδος τὴν ὑποχρέωσιν τοῦ νὰ ὑποστηρίζῃ τὴν ἱερότητα αὐτῆς καὶ διὰ τοῦ παραδείγματος καὶ διὰ τῆς ἐπιῤῥοῆς του; τὴν ἀπαίτησιν ταύτην δὲν δύναμαι νὰ συστήσω ἐντονώτερον τοῦ δέοντος. Καὶ ἂν δὲν ὑπῆρχον ἄλλοι λόγοι παρὰ τοὺς τοῦ ἰδίου συμφέροντος, δὲν ἤθελον παύσει ποτὲ τοῦ νὰ συσταίνω ἑπομένως τὴν ἱερὰν τήρησιν τῆς ἡμέρας ταύτης. Οὐδεὶς ἄνθρωπος, οὐδεμία κοινότης ἔχασέ ποτέ τι ἐκ τῆς τηρήσεως αὐτῆς.

Ὁ Θεὸς θέλει εὐλογεῖ τὴν Κυριακὴν πρὸς τοὺς φυλάττοντας αὐτήν· θέλει δὲ καταρᾶσθαι ὅλον τὸν ἐπίλοιπον χρόνον πρὸς τοὺς βεβηλοῦντας αὐτήν. Ἡ βεβήλωσις τῆς ἡμέρας ταύτης εἶναι ἁρπαγὴ τῆς ἰδιοκτησίας τοῦ Θεοῦ τοσοῦτον τολμηρὰ καὶ ἀνοσία, ὥστε

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἀδύνατον νὰ μὴ παρακολουθῆται ὑπὸ τῆς κατάρας τοῦ μεγάλου ἰδιοκτήτου τοῦ χρόνου καὶ τοῦ Πλάστου τῶν ἀνθρώπων. Ὑπάρχουσιν ὅμως πάμπολλοι οἵτινες δὲν νομίζουσι βεβήλωσιν τῆς ἁγίας ταύτης ἡμέρας τὸ νὰ μετατρέπωσιν αὐτὴν εἰς ἡμέραν κοινωνικῶν τέρψεων. Ἄλλοι δὲ δὲν ταράττονται οὐδόλως ὑπὸ τοῦ συνειδότος, ὁδοιποροῦντες ἐνίοτε διὰ κοσμικὰς ὑποθέσεις ἢ διὰ διασκέδασιν τὰς ἱερὰς ταύτας ὥρας. Πόσοι κῆποι καὶ ποτάμοι γέμουσιν ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν καὶ παιδίων ἀφιερούντων τὴν ἡμέραν ταύτην εἰς ἡδονὰς καὶ διασκεδάσεις! Ἀλλὰ τίς ἔδωκεν ἐξουσίαν εἰς τοὺς ἀνθρώπους νὰ καταπατῶσι θείαν διάταξιν χάριν τῆς ἑαυτῶν εὐκολίας ἢ ἡδονῆς; τίς ἠλάττωσε τὰς ὑποχρεώσεις τῆς αἰωνίου καὶ ἀμετατρέπτου δικαιοσύνης διὰ τὴν εὐχαρίστησιν ἀνθρώπων λατρευόντων τὸν Μαμμωνᾶν μᾶλλον ἢ τὸν Θεόν; ἐπεθύμουν νὰ ἴδω ἁπάσας ὁμοῦ συνηθροισμένας τὰς ἀπολογίας ὑπὲρ τῆς παραβάσεως τῆς Κυριακῆς, καὶ ἰσχυροποιουμένας μεθ' ὅλης τῆς ἀνθρωπίνης ἱκανότητος, καὶ ἐγγυῶμαι διὰ μιᾶς μόνης φράσεως ν' ἀναιρέσω αὐτὰς ἁπάσας.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Καὶ ἀπὸ τοῦδε προλαμβάνω νὰ ἐκφωνήσω τὴν φράσιν ταύτην, ἐκφωνηθεῖσαν ἀληθῶς ποτε μετὰ ἀξιομνημονεύτου σεμνότητος· *Μνήσθητι τὴν ἡμέραν τῶν Σαββάτων τοῦ ἁγιάζειν αὐτήν.*

Ἂς μὲ συγχωρηθῇ δὲ νὰ προσκαλέσω μετ' ἐγκαρδίου ἀγάπης τὸν ἀναγνώστην εἰς διηνεκῆ ἀπάρνησιν ὅλων τῶν τοιούτων παραβάσεων τῆς ἱερᾶς ταύτης ἡμέρας. Ἐὰν ἐπιθυμῇς νὰ μὴ συντελέσῃς εἰς τὸ νὰ ἐπέλθωσιν ἐπὶ τῆς πατρίδος ἡμῶν αἱ ἐρημώσεις παλαιοτέρων καὶ μᾶλλον ἐξηχρειωμένων πολιτειῶν, πρόσεχε μὴ μιμηθῇς τὴν ὑπ' αὐτῶν τολμηθεῖσαν βεβήλωσιν τῆς Κυριακῆς. Ἂν δὲν ἦσαι ξένος πρὸς τὴν ζέσιν καὶ τὸν ἐνθουσιασμὸν, τὰ ὁποῖα ἀνακινοῦσι τοσοῦτον δικαίως τὰς καρδίας τῶν Ἀμερικανῶν, ἂν φρονῇς τὴν ἐλευθερίαν, τοὺς νόμους, καὶ τοὺς πολιτικοὺς θεσμοὺς τῆς εὐτυχοῦς ταύτης γῆς ἄξια διατηρήσεως, φύλαττε, σὲ παρακαλῶ, μὲ ἄγρυπνον ὄμμα καὶ ἄμεμπτον παράδειγμα ταύτην πρώτων ὅλων τῶν ἠθικῶν αὐτῆς διατάξεων. Ἡ πρώτη φροντὶς καὶ σοῦ καὶ πάντων τῶν περὶ σὲ, ὅταν ἀρχίζῃ ἡ ἡμέρα

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

αὕτη, ἂς εἶναι ἡ διακοπὴ πάσης κοσμικῆς ἐργασίας. « Ἓξ ἡμέρας ἐργάζου, καὶ κάμνε πάντα τὰ ἔργα σου· Ἡ ἡμέρα ὅμως ἡ ἑβδόμη (εἶναι) σάββατον Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου· μὴ κάμνῃς (ἐν ταύτῃ) μηδὲν ἔργον, (μήτε) σὺ, μήτε ὁ υἱός σου, μήτε ἡ θυγάτηρ σου, (μήτε) ὁ δοῦλός σου, μήτε ἡ δούλη σου, μήτε τὸ κτῆνός σου, μήτε ὁ ξένος σου, ὁ ἐντὸς τῶν πυλῶν σου.» (Ἔξ. κ'. 9, 10.) Αὕτη εἶναι ἡ θεία ἐντολὴ, ἐντολὴ κατέχουσα ἐν δέκατον τοῦ ἠθικοῦ νόμου, γραφθεῖσα ὑπ' αὐτοῦ τοῦ δακτύλου τοῦ Θεοῦ ἐπὶ πλακῶν λιθίνων, καὶ διὰ τῆς παντοδυνάμου αὐτοῦ φωνῆς διακηρυχθεῖσα ἀπὸ τοῦ Σινᾶ, διὰ νὰ ἐκχύσῃ τὰς ὑποχρεώσεις αὐτῆς ἐπὶ πάντα τὰ ὦτα διὰ παντὸς αἰῶνος. Προσέχετε πρὸς τούτοις μὴ καταστήσητε τὴν ἡμέραν αὐτοῦ ἡμέραν ἡδονῆς καὶ διασκεδάσεως. Ὁ κοινὸς νοῦς παντὸς ἀνθρώπου πρέπει νὰ τὸν διδάσκῃ ὅτι ἡ Κυριακὴ ἐτάχθη πρὸς ὑψηλότερον σκοπόν. Δὲν ὑπάρχει δὲ βεβήλωσις τῆς ἡμέρας ταύτης ἀπατηλοτέρα, ἴσως δὲ ὀλεθριωτέρα, παρὰ ταύτην, καί τοι ἐπιτυχοῦσα πολλοὺς προστάτας ἐξ ἀνθρώπων χριστιανῶν ὀνομαζομένων

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Τὸ νὰ θεωρῇ τις τὴν ἡμέραν ταύτην ὡς εὐάρεστον ἄνεσιν αὐστηρῶν κόπων, καὶ ὡς σώφρονα ἀπόλαυσιν τῶν ὅσα τείνουσιν εἰς ἀναψυχὴν τοῦ κόπου καὶ ἀνανέωσιν τῶν σωματικῶν δυνάμεων τῶν καταβεβλημένων ἐκ τῶν σπουδαίων τῆς ἑβδομάδος ἐργασιῶν, αὗται εἶναι ἐκεῖναι αἱ ἐλευθερίαι πρὸς τὴν κατάχρησιν τῆς Κυριακῆς, αἵτινες, καί τοι ἀρχίσασαι μετὰ συνειδότος τρέμοντος, καὶ ἀπολαμβανόμεναι μετὰ πλειοτέρου ἢ ὀλιγωτέρου βαθμηδὸν φόβου, οὐδέποτε λείπουσιν ἐπὶ τέλους νὰ ἐξώσωσιν ὅλην τὴν ἱερότητα τῶν καθηκόντων αὐτῆς, καὶ νὰ ἐμποδίσωσι τὸ πολυτίμητον τῶν εὐλογιῶν της. *Αὕτη εἶναι τῆς ἀσεβείας ἐκείνη ἡ ζύμη, ἥτις ὅσῳ περισσότερον ἐνεργεῖ καὶ διαδίδεται, τόσῳ περισσότερον διαφθείρει καὶ ἐξαχρειοῖ τὸ ὅλον φύραμα τῆς πολιτικῆς κοινωνίας· αὕτη εἶναι ἡ σταγὼν τοῦ δηλητηρίου, ἥτις μολύνει καὶ αὐτὰς τὰς πηγὰς τῆς χάριτος καὶ τοῦ ἐλέους, εἰς τὰς ὁποίας ὁ κόσμος οὗτος ὀφείλει τοσοῦτον μέρος τῆς ἑαυτοῦ καθαρότητος καὶ εὐδαιμονίας.*

Ὑπὲρ τῆς ἱερᾶς λοιπὸν ταύτης ἡμέρας,

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

καὶ ἐν ὀνόματι τοῦ Παντοκράτορος Θεοῦ, ἀπαιτῶ τὸ παράδειγμα καὶ τὴν ἐπιρροὴν ὑμῶν, διὰ νὰ λυτρώσωμεν τὴν ἡμέραν ταύτην ἀπὸ τῶν εἰσβολῶν τῆς βεβηλώσεως, ἥτις ἐξάπαντος θέλει ἐπιφέρει ἀποτελέσματα ὀλέθρια. Πρὸς ὑμᾶς, οἵτινες εἶσθε ἄρχοντες καὶ ἐνδεδυμένοι πολιτικὴν ἐξουσίαν, συγχωρήσατέ μοι μετὰ σεβασμοῦ νὰ εἴπω, ὅτι τοῦ Θεοῦ διαταγὴ καὶ ἡ φωνὴ ἐλευθέρου λαοῦ ἀνύψωσαν ὑμᾶς εἰς θέσεις μεγαλείου καὶ δυνάμεως, διὰ νὰ ἦσθε φύλακες τῆς δημοσίου ἀρετῆς. Πρὸς ὑμᾶς οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν ἀπευθύνονται περιμένοντες νὰ διαφυλάξητε τὴν ἱερότητα καὶ νὰ διαδώσητε τὰς εὐλογίας τῆς Κυριακῆς. Ἡ φωνὴ τοῦ βασιλέως τῶν βασιλέων πρὸς ὑμᾶς εἶναι αὕτη· *ἐνθυμεῖσθε τὴν ἡμέραν τῶν Σαββάτων.* Ὡς πολῖται καὶ ὡς ἄρχοντες, μηδέποτε λησμονῆτε τὴν σύστατιν καὶ τὸν σκοπὸν αὐτῆς. Ἐὰν, ὡς οἱ πολιτικοὶ ἡμῶν πατέρες, ἠθέλετε καὶ σεῖς νὰ ἴδητε τὰ τέκνα σας νὰ σηκόνωνται καὶ νὰ μακαρίζωσιν ὑμᾶς, ἐὰν ἠθέλετε νὰ ἐγχαράξητε τὰ ὀνόματα ὑμῶν εἰς τὴν μνήμην λαοῦ ὑψωμένου, καὶ νὰ διαδώ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

σητε αὐτὰ μετὰ πολλῶν εὐχαριστιῶν εἰς μακροὺς αἰῶνας, δείχθητε, παρακαλῶ, ἀξιομίμητοι καὶ ἀτρόμητοι φύλακες τοῦ χριστιανικοῦ Σαββάτου. Πρὸς ὑμᾶς, οἵτινες εἶσθε *γονεῖς*, συγχωρήσατέ μοι νὰ εἴπω· καὶ εἰς ὑμᾶς προσέτι ἐπιβάλλεται τὸ ἱερὸν καθῆκον τοῦ νὰ διαιωνίσητε καὶ νὰ ἐκτείνητε τὴν θείαν ἐπιῤῥοὴν τῆς ἁγίας ταύτης ἡμέρας. Διδάσκετε τὰ ὑμέτερα τέκνα τὰς ὑποχρεώσεις τῆς Κυριακῆς, καὶ παιδαγωγεῖτε αὐτὰ συμφώνως πρὸς τὰς εὐλόγους αὐτῆς ἀπαιτήσεις ἀπὸ τρυφερᾶς ἔτι ἡλικίας. Οὕτω καὶ ἂν τῆς παρούσης γενεᾶς οἱ ἄνθρωποι ἐξαχρειωθῶσιν, ὑπάρχει ἐντὸς τοῦ κόλπου πάσης οἰκογενείας ἐπανορθωτική τις ἐπιῤῥοὴ, ἥτις δύναται νὰ μορφώσῃ γενεὰν ἄλλων αἰσθημάτων, καὶ προφυλάξῃ τὴν πατρίδα ἀπὸ τῆς αὐξανούσης διαφθορᾶς. Καὶ ἐφ' ὑμᾶς, οἵτινες εἶσθε *διδάσκαλοι*, ἐπίκειται ἡ αὐτὴ ἱερὰ εὐθύνη. Τὰ σχολεῖα ὑμῶν ἂς ἦναι οὐχὶ μόνον μαθήσεως, ἀλλὰ καὶ ἠθικῆς καὶ εὐσεβείας τροφεῖα. Ἀφ' ὑμῶν ἡ κοινότης ἔχει δίκαιον νὰ περιμένῃ τὴν ἐπιῤῥοὴν τοῦ ἠθικοῦ χαλινοῦ, παρα-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

σκευάζουσαν τὴν νεολαίαν χρήσιμα μέλη τῆς πολιτικῆς κοινωνίας. Πρὸς τοὺς διάγοντας δὲ βίον ἰδιωτικὸν, τοὺς ὁποίους ὁ Θεὸς τοῦ οὐρανοῦ ὥρισε νὰ ἔχωσιν ἐπιῤῥοὴν ἐπὶ τοῦ πλησίον των, ἂς εἴπω, μεταχειρίζεσθε τὴν ἐπιῤῥοὴν ὑμῶν ταύτην ὑπὲρ τῆς ἱερᾶς Κυριακῆς. Μία τῶν μεγάλων ἀρχῶν τῆς ὑμετέρας διαγωγῆς, ὅπου καὶ ἂν ἦσθε, καὶ ὅ,τι καὶ ἂν ἦσθε, ἂς ἦναι ἡ ὑποστήριξις τῆς ἱερότητος τῆς ἁγίας ταύτης ἡμέρας. Πρὸς τὴν νεολαίαν δὲ μάλιστα συγχωρήσατέ μοι νὰ εἴπω, ἐπαγρυπνεῖτε, ὥστε μηδεὶς πειρασμὸς νὰ παρασύρῃ ὑμᾶς εἰς βεβήλωσιν τῆς Κυριακῆς. Οὐδεμία ἄλλη ἐξωτερικὴ τήρησις δύναται νὰ ἔχῃ ἰσχυροτέραν ἐπιῤῥοὴν ἐπὶ τοῦ ἠθικοῦ ὑμῶν χαρακτῆρος, παρὰ τὸν ἀκριβῆ σεβασμὸν τῆς ἡμέρας ταύτης τοῦ Κυρίου. Ἀδύνατον νὰ γείνεται ἀκόλαστοι ἐνόσῳ σέβεσθε τὴν Κυριακήν. Ἀδύνατον νὰ καταστα-θῆτε ἄχρηστα τῆς πολιτικῆς κοινωνίας μέλη, ἐνόσῳ σέβεσθε τὴν Κυριακήν. Ἀδύνατον νὰ ἐκπέσητε μακρὰν τῆς ἐλπίδος καὶ τοῦ οὐρανοῦ, ἐνόσῳ ἁγιάζητε ΤΗΝ ΗΜΕΡΑΝ ΤΑΥΤΗΝ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΚΥΡΙΑΚΗ.

ΣΥΓΧΩΡΗΣΟΝ, φίλε, νὰ σὲ ὑπενθυμίσω, μετὰ σεβασμοῦ καὶ ἀγάπης, ἕνα θεῖον νόμον λησμονημένον ὑπὸ πολλῶν, ἴσως δὲ ὑπὸ σοῦ αὐτοῦ, δηλαδή, ΕΝΘΥΜΟΥ ΤΗΝ ΗΜΕΡΑΝ ΤΟΥ ΣΑΒΒΑΤΟΥ Ν' ΑΓΙΑΖΗΣ ΑΥΤΗΝ.

Αὕτη εἶναι ἡ ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ, « τοῦ Θεοῦ, εἰς τὴν χεῖρα τοῦ ὁποίου εἶναι ἡ πνοὴ ἡμῶν, καὶ αὐτοῦ εἶναι ὅλαι αἱ ὁδοὶ ἡμῶν». Ὁ Θεὸς ὁ δοὺς εἰς ἡμᾶς τὸν πάντα καιρὸν καὶ συγχωρῶν εἰς ἡμᾶς ἓξ ἡμέρας ἐκ τῶν ἑπτὰ διὰ τὰς κοσμικὰς ἐργασίας, λέγων, «Ἓξ ἡμέρας θέλεις ἐργάζεσθαι, καὶ εἰς αὐτὰς θέλεις κάμνει ὅλα σου τὰ ἔργα, ἡ ἡμέρα ὅμως ἡ ἑβδόμη εἶναι τὸ σάββατον Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου. » (Ἔξοδ. Κ'. 9, 10.) Αὐτὸς ἀπαιτεῖ τὴν ἡμέραν ταύτην ὡς ἰδικήν του· δύνασαι δὲ σὺ ν' ἀπαρνηθῇς τὴν τοιαύτην δικαίαν ἀπαίτησιν; Αὐτὸς *ἡγίασε* τὴν ἡμέραν ταύτην, τὴν ἐφύλαξε διὰ τὴν ἑαυτοῦ λα-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τρείαν, καὶ παρήγγειλεν ὥστε ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ κόσμου μέχρι τοῦ τέλους αὐτοῦ, οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων νὰ ἐπασχολῶσι τὰς ἱερὰς ὥρας αὐτῆς εἰς ἅγια ἔργα ἰδίας τε καὶ δημοσίου λατρείας.

Εἰπὲ λοιπὸν, δὲν εἶναι δίκαιον νὰ ὑπακούῃς εὐθύμως εἰς ταύτην τὴν οὐράνιον ἐντολήν; Θεώρησον πόσον ἀναγκαῖον καὶ εὔλογον εἶναι τὸ πρόσταγμα! Ἀναγκαῖον ἐὰν καὶ μόνον ἐχορήγει εὐάρεστον ἀνάπαυσιν εἰς τὰ σώματα τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν κτηνῶν. Ἄνευ τοῦ φιλανθρώπου τούτου θεσμοθετήματος, πόσοι δὲν ἤθελον ἐπιτρέπει μήτε εἰς ἑαυτοὺς μήτε εἰς τοὺς ὑπηρέτας των ἁρμοδίους καιροὺς ἀναπαύσεως! Μὴ ὑπαρχούσης εἰς ἓν ἔθνος Κυριακῆς, δὲν ἤθελεν ἐνταυτῷ ὑπάρξει οὐδὲ θρησκεία, καὶ τότε τί ἤθελε γείνει ἡ ἠθικὴ τοῦ ἔθνους; Ὁ Πανοικτίρμων Θεὸς διώρισε τὴν Κυριακὴν διὰ ἴδιόν σου καλόν. Ἀπαιτεῖ δὲ αὐτὴν, ὄχι ὑπὲρ ἑαυτοῦ, ἀλλ' ὑπὲρ σοῦ· διότι αὐτὸς δὲν ἔχει χρείαν οὔτε σοῦ οὐδὲ κανενὸς υἱοῦ ἀνθρώπου. Ζητεῖ τὸ ἰδικόν σου ἀγαθὸν, τὸ ἀγαθόν σου τὸ ἀίδιον· καθότι, ὄχι μόνον ἡγίασε τὴν ἡμέραν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ταύτην, ἀλλὰ καὶ *εὐλόγησεν* αὐτήν· εἶναι ἡμέρα ἰδιαιτέρας χάριτος. Ὁ βασιλεὺς τῶν οὐρανῶν καθήμενος ἐπὶ θρόνου τοῦ ἐλέους, δίδει ἀκρόασιν ἐν τῇ καλλίστῃ ταύτῃ τῶν ἡμερῶν εἰς τοὺς συνερχομένους ὑπηκόους τοῦ κεχαριτωμένου κράτους του. Μυριάδες μακαρίων πνευμάτων ἤδη ἐν τῷ οὐρανῷ θέλουσιν εὐλογεῖ τὸν Θεὸν δι' ὅλης τῆς αἰωνιότητος διὰ τὰς πνευματικὰς εὐλογίας τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὰ ὁποῖας ὄντα ἐπὶ τῆς γῆς ἀπελάμβανον κατὰ τὴν μακαρίαν ταύτην ἡμέραν· καὶ χιλιάδες ἄλλων τώρα βαδίζοντα πρὸς τὴν αἰώνιον δόξαν, εὑρίσκουσιν ὠφέλιμον τὸ νὰ προσεγγίζωσιν εἰς τὸν Θεὸν, καὶ δικαίως νομίζουσιν εἰς τὰς αὐλὰς αὐτοῦ μίαν ἡμέραν καλλιτέραν ἀπὸ χιλιάδας. (Ψαλμ. πδ'. 10.) Ὥστε εἶσαι ἐχθρὸς ἑαυτοῦ ἐὰν βεβηλόνῃς τὴν ἡμέραν ταύτην. Ἐὰν ἀγαπᾷς τὴν ἰδίαν σου ψυχὴν, διατί χάνεις τὴν εὐκαιρίαν τοῦ νὰ ἦσαι εὐδαίμων;

Ἐὰν ἐμελέτας καὶ μόνον τὸ παρόν σου καλὸν ἤθελες τηρεῖ τὴν Κυριακήν. Ὁ Θεὸς τιμᾷ τοὺς τιμῶντας αὐτόν: Πολλοὶ παρετήρησαν ὅτι Κυριακὴν καλῶς ἐξοδευομένην ἀκολουθεῖ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

συνήθως καλότυχος ἑβδομάς· διότι « ἡ εὐλογία τοῦ Κυρίου πλουτίζει », καὶ πῶς δύνασαι νὰ προσδοκᾷς τὴν εὐλογίαν ταύτην ἐὰν ἀπειθῇς εἰς αὐτόν ;

Τὸ ἀκόλουθον εἶναι μαρτυρία τοῦ Σὶρ Ματθαίου Ἄλλου (Sir Matthew Hale), περικλεοῦς Νομοδιδασκάλου Ἀγγλίας, περὶ τῶν καλῶν ἀποτελεσμάτων αὐστηρᾶς τηρήσεως τῆς Κυριακῆς, ἐξ ἀποσπάσματος ἐπιστολῆς πρὸς τοὺς ἐγγόνους του.

« Θέλω σᾶς γνωστοποιήσει μίαν ἀλήθειαν τὴν ὁποίαν τεσσαρακοντούτης πεῖρα καὶ αὐστηρὰ παρατήρησις ἐμαυτοῦ βεβαίως μὲ ἐδίδαξε. Διὰ πεντήκοντα περίπου ἐτῶν ἐστάθην ἀνὴρ ἠσχολημένος εἰς ὑποθέσεις σπουδαίας καὶ ἐμβριθεῖς ὅσον οἱ πλεῖστοι τῶν ἀνθρώπων, καὶ σᾶς βεβαιόνω ὅτι οὐδέποτε οὐδεμίαν ἔλαβον κλίσιν εἰς φανατισμὸν, ἐνθουσιασμὸν ἢ δεισιδαιμονίαν. Καθ' ὅλον τοῦτον τὸν καιρὸν ἐπιμελέστατα παρετήρησα ἐπ' ἐμαυτοῦ καὶ ἐπὶ τῶν ἐπιχειρημάτων μου τὰ ἑφεξῆς τρία πράγματα.

« ά. Ὁσάκις ἐπεχείρησα κοσμικήν τινα ἐργασίαν τὴν Κυριακὴν, μὴ ἀπολύτως καὶ ἀ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

φεύκτως ἀναγκαίαν, ἡ ἐργασία ἐκείνη ποτὲ δὲν εὐωδόθη εἰς ἐμὲ οὐδὲ ἔτυχε καλῆς ἐκβάσεως. Οὔτε ἐάν ποτε ἀπεφάσισα κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν μόνον νὰ προμελετήσω ἢ νὰ σχεδιάσω οἱονδήποτε κοσμικὸν ἔργον, διὰ νὰ τεθῇ εἰς πρᾶξιν ἢ τελεσθῇ μετέπειτα, καί τοι οὔσης δικαίας καὶ ἐντίμου καθ' ἑαυτὴν τῆς τοιαύτης προμελέτης, καὶ ἂν καὶ εἶχα χρηστὰς ἐλπίδας ὁποῖαι ἠδύναντο νὰ προσδοκῶνται, ἀλλ' ὅμως εἰς τὸ ἀποτέλεσμα αὐτοῦ, ἢ τὴν ἔκβασιν, ἀπέτυχε πάντοτε· ὥστε σχεδὸν παροιμιῶδες κατήντησεν εἰς ἐμὲ ν' ἀποκρίνωμαι εἰς τοὺς αἰτοῦντας με κοσμικήν τινα ἐργασίαν κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Κυριακῆς ὅτι, ἐὰν ἐπεθύμουν ν' ἀποτύχωσιν εἰς αὐτὴν, τότε ἐδύναντο νὰ θέλωσι τὴν ἐπιχείρησιν αὐτὴν κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν. Καὶ ἡ παρατήρησίς μου αὕτη ἦτο τόσον ἀλάνθαστος, ὥστε ἐφοβούμην νὰ συλλογισθῶ περὶ κοσμικῶν ὑποθέσεων κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν· διότι ἡ τότε γενομένη ἀπόφασις ἤθελεν εἶσθαι ἀνεπιτυχὴς καὶ ἀτελεσφόρητος.

« 6'. Ὅτι πάντοτε, ὅσον θερμότερον ἐνησχολήθην εἰς τὰ κατάλληλα καθήκοντα τῆς

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Κυριακῆς, τοσοῦτον ἐπιτυχέστεραι καὶ εὐδαιμονέστεραι ἦσαν αἱ ὑποθέσεις μου καὶ αἱ ἐνασχολήσεις μου τὴν ἐπιοῦσαν ἑβδομάδα, ὥστε ἐδυνάμην ἀπὸ τὴν χαλαρὰν ἢ αὐστηρὰν τήρησιν τῆς ἡμέρας ἐκείνης, νὰ προϊδω ἀκριβῶς, καὶ νὰ κάμω ἀληθῆ ὑπολογισμὸν περὶ τῆς κοσμικῆς μου ἐπιτυχίας κατὰ τὴν ἐπομένην ἑβδομάδα.

« γ'. Ἂν καὶ αἵ τε χεῖρές μου καὶ ὁ νοῦς μου ἦσαν γεμάτοι ἀπὸ κοσμικὰς ὑποθέσεις· καὶ πρότερον καὶ ἀφοῦ ἔγεινα δικαστής, ὅσον κανενὸς ἄλλου ἀνθρώπου εἰς Ἀγγλίαν, καὶ ὅμως ποτὲ δὲν ἔλειψε καιρὸς εἰς τὰς ἓξ ἡμέρας μου νὰ ἑτοιμασθῶ διὰ τὰς ὑποθέσεις καὶ ἐργασίας, τὰς ὁποίας εἶχα νὰ τελέσω, χωρὶς νὰ δανεισθῶ λεπτὸν ἀπὸ τῆς θείας Κυριακῆς διὰ νὰ ἑτοιμάζωμαι πρὸς τοῦτο, εἴτε διὰ μελέτης, εἴτε ἄλλως πως. Ἀλλ' ἐξ ἐναντίας ἐάν ποτε ἐδανείσθην καιρὸν ἀπὸ τὴν ἡμέραν ταύτην διὰ τὰς κοσμικάς μου ἀσχολίας εὗρηκα ὅτι μὲ ὠφέλει ὀλιγώτερον παρ' ἂν δὲν τὸν εἶχα δανεισθῆ. Καὶ διὰ τοῦτο ἀφοῦ πολυετὴς πεῖρα, μετὰ προσεκτικῆς καὶ ἀγρύπνου παρατηρήσεως μ' ἐ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

δίδαξε τοῦτο, ἕκαμα σταθερὰν ἀπόφασιν νὰ μὴ βεβηλώσω ποτὲ τοιουτοτρόπως τὴν Κυριακὴν, τὴν ὁποίαν ἐφύλαξα ἤδη αὐστηρῶς ἐπέκεινα τῶν τριάκοντα ἐτῶν. Ἡ διήγησις αὕτη εἶναι βεβαιότατα καὶ πειραματικῶς ἀληθὴς, καὶ τὴν ἐδιηγήθην εἰς ἑκατοστύας ἀνθρώπων, ὡς πώρα διηγοῦμαι καὶ πρὸς σᾶς. »

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΩΝ ΠΑΙΔΩΝ

ΠΕΡΙ

ΜΕΤΑΝΟΙΑΣ.

ΥΠΟ

Θ. Χ. ΓΑΛΛΑΟΥΔΕΤΟΥ.

ΑΘΗΝΗΣΙ

ΤΥΠΟΙΣ Χ. ΝΙΚΟΛΑΪΔΟΥ ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΣ.

(*Παρὰ τῇ Πύλῃ τῆς Ἀγορᾶς ἀριθ.* 420.)

1856.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.

ΟΙΝΟΠΟΙΩΝ εἰς τὸν φιλόχριστον λαὸν καὶ τοῦτο τὸ συγγραμμάτιον, δράττω τῆς εὐκαιρίας νὰ προτάξω τινὰς γενικὰς παρατηρήσεις· διότι οὕτως ἐλπίζω νὰ ἑλκύσω τὴν προσοχὴν τῶν γονέων, τῶν διδασκάλων καὶ παντὸς φίλου τῆς ὀρθῆς ἀγωγῆς, ὥστε, ἂν συμφωνῶσι μετ' ἐμοῦ, νὰ λάβω τὴν συνδρομὴν αὐτῶν καὶ τὴν συνέργειαν εἰς ἓν ἔργον τὸ ὁποῖον μὲ ἐνδιαφέρει πολύ. Τὸ δ' ἔργον τοῦτο *εἶναι ἡ σύνταξις ἁρμοδίων θρησκευτικῶν βιβλίων διὰ τὴν νεολαίαν.* Πολλὰ μὲν τοιαῦτα βιβλία καὶ ἄριστα κατὰ τὸ εἶδος των εἶναι δεδημοσιευμένα, πόσων ὅμως ἄλλων διὰ τὸν ταχὺν τοῦ ἔθνους πληθυσμὸν γίνεται ἀναγκαία ἡ ἔκδοσις; Ἔγεινε μὲν πολλὴ πρόοδος εἰς τοὺς ἐσχάτους χρόνους κατὰ τοῦτο τὸ εἶδος τῆς ἀγωγῆς, ἀλλ' εἰσέτι ἔχομεν ἀνάγκην ἄλλων,

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Δὲν κατενόησαν ἀκόμη καλῶς οἱ χριστιανοὶ τὴν σπουδαιότητα τῆς ὅλης ὑποθέσεως, ὑπάρχει μεγίστη ἡ ἀνάγκη περισσοτέρων δοκίμων ἀνδρῶν, ἱκανῶν νὰ συγγράψωσι βιβλία διὰ τὴν νεολαίαν. Καὶ εἴθε οἱ τοιοῦτοι νὰ ἐνθαῤῥυνθῶσι διὰ νὰ ἀφοσιωθῶσιν εἰς τοῦτο τὸ ἔργον· διότι μόνη ἡ πολυχρόνιος πεῖρα προάγει τὴν ἐμπειρίαν, τὴν προκοπὴν καὶ τὴν ὑπεροχήν.

Ἀλλὰ διὰ νὰ ἀναφανῶσι τοιοῦτοι συγγραφεῖς, καὶ νὰ ἀναλάβωσι καρτερικῶς τὸ ἔργον, πρέπει νὰ ἐναγκαλισθῶσι μετὰ πόθου τὸ ἀντικείμενον τοῦτο γονεῖς, διδάσκαλοι, πᾶς φίλος τῆς χρηστῆς ἀγωγῆς, καὶ πᾶς συνετὸς καὶ ἔχων ἐπιῤῥοήν τινα χριστιανός. Οἱ Κληρικοὶ ἐν γένει καὶ ὅσοι κατέχουσι περιβλέπτους θέσεις εἰς τὰ φιλολογικὰ καὶ θεολογικά μας καταστήματα πρέπει νὰ δείξωσι περισσοτέραν εἰς τοῦτο προθυμίαν. Τὰ περιοδικὰ τέλος πάντων συγγράμματα ἂν καὶ μέχρι τοῦδε ἔδωκαν ἀρκετὴν προσοχὴν εἰς τοῦτο, ἔτι μᾶλλον πρέπει νὰ ἐπιτείνωσι τὴν περὶ τούτου πρόνοιάν των.

Ἴσως δὲ μεταξὺ λόγων μᾶς ἀντιτάξῃ τις

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τὴν ἑξῆς ἐρώτησιν· Τίνι τρόπῳ ὀφείλει τις νὰ δείξῃ περὶ τούτου σπουδαιοτέραν φροντίδα; μήπως δὲν ἐνεργεῖται, καὶ δὲν δεικνύεται καθ' ἡμέραν τοιαύτη φροντίς;

Ναί· περὶ τῆς ἀληθείας ταύτης δὲν ὑπάρχει οὐδεμία ἀμφιβολία. Ὑπάρχει ὅμως *κατὰ ἓν μέρος λόγου ἄξιον* μεγάλη τις ἔλλειψις τῆς τοιαύτης προνοίας· διότι ἐκ τῶν παραδεχομένων, ὡς συντελεστικώτατον εἰς ἀπόλαυσιν τῆς τοῦ Σωτῆρος βασιλείας, τὸ νὰ συγγραφῶσι κατάλληλα βιβλία διὰ τὴν θρησκευτικὴν τῶν παίδων διδασκαλίαν, ὀλιγώτατοι συγκριτικῶς *ἀναγινώσκουσι τὰ τοιαῦτα βιβλία.*

Ὡς πρὸς ἄλλα ὅμως ἀντικείμενα, ἀφορῶντα τῆς κοινωνίας τὴν εὐημερίαν, καὶ τῶν γνώσεων καὶ τῆς εὐσεβείας τὴν πρόοδον, παρατηροῦμεν ὅτι πολλοὶ καὶ μάλιστα τῆς *ὑπερόχου τάξεως* ἄνδρες ἐγκαρτεροῦσιν εἰς τὰς ἐρεύνας των, καὶ ἐγκύπτοντες εἰς ἐντελῆ ἀνάλυσιν, ἐνασχολοῦνται εἰς τὰς *μερικωτέρας λεπτομερείας*, δυσκόλως μάλιστα ἤθελον ὑπομείνει εἰς τὸν παραμικρὸν ἔλεγχον, ὅτι

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

δὲν εἶναι καὶ ἀληθεῖς τῆς τῶν μερικωτέρων γνώσεως κάτοχοι.

Τὰ διὰ τὴν νεολαίαν βιβλία, ἅτινα συγκροτοῦσιν ἰσχυρὰν ἠθικὴν μηχανὴν, ἥτις ἐνεργεῖ καὶ ἔτι θέλει ἐνεργήσει μὲ περισσοτέραν δύναμιν εἰς τὴν πρόσκαιρον καὶ αἰωνίαν κατάσασιν ὁλοκλήρου τῆς ἀνθρωπίνης οἰκογενείας, δὲν πρέπει ἄρα τοιαῦτα βιβλία νὰ θεωρῶνται μετὰ μεγίστης σπουδῆς καὶ προσοχῆς;

Διὰ τί ἡ ἐπιστήμη ἐξετέλεσε τοσαῦτα θαυμάσια διὰ τῆς εἰς τὰς τέχνας ἐφαρμογῆς της; Διότι ἄνδρες ὑπερόχου εὐφυΐας ἀνιχνεύσαντες μετὰ πόνου καὶ ὑπομονῆς τὰς ἀρχάς της, ἐβασάνισαν τὰ ἀποτελέσματα αὐτῆς διὰ προσεκτικῆς σειρᾶς πειραμάτων πρὸς ὅσα ἀντικείμενα ἔμελλον νὰ ἐφαρμοσθῶσιν αἱ τοιαῦται ἀρχαί.

Ἡ ἐπιστήμη τοῦ νοῦ καὶ ἡ ἐπιστήμη τῆς γλώσσης ἔχουσι τὰς ἰδιαιτέρας των ἀρχάς. Τίνι δὲ τρόπῳ θέλουσιν ἐφαρμοσθῆ ἐπιτυχῶς αἱ ἀρχαὶ αὗται εἰς τὴν καλλιέργειαν τοῦ νοῦ καὶ τῆς καρδίας τῶν νέων *διὰ μέσου βιβλίων*, καὶ θέλουσι προξενηθῆ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

λυσιτελῆ ἀποτελέσματα, ἂν οἱ ἔμφρονες οἱ εὐσεβεῖς καὶ οἱ ἔχοντες ἐπιῤῥοήν τινα δὲν καταβάλλωσι *προσοχὴν ἴσην*;

Δὲν εἶναι ἄρα καιρὸς νὰ ἐπιβάλλωμεν εἰς τοιούτους *ἄνδρας* τὸ χρέος τοῦ νὰ λάβωσι μεγαλητέραν περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου πρόνοιαν; Δὲν θέλουσιν ἄρ' γε οὔτε αὐτοὶ νὰ καταπεισθῶσιν ὅτι πρέπει νὰ σχηματίσωσιν ὀρθὴν γνώμην περὶ τῶν συγγραφομένων διὰ τὴν νεολαίαν βιβλίων διὰ προσεκτικῆς αὐτῶν ἀναγνώσεως; Διότι κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον θέλουσιν οἰκειωθῆ πρὸς τὰς ἐνεργείας τοῦ νοῦ τῶν νέων· θέλουσι μάθει τί ἀπαιτεῖ ὁ νοῦς αὐτῶν· θέλουσι χορηγήσει τὴν βοήθειάν των εἰς διόρθωσιν τῆς αἰσθήσεως τοῦ κοινοῦ καθ' ὅσον αὐτὸ πταίει· θέλουσιν εἶσθαι ἱκανοὶ νὰ συμβουλεύωσι καὶ ἐνισχύωσι τοὺς συγγραφεῖς, καὶ οὕτω θέλουσι καταστήσει προθυμοτέρους πάντας τοὺς ἐργαζομένους διὰ τὴν τῆς νεολαίας χρηστὴν ἀγωγὴν καὶ ἰδίως τοὺς ἐνασχολουμένους εἰς τὸ σημαντικώτερον αὐτῆς μέρος τὰ Κυριακὰ σχολεῖα.

Δὲν εἶναι δὲ θαυμαστὸν, ἂν, ἀναγινώσκον-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τες τὰ περὶ τῶν παιδων βιβλία ὅσοι εἶναι ἀσυνήθεις νὰ διδάσκωσιν αὐτοὺς, δυσανασχετῶσι πολλάκις διὰ τὸν βραδὺν καὶ λεπτομερῆ τρόπον τῆς ἐξηγήσεως, διὰ τὴν συνεχῆ ἐπάνοδον εἰς τὰς γνωστὰς καὶ ἁπλᾶς ἀληθείας, διὰ τὰς τετριμμένας συγκρίσεις τὰς λαμβανομένας ἐκ τῶν γνωστοτάτων ἀντικειμένων, διὰ τὴν μακρολογίαν ἀντὶ τῆς βραχείας ἐκφράσεως, καὶ διὰ τὰς συχνὰς ἐπαναλήψεις.

Ἀλλὰ πρὸς ἁρμοδίαν ἐκτίμησιν τούτων ὅλων, πρέπει νὰ γείνῃ ἡ πρέπουσα δοκιμή.

Λάβε βιβλίον συγγεγραμμένον διὰ τὰ παιδία, ἐπὶ οἱουδήποτε ἀντικειμένου, ὅπερ ἀπαιτεῖ παρ' αὐτῶν σκέψιν τινὰ, καὶ καθίσας μετ' αὐτῶν, ἀναγίνωσκε αὐτὸ προσεκτικῶς. Πρότεινε εἰς αὐτὰ ἐρωτήσεις διὰ νὰ πληροφορηθῇς πόσον ἐννοοῦσι τὰ ἀναγινωσκόμενα. Αἱ ἐρωτήσεις σου ὅμως πρέπει νὰ ἦναι τοιαῦται, ὥστε νὰ μὴ ἀρκῇ εἰς ἀπόκρισιν μόνον τὸ ναὶ ἢ τὸ ὄχι· οὔτε τοιαῦται, ὥστε ἐκ τῆς ἐπαναλήψεως τῶν περιεχομένων λέξεων νὰ δύναται νὰ συσταθῇ ἀπόκρισις· ἀλλ' ἐρωτήσεις ἀναφερόμεναι εἰς τὴν γενικὴν σειρὰν τῶν ἰδεῶν, καὶ εἰς τὰ ἐξ αὐτῶν ἐξα-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

γόμενα ἀντικείμενα· ἐρωτήσεις, αἵτινες νὰ χειραγωγῶσι τὸν μικρὸν διαλεκτικὸν εἰς τὴν γύμνασιν τῶν *σκεπτικῶν καὶ συλλογιστικῶν* του *δυνάμεων*, καὶ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν *ἠθικῶν αὐτοῦ αἰσθημάτων*.

Προκάλει τὰ παιδία εἰς ἐρωτήσεις, καὶ τότε ἰδὲ ἂν ὁ συγγραφεὺς τοῦ βιβλίου τούτου χορηγῇ τὴν ἀπαιτουμένην ἀπάντησιν· εἰδὲ μὴ, προσπάθησον σὺ αὐτὸς νὰ τὴν προαγάγῃς. Ἄκουε ὅλας των τὰς ἀμφιβολίας καὶ ἀπορίας· ἀκροάζου τὰς παρατηρήσεις των ἂν φανῶσι καὶ παράδοξοι καὶ ἀσύμφωνοι πρὸς τὴν ὑπόθεσιν· ἐν ἐνὶ λόγῳ *εἰσχώρησον εἰς τοὺς ἰδίους αὐτῶν στοχασμοὺς καὶ αἰσθήματα*, πληροφορήθητι τότε καὶ πόσην δεξιότητα εἰς αὐτὸ τοῦτο τὸ ἔργον ἀποδεικνύει ὁ συγγραφεύς. Κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον εἶναι δυνατὸν νὰ κατανοηθῇ *ὁποῖα* πρέπει νὰ εἶναι τὰ *διὰ τὴν νεολαίαν βιβλία* καὶ ὁποία *βραδεῖα* καὶ προσεκτικὴ ἀνάλυσις τῶν *διαλογισμῶν* καὶ τῶν *αἰσθημάτων* πρέπει νὰ τὰ χαρακτηρίσωσι.

Δὲν θέλουσιν οἱ γονεῖς τοὐλάχιστον νὰ μάθωσι τί περιέχουσι τὰ βιβλία τὰ γεγραμ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

μένα διὰ τὰ τέκνα των; Ἡ ἀθάνατος αὐτῶν ψυχὴ δὲν εἶναι ἀξία τῆς προσοχῆς ταύτης; Πόσας τῳόντι βαθείας καὶ διαρκεῖς ἐντυπώσεις λαμβάνουσιν αὗται αἱ ψυχαὶ ἐκ τῆς μεγάλης ποικιλίας τῶν βιβλίων τῶν ἀφθόνως διδομένων εἰς αὐτά!

Καὶ εἶναι ἆρά γε τὰ βιβλία ταῦτα πάντοτε ὁποῖα πρέπει νὰ ἦναι; Εἶναι καταληπτὰ, ὀρθὰ κατὰ τὴν ἔννοιαν, διδακτικὰ καὶ ὠφέλιμα; Πῶς οἱ γονεῖς, οἵτινες ἀναδέχονται τὴν σοβαρὰν εὐθύνην τῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ προπαρασκευῆς τῶν τέκνων των διὰ τὴν παροῦσαν καὶ τὴν μέλλουσαν ζωὴν, καὶ θεωροῦσιν βιβλίον ἐπὶ βιβλίῳ σύρον τὴν προσοχὴν τῶν τρυφερῶν καὶ ἐπιδεκτικῶν πνευμάτων αὐτῶν τῶν παίδων, καὶ προσθέτον τὴν ἰσχυρὰν αὐτοῦ ἐπιρροὴν εἰς τὴν μόρφωσιν τοῦ διανοητικοῦ καὶ ἠθικοῦ αὐτῶν χαρακτῆρος, πῶς, λέγω, δύνανται ν' ἀμελήσωσι νὰ ἐξετάσωσι τὰ βιβλία ταῦτα καὶ νὰ πληροφορηθῶσι περὶ τῆς φύσεως αὐτῶν; Πῶς δύνανται νὰ εὐχαριστηθῶσι μένοντες εἰς τὴν ἄγνοιαν τοῦ χαρακτῆρος τῶν οἰκειοτέρων συντρόφων καὶ χειραγωγῶν τῶν τέκνων των;

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ

ΓΟΝΕΙΣ ΚΑΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥΣ

ΥΠΑΡΧΟΥΣΙ πολλοὶ γονεῖς ἀγαπῶντες νὰ διδάσκωσι τὰ τέκνα των τὰς ἱερὰς Γραφὰς, καὶ τὸ τί πρέπει νὰ πράττωσι διὰ νὰ ἀφοσιωθῶσιν εἰς τὸν Χριστὸν πρὸς ἐπιτυχίαν τῆς ψυχικῆς των σωτηρίας. Συνηθίζουσιν οἱ τοιοῦτοι πατέρες καὶ μητέρες νὰ ἐξοδεύωσι ὥραν τινα τῆς ἑσπέρας, εἴτε ἓν μέρος τῆς Κυριακῆς εἰς τὸ εὐφρόσυνον τοῦτο καθῆκον, ἐὰν δὲ πιστῶς ἐκπληρῶσιν αὐτὸ καὶ μὲ πίστιν προσεύχωνται εἰς τὸν Θεὸν ἐπικαλούμενοι τὴν εὐλογίαν του, ἔχουσι δίκαιον νὰ ἐλπίζωσιν ὅτι ὁ κόπος των δὲν θέλει εἶσθαι μάταιος. Ὅσοι ὅμως πατέρες ἢ μητέρες δὲν πράττητε οὕτως, ἐὰν τύχῃ νὰ λά-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

βητε εἰς χεῖράς σας τὸ παρὸν βιβλίον καὶ διεξέλθητε τὰς σελίδας του, εἰπέτε μοι, Τί φρονεῖτε, φίλοι μου, περὶ τῆς *ψυχῆς* τῶν τέκνων σας; Δὲν εἶναι αὐτὰ ἐμπιστευμένα εἰς τὴν πρόνοιάν σας; Δὲν λαμβάνουσιν ἀπὸ σᾶς ἐντυπώσεις, τὰς ὁποίας οὔτε ὁ καιρὸς οὔτε ἡ αἰωνιότης δύνανται νὰ ἐξαλείψωσι; Ποῖαι θέλουσιν εἶσθαι αἱ συνέπειαι τῆς πρὸς τὰ τέκνα σας σιωπῆς ὑμῶν περὶ *τοῦ σπουδαιοτάτου πάντων ἀντικειμένου*; Δὲν θέλουσι καὶ αὐτὰ ὡσαύτως ὁδηγηθῆ νὰ τὸ ἀμελῶσι; Ποίαν ἰδέαν θέλουσι σχηματίσει περὶ Θεοῦ καὶ τοῦ Σωτῆρος, περὶ θανάτου καὶ τῆς μελούσης κρίσεως, περὶ οὐρανοῦ καὶ κολάσεως, ἐὰν σεῖς μηδέποτε συνομιλῆτε μετ' αὐτῶν περὶ τούτων, μηδὲ δεικνύετε τὴν πρόνοιαν, τὴν ὁποίαν ὁ γονεὺς ὀφείλει νὰ ἔχῃ περὶ τῶν τέκνων του; Ποῖον λόγον θέλετε ἀποδώσει διὰ τὴν τοιαύτην ἀμέλειαν, ὅταν ἀπαντήσητε τὰ τέκνα σας εἰς τοῦ Θεοῦ τὸ δικαστήριον; Φεῦ, ὁποῖαι τρομεραὶ ἀναμνήσεις καὶ *ὁποία φοβερὰ ἐκδοχὴ κρίσεως* θέλει κατασπαράξει τὴν ψυχὴν τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρὸς, ὅσοι βλέποντες τὰ τέκνα των

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

κύκλῳ αὐτῶν αὐξανόμενα οὐδὲν ἐφρόντισαν νὰ εἴπωσι πρὸς αὐτὰ περὶ τοῦ τί *ὀφείλουσι νὰ πράττωσι διὰ νὰ σωθῶσι*;

Ἀλλὰ λέγετε ὅτι ἐπιθυμεῖτε μὲν νὰ ἐκτελέσητε τοῦτο τὸ καθῆκον, ἀγνοεῖτε ὅμως τίνι τρόπῳ νὰ ἐπιχειρήσητε. Ἀρχίσατε! Ἀρχίσατε! Ἀρχίσατε ἀπὸ τὴν ἰδίαν *σας καρδίαν*. Αὐτὴ ἀπαιτεῖται νὰ ἦναι πρῶτον εὐθεῖα. Εἶναι κατὰ Θεὸν εὐθεῖα; Μετενοήσατε σεῖς ἀληθῶς διὰ τὰς ἁμαρτίας σας, καὶ πεποίθατε ἐπὶ τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν; Ἐπιθυμεῖτε νὰ μιμηθῆτε τὸ παράδειγμά του, καὶ νὰ ὑποβληθῆτε εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του; Ἂν δὲν ἔχετε οὐδὲν τούτων τῶν αἰσθημάτων, δὲν εἶναι θαυμαστὸν, ὅτι ἀμελεῖτε τὴν ψυχὴν τῶν τέκνων σας! Ἐπιθυμῆτε ἀκόμη νὰ ἐξακολουθῆτε τὴν ὁδὸν τῆς ἀπωλείας, καὶ διὰ τοῦ παραδείγματός σας νὰ παρασύρητε καὶ τὰ *τέκνα* σας; Γενῆτε σεῖς αὐτοὶ φίλοι τοῦ Θεοῦ καὶ Λυτρωτοῦ, καὶ θέλετε ταχέως κατανοήσει ὅτι εὔκολον καὶ εὐάρεστον εἶναι νὰ διδάσκητε τὰ τέκνα σας *τὰ καθήκοντά των*. Τοῦτ᾽ αὐτὸ ἐσκόπευον κ᾽ ἐγὼ συγγράφων τὸ παρὸν πό-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

νημα, νὰ βοηθήσω τοὺς γονεῖς εἰς ἀφοσίωσιν ὀλίγου χρόνου διὰ τὴν θρησκευτικὴν διδασκαλίαν τῶν τέκνων των.

Ἂς δίδῃ λοιπὸν ὁ πατὴρ ἢ ἡ μήτηρ εἰς τὸ τέκνον ἓν κεφάλαιον αὐτοῦ νὰ τὸ ἀναγινώσκῃ προσεκτικῶς, καὶ μετὰ τοῦτο ἂς τὸ ἐρωτᾷ διὰ νὰ πληροφορηθῇ ἂν τὸ ἐνόησε καὶ τὸ ἐνθυμῆται. Ἢ ἂς ἀναγινώσκωσιν αὐτοὶ οἱ γονεῖς τὸ βιβλίον εἰς τὰ τέκνα των ἐκ διαλειμμάτων ἐν εἴδει συναναστροφῆς· ὅπερ ἴσως συντελέσῃ νὰ τοὺς φέρῃ εἰς εὐχερεστέραν ἐκτέλεσιν τοῦ χρέους τούτου.

Περὶ δὲ τῶν μεριμνώντων διὰ τὰ Κυριακὰ Σχολεῖα, καὶ διδασκόντων ἐν αὐτοῖς δὲν φαίνεται ἡ ὑπόθεσις αὕτη ἀξία τῆς προσοχῆς καὶ αὐτῶν; πῶς θέλει ἀποβῇ τελεία καὶ ἀποτελεσματικὴ ἡ εἰς τὰ σχολεῖα ταῦτα διδασκαλία, ἐὰν δὲν γίνηται τοιαύτη ἀνάλυσις τῶν κυριωτέρων διδασκαλιῶν τοῦ Εὐαγγελίου κατὰ τὸν τρόπον τὸν εἰς τὸ βιβλίον τοῦτο ἐνδεικνύμενον.

Τὰ παιδία κατ' ἐπανάληψιν ἀκροαζόμενα τὸ εἰς αὐτὰ ἐπιβαλλόμενον καθῆκον μετανοίας καὶ πίστεως, ἐὰν δὲν ἐξηγηθῶσιν εἰς αὐτὰ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

αἱ λέξεις ἀναλόγως πρὸς τὴν ἀντιληπτικήν των δύναμιν, οὐχὶ διὰ τῶν τυπικῶν ὁρισμῶν ἢ συνωνύμων ἐκφράσεων, ἀλλὰ δι' ἁπλουστάτων καὶ ὁμολογουμένων ἀληθειῶν, καὶ διὰ ψηλαφητῶν εἰς αὐτὰ παραδειγμάτων, τίνι τρόπῳ θέλουσι συναισθανθῆ προσηκόντως τὰ εἰς αὐτὰ σπουδαίως καὶ σοβαρῶς ἐπιβαλλόμενα χρέη;

Ἢ δὲν εἶναι λίαν ὠφέλιμον νὰ συνειθίζωνται τὰ παιδία ἐξ ἁπαλῶν ὀνύχων, νὰ θεωρῶσι τὰς θρησκευτικὰς ἀληθείας ὡς ἀξίας τῆς σταθερᾶς αὐτῶν προσοχῆς καὶ τῆς ἀκριβοῦς καὶ ἐνδελεχοῦς αὐτῶν σκέψεως; Ἐξ αὐτῆς τῆς ἀρχῆς τῆς ἀγωγῆς αὐτῶν πρέπει νὰ συνηθίζωνται εἰς τοιαύτας ἕξεις τοῦ πνεύματος· ἄλλως δὲ διατρέχουσι τὸν μέγαν κίνδυνον τοῦ νὰ μὴ εἶναι ἐπιδεκτικὰ αὐτῶν μετέπειτα.

Ὀφείλουσι τὰ παιδία νὰ κάμνωσιν ἰδιαιτέραν σπουδὴν τῆς θρησκευτικῆς ἀληθείας. Ὑποχρεόνουσιν αὐτὰ οἱ διδάσκοντες νὰ σπουδάζωσιν ὅσα μαθήματα λαμβάνουσιν εἰς τοὺς διαφόρους κλάδους τῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων, νὰ δίδωσιν εἰς αὐ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τὰ ὅλην τοῦ νοός των τὴν προσοχὴν, νὰ τὰ μανθάνωσιν ἐντελῶς καὶ νὰ τὰ ἀπαγγέλλωσιν ἀκριβῶς, καὶ νὰ τὰ μελετῶσιν ἑωσοῦ τὰ ἐντυπόνωσι καλῶς εἰς τὴν μνήμην των· ἀλλ' ἡ *θρησκευτικὴ ἀλήθεια* δύναται τάχα ν' ἀποκτηθῇ ὅλως διόλου ἀπὸ θελκτικὰ ἱστορήματα καὶ μυθώδη διηγήματα, ἐπινοηθέντα πρὸς τέρψιν καὶ διασκέδασιν; Δὲν χρειάζεται οὔτε μέθοδος, οὔτε ὑποχρέωσις πρὸς μελέτην ἀδιάλειπτον καὶ ἐνδελεχῆ σκέψιν, οὐδεμία σπουδή; Πόση ἀτοπία!

Δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι μέρη τινὰ τοῦ βιβλίου τούτου θέλουσι φανῇ εἰς πολλοὺς γονεῖς καὶ παιδία πολὺ ξηρὰ καὶ ἀδιάφορα. Γνωρίζω τοῦτο καὶ προσδοκῶ· τὸ *ἑνδέκατον μάλιστα καὶ δωδέκατον κεφάλαιον* θέλουσι φανῇ τοιαῦτα, καὶ ὅμως αὐτὰ τὰ κεφάλαια πρέπει προσεκτικώτερα ν' ἀναγινώσκωνται, καὶ ἐπιμελέστερα νὰ σπουδάζωνται καὶ μελετῶνται· διότι ἡ σπουδαία ὑπόθεσις *τῆς εἰς Θεὸν μετανοίας καὶ τῆς εἰς Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν πίστεως*, περικλείουσα τὸ αἰώνιον μέλλον τῆς ψυχῆς, δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς ὑπόθεσις ἁπλῆς διασκεδάσεως οὔτε

δι' αὐτὰ τὰ παιδία. Πρέπει νὰ μανθάνωσι νὰ τὴν θεωρῶσι σπουδαιοτάτην καὶ σημαντικωτάτην. Πῶς δὲ δύνανται ἐντελῶς νὰ ἐννοήσωσιν αὐτὴν καὶ βαθέως νὰ αἰσθανθῶσιν ἐὰν μὴ καταβάλλωσιν αὐτά τε καὶ οἱ διδάσκοντες αὐτὰ μεγίστην προσοχὴν καὶ ἐπίμονον μελέτην νοός;

Ἐὰν γονεῖς τινες ἢ διδάσκαλοι δὲν συμφωνῶσι μὲ ἐμὲ κατὰ τὰς ἰδέας ταύτας, πολλὰ ὀλίγον ἐλπίζω ὅτι θέλουσι καταστήσει χρήσιμον τὸ παρὸν βιβλίον εἰς τὰ ἐμπεπιστευμένα εἰς αὐτοὺς παιδία· πιθανὸν ὅμως ἡ ἀνάγνωσις αὐτοῦ νὰ προξενήσῃ ἀλλοίωσιν τινα εἰς τὰ φρονήματά των.

Τὸ βιβλίον, τέλος πάντων, ἐγράφη διὰ νὰ σπουδάζηται, μελετᾶται, καὶ ἀπαγγείλεται ἀπὸ παιδία ἀναλόγου ἡλικίας, *διὰ νὰ ἐδραιώσῃ εἰς τὸν νοῦν αὐτῶν* θεωρίας ὀρθὰς καὶ διαρκεῖς περὶ μιᾶς τῶν θεμελιωδῶν τοῦ Εὐαγγελίου διδασκαλίας.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΩΝ ΠΑΙΔΩΝ,

ΠΕΡΙ ΜΕΤΑΝΟΙΑΣ:

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Περὶ διαφόρων εἰδῶν θλίψεως· Ὅποιος μετανοεῖ, μετανοεῖ μόνον διὰ τὰς ἰδίας του ἁμαρτίας.

ΕΠΕΙΔΗ ὅσοι νεανίσκοι φίλοι μου ἀνέγνωσαν ἢ ἠκροάσθησαν ἀναγινωσκόμενον τὸ παρὸν σύγγραμμα, ἐνδέχεται νὰ θέλωσι νὰ μάθωσι διὰ τί συνετάχθη ἐν εἴδει συνομιλίας μητρὸς καὶ τέκνων, ἀποκρίνομαι· διὰ νὰ γίνεται ἡ ὑπόθεσις θελκτικωτέρα, καὶ ἐνταυτῷ νομίζω ὅτι οὕτω δύναμαι νὰ τὴν καταστήσω εὐληπτοτέραν. Ὑποθέτομεν λοιπὸν ὅτι

μία εὐσεβὴς μήτηρ, ἥτις προσευχομένη ἐκτενῶς ὑπὲρ τῶν τέκνων της καὶ μετ' αὐτῶν ἐπεθύμει νὰ τὰ καταστήσῃ ὅλα φίλους καὶ ὀπαδοὺς τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐκάθισε μετ' αὐτῶν τὸ ἑσπέρας μιᾶς Κυριακῆς περὶ τὴν ἑστίαν, καὶ ἔκαμον τὴν ἑξῆς ὁμιλίαν. Ἀλλὰ πρὶν νὰ ἀρχίσωσι, θέλω γνωστοποιήσει τῶν διαλεγομένων προσώπων τὰ ὀνόματα. Ἡ μὲν μήτηρ ὠνομάζετο Εὐφροσύνη, τῶν δὲ τριῶν τέκνων της, τὸ μὲν ἐλέγετο Θεμιστοκλῆς, δωδεκαετὴς ὤν· τὸ δὲ, Ἀσπασία ἐννεαετής· τὸ δὲ Ἀριστείδης ἑξαετής.

Ἡ μήτηρ συνήθιζε νὰ ἐνθαῤῥύνῃ τὰ τέκνα της νὰ συνομιλῶσι μετ' αὐτῆς ἐλευθέρως, καὶ ἐκεῖνα τὸ ἔκαμνον διότι ἐγνώριζον πόσον τὰ ἠγάπα, καὶ ἐπόθει ν' ἀποκτήσωσιν ὠφελίμους γνώσεις. Ἤρχισε λοιπὸν ὁ Ἀριστείδης ὁ νεώτατος.

Μῆτερ, εἶπεν, δὲν γνωρίζω, ἂν ἐννοῶ καλὰ τί σημαίνει *μετάνοια διὰ τὴν ἁμαρτίαν*, καὶ παρακαλῶ νὰ μὲ τὸ ἐξηγήσῃς.

ΜΗΤΗΡ. Μετὰ χαρᾶς, τέκνον μου, μολονότι σᾶς ὡμίλησα πολλὰ περὶ τούτου ἄλλοτε, καὶ τώρα ἐπὶ τέλους ἐστοχαζόμην

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ὅτι πρέπει νὰ ἐξοδεύσω περισσότερον καιρὸν καὶ κόπον διὰ νὰ σᾶς διδάξω νὰ ἐννοήσητε εὐκρινῶς καὶ ἐντελῶς τί σημαίνει.

ΑΣΠΑΣΙΑ. Ἐγὼ τὸ *ἐννοῶ* τί σημαίνει μῆτερ. Σημαίνει *νὰ λυπώμεθα διὰ τὰς ἁμαρτίας μας.*

ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ. Ὅλοι τὸ γνωρίζομεν τοῦτο, ἀδελφή μου. Πλὴν χαίρω, διότι ὁ Ἀριστείδης ἠρώτησε περὶ τούτου τὴν μητέρα μας· ἐπειδὴ χρεωστῶ νὰ ὁμολογήσω πόσον πολλάκις αἰσθάνομαι ὅτι δὲν ἐννοῶ *ὅλα* ὅσα σημαίνει.

ΜΗΤ. Αἴ, τέκνα μου, δὲν εἶναι εὔκολον νὰ ἐννοήσητε καὶ αἰσθανθῆτε ὅσα σημαίνει, οὕτω θέλουσι σᾶς εἰπεῖ οἱ γεροντότεροι καὶ εὐσεβέστεροι ἄνθρωποι. Πρέπει νὰ μᾶς διδάξῃ τὸ *Ἅγιον Πνεῦμα* διὰ νὰ ἐννοήσωμεν καὶ αἰσθανθῶμεν τί *εἶναι ἀληθὴς μετάνοια*· ἐνῷ δὲ προσπαθῶ νὰ σᾶς τὸ ἐξηγήσω, ἐπικαλοῦμαι τὸν Παντοδύναμον Θεὸν διὰ τοῦ Χριστοῦ νὰ σᾶς δώσῃ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, *διὰ νὰ λάβητε τὴν βεβαιοτάτην καὶ καλλίστην γνῶσιν τῆς μετανοίας, αἰσθανόμενοι αὐτὴν εἰς τὰς καρδίας σας.*

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Σὺ δὲ, κόρη μου, εἶπες ὀρθῶς ὅτι σημαίνει, νὰ λυπώμεθα διὰ τὰς ἁμαρτίας μας. Πλὴν, ὡς ὅλοι γνωρίζετε, εἶναι διάφορα εἴδη λύπης· πρέπει δὲ νὰ αἰσθανώμεθα τὸ ὀρθὸν εἶδος τῆς λύπης· διὰ τὰς ἁμαρτίας μας· εἰ δὲ μὴ, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἴπωμεν ὅτι μετανοοῦμεν δι' αὐτάς.

ΑΣΠ. Ἐνθυμεῖσαι, μῆτερ, πόσον ἐλυπούμην, ὅτε ἔβρεξε τὸ ἄλλο Σάββατον καὶ μᾶς ἐμπόδισεν ἀπὸ τὸν περίπατον, τὸν ὁποῖον μᾶς εἶχες ὑποσχεθῆ.

ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ. Κ' ἐγὼ πόσον ἐλυπήθην ὅτ ε ἔχασα τὴν σφαῖραν, τὴν ὁποίαν μοὶ ἐχάρισεν ὁ θεῖός μου ὁ Περικλῆς.

ΜΗΤ. Καλά· ἂς συνομιλήσωμεν ὀλίγον περί τινων εἰδῶν λύπης διὰ νὰ ἴδωμεν ποῖα εἶναι.

Ἔπταιε κἀνείς, Ἀσπασία, διότι δὲν ἠδυνήθημεν νὰ ὑπάγωμεν τὸ παρελθὸν Σάββατον εἰς τὸν περίπατον;

ΑΣΠ. Ὄχι, μῆτερ. Ὁ Θεὸς ἠθέλησε καὶ ἔβρεξε. Μάλιστα ἐνθυμοῦμαι ὅτι μᾶς εἶπες τότε νὰ μὴ ἀδημονῶμεν, μήτε νὰ παραπονώμεθα, διότι ὁ Θεὸς μᾶς κάμνει τοιού-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τους καιρούς, ὅπως στοχασθῇ καλὸν, καὶ ὅ,τι κάμνει, εἶναι καλὸν καὶ ὀρθόν.

ΜΗΤ. Δυνάμεθα *λοιπὸν* νὰ *λυπώμεθα καὶ* νὰ ἐπιθυμῶμεν *ὥστε συμβεβηκός τι νὰ εἶχε συμβῆ διάφορον παρ' ὅ,τι συνέβη, ἐνῷ οὔτε ἡμεῖς οὔτε ἄλλος τις πταίει.*

ΘΕΜ. Τὸ ἐδοκίμασα ἐγὼ, μῆτερ, τοῦτο τὸ εἶδος τῆς λύπης, ὅτε ὁ Ἀριστείδης ὠλίσθησεν εἰς τὸν πάγον καὶ ἔπεσε καὶ ἐκτύπησε. Τὸν εἶπες νὰ ὑπάγῃ, καὶ αὐτὸς δὲν ἔπταισεν· ἐγὼ ἠσθάνθην μεγάλην λύπην, ὅτε τὸν εἶδα πόσον ἐπόνεσε, καὶ ἐπεθύμουν νὰ μὴ εἶχε κτυπήσει.

ΜΗΤ. Ἐμπορεῖ κἀνεὶς ἀπὸ σᾶς νὰ μὲ φέρῃ ἄλλο παράδειγμα αὐτοῦ τοῦ εἴδους τῆς λύπης;

ΑΡΙΣΤ. Καὶ ἐγὼ ἐλυπήθην πολὺ, ὅτε ἔπεσα εἰς τὸν πάγον, καὶ μὲ λυπεῖ ἀκόμη καὶ τώρα ὀλίγον, ὅταν τὸ συλλογίζωμαι· νομίζω δὲ ὅτι πώποτε εἰς τὴν ζωήν μου δὲν εἶχα κτυπήσει τόσον κακά.

ΜΗΤ. Ὑπόθες, Ἀριστείδη, ὅτι ἐγὼ σὲ ἀπηγόρευσα νὰ ὑπάγῃς νὰ παίξῃς ἐπὶ τοῦ πάγου, πῶς ἤθελεν σοὶ φανῇ τότε;

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΑΡΙΣΤ. Νομίζω ὅτι, ἀφοῦ ἤθελε περάσει ὁ πόνος, καὶ μ᾽ ἔφερεν εἰς τὴν οἰκίαν μας ὁ Θεμιστοκλῆς, ἤθελα λυπεῖσθαι, *διότι σὲ παρήκουσα.*

ΜΗΤ. Καὶ διὰ τί τοῦτο νὰ σὲ λυπῇ ;

ΑΡΙΣ. Διότι ἤθελα φοβηθῇ μήπως μὲ παιδεύσῃς.

ΜΗΤ. Φαίνεται λοιπὸν ὅτι εἶναι καὶ ἄλλο εἶδος λύπης, *λύπης* δηλαδὴ, *τὴν ὁποίαν αἰσθανόμεθα* ὅταν πταίσωμεν, καὶ ὅταν ὑποφέρωμέν τι, ἢ προσδοκῶμεν νὰ ὑποφέρωμεν, διότι ἐπταίσαμεν.

ΘΕΜ. Στοχάζομαι, μῆτερ, ὅτι ἐνίοτε λυποῦμαι, ὄχι διότι ἐγὼ *ὁ ἴδιος* ἔπταισα, ἀλλὰ διότι βλέπω τὰ ἀδέλφιά μου νὰ πταίωσι, καὶ ἐξεύρω ὅτι τοῦτο θέλει σὲ δυσαρεστήσει.

ΑΣΠ. Ναί· καὶ σὺ μᾶς μαλόνεις δι᾽ αὐτὸ, ὡς ἐὰν ἦσο μήτηρ σὺ αὐτός !

ΜΗΤ. Κόρη μου, δὲν ὁμιλεῖς ὡς πρέπει εἰς τὸν ἀδελφόν σου. Εἶναι μεγαλήτερος ἀπὸ σὲ καὶ ἀπὸ τὸν Ἀριστείδην· καὶ ἂν σᾶς ἐπιπλήττῃ ὅταν πταίητε, ἐνῷ ἐγὼ λείπω, κάμνει καλὰ, ἂν τὸ κάμνῃ μὲ εὔμορ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

φον τρόπον. Χαίρω διότι ἐν ἀπὸ τὰ τέκνα μου λυπεῖται ὅταν πταίωσι τὰ ἄλλα· ἔπρεπε δὲ πάντοτε νὰ λυπώμεθα, ὁσάκις βλέπωμεν τινὰ πράττοντα κακὸν, καὶ νὰ προσπαθῶμεν νὰ τὸν ἀποδείξωμεν, ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ τὸ πράξῃ. Εἰμπορεῖ δὲ καὶ τοῦτο νὰ θεωρηθῇ ὡς ἄλλο εἶδος λύπης. Καὶ δὲν λυπούμεθα ἐνίοτε, διότι παρημελήσαμεν νὰ πράξωμεν ὅ,τι ἔπρεπεν;

ΑΣΠ. Ναὶ μάλιστα, μῆτερ· ἐνθυμοῦμαι ὅτε τὴν περασμένην ἑβδομάδα ἔμελλες νὰ ὑπάγῃς εἰς περίπατον, ὅτι μ' ἐσυμβούλευσες νὰ ἦμαι φρόνιμον κοράσιον καὶ νὰ καθίσω ἡσύχως καὶ νὰ μάθω τὸ μάθημά μου διὰ τὸ Κυριακὸν σχολεῖον. Σὲ παρήκουσα καὶ δὲν τὸ ἔκαμα· καὶ πρὶν ἐπιστρέψῃς, ἤρχισα νὰ λυπῶμαι· πλὴν δὲν μ' ἔμενε πλέον ὥρα νὰ μάθω τὸ μάθημά μου.

ΑΡΙΣ. Κ' ἐγὼ ἐλυπήθην μίαν ἡμέραν, μῆτερ, διότι δὲν σὲ ὑπήκουσα, καὶ δὲν ἔπαυον νὰ κάμνω ταραχὴν, ὅτε ὁ Θεμιστοκλῆς ἦτο ἀσθενής. Ἐνθυμεῖσαι ὅτι μ' ἐπῆρες τὸ ἁμαξάκιόν μου, καὶ δὲν ἤθελες νὰ μὲ τὸ δώσῃς τρεῖς ἡμέρας· καὶ τοῦτο μὲ ἐλύπησε πολύ.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΜΗΤ. Καὶ διὰ τί ἐλυπήθης σύ, Ἀσπασία, ὅτε μὲ παρήκουσες καὶ δὲν ἔμαθες τὸ μάθημά σου;

ΑΣΠ. *Τὸ γνωρίζεις*, μῆτερ· μὲ εἶπες ἂν δὲν τὸ ἐμάνθανα, ὅτι τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν δὲν ἤθελες μὲ παραλάβει εἰς τὴν ἄμαξαν· καὶ ἐστάθην πολὺ ἀνόητος, διότι ἔχασα τοιοῦτον περίπατον, ἐξ αἰτίας παραμικροῦ παιγνιδίου.

ΜΗΤ. Πρέπει λοιπὸν νὰ ὁμιλήσωμεν δι' ἓν ἄλλο εἶδος λύπης. Αὐτὴ εἶναι *τὴν ὁποίαν δοκιμάζομεν, διότι παρημελήσαμεν ὅσα ἔπρεπε νὰ πράξωμεν, δηλαδὴ διότι δὲν ἐκάμαμεν τὸ χρέος μας, καὶ οὕτω πάσχομεν ἢ προσμένομεν νὰ πάθωμεν κἄτι τι ἕνεκα τούτου.*

ΘΕΜ. Στοχάζομαι, μῆτερ, ὅτι συμβαίνει νὰ λυπώμεθα, *ὅταν βλέπωμεν καὶ τοὺς ἄλλους ἀμελοῦντας τὰ χρέη των, ὡς λυπούμεθα καὶ ὅταν βλέπωμεν αὐτοὺς πράττοντάς τι κακόν.*

ΜΗΤ. Βεβαιότατα, τέκνον μου· καὶ τοῦτο ἐμπορεῖ νὰ θεωρηθῇ ὡς *ἄλλο εἶδος λύπης*. Δὲν πρέπει δὲ νὰ λησμονήσωμεν συγχρόνως, ὅτι εἶναι *χρέος μας* νὰ προσ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

παθῶμεν κατὰ πάντα τρόπον ἁρμόδιον νὰ πείθωμεν τοὺς ἄλλους νὰ πράττωσι τὰ χρέη των.

ΑΣΠ. Ἀπὸ ὅσα εἴδη λύπης εἴπομεν, ὁμοιάζει κἀνὲν, μῆτερ, μὲ τὴν λύπην τὴν ὁποίαν δοκιμάζομεν ὅταν μετανοῶμεν;

ΜΗΤ. Τινὰ βεβαίως δὲν ὁμοιάζουσι, διότι ὁ μετανοῶν μετανοεῖ μόνον διὰ τὰς *ἰδίας του ἁμαρτίας*· καὶ δὲν ἐμπορεῖ νὰ μετανοήσῃ διὰ τὰς ἁμαρτίας ἄλλου. Δύναται μὲν νὰ λυπῆται, διότι ἄλλοι ἔπραξαν κακὸν ἢ ἠμέλησαν τὰ καθήκοντά των· πλὴν τοῦτο δὲν εἶναι μετάνοια. Ὁ Θεὸς ἀπαιτεῖ νὰ μετανοήσητε σεῖς διότι σεῖς, σὺ, λέγω, Θεμιστοκλῆ, σὺ Ἀσπασία, σὺ Ἀριστείδη, ναὶ σεῖς αὐτοὶ ἐπταίσατε, καὶ ἠμελήσατε τὰ καθήκοντά σας.

Οὔτε λέγομεν ὅτι μετανοοῦμεν διὰ πρᾶγμα, διὰ τὸ ὁποῖον δὲν εἴμεθα ἀξιόμεμπτοι ὅτι τὸ ἐκάμαμεν ἢ δὲν τὸ ἐκάμαμεν. Εἰμποροῦμεν ναὶ νὰ λυπώμεθα δι' αὐτὸ, πλὴν δὲν λέγομεν ὅτι μετανοοῦμεν. Καὶ ἐνθυμεῖσθε χθὲς ὅτε ὁ Θεμιστοκλῆς ἤνοιξε τὴν θύραν καὶ ἐκτύπησε

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

κατὰ κεφαλῆς τὸν Ἀριστείδην μὲ τῆς κλειδονιᾶς τὸ χέρι πόσον τὸν ἔκαμε νὰ πονέσῃ ὥστε ἔκλαυσεν. Ὁ Θεμιστοκλῆς δὲν ἦτον ἀξιόμεμπτος δι' αὐτὸ, διότι δὲν ἤλπιζε νὰ ἦναι τόσον πλησίον τῆς θύρας ὁ Ἀριστείδης. Ναὶ, ἐλυπήθη μὲν πολὺ διὰ τὴν πρᾶξίν του, πλὴν δὲν πρέπει νὰ εἴπωμεν *ὅτι μετενόησε δι' αὐτό*. Οὕτως ἐγὼ δὲν ἤξευρα ἕως σήμερον τὸ πρωΐ, ὅτι ὁ Ἀριστείδης ἦτον ἄῤῥωστος τὴν νύκτα. Ἐὰν τὸ ἐμάνθανα ταχύτερα, ἤθελα νομίσει χρέος μου νὰ σηκωθῶ καὶ νὰ φροντίσω περὶ αὐτοῦ. Λυποῦμαι ὅτι δὲν τὸ ἔμαθα ἐν καιρῷ διὰ νὰ ὑπάγω νὰ τῷ κάμω κάτι τι· πλὴν *δὲν μετανοῶ διὰ τοῦτο*, διότι δὲν ἤμην διόλου ἀξιόμεμπτος. Δὲν εἶχα αἰτίαν νὰ στοχασθῶ ὅτι ἦτο ἄῤῥωστος.

Ἀλλὰ περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης ἀρκετὰ ὡμιλήσαμεν τώρα, αὔριον πάλιν ἐπανερχόμεθα εἰς τὰ αὐτά.

Φέρε μοι τώρα, Θεμιστοκλῆ, τὴν Ἁγίαν Γραφὴν, εἰπὲ καὶ τὴν Μαρίαν νὰ ἔλθῃ, διότι εἶναι καιρὸς τῆς ἑσπερινῆς μας προσευχῆς.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Τί ἐστιν ἁμαρτία;—Οἱ ἀμετανόητοι θέλουσι συλλογίζεσθαι εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν μὲ μεγάλην θλῖψιν τὰς ἁμαρτίας των.—Συνείδησις.—Αὐτεξούσιον.

Τὴν ἐφεξῆς ἑσπέραν ἐκάθισε πάλιν ἡ Εὐφροσύνη μετὰ τῶν τέκνων της περὶ τὴν ἑστίαν, καὶ συνωμίλησαν περὶ μετανοίας. Διὰ νὰ μὴ ἐπαναλαμβάνω δὲ εἰς τὴν ἀρχὴν ἑκάστου κεφαλαίου τὰ αὐτὰ, λέγω πρὸς τοὺς ἀναγνώστας μου ὅτι αὐταὶ αἱ συνομιλίαι ἐγίνοντο ὡσεπιτοπλεῖστον πᾶσαν ἑσπέραν, ἑωσοῦ ἡ Κυρία Εὐφροσύνη ἐτελείωσεν ὅ,τι ἔμελλε νὰ εἴπῃ περὶ τοῦ σπουδαίου τούτου ἀντικειμένου.

ΜΗΤ. Ἐλπίζω, τέκνα μου ἀγαπητὰ, ὅτι, ἐπειδὴ καταγινόμεθα νὰ εὕρωμεν τί ἐστιν ἀληθὴς μετάνοια, θέλετε προσέχει πολὺ εἰς τὰ λεγόμενα. Ἐνδέχεται νὰ μὴ σᾶς εὐχαριστήσῃ ἡ τοιαύτη διατριβὴ, ὅσον μία ἱστορία· πλὴν ὠφελεῖ πολὺ περισσότερον παρ' αὐτὴν διὰ τὸν ἑξῆς σύντομον καὶ καθαρὸν λόγον· δὲν

εἰμπορεῖτε ποτὲ νὰ ἐμβῆτε εἰς τὸν οὐρανὸν, ἐὰν εἰς τὴν καρδίαν σας δὲν αἰσθάνεσθε καὶ εἰς τὴν διαγωγήν σας δὲν δεικνύητε ἀληθῆ μετάνοιαν διὰ τὰς ἁμαρτίας σας.

ΑΡΙΣ. Μετενόησάν ποτε, μῆτερ, οἱ ἄγγελοι οἵτινες εἶναι εἰς τὸν οὐρανόν;

ΜΗΤ. Καὶ τίνος ἕνεκεν νὰ μετανοήσωσιν, Ἀριστείδη; Δὲν ἐνθυμεῖσαι τί σᾶς ἐδίδαξα χθὲς ὅτι ἕκαστος μόνον διὰ τὰς ἰδίας του ἁμαρτίας εἰμπορεῖ νὰ μετανοῇ; Εἰς τὸν οὐρανὸν οἱ ἄγγελοι οὐδέποτε ἥμαρτον, ὅθεν οὐδὲ δύνανται νὰ μετανοήσωσι.

Μόνον διὰ τὴν ἁμαρτίαν μετανοοῦμεν, διὰ τὴν ἰδίαν μας ἁμαρτίαν, καὶ διότι δὲν ἐζήσαμεν ἐν ἁγιότητι, ὡς ἀπαιτεῖ ὁ Θεὸς, καὶ διὰ πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐπράξαμεν ἐνῷ δὲν ἔπρεπε νὰ τὸ πράξωμεν, ἢ διὰ ἔργον τὸ ὁποῖον δὲν ἐκάμαμεν, ἐνῷ ἔπρεπε νὰ τὸ κάμωμεν.

ΑΣΠ. Μήτερ, τί ἐστιν ἁμαρτία;

ΜΗΤ. Θέλομεν ὁμιλήσει περὶ αὐτῆς· διότι τοῦτο θέλει μᾶς βοηθήσει νὰ ἐννοήσωμεν καλήτερα τί ἐστιν ἀληθὴς μετάνοια.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Κύτταξε τὸ ὡρολόγιόν μου· εἶναι ἐμπρὸς σχεδὸν μισὴν ὥραν, χθὲς ἦτον ἄλλο τόσον ὀπίσω· ὑπάγει κακὰ μίαν ὁλόκληρον ἑβδομάδα, καὶ δὲν εἰμπορῶ νὰ ἐννοήσω τί ἔχει.

ΑΡΙΣ. Μῆτερ, νομίζω, κάμνεις καλήτερα νὰ στείλῃς τὸν Θεμιστοκλῆ νὰ τὸ δώσῃ εἰς τὸν ὡρολογοποιόν.

ΜΗΤ. Ὑπόθες ὅτι ἐγὼ ἤρχιζα νὰ δμιλῶ πρὸς τὸ ὡρολόγιον διὰ τὸ ὅτι ὑπάγει κακά, καὶ ἐδοκίμαζα νὰ τὸ κάμω νὰ αἰσθανθῇ, ὅτι ἦτο χρέος του νὰ ὑπάγῃ καλά.

ΑΡΙΣ. Τί καλὸν ἤθελε κάμει, μῆτερ; τὸ ὡρολόγιον δὲν γνωρίζει τί εἶναι καλὸν καὶ τί κακόν.

ΜΗΤ. Ἀλήθεια, τέκνον μου, δὲν εἰμπορεῖ νὰ συλλογίζηται, οὔτε νὰ αἰσθάνηται· δὲν ἔχει ψυχήν· διὰ τοῦτο εἶναι ἀδύνατον νὰ τὸ κάμωμεν νὰ ἐννοήσῃ τί εἶναι καλὸν καὶ τί κακόν.

ΘΕΜ. Ὁ σκύλος φαίνεται πολλάκις ὅτι *συλλογίζεται* περὶ διαφόρων πραγμάτων, καὶ εἴμεθα *βέβαιοι* ὅτι ἔχει *αἴσθησιν*. *Αὐτὸς* γνωρίζει ἆρά γε, μῆτερ, τί εἶναι καλὸν καὶ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τί κακόν; Καὶ εἰμπορεῖ νὰ μετανοήσῃ διὰ πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἔπραξε;

ΜΗΤ. Νομίζω, ὄχι, Θεμιστοκλῆ· εἰμπορεῖς νὰ κάμῃς τὸν σκύλον νὰ ἐννοῇ ὅτι δὲν πρέπει νὰ κάμῃ τινὰ πράγματα, ἢ ὅτι πρέπει νὰ κάμνῃ ἄλλα τινὰ, καὶ ἂν παρακούσῃ θέλει τιμωρηθῆ· παραδείγματος χάριν ἂν ὁ σκύλος ξυλισθῇ ἐνίοτε, διότι κατατρέχει τὸν γάττον τῆς αὐτῆς οἰκίας, θέλει παύσει ἐπὶ τέλους, καὶ συζῇν μετ' αὐτοῦ φιλικῶς. Ναὶ μὲν πονεῖ ὅταν ξυλίζηται καὶ ὁ φόβος μήπως πάλιν ξυλισθῇ τὸν ἐμποδίζει νὰ κατατρέχῃ τὸν γάττον, πλὴν δὲν αἰσθάνεται λύπην τινὰ ἐνθυμούμενος τὴν πρᾶξίν του· οὔτε αἰσθάνεται ὅτι ἔπταισε, καὶ ὅτι ἦτο ἄξιος μέμψεως καὶ τιμωρίας. Τὸ δὲ τοιοῦτον ἐπαληθεύει καὶ εἰς ὅλα τὰ ἄλλα ζῶα. Δὲν εἶναι ἱκανὰ νὰ ἐννοήσωσι τί εἶναι καλὸν καὶ τί κακόν. Καὶ κατὰ τοῦτο δὲν ὁμοιάζουσι παντάπασι τοὺς ἄνδρας καὶ τὰς γυναῖκας καὶ τὰ παιδία. Ὅσον θέλεις δίδασκέ τα περὶ Θεοῦ ἢ περὶ τῶν Ἁγίων Γραφῶν, εἶναι μάταιον· αὐτὰ δὲν γνωρίζουσι τίποτε περὶ Θεοῦ, οὔτε περὶ κα-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

θηκόντων, οὔτε περὶ οὐρανοῦ, οὔτε περὶ κολάσεως. *Διὰ τοῦτο οὐδὲ δύνανται ν' ἁμαρτήσωσι*, καὶ ἑπομένως οὐδὲ νὰ μετανοήσωσι.

ΘΕΜ. Ποτὲ δὲν ἐσυλλογιζόμην ἄλλοτε, ὡς τώρα, πόσον διαφέρομεν ἀπὸ τὰ ζῶα καθὸ ἱκανοὶ νὰ γνωρίζωμεν τί εἶναι καλὸν καὶ τί κακόν.

ΑΣΠ. Νομίζω, μῆτέρ μου, ὅτι πολλοὶ κακοὶ ἄνθρωποι ἐπιθυμοῦσιν ἐνίοτε νὰ ὁμοιάζωσι μὲ σκύλον.

ΜΗΤ. Καὶ πῶς, κόρη μου, νομίζεις οὕτω;

ΑΣΠ. Διότι τὸ νὰ λυπῆταί τις διὰ τὸ κακὸν τὸ ὁποῖον ἔπραξε τὸν φέρει εἰς τόσην ἀδυναμίαν ὥστε μὲ φαίνεται ὅτι ὅσοι ἔτυχον νὰ πράξωσι κἀνὲν πολὺ μεγάλον ἁμάρτημα, ἤθελον ἐπιθυμήσει νὰ ὁμοιάζωσι μὲ ζῶον διὰ νὰ μὴ αἰσθάνωνται ὅτι εἶναι ἀξιόμεμπτοι.

ΜΗΤ. Αἴ! κόρη μου, ἄνθρωποι πολὺ πονηροὶ τὸ ἐπεθύμησαν, πλὴν εἰς μάτην. *Ὅσοι ἁμαρτάνουσι πρέπει νὰ συλλογίζωνται τὰς ἁμαρτίας των.* Καὶ ἂν εὑρίσκωσι τρόπον νὰ τὰς λησμονῶσιν εἰς τοῦτον τὸν κόσμον, δὲν θέλει συμβῇ οὕτω καὶ εἰς τὸν ἄλλον. *Ἐκεῖ*,

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ὅσοι ἀποθνήσκουσι χωρὶς νὰ μετανοήσωσι διὰ τὰς ἁμαρτίας των καὶ νὰ ἐμπιστευθῶσιν εἰς τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν, θέλουσι συλλογίζεσθαι δι' ὅλας τὰς ἁμαρτίας των, καὶ διὰ τὴν ἀνοησίαν καὶ τὴν ἐνοχήν των ὅτι ἔπραξαν αὐτάς. Καὶ θέλουσι συλλογίζεσθαι περὶ τούτων ἀδιαλείπτως, θέλουσι συλλογίζεσθαι μὲ τὴν μεγίστην λυπηρὰν συναίσθησιν, θέλουσιν ἐνθυμεῖσθαι μὲ ἐντροπὴν καὶ φρίκην ὅσα ἔπραξαν, καὶ θέλουσι προβλέπει μὲ ἀνέκφραστον ἀπελπισίαν τί μέλλουσι νὰ γίνωσι καὶ ὑποφέρωσι.

Συλλογισθῆτε, ἀγαπητά μου τέκνα, περὶ τούτων τῶν πραγμάτων, καὶ ἐνῷ ἐξακολουθοῦμεν νὰ ἀνευρίσκωμεν ἀκριβέστερον τί εἶναι ἁμαρτία, ἐνθυμήθητε ὅτι εἶσθε ἁμαρτωλοὶ, καὶ ὅτι δὲν δύνασθε ν' ἀποφύγητε ἀπὸ τοῦ νὰ συλλογίζησθε διὰ τὰς ἁμαρτίας σας, καὶ ἂν προσπαθῆτε νὰ τὰς λησμονήσητε εἰς ταύτην τὴν ζωὴν, καὶ νὰ μὴ μετανοήσητε δι' αὐτὰς ποτὲ, θέλετε συλλογισθῆ περὶ τούτων μετὰ θάνατον, μὲ θλῖψιν τῆς ψυχῆς, περὶ τῆς ὁποίας σεῖς δὲν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

δύνασθε ἀκόμη νὰ συλλάβητε ἰδέαν. Δὲν ἐμπορεῖτε νὰ συλλογισθῆτε πόσον τρομερὸν καὶ λυπηρὸν θέλει εἶσθαι τὸ τοιοῦτον.

Ἀλήθειαν λέγει ὁ Θεμιστοκλῆς, ὅτι διαφέρομεν πολὺ ἀπὸ τὰ ζῶα, δυνάμενοι νὰ γνωρίσωμεν τί εἶναι καλὸν καὶ τί κακόν. Διαφέρομεν δὲ πολὺ ἀπὸ αὐτὰ καθότι ἔχομεν ψυχὴν δυναμένην νὰ ἦναι ἀθλία αἰωνίως *διὰ τὰς ἁμαρτίας* καὶ νὰ ὑποφέρῃ τὰς τρομερωτέρας βασάνους. Τὰ ζῶα δύνανται νὰ ὑπομείνωσι μεγάλους *σωματικοὺς πόνους*, ὡς καὶ *ἡμεῖς*, πλὴν καὶ οἱ χειρότεροι σωματικοὶ πόνοι εἶναι μηδὲν, ὡς πρὸς ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον θέλει ὑποφέρει *ἡ ψυχὴ*, ἐὰν μεταβῇ εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν χωρὶς μετάνοιαν διὰ τὰς ἁμαρτίας του καὶ χωρὶς συγχώρησιν.

Ὁ Θεὸς σᾶς ἔπλασεν οὕτω πολὺ διαφόρους ἀπὸ τὰ ζῶα. Αὐτὸς σᾶς ἔδωκε ψυχήν. Αὐτὸς σᾶς ἔκαμεν ἱκανοὺς νὰ ἐννοῆτε τί εἶναι καλὸν καὶ τί κακὸν, καὶ νὰ συναισθάνησθε εὐδαιμονίαν μὲν ὅταν πράττητε τὸ καλὸν, κακοδαιμονίαν δὲ, ὅταν πράττητε κακόν.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Τοῦτο δὲ τὸ νὰ γνωρίζητε ὅταν πράττητε καλὸν καὶ ὅταν πράττητε κακὸν, καθὼς καὶ τὸ νὰ συναισθάνησθε *εὐδαιμονίαν* μὲν διὰ τὰ καλὰ αἰσθήματα καὶ διαγωγήν σας, κακοδαιμονίαν δὲ διὰ τὰ κακὰ αἰσθήματα καὶ διαγωγήν σας, αὐτὰ ὅλα δύνανται νὰ ὀνομασθῶσι μὲ μίαν λέξιν *Συνείδησις*.

ΘΕΜ. Ἔχουσι τὰ μικρὰ βρέφη συνείδησιν μῆτερ;

ΜΗΤ. Μᾶς εἶναι πολὺ δύσκολον, τέκνον μου, νὰ προσδιορίσωμεν ἀκριβῶς τὸν χρόνον πότε ἀρχίζουσιν αὐτὰ νὰ αἰσθάνωνται ὅτι πράττουσι καλὸν ἢ κακὸν διότι ἠμποροῦν νὰ ἔχωσι τοιαῦτα αἰσθήματα, πολὺ πρὶν τὰ δείξωσιν εὐκρινῶς εἰς τὴν διαγωγήν των. Ἀλλὰ δὲν εἶναι ἀνάγκη οὔτε σεῖς οὐτ' ἐγὼ νὰ γνωρίσωμεν ἐντελῶς περὶ τῆς *συνειδήσεως τῶν βρεφῶν*. Ἐὰν δυνηθῶ νὰ σὲ κάμω νὰ ἐννοήσῃς *τί εἶναι ἡ ἰδική σου συνείδησις*, καὶ ὅτι εἶσαι ἁμαρτωλὸς ἐνώπιον Θεοῦ, ἐὰν δυνηθῶ νὰ σὲ ἐξηγήσω ποία εἶναι ἡ ἀληθὴς μετάνοια, καὶ σὲ κάμω νὰ τὴν αἰσθανθῇς εἰς τὴν καρδίαν σου· ἐὰν οὕτω μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, δυνηθῶ νὰ σὲ ἀποδείξω τὰ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

πλημμελήματά σου καὶ τοὺς κινδύνους σου, καὶ νὰ σὲ καταπείσω νὰ ἐμπιστευθῇς εἰς τὸν Χριστὸν ὡς μόνον Σωτῆρά σου, δὲν μὲ μέλλει ἂν δύναμαι ἢ ὄχι ν᾽ ἀποκριθῶ εἰς ὅ,τι μὲ ἠρώτησεν ὁ Θεμιστοκλῆς. Ὅλας ταύτας τὰς περιέργους καὶ δυσκόλους ὑποθέσεις τὰς ἀφίνω εἰς τὸν Θεὸν, ὅστις ἔκαμε τὰς ψυχὰς τῶν νηπίων, καὶ γνωρίζει νὰ τὰ μεταχειρίζηται μὲ μεγίστην εὐμένειαν καὶ ἀκριβεστάτην δικαιοσύνην.

Ὅτε σὺ, Ἀσπασία, μὲ παρήκουσες καὶ δὲν ἔμαθες τὸ μάθημά σου, σ᾽ ἐβίασέ τις ν᾽ αἰσθανθῇς καὶ πράξῃς οὕτω; Δὲν ἐδύνασο νὰ αἰσθανθῇς καὶ πράξῃς διαφορετικὰ, καὶ νὰ ἦσαι ὑπήκοον κοράσιον, καὶ νὰ καθίσῃς ἥσυχα, καὶ νὰ μάθῃς τὸ μάθημά σου;

ΑΣΠ. Νομίζω ὅτι ἠδυνάμην, μῆτέρ μου, νὰ πράξω ὡς λέγεις, ἐὰν ἤθελα.

ΜΗΤ. Ἔκαμες λοιπὸν κατὰ τὴν προαίρεσίν σου, δηλαδὴ ἔπραξες ἐλευθέρως, ταὐτὸν εἰπεῖν, ὡς αὐτεξούσιος.

ΑΡΙΣ. Εἶμαι κ᾽ ἐγὼ αὐτεξούσιος, μῆτερ;

ΜΗΤ. Ἂς ἴδωμεν ἂν ἦσαι. Φέρε ἐκεῖνο τὸ βιβλίον. Ὁ Ἀριστείδης φέρει τὸ βιβλίον

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

εἰς τὴν μητέρα του. Ἔκαμες, ὡς σὲ εἶπα· ὑπήκουσες ὡς καλὸν παιδίον· ἐδύνασο νὰ μὲ παρακούσῃς;

ΑΡΙΣ. Ναὶ, μῆτέρ μου· καὶ ἐνίοτε σὲ παρήκουσα· καὶ ἂν ἤθελα νὰ παρακούσω καὶ τώρα, εἰμπόρουν νὰ τὸ κάμω.

ΜΠΤ. Ἐὰν σοὶ ἔλεγα, Ἀριστείδη, νὰ πετάσῃς εἰς τὰ κεραμίδια; ἐδύνασο νὰ τὸ κάμῃς;

ΑΡΙΣ. Ὄχι, μῆτερ, διότι δὲν ἔχω πτερά.

ΜΗΤ. Ἤθελες λοιπὸν αἰσθανθῆν ὅτι εἶσαι ἀξιόμεμπτος, διότι δὲν τὸ κάμνεις;

ΑΡΙΣ. Ὄχι.

ΜΗΤ. Ἐὰν σοὶ ἔλεγα νὰ διατρέξῃς τὸ ἔδαφος, καὶ δὲν τὸ ἔκαμνες, ἤθελες αἰσθανθῆν ὅτι εἶσαι ἀξιόμεμπτος;

ΑΡΙΣ. Βεβαιότατα· διότι ἂν θέλω, εἰμπορῶ νὰ περιπατήσω· ἀλλὰ νὰ πετάσω δὲν εἰμπορῶ, ὅσον καὶ ἂν τὸ ἐπιθυμῶ.

ΜΗΤ. Βλέπεις λοιπὸν, τέκνον, ὅτι εἶσαι εἰς ἄλλα μὲν πράγματα αὐτεξούσιος, εἰς ἄλλα δὲ ὄχι.

Αὔριον θέλομεν ὁμιλήσει ἀκόμη περὶ τοῦ αὐτεξουσίου.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Αὐτεξούσιον. Πλατυτέρα ἀνάπτυξις περὶ ἁμαρτίας. Οἰκιακὴ εὐδαιμονία. Πᾶσα οἰκογένεια ὀφείλει νὰ ἔχῃ ἀρχηγὸν καὶ νόμους. Τί εἶναι ἰδιοτέλεια;

ΜΗΤ. Εὖγε, τέκνα μου, βλέπω ὅτι ὅλοι εἶσθε αὐτεξούσιοι. Σᾶς παρήγγειλα νὰ ἐνταμωθῶμεν σήμερον τὸ πρωὶ ἐδῶ τὰς ἓξ ὥρας, καὶ ἐφάνητε πολλὰ ἀκριβεῖς. Ἔχετε πολλὴν ὥραν ἐδῶ;

ΘΕΜ. Δύο τρία λεπτὰ μόνον, μῆτερ.

ΜΗΤ. Ἐδύνασθε ν' ἀργήσητε καὶ νὰ μὲ παρακούσετε, ἂν ἠθέλετε.

ΑΡΙΣ. Ἐγὼ ἤθελα νὰ ἀργήσω ὀλίγον τι, μῆτερ, διὰ νὰ παρατηρήσω τὰς ζωγραφίας, τὰς ὁποίας μοὶ ἔδειχνεν ἡ Μαρία.

ΜΗΤ. Καὶ διὰ τί δὲν τὸ ἔκαμες; ἦτο εἰς τὴν ἐξουσίαν σου, ἂν ἤθελες.

ΑΡΙΣ. Ναὶ, πλὴν δὲν ἠθέλησα.

ΜΗΤ. Καὶ διὰ τί δὲν ἐπροτίμησες νὰ μείνῃς μὲ τὴν Μαρίαν, παρὰ νὰ ἔλθῃς ἐδῶ;

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΑΡΙΣ. Διότι ἐνόμιζον ὅτι ἤθελε σὲ κακοφανῇ, καὶ ὅτι ἐγὼ ἤθελα δυσαρεστηθῇ διὰ τὴν παρακοήν μου· ἔπειτα ἐπεθύμουν καὶ νὰ σ' ἀκούσω νὰ μᾶς ὁμιλῇς, ἂν καὶ ἐπεθύμουν νὰ παρατηρήσω καὶ τὰς ζωγραφίας.

ΜΗΤ. Τῳόντι ὅλοι σεῖς ἐνίοτε ἐπιθυμεῖτε νὰ κάμητε τίποτε, κ' ἐνταυτῷ στοχάζεσθε ὅτι δὲν *πρέπει νὰ τὸ κάμητε*· ἢ ἐπιθυμεῖτε νὰ μὴ κάμητε τίποτε, καὶ πάλιν νομίζετε ὅτι *πρέπει νὰ τὸ κάμητε*. Μετ' ὀλίγον ἐκλέγετε ποῖον ἀπὸ τὰ *δύο* νὰ κάμητε. Καὶ εἰ μὲν πράξετε τὸ καλὸν, συναισθάνεσθε εὐδαιμονίαν, εἰ δὲ τὸ κακὸν, συναισθάνεσθε δυσαρέσκειαν.

ΑΣΠ. Πόσον καλὰ γνωρίζεις, μῆτερ, τὰ αἰσθήματά μου, ἑκατοντάκις συνησθάνθην, καθὼς εἶπες.

ΘΕΜ. Καὶ ἐγὼ ὁμοίως.

ΑΡΙΣ. Καὶ ἐγὼ μάλιστα ὅταν ἐπεθύμησα ν' ἀναβῶ ἐπάνω εἰς τὸ δένδρον διὰ νὰ πάρω τὴν φωλεὰν τῶν πουλίων, καὶ ἐγνώρισα ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ τὸ κάμω, διότι μὲ τὸ ἀπηγόρευσεν ἡ μήτηρ.

ΜΗΤ. Ἀνέβης εἰς τὸ δένδρον;

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΑΡΙΣ. Ὄχι, καὶ εὐχαριστήθην ὕστερον, ὅτι δὲν σὲ παρήκουσα.

ΜΗΤ. Βλέπετε, τέκνα μου, ὅτι εἰς πολλὰ πράγματα εἶσθε αὐτεξούσιοι. Καὶ γνωρίζετε τί εἶναι τὸ καλὸν καὶ τί τὸ κακὸν, καὶ εἰμπορεῖτε νὰ κάμητε εἴτε τὸ καλὸν εἴτε τὸ κακὸν, ὅπως προαιρεῖσθε. Ἀποκρίθητέ μοι τώρα εἰς μίαν μου ἐρώτησιν.

Ὅταν συνησθάνθητε ὡς ἔπρεπε καὶ ἐπράξατε τὸ καλὸν καὶ εὐχαριστήθητε διὰ τοῦτο, ἢ συνησθάνθητε ὡς δὲν ἔπρεπε καὶ ἐπράξατε τὸ κακὸν καὶ διὰ τοῦτο δυσηρεστήθητε δὲν συνησθάνθητε καὶ ἐπράξατε ὅπως ἠθελήσατε;

ΟΛΟΙ. Ναὶ, ναὶ, ναί.

ΜΗΤ. Σᾶς φαίνεται ὅτι σᾶς ὑποχρεόνει τις, ἢ σᾶς βιάζει νὰ πράττητε ὡς πράττετε;

ΘΕΜ. Ὄχι· μόνον ἐνίοτε μὲ φαίνεται πολὺ δύσκολον νὰ συναισθάνωμαι καὶ νὰ πράττω ὡς πρέπει.

ΜΗΤ. Τί τὸ κάμνει τόσον δύσκολον;

ΘΕΜ. Εἶναι δύσκολος ἡ ἐρώτησίς σου αὕτη, μῆτερ. Ὅταν αἰσθάνωμαι ὡς καλὸν παιδίον, καὶ σὲ ἀγαπῶ, καὶ ἐπιθυμῶ νὰ σὲ ἀρέσω,

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

καὶ ἀγαπῶ τὴν Ἀσπασίαν καὶ τὸν Ἀριστείδην, καὶ ἐπιθυμῶ νὰ τοὺς κάμνω καλὸν, μὲ εἶναι πολλὰ εὔκολον νὰ κάμνω τὸ καλόν· ἐνίοτε ὅμως δὲν αἰσθάνομαι οὕτω. Θέλω νὰ ἀρέσω εἰς τὸν ἑαυτόν μου· δὲν μὲ μέλει ποσῶς διὰ τοὺς ἄλλους, καὶ τότε μὲ εἶναι πολλὰ δύσκολον νὰ κάμω τὸ καλόν.

ΜΗΤ. Καὶ δὲν σὲ φαίνεται ὅτι εἶσαι ἀξιόμεμπτος, ὅταν συναισθάνεσαι οὕτω;

ΘΕΜ. Ναὶ, καὶ τοῦτο μὲ κάμνει δυστυχέστερον.

ΜΗΤ. Ναὶ, τέκνα μου, σεῖς ὅλοι γνωρίζετε καὶ αἰσθάνεσθε, ὅτι εἶσθε αὐτεξούσιοι. Εἰς πολλὰ πράγματα ἐννοεῖτε τί εἶναι καλὸν, καὶ τί κακόν. Ἐὰν αἰσθάνησθε καὶ πράττητε τὸ καλὸν, αἰσθάνεσθε καὶ πράττετε οὕτω σεῖς οἱ ἴδιοι ἐλεύθερως. Ἐὰν αἰσθάνησθε καὶ πράττητε τὸ κακὸν, αἰσθάνεσθε καὶ πράττετε σεῖς οἱ ἴδιοι ἐλευθέρως.

Ὅταν αἰσθάνησθε καὶ πράττητε τὸ καλὸν, ἡ συνείδησίς σας τὸ ἐγκρίνει, καὶ εἶσθε εὐτυχεῖς· ὅταν δὲ συναισθάνησθε καὶ πράττητε τὸ κακὸν, ἡ συνείδησίς σας τὸ κατακρίνει καὶ εἶσθε δυστυχεῖς.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Βλέπετε λοιπὸν ὅτι εἶσθε ἁμαρτωλοὶ, διότι πολλάκις συνηθάνθητε καὶ ἐπράξατε τὸ κακόν· συνηθάνθητε καὶ ἐπράξατε καθὼς δὲν ἔπρεπε νὰ κάμετε, καὶ δὲν συνηθάνθητε οὔτε ἐπράξατε ὡς ἔπρεπε νὰ κάμετε.

ΑΣΠ. Εἶναι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἁμαρτωλοὶ, μῆτερ;

ΜΗΤ. Ναὶ, κόρη μου, ὅλοι, ὅλοι ἥμαρτησαν· καὶ πρέπει νὰ μετανοήσωσι διὰ τὰς ἁμαρτίας των, καὶ νὰ ἐμπιστευθῶσιν εἰς τὸν Χριστὸν διὰ νὰ συγχωρηθῶσι καὶ σωθῶσιν· ἐπιθυμῶ ὅμως, τέκνα μου, νὰ μὴ συλλογίζησθε δι' ἄλλους, ἀλλὰ διὰ τὸν ἑαυτόν σας· ἐπιθυμῶ νὰ συλλογίζησθε καὶ νὰ συναισθάνησθε ὅτι σεῖς εἶσθε ἁμαρτωλοί· διότι, ἐὰν δὲν κάμητε τοῦτο, δὲν θέλετε μετανοήσει ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας σας, οὔτε ἐμπιστευθῆ εἰς τὸν Χριστὸν διὰ τὴν σωτηρίαν σας.

ΘΕΜ. Γνωρίζω ὅτι ἐγὼ ἥμαρτον καὶ εἶμαι ἀξιόμεμπτος· πλὴν ἐπιθυμῶ, μῆτερ, νὰ ἐννοήσω καλήτερα παρ' ὅσον ἐννοῶ τί εἶναι ἁμαρτία.

ΜΗΤ. Τοῦτο καὶ ἐγὼ ἤθελα νὰ σᾶς σαφηνίσω καλήτερα, καὶ ἐνῷ τὸ κάμνω ἐπι-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

θυμῶ νὰ εἶσθε ὅλοι πολλὰ προσεκτικοὶ εἰς ὅ,τι λέγω.

Τί στοχάζεσαι, Θεμιστοκλῆ, ὅτι ἤθελε γείνει ἡ μικρά μας οἰκογένεια, ἐὰν ἐγὼ ἤθελα ἀφίνει καὶ σᾶς, τέκνα μου, καὶ τὴν Μαρίαν, νὰ πράττητε καθὼς θέλετε, καὶ δὲν ἤθελα σᾶς διοικεῖ διόλου;

ΘΕΜ. Γνωρίζω, μῆτερ, τί ἤθελε γείνει· ἤθελαν συμβῆ ὅσα καὶ ὅτε ὑπῆγες εἰς τῆς θείας Ἑλένης, ὁπότε ἡμεῖς ἐδῶ ἐφιλονεικήσαμεν καὶ ἐκάμαμεν μεγίστην ταραχὴν καὶ θόρυβον.

ΑΣΠ. Βέβαια, Θεμιστοκλῆ, διότι σὺ ἤθελες νὰ μᾶς γείνῃς αὐθέντης.

ΑΡΙΣ. Ὄχι, ὄχι, Ἀσπασία μου· σὺ ἤρχισας πρώτη νὰ προστάζῃς τὴν Μαρίαν, καὶ ὁ Θεμιστοκλῆς σοὶ ἔλεγεν ὅτι ἦτο κακὸν νὰ κάμνῃς οὕτω.

ΜΗΤ. Ἡσυχάσατε, τέκνα μου. Γνωρίζετε ὅτι ἀφοῦ ἐπέστρεψα, ἐξέτασα τὴν διαγωγήν σας, καὶ ἡ ὑπόθεσις ἐτελείωσε πρὸ πολλοῦ· οὔτε ἔπρεπε νὰ ἀναφέρηται πάλιν. Μὲ κακοφαίνεται ὅτι ἔχετε διάθεσιν νὰ φιλονεικῆτε ἀκόμη περὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος. Καὶ τοῦτο

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

δεικνύει μάλιστα, πόσον ἀναγκαῖον εἶναι νὰ ἔχῃ κεφαλὴν ἡ *οἰκογένεια*, καὶ ὅτι πρέπει ἐγὼ νὰ τὴν διοικῶ καὶ νὰ τὴν διατηρῶ εἰς εὐταξίαν.

ΘΕΜ. Χαίρω, μῆτέρ μου, διότι μᾶς διοικεῖς ὅλους ἡμᾶς· ἄλλως, ἠθέλαμεν πάλιν κάμει θόρυβον.

ΜΗΤ. Καὶ τί ἤθελε προξενήσει τὸν θόρυβον;

ΘΕΜ. Ὅ,τι τὸν ἐπροξένησε, μῆτερ, καὶ ὅτε ἔλειπες. Δὲν ἠθέλαμεν νὰ συμφωνήσωμεν μεταξύ μας· ὁ μὲν ἐπεθύμει νὰ κάμῃ *τοῦτο* καὶ ὁ ἄλλος *ἄλλο*· φοβοῦμαι μήπως καθεὶς ἤθελεν ἐπιθυμήσει νὰ κυβερνᾷ τοὺς ἄλλους, καὶ ἐκ τούτου ἤθελαν ἀκολουθήσει ἀταξία καὶ σύγχυσις.

ΜΗΤ. Ἡ ἀληθὴς αἰτία τούτου, τέκνα μου, εἶναι ὅτι καθεὶς ἐπεθύμει νὰ κάμῃ *μόνον* τὸν ἑαυτόν του *εὐτυχῆ*, καὶ νὰ φροντίζῃ ὀλίγον ἢ ποσῶς διὰ τὴν εὐτυχίαν τῶν ἄλλων.

Ὑποθέσατε ὅτι ἐγὼ ὅλην τὴν ἡμέραν συλλογίζομαι πῶς νὰ γείνω ἐγὼ εὐτυχὴς, καὶ δὲν φροντίζω ποσῶς διὰ τὴν ἐδικήν σας ἄνεσιν καὶ εὐτυχίαν, τί ἠθέλατε πάθει ὅλοι;

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΑΡΙΣ. Δὲν πιστεύω ὅτι ἠθέλαμεν ἔχει ὀγρήγορα τὸ πρόγευμα ἢ τὸ γεῦμα ἢ τὸν δεῖπνόν μας· καὶ ἂν ἐσχίζοντο τὰ ἐνδύματά μου, ποῖος ἤθελε μὲ τὰ διορθώσει;

ΑΣΠ. Μάλιστα καὶ ποῖος ἤθελε μᾶς ἀγοράζει ξύλα, καὶ ποῖος ἤθελε τὰ κομματιάζει ἢ τὰ στιβάζει εἰς τὴν ἀποθήκην;

ΘΕΜ. Ποῖος ἀκόμη ἤθελε μᾶς ἐπέμπει εἰς τὸ σχολεῖον, ἢ μᾶς ἀγοράζει βιβλία, ἢ μᾶς διδάσκει τὴν Ἁγίαν Γραφήν;

ΜΗΤ. Ὑποθέσατε ἀκόμη ὅτι ἐγὼ ἀφίνω καθένα νὰ κάμνητε ὅπως θέλετε καὶ δὲν ἀπαιτῶ νὰ κάμνητε ὅ,τι συντείνει εἰς τὴν εὐτυχίαν καὶ τὸ καλὸν ὅλων ἡμῶν, *δηλαδὴ ὅλης τῆς οἰκογενείας.*

ΘΕΜ. Φοβοῦμαι, μῆτερ, μήπως καταντήσωμεν τότε *πολὺ διαφορετικὴ οἰκογένεια* ἀπὸ ὅ,τι εἴμεθα τώρα.

ΜΗΤ. Τῳόντι τότε ἠθέλετε γνωρίσει ἀμέσως πόσον ἀναγκαῖον εἶναι εἰς μίαν οἰκογένειαν, διὰ νὰ κατασταθῇ εὔθυμος καὶ εὐτυχὴς, *νὰ μὴ ἦναι καθεὶς ἰδιοτελής.* Ἠθέλετε κατανοήσει παρευθὺς ὅτι καθεὶς ὀφείλει νὰ πράττῃ ὅσα ἀφορῶσι τὸ *καλὸν* ὅλης τῆς οἰκογενείας.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἠθέλετε ἰδεῖ προσέτι ὅτι ἐὰν ἐκεῖνο τὸ ποῖον εἶς στοχάζεται ἦναι διὰ τὸ ἰδιαίτερόν του καλὸν ὄχι δὲ διὰ τὸ καλὸν ὅλων, ἀλλὰ μάλιστα καὶ ἀντιβαίνῃ εἰς αὐτὸ, πρέπει νὰ τὸ παραιτήσῃ, καὶ ὅτι ἐὰν δὲν τὸ παραιτήσῃ ἑκουσίως, πρέπει νὰ ἀναγκασθῇ εἰς τοῦτο. Ἠθέλετε ἰδεῖ ὅτι εἰς τὴν οἰκογένειαν πρέπει νὰ ὑπάρχῃ εἶδός τι κυβερνήσεως καὶ κανόνες ἢ νόμοι, εἰς τοὺς ὁποίους ὅλοι νὰ ὑπακούωσι· προσέτι δὲ καὶ ποιναὶ διὰ τοὺς ὅσοι παραβαίνουσι τοὺς νόμους, καὶ μία κεφαλὴ διὰ νὰ ἐπιβλέπῃ εἰς τὴν διατήρησιν τῶν νόμων καὶ εἰς τὴν τιμωρίαν τῶν ἀπειθῶν, καὶ οὕτω νὰ διατηρῆται ἡ εὐταξία καὶ εὐτυχία τῆς οἰκογενείας.

ΘΕΜ. Κανὲν ἀπ' αὐτά, Μῆτερ, δὲν ἐστοχαζόμην ἄλλοτε. Τώρα δὲ βλέπω πόσον ἰδιοτελὴς καὶ παρήκοος ἤμην πολλάκις, καὶ πόσον κόπον σοὶ ἔδωκα διὰ τὴν κακήν μου διαγωγήν.

ΜΗΤ. Χαίρω, τέκνον μου, ἀκούουσα νὰ ὁμιλῇς οὕτως· ἐπεθύμουν δὲ ὅλοι σεῖς νὰ βλέπητε καὶ αἰσθάνησθε ἔτι μᾶλλον, πόσον κακὸν εἶναι νὰ ἦσθε ἰδιοτελεῖς καὶ παρήκοοι.

ΑΡΙΣ. Τί σημαίνει, μῆτερ, νὰ ἦναί τις ἰδιοτελής;

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΜΗΤ. Ἐνθυμεῖθε ὅτι χθὲς ἐνῷ ἡ Ἀσπασία σ' ἐζήτησεν ὀλίγον ἀπὸ τὸ μῆλόν σου δὲν ἠθέλησες νὰ τὴν δώσῃς;

ΑΡΙΣΤ. Ἀλλὰ κ' ἐκείνη δὲν ἠθέλησε νὰ μὲ δώσῃ προχθὲς ἀπὸ τὸ ἰδικόν της.

ΜΗΤ. Καὶ οἱ δύο λοιπὸν ἀπεδείχθητε ἰδιοτελεῖς, καὶ οἱ δύο ἐπίσης ἐννοεῖτε τί σημαίνει ἰδιοτέλεια. Ὁσάκις ἐπιθυμεῖτε νὰ κερδήσητέ τι καλὸν μόνον διὰ τὸν ἑαυτόν σας, ἢ νὰ ζητῆτε μόνον τὴν ἰδίαν σας εὐχαρίστησιν, καὶ δὲν ἐπιθυμῆτε, καὶ προσπαθῆτε ὅσον δύνασθε νὰ κάμητε τὸ αὐτὸ καλὸν καὶ εἰς ἄλλους, καὶ νὰ τοὺς κατασήσητε εὐθύμους καὶ εὐτυχεῖς, τότε εἶσθε σεῖς ἰδιοτελεῖς.

Ὅλοι γνωρίζετε τί ἐννοῶ· πλὴν εἰς τὴν ἐφεξῆς ὁμιλίαν θέλω ἐξηγηθῆ περὶ τούτου σαφέστερα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Λεπτομερεστέρα ἐξήγησις τῆς ἰδιοτελείας. Αἴτια. Τὰ ἐκ τῆς ἰδιοτελείας κακά. Αὕτη ὁδηγεῖ νὰ ἀντιτείνωμεν εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ Θεοῦ. Ἡ παράβασις τῶν νόμων τοῦ Θεοῦ εἶναι ἁμαρτία.

ΜΗΤ. Χθὲς, τέκνα μου, συνωμιλήσαμεν περὶ τῆς ἰδιοτελείας. Τώρα δὲ ἂς προσπαθήσωμεν νὰ τὴν ἐξετάσωμεν λεπτομερέστερα ὁποία εἶναι· διότι οὕτω θέλομεν ἰδεῖ εὐκρινέστερα τί εἶναι ἁμαρτία.

Θεμιστοκλῆ, ὅταν λέγῃς τι ἢ πράττῃς, δὲν συλλογίζεσαι πολλάκις ἐν ταὐτῷ καὶ διὰ τί τὸ λέγεις ἢ τὸ πράττεις; Καὶ δὲν ἐπιθυμεῖς λέγων ἢ πράττων αὐτὸ νὰ ἀπολαύσῃς ἄλλο τι ἢ διὰ τὸν ἑαυτόν σου ἢ δι' ἄλλους;

ΘΕΜ. Ἄ, ναὶ, μῆτερ. Ἐνῷ προχθὲς τὴν αὐγὴν ἠγωνιζόμην τόσον στιβάζων τὰ ξύλα, ἐσυλλογιζόμην καθ' ὅλον τὸν καιρὸν περὶ ἐκείνου τὸ ὁποῖον μοὶ εἶπες. Εἶπες ὅτι, ἂν τὸ ἐτελείονα εἰς μίαν ὥραν, ἤθελες μὲ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

παραλάβει εἰς τὴν ἄμαξάν σου. Καὶ ὁ λόγος, διὰ τὸν ὁποῖον εἰργαζόμην μὲ τόσην σπουδὴν, ἦτο ἡ ἐπιθυμία τοῦ ν' ἀξιωθῶ ἐκεῖνον τὸν εὐάρεστον περίπατον.

ΜΗΤ. Καὶ σὺ, Ἀσπασία, *διὰ τί* ἔπλεκες τόσον γρήγορα τὸ περικνήμιον (τὴν κάλτσαν) μετὰ τὸ γεῦμα;

ΑΣΠ. Διότι μοὶ εἶπες, μῆτέρ μου, ὅτι τὸ πτωχὸν κοράσιον, διὰ τὸ ὁποῖον ἔπλεκα, τὸ χρειάζεται γρήγορα, καὶ ἐπεθύμουν νὰ τὸ τελειώσω ὅσον τάχιστα.

ΜΗΤ. Αὐταὶ λοιπὸν αἱ ἀφορμαὶ, διὰ τὰς ὁποίας πράττετέ τινα ἔργα, ἢ δὲν πράττετε, ὀνομάζονται *αἴτια* ἢ *ἀπογρῶντες Λόγοι*.

Καὶ ἂν δὲν δυνηθῶμεν νὰ εὕρωμεν ποῖος εἶναι ὁ λόγος ὅταν εἴπωμεν ἢ πράξωμέν τι, εὐκόλως δυνάμεθα νὰ δείξωμεν καὶ ἂν λέγοντες ἢ πράττοντες αὐτὸ ἤμεθα ἰδιοτελεῖς ἢ ὄχι.

Ἐὰν παραδείγματος χάριν οἱ λόγοι μας ἦναι μόνον νὰ ἀποκτήσωμεν τὶ καλὸν μόνον δι' ἡμᾶς αὐτοὺς, καὶ ἂν δὲν ἐπιθυμῶμεν ἢ δὲν προσπαθῶμεν ποσῶς νὰ κάμνωμεν καλὸν καὶ εἰς ἄλλους, εἴμεθα ἰδιοτελεῖς.

ΑΣΠ. Καὶ δὲν εἶναι συγχωρημένον, μῆτερ,

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

νὰ ζητῶμεν τὴν ἰδίαν μας ἄνεσιν καὶ εὐτυχίαν;

ΜΗΤ. Βεβαιότατα, τέκνον μου. Εἶναι δίκαιον νὰ πράττῃς οὕτως, ἀνίσως ζητῇς ὅσα θέλουσι σὲ καταστήσει τῳόντι εὐτυχῆ· ὄχι εὐτυχῆ πρὸς καιρὸν, ἀλλὰ διαπαντὸς καὶ ἀμετατρέπτως εὐτυχῆ· ὄχι εὐτυχῆ εἰς τοῦτον μόνον τὸν κόσμον, ἀλλ' εὐτυχῆ αἰωνίως.

Εἰδὲ ζητεῖς τὴν εὐτυχίαν σου μὲ τρόπον ὥστε νὰ παρεμποδίζῃς τὸ πραγματικὸν καλὸν τῶν ἄλλων, ἢ ἂν δὲν προσπαθῇς ὅσον δύνασαι ν' ἀποκτήσωσι καὶ οἱ ἄλλοι τόσον καλὸν καὶ ν' ἀπολαύσωσι τόσην εὐτυχίαν ὅσην σὺ αὐτὴ, τότε σὺ εἶσαι ἰδιοτελὴς καὶ κατὰ τοὺς λογισμοὺς καὶ κατὰ τὰς πράξεις.

ΘΕΜ. Ὅσον περισσότερον μᾶς ἐξηγεῖς, μῆτερ, τὰ τοιαῦτα, τόσον μᾶλλον φοβοῦμαι μήπως ἔγεινα ἀληθινὰ ἰδιοτελὲς παιδίον. ἐννοῶ τί σημαίνει ἡ λέξις αἴτιον· καὶ ὅταν συλλογίζωμαι τὰ αἴτια δι' ὅσα εἶπα καὶ ἔπραξα, ὁμολογῶ ὅτι ὀλίγον ἐφρόντιζα διὰ τὸ καλὸν τῶν ἄλλων, καὶ ἐζήτουν ὅλως διόλου μόνον τὸ ἴδιόν μου καλόν.

ΜΗΤ. Ναὶ, τέκνον μου, καὶ ἐγὼ φοβοῦμαι μήπως πάντοτε ἔκαμες τοῦτο· διότι πρέπει,

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τέκνα μου, νὰ σᾶς εἴπω εἰλικρινῶς, ὅτι εἰς κἀνένα σας δὲν εὑρίσκω διάθεσιν ὁμοίαν μὲ τὴν ὁποίαν ἀπαιτεῖ ὁ Θεὸς νὰ ἔχωμεν.

Αὐτὸς λέγει εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφὴν, ὅτι *πρέπει νὰ ἀγαπῶμεν τοὺς ἄλλους, ὡς ἀγαπῶμεν ἑαυτούς.*

Αἴ! Πότε θέλετε αἰσθανθῆ καὶ σεῖς, ἀγαπητά μου τέκνα, ταύτην τὴν ἀγάπην; Πότε θέλετε νομίσει ἀληθῆ εὐτυχίαν σας, τὸ νὰ προθυμῆσθε νὰ καταστήσητε ἄλλους εὐτυχεῖς;

Εἴδετε ὁποῖα κακὰ ἤθελε προξενεῖ ἡ ἰδιοτέλεια καὶ εἰς τὴν μικράν μας οἰκογένειαν, ἀνίσως καθεὶς ἀφεθῆ νὰ κάμνῃ ὡς προαιρεῖται, καὶ ἀνίσως εἰς αὐτὴν δὲν εὑρίσκηται οὔτε κεφαλὴ οὔτε νόμοι.

ΘΕΜ. Μίαν ἡμέραν, μῆτερ, ἔλειψεν ὁ διδάσκαλος δύο τρεῖς ὥρας ἀπὸ τὸ σχολεῖον, καὶ δὲν εἰμπορεῖς νὰ φαντασθῇς πόση σύγχυσις καὶ ταραχὴ ἠκολούθησεν. Ἔκαμε τὴν ἡμέραν ἐκείνην μεγάλην ψύχραν, καὶ τὰ παιδία συνηθροίσθησαν περὶ τὴν θερμάστραν, καὶ τόσον παρηγκωνίζοντο, ὥστε κατήντησαν καὶ εἰς γρονθισμούς· μάλιστά τινα συνωθοῦντο, ὄχι

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

διότι ἐπεθύμουν νὰ πλησιάσωσιν εἰς τὸ πῦρ, ἀλλὰ μόνον διὰ νὰ κάμνωσι θόρυβον.

ΜΗΤ. Καθὲν ἀπ' αὐτὰ, τέκνον μου, ἐζήτει τὸ ἰδιαίτερον αὑτοῦ καλὸν, χωρὶς νὰ τῷ μέλῃ ἢ διὰ τὸ καλὸν κανενὸς ἄλλου ἢ τῶν ὅλων. Αὐτὰ ἦσαν ἰδιοτελῆ διὰ τὰ αἰσθήματα καὶ τὰς πράξεις των, καί τινα ἔπραττον τὸ κακὸν μόνον διὰ νὰ εὐχαριστήσωσι τὴν ἁμαρτωλὴν αὐτῶν διάθεσιν καὶ τὴν ἀγάπην τῆς πονηρίας.

Ὑπόθες ὅτι ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς πόλεώς μας ἦσαν ἐπίσης ἰδιοτελεῖς, καὶ δὲν ὑπῆρχον νόμοι διὰ νὰ τοὺς τηρῶσιν εἰς εὐταξίαν. Ὑπόθες ὅτι ὅλοι ἐλογομάχουν καὶ ἐφιλονείκουν καθὼς τὰ παιδία περὶ τὴν θερμάστραν, καὶ ἕκαστος ἐπροσπάθει ν' ἀποκτήσῃ τι διὰ τὸ ἴδιόν του συμφέρον, ἢ νὰ εὐχαριστήσῃ τὴν κακήν του διάθεσιν χωρὶς νὰ τῷ μέλῃ πόσον ἐκ τούτου ἤθελε βλάψει τοὺς λοιπούς.

ΘΕΜ. Οὐδέποτε ἤθελα ἐπιθυμήσει νὰ ζήσω εἰς τοιοῦτον τόπον· διότι ἤθελεν εἶσθαι πολὺ χειρότερος παρὰ τὸ σχολεῖον ὅταν ἔλειπεν ὁ διδάσκαλος.

ΜΗΤ. Σκέφθητε τώρα καλήτερα, τέκνα μου. Ὑποθέσατε τὸ αὐτὸ δι' ὅλα τὰ ἔθνη τοῦ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

κόσμου. Ὑποθέσατε ὅτι οὐδεὶς ἐμποδίζεται διὰ φόβον, εἴτε τοῦ Θεοῦ εἴτε τῶν ἀνθρώπων, νὰ διενεργῇ καὶ πράττῃ μὲ ἰδιοτελῆ καὶ πονηρὸν σκοπὸν, μὲ ἀφοσίωσιν μόνον νὰ κατασταθῇ αὐτὸς μέγιστος καὶ εὐτυχέστατος πάντων χωρὶς νὰ τῷ μέλῃ πόσον ἤθελε καταστήσει μὲ τοῦτο ἀθλίους τοὺς ἄλλους.

ΘΕΜ. Ἐγὼ, μῆτερ, εἰμπορῶ νὰ φαντασθῶ καὶ ἀπὸ τῆς μικρᾶς μας οἰκογενείας τὸν θόρυβον, ὅστις ἠκολούθησε καθ' ἣν ἡμέραν ἔλειπες, πόση ταραχὴ καὶ ἀθλιότης ἤθελε συμβῇ καὶ εἰς ὅλα τὰ ἔθνη.

ΜΗΤ. Ναὶ, πλὴν πρέπει νὰ προχωρήσωμεν καὶ περαιτέρω. Οἱ ἄνθρωποι τῆς οἰκουμένης εἶναι μικρότατον μέρος ὅλων τῶν ὄντων ὅσα ἔπλασεν ὁ Θεός. Πόσοι ἄλλοι κόσμοι πλήρεις ὑπάρχουσι κατοίκων, δὲν μᾶς εἶπεν ὁ Θεός. Ὁ οὐρανὸς, ὡς ἐξεύρομεν, εἶναι πλήρης ἀπὸ ὄντα ἅγια καὶ εὐδαίμονα, καθὼς καὶ ἡ κόλασις ἀπὸ πονηρὰ καὶ ἄθλια. Εἶναι πιθανὸν ὅτι χιλιάδες καὶ μυριάδες ἄλλων ὄντων εἶναι εἰς ἄλλους κόσμους.

Ὑποθέσατε τώρα, ὅτι ὅλα τὰ ὄντα ὅσα ὑπάρχουσι δὲν ἦσαν ὑπὸ τὴν ἄμεσον τοῦ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Θεοῦ διοίκησιν, ἀλλ' ἕκαστον ἦτον ἐλεύθερον νὰ πράττῃ, ὡς ἐβούλετο, χωρὶς φόβον νὰ τιμωρηθῇ. Ὑποθέσατε προσέτι, ὅτι ἕκαστον τῶν ὄντων εἶναι εἰς ἄκρον ἰδιοτελὲς καὶ ἁμαρτωλὸν, χωρὶς νὰ τῷ μέλῃ διὰ τὸ καλὸν τῶν ἄλλων καὶ διὰ τὴν εὐτυχίαν τῶν ὅλων μήτε πόσον βλάπτει οὕτω τὰ ἄλλα. Ποία γενικὴ καὶ τρομερὰ ἀθλιότης ἤθελε συμβῇ!

ΘΕΜ. Χαίρω τῇ ἀληθείᾳ ὅτι δὲν ἔχει τὸ πρᾶγμα οὕτω.

ΜΗΤ. Ἔχεις δίκαιον νὰ χαίρῃς, τέκνον μου, ἔχεις αἰτίαν νὰ ἀγάλλεσαι ὅτι βασιλεύει ὁ Θεὸς ἐπὶ κεφαλῆς ὅλων τῶν ὄντων τὰ ὁποῖα ἔπλασε. καὶ ὅτι οἱ νόμοι του εἶναι ἅγιοι, δίκαιοι καὶ καλοί.

Εἰς αὐτὸν δὲν ὑπάρχει οὔτε πονηρὰ διάθεσις οὔτε ἰδιοτέλεια. Ἐπιθυμεῖ μάλιστα νὰ καταστήσῃ εὐτυχῆ τὰ πλάσματά του· καὶ μᾶς δεικνύει ἀδιακόπως μὲ ἀναρίθμητα μέσα πόσον καλοκάγαθος εἶναι. Ἡ ἁγία Γραφὴ μᾶς διδάσκει, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ἀγάπη.

Ὦ, πόσην μεγάλην ἔδειξε πρὸς ἡμᾶς ἀγάπην ἐξαποστείλας τὸν μονογενῆ καὶ ἀγαπητὸν αὐτοῦ Υἱὸν νὰ ἀποθάνῃ ὑπὲρ ἡμῶν! Καὶ πόσον

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

μεγάλη ἦτο καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ πρὸς ἡμᾶς, ὥστε νὰ καταβῇ ἐκ τοῦ Οὐρανοῦ, καὶ νὰ ζήσῃ μὲ θλίψεις, καὶ ν' ἀποθάνῃ μὲ σκληρὸν καὶ ἐπονείδιστον θάνατον, διὰ νὰ μᾶς σώσῃ ἀπὸ ὅσα βάσανα ἤμεθα ἄξιοι νὰ πάθωμεν διὰ τὰς ἁμαρτίας μας!

Ὁπόταν θεωρῶμεν ταύτην τὴν ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ, πόσον ποταπὴ καὶ μισητὴ καὶ ἁμαρτωλὴ φαίνεται ἡ ἰδική μας ἰδιοτέλεια· ἡμεῖς ὑπὲρ τῶν ὁποίων ὁ Χριστὸς ἀπέθανε, νὰ συλλογιζώμεθα ἕκαστος διὰ μόνην τὴν εὐτυχίαν τῆς μηδαμινότητος ἡμῶν, καὶ ν' ἀγωνιζώμεθα μόνον διὰ τὸ ἴδιόν μας καλὸν, χωρὶς νὰ μᾶς μέλῃ διὰ τὸ τῶν ἄλλων, προσέτι δὲ καὶ νὰ ἤμεθα εὐχαριστημένοι νὰ ὑποφέρωσιν οἱ ἄλλοι καὶ δεινῶς, παρὰ νὰ κάμνωμεν τὴν μικροτέραν θυσίαν ἢ νὰ παραιτήσωμεν τοὐλάχιστον μέρος τῆς εὐδαιμονίας καὶ συμφέροντος ἡμῶν, καὶ τὸ χείριστον πάντων, νὰ βλάπτωμεν τοὺς ἄλλους χωρὶς ἰδίαν ἡμῶν ὠφέλειαν.

Ἡ ἰδιοτέλεια αὕτη ἐπροξένησε καὶ τὴν ἡμέραν καθ' ἣν ἔλειπα τοσαύτην δυστυχίαν εἰς τὴν οἰκογένειάν μας, ὡς μᾶς εἶπεν ὁ Θεμιστοκλῆς.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἡ αὐτὴ ἰδιοτέλεια, τέκνα μου, ἐπροξένησε τὸ μεγαλήτερον μέρος τῶν δυστυχιῶν ὅσας ὑπέστη ἡ οἰκογένειά μας· αὐτὴ ὑπῆρξεν ἡ πηγὴ τῶν μεταξύ σας διχονοιῶν καὶ φιλονεικιῶν, αὐτὴ σᾶς παρεκίνησε κατὰ καιροὺς νὰ μὴ θελήσητε νὰ ὑποταχθῆτε ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν μου· αὐτὴ σᾶς παρεκίνησε νὰ μὲ παρακούσητε καὶ νὰ πράξητε ὅ,τι ἐγὼ σᾶς παρήγγειλα *νὰ μὴ πράξητε*, καὶ νὰ μὴ κάμητε ὅ,τι ἐγὼ σᾶς διέταξα *νὰ κάμητε*.

Αἴ! αὐτὴ σᾶς παρεκίνησε νὰ παρακούσητε πολὺ ἀνωτέραν ἐξουσίαν παρὰ τὴν ἰδικήν μου, μάλιστα τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ τοῦ ἰδίου Θεοῦ. Τὸ θέλημα αὐτοῦ εἶναι νὰ ζητῆτε τὴν εὐτυχίαν τῶν ἄλλων, ὡς τὴν ἰδικήν σας, καὶ ν᾽ ἀγαπᾶτε τοὺς ἄλλους ὡς ἑαυτούς. Ὅλαι αἱ ἐντολαὶ τὰς ὁποίας μᾶς ἔδωκεν εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφὴν, εἶναι ἅγιαι, δίκαιαι, καὶ καλαί· εἶναι λοιπὸν δίκαιον νὰ μᾶς ἐξουσιάζῃ. Αὐτὸς μᾶς ἔπλασε, καὶ μᾶς δίδει ὅλας τὰς ἀναπαύσεις καὶ εὐλογίας καὶ τὰ πλεονεκτήματα. Εἰς αὐτὸν χρεωστοῦμεν τὴν τελείαν ὑπακοὴν τῶν καρδιῶν καὶ τοῦ βίου ἡμῶν.

Αὐτὸς μᾶς ἐξουσιάζει ἔτι πρὸς τὸ καλὸν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἡμῶν, ἂν ἡμεῖς θέλωμεν νὰ τὸν ἀγαπῶμεν καὶ νὰ τὸν ὑπακούωμεν. Οἱ νόμοι του ἔγειναν διὰ τὸ καλὸν τῶν δημιουργημάτων του.

Ἂν ἡμεῖς καὶ ὅλα τὰ λοιπὰ ὄντα ὑπηκούομεν εἰς τοὺς νόμους του, πανταχοῦ ἤθελε ὑπάρξει εὐδαιμονία σταθερὰ καὶ τελεία.

Ἀλλὰ φεῦ! τέκνα μου ἀγαπητὰ, σεῖς ἠθετήσατε τούτους τοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ· καὶ εἰς τοῦτο σᾶς παρέσυρεν ἡ ἰδιοτέλειά σας, καθὼς σᾶς παρέσυρεν εἰς τὸ νὰ παραβῆτε τὰς ἰδικάς μου παραγγελίας.

Αὕτη ἡ ἀθέτησις τῶν νόμων τοῦ Θεοῦ, ὡς μᾶς τοὺς ἔδωκεν εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφὴν ἢ ὡς ἐμποροῦν νὰ γνωρισθῶσι καὶ μὲ κανένα ἄλλον τρόπον εἶναι ἁμαρτία.

Ἐνθυμήθητε ὅτι οἱ δύο αὐτοῦ μεγάλοι νόμοι, οἱ ὁποῖοι ἐμπεριλείουσιν ὅλους τοὺς λοιποὺς, εἶναι, *Νὰ ἀγαπήσῃς Κύριον τὸν Θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας σου, καὶ τὸν πλησίον σου ὡς ἑαυτόν.* Ἡ ἰδιοτελὴς καὶ ἁμαρτωλὴ καρδία σας φέρει εἰς τὸ νὰ μὴ θέλητε νὰ ὑποτάσσησθε εἰς τούτους

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τοὺς νόμους καὶ εἰς τοὺς ἄλλους οἱ ὁποῖοι περιλαμβάνονται εἰς αὐτούς· ἀποποιεῖσθε νὰ ὑποπάσησθε εἰς αὐτοὺς, τοὺς παραβαίνετε, καὶ ὅλον τοῦτο εἶναι ἁμαρτία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

Τὰ παιδία ἀφ' ἑαυτῶν ἀνακαλύπτουσι τινὰς τῶν νόμων τοῦ Θεοῦ καὶ τοὺς ἀθετοῦσι. Εἰμποροῦν δὲ νὰ ἁμαρτήσωσι πρὶν ἀποκτήσωσί τινα περὶ Θεοῦ γνῶσιν. Πᾶσα ἁμαρτία ἀμετανόητος πολλαπλασιάζεται.

ΘΕΜ. Μᾶς εἶπες χθὲς, μῆτερ, ὅτι νὰ παραβαίνωμεν τοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ εἶναι ἁμαρτία.

Ἡμάρτησα ἐγὼ ὅτε ἤμην παιδάριον καὶ δὲν ἐγνώριζα τίποτε περὶ Θεοῦ ἢ περὶ τῶν νόμων του;

ΜΗΤ. Ὁ Θεὸς, τέκνον μου, μᾶς διδάσκει εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφὴν, ὅτι ἐγεννήθητε ἐν ἁμαρτίαις, ὅτι παρεξεκλίνατε, ἢ ὑπήρξατε ἁμαρ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τωλοὶ ἀπὸ τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς ζωῆς σας, καὶ ὅτι ἡ καρδία σας ἐωσοῦ ἀναγεννηθῇ διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἶναι ἀπατηλὴ ὑπὲρ πάντα καὶ σφόδρα διεφθαρμένη.

Καὶ διὰ νὰ σᾶς δείξω ὅτι αὐτὸ εἶναι ἀληθὲς, σᾶς ἐρωτῶ ὅλους μίαν ἐρώτησιν.

Ὅτε ἦσθε παιδάρια καὶ ὅσον ἐμπορεῖτε νὰ ἐνθυμηθῆτε, δὲν ἠσθάνθητε πολλάκις ὅτι ἦσθε ἀξιόμεμπτοι;

ΘΕΜ. Ναὶ, μῆτερ.

ΑΣΠ. Κ' ἐγώ.

ΑΡΙΣ. Κ' ἐγὼ ὁμοίως.

ΘΕΜ. Μολονότι μᾶς ἐδίδαξες, μῆτερ, ὅτι ἁμαρτία εἶναι ἡ παράβασις τῶν νόμων τοῦ Θεοῦ. Δὲν ἐννοῶ δὲ ἀκόμη πῶς ἐδυνάμεθα νὰ ἁμαρτήσωμεν, ἐνῷ δὲν ἐγνωρίζαμεν τίποτε περὶ τούτων τῶν νόμων.

ΜΗΤ. Εἶναι ἀληθὲς ὅ,τι ἐγὼ εἶπα χθὲς, « Ἡ παράβασις τῶν νόμων τοῦ Θεοῦ, ὡς μᾶς ἔδωκε διὰ τῆς Ἁγίας Γραφῆς, ἢ ὡς δύνανται ν' ἀνακαλυφθῶσι κατ' ἄλλους τρόπους, εἶναι ἁμαρτία ».

Οἱ νόμοι οὗτοι ἀπαιτοῦσι νὰ ἤμεθα ἅγιοι, δηλαδὴ ν' ἀγαπῶμεν τὸν Θεὸν εἰς ἄκρον, καὶ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

νὰ τὸν ὑπακούωμεν εἰς ὅλα, καὶ ν' ἀγαπῶμεν τοὺς ἄλλους ὡς ἑαυτούς· ὑπάρχουσι λοιπὸν διάφοροι τρόποι, κατὰ τοὺς ὁποίους ὁ Θεὸς μᾶς κάμνει τοὺς νόμους του γνωστούς. Εἰς τὰς Γραφὰς τῳόντι μᾶς ἐδίδαξεν ἀρκετὰ κυρίως περὶ ἑαυτοῦ, καὶ τί ἀπαιτεῖ νὰ ἤμεθα καὶ νὰ πράττωμεν, καὶ εἰς αὐτὸ κυρίως τὸ ἱερὸν βιβλίον πρέπει νὰ λάβωμεν γνῶσιν τῶν νόμων του.

Μᾶς φανερόνει δὲ τὸν ἑαυτόν του προσέτι καὶ εἰς τὰ *δημιουργήματά του*, τὰ ὁποῖα κυβερνᾷ κατὰ νόμους τινὰς, ἐκ τῶν ὁποίων πολλοὺς δυνάμεθα ν' ἀνακαλύψωμεν.

Ἔχομεν παρατηρημένον ὅτι ὁ ἥλιος ἀνατέλλει καὶ δύει εἴς τινας διωρισμένας ὥρας, καὶ ὅτι τὸ θέρος καὶ ὁ χειμὼν ἐπανέρχονται εἰς τακτικὰς τοῦ χρόνου περιόδους· ἐκ τούτων δὲ πρέπει νὰ ὁδηγώμεθα διὰ τὰς ἐργασίας μας. Ἀνίσως οἱ ἄνθρωποι ἤθελον νὰ κοιμῶνται ὅλην τὴν ἡμέραν καὶ νὰ ἐργάζωνται ὅλην τὴν νύκτα, καὶ νὰ σπείρωσιν εἰς τὰ μέσα τοῦ χειμῶνος, ὄχι μόνον ἤθελαν εἶσθαι ἀνόητοι, ἀλλὰ καὶ πονηροί. Ἤθελεν εἶσθαι *δι' αὐτοὺς ἁμαρτία* νὰ παραβλέπωσιν ὡς πρὸς τοῦτο τοὺς

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

νόμους τούτους τοῦ Θεοῦ, ὡς καὶ ὅσους μᾶς ἔδωκε διὰ τῆς Ἁγίας Γραφῆς.

Οὕτως, ὅστις παρατηρήσῃ, ὅτι τὸ νὰ τρώγῃ ἢ νὰ πίνῃ τινὰ πράγματα, εἶναι πρὸς αὐτὸν ἐπιβλαβὲς, ὅτι εἶναι παρόμοια μὲ φάρμακον τὸ ὁποῖον βλάπτει τὴν ὑγείαν καὶ δύναμίν του, οὗτος εὗρε *νόμον τινὰ τοῦ Θεοῦ* περὶ τούτου τοῦ πράγματος· καὶ ἂν ἐξακολουθῇ νὰ πράττῃ τὸ αὐτὸ, παραβαίνει τοῦτον τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ, καὶ *ἁμαρτάνει κατ' αὐτοῦ.*

ΘΕΜ. Δὲν εἶναι, μῆτερ, ὁ αὐτὸς λόγος, διὰ τοῦ ὁποίου εἶναι ἁμάρτημα νὰ πίνωμεν τὰ πνευματώδη ποτά;

ΜΗΤ. Ναὶ, τέκνον μου, ναί· καὶ χαίρω διότι ἐνόησες καλῶς ὅ,τι ἔλεγα· ἔκαμες καλλίστην ἐφαρμογήν.

ΑΣΠ. Καὶ διὰ τί εἶναι ἁμαρτία, μῆτερ, νὰ μεταχειρισθῶμεν πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον βλάπτει τὴν ὑγείαν καὶ τὴν δύναμιν;

ΜΗΤ. Ἂν τὸ σῶμά μας ἀῤῥωστήσῃ καὶ ἀδυνατήσῃ, τότε καὶ ὁ νοῦς μας πάσχει, καὶ ἡμεῖς γινόμεθα ὀλιγώτερον ἱκανοὶ ν' ἀγαπῶμεν τὸν Θεὸν *ἐξ ὅλης ἡμῶν τῆς ψυχῆς*, καὶ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἰσχύος, καὶ διανοίας, καὶ νὰ ἀγαθοποιῶμεν τοὺς ἄλλους. Θέλομεν εἶσθαι ὀλιγώτερον ἱκανοὶ νὰ ἐκπληρῶμεν τὸ χρέος μας εἰς διάφορα πράγματα.

Οὕτω βλέπετε ὅτι ἡ ἀθέτησις νόμου τινὸς τοῦ Θεοῦ, εἴτε ὡς μᾶς ἐδιδάχθη εἰς τὰς Ἁγίας Γραφὰς, εἴτε ὡς τὸν εὑρίσκομεν ἄλλως πως, μᾶς φέρει νὰ παραβαίνωμεν καὶ ἄλλους νόμους αὐτοῦ, ἢ μᾶς ἐμποδίζει νὰ τοὺς ὑπακούωμεν ὡς πρέπει.

Καὶ τοῦτο εἶναι ἀπὸ τὰ μεγάλα κακὰ τῆς ἁμαρτίας. *Ἡ πρᾶξις μιᾶς ἁμαρτίας προετοιμάζει τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν πρᾶξιν ἄλλων ἁμαρτιῶν.*

Ὅστις παραβαίνῃ ἕνα νόμον τοῦ Θεοῦ παραβαίνει ἐνταυτῷ συχνάκις καὶ ἄλλους νόμους, ἢ προετοιμάζεται γρήγορα νὰ τοὺς ἀθετήσῃ.

Νόμους τινὰς τοῦ Θεοῦ ἀνευρίσκουσι καὶ τὰ μικρὰ παιδία, χωρὶς νὰ διδαχθῶσιν αὐτοὺς ὑπό τινος.

Ἀνευρίσκουσι μόνα των πολλὰ πράγματα ὄντα δίκαια καὶ ἄδικα. Ἀρχίζουσι γρήγορα νὰ βλέπωσιν, ὅτι πολλὰ πράγματα τὰ ὁποῖα λέγουσιν ἢ πράττουσι δύνανται νὰ κάμνωσι τοὺς ἄλλους εὐτυχεῖς ἢ δυστυχεῖς, καὶ οὕτως

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

αἰσθάνονται ὅτι εἶναι καλὸν νὰ κάμνωσι τοὺς ἄλλους εὐτυχεῖς, καὶ κακὸν νὰ τοὺς κάμνωσι δυστυχεῖς.

Βλέπουσι πατέρα καὶ μητέρα μεγαλητέρους καὶ σοφωτέρους αὐτῶν ἐπὶ κεφαλῆς τῆς οἰκογενείας· αἰσθάνονται ὅτι εἶναι καλὸν νὰ ὑπακούωσιν εἰς τοῦτον τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα, καὶ ὅτι ἡ εἰς αὐτοὺς παρακοὴ εἶναι ἀξία τιμωρίας. Βλέπουσιν ἀδελφοὺς καὶ ἀδελφὰς κύκλῳ αὐτῶν, καὶ αἰσθάνονται ὅτι εἶναι δίκαιον ν' ἀγαπῶσι τούτους τοὺς ἀδελφοὺς καὶ ἀδελφὰς, καὶ νὰ δεικνύωσιν εἰς αὐτοὺς καλωσύνην, καὶ νὰ φέρωνται πρὸς αὐτοὺς ὅπως ἤθελον καὶ ἐκεῖνοι νὰ φέρωνται πρὸς αὐτά. Αἰσθάνονται ὅτι εἶναι κακὸν νὰ μὴ φέρωνται οὕτω πρὸς τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα καὶ τοὺς ἀδελφοὺς καὶ ἀδελφάς των.

Εἶναι δὲ ὁ Θεὸς, ὅστις δίδει εἰς τὰ παιδία νοῦν ἱκανὸν νὰ ἀνευρίσκωσι ταῦτα τὰ πράγματα, καὶ καρδίαν νὰ τὰ αἰσθάνωνται, δηλαδὴ αὐτὸς τὰ δίδει συνείδησιν. Αὐτὸς προσέτι οἰκονομεῖ τοῦτο τοιουτοτρόπως, ὥστε τὰ παιδία νὰ μανθάνωσι καὶ νὰ αἰσθάνωνται ταῦτα τὰ πράγματα, ἀφ' ὅσα βλέπουσιν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

εἰς ἑαυτὰ καὶ εἰς τοὺς ἄλλους τοὺς πέριξ αὐτῶν.

Τὸ νὰ μανθάνωσι δὲ καὶ νὰ αἰσθάνωνται οὕτω τὰ πράγματα ταῦτα, εἰμπορεῖ νὰ θεωρηθῇ ὡς *νόμος τοῦ Θεοῦ*.

Ἂν λοιπὸν τὰ παιδία πράττωσιν ἐναντίον εἰς ὅ,τι ἡ συνείδησίς των λέγει καλὸν, παραβαίνουσι τοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ. Αἰσθάνονται ὅτι εἶναι ἀξιόμεμπτα. *Ὁ Θεὸς τὰ ἔκαμεν οὕτως ὥστε νὰ αἰσθάνωνται ἑαυτὰ ἔνοχα* καὶ κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον εἰμπορεῖ ἀληθῶς νὰ λέγηται ὅτι *ἁμαρτάνουσι* διὰ τῆς παραβάσεως τῶν νόμων τοῦ Θεοῦ, ἂν καὶ δὲν δύνανται νὰ ἔχωσιν εἰσέτι οὐδεμίαν περὶ Θεοῦ ἰδέαν.

Πράττοντα τοῦτο δεικνύουσιν *ἐκείνην τὴν πονηρὰν διάθεσιν τῆς καρδίας*, ἥτις ἤθελε τὰ φέρει εἰς τὸ νὰ παραβῶσιν ὁποιονδήποτε νόμον τοῦ Θεοῦ, ἐὰν ἐδύναντο νὰ ἐννοήσωσιν ὅτι Αὐτὸς τοῖς εἶχε δώσει κυρίως ἐκεῖνον τὸν νόμον, καὶ ἐὰν ἐστοχάζοντο ὅτι ὁ νόμος οὗτος ἐμπόδιζε τὴν ἰδιαιτέραν ἑκάστου εὐδαιμονίαν καὶ εὐχαρίστησιν.

ΑΡΙΣ. Ἐγὼ, μῆτερ, εἶμαι μὲν παιδάριον, πλὴν γνωρίζω ὅτι ὅσα λέγεις εἶναι ἀληθινά·

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

διότι ἐνθυμοῦμαι ὅτι ἐσυλλογιζόμην καὶ ἠσθανόμην καθὼς τῳόντι λέγεις ὅτι κάμνουσι τὰ παιδία περὶ τοῦ ὅ,τι εἶναι καλὸν καὶ κακόν.

ΜΗΤ. Βέβαια κάθε παιδίον τὸ γνωρίζει τοῦτο· ἀκόμη γνωρίζει ὅτι ὁ πατήρ του καὶ ἡ μήτηρ του καὶ ὁ διδάσκαλός του πολλάκις τοῦ ἐξηγοῦσιν τί εἶναι καλὸν καὶ τί κακόν· καὶ ἡ συνείδησίς του ἐγκρίνει ὅ,τι λέγουσιν, ἂν καὶ τόσον μικρὸν ὥστε νὰ ἔχῃ ἢ μικρὰν ἢ μηδεμίαν ἰδέαν περὶ Θεοῦ.

Βλέπει ὅτι ὁ πατήρ του καὶ ἡ μήτηρ του καὶ ὁ διδάσκαλός του εἶναι *οἱ ἀνώτεροί του, καὶ αἰσθάνεται ὅτι εἶναι καλὸν νὰ τοὺς ὑπακούῃ.*

Καὶ ἂν τὰ παιδία παραβλέπωσι τὰς νουθεσίας τῶν γονέων καὶ τῶν διδασκάλων, καὶ δὲν ὑπακούωσιν εἰς αὐτούς, τότε πρεπόντως λέγεται ὅτι *ἁμαρτάνουσι, παραβαίνοντα τοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ* ἂν καὶ δὲν ἔχωσιν ἔτι παραμικρὰν ἢ μηδεμίαν περὶ Θεοῦ ἰδέαν.

Πράττοντα τοῦτο δεικνύουσι *πρὸς τὴν δικαίαν ἐξουσίαν ἐναντιότητα*, ἥτις δὲν ἤθελε νὰ ὑποτάσσηται μηδὲ εἰς αὐτὴν τοῦ Θεοῦ τὴν ἐξουσίαν, ἂν μόνον ἐμποδίζῃ τὴν ἰδιοτελῆ ἔφεσιν καὶ ἐπιθυμίαν των.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Βλέπετε λοιπὸν, τέκνα μου, ὅτι ἁμαρτία εἶναι ὡς ἐδιδάχθημεν εἰς τὰς Ἁγίας Γραφὰς, *παράβασις τοῦ νόμου τοῦ Θεοῦ*, πρᾶξις ἐναντία εἰς τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ, ἡ *παρακοὴ αὐτοῦ εἰς τὰ αἰσθήματα καὶ τὴν διαγωγήν μας, καὶ τὸ νὰ μὴ ἤμεθα καὶ νὰ μὴ πράττωμεν ὅ,τι ἀπαιτεῖ ὁ νόμος.*

Βλέπετε προσέτι, ὅτι τὰ ἀνήλικα παιδία ἐμποροῦν νὰ ἁμαρτήσωσι, καὶ τῳόντι ἁμαρτάνουσι, καὶ πρὶν ἔτι μάθωσί τι περὶ Θεοῦ καὶ τῶν Ἁγίων Γραφῶν. Δεικνύουσι δὲ πολλὰ ἐνωρὶς, ὅτι τοῦ Ἀδὰμ καὶ τῆς Εὔας ἡ ἁμαρτία, ἥτις ἦτο ἡ αἰτία νὰ φέρῃ τοσαύτην ἁμαρτίαν καὶ ταλαιπωρίαν εἰς τὸν κόσμον, ἔφθασε καὶ εἰς αὐτά. Δεικνύουσι πολλὰ πρώϊμα, ὅτι ἡ καρδία των δὲν ἔχει ἀγάπην τοῦ Θεοῦ, οὔτε διάθεσιν νὰ ὑπακούῃ εἰς τοὺς νόμους του, καὶ ὅτι οὕτως αὐτὰ εἶναι ἁμαρτωλοὶ ἀπόγονοι τῶν ἁμαρτωλῶν προπατόρων τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Δεικνύουσι πολλὰ ταχέως ὅτι ἔχουσιν ἐντὸς αὐτῶν *ἐκείνην τὴν ἁμαρτωλὴν διάθεσιν καὶ ἐκείνην τὴν ἰδιοτέλειαν, καὶ ἐναντιότητα εἰς τὴν δικαίαν ἐξουσίαν*, ἥτις ἀντιβαίνει εἰς τὴν θέλησιν τοῦ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Θεοῦ, ὡς ἐφανερώθη εἰς τοὺς νόμους του, τοὺς ὁποίους μᾶς ἔδωκε διὰ τῆς ἁγίας Γραφῆς. Καὶ αὕτη ἡ ἁμαρτωλὴ διάθεσις δεικνύει ἑαυτὴν ἀντίθετον εἰς ὅλους τοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ ἅμα τὸ παιδίον λάβῃ γνῶσιν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθεῖ νὰ ἦναι ἀντίθετος ἑωσοῦ ἡ καρδία του ἀναγεννηθῇ διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

ΑΡΙΣ. Μέγα κακὸν εἶναι ἡ ἁμαρτία, μῆτερ· ἐγὼ ποτὲ πρότερον δὲν τὴν ἐνόμιζον τόσην κακήν.

ΜΗΤ. Ὅ,τι λέγεις Ἀριστείδη, εἶναι ἀληθέστατον. Ἡ ἁμαρτία, ἀκόμη καὶ εἰς τὰ μικρὰ παιδία, εἶναι πολὺ κακόν. Καὶ γνωρίζεις πόσα δεινὰ προξενεῖ, διότι κατασταίνει καὶ αὐτὰ καὶ ὅλους τοὺς περὶ αὐτὰ δυστυχεῖς. Καταστρέφει τὴν ἁρμονίαν καὶ τὴν εὐχαρίστησιν τῶν οἰκογενειῶν. Κάμνει τοὺς πατέρας καὶ τὰς μητέρας νὰ κλαίωσι διὰ τὴν κακὴν διαγωγὴν τῶν τέκνων των· τοὺς γεμίζει ἀπὸ φόβον ἡ ἰδέα τοῦ τί μέλλουσι νὰ γείνωσι τὰ τέκνα των ὅταν ἡλικιωθῶσιν.

Αἴ! αὕτη ἡ ἐξαχρείωσις τῶν παιδίων καθ' ὅσον προβαίνουσιν εἰς τὴν ἡλικίαν εἶναι τὸ χειρότερον μέρος τῆς ἁμαρτίας των.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἡ ἁμαρτία, ἐάν τις δὲν μετανοήσῃ καὶ τὴν ὑπερνικήσῃ, αὐξάνει πάντοτε.

Παιδίον πεισματῶδες καὶ ἰσχυρόγνωμον, τὸ ὁποῖον ἐναντιόνεται εἰς τὰς ἐντολὰς τῶν γονέων του, καὶ πράττει κακὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα οἱ γονεῖς του ἀπαγορεύουσιν, ἂν δὲν γείνῃ εἰς αὐτὸ μεγάλη μεταβολὴ, προβαίνει μᾶλλον καὶ μᾶλλον εἰς τὴν ἁμαρτίαν· διότι ἡ ἰσχυρογνωμοσύνη καὶ τὸ πεῖσμά του αὐξάνουσιν, αὐτὸ δὲ ἐνδέχεται νὰ σκληρυνθῇ εἰς τὴν ἁμαρτίαν, ὥστε νὰ καταφρονῇ καὶ θείους καὶ ἀνθρωπίνους νόμους, καὶ νὰ πράττῃ τρομερὰ ἐγκλήματα καὶ καταδικασθῇ εἰς θάνατον πρὸς ποινὴν τῆς παραβάσεώς του.

Ἐκτὸς τούτων στοχασθῆτε, τέκνα μου, πόσον δυσαρεστεῖται πρὸς ἐσᾶς ὁ μέγας καὶ πανάγαθος Θεὸς ὅταν ἁμαρτάνητε.

Ὅταν ἁμαρτάνητε παραβαίνετε τοὺς νόμους αὐτοῦ καὶ καταφρονεῖτε τὴν ἐξουσίαν του. Ἀποδεικνύεσθε δὲ ἀγνώμονες εἰς τὸ Ὄν, τὸ ὁποῖον ὑπῆρξε τόσον ἀγαθοποιὸν πρὸς ἐσᾶς, καὶ σᾶς ἠγάπητε τόσον, ὥστε νὰ στείλῃ τὸν μονογενῆ καὶ ἀγαπητόν του Υἱὸν εἰς τὸν κόσμον διὰ ν' ἀποθάνῃ ὑπὲρ ὑμῶν.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Δεικνύετε ὅτι ὄχι μόνον ἀντιφέρεσθε εἰς ὅσα αὐτὸς ἐνεργεῖ διὰ νὰ καταστήσῃ τὰ πλάσματά του εὐδαίμονα, ἀλλὰ καὶ ὅτι δὲν σᾶς μέλλει περὶ τῆς εὐτυχίας τῶν ἄλλων, καὶ ὅτι εἶσθε ἀνάξιοι νὰ ὑπάγητε εἰς ἐκεῖνον τὸν κόσμον ὅπου εἶναι πάντες μακάριοι, ἀγαπῶντες καὶ ὑπηρετοῦντες τὸν Κύριον, καὶ ἀγαπῶντες πάντας τοὺς πέριξ αὐτῶν.

Σκεφθῆτε, τέκνα μου, ταῦτα τὰ πράγματα, καὶ εἴθε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον νὰ σᾶς κάμῃ νὰ συλλογίζησθε καὶ νὰ αἰσθάνησθε περὶ αὐτῶν οὕτως, ὥστε ὅ,τι εἶπα νὰ σᾶς προξενήσῃ καλόν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ς'.

Ἀνακεφαλαίωσις. Παράδειγμα τοῦ φυλακισμένου κλέπτου. Λύπη διὰ τὴν ἁμαρτίαν μόνον ἀπὸ φόβον τιμωρίας, δὲν εἶναι ἀληθὴς μετάνοια.

ΘΕΜ. Πρὶν ἀρχίσῃς τοῦτο τὸ ἑσπέρας, μῆτερ, νὰ μᾶς ὁμιλήσῃς νεώτερόν τι πρᾶγμα, ἐπεθύ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

μουν πολὺ νὰ μᾶς ἐπαναλάβῃς ἐν συντομίᾳ ὀλίγα τινὰ ἀφ' ὅσα μᾶς ἐδίδαξες.

ΜΗΤ. Εὐχαρίστως, τέκνον μου, διότι ἐπιθυμῶ νὰ ἐννοήσητε ὅλοι εὐκρινῶς τί εἶναι ἁμαρτία, ὥστε νὰ δυνηθῆτε νὰ ἐννοήσητε καὶ τί εἶναι μετάνοια ἐπὶ ἁμαρτίᾳ.

Προσέξατε λοιπὸν καλῶς.

Ἐπεχείρησα νὰ σᾶς δείξω, ὅτι ἔχετε καρδίαν πονηρὰν καὶ ὅτι εἶσθε καὶ αὐτεξούσιοι. Ὅτι ἔχετε *νοῦν* ἱκανὸν νὰ γνωρίσητε τί εἶναι καλὸν καὶ τί κακόν. Ὅτι ἔχετε καρδίαν ἱκανὴν νὰ αἰσθάνηται τὴν εὐδαιμονίαν μὲν ὅταν πράττητε καλὸν, δυστυχίαν δὲ ὅταν πράττητε κακόν. Ὅτι ἔχετε *συνείδησιν*, ἥτις ἐγκρίνει μὲν τὴν διαγωγήν σας, ὅταν πράττητε τὸ καλὸν, καὶ ἐκ τούτου αἰσθάνεσθε ἑαυτοὺς εὐτυχεῖς, κατακρίνει δὲ αὐτὴν ὁσάκις πράττητε τὸ κακὸν, καὶ ἐκ τούτου αἰσθάνεσθε ἑαυτοὺς δυστυχεῖς. Ὅτι πρὸς τούτοις αἰσθάνεσθε ἐντός σας ὅτι οὐδὲν πρᾶγμα σᾶς *βιάζει* νὰ πράττητε καλὸν ἢ κακὸν, ἀλλ' ὅτι πράττετε ἢ τοῦτο ἢ ἐκεῖνο *ἐλευθέρως*, καὶ ὅπως προαιρεῖσθε.

Λοιπὸν ὁ Θεὸς δὲν σᾶς ἀφῆκεν εἰς ἄγνοιαν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τοῦ καλοῦ καὶ κακοῦ. Ἐφρόντισε μάλιστα πολὺ νὰ σᾶς διδάξῃ, ποῖοι εἶναι οἱ νόμοι του ὡς πρὸς τὸ καλὸν καὶ κακὸν, καὶ τὸ οἰκονόμησε τοιουτοτρόπως, ὥστε εἰς πολλὰς περιστάσεις μόνοι σεῖς νὰ ἀνευρίσκητε ποῖοι εἶναι οἱ νόμοι του, τί ὀφείλετε νὰ πράττητε, καὶ τί νὰ μὴ πράττητε. Σᾶς ἔδωκεν ἔτι γονεῖς καὶ διδασκάλους, οἵτινες σᾶς ὁδηγοῦσι λεπτομερέστερον εἰς τὰ χρέη σας.

Καὶ διὰ νὰ γνωρίζητε καὶ σεῖς κ' ἐκεῖνοι σαφέστερα καὶ ἐντελέστερα ποῖον εἶναι τὸ θέλημα αὐτοῦ, μᾶς ἔδωκεν ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γραφῇ καὶ ἄλλους νόμους. Ὑποτασσόμενοι δὲ εἰς τούτους τοὺς νόμους θέλομεν περιπατήσει τὴν ἀσφαλεστέραν ὁδὸν διὰ νὰ καταστήσωμεν καὶ ἑαυτοὺς καὶ τοὺς ἄλλους, ὅσον εἶναι δυνατὸν εἰς τοῦτον τὸν κόσμον, εὐτυχεῖς, καὶ νὰ ἀπολαύσωμεν ἀσφαλῶς καὶ τὴν μετὰ θάνατον αἰώνιον μακαριότητα.

Ὁ Θεὸς ἐθέσπισε τοὺς νόμους του διὰ νὰ κάμῃ τὰ πλάσματά του νὰ γνωρίσωσι τὸ θέλημά του, καὶ νὰ ἴδωσι πόσον μέγα, σοφὸν ἀγαθὸν, ἅγιον καὶ δίκαιον Ὂν εἶναι αὐτὸς, καὶ ὅτι εἶναι δίκαιον καὶ κάλλιστον νὰ ἦναι

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

αὐτὸς ἐπὶ κεφαλῆς ὅλων τῶν ὄντων, ὅσα ἐδημιούργησεν.

Ὁ Θεὸς ἔθεσε τοὺς νόμους του, ὥστε τὰ πλάσματά του ὑπακούοντα εἰς αὐτοὺς, νὰ δύνανται νὰ ἀποδίδωσιν εἰς αὐτὸν τὴν τόσον δικαίως ὀφειλομένην εἰς αὐτὸν ἀγάπην καὶ τιμήν.

Ὁ Θεὸς ἔθεσε τοὺς νόμους του, ὥστε τὰ πλάσματά του ὑπακούοντα εἰς αὐτοὺς νὰ δύνανται νὰ ἦναι καλὰ καὶ ἅγια ὡς Αὐτός.

Ὁ Θεὸς ἔθεσε τοὺς νόμους του, ὥστε τὰ πλάσματά του ὑπακούοντα εἰς αὐτοὺς νὰ δύναται ἕκαστον νὰ ἀπολαύσῃ ὅσην μεγαλητέραν ἐπιδέχεται εὐδαιμονίαν καὶ τώρα καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας.

Ὁ Θεὸς ἔθεσε τοὺς νόμους του, ὥστε τὰ πλάσματά του ὑπακούοντα εἰς αὐτοὺς νὰ συγκροτήσωσι *μίαν μεγάλην οἰκογένειαν ἀγάπης*, καὶ νὰ ἦναι ὅλα μακάρια ὑποτασσόμενα καὶ ἀγαπῶντα τὸν Πατέρα, ὅστις ἔπλασε καὶ συντηρεῖ καὶ εὐλογεῖ αὐτά; καὶ ἀγαπῶντα τοὺς ἄλλους καὶ βλέποντα αὐτοὺς ἀγαθοὺς καὶ εὐδαίμονας.

Ὁ Θεὸς ἔθεσε τοὺς νόμους του, ὥστε, ἀνί-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

σως τινὰ τῶν πλασμάτων του, μ᾽ ὅλην τὴν πρὸς αὐτὰ ἀγαθότητα αὐτοῦ, δὲν θελήσωσι νὰ ὑπακούωσιν εἰς τούτους τοὺς νόμους, νὰ δείξῃ καὶ εἰς αὐτὰ καὶ εἰς ὅλα τὰ λοιπὰ ὄντα, ὅτι ἡ ἐξουσία του πρέπει νὰ τηρῆται.

Διότι εἴδομεν ποία σύγχυσις καὶ ἀθλιότης ἤθελε συμβῆ, ἂν ὁ Θεὸς δὲν ἐδιοίκει ὅλα τὰ ὄντα τὰ ὁποῖα ἔπλασεν, ἀλλ᾽ εἶχεν ἄδειαν ἕκαστον νὰ ὑποτάσσηται ἢ μὴ, κατ᾽ ἀρέσκειαν, εἰς τὴν ἐξουσίαν του,

Ὁ Θεὸς θέλει διατηρήσει τὴν ἐξουσίαν του. Θέλει εἶσθαι δίκαιος, ὡς εἶναι καὶ ἀγαθός. Καὶ θέλει δείξει τὴν τρομερὰν δυσμένειάν του ἐναντίον ὅλων τῶν ὄντων, *ὅσα δὲν θέλωσι νὰ ὑποτάσσωνται εἰς τοὺς νόμους του.* Θέλει δὲ τιμωρήσει αὐστηρῶς καὶ φοβερῶς ἐξορίζων αὐτὰ διὰ παντὸς ἀπὸ τοῦ προσώπου του, καὶ καταδικάζων αὐτὰ νὰ ὑπομένωσι τὴν ἀθλιότητα, τὴν ὁποίαν ἡ διαγωγή των θέλει καὶ προξενήσει καὶ ἀξίως ὑποστῇ.

Ἰδοὺ, τέκνα μου, τινὲς ἐκ τῶν λόγων, διὰ τοὺς ὁποίους ὁ Θεὸς μᾶς ἔδωκε τοὺς νόμους του.

Οἱ νόμοι οὗτοι, ὡς ὁ ἴδιος, εἶναι ἅγιοι, δίκαιοι καὶ καλοί. Τοὺς ἐγκρίνει δὲ καὶ ἡ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

συνείδησίς σας. *Αἰσθάνεσθε ὅτι ὀφείλετε νὰ ὑπακούητε εἰς αὐτούς.*

Ἡ παράβασις λοιπὸν *τούτων τῶν νόμων εἶναι ἁμαρτία.* Παραβαίνουσι δὲ τούτους τοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδία, διότι ἔχουσιν *ἁμαρτωλὴν* καὶ *ἰδιοτελῆ καρδίαν*· οἱ νόμοι οὗτοι ἀντίκεινται ἀπ' εὐθείας εἰς τὴν ἁμαρτίαν, διότι ἀπαιτοῦσιν ἀπὸ ἡμᾶς ν' ἀγαπῶμεν τὸν Θεὸν ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς, καὶ τῆς δυνάμεως, καὶ τῆς διανοίας μας, τοὺς δὲ ἄλλους ν' ἀγαπῶμεν ὡς ἡμᾶς αὐτούς.

Ἀλλὰ τοῦτο ἀναστέλλει τὴν ἰδιοτελῆ τοῦ ἁμαρτωλοῦ ἐπιθυμίαν τοῦ νὰ ζητῇ μόνον τὸ ἴδιον αὐτοῦ ὄφελος μὲ τρόπον νὰ ἐλαττώσῃ ἢ ἀνατρέψῃ τὸ τῶν ἄλλων· διότι αὐτὸς δὲν φροντίζει διὰ τὸ καλὸν τῶν ἄλλων, διὰ τὸ καλὸν *τῆς μεγάλης οἰκογενείας τῶν πλασμάτων*, τῶν ὁποίων ὁ Θεὸς εἶναι πατὴρ καὶ κεφαλή.

Διὰ τοῦτο ὁ ἁμαρτωλὸς ἀποστρέφεται τούτους τοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ δὲν θέλει νὰ ὑπακούῃ εἰς αὐτούς, ἀποποιεῖται νὰ ὑποταχθῇ εἰς τὴν δικαίαν καὶ ἀγαθὴν τοῦ Θεοῦ διοίκησιν.

Ἂν λοιπὸν ὅλα ταῦτα ἔχωσιν οὕτω δὲν ἐμ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

πορεῖτε, ν' ἀμφιβάλλητε, τέκνα μου, ὅτι εἶσθε ἁμαρτωλοί.

Ἐννοεῖτε δὲ *διατί καὶ πῶς* εἶσθε ἁμαρτωλοί. Καὶ ἐλπίζω ὅτι τοῦτο θέλει σᾶς κάμει νὰ προσέξητε πολὺ εἰς ὅσα ὁμιλοῦμεν περὶ μετανοίας.

Διότι συμφέρει τὰ μέγιστα νὰ γνωρίσητε ἀκριβῶς τί εἶναι ἀληθὴς μετάνοια, καὶ νὰ τὴν αἰσθανθῆτε εἰς τὴν καρδίαν σας, συμφέρει, ἐπειδὴ, ἂν ἡ ἁμαρτία ἦναι τοιοῦτον κακὸν, ὡς εἴδομεν, πρέπει νὰ ἐπιθυμῆτε πρὸ παντὸς ἄλλου νὰ ἐλευθερωθῆτε ἀπὸ αὐτήν. Καὶ ὁ Θεὸς μᾶς ἐβεβαίωσεν ἐν τῷ Λόγῳ αὐτοῦ ὅτι χωρὶς μετάνοιαν δὲν δύνασθέ ποτε νὰ ἐλευθερωθῆτε ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν. Θέλομεν λοιπὸν προσπαθήσει νὰ εὕρωμεν τί εἶναι ἀληθὴς μετάνοια· καὶ διὰ νὰ κατορθωθῇ τοῦτο, πρέπει νὰ σᾶς ὑπενθυμίσω τινὰ ἀφ' ὅσα ὡμιλήσαμεν εἰς τὸν πρῶτον διάλογον.

ΑΣΠ. Δὲν εἶναι μῆτερ, ὅτε ἦτο ὁ λόγος περὶ διαφόρων εἰδῶν λύπης;

ΜΗΤ. Ναὶ, ἐνθυμεῖσθε βέβαια ὅλοι δύο εἴδη λύπης· ἡ μία εἶναι ἐκείνη, τὴν ὁποίαν αἰσθανόμεθα, ὅταν ἐπράξαμεν κακὸν, καὶ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

πάσχωμέν τι, ἢ περιμένωμεν νὰ πάθωμεν διότι ἐπράξαμεν κακόν· ἡ δὲ *δευτέρα* εἶναι ἐκείνη, τὴν ὁποίαν αἰσθανόμεθα, διότι δὲν ἐπράξαμεν ὅ,τι χρεωστοῦμεν νὰ πράξωμεν, καὶ πάσχομέν τι δι' αὐτὸ, ἢ περιμένομεν νὰ πάθωμεν.

ΑΡΙΣ. Γνωρίζεις, μῆτερ, τὸν ἄνθρωπον, ὅστις τὴν περασμένην ἄνοιξιν ἔκλεψε τὰ χρήματα ἀπὸ τὸν θεῖόν μας. Τὸν ἔχουσι τώρα εἰς τὴν φυλακὴν, καὶ στοχάζομαι ὅτι αἰσθάνεται μεγάλην λύπην.

ΜΗΤ. Οὕτω νομίζω, τέκνον μου· αὐτὸς λυπεῖται διότι εἶναι περιωρισμένος καὶ κατηναγκασμένος νὰ ἐργάζηται, καὶ δὲν δύναται νὰ ὁμιλήσῃ μὲ κανένα. Στοχάζεσαι τάχα, ὅτι λυπεῖται διότι ἔκλεψε τὰ χρήματα;

ΑΡΙΣ. Ἐγὼ εἶμαι ταύτης τῆς γνώμης, διότι αὐτὸς ἂν δὲν ἔκλεπτε, δὲν ἤθελε φυλακισθῆ.

ΜΗΤ. Εἶναι ἄραγε γνωστὸν ἂν αὐτὸς εἶχέ ποτε κλέψει καὶ ἄλλοτε χρήματα;

ΘΕΜ. Ὡμολόγησε, στοχάζομαι, ὅτι τὸ ἔκαμε πολλάκις, πλὴν ποτὲ δὲν ἐφωράθη πρότερον.

ΜΗΤ. Καὶ ὑποθέτεις, Ἀριστείδη, ὅτι αὐτὸς

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἐλυπεῖτο ἀφοῦ ἔκλεπτεν, ἐν ᾧ ἐνόμιζεν ὅτι δὲν ἤθελε φωραθῆ;

ΑΣΙΣ. Δὲν εἶμαι βέβαιος, μῆτερ· πλὴν νομίζω περισσότερον, ὅτι δὲν ἐλυπεῖτο· διότι, ἂν ἐλυπεῖτο, δὲν ἤθελεν ἐξακολουθεῖ νὰ κλέπτῃ.

ΜΗΤ. Ἀλλὰ νομίζεις, ὅτι ἠσθάνθη λύπην τινὰ ὅτε ἔκλεψε τὰ χρήματα τοῦ θείου σου καὶ εὑρέθησαν παραχωμένα εἰς τὸ ἀλώνιον, ὅπου εἰργάζετο, καὶ ἔπειτα ὑπώπτευσαν αὐτὸν καὶ τὸν ἐκατηγόρησαν;

ΑΡΙΣ. Νομίζω, ναί· διότι ἀμέσως ἤρχισε νὰ φοβῆται μὴ τὸν φυλακίσωσιν.

ΜΗΤ. Ἡ λύπη ἄρα γε, τὴν ὁποίαν ἠσθάνθη τότε, ἢ ἐκείνη, τὴν ὁποίαν στοχάζεσαι ὅτι αἰσθάνεται τώρα, δεικνύει ὅτι αὐτὸς συνησθάνθη ὅτι εἶναι κακὸν νὰ κλέπτῃ; Δεικνύει τάχα ὅτι αὐτὸς θέλει τὸ ὁμολογήσει εἰς τὸν θεῖόν σας, ὅτι ἔπραξε κακὸν κλέπτων ἀπ' αὐτὸν τὰ χρήματα, καὶ νὰ ζητήσῃ συγχώρησιν;

Δεικνύει ἡ τοιαύτη λύπη, ὅτι αὐτὸς θέλει ζητήσει συγχώρησιν ἀπὸ ὅσους ἔκλεψε πρότερον καὶ νὰ τοὺς ἀποζημιώσῃ κατὰ δύναμιν;

Δεικνύει ὅτι αὐτὸς ποτὲ ἄλλην φορὰν δὲν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἤθελε κλέψει ἂν εἶχε τὴν εὐκαιρίαν, καὶ ἐστοχάζετο ὅτι δὲν ἤθελε φωραθῇ;

ΑΡΙΣ. Ὄχι, νομίζω, μῆτερ· διότι ἤκουσα ὅτι ἔχει κλεμμένον κονδυλομάχαιρον ἀφ' οὗ ἐφυλακίσθη, καὶ διὰ τοῦτο τὸν περιώρισαν τρεῖς ἡμέρας εἰς τὸ κελλίον του μὲ μόνον νερὸν καὶ ψωμίον.

ΜΗΤ. Ἡ λύπη του λοιπὸν δὲν ἀξίζει τίποτε. Εἶναι πάντοτε κλέπτης. *Λυπεῖται μόνον διότι τιμωρεῖται.* Δὲν τῷ μέλει διὰ τὸ καλὸν τῶν ἄλλων. Δὲν τῷ μέλει διὰ τοὺς νόμους. Καὶ ἤθελε τοὺς παραβῇ πάλιν ἂν ἐδύνατο καὶ νὰ μὴ φωραθῇ.

ΘΕΜ. Ὑποθέτω, μῆτερ, ὅτι τὸ εἶδος τῆς λύπης τούτου τοῦ ἀνθρώπου δὲν ἔχει τὶ ὅμοιον μὲ τὴν ἀληθῆ μετάνοιαν.

ΜΗΤ. Τοῦτο κ' ἐγὼ ἔμελλα νὰ εἰπῶ, τέκνον μου· καὶ χαίρω ὅτι τὸ ἐσυμπέρανες, χωρὶς νὰ σὲ ἑρμηνεύσω ἐγώ.

Ὄχι· ἡ ἀληθὴς μετάνοια εἶναι πολὺ διάφορον εἶδος λύπης διὰ ἁμαρτίαν.

Ἀνίσως ἡ λύπη, τὴν ὁποίαν αἰσθάνεσθε διότι ἐπράξατε ὅ,τι ἀπαγορεύει ὁ Θεὸς, ἢ διότι δὲν ἐπράξατε ὅ,τι προστάσσει, προέρχεται

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἀπὸ φόβον τῆς τιμωρίας, τὴν ὁποίαν αὐτὸς ἐπιβάλλει κατὰ τῶν παραβαινόντων τοὺς νόμους του, τότε σεῖς δὲν μετανοεῖτε ἀληθῶς διὰ τὰς ἁμαρτίας σας.

Τοιαύτη λύπη δὲν δεικνύει ἀφ' ἑαυτῆς ὅτι σεῖς συναισθάνεσθε ὅτι ἐπράξατε κακόν. Δὲν δεικνύει ὅτι ἔχετε διόλου ἀγάπην πρὸς τὸν Θεὸν, ἢ ὅτι ἐπιθυμεῖτε νὰ τὸν τιμᾶτε ὑποτασσόμενοι εἰς τὰς ἐντολάς του. Δὲν δεικνύει ὅτι θέλετε ἀπὸ καρδίας νὰ ὑπακούητε εἰς τὴν ἐξουσίαν του. Δὲν δεικνύει ὅτι ἐπιθυμεῖτε τὸ καλὸν τῶν ἄλλων· διότι ἂν εἴχετε τοιαύτην ἐπιθυμίαν, εὐχαρίστως ἠθέλετε ὑπακούει εἰς τοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ, τοὺς ὁποίους ἔδωκεν εἰς τὰ πλάσματά του διὰ νὰ τὰ καταστήσῃ ἀγαθὰ καὶ εὐδαίμονα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

Πλατυτέρα διασάφησις τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως. Δὲν εἶναι κακὸν τὸ νὰ θέλῃ τις νὰ ἀποφύγῃ μέλλουσαν τιμωρίαν. Παράδειγμα ἰδιοτελοῦς λύπης παιδίου τινός.

ΜΗΤ. Χθὲς τὸ ἑσπέρας εἴδομεν, τέκνα μου, ὅτι εἰμπορεῖ νὰ ἦναι ἓν εἶδος λύπης τὴν ὁποίαν αἰσθανόμεθα διότι ἡμαρτήσαμεν, χωρὶς ὅμως τοῦτο νὰ ἦναι καὶ ἀληθὴς ἀπὸ καρδίας μετάνοια.

Θέλω νὰ ἐρωτήσω ὀλίγα τινὰ τὸν Θεμιστοκλῆ περὶ τοῦ εἴδους τούτου τῆς λύπης.

ΘΕΜ. Ὁποῖα, μῆτερ;

ΜΗΤ. Σὺ εἰς διαφόρους καιροὺς ἠσθάνθης λύπην διότι μὲ παρήκουσας.

ΘΕΜ. Ναὶ, μῆτέρ μου.

ΜΗΤ. Εἰπέ μοι τώρα, διὰ τί ἐλυπήθης;

ΘΕΜ. Διότι νομίζω ἐγνώρισα ὅτι ἔπραξα κακὸν, καὶ ἐφοβήθην μὴ δυσαρεστηθῇς ἐναντίον μου, καὶ ἴσως μὲ τιμωρήσῃς.

ΜΗΤ. Εἶδες λοιπὸν καθὼς ἐφοβήθης ὅτι

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἐγὼ δυσηρεστήθην ἐναντίον σου, ἢ καὶ ὅτι ἐνίοτε ὑπέφερες τὴν τιμωρίαν, τὴν ὁποίαν ἐγὼ ἐπέβαλα κατὰ τῆς παρακοῆς.

Ἀφοῦ δὲ ἐπέρασεν ἡ δυσαρέσκειά μου ἢ ἡ τιμωρία σου, πῶς ἠσθάνεσο τότε;

ΘΕΜ. Ὡς ἀνακουφισμένος. Ἐνίοτε πολλὰ ἐγρήγορα ἐλησμόνησα τὰ τῆς παρακοῆς, καὶ τὴν δυσαρέσκειαν ἢ τὴν τιμωρίαν. Ἐνίοτε πάλιν ἐσυλλογιζόμην περὶ τούτων ὀλίγον τι περισσότερον καὶ ὅτι δὲν ἤθελα πλέον κάμει τοιουτοτρόπως.

ΜΗΤ. Διὰ τί ἐσυλλογίζεσο ὅτι δὲν ἤθελες νὰ τὸ κάμῃς ἄλλην φοράν;

ΘΕΜ. Διότι ἤξευρα ὅτι ἔπρεπε νὰ ὑποφέρω πάλιν τὴν δυσαρέσκειάν σου ἢ τὴν ποινήν.

ΜΗΤ. Εἰς ὅλα αὐτὰ ἐσυλλογίσθης ὅτι παρακούων εἰς ἐμὲ ἔδειξας ὅτι δὲν εἶχες τὸ προσῆκον σέβας *εἰς τὴν δικαίαν ἐξουσίαν μου ὡς κεφαλῆς τῆς οἰκογενείας*, οὔτε εἰς τοὺς κανόνας ἢ νόμους, οἵτινες εἶναι ἀναγκαῖοι πρὸς τὴν καλὴν εὐταξίαν καὶ εὐδαιμονίαν ὅλης τῆς οἰκογενείας, καὶ τοῦτο σ᾽ ἔκαμε νὰ λυπηθῇς διότι μὲ παρήκουσας;

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΘΕΜ. Φοβοῦμαι, μῆτερ, ὅτι δὲν ἐσυλλογίσθην, οὔτε ἠσθάνθην οὕτω.

ΜΗΤ. Ἐσυλλογίσθης, ὅτε μὲ παρήκουσας, ὅτι ἡ παρακοή σου ἦτο κακὴ καὶ πονηρὰ, ἂν καὶ ἐγὼ δὲν σὲ ἠπείλησα οὐδεμίαν τιμωρίαν δι' αὐτὴν, καὶ ὅτι τοῦτο σ' ἔκαμε νὰ λυπηθῇς διότι μὲ παρήκουσας;

ΘΕΜ. Δὲν εἰμπορῶ, μῆτερ, νὰ εἴπω ὅτι ἐσυλλογίσθην καὶ συνῃσθάνθην κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον.

ΜΗΤ. Καλά. Ἀκόμη ἓν ἄλλο, τέκνον μου· Σὺ ἐνίοτε μὲ παρήκουσας, καὶ ἐφοβήθης τὴν ὁποίαν ἐγὼ ἠπείλησα ποινήν· πλὴν συνέβη ὥστε τὴν παρακοήν σου νὰ μὴ γνωρίζῃ ἄλλος πλὴν σὺ μόνος καὶ ὁ Θεὸς, ἐπέρασε δὲ πολὺς καιρὸς νὰ πιστεύσῃς ὅτι δὲν ἤθελες φωραθῆ, ἠσθάνθης ἆρά γε λύπην τότε ὅτι ἐφέρθης πρὸς ἐμὲ κακῶς καὶ μὲ παρήκουσας;

ΘΕΜ. Ὀλίγον τι ἐπικράνθην μόνος· πλὴν πρέπει νὰ σὲ εἴπω ὅτι δὲν ἠσθάνθην *διὰ τὸ πταῖσμά μου τοιαύτην λύπην* ὁποίαν, ὅτε ἐσυλλογιζόμην, ὅτι ἤθελα φωραθῆ, καὶ ὅτι σὺ ἤθελες μὲ τιμωρήσει.

ΜΗΤ. Ἐνίοτε πάλιν δὲν ἠσθάνθης οὐδεμίαν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

λύπην, ἀλλ' ἔπραξες τὸ αὐτὸ πρᾶγμα καὶ δεύτερον, διὰ τὸν λόγον ὅτι δὲν ἐφωράθης, καὶ ὅτι ἤλπιζες πάλιν νὰ διαφύγῃς τὴν ἀνακάλυψιν.

ΘΕΜ. Ναὶ, ἀλήθεια, μῆτερ.

ΜΗΤ. Ὅ,τι εἶπε διὰ τὸν ἑαυτόν του ὁ Θεμιστοκλῆς, δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι ἀληθεύει καὶ διὰ σᾶς Ἀσπασία καὶ Ἀριστείδη· ἐλυπήθητε δηλαδὴ πολλάκις ὅτι μὲ παρηκούσατε φοβούμενοι τὴν δυσαρέσκειάν μου ἢ τὴν τιμωρίαν μὲ τὴν ὁποίαν σᾶς ἠπείλησα. Καὶ αὐτὸ ἦτον ὁ κυριώτερος, ἂν ὄχι ὁ μόνος, λόγος τῆς λύπης σας.

Λοιπὸν, γνωρίζετε ὅτι ἐμπορεῖτε μὲν νὰ ἔχητε τοῦτο τὸ εἶδος τῆς θλίψεως, ν' ἀκολουθῆτε ὅμως *ἐπίσης νὰ μὲ παρακούητε*, ὁσάκις ὅ,τι προστάζω ἀντιβαίνῃ εἰς τὰς διαθέσεις καὶ εὐχαριστήσεις σας. Δύνασθε ναὶ νὰ ἔχητε τοῦτο τὸ εἶδος τῆς λύπης, καὶ ὅμως νὰ θέλετε νὰ πράττητε τὸ αὐτὸ ἔργον ἐκ δευτέρου, μάλιστα ἂν νομίζητε ὅτι δὲν θέλει μοὶ γείνει γνωστόν.

Τοῦτο τὸ εἶδος τῆς λύπης ὡς βλέπετε, εἶναι πολὺ διάφορον ἀπὸ τὴν ἀληθῆ μετάνοιαν.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΘΕΜ. Καὶ εἶναι κακὸν, μῆτερ, νὰ φοβώμεθα τὴν δυσαρέσκειαν τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν ποινὴν, τὴν ὁποίαν ἠπείλησε κατὰ τῆς ἁμαρτίας;

ΑΣΠ. Κ' ἐγὼ τοῦτο ἐσυλλογιζόμην, μῆτερ.

ΜΗΤ. Δὲν εἶναι κακὸν, τέκνα μου· ἂν ἦτο κακὸν νὰ ἔχωμεν τοῦτον τὸν φόβον, ποτὲ δὲν ἤθελεν ὁ Θεὸς μᾶς εἰπεῖ τοσάκις εἰς τὰς Ἁγίας Γραφὰς νὰ ἀποφεύγωμεν τὴν τιμωρίαν τὴν ὁποίαν αὐτὸς οὗτος ἠπείλησε κατὰ τῆς ἁμαρτίας.

Αὐτὸς σᾶς παραγγέλλει νὰ τὴν ἀποφεύγητε, διότι αὐτὴ θέλει σᾶς καταστήσει σὲ, Θεμιστοκλῆ, καὶ σὲ Ἀσπασία, καὶ σὲ Ἀριστείδη, αἰωνίως κακοδαίμονας καὶ ἀθλίους.

Αὐτὸς σᾶς παραγγέλλει ἀκόμη νὰ παύσητε ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν, νὰ μετανοήσητε, νὰ ἐμπιστευθῆτε εἰς τὸν Χριστὸν, « ὅστις ὑψώθη ἀρχηγὸς καὶ Σωτὴρ, διὰ νὰ δώσῃ μετάνοιαν καὶ ἄφεσιν ἁμαρτιῶν », καὶ νὰ μιμηθῆτε τὸ παράδειγμα αὐτοῦ πράττοντες τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, διὰ νὰ ἀξιωθῆτε τῆς οὐρανίου μακαριότητος εἰς τοὺς αἰῶνας.

Καὶ δὲν ἤθελε βέβαια κάμει τοῦτο ὁ Θεὸς ἂν ἦτο κακὸν νὰ φροντίζητε διὰ τὸν ἑαυτόν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

σας, διὰ τὴν ἰδίαν σας ἐλευθέρωσιν ἀπὸ τὰ βάσανα καὶ διὰ τὸ ἴδιον σας καλὸν, ὅταν λυπῆσθε διὰ τὰς ἁμαρτίας σας καὶ μετανοῆτε δι' αὐτάς.

Ἀλλ' ἡ προσπάθειά μου ἦτο νὰ σᾶς διδάξω *ὅτι πολὺ περισσότερον τούτου χρειάζεται.*

Ἐὰν, ὁ φόβος τῆς τιμωρίας, ἦναι *ὁ μόνος λόγος* τοῦ νὰ λυπῆσθε διὰ τὰς ἁμαρτίας σας, τότε δὲν μετανοεῖτε ἀληθῶς. Πρέπει νὰ ἦναι ἄλλοι οἱ λόγοι καὶ *ἰσχυρότεροι.*

Ὑποθέσατε ὅτι ὁ Θεμιστοκλῆς εὑρίσκει καθ' ὁδὸν πτωχὸν παιδάκιον κατακρυωμένον καὶ καταπεινασμένον χωρὶς συγγενεῖς ἢ φίλους φροντίζοντας περὶ αὐτοῦ. Ὑποθέσατε ὅτι *ἐγὼ* τὸν ἔλεγα νὰ φέρῃ ἐκεῖνο τὸ ὀρφανὸν εἰς τὴν οἰκίαν μας, νὰ τὸ περιθάλψῃ, καὶ νὰ φροντίσῃ περὶ αὐτοῦ ὡς πατήρ. Ὑποθέσατε ὅτι ὁ Θεμιστοκλῆς ἐλάμβανε χρήματά τινα, ἀφ' ὅσα τῷ ἔδωκεν ὁ θεῖός του, καὶ ἠγόραζε διὰ τὸ παιδάκιον φορέματα, βιβλία καὶ πᾶν ὅ,τι ἦτο ἀναγκαῖον διὰ τὴν ἄνεσιν καὶ περίθαλψίν του.

Τὸ παιδάκιον λοιπὸν τοῦτο ἤθελεν εἶσθαι πολὺ εὐτυχὲς καὶ εὐχαριστημένον νὰ συζῇ μὲ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἡμᾶς, καὶ ὁ Θεμιστοκλῆς ἀκόμη ἤθελεν αἰσθάνεσθαι μεγάλην χαρὰν βλέπων τὸν Φίλιππον (τοιοῦτον ἂς ὑποθέσωμεν τὸ ὄνομά του) νὰ φέρηται καλὰ καὶ νὰ πράττῃ ὅ,τι τῷ ἔλεγον νὰ πράττῃ.

Λέγω πρὸς τὸν Θεμιστοκλῆ νὰ παρατηρήσῃ ἂν εἰμπορῇ νὰ διοικήσῃ τὸν Φίλιππον, καὶ νὰ φερθῇ πρὸς αὐτὸν ἀκόμη καὶ ὡς πατήρ.

Ὁ Θεμιστοκλῆς εὐχαριστεῖται εἰς τοῦτο καὶ τὸ δέχεται μὲ καλὴν ἀπόφασιν. Τὰ πάντα γίνονται πρὸς καιρόν τινα καλῶς, πλὴν συμβαίνει κατὰ τύχην καὶ μία ὑπόθεσις πρόξενος ταραχῆς.

Ὁ Θεμιστοκλῆς ὑπεσχέθη εἰς τὴν Ἀσπασίαν, εἰς τὸν Ἀριστείδην καὶ εἰς τὸν Φίλιππον, ὅτι τὸ ἐρχόμενον σάββατον μετὰ τὸ γεῦμα θέλει τοὺς δείξει ὅλους ὁμοῦ τὸ βιβλίον τὸ ἔχον τὰς ὡραίας εἰκονογραφίας, τὸ ὁποῖον τὸν ἔδωκεν ἡ θεία του, διότι ὅλοι ἔχουσι τότε εὐκαιρίαν νὰ τὰς ἴδωσι, καὶ ἡ μήτηρ του τὸν παρήγγειλεν ὅτι εἶναι καλήτερον νὰ τὸ ἀναβάλῃ εἰς ἐκείνην τὴν ὥραν.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως ὁ Θεμιστοκλῆς, ἐπειδὴ γνωρίζει ὅτι ὁ Φίλιππος ἔχει μεγάλην περιέργειαν νὰ βλέπῃ εἰκονογραφίας, ὥστε ἐνίοτε καὶ τὰς ἐχάλασε, καὶ ὅτι τὸν παρήκουσε νὰ πιάνῃ βιβλία, ἐνῷ ἦτο ἀπηγορευμένον, λέγει εἰς τὸν Φίλιππον νὰ μὴ πάρῃ ἀπὸ τὴν βιβλιοθήκην ἐκεῖνο τὸ νέον βιβλίον μὲ τὰς ζωγραφίας, καὶ ὅτι ἂν τὸ κάμῃ θέλει καταδικασθῆ νὰ ἔχῃ δύο ἡμέρας μόνον ψωμίον καὶ νερὸν διὰ γεῦμά του.

Τὸ ἀπόγευμα εὑρίσκεται ὁ Φίλιππος μόνος εἰς τὸ δωμάτιον, ὅπου εἶναι καὶ τὸ βιβλίον τῶν ζωγραφιῶν. Συλλογίζεται πόσον εἶναι ἡ ὥρα κατάλληλος νὰ ἴδῃ τὰς ζωγραφίας. Ἐπιθυμεῖ πολὺ νὰ τὰς ἴδῃ. Συλλογίζεται δὲ καὶ τὸ ξηρὸν ψωμίον καὶ τὸ νερὸν τῶν δύο ἡμερῶν. Τοῦτο δὲν τῷ ἀρέσκει, διότι ἤκουσεν ὅτι εἰς τὸ γεῦμα ἤθελαν ἔχει καὶ ῥυζόγαλον, τὸ ὁποῖον ὑπεραγαπᾷ.

Συλλογίζεται προσέτι, ὅτι θέλει κάμει κακὸν ἂν πάρῃ τὸ βιβλίον. Ἐξεύρει ὅτι εἶχε χαλάσει ἄλλοτε ζωγραφίας, καὶ ἠμπορεῖ νὰ χαλάσῃ καὶ τοῦτο τὸ βιβλίον, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀκούσει τὸν Θεμιστοκλῆ νὰ λέγῃ ὅτι εἶναι ἀκριβόν.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Συλλογίζεται πόσην εὐεργεσίαν τῷ ἔκαμεν ὁ Θεμιστοκλῆς, καὶ ὅτι *εἶναι δίκαιον* νὰ τὸν ὑπακούῃ. Καὶ τοῦτο δὲν εἰμπορεῖ νὰ μὴ τὸ συλλογίζεται· πάλιν ἡ συνείδησίς του τὸν λέγει ὅτι ὁ Θεμιστοκλῆς εἶχε μέγα δίκαιον νὰ τὸν ἐμποδίσῃ νὰ πάρῃ τὸ βιβλίον, καὶ ὅτι θέλει εἶσθαι *καλήτερον καὶ δι' αὐτὸν καὶ διὰ τὰ λοιπὰ παιδία* νὰ τὸ παρατηρήσωσιν ὅλοι ὁμοῦ, ὅτε μάλιστα ἤθελε τοῖς ἐξηγήσει ὁ Θεμιστοκλῆς καὶ τὰς ζωγραφίας.

Ἡ περιέργειά του ὅμως εἶναι πολλὰ μεγάλη, καὶ ἡ ἐπιθυμία του νὰ ἴδῃ τὸ βιβλίον αὐξάνει· παραβλέπει λοιπὸν ὅ,τι ἡ συνείδησίς του λέγει ὅτι ὀφείλει νὰ κάμῃ, νὰ ὑπακούῃ τὸν Θελιστοκλῆ· πιάνει τὸ βιβλίον, κάθηται πλησίον τῆς ἑστίας, καὶ ἀρχίζει νὰ ἐξετάζῃ τὰς ζωγραφίας.

Τὸ βιβλίον εἶναι μεγάλον, καὶ ὁ Φίλιππος δὲν προσέχει νὰ τὸ κρατῇ καλά· πίπτει ἀπὸ τὰς χεῖράς του εἰς τὴν φωτίαν καὶ πρὶν προφθάσῃ νὰ τὸ ἀποσύρῃ, τὸ ἁρπάζει ἡ φωτία καὶ πολλαὶ ζωγραφίαι ἀφανίζονται, αἱ περισσότεραι δὲ βλάπτονται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Τὴν στιγμὴν ταύτην εἰσέρχεται ὁ Θεμιστοκλῆς. Ὁ Φίλιππος συγχίζεται καὶ φοβεῖται καὶ ἐξομολογεῖται τὸ σφάλμα του καὶ μετὰ δακρύων λέγει πρὸς τὸν Θεμιστοκλῆ πόσην λύπην συναισθάνεται διὰ τοῦτο τὸ συμβεβηκός.

Ὑποθέσατε λοιπὸν τώρα, τέκνα μου, ὅτι ὁ Φίλιππος λυπεῖται μόνον, διότι βλέπει δυσηρεστημένον ἐναντίον του τὸν Θεμιστοκλῆ, καὶ διότι δύο ἡμέρας ἔπρεπε νὰ φάγῃ ξηρὸν ψωμίον καὶ νερὸν καὶ νὰ χάσῃ τὸ ρυζόγαλον.

Ὅτι *διὰ μόνην τὴν τιμωρίαν* του εἶναι ὅλος του ὁ φόβος, καὶ εἰς αὐτὴν μόνην εἶναι ὁ νοῦς του, καὶ δι' αὐτὴν μόνην λυπεῖται.

Δὲν λυπεῖται διότι ἔκαμε κακὸν παρακούσας εἰς τὴν καλὴν καὶ δικαίαν ἐντολὴν τοῦ Θεμιστοκλέους, ὅστις εἶχε δίκαιον νὰ τὸν προστάζῃ καὶ ὅς τις εἶχε φερθῇ τόσον πολὺ εὐεργετικὸς πρὸς αὐτόν.

Δὲν λυπεῖται διὰ τὸ δυστύχημα, τὸ ὁποῖον ἐδύνατο νὰ αἰσθανθῇ ὁ Θεμιστοκλῆς διὰ τὴν βλάβην ἑνὸς τόσον ἀξιοτίμου βιβλίου.

Δὲν λυπεῖται διὰ τὴν ἀποτυχίαν ὅλων τῶν λοιπῶν παιδίων, καὶ διότι δὲν ἠξιώθησαν νὰ ἴδωσι τὰς ἐπιθυμητὰς καὶ ὡραίας ζωγραφίας.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Δὲν λυπεῖται διότι τοιουτοτρόπως ἔδειξε καὶ εἰς ἑαυτὸν καὶ εἰς τοὺς ἄλλους, ὅτι ἔχει πνεῦμα ἀπειθείας, τὸ ὁποῖον καθ' ἑαυτὸ εἶναι κακὸν, τὸ ὁποῖον αὐτὸς ἀπέδειξε καὶ ἄλλοτε, καὶ εἶναι φόβος μήπως τὸ κάμῃ πάλιν.

Δὲν λυπεῖται διότι ἔδωκε κακὸν παράδειγμα εἰς τὰ λοιπὰ παιδία, καὶ διότι αὐτὰ δύνανται νὰ παρακινηθῶσιν ἐκ τούτου νὰ κάμωσι κακὸν, καὶ νὰ παρακούσωσι τὰς προσταγὰς τῆς μητρὸς καὶ τοῦ διδασκάλου των. Λυπεῖται μόνον διότι δύο ἡμέρας θέλει περάσει μὲ ξηρὸν ψωμίον καὶ νερὸν καὶ θέλει χάσει τὸ ρυζόγαλον.

Τώρα λοιπὸν, Θεμιστοκλῆ, τί ἤθελες στοχασθῆ περὶ *τοιούτου εἴδους λύπης ἕνεκα τοιαύτης παρακοῆς*, καὶ βλάβης τοιούτου πολυτίμου βιβλίου;

ΘΕΜ. Ἤθελα βέβαια στοχασθῆ, μῆτερ, ὅτι τοιοῦτον παιδίον, διὰ τὸ ὁποῖον ἐγὼ ἔπραξα τόσα, ἦτο καὶ πολλὰ κακὸν, καὶ πολλὰ ἀχάριστον εἰς ἐμὲ δι' ὅλην τὴν πρὸς αὐτὸ καλωσύνην μου.

ΑΡΙΣ. Ἐγὼ ἤθελα τὸν κάμει νὰ τρώγῃ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ξηρὸν ψωμίον καὶ νερὸν μίαν ὁλόκληρον ἑβδομάδα.

ΑΣΠ. Ἐγὼ δὲν ἤθελα κάμει τίποτε ἀπ' αὐτά· μόνον ἤθελα τὸν ἀποβάλει ἀμέσως ἀπὸ τὴν οἰκίαν, καὶ νὰ μὴ ἔχω πλέον νὰ κάμω τὶ μὲ αὐτό.

ΜΗΤ. Ἄκουσον, Ἀριστείδη, καὶ σὺ Ἀσπασία, μὲ ὅσα εἴπατε δὲν ἐδείξατε καλὴν διάθεσιν· Ἀλήθεια, τὸ παιδίον, καθὼς τὸ παρέστησα, ἔπραξε πολὺ κακά· ἐδύνατο δὲ νὰ πράξῃ καὶ χειρότερα. Πλὴν ἐγὼ δὲν ἐσκόπευον νὰ σᾶς κάμω νὰ παρατηρήσητε μήτε ὅτι ἐπῆρε τὸ βιβλίον, μήτε τὴν ἀφροντισίαν του, μήτε τὴν προξενηθεῖσαν μεγάλην βλάβην.

Ἐπεθύμουν μόνον νὰ παρατηρήσητε τὸ *εἶδος τῆς λύπης*, τὴν ὁποίαν ᾐσθάνθη, διὰ νὰ ἴδητε πόσον ἰδιοτελὲς ἦτο, καὶ ὅτι ἔδειξεν ὅτι δὲν ἔλαβεν *οὐδεμίαν μεταβολὴν εἰς τὸ καλήτερον εἰς τὰ αἰσθήματά του*, δὲν ἔγεινε τίποτε τὸ ὁποῖον ἤθελε τὸν κάμει νὰ ἦναι καλήτερος εἰς τὸ μέλλον, ἐὰν μόνον ἦτο βέβαιον, ὅτι πράττον κακὸν δὲν ἤθελε φωραθῆ.

Ὅλοι σεῖς ἐξεφράσατε κατάκρισιν κατὰ τοιαύτης *ἰδιοτελοῦς λύπης* καὶ ἐκάματε

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

πολὺ καλά· πλὴν φοβοῦμαι μήπως ὁ Ἀριστείδης καὶ ἡ Ἀσπασία ἤθελον μεταχειρισθῇ τὸ παιδίον τοῦτο πολλὰ σκληρὰ ἐὰν εἶχον ἐξουσίαν.

Συλλογίσθητε λοιπὸν τώρα, τέκνα μου, ὅτι ὅλα ταῦτα ἀποδεικνύουσιν, ὅτι *ἡ λύπη σας εἶναι ἰδιοτελὴς*, ἐὰν λυπούμενοι διὰ τὰς ἁμαρτίας σας ἀποβλέπετε *μόνον εἰς τὴν τιμωρίαν*, τὴν ὁποίαν ὁ Θεὸς ἠπείλησε κατὰ τῆς ἁμαρτίας. Τοιαύτη λύπη δὲν ἀποδεικνύει, ὅτι ἔγεινεν εἰς ἐσᾶς οὐδεμία μεταβολὴ εἰς τὸ καλήτερον. Ἂν ὁ Θεὸς δὲν εἶχεν ἀπειλήσει τιμωρίαν κατὰ τῆς ἁμαρτίας σας, ἢ ἂν ἦτο δυνατὸν νὰ πιστεύητε, ὅτι οὐδέποτε ἤθελεν ἀνακαλύψει τὴν ἁμαρτίαν σας, τοιαύτη λύπη δὲν ἤθελε σᾶς κάμει νὰ ἀποφύγητε τὴν ἁμαρτίαν εἰς τὸ μετὰ ταῦτα.

Ἀλλὰ ἡ συνομιλία μας διήρκεσεν ὑπὲρ τὸ σύνηθες· διὰ τοῦτο ἂς τὴν ἀναβάλωμεν ἕως αὔριον τὸ ἑσπέρας.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'.

Εἰμπορεῖ νὰ γείνῃ ἐξομολόγησις τῆς ἁμαρτίας καὶ νὰ γνωρισθῇ ἡ βαρύτης αὐτῆς χωρὶς ἀληθοῦς μετανοίας. Ἡ ἀληθὴς μετάνοια ἰσχύει ἐνίοτε περισσότερον παρὰ ἡ σταθερὰ ἀπόφασις ν' ἀπέχωμεν ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν, καὶ ν' ἀγαπῶμεν τὸν Θεὸν, καὶ νὰ ὑπακούωμεν εἰς αὐτόν.

ΜΗΤ. Τὸ παιδίον, Θεμιστοκλῆ, τὸ ὁποῖον ὑπώπτευσας ὅτι ἔκλεψε τὴν σφαῖράν σου τὴν παρελθοῦσαν ἑβδομάδα, ἦλθε σήμερον μετὰ τὸ γεῦμα ἐδῶ, καὶ τὴν ἔφερεν.

ΘΕΜ. Καὶ ὡμολόγησε, μῆτερ, ὅτι τὴν ἔκλεψε;

ΜΗΤ. Ναὶ, εἶπε μάλιστα, ὅτι ἐλυπήθη πολὺ, διότι τὴν εἶχε κλέψει, καὶ ἤλπιζεν ὅτι ἐγὼ ἤθελα τὸ συγχωρήσει καὶ δὲν ἤθελα τὸ εἰπεῖ εἰς κανένα.

ΑΡΙΣ. Στοχάζομαι, μῆτερ, ὅτι ἐκεῖνο τὸ παιδίον βεβαιότατα μετενόησε διὰ τὴν πρᾶξίν του.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΜΗΤ. Δὲν εἰμπορῶ νὰ εἴπω θετικῶς ὅτι δὲν μετενόησεν, ἀλλ' ἀμφιβάλλω πολὺ περὶ τούτου.

ΘΕΜ. Διὰ τί, μῆτερ;

ΜΗΤ. Διότι *ἡ ἐξομολόγησις τῆς ἁμαρτίας δὲν ἀποδεικνύει πάντοτε ὅτι ὁ ἐξομολογούμενος μετανοεῖ ἀληθῶς δι' αὐτήν.*

Ἐγὼ ἤκουσα ὅτι ἐκεῖνο τὸ παιδίον ἐξωμολογήθη τὸ σφάλμα του παρομοίως καὶ ἄλλοτε. Ὅταν ἀπὸ τὴν πρὸς αὐτὸ διαγωγὴν τῶν ἄλλων παρατηρῇ ὅτι εἶναι ὕποπτον, καὶ ὅτι εἶναι μεγάλη πιθανότης νὰ φανερωθῇ, ἀρχίζει νὰ συλλογίζηται τί τῷ εἶναι συμφερώτερον νὰ πράξῃ.

Ἐνίοτε αὐτὸ, ὡς γνωρίζω, ἀποφασίζει νὰ ἀρνηθῇ ὅλως διόλου τὸ πρᾶγμα διὰ νὰ δοκιμάσῃ ἂν τὸ ψεῦδός του τὸ ἀπαλλάττῃ.

Ἄλλοτε πάλιν φοβεῖται μήπως τοῦτο δὲν ἐπιτύχῃ, καὶ φανερωθῇ βεβαίως τὸ ψεῦδός του, καὶ ἀποφασίζει νὰ ἐξομολογηθῇ τὸ σφάλμα του ὡς μόνον μέσον τοῦ ν' ἀποφύγῃ τὴν τιμωρίαν.

Ἀνίσως λοιπὸν αὐτὸ ἐσυλλογίσθη καὶ ᾐσθάνθη κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον ὅτε ἦλθεν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἐδῶ σήμερον τὸ ἀπόγευμα, καὶ ἐξωμολογήθη ὅτι ἔκλεψε τὴν σφαῖραν, ὅλοι βλέπετε ὅτι τοῦτο δὲν ἀπεδείκνυεν ἀληθῆ μετάνοιαν.

Δὲν ἀπεδείκνυεν ἐν αὐτῷ *μεταβολὴν εἰς τὸ καλήτερον*, οὐδεμίαν διάθεσιν ὅτι ἤθελεν ἀποφύγει εἰς τὸ ἑξῆς τὴν κλοπὴν, ἂν μόνον ἐνόμιζεν ὅτι ἤθελε τὸ κάμει χωρὶς νὰ φωραθῇ.

ΑΣΠ. Ἀλλὰ μᾶς ἐδίδαξες, μῆτερ; ὅτι χρεωστοῦμεν νὰ μὴ ἀρνώμεθα ποτὲ ὅτι ἐπράξαμεν κακὸν, ἀλλὰ νὰ τὰ ἐξομολογώμεθα ἀμέσως εἰς ἐσᾶς.

ΜΗΤ. Οὕτω σᾶς ἐδίδαξα, κόρη μου, καὶ εἶναι δίκαιον νὰ κάμνητε οὕτω, οὕτως ἦτο δίκαιον νὰ κάμῃ καὶ τὸ παιδίον ἐκεῖνο σήμερον.

Ἡ ἀληθὴς μετάνοια θέλει πάντοτε σᾶς προτρέπει νὰ ἐξομολογῆσθε τὸ πταῖσμά σας εἰς ἐκεῖνον τὸν ὁποῖον τυχὸν παρηκούσατε ἢ ἐβλάψατε. Καὶ ὅμως εἰμπορεῖτε νὰ κάμητε αὐτὴν τὴν ἐξομολόγησιν, καὶ νὰ μὴ ἔχητε ἀληθῆ μετάνοιαν, καθὼς, ἴσως, ἠκολούθησεν εἰς τὸ σημερινὸν παιδίον.

Τὰ αἴτια ἢ οἱ λόγοι, δι' οὓς γίνεται ἡ ἐξομολόγησις ἀποδεικνύουσιν ἂν αὐτὴ προέρχεται ἀπὸ ἀληθῆ μετάνοιαν ἢ ὄχι.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Δὲν εἰμπορῶ, τέκνα μου, νὰ μὴ νομίσω ὅτι πολλάκις μὲ ὡμολογήσατε τὸ πταῖσμά σας ἀπὸ φόβον μήπως ἐγὼ τὸ ἀνακαλύψω βεβαίως, καὶ διότι ἠλπίζετέ τι ἀπὸ τὴν ἐξομολόγησιν. Ἐστοχάσθητε δὲ ὅτι ἡ ἐξομολόγησις ἤθελε μετριάσει τὴν τιμωρίαν ἢ ἴσως καὶ σᾶς ἐλευθερώσει ὅλως διόλου ἀπ' αὐτήν.

Καὶ ἐνίοτε ὅταν ἔχητε τὸν παραμικρὸν φόβον μὴ φανερωθῆτε, *ἡ συνείδησίς σας σᾶς βάλλει εἰς ἀησυχίαν.* Γνωρίζετε ὅτι ἐκάμετε κακὸν καὶ αἰσθάνεσθε δυστυχίαν· στοχάζεσθε δὲ ὅτι ἠθέλετε εἶσθαι ὀλιγώτερον δυστυχεῖς ἂν ἐξωμολογεῖσθε τὸ πταῖσμά σας. Σχεδὸν νομίζετε ὅτι τὸ πταῖσμά σας ἤθελεν ἐξαλειφθῆ διὰ τῆς ἐξομολογήσεως, καὶ ὅτι ἐγὼ ἤθελα, σχεδὸν, σᾶς ἐκλάβει ὡς μηδόλως πταίσαντας.

Ἀνίσως λοιπὸν ἦσαν τοιοῦτοι οἱ λόγοι, δι' οὓς μ' ἐξωμολογήθητέ ποτε τὸ πταῖσμά σας, τοῦτο δὲν προήρχετο ἀπὸ ἀληθῆ μετάνοιαν, καὶ σεῖς τὸ γνωρίζετε ὅτι οὕτως εἶχε.

ΘΕΜ. Βλέπω μῆτερ, ὅτι ἐννοεῖς καλῶς τὰ αἰσθήματά μας, βλέπω ἀκόμη ὅτι ἡ ἀληθὴς μετάνοια εἶναι πολλὰ σπουδαία ὑπόθεσις.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΜΗΤ. Βέβαια εἶναι, τέκνον μου καὶ ἐπιθυμῶ νὰ τὸ αἰσθανθῆτε ὅλοι, ὅτι εἶναι τοιαύτη. Ὁ σκοπὸς τῆς ὁμιλίας μου τὴν ὁποίαν σᾶς ἔκαμα τοῦτο τὸ ἑσπέρας εἶναι νὰ σᾶς δείξω, ὅτι *δύνασθε μὲν νὰ ἐξομολογῆσθε τὰς ἁμαρτίας σας εἰς τὸν Θεὸν, καὶ πράττοντες αὐτὸ νὰ συναισθάνησθε ὅτι εἶσθε πταῖσται ἐνώπιον αὐτοῦ, καὶ ὅμως νὰ μὴ ἔχητε ἀληθῆ* μετάνοιαν εἰς τὰς καρδίας σας.

Εἰμπορεῖτε νὰ κάμνητε ὅλα ταῦτα μόνον καὶ μόνον φοβούμενοι τὴν τιμωρίαν, τὴν ὁποίαν ὁ Θεὸς ἠπείλησε κατὰ τῆς ἁμαρτίας. Δύνασθε νὰ ἐλπίζητε, ὅτι ἡ ἐξομολόγησίς σας εἴτε κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον, εἴτε κατ' ἐκεῖνον δύναται νὰ δυσωπήσῃ τὸν Θεὸν, ὥστε νὰ ἦναι ὀλιγώτερον παρωργισμένος ἐναντίον σας, καὶ νὰ σᾶς τιμωρήσῃ ὀλιγώτερον αὐστηρῶς, εἴτε ἴσως διόλου.

Τοιαύτη πρὸς Θεὸν ἐξομολόγησις τῶν ἁμαρτιῶν δὲν ἀποδεικνύει, *ὅτι ὑπάρχει μεταβολή τις τῶν πρὸς αὐτὸν αἰσθημάτων σας εἰς τὸ καλήτερον*, ἢ ὅτι θέλετε τὸν ἀγαπήσει περισσότερον, ἢ ὑπακούει εἰς αὐτὸν καλήτερα εἰς τὸ ἑξῆς.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Αὐτὸς ἐμβλέπει εἰς τὰς καρδίας σας. Γνωρίζει τὰ ἐνδόμυχα διανοήματα καὶ αἰσθήματά σας. Δὲν δύνασθε νὰ κρύψητε ἀπ' αὐτὸν τίποτε· καὶ ἐὰν ἐξομολογῆσθε εἰς αὐτὸν τὰς ἁμαρτίας σας γνωρίζει διὰ ποῖον λόγον ἐξομολογεῖσθε. Δὲν εἰμπορεῖτε νὰ τὸν ἀπατήσητε, ὡς ἐνίοτε ἠπατήσατε ἐμέ. « Δὲν εἶναι σκότος, οὐδὲ σκιὰ θανάτου, ὅπου οἱ ἐργάται τῆς ἀνομίας νὰ κρυφθῶσιν. » « Ὁ Θεὸς ἐτάζει καρδίας. »

Ἔχετε εἰς ἐνθύμησιν, τέκνα μου ἀγαπητὰ, τὰ πράγματα ταῦτα, καὶ ὅτι ἡ πρὸς τὸν Θεὸν ἐξομολόγησις τῆς ἁμαρτίας, ὅσον πλήρης καὶ ἂν γείνῃ δὲν ἔχει μέρος μετὰ τῆς ἀληθοῦς μετανοίας, ἂν γίνηται μόνον ἀπὸ φόβον τιμωρίας. Πρέπει δὲ νὰ προέρχηται ἀπὸ ἄλλα καὶ ἰσχυρότερα αἴτια, ὡς θέλομεν ἰδεῖ ἀκολούθως.

ΘΕΜ. Εἶναι, μῆτερ, καὶ ἄλλα *εἴδη ψευδοῦς μετανοίας* ;

ΜΗΤ. Πρὶν ἀποκριθῶ εἰς τὴν ἐρώτησίν σου ταύτην, Θεμιστοκλῆ, ἂς σ' ἐρωτήσω ἐγὼ μίαν ἄλλην. Ἐνθυμεῖσαι πόσον βαρέως ἠσθένησας τὸ περασμένον καλοκαίριον, καὶ ὅτι ὅλοι μας

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἐνομίζομεν, ὅτι ἤθελες ἀποθάνει. Τὸ αὐτὸ ἐνόμιζες καὶ σὺ ὁ ἴδιος.

Ἐνθυμεῖσαι δὲ καὶ πόσην θλῖψιν μ' ἔλεγες ὅτι αἰσθάνεσαι, διότι ἥμαρτες ἐναντίον τοῦ Θεοῦ.

ΘΕΜ. Τὸ ἐνθυμοῦμαι, μῆτερ, καὶ ἀκόμη πόσον ὑπεσχέθην εἰς τὸν Θεὸν ἐν ταῖς προσευχαῖς μου, ὅτι ἂν μοῦ διεφύλαττε τὴν ζωὴν, ἤθελα παύσει ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν, καὶ ἤθελον τὸν ἀγαπᾷ καὶ ὑπακούει εἰς αὐτόν.

ΜΗΤ. Ἐνόμιζες τότε καὶ ὅτι μετενόησας ἀληθῶς διὰ τὰς ἁμαρτίας σου;

ΘΕΜ. Ναὶ, μῆτέρ μου, ἐνόμιζα.

ΜΗΤ. Καὶ τί σ' ἔκαμε νὰ συλλογισθῇς οὕτω πως;

ΘΕΜ. Μοὶ ἐφάνη ὅτι ἦτο ἀνάγκη νὰ γείνῃ ἔκαμα τοιαύτην *σταθερὰν ἀπόφασιν* ν' ἀγαπῶ τὸν Θεὸν καὶ νὰ ὑπακούω τοῦ λοιποῦ εἰς αὐτόν.

ΜΗΤ. Τί λοιπὸν στοχάζεσαι τώρα δι' ἐκείνην σου τὴν ἀπόφασιν, τέκνον μου;

ΘΕΜ. Αἴ! ποσάκις, μῆτέρ μου, τὴν ἠθέτησα! φοβοῦμαι μήπως τὴν ἔκαμα μόνον ἀπὸ τὸν μεγάλον μου φόβον μὴ ἀποθάνω.

ΜΗΤ. Ἂν οὗτος ἦτον *ὁ μόνος λόγος* τῆς

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ὑποσχέσεώς σου, δὲν ἀπεδείκνυε ποσῶς, ὅτι ἠσθάνεσο ἀληθῆ μετάνοιαν διὰ τὰς ἁμαρτίας σου. *Ἡ ἀληθὴς μετάνοια εἶναι τι περισσότερον παρὰ τὴν σταθερὰν ἀπόφασιν ἢ τὸν σκοπὸν νὰ παύσῃς ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν καὶ ν' ἀρχίσῃς ν' ἀγαπᾷς τὸν Θεὸν καὶ νὰ ὑπακούῃς εἰς αὐτόν.*

Τοιαύτη ἀπόφασις εἰμπορεῖ νὰ γείνῃ χωρὶς καθαρὰν καὶ ἐνδόμυχον σκέψιν τοῦ τί ἐστιν ἁμαρτία. Ὅποιος κάμνῃ τοιαύτην ἀπόφασιν, εἰμπορεῖ νὰ μὴ αἰσθάνηται πόσον ἀξιόποινος ἁμαρτωλὸς εἶναι εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ Θεοῦ. Εἰμπορεῖ νὰ μὴ βλέπῃ καὶ νὰ μὴ αἰσθάνηται ὅτι ὁ νόμος, ὅστις τὸν καταδικάζει εἶναι ἅγιος, δίκαιος καὶ καλός· εἰμπορεῖ νὰ μὴ αἰσθάνηται ὅτι *τὸ κακὸν τῶν ἰδίων του ἁμαρτιῶν* ἀποτείνεται κατ' ἐκείνου τοῦ Ὄντος εἰς τὸ ὁποῖον ὀφείλει πλήρη ἀγάπην καὶ ὑποταγήν, καὶ τὸ ὁποῖον φέρεται πρὸς αὐτὸν μὲ τοσαύτην ἀγαθότητα καὶ μακροθυμίαν. Εἰμπορεῖ νὰ μὴ αἰσθάνηται, ὅτι ἡ πονηρὰ καρδία του ἐχθρεύεται τὸν Θεόν. Εἰμπορεῖ νὰ μὴ αἰσθάνηται, ὅτι ὡς πονηρὸς, ἀτελὴς, καὶ ἔνοχος ἔχει ἀνάγκην νὰ παραδοθῇ εἰς τὸ ἔλεος

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ νὰ ἐμπιστευθῇ μόνον εἰς τοῦτον τὸν Σωτῆρα διὰ τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν του, καὶ διὰ νὰ γείνῃ εὐπρόσδεκτος πρὸς τὸν Θεόν.

Πιθανὸν ἐνίοτε ἄλλαι τινὲς σκέψεις, ἄλλοι τινὲς λόγοι νὰ τὸν παρακινήσωσι νὰ κάμῃ ἀπόφασιν, τὴν ὁποίαν νὰ θεωρῇ ὡς *ἀρχὴν τῆς πρὸς Θεὸν ἀγάπης του καὶ ὑπακοῆς.*

Ἀλλ' ὁποιαδήποτε καὶ ἂν ἦναι αὗται αἱ σκέψεις ἢ οἱ λόγοι, ἂν μόνον λείψωσιν ὁλοτελῶς, ὅσους ἐγὼ ἀνέφερα, πᾶσα ἀπόφασις ἢ σκοπὸς, ὅσον σταθερὸς καὶ ἂν ἦναι, δὲν συνιστᾷ μέρος τῆς ἀληθοῦς μετανοίας.

Εἶναι μέγας κίνδυνος νὰ ἀπατηθῇ τις εἰς τοιαύτην ὑπόθεσιν.

Ἔχεις δίκαιον, Θεμιστοκλῆ, νὰ φοβῆσαι ὅτι ἠπατήθης ὡς πρὸς τὴν ὁποίαν ἔκαμες ἀπόφασιν ἐπὶ τῆς ἀρρωστίας σου.

Καὶ ἐν καιρῷ ἀκόμη ὑγείας εἶναι μεγίστη ἀνάγκη νὰ ἐξετάζῃ τις προσεκτικῶς ἑαυτὸν διὰ νὰ ἴδῃ ἂν ἡ καρδία του ἔχῃ καλῶς. Διότι ἡ Ἁγία Γραφὴ μᾶς βεβαιόνει ὅτι « Ἡ καρδία εἶναι ἀπατηλὴ ὑπὲρ πάντα, καὶ σφόδρα διεφθαρμένη. »

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Θέλω τώρα, Ἀριστείδη, νὰ σ' ἐρωτήσω μίαν ἐρώτησιν.

Ἐνίοτε ὅταν ἔπταισας καὶ ἐφοβήθης μὴ μὲ δυσαρεστήσης, δὲν ἐσυλλογίσθης μὲ σταθερὰν ἀπόφασιν νὰ μὴ πταίσης ποτὲ πάλιν;

ΑΡΙΣ. Πολλάκις, μῆτερ.

ΜΗΤ. Πῶς λοιπὸν συνησθάνθης μετὰ ταύτην τὴν σταθεράν σου σκέψιν ἢ ἀπόφασιν;

ΑΡΙΣ. Συνησθάνθην πολὺ καλήτερα. Διότι μοὶ ἐφάνη ὅτι ἤθελα γείνει διὰ μιᾶς καλὸν παιδίον, καὶ δὲν ἤθελα πταίσει πλέον.

ΜΗΤ. Καὶ δὲν ἠσθάνθης ὡς νὰ ἔπραξες καλόν τι ἔργον κάμνων τὴν τοιαύτην ἀπόφασιν;

ΑΡΙΣ. Καὶ πῶς τὸ ἐκατάλαβες ὅτι ἐσυλλογίσθην οὕτω πως, μῆτερ; Διότι ἐγὼ δὲν σὲ τὸ εἶπα ποτέ.

ΜΗΤ. Ἠσθάνθης ἐνταυτῷ καὶ ἀληθῆ θλῖψιν, διότι ἔπταισας;

ΑΡΙΣ. Κατ' ἀρχὰς μὲν ἐλυπήθην, μῆτέρ μου, διότι ἐφοβήθην μὴ τὸ μάθῃς. Ἀλλ' ἀφοῦ ἔκαμα ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ὀνομάζεις ἀπόφασιν, νομίζω ὅτι δὲν ἠσθανόμην τόσην θλῖψιν.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΜΗΤ. Πῶς λοιπὸν ἐφύλαξας, Ἀριστείδη, τὴν ἀπόφασίν σου;

ΑΡΙΣ. Ἀναγκάζομαι νὰ σὲ εἴπω, μῆτερ, ὅτι δὲν τὴν ἐφύλαξα καλῶς.

ΜΗΤ. Αἴ, τέκνον μου! Ἐλπίζω ὅτι καὶ σὺ καὶ τὰ λοιπὰ παιδία δὲν θέλετε λησμονήσει ποτὲ ὅσα μέλλω νὰ σᾶς εἴπω περὶ τοῦ προκειμένου ὡς ἐπίλογον ταύτης τῆς ἑσπερινῆς μας συνομιλίας.

Ἡ ἀπόφασις τοῦ νὰ παύσητε ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν καὶ ν' ἀγαπᾶτε τὸν Θεὸν καὶ ὑπακούητε εἰς αὐτὸν δὲν θέλει σᾶς χρησιμεύσει ποσῶς, ἂν δὲν πηγάζῃ ἀπὸ ἐγκάρδιον μετάνοιαν τῶν ἁμαρτιῶν σας, αἵτινες ἐπράχθησαν ἐναντίον τοῦ Σοφοῦ, καὶ Ἁγίου, καὶ Δικαίου, καὶ Παναγάθου Θεοῦ.

Τοιαῦται ἀποφάσεις δὲν θέλουσι σᾶς χρησιμεύσει ποσῶς, ἂν δὲν συναισθανθῆτε εἰλικρινῆ πεποίθησιν εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν ὡς τὸν μόνον Σωτῆρά σας, καὶ δὲν ἐμπιστευθῆτε εἰς αὐτὸν, ὡς ταλαίπωροι, ἀξιόποινοι καὶ καταδεδικασμένοι ἁμαρτωλοὶ, διὰ νὰ συγχωρηθῆτε καὶ φιλιωθῆτε μὲ τὸν Θεόν,

Τοιαῦται ἀποφάσεις δὲν θέλουσι σᾶς χρη-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

σιμεύσει ποσῶς, ὅταν γίνωνται ἐξ ἰδίας σας δυνάμεως. Πρέπει νὰ παρακαλῆτε τὸν Θεὸν διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, νὰ σᾶς δώσῃ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, διὰ νὰ σᾶς ἀναγεννήσῃ καὶ ἐνισχύσῃ νὰ τὰς τηρήσητε. *Ἐνδυναμόνεσθε λοιπὸν ἐν Κυρίῳ καὶ ἐν τῷ κράτει τῆς ἰσχύος αὐτοῦ,* καὶ θέλει εἶσθαι ἐλπὶς ὅτι αἱ καλαί σας ἀποφάσεις δὲν θέλουσιν ὁμοιάζει *τὰ πρωϊνὰ σύννεφα καὶ τὴν ἑωθινὴν δρόσον, ἥτις φαίνεται δι' ὀλίγον καιρὸν καὶ πάλιν ἀφανίζεται.*

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

Ἡ μετάνοια διὰ μίαν ἁμαρτίαν, ἂν ἦναι ἀληθὴς, θέλει συνοδεύεσθαι μὲ τὴν μετάνοιαν ὅλων τῶν ἁμαρτιῶν. Αὐτοκατάκρισις. Παράδειγμα τοῦ Ἰούδα.

ΜΗΤ. Εἶναι ὁλόκληρος μὴν, Ἀριστείδη, ἀφότου σ' ἐπέπληξα, διότι κατέβασες ἀπὸ τὴν βιβλιοθήκην τὸ μεγάλον βιβλίον τῶν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

εἰκονογραφιῶν. Στοχάζομαι δὲ ὅτι δὲν τὸ ἐπείραξες πλέον.

ΑΡΙΣ. Ὄχι, μῆτερ.

ΑΣΠ. Σήμερον ὅμως εἶχε νὰ κάμῃ μὲ τὴν θήκην τῶν κογχυλίων.

ΜΗΤ. Γνωρίζεις, τέκνον μου, πόσον κόπον ἐδοκίμασα νὰ τὰ τακτοποιήσω· καὶ ἐλπίζω νὰ μὴ τὰ ἀνακάτωσες.

ΑΣΠ. Βεβαίως τὰ ἀνακάτωσε, μῆτερ, τὰ ἐπῆρεν ἔξω καὶ ἔπαιζε μὲ αὐτά. Καὶ θέλεις χρειασθῆ πολὺν καιρὸν νὰ τὰ τακτοποιήσῃς πάλιν.

ΜΗΤ. Διὰ τί νὰ τὸ κάμῃς; αὐτὸ, Ἀριστείδη, ἀφοῦ μὲ εἶπες, ὅτι ᾔσθάνθης *μεγάλην λύπην*, διότι μὲ παρήκουσες καὶ κατέβασες ἀπὸ τὴν βιβλιοθήκην τὸ βιβλίον τῶν εἰκονογραφιῶν;

ΑΡΙΣ. Πλὴν δὲν μ᾽ ἐμπόδισες, μῆτερ, νὰ μὴ πάρω καὶ τὰ κογχύλια.

ΜΗΤ. Ναί. Πλὴν ὅτε σὲ ἀπηγόρευσα νὰ μὴ πειράξῃς τὸ βιβλίον τῶν εἰκονογραφιῶν, σοὶ ἔδωκα καλὴν αἰτίαν νὰ ἐννοήσῃς καὶ ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ ἐγγίσῃς οὔτε τὴν θήκην τῶν κογχυλίων. Σὲ εἶπα, ὅτι ἐπεθύμουν ἰδίως νὰ κρατῶ ὅλα τὰ τῆς βιβλιοθήκης εἰς ἄκραν εὐταξίαν,

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

καὶ ἐφοβούμην ὅτι ἡ μεγάλη σου περιέργεια εἰς τὸ νὰ ἐγγίζῃς τὰ πάντα, ἤθελε μὲ φέρει εἰς ἐνόχλησιν.

ΑΡΙΣ. *Λυποῦμαι πολὺ*, μῆτερ, ὅτι ἐπείραξα τὰ κογχύλια, ναὶ λυποῦμαι.

ΜΗΤ. Καὶ θέλει σὲ κρατήσει ἄραγε αὐτή σου ἡ λύπη ἀπὸ τοῦ νὰ πειράξῃς εἰς τὸ ἑξῆς ὅλα τὰ ἄλλα πράγματα τῆς βιβλιοθήκης;

ΑΡΙΣ. Τὸ ἐλπίζω, μῆτερ.

ΜΗΤ· Καλά· ἂς ἴδωμεν, τέκνον μου· Μάθε ὅμως ἀπὸ τὴν διαγωγήν σου ὅτι ἐμπορεῖς νὰ παύσῃς ἀπὸ τοῦ νὰ κάμῃς ἕν τι κακὸν καὶ ὅμως νὰ μὴ ἔχῃς ἀληθῆ μετάνοιαν. Ἀνίσως ἤθελες ἔχει *τὸ ἀληθὲς εἶδος τῆς λύπης*, διότι παρήκουσες καὶ κατέβασες τὸ βιβλίον τῶν εἰκονογραφιῶν, δὲν ἤθελες πειράξει καὶ τὰ κογχύλια.

Καὶ τῷ ὄντι, τέκνα μου, εἰμπορεῖτε νὰ παύσητε ἀπὸ τοῦ νὰ κάμνητε μίαν τινὰ ἁμαρτίαν κατὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ νὰ νομίζητε ὅτι ἀληθῶς μετενοήσατε δι' αὐτήν. Ἀλλὰ πῶς δύναται τοῦτο νὰ γείνῃ, ἂν ἐξακολουθῆτε νὰ ἁμαρτάνητε εἰς ἄλλα εἴδη;

Διότι ἓν παιδίον δὲν παρακούει πλέον τὸν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

πατέρα του, ἢ τὴν μητέρα του εἰς ἓν πρᾶγμα, ἐξακολουθεῖ ὅμως νὰ ἀπειθῇ εἰς ἄλλα πολλά, ὅλοι βλέπετε ὅτι δὲν εἶναι οὐδεμία ἀπόδειξις ὅτι μετενόησεν ἀληθῶς ἀπὸ τὴν κακήν του διαγωγὴν εἰς ἐκεῖνο τὸ ἓν πρᾶγμα.

Προσέτι, ὅσον προβαίνετε κατὰ τὴν ἡλικίαν, ἀλλάσσει καὶ ἡ ὄρεξίς σας εἰς διάφορα πράγματα. Ὁ Ἀριστείδης παραδείγματος χάριν, θέλει δυσκολευθῇ παραπολὺ νὰ παραιτήσῃ τώρα τὰ βόλιά του· ἀνίσως δὲ τὸν ἐμποδίσω διά τινα αἰτίαν νὰ παίζῃ μὲ αὐτά, θέλει τὸ νομίσει πολλὰ σκληρὰν προσταγὴν, καὶ φοβοῦμαι μήπως σκανδαλισθῇ πολὺ διὰ νὰ τὴν παραβῇ.

Ἂν ὅμως ζήσωμεν καὶ οἱ δύο ἑωσοῦ γείνῃ δεκαοκτὼ ἐτῶν, καὶ τὸν ἐμποδίσω τότε νὰ παίζῃ μὲ τὰ βόλια, ποσῶς δὲν θέλει εἶσθαι κίνδυνος νὰ μὲ παρακούσῃ.

Εἶναι ὅμως καὶ τότε ἄλλα πράγματα, τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ ὀρέγωνται οἱ νέοι τῆς ἡλικίας ἐκείνης, καθὼς τώρα ὁ Ἀριστείδης τὰ βόλιά του, καὶ τὸ νὰ παραιτήσῃ αὐτὰ κατὰ τὴν διαταγὴν τῆς μητρός του θέλει εἶσθαι σκληρὸν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

πρᾶγμα· καὶ πιθανὸν νὰ ἐπιθυμήσῃ τότε νὰ μὲ παρακούσῃ.

Διὰ τοῦτο, τέκνα μου, χρεωστεῖτε νὰ φροντίζητε πολὺ, ὅταν *χάνητε τὴν ὄρεξίν* σας κατά τι πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον ἄλλοτε σᾶς ἔκαμνε νὰ πράττητε κακὸν, νὰ μὴ νομίζητε ὅτι ἀληθῶς μετενοήσατε διὰ τὴν κακήν σας διαγωγὴν διότι εἰμπορεῖτε νὰ παραιτήσητε ἐκεῖνο τὸ πρᾶγμα προθύμως καὶ εὐχαρίστως.

Πολλοί, ὅταν ἡλικιωθῶσιν ἢ ἀλλάξωσι κατάστασιν ἀπατῶνται τὰ μέγιστα κατὰ τοῦτο.

Πολλάκις διὰ τῆς ἡλικίας οἱ ἄνθρωποι ἀλλάσσουν τὰς ἐπιθυμίας των, ὡς κάμνουσι καὶ τὰ παιδία· ἄνθρωπος ὅστις περιορίζεται εἰς τὸν κοιτῶνά του δι' ἀσθένειαν, καὶ γνωρίζει ὅτι δὲν δύναται νὰ ἐξέλθῃ, ἐνδέχεται νὰ νομίζῃ ὅτι ἀφῆκεν ἐξ ὁλοκλήρου τὴν προτέραν του ἐπιθυμίαν νὰ ἱππεύσῃ τὴν Κυριακὴν πρὸς διασκέδασιν. Ἐνδέχεται μάλιστα καὶ νὰ λυπῆται ἀληθῶς, διότι ἔκαμε ποτὲ τοιαύτην διασκέδασιν.

Ἀλλ' ἂς ἀναλάβῃ τὴν ὑγίειαν του, καὶ τότε θέλει φανῇ ἂν ἡ λύπη του ἦτον ἀληθὴς μετά-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

νοια. Ἔπειτα πῶς δύναται νὰ τολμήσῃ νὰ φρονῇ, ὅτι οὕτως ἔχει τὸ πρᾶγμα, ὅταν αὐτὸς βεβηλόνῃ τὴν Κυριακὴν, ὡς ἔκαμνε καὶ ἄλλοτε, ἀναγινώσκων ἐν καιρῷ τῆς ἀσθενείας του βιβλία ἀσύμφωνα πρὸς τὴν ἡμέραν;

Μὴ λησμονῆτε ποτὲ, τέκνα μου, ὅτι *ἡ μετάνοια διὰ μίαν ἁμαρτίαν, ἂν ἦναι ἀληθὴς, θέλει συνοδευθῇ καὶ μὲ τὴν μετάνοιαν ὅλων τῶν ἁμαρτιῶν*· καὶ ὅτι ἂν παραιτῆτε μίαν ἁμαρτίαν, δὲν εἶναι ἀπόδειξις ὅτι καὶ μετενοήσητε δι' αὐτὴν ἀληθῶς, ἂν δὲν καταβάλλητε προσπάθειαν ἐπίμονον καὶ προσευχὴν διὰ νὰ παραιτήσητε ὅλας τὰς ἁμαρτίας καὶ νὰ πράττητε ὅ,τι ἀπαιτεῖ ἀπὸ σᾶς ὁ Θεός.

Ἐκεῖνο δὲ τὸ ὁποῖον περιέγραψα, εἶναι εἶδος ψευδοῦς μετανοίας, ἥτις ἐπιπολάζει καὶ εἰς τοὺς ἡλικιωμένους καὶ εἰς τὰ παιδία, καὶ τὸ ὁποῖον ἐλπίζω ὅτι δὲν θέλετε τὸ λησμονήσει.

ΘΕΜ. Ἐνίοτε, μῆτερ, ἀφοῦ κάμω κακόν τι αἰσθάνομαι πολὺ μεγάλην δυσαρέσκειαν πρὸς ἐμὲ αὐτόν. Συλλογίζομαι τί ἀνόητον καὶ κακὸν παιδίον ὑπῆρξα· καὶ συναισθάνομαι ὅτι εἶμαι ἄθλιος, συλλογιζόμενος κακὰ περὶ ἐμαυτοῦ, καθὼς καὶ ὅταν σὺ φρονῇς κακὰ περὶ ἐμοῦ.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΜΗΤ. Τοῦτο δεικνύει, τέκνον μου, τί ἐστι συνείδησις. Τοιαῦτα αἰσθήματα ὀνομάζονται *αὐτοεπίπληξις*. Ἡ συνείδησίς σου σὲ κάμνει νὰ ἴδῃς καὶ νὰ αἰσθανθῇς τὸ πταῖσμά σου, καὶ ἐλέγχεις σεαυτὸν διὰ τοῦτο, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἀπαράλλακτα, καθὼς καὶ πᾶς ἄλλος ὅταν γνωρίζῃ τὸ πταῖσμά σου ἤθελε τὸ κάμει.

ΘΕΜ. Καὶ τοῦτο εἶναι ἀληθὴς μετάνοια;

ΜΗΤ. Τὸ τοιοῦτον ἀναφαίνεται πάντοτε ὅπου ὑπάρχει ἀληθὴς μετάνοια. Πλὴν *δυνατὸν* νὰ ἀναφαίνηται καὶ ὅπου δὲν ὑπάρχει τι ὁμοιάζον ἀληθῆ μετάνοιαν. Ὅσοι δὲν ἐσκληρύνθησαν εἰς τὴν ἁμαρτίαν, αἰσθάνονται βαθέως ταύτην τὴν αὐτοκατάκρισιν, ὁσάκις πράττουσιν ὅ,τι ἡ συνείδησίς των ἀπαγορεύει νὰ μὴ πράξωσιν.

Καὶ τοῦτο πρέπει νὰ τοὺς φέρῃ εἰς ἀληθῆ μετάνοιαν. Διότι δεικνύει πόσον τρομερὸν κακὸν εἶναι ἡ ἁμαρτία, ἥτις *καθ' ἑαυτὴν καθιστᾷ τὸν ἁμαρτωλὸν ἐλεεινὸν*, γινόμενον ἑαυτοῦ βασανιστήν. Δεικνύει πόσον, ὅσοι ἀποθνήσκουσιν ἀμετανόητοι, καὶ ἀποστέλλονται εἰς τὸν κόσμον τῆς ἀπελπισίας, θέλουσιν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἀποδίδει εἰς ἑαυτοὺς τὰ σκληρότερα τῶν βασάνων των.

Δεικνύει πόσον ἅγιος, δίκαιος καὶ ἀγαθὸς εἶναι ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ ὁ καταδικάζων τὸν ἁμαρτωλόν. Διότι ὁ νόμος οὗτος ἔγεινεν, ἐπειδὴ ὑπάρχει πραγματικὴ καὶ μεγάλη διαφορὰ μεταξὺ τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ. Καὶ αὐτὴ δὲ τῶν ἁμαρτωλῶν ἡ συνείδησις ἐννοεῖ καὶ αἰσθάνεται τὴν διαφορὰν ταύτην τοῦ τί εἶναι καλὸν καὶ τί κακόν.

Δεικνύει μὲ πόσην ζέσιν ὀφείλει ὁ ἁμαρτωλὸς νὰ ἐπιθυμῇ νὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν, διὰ νὰ εἰμπορέσῃ νὰ ἀνακτήσῃ τὴν εὔνοιαν καὶ φιλίαν τοῦ Θεοῦ. Διότι, ἂν αὐτὸς βλέπῃ ἀρκούντως ὅτι τὸ πταῖσμά του τὸν κάμνει νὰ ἐλέγχῃ ἑαυτὸν, καὶ νὰ συναισθάνηται ἑαυτὸν κατησχυμένον καὶ ἐξηχρειωμένον, τί πρέπει ὁ Θεὸς νὰ φρονῇ περὶ αὐτοῦ; Πῶς πρέπει νὰ φαίνηται ἐνώπιον τοῦ Ὄντος ἐκείνου, τὸ ὁποῖον εἶναι ἁγνότατον, ἁγιώτατον, καὶ τὸ ὁποῖον δὲν δύναται νὰ βλέπῃ τὴν ἁμαρτίαν, εἰμὴ μὲ τὴν μεγαλητέραν ἀποστροφήν;

Καὶ ὅμως εἰμπορεῖ νὰ ὑπάρχῃ ἡ αὐτοκατά-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

κρισις αὕτη, ὅσον πικρὰ καὶ λυπηρὰ ὑποτεθῇ, καὶ νὰ λείπῃ ἀπὸ τὴν καρδίαν ἡ ἀληθὴς μετάνοια.

Ὁ Ἰούδας ὁ πονηρὸς καὶ ἀγνώμων μαθητὴς, ὁ προδότης τοῦ Χριστοῦ, πρέπει νὰ ἠσθάνθη εἰς ἄκρον τὴν αὐτοκατάκρισιν ταύτην.

Καὶ τὸ ἀποδεικνύει ἡ διαγωγή του. Ὅτε εἶδε ὁποῖον τέλος ἔλαβεν ἡ αἰσχρὰ προδοσία τοῦ Κυρίου καὶ διδασκάλου του, καὶ ὅτι ὁ Χριστὸς κατεδικάσθη εἰς θάνατον, *μετεμελήθη*.

Ἠσθάνθη πόσον κακῶς ἐφέρθη, *ἐβλίβετο* δι' αὐτὸ, καὶ ἐπεθύμει νὰ μὴ εἶχε προδώσει τὸν Χριστόν.

Δὲν ἦτο ὅμως τοῦτο τὸ ἀληθὲς εἶδος τῆς μετανοίας. Διότι ἂν εἶχα καιρὸν, ἤθελα σᾶς δείξει εὐκόλως, ὅτι δύο εἴδη μετανοίας ἀναφέρονται εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφήν. Τὸ μὲν, ὁποῖον εἶχεν ὁ Ἰούδας, χωρὶς *μεταβολήν τινα τῶν αἰσθημάτων του εἰς τὸ καλήτερον*, ἁπλῆν δηλαδὴ θλῖψιν διὰ τὴν ἁμαρτίαν, διότι ἠσθάνθη τὴν αἰσχύνην καὶ τὴν κατάκρισιν αὐτῆς, καὶ ἐφοβήθη τὴν δικαίαν ἀγανάκτησιν τοῦ Θεοῦ, χωρὶς ὅμως ἀληθὲς μῖσος τῆς ἁμαρτίας, ὡς φαύλης καθ' ἑαυτὴν, καὶ χωρὶς

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἀγάπην πρὸς τὸν Θεὸν, καὶ ὑπακοὴν εἰς τὰς ἐντολάς του.

Τὸ δεύτερον εἶδος τῆς μετανοίας τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὰς Γραφὰς εἶναι ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἐλπίζω νὰ σᾶς ἐξηγήσω.

« Τότε ἰδὼν ὁ Ἰούδας ὁ παραδόσας αὐτὸν, ὅτι κατεκρίθη, μεταμεληθεὶς, ἐπέστρεψε τὰ τριάκοντα ἀργύρια εἰς τοὺς Ἀρχιερεῖς καὶ τοὺς πρεσβυτέρους, λέγων, Ἥμαρτον παραδόσας αἷμα ἀθῶον. Καὶ ἐκεῖνοι εἶπαν, Τί πρὸς ἡμᾶς; σὺ ὄψει. Καὶ ῥίψας τὰ ἀργύρια εἰς τὸν ναὸν, ἀνεχώρησε· καὶ ὑπῆγε καὶ ἐκρεμάσθη. » (Ματθ. κζ'. 3-5.)

Τί κατανυκτικὸν παράδειγμα τῆς αὐτοκατακρίσεως διὰ τὴν ἁμαρτίαν!

Καὶ ὅμως δὲν τὴν συνώδευε καὶ ἀληθὴς μετάνοια· διότι ἄλλως ὁ Ἰούδας ἤθελε δείξει ἄλλο πνεῦμα παρ' ὅ,τι ἔδειξε, καὶ δὲν ἤθελεν ὁρμήσει ἀνοήτως νὰ παραβιάσῃ μίαν τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ, καταστρέφων τὴν ἰδίαν του ζωήν. Αὐτὸς ἐχρεώστει νὰ ἐπιθυμῇ νὰ ζήσῃ διὰ νὰ ταπεινωθῇ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἀνθρώπων, καὶ, εἰ δυνατὸν, νὰ θεραπεύσῃ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ὁπωσοῦν τὸ κακὸν τὸ ὁποῖον ἔπραξεν εἰς τὸν Χριστὸν καὶ εἰς τὸ ἔργον αὐτοῦ.

Εἶναι μέγας κίνδυνος, τέκνα μου, νὰ ἀπατηθῆτε καὶ νὰ ἐκλάβητε τὴν αὐτοκατάκρισιν, περὶ ἧς ὡμιλήσαμεν, ὡς ἀληθῆ μετάνοιαν. Εἶναι μὲν αἴσθημα βασανιστικὸν καὶ δυσβάστακτον, καὶ εἰμπορεῖτε διὰ τὴν ἐκ τούτου λύπην νὰ νομίσητε ὅτι ὠφελεῖσθε· εἰμπορεῖτε σχεδὸν νὰ φαντασθῆτε ὅτι εἶναι τιμωρία τις διὰ τὴν ἁμαρτίαν, καὶ ὅτι ἀφοῦ ἐκτελεσθῆ, ἐξαλείφεται ἡ ἁμαρτία καὶ θέλει συγχωρηθῆ· πλὴν μὴ λησμονῆτε ὅτι ἡ τοιαύτη αὐτοκατάκρισις καθ' ἑαυτὴν δὲν εἶναι ἀληθὴς μετάνοια. Ἄλλα διανοήματα καὶ αἰσθήματα χρειάζονται. Μὴ ἀπατᾶσθε ὡς πρὸς τοῦτο· καὶ τὸ παράδειγμα τοῦ Ἰούδα, ὅστις ἔδειξε σαφέστατα τοιαύτην αὐτοκατάκρισιν χωρὶς τινος ἀληθοῦς μετανοίας, ἂς ἐντυπωθῆ εἰς τὴν μνήμην σας.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι'.

Δυνατὸν νὰ γείνῃ τοῦ πταίσματος θεραπεία καὶ νὰ ζητηθῇ συγχώρησις, χωρὶς ἀληθοῦς μετανοίας. Ἀνακεφαλαίωσις.

ΜΗΤ. Θέλετε νομίσει τέκνα μου, ὅτι αὕτη ἡ ὑπόθεσις, εἰς τὴν ὁποίαν καταγινόμεθα, εἶναι ἐκτεταμένη· ἐλπίζω δὲ νὰ μὴ ἀηδιάσητε. Ἴσως δὲν θέλω δυνηθῇ καὶ ἐκ δευτέρου νὰ τύχω τῆς εὐκαιρίας νὰ σᾶς τὴν ἐξηγήσω, διότι ἡ ζωὴ εἶναι ἀβέβαιος· καὶ στοχάζομαι ὅτι ἂν εἶχα χρέος τὸ ὁποῖον ἔπρεπε νὰ ἐκπληρώσω ἀκριβῶς, εἶναι τὸ νὰ σᾶς δείξω πῶς *δύνασθε νὰ διατηρήσητε τὴν αἰώνιον φιλίαν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ.* Εἶναι δὲ ἓν μόνον μέσον νὰ τὸ κατορθώσητε, δηλαδὴ *νὰ προσέλθητε πρὸς αὐτὸν ὡς μετανοοῦντες καὶ πιστεύοντες ἁμαρτωλοί.*

Διὰ τοῦτο πόσον εἶναι σπουδαῖον νὰ ἐννοήσητε τί εἶναι ἀληθὴς μετάνοια, καὶ πρέπει νὰ προσπαθήσω ὅλαις δυνάμεσι νὰ σᾶς τὴν ἐξηγήσω.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ὁ Ἀριστείδης μὲ εἶπεν, Ἀσπασία, ὅτι τῷ ἔδωκες ἓν ἀπὸ τὰ ὡραιότερά σου βιβλία ἀντὶ τοῦ ἁμαξίου του, τὸ ὁποῖον χθὲς ἐσύντριψες μὲ τοιαύτην κακὴν διάθεσιν.

ΑΣΠ. Ἐλυπήθην διότι ἐθύμωσα κατ' αὐτοῦ καὶ τοῦ ἐσύντριψα τὸ ἁμάξιον. Εὐχαριστοῦμαι νὰ ἔχῃ τὸ βιβλίον. Καὶ τὸν παρεκάλεσα νὰ μὲ συγχωρήσῃ. Σὲ εἶπε καὶ τοῦτο ἀκόμη, μῆτερ;

ΜΗΤ. Ναὶ μάλιστα. Πλὴν ἐνθυμοῦ, κόρη μου, ὅτι εἶναι μία πρᾶξις νὰ θεραπεύσῃς τὸ κακὸν καὶ νὰ ζητήσῃς συγχώρησιν· εἶναι ὅμως καὶ ἄλλη μία, δηλαδὴ νὰ αἰσθανθῇς καὶ ἀληθινὴν λύπην ὅτι ἔπραξες τὸ κακὸν, καὶ νὰ αἰσθανθῇς ταύτην τὴν λύπην δι' αἰτίας δικαίας.

ΑΣΠ. Ὅταν ἐγὼ, μῆτερ, πράττω καλὰ, τίς ἡ χρεία νὰ ζαλίζωμαι τόσον διὰ νὰ εὕρω ὁποῖα εἶναι καὶ τὰ αἴτια;

ΜΗΤ. Διότι *δὲν εἰμπορεῖς νὰ πράξῃς καλὰ, ἂν τὰ αἰτιά σου ἦναι πονηρά.*

Ἂν ἐλυπήθης διὰ τὸ κακὸν τὸ ὁποῖον ἔκαμες συντρίψασα τοῦ ἀδελφοῦ σου τὴν ἅμαξαν εἰς τὸν θυμόν σου, *μόνον* διότι ἐφοβήθης μήπως σοὶ ἐπιβάλω ποινὴν, τὸ αἴτιόν σου ἦτο ὅλως διόλου ἰδιοτελές. Τοιαύτη λύπη δὲν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἀπεδείκνυεν ὅτι ἔγεινε *μεταβολὴ εἰς τὴν καρδίαν σου πρὸς τὸ καλήτερον*, ἢ ὅτι δὲν ἤθελες πάλιν θυμώσει καὶ πράξει κακὸν, ἂν ἐνόμιζες ὅτι ἠμπόρεις νὰ τὸ κάμῃς χωρὶς νὰ τὸ ἠξεύρω.

Παρομοίως, ἂν τῷ ἔδωκες τὸ βιβλίον καὶ ἐζήτησες παρ' αὐτοῦ συγχώρησιν *μόνον* διὰ νὰ αἰσθανθῇς ὅτι τὸν *ἀπέδωκες* τὴν ζημίαν τοῦ ἀμαξίου, τὰ αἴτια ταῦτα εἶναι ὅλως διόλου ἰδιοτελῆ. Ἐδύνασο νὰ νομίσῃς ὅτι τοιουτοτρόπως ἤθελες ἐλευθερωθῆ ἀπὸ τὸν ἔλεγχον τῆς συνειδήσεως, καὶ ὅτι ὁ κακὸς τρόπος σου ἤθελε λησμονηθῆ, καὶ δὲν ἤθελε σὲ ταράττει περισσότερον, ἀφοῦ *ὑπεχώρησες τόσον πολὺ*, καὶ τὸν ἔκαμες τῷ ὄντι μεγαλητέραν ἀποζημίωσιν παρὰ τὴν ζημίαν.

Πρὸς τούτοις ἐδύνασο νὰ στοχασθῇς, ὅτι ἡ θεραπεία, τὴν ὁποίαν ἔκαμες, καὶ ἡ ζήτησις τῆς συγχωρήσεως, ἤθελαν μὲ κάμει νὰ σ' ἐπαινέσω, καὶ νὰ σὲ ὀνομάσω καλὸν κοράσιον, καὶ νὰ λησμονήσω ὁλοτελῶς ὅ,τι συνέβη. Καὶ οὕτως ἤθελες διαφύγει ὄχι μόνον τὸ *νὰ σὲ ἐλέγχω ἐγὼ* καὶ *νὰ σὲ συμβουλεύσω νὰ φέρησαι εἰς τὸ*

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἐξῆς καλήτερα, ἀλλὰ καὶ τῆς ἰδίας σου συνειδήσεως τὸν ἔλεγχον.

Ἀνίσως τοιαῦτα ἦσαν τὰ αἴτια, κόρη μου, τὰ ὁποῖα σὲ ἔκαμαν νὰ δώσῃς πρὸς τὸν ἀδελφόν σου τὸ βιβλίον καὶ νὰ τοῦ ζητήσῃς συγχώρησιν, δὲν ὑπῆρχεν εἰς τοὺς στοχασμοὺς καὶ τὰ αἰσθήματά σου οὔτε ἴχνος ἀληθοῦς μετανοίας.

Αὐτὰ ταῦτα τὰ ἰδιοτελῆ αἴτια εἰμποροῦσι, τέκνα μου, νὰ σᾶς κάμωσι νὰ διορθώσητε τὴν κακὴν διαγωγήν σας εἰς ἄλλας περιπτώσεις, καὶ νὰ ζητήσητε ἀπὸ τὸν Θεὸν συγχώρησιν, χωρὶς νὰ ἔχητε τὴν μικροτέραν ἀληθῆ μετάνοιαν διὰ τὰς ἁμαρτίας σας.

Ἐμπορεῖτε νὰ στοχασθῆτε ὅτι κάμνοντες τοιαύτην διόρθωσιν ἢ κάμνοντες καλόν τι εἰς τοὺς ἄλλους, (ἐν εἴδει ἐλεημοσύνης), ἢ ὑπακούοντες ἐξωτερικῶς εἴς τινας ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ, δύνασθε νὰ μετριάζετε τὴν καθ' ὑμῶν ὀργὴν αὐτοῦ καὶ τὴν τιμωρίαν σας.

Ἐμπορεῖτε νὰ στοχασθῆτε ὅτι τοιουτοτρόπως δύνασθε νὰ προβῆτε καὶ περαιτέρω νὰ πληρώσητε δηλαδὴ τὸν Θεὸν διὰ τὴν ὁποίαν ἐδείξατε πρὸς αὐτὸν ἔλλειψιν τιμῆς

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

καὶ παραιτοῦντες πρᾶγμά τι, τὸ ὁποῖον ἔχετε πολύτιμον, ἢ κάμνοντες ἔργον τι, τὸ ὁποῖον ἀπαιτεῖ ἀπὸ σᾶς πολὺν χρόνον καὶ κόπον, νὰ τῷ κάμητε μεγαλητέραν χάριν παρὰ τὴν ὁποίαν ἐκάμετε βλάβην.

Ἐμπορεῖτε νὰ στοχασθῆτε ὅτι τοιουτοτρόπως αἰσθάνεσθε ἀναπαυμένην τὴν συνείδησίν σας καὶ νὰ μὴ ταράττησθε πλέον διὰ τὴν κακὴν διαγωγήν σας.

Τοῦτο ὅμως δὲν εἶναι ἡ μετάνοια, τὴν ὁποίαν ἀπαιτεῖ ὁ Θεός· μολονότι τινὲς τὸ ὠνόμασαν μετάνοιαν· μάλιστα καὶ προέβησαν τόσον ὥστε νὰ φρονῶσιν ὅτι πράττοντές τι ἔργον δύσκολον καὶ κοπιαστικὸν, ἢ κακουχούμενοι καὶ ταλαιπωροῦντες ἑαυτοὺς, ἤθελον *ἐξιλεώσει τὸν Θεὸν* διὰ τὴν παρακοήν των εἰς τοὺς νόμους του. Ἐνόμισαν δὲ ὅτι κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον ἤθελον ἀξιωθῆ τῆς εὐνοίας του, ὡς ἄξιοι αὐτῆς.

Ὅσον ἡλικιόνεσθε, τέκνα μου, εἰμπορεῖτε νὰ ἔχητε πιθανώτερα παρὰ τώρα τοιούτους στοχασμοὺς καὶ τοιαῦτα φρονήματα, θέλετε εὑρεθῆ εἰς μέγαν κίνδυνυν ἐκλαμβάνοντες αὐτὰ ὡς ἀληθῆ μετάνοιαν. Καὶ τῷ ὄντι,

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἔχετε τοιούτους στοχασμοὺς καὶ αἰσθήματα καὶ τώρα ἐνῷ εἶσθε ὑπὸ τὴν διεύθυνσίν μου καὶ εἰς τὴν ἐν τῇ οἰκογενείᾳ διαγωγήν σας. Καὶ τὸ ἔδειξε, φοβοῦμαι ἡ Ἀσπασία εἰς τὰ αἴτια τὰ ὁποῖα τὴν ἔκαμον νὰ ἀποζημιώσῃ τὸν ἀδελφόν της καὶ νὰ ζητήσῃ παρ' αὐτοῦ συγχώρησιν.

Θεωρήσατε, τέκνα μου, τὰ αἴτια, τὰ ὁποῖα σᾶς κάμνουσι νὰ διορθώσητε τὸ σφάλμα σας καὶ νὰ ζητήσητε συγχώρησιν εἴτε ἀπὸ τοὺς ὁμοίους σας ἀνθρώπους εἴτε ἀπὸ τὸν Θεόν.

Τὰ αἴτια ταῦτα, ἂν ἦναι ὀρθὰ, προέρχονται ἀπὸ ἀγάπην. Θέλετε αἰσθανθῆ ἀγάπην πρὸς τὸν Θεὸν, καὶ ἀγάπην πρὸς τοὺς ἄλλους; Θέλετε ἀγαπᾷ νὰ ὑπακούητε εἰς τὸν Θεὸν, διότι εἶναι τόσον σοφὸς καὶ δίκαιος καὶ ἅγιος καὶ ἀγαθός. Θέλετε ἀγαπᾷ νὰ ἀγαθοποιῆτε τοὺς ἄλλους, διὰ νὰ ἐξομοιωθῆτε πρὸς τὸν Θεὸν, ὅστις ἐπιθυμεῖ νὰ καταστήσῃ τὰ πλάσματά του εὐδαίμονα.

Ἂν ἡμαρτήσατε εἰς τὸν Θεὸν παραβαίνοντές τινας τῶν νόμων του ἢ κακοποιοῦντες τοὺς ἄλλους, ἡ ἀγάπη τὴν ὁποίαν ἀνέφερα θέλει σᾶς κάμει νὰ μετανοήσητε, καὶ νὰ δείξητε ὅτι

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἀληθῶς μετανοεῖτε, ζητοῦντες συγχώρησιν ἀπὸ τὸν Θεὸν, καὶ ἀπὸ τοὺς ὁμοίους σας ἀνθρώπους, καὶ κάμνοντες πᾶσαν τὴν δυνατὴν εἰς ἐσᾶς διόρθωσιν. Καὶ τοῦτο δεικνύει τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ ἀναγεννηθῆτε κατὰ τὴν καρδίαν διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Χωρὶς δὲ τοῦ αἰσθήματος τούτου τῆς πρὸς τὸν Θεὸν καὶ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους ἀγάπης, ὅσα καὶ ἂν πράξητε, διὰ νὰ ἐξαλείψητε τὴν ἁμαρτίαν, δὲν εἶναι ἔργα μετανοίας ἀληθοῦς.

Τὰ καλὰ ἔργα, ὡς ὀνομάζονται, ὁποίου εἴδους καὶ ἂν ἦναι, ἂν δὲν προέρχωνται ἀπὸ τοιαύτην ἀγάπην, δὲν εἶναι ἔνδειξις ἀληθοῦς μετανοίας.

Ἀκούσατε τί λέγει περὶ τούτου ὁ Ἀπόστολος Παῦλος εἰς τὸ δέκατον τρίτον κεφάλαιον τῆς πρώτης πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῆς.

« *Καὶ ἐὰν πάντα τὰ ὑπάρχοντά μου διανείμω εἰς τοὺς πτωχοὺς, καὶ ἐὰν παραδώσω τὸ σῶμά μου διὰ νὰ καῶ, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω,* (ἀγάπην δηλαδὴ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τοὺς ἀνθρώπους) *οὐδὲν ὠφελοῦμαι.* » Πρέπει δὲ ἡ καρδία σας νὰ ἀναγεννηθῇ διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, διὰ νὰ ἀποκτήσητε ταύτην τὴν ἀγάπην.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΘΕΜ. Πότε θέλεις μᾶς εἰπεῖ, μῆτερ, τί ἐστιν ἀληθὴς μετάνοια;

ΜΗΤ. Εἶμαι σχεδὸν ἑτοίμη νὰ τὸ ἐκτελέσω, καὶ ἐλπίζω νὰ τὸ ἐπιτύχω ἀφοῦ σᾶς ἐξήγησα εἰς πλάτος ὁπωσοῦν τί *δὲν* εἶναι *μετάνοια*, ἢ ὁποῖοι δύνανται νὰ ἦναι οἱ συλλογισμοὶ καὶ τὰ αἰσθήματα *χωρὶς ἀληθοῦς μετανοίας*.

Πρὶν δὲ τελειώσωμεν τῆς ἑσπέρας ταύτης τὴν συνομιλίαν, θέλω ἐπαναλάβει πάλιν ἐν συντόμῳ ὅ,τι σᾶς ἐξήγησα εἰς τὰς παρελθούσας συνομιλίας. Ἡ ἐπανάληψις αὕτη θέλει σᾶς βοηθήσει νὰ τὰ ἐντυπώσητε εἰς τὴν μνήμην σας, καὶ νὰ σᾶς προετοιμάσῃ νὰ ἐννοήσητε καλήτερα ὅ,τι μέλλω νὰ σᾶς διδάξω.

Ἐὰν *ἡ μόνη λύπη*, τὴν ὁποίαν αἰσθάνεσθε πράττοντες ὅσα ὁ Θεὸς ἀπαγορεύει, ἢ μὴ πράττοντες ὅσα διατάσσει, προέρχηται ἀπὸ *φόβον τῆς τιμωρίας*, τὴν ὁποίαν ἐκεῖνος ἠπείλησε κατὰ τῶν παραβαινόντων τοὺς νόμους του, τότε δὲν μετανοεῖτε ἀληθῶς διὰ τὰς ἁμαρτίας σας.

Ἂν ὁ Θεὸς *δὲν ἠπείλει* οὐδεμίαν τιμωρίαν κατὰ τῆς ἁμαρτίας, καὶ ἂν ἦτο δυνατὸν νὰ νομίσητε, ὅτι ἐκεῖνος δὲν ἤθελεν ἀνακαλύψει

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τὰς ἁμαρτίας σας καὶ σεῖς ἠθέλετε ἐξακολουθεῖ νὰ ἀγαπᾶτε τὴν ἁμαρτίαν, τοῦτο ἤθελε δείξει ὅτι δὲν μετενοήσατε ἀληθῶς.

Εἰμπορεῖτε μὲν νὰ ἐξομολογηθῆτε τὰς ἁμαρτίας σας πρὸς τὸν Θεὸν, καὶ πράττοντες τοῦτο νὰ συναισθάνησθε, ὅτι εἶσθε πταῖσται ἐνώπιόν του, καὶ ὅμως νὰ μὴ ἔχητε ἀληθῆ μετάνοιαν εἰς τὰς καρδίας σας. Ἐνδέχεται νὰ τὸ κάμητε τοῦτο ὅλως διόλου διὰ τὸν φόβον τῆς τιμωρίας· ἐνδέχεται νὰ ἐλπίζητε ὅτι ἡ ἐξομολόγησίς σας δύναται νὰ κάμῃ τὸν Θεὸν νὰ ἦναι ὀλιγώτερον παρωργισμένος ἐναντίον σας, καὶ νὰ σᾶς τιμωρήσῃ μὲ ὀλιγωτέραν αὐστηρότητα, ἢ καὶ διόλου νὰ μὴ σᾶς τιμωρήσῃ. Ἂν ταῦτα ἦναι τὰ μόνα αἴτια τῆς ἐξομολογήσεως τῶν ἁμαρτιῶν σας πρὸς τὸν Θεὸν, τοῦτο δὲν ἀποδεικνύει ὅτι μετενοήσατε ἀληθῶς.

Ἀληθὴς μετάνοια εἶναι περισσότερόν τι παρὰ σταθερὰν ἀπόφασιν ἢ σκοπὸν νὰ παύσητε ἁμαρτάνοντες, καὶ νὰ ἀρχίσητε νὰ ἀγαπᾶτε τὸν Θεὸν καὶ νὰ ὑπακούητε εἰς αὐτόν. Τοιαύτη ἀπόφασις δὲν θέλει σᾶς χρησιμεύσει ποσῶς, ἂν δὲν προέρχηται ἀπὸ ἐγκάρδιον θλῖψιν διὰ τὰς ἁμαρτίας σας, ὡς γενομένας ἐναντίον

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τοῦ σοφοῦ, τοῦ ἁγίου, τοῦ δικαίου καὶ ἀγαθοῦ Θεοῦ. Δὲν θέλει σᾶς χρησιμεύσει, ἂν δὲν συναισθάνησθε καὶ εἰλικρινῆ πεποίθησιν εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν, ὡς μόνον Σωτῆρά σας. Δὲν θέλει σᾶς χρησιμεύσει παντελῶς, ἂν γίνεται διὰ τῆς ἰδίας σάς δυνάμεως. Κάμνοντες τοῦτο, πρέπει νὰ παρακαλῆτε τὸν Θεὸν, διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, νὰ σᾶς δώσῃ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, ὥστε νὰ σᾶς ἐνισχύσῃ νὰ τὸ κρατῆτε καὶ νὰ ἀναγεννηθῆτε κατὰ τὸν νοῦν.

Ἐνδέχεται νὰ παύσητε ἀπὸ τοῦ νὰ πράττητε ἁμαρτίαν τινὰ κατὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ νὰ νομίζητε ὅτι μετενοήσατε ἀληθῶς, ἀλλὰ τοῦτο δὲν δύναται νὰ γείνῃ, ἐὰν ἐξακολουθῆτε νὰ πράττητε ἄλλας ἁμαρτίας. Τοῦτο ἤθελεν εἶσθαι μόνον ἀποχὴ ἀπὸ μίαν ἁμαρτίαν, καὶ ἀλλαγὴ αὐτῆς μὲ ἄλλας. Ἡ μετάνοια διὰ μίαν ἁμαρτίαν, ἂν ἦναι ἀληθὴς, θέλει συνοδεύεσθαι μὲ μετάνοιαν δι' ὅλας. Ἡ παραίτησις μιᾶς ἁμαρτίας δὲν εἶναι ἀπόδειξις καὶ τῆς ἀληθοῦς μετανοίας δι' αὐτὴν ἂν δὲν ὑπάρχῃ καὶ διηνεκὴς προσπάθεια καὶ προσευχὴ νὰ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

παραιτήσητε ὅλας, καὶ νὰ πράττητε ὅλα ὅσά ἀπαιτεῖ ὁ Θεὸς ἀπὸ σᾶς.

Ἐνδέχεται νὰ αἰσθάνησθε μεγάλην καὶ ὀδυνηρὰν αὐτοκατάκρισιν διὰ τὴν ἁμαρτίαν ὡς ὁ Ἰούδας, καὶ ὅμως νὰ μὴ μετανοῆτε δι' αὐτὴν ἀληθῶς· ἐνδέχεται νὰ ἐξαιτῆτε ἄφεσιν ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, καὶ νὰ ἀποζημιώσετε τοὺς ἄλλους δι' ὅσας ζημίας ἐπράξατε πρὸς αὐτοὺς, καὶ τοιουτοτρόπως, καθὼς καὶ μὲ τὰ καλά σας ἔργα νὰ ἐλπίζητε ν' ἀναπαύσετε τὴν συνείδησίν σας, καὶ ν' ἀποκτήσητε τὴν εὐμένειαν τοῦ Θεοῦ, χωρὶς νὰ μετανοήσητε ἀληθῶς διὰ τὰς ἁμαρτίας σας.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ'.

Ἡ ἀληθὴς μετάνοια μᾶς φέρει εἰς νέας θεωρίας περὶ τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ δικαιώματος αὐτοῦ ἐπὶ τῆς ἐντελοῦς εἰς αὐτὸν ἀγάπης καὶ ὑπακοῆς ἡμῶν· καὶ περὶ ἐνδομύχου θλίψεως διὰ τὴν ἀγνωμοσύνην μας πρὸς τὸν Θεόν· εἰς νέας θεωρίας περὶ τῶν νόμων τοῦ Θεοῦ, καὶ τῆς ἐνοχῆς ἡμῶν ὅτι παραβαίνομεν αὐτούς.

ΜΗΤ. Τώρα, τέκνα μου, εἴμεθα ἡτοιμασμένοι νὰ προσέξωμεν ἰδιαιτέρως εἰς τὴν θεωρίαν τί ἐστιν ἀληθὴς μετάνοια.

Ἐν τούτοις ἐπιθυμῶ νὰ ἐνθυμηθῆτε ὅτι, ὅλοι ὅσοι μετανοῶσιν ἀληθῶς διὰ τὴν ἁμαρτίαν, δὲν ἔχουσιν ἀκριβῶς τοὺς αὐτοὺς στοχασμοὺς καὶ τὰ αὐτὰ αἰσθήματα κατὰ τὴν αὐτὴν τάξιν.

Θέλω δὲ σᾶς περιγράψει πολλοὺς στοχασμοὺς καὶ αἰσθήματα, τὰ ὁποῖα ἔχουσιν ὅσοι μετανοοῦσιν ἀληθῶς διὰ τὰς ἁμαρτίας των.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Δὲν θέλουσιν ἔχει ὅλα ἐξ αὐτῶν, ἅμα αἰσθανθῶσι κατὰ πρῶτον τὴν μετάνοιαν ταύτην.

Ἀλλ' ἐὰν ἐπιζήσωσι, θέλουσι τὰ ἀποκτήσει γρήγορα ἢ ἀργὰ, καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον δραστηριώτερα.

Τινὲς δύνανται νὰ ἔχωσι τινὰς ἀπὸ τοὺς στοχασμοὺς τούτους καὶ τὰ αἰσθήματα γρηγορώτερα ὡς πρὸς ἄλλους, καὶ ὄχι κατὰ τὴν τάξιν τὴν ὁποίαν θέλω σᾶς ἀναφέρει. Ἄλλοι δὲ δύνανται νὰ ἔχωσι τινὰς ἀπὸ τοὺς στοχασμοὺς τούτους καὶ τὰ αἰσθήματα πολὺ καθαρώτερα καὶ ἰσχυρότερα παρ' ὅσον τὰ ἔχουσιν ἄλλοι.

Τινὲς προσέτι μετανοοῦντες διὰ τὰς ἁμαρτίας των ἔχουσι *περισσότερον φόβον διὰ τὴν μέλλουσαν τιμωρίαν* παρὰ ἄλλοι. Αὕτη ἡ ἐπιθυμία νὰ ἐλευθερωθῶσιν ἀπὸ τὴν τρομερὰν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ καὶ ἀπὸ τὴν μέλλουσαν ἀθλιότητα τῶν μέχρι τέλους ἀμετανοήτων, εἰμπορεῖ νὰ ἦναι πολλὰ ἰσχυρὰ εἰς τινας μετανοοῦντας ἀληθῶς διὰ τὰς ἁμαρτίας των. Τοῦτο δὲ δὲν ἀποδεικνύει ὅτι ἡ μετάνοιά των δὲν εἶναι εἰλικρινής· τοῦτο μάλιστα πολλάκις συνοδεύει τὴν ἀληθῆ μετάνοιαν, καὶ εἶναι με-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

μιγμένον μὲ ἄλλους συλλογισμοὺς καὶ αἰσθήματα, τὰ ὁποῖα τώρα θέλω ἀρχίσει νὰ σᾶς περιγράψω.

Τινὲς τῶν ὅσοι αἰσθάνονται ὀλίγον ἢ οὐδόλως τὸν τοιοῦτον φόβον τῆς μελλούσης τιμωρίας, συγκινοῦνται πολὺ, ἀποφασίζοντες νὰ μετανοήσωσι διὰ τὰς ἁμαρτίας των, *ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς μελλούσης μακαριότητος εἰς τὸν οὐρανόν.* Παρατηροῦσιν ὅτι ὁ κόσμος οὗτος δὲν δύναται νὰ τοὺς καταστήσῃ εὐδαίμονας. Ἤκουσαν τὰς φιλανθρώπους καὶ εὐσπλαγχνικὰς προσκλήσεις τοῦ Θεοῦ, νὰ πορευθῶσι πρὸς αὐτὸν διὰ τῆς μετανοίας καὶ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως, καὶ τὰς χαροποιὰς ἐπαγγελίας αὐτοῦ, ὅτι ἐκείνους ὅσοι ἔλθωσιν εἰς αὐτὸν τοιουτοτρόπως, θέλει τοὺς δεχθῇ καὶ τοὺς καταστήσει εὐδαίμονας εἰς τοὺς αἰῶνας.

Αὕτη ἡ ἐπιθυμία τῆς μελλούσης μακαριότητος οὐδαμῶς δὲν δεικνύει ὅτι ἡ μετάνοιά των δὲν εἶναι εἰλικρινής. Συνοδεύει δὲ πάντοτε κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον τὴν ἀληθῆ μετάνοιαν, καὶ εἶναι μεμιγμένη μὲ τοὺς ἄλλους συλλογισμοὺς καὶ τὰ αἰσθήματα, τὰ ὁποῖα τὴν συγκροτοῦσιν. Ἀλλὰ δὲν εἶναι ἡ ἀποφυγὴ τῆς

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

μελλούσης ἀθλιότητος, ἢ ἡ ἀπόλαυσις τῆς μελλούσης μακαριότητος, τὰ μόνα ἀντικείμενα τῆς προσοχῆς καὶ τῶν αἰσθημάτων τοῦ ἀληθῶς μετανοοῦντος. Ἄλλα καὶ μεγαλήτερα ἀντικείμενα παρὰ τὸ ἀτομικόν του καλὸν ἐπισύρουσι τὴν μεγίστην του προσοχὴν, καὶ ἐξυπνοῦσι τὰ ἰσχυρότερά του αἰσθήματα.

Ἀποβλέπει εἰς τὸν Θεὸν καὶ συλλογίζεται περὶ αὐτοῦ ὡς οὐδέποτε ἄλλοτε. Τὸν θεωρεῖ ὡς Ὄν, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐπλάσθη, καὶ τὸ ὁποῖον τὸν διατηρεῖ εἰς τὴν ζωὴν, καὶ τῷ ἔδωκεν ὅ,τι ἔχει καὶ ὅ,τι ἀπολαμβάνει. Συλλογίζεται λοιπὸν περὶ τοῦ Θεοῦ ὡς ἔχοντος δικαίως τὴν τελείαν μας ἀγάπην καὶ ὑπακοὴν εἰς αὐτόν.

Αἰσθάνεται ὅτι ἔκαμε κακὰ μὴ ἀποδώσας εἰς τὸν Θεὸν ταύτην τὴν ἀγάπην καὶ ὑπακοήν. Αἰσθάνεται ὅτι δὲν ἔχει οὐδεμίαν πρόφασιν ὅτι δὲν ἔκαμε τοῦτο. Αἰσθάνεται ὅτι ἡ ἁμαρτωλὸς αὐτοῦ διάθεσις καὶ τὸ ἰδικόν του θέλημα τὸν ἐμπόδισαν νὰ κάμῃ αὐτό.

Ἀναγνωρίζει τὴν μεγάλην ἐνοχὴν τῆς ὑπερηφανείας καὶ τῆς πεισμονῆς τῆς καρδίας του. Λυπεῖται δι' αὐτὸ ἀληθῶς καὶ ἐνδομύχως.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἡ θέλησίς του καταβεβλημένη καὶ τεταπεινωμένη κλίνει εἰς ὑποταγὴν εἰς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ὄχι ὡς βεβιασμένη νὰ πράξῃ τὸ τοιοῦτον ὡς παιδίον πειθόμενον εἰς τὴν θέλησιν τῶν γονέων του διὰ τὸν φόβον τῆς τιμωρίας, ἀλλὰ ἑκουσίως, πληρέστατα καὶ εὐχαρίστως, ἐπιθυμεῖ καὶ προσπαθεῖ νὰ κάμῃ τὸ τοιοῦτον καὶ ἐμπιστεύεται εἰς τὸν Χριστὸν διὰ νὰ τὸν βοηθήσῃ νὰ τὸ κάμῃ.

Ἡ θέλησίς του ὑποτάσσεται καθ' ὅλα εἰς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Εὐχαριστεῖται νὰ κάμῃ ὁ Θεὸς πρὸς αὐτὸν ὅπως εὐδοκήσῃ διὰ νὰ τὸν φέρῃ εἰς τὴν ἁγιότητα καὶ εἰς τὴν οὐράνιόν του βασιλείαν.

Συλλογίζεται περὶ τοῦ Θεοῦ ὡς φανέντος πρὸς αὐτὸν *κατ' ἐξοχὴν ἀγαθοῦ*. Στρέφει τὰ βλέμματά του εἰς τὴν προτέραν του ζωὴν, καὶ βλέπει πόσα ἀγαθὰ καὶ ἐλέη καὶ προνόμια ἔλαβεν ἀπὸ τὸν οὐράνιόν του Πατέρα.

Πόσοι ἄλλοι ἠξιώθησαν ὀλίγα ἢ σχεδὸν καμμίαν ἀπὸ τὰς εὐλογίας ταύτας! Αὐτὸς δὲν ἦτον ἄξιος ὥστε νὰ φερθῇ ὁ Θεὸς πρὸς αὐτὸν διαφορετικώτερα τῶν ἄλλων· θαυμάζει μάλιστα πῶς δὲν ἐφέρθη πρὸς αὐτὸν αὐστη-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ρότερα. Διότι πολλοὶ ἐξ αὐτῶν δὲν ἐγνώρισαν τὸ χρέος των, ὡς αὐτὸς ἐγνώρισε τὸ ἰδικόν του.

Ὁ Θεὸς ἔδειξε μεγάλην ἀνοχὴν καὶ μακροθυμίαν πρὸς αὐτὸν, μὴ ἀφαιρέσας ἀπ' αὐτὸν ὅλας του τὰς εὐλογίας, τὰς ὁποίας τόσον ἀλόγως μετεχειρίσθη, καὶ δὲν τοῦ ἔκοψε τὴν ζωὴν ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἁμαρτιῶν του.

Καὶ ἐκτὸς τούτων ὅλων, πόσον μεγάλην καὶ ἐξαίσιον ἀγάπην ἔδειξεν ὁ Θεὸς πρὸς αὐτὸν καὶ τοὺς ὁμοίους του ἁμαρτωλοὺς, πέμψας τὸν μονογενῆ καὶ ἀγαπητόν του Υἱὸν εἰς τὸν κόσμον νὰ ἀποθάνῃ ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ διὰ νὰ συγχωρηθῶσι καὶ σωθῶσι πάντες οἱ πιστεύοντες εἰς αὐτόν!

Αὐτὸς ἤκουσε περὶ τοῦ Σωτῆρος τούτου, περὶ τούτου τοῦ καλοῦ καὶ εὐσπλάγχνου Σωτῆρος, τοῦ φίλου τούτου καὶ ἐλπίδος τῶν ἁμαρτωλῶν, τούτου τοῦ ἐλευθερωτοῦ ἀπὸ τὸν θάνατον καὶ τὴν κόλασιν, τούτου τοῦ κατὰ πάντα ἱκανοῦ καὶ Παντοκράτορος Λυτρωτοῦ.

Προσεκλήθη, παρεκινήθη, καὶ προετράπη πάλιν καὶ πάλιν νὰ προσέλθῃ εἰς αὐτὸν, νὰ πιστεύσῃ εἰς αὐτὸν, νὰ σωθῇ δι' αὐτοῦ, καὶ νὰ γείνῃ εὐδαίμων καὶ τώρα καὶ πάντοτε.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Αὐτὸς ἥμαρτεν ἐναντίον ὅλης τούτης τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ, ἥμαρτεν ἐναντίον ὅλης αὐτῆς τῆς εὐσπλαγχνίας τοῦ Χριστοῦ. Βλέπει τὴν ἐνοχήν του ὁποίαν δὲν τὴν εἶδε ποτὲ πρότερον.

Αἰσθάνεται ὅτι ὑπῆρξε *πολλὰ διεστραμμένος καὶ ἀγνώμων ἁμαρτωλός*. Θρηνεῖ διὰ τὴν ἀγνωμοσύνην αὐτοῦ· ἐξομολογεῖται αὐτὴν εἰς τὸν Θεόν· συναισθάνεται ὡς μικρὸν παιδίον, τὸ ὁποῖον ἐπιθυμεῖ νὰ ἐπιστρέψῃ μὲ ταπεινὴν καὶ συντετριμμένην καρδίαν εἰς τὸν φιλόστοργον πατέρα του, τὸν ὁποῖον παρώργισεν· ἐπιστρέφει προσέτι καθ' ὃν τρόπον τῷ ἔδειξεν ὁ Οὐράνιός του Πατήρ. Γνωρίζει ὅτι ὁ Θεὸς δὲν θέλει τὸν δεχθῇ, ἂν δὲν ἔλθῃ πιστεύων *εἰς τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν*, καὶ ἐμπιστευόμενος ὅλως δι' ὅλου εἰς ὅσα *αὐτὸς* ἔκαμε καὶ ἔπαθε διὰ νὰ τὸν δεχθῇ ὁ Θεός.

Ἀληθῶς οὕτω πως ἐμπιστεύεται εἰς τοῦτον τὸν Σωτῆρα, καὶ πλήρης ὢν ἐνοχῆς, πιστεύει τὰς ἐπαγγελίας τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ καταφεύγων εἰς τὸ ἔλεός του, συναισθάνεται ὅτι τώρα, ἡ λύπη του διὰ τὰς ἁμαρτίας του πρέπει νὰ ἦναι βαθυ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τάτη· διότι αἱ ἰδικαί του ἁμαρτίαι παρὰ ποτὲ ἔκαμον ἀναγκαῖον νὰ ὑπομείνῃ ὁ Σωτὴρ τὸν σταυρὸν καὶ τὸν θάνατον. Καὶ ἡ ἐνοχὴ του τῷ φαίνεται τῳόντι μεγάλη, ἡ ἀγνωμοσύνη του ἀχρειεστάτη, ὅταν συλλογίζεται πῶς τὸν καιρὸν ἐξηκολούθει νὰ ἀποβάλλῃ τοῦτον τὸν Σωτῆρα, καὶ νὰ καταφρονῇ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ. Ἐνταῦθα τῳόντι εὑρίσκει αἰτίαν μετανοίας, δακρύων, στεναγμῶν, καὶ βαθείας ψυχικῆς θλίψεως!

Ὁ Ἀληθῶς μετανοῶν ἀποβλέπει πρὸς τὸν Θεὸν, καὶ συλλογίζεται περὶ τῶν *νόμων αὐτοῦ* ὡς οὐδέποτε ἄλλοτε.

Βλέπει ὅτι, καθὼς αὐτὸς ὁ Θεὸς, οὕτω καὶ οἱ νόμοι του εἶναι ἅγιοι, δίκαιοι καὶ καλοὶ, ὅτι ἦτο δίκαιον καὶ κάλλιστον νὰ κάμῃ ὁ Θεὸς τοιούτους νόμους, καὶ νὰ τιμᾶται καὶ ὑπακούηται ἀπὸ ὅλα τὰ ὄντα τὰ ὁποῖα ἔπλασε.

Βλέπει ὅτι ὁ Θεὸς ἀπὸ μεγάλην του ἀγαθότητα ἔκαμε τοὺς νόμους τούτους, καὶ ὅτι, ἂν ὅλοι *ὑπετάσσοντο εἰς αὐτοὺς* ὅλοι ἤθελον συγκροτήσει *μίαν οἰκογένειαν ἀγάπης* ἥτις νὰ ἦναι εὐτυχὴς ἀγαπῶσα τὸν Θεὸν καὶ λατρεύουσα αὐτὸν, καὶ ἀγαπῶσα τοὺς

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἄλλους, καὶ βλέποντες αὐτοὺς καλοὺς καὶ εὐτυχεῖς. Αἰσθάνεται ὅτι ὑπῆρξε πολλὰ ἰδιοτελὴς καὶ κακὸς μὴ ὑπακούων εἰς τούτους τοὺς νόμους.

Μίαν φορὰν τοὺς ἐνόμιζεν αὐστηροὺς καὶ πάντοτε ἐναντίους εἰς τὴν ἄνεσιν καὶ ἀγαλλίασίν του.

Τώρα δὲ αἰσθάνεται ὅτι εἶναι τῷ ὄντι ἀναγκαῖοι εἰς τὴν προαγωγὴν τῆς ἰδίας αὐτοῦ εὐδαιμονίας ἡνωμένης μετὰ τῆς εὐδαιμονίας τῶν ἄλλων, καὶ εἰς τὸ νὰ δδηγῶσιν αὐτὴν εἰς τὴν ὁδὸν τοῦ καθήκοντος καὶ τῆς εἰρήνης. Αἰσθάνεται ὅτι εἶναι δικαίως καταδικασμένος διότι ἠθέτησε τούτους τοὺς νόμους, καὶ ὅτι ἡ μόνη ἐλπίς του ν᾽ ἀποφύγῃ τὴν ἐκ τούτου τιμωρίαν, εἶναι νὰ ἐμπιστευθῇ εἰς τὸν Χριστόν.

Θρηνεῖ διὰ τὴν προτέραν του ἀπείθειαν εἰς τὸν Θεὸν, καὶ ἡ ἔνθερμος ἐπιθυμία τῆς ψυχῆς του εἶναι νὰ δύναται εἰς τὸ ἑξῆς νὰ ἐννοῇ ὅσα ἀπαιτεῖ παρ᾽ αὐτοῦ ὁ Θεὸς, καὶ νὰ τὰ ἐκτελῇ μὲ πρόθυμον καὶ ὑπήκοον καρδίαν.

Αὔριον τὸ ἑσπέρας, τέκνα μου, θέλομεν ἰδεῖ καλήτερον τί ἐστιν ἀληθὴς μετάνοια.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ'.

Ὁ μετανοῶν ἔχει νέας ἰδέας περὶ τῆς ἁμαρτίας ὡς γενομένης κατὰ τοῦ Θεοῦ Ἔχει μεγίστην ἀποστροφὴν πρὸς τὴν ἁμαρτίαν. Ἐξομολογεῖται τὰς ἁμαρτίας του εἰς τὸν Θεόν. Θρηνεῖ διὰ τὴν ἐνοχήν του διότι δὲν ἐζήτησε νὰ κάμῃ καλὸν εἰς τοὺς ἄλλους.

ΘΕΜ. Ὅσα μᾶς ἐξήγησες χθὲς τὸ ἑσπέρας, μῆτερ, ἀποδεικνύουσιν ὅτι πολλὰ μεγάλη μεταβολὴ εἶναι ἀνάγκη νὰ γείνῃ εἰς τοὺς συλλογισμοὺς καὶ τὰ αἰσθήματα τοῦ ἀληθῶς μετανοοῦντος.

ΜΗΤ. Τῷ ὄντι, τέκνον μου. Ἀλλ' ἐγὼ μέλλω νὰ σᾶς ὁμιλήσω ἔτι περισσότερα περὶ ταύτης τῆς μεταβολῆς, καὶ θέλετε ἰδεῖ, ὅτι εἶναι τῷ ὄντι μέγα καὶ θαυμάσιον πρᾶγμα.

Ὁ ἀληθῶς μετανοῶν συλλογίζεται διὰ τὴν ἁμαρτίαν, ὡς οὐδέποτε πρότερον.

Πρότερον τῷ ἐφαίνετο μικρὸν κακόν· ἐσυλ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

λογίζετο περὶ αὐτῆς ἐπιπολαίως· ἴσως δὲ καὶ νὰ ὡμίλει περὶ αὐτῆς μὲ ἀδιαφορίαν, ἢ ὡς συνειθίζουσι νὰ κάμνωσιν οἱ πονηροὶ, ἴσως καὶ νὰ ἐγέλα δι' αὐτήν.

Ἀνίσως δέ ποτε ἐσυλλογίζετο περὶ αὐτῆς καὶ σπουδαίως, τὸ ἔκαμνεν ὄχι διότι τὴν ἐθεώρει προσβολὴν κατὰ τοῦ Ἁγίου καὶ Δικαίου Θεοῦ, ἀλλὰ διότι ἐδύνατο νὰ τὸν ἐκθέσῃ εἰς τὴν τιμωρίαν τὴν ἀπειληθεῖσαν κατὰ τῆς ἁμαρτίας.

Τὰ εἰς αὐτὸν ἐπακόλουθα αὐτῆς ἐσυλλογίσθη μόνον.

Τώρα δὲ θεωρεῖ τὴν ἁμαρτίαν μὲ ἄλλο ὄμμα. Τὴν θεωρεῖ ὡς μέγα κακὸν, καὶ κυρίως ὡς γινομένην ἐναντίον τοῦ Θεοῦ. *Ὅλαι του αἱ ἁμαρτίαι τῷ φαίνεται* ὅτι ἐπράχθησαν κατὰ τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ αὐταὶ ἦσαν ὅλαι παραβάσεις τῶν δύο μεγάλων ἐντολῶν τῆς πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπης καὶ τῆς πρὸς τὸν πλησίον, τὰς ὁποίας ὁ Θεὸς μᾶς ἔδωκε, καὶ χρεωστοῦμεν νὰ τὰς φυλάττωμεν πάντοτε.

Αἰσθάνεται ὅτι τὸ ἁμάρτημά του ὅτι ἔβλαψε τοὺς ἄλλους, ἢ διότι δὲν ἐπροσπάθησε νὰ τοὺς κάμῃ καλὸν, ἂν καὶ μέγα, εἶναι μικρὸν ὡς

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

πρὸς τὴν ἐνοχὴν ὅτι ἡμάρτησε κατὰ τοῦ Θεοῦ.

Βλέπει πόσα τρομερὰ κακὰ ἤθελον συμβῆ, ἂν ὅλοι ἡμάρτανον ἐναντίον τοῦ Θεοῦ, ὡς αὐτὸς οὗτος, καὶ ἐξηκολούθουν ν' ἁμαρτάνωσι, πόσον ἤθελεν ἀτιμασθῆ ὁ Θεός· καὶ πόση ἀταξία, σύγχυσις καὶ ἀθλιότης ἤθελε κατακυριεύσει τὰ πάντα.

Αἰσθάνεται ὅτι, ὅσον περισσότερον ἡμάρτησε τόσον περισσότερον ἔδειξε διάθεσιν νὰ προάγῃ ταῦτα τὰ κακὰ, νὰ ἐναντιόνηται εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ Θεοῦ, καὶ νὰ καταστήσῃ τοὺς ἄλλους ἀθλίους.

Τοῦτο τὸν γεμίζει ἀπὸ βαθυτάτην λύπην, ἐλεεινολογεῖται διὰ τὰς ἁμαρτίας του ὡς παραπτώματα κατὰ τοῦ Θεοῦ· θρηνεῖ διὰ τὴν βλάβην τὴν ὁποίαν αἱ ἁμαρτίαι του ἐπροξένησαν εἰς τοὺς ἄλλους· θλίβεται δὲ καθ' ὑπερβολὴν, συλλογιζόμενος ὅτι ἐνεθάρρυνε καὶ ἄλλους εἰς τὴν ἁμαρτίαν διὰ τῆς ἐπιρροῆς ἢ τοῦ παραδείγματός του, καὶ ὅτι συνήργησεν ἴσως νὰ τοὺς φέρῃ εἰς τὸν αἰώνιον αὐτῶν ὄλεθρον. Ὅλα δὲ ταῦτα συνοδεύονται μὲ τὸ μέγιστον *μῖσος αὐτοῦ κατὰ τῆς ἁμαρτίας.*

Καὶ τιμωρία ἂν δὲν ἐπίκηται κατὰ τοῦ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἁμαρτωλοῦ, αὐτὸς ὅμως θέλει μισεῖ τὴν ἁμαρτίαν ὡς τὸ χείριστον τῶν κακῶν.

Βδελύσσεται τὰ παρελθόντα ἁμαρτωλὰ αἰσθήματα καὶ τὴν διαγωγήν του, δὲν δύναται νὰ τὰ συλλογισθῇ χωρὶς αἰσχύνην καὶ αὐτοκατάκρισιν. Αἰσθάνεται πόσον τὸν ἐξεφαύλισεν ἡ ἁμαρτία, πόσον ἄχρηστος, καὶ χειρότερος παρ' ἄχρηστος, κατεστάθη μεταξὺ τῶν πλασμάτων τοῦ Θεοῦ, πόσον ἀνάξιος τῆς ὑπολήψεως τῶν ἐναρέτων καὶ τῶν ἁγίων ὄντων· πόσον ἐπάξιος νὰ ἀποπεμφθῇ διὰ νὰ κατοικῇ διὰ παντὸς μετὰ τῶν ἐξηχρειωμένων καὶ τῶν ἀναξίων ὡς αὐτός.

Μισεῖ προσέτι τὴν ἁμαρτίαν ὅταν τὴν βλέπῃ καὶ εἰς τοὺς ἄλλους. Ἐπιθυμεῖ νὰ ἐλευθερωθῶσιν ἀπ' αὐτῆς. Ἐπιποθεῖ νὰ φθάσῃ ὁ καιρὸς, καθ' ὃν ὅλοι θέλουσι μισεῖ τὴν ἁμαρτίαν ὡς αὐτὸς, καὶ καθ' ὃν αὐτὸς καὶ ἐκεῖνοι θέλουσι τὴν νικήσει, καὶ θέλει γείνει τὸ θέλημα τοὺ Θεοῦ, ὡς ἐν οὐρανῷ, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς.

Ὁ ἀληθῶς μετανοῶν δὲν ἐπιθυμεῖ νὰ *καλύπτῃ τὰς ἁμαρτίας του*. Εὐχαριστεῖται νὰ γνωρίζῃ πόσον ἔνοχος εἶναι.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Πρότερον δυσηρεστεῖτο πολὺ καὶ τὰ λάθη του αὐτὰ νὰ τὸν εἴπωσι. Τώρα δὲ εἶναι πρόθυμος νὰ ἀκούῃ ὄχι μόνον τὰ παραμικρά του παραπτώματα κατὰ τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ πλησίον του, ἀλλὰ καὶ τὰ μεγαλήτερα. Δέχεται νουθεσίαν καὶ ἐπίπληξιν μετὰ πραότητος· ἐπιθυμεῖ νὰ βλέπῃ καὶ αἰσθάνηται κατὰ τί ἐπλανήθη ἢ ἥμαρτε, καὶ παρακαλεῖ τὸν Θεὸν νὰ τὸν ἐνδυναμώσῃ εἰς τοῦτο.

Ἐξομολογεῖται τὰς ἁμαρτίας του εἰς τὸν Θεόν καὶ τὸ κάμνει χωρὶς ν' ἀφήσῃ κἀμμίαν ὀπίσω. Τὸ κάμνει μὲ συντετριμμένην καὶ τεταπεινωμένην καρδίαν. Τὸ κάμνει μὲ βαθυτάτην ταπείνωσιν καὶ θλῖψιν.

Γνωρίζει εἰς ὁποῖον ἀγνὸν καὶ ἅγιον Ὄν ἐξομολογεῖται, καὶ αἰσθάνεται, ἐν ᾧ τὸ κάμνει, πόσον χρεωστεῖ νὰ ἀφιερωθῇ ἐντελῶς εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ νὰ συγχωρήσῃ καὶ εὐσπλαγχνισθῇ αὐτόν.

Ὁ ἀληθῶς μετανοῶν ἔχει νέας ἰδέας καὶ πολὺ διαφόρους ἀπὸ τὰς προτέρας του, *περὶ εὐδαιμονίας τῶν ἄλλων.*

Πρότερον ἴσως ἦτο καλὸς καὶ ἀξιαγάπητος εἰς τὴν διαγωγήν του· ἴσως ὑπῆρξε τίμιος

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

καὶ δίκαιος, καὶ ἠγαπᾶτο πολὺ ἀπὸ τοὺς φίλους καὶ γνωρίμους του· ἴσως ἐθεωρεῖτο ἀπ' αὐτοὺς ὡς ἄνθρωπος, ὅστις ἐπεθύμει καὶ ἐπροσπάθει νὰ συνεργήσῃ εἰς τὴν ἄνεσιν καὶ εὐχαρίστησίν των.

Ἀλλὰ τώρα βλέπει πόσον ὀλίγον ἐπρόσεχεν εἰς τὴν ἀληθῆ αὐτῶν εὐδαιμονίαν. Καὶ τῷ ὄντι παρατηρεῖ ὅτι οὐδόλως ἐφρόντισε περὶ αὐτῆς· ἐπειδὴ ἐσυλλογίζετο μόνον διὰ τὴν ἐν τῷ παρόντι κόσμῳ εὐτυχίαν των, καὶ ὄχι διὰ τὴν ἐν τῷ μέλλοντι ἁγιότητα καὶ μακαριότητά των.

Ἐκτὸς τούτου, αὐτὸς ἀπέβλεπε σχεδὸν ὅλως διόλου εἰς τὴν ἄνεσιν καὶ εὐχαρίστησιν μόνον *τῶν φίλων του*, καὶ τοῦτο μάλιστα διότι ἡ *ἰδική* του εὐημερία ἦτο συνδεδεμένη μετ' αὐτῶν. Οὐδέποτε ὅμως ἐσυλλογίζετο νὰ παραιτήσῃ ἢ νὰ λάβῃ κόπον τινα αὐτὸς διὰ νὰ κάμνῃ καλὸν εἰς τοὺς μὴ ὄντας φίλους ἢ γνωρίμους του.

Τώρα δὲ βλέπει πόσον *ἰδιοτελὴς* ἦτο εἰς ὅλα ταῦτα· πόσον ἐλησμόνησε τὸν Θεὸν καὶ τὸν Σωτῆρα, καὶ τὴν μέλλουσαν ζωὴν εἰς τὴν συναναστροφήν του μετὰ τῶν ἄλλων, καὶ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

πόσον ἠμέλησεν ὁλοτελῶς νὰ προσπαθήσῃ νὰ τοὺς καταστήσῃ ἀληθῶς εὐτυχεῖς, παρακινῶν αὐτοὺς νὰ ἀγαπῶσι τὸν Θεὸν καὶ ὑπακούωσιν εἰς αὐτόν.

Βλέπει ὅτι ὁ Θεὸς τὸν ἔθεσεν εἰς τὸν κόσμον διὰ νὰ κάμνῃ καλὸν εἰς τοὺς ἄλλους, ὄχι μόνον εἰς τὰ σώματά των, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς ψυχάς των· ὄχι μόνον ὡς πρὸς τὸν κόσμον τοῦτον, ἀλλ' ἔτι περισσότερον ὡς πρὸς τὴν αἰώνιον ὕπαρξιν αὐτῶν πέραν τοῦ τάφου.

Ἀποβλέπει εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν· συλλογίζεται πόσον αὐτὸς περιήρχετο ἀγαθοποιῶν, πόσον δηλαδὴ τοιουτοτρόπως ἔκαμνε τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, καὶ μᾶς ἀφῆκε παράδειγμα νὰ τὸ μιμηθῶμεν.

Αἰσθάνεται ὅτι ἐστάθη πολὺ ἀμελὴς τοῦ καθήκοντός του μὴ ἀκολουθήσας τὸ παράδειγμα τούτου, καὶ λυπεῖται δι' αὐτὸ ἐγκαρδίως.

Θρηνεῖ διὰ τὴν προτέραν του ζωὴν τὴν ὁποίαν ἐπέρασε ζητῶν μόνον τὸ ἴδιόν του ὄφελος, καὶ συνεργῶν ὀλίγον ἢ διόλου εἰς τὴν εὐτυχίαν τῶν ἄλλων. Αἰσθάνεται δὲ ὅτι δι' ὅλα ταῦτα ὄχι μόνον δὲν ἔκαμε τὸ χρέος του πρὸς τὸν πλησίον, ἀλλὰ καὶ ὅτι ἥμαρτε κατὰ τοῦ Θεοῦ·

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

διότι ὁ Θεὸς τὸν διετήρησεν εἰς τὴν ζωὴν διὰ νὰ τὴν ἐξοδεύσῃ ἀγαθοποιῶν τοὺς ἄλλους. Ὁ Θεὸς τῷ ἔδωκε καὶ τὴν δύναμιν καὶ τὰ μέσα τοῦ νὰ κάμνῃ καλὸν εἰς τοὺς ἄλλους. Καὶ ὁ Θεὸς τὸν ἐπρόσταξε νὰ κάμνῃ καλὸν εἰς τοὺς ἄλλους. Τὸν ἐδίδαξε δὲ καὶ ἡ ἰδία του συνείδησις, ὅτι κάμνων καλὸν εἰς τοὺς ἄλλους θέλει προάγει τὴν ἰδίαν του εὐδαιμονίαν. Καὶ πολλάκις ἐπλήχθη καὶ ἐξελέγχθη βλέπων τοὺς ὅσοι κατεγίνοντο νὰ κάμνωσι καλὸν εἰς τοὺς ἄλλους, καὶ βλέπων πόσον καλητέραν, εὐθυτέραν καὶ εὐδαιμονεστέραν ὁδὸν ἐξηκολούθουν ἐκεῖνοι.

Αἰσθάνεται τὴν ἰδιοτέλειαν, τὴν ἀχρειότητα, τὴν ἐναχὴν, *τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἁμαρτίαν* τῶν προτέρων του αἰσθημάτων, καὶ τῆς διαγωγῆς του· ἐπιθυμεῖ ἐξ ὅλης ψυχῆς νὰ ζήσῃ εἰς τὸ ἑξῆς διὰ νὰ κάμνῃ καλὸν, *ὅσον καλὸν δύναται* εἰς τοὺς πλησίον καὶ τοὺς ὁμοίους του. Ἐπιθυμεῖ νὰ τὸ κάμνῃ ὄχι μόνον εἰς τοὺς οἰκείους του, εἰς τοὺς συγγενεῖς καὶ φίλους καὶ γνωρίμους του, ἀλλ' εἰς ὅλους ὅσους δύναται καθ'ὁποιονδήποτε τρόπον νὰ ὠφελήσῃ.

Ἐπιθυμεῖ νὰ κάμνῃ τοῦτο ὄχι μόνον εἰς

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τοὺς φίλους καὶ εὐεργέτας του, ἀλλ' ἐπίσης καὶ τοὺς ἐχθρούς του, ἂν ἔχῃ, καὶ τοὺς ὅσοι ποτὲ δὲν δύνανται νὰ τὸν ἀνταμείψωσι διὰ τὴν εὐεργεσίαν του, καὶ τοὺς ὅσοι δὲν θέλουσιν οὐδὲ νὰ τὸν εὐχαριστήσωσι δι' αὐτὴν, ἔτι δὲ καὶ τοὺς ὅσοι ἐνδέχεται νὰ τῷ ἀνταποδώσωσι κακὸν ἀντὶ καλοῦ.

ΘΕΜ. Νομίζω, μῆτερ, ὅτι ἂν ὅλοι συναισθανώμεθα οὕτω, θέλομεν εἶσθαι πολὺ εὐδαίμων οἰκογένεια.

ΜΗΤ. Ναὶ, τέκνον μου, εἶναι ἀληθέστατον τοῦτο. Καὶ ἂν ὅλα τὰ παιδία καὶ ὅλοι οἱ γονεῖς συναισθάνωνται οὕτως, ὅλαι αἱ οἰκογένειαι ἤθελον εἶσθαι εὐδαίμονες· καὶ ἂν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι συνησθάνοντο οὕτω πόσον εὐτυχεῖς κοινωνίας ἠθέλομεν ἔχει· πόσον εὐτυχῆ χωρία, χώρας, καὶ πόλεις· πόσον εὐτυχῆ πατρίδα, πόσον εὐδαίμονα κόσμον!

Αἴ! τέκνα μου ἀγαπητὰ, Σεῖς δὲν συνησθάνθητε οὕτω. Στρέψατε τὸ βλέμμα σας εἰς τὴν προτέραν σας ζωὴν, ὅσον μικρὰ καὶ ἂν ἦναι. Βλέπετε ποῖον ἦτο τὸ ἀντικείμενον τῆς καθημερινῆς σας διαγωγῆς. Τί ἐζητήσατε ν' ἀποκτήσητε;

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἐξεγειρόμενοι ἀπὸ τὸν ὕπνον τὸ πρωΐ, τί ἐστοχάζεσθε ὅτι ἠθέλετε κάμει τὴν ἡμέραν, καὶ *διὰ τί* ἠθέλετε νὰ τὸ κάμητε;

Καὶ εἰς τὸ διάστημα τῆς ἡμέρας συνελάβετε σχέδια νὰ κάμητε τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ ἔργον. Ἴσως ἐζητήσατε καὶ ἄλλους νὰ σᾶς βοηθήσωσι νὰ ἐκτελέσητε ἐκεῖνα τὰ σχέδια. Ἢ ἐπενοήσατε σχέδια διὰ τὴν αὔριον, διὰ τὴν ἀκόλουθον ἑβδομάδα, καὶ μῆνα, καὶ ἴσως διὰ τὰ ἀκόλουθα ἔτη.

Ἡ καρδία σας προσηλώθη πολὺ εἰς τὸ νὰ ἐκτελέσῃ τὰ σχέδια ἐκεῖνα. Ἠλπίζετε μετὰ βεβαιότητος ὅτι θέλετε εἶσθαι εὐτυχεῖς μετὰ τὴν ἐκτέλεσίν των. Ἀνίσως δὲ ἐξηπατήθητε, ἐλυπήθητε πολὺ διὰ τὴν ἀποτυχίαν σας.

Λοιπὸν εἰς τοὺς διαφόρους τούτους τρόπους διὰ τί ἐσυλλογίσθητε; διὰ τί ἠσθάνθητε; διὰ τί συνωμιλήσατε; διὰ τί ἐνηργήσατε; Διὰ *τὸν ἑαυτόν σας*, ἢ *διὰ τοὺς ἄλλους*· διὰ τὴν ἰδίαν σας εὐτυχίαν, ἢ διὰ τὴν εὐτυχίαν τῶν ἄλλων, καὶ τὴν ἰδίαν σας ὡς συνδεδεμένην μὲ ἐκείνην.

Ἂν θελήσητε ν' ἀποκριθῆτε εἰλικρινῶς εἰς ταύτας τὰς ἐρωτήσεις ἕκαστος διὰ τὸν ἑαυτόν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

του, θέλετε ἰδεῖ πόσην μεγάλην ἔχετε ἀνάγκην σεῖς νὰ μετανοήσητε διὰ τὴν περασμένην ἰδιοτέλειαν καὶ ἁμαρτίαν σας, καὶ νὰ προσέλθητε εἰς τὸν Χριστὸν, ἵνα διὰ τῆς βοηθείας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος δυνηθῆτε νὰ ἀποκτήσητε ἀγάπην πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸν Σωτῆρα, ἀγάπην πρὸς τὸν πλησίον σας, καὶ δραστήριον ἐπιθυμίαν νὰ πράττητε πᾶν ἀγαθὸν κατὰ δύναμιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Ὁ ἀληθῶς μετανοῶν θρηνεῖ διὰ τὸ πταῖσμά του ὅτι ἔκαμε κακὸν εἰς τοὺς ἄλλους. Τὸ θεραπεύει. Θρηνεῖ διὰ τὰς ἁμαρτίας τῶν λογισμῶν καὶ αἰσθημάτων του, καὶ ἐπιθυμεῖ νὰ ἦναι καθαρὸς τὴν καρδίαν. Ἀντιπαλαίει πρὸς τὰ ἴδιά του ἁμαρτήματα.

ΜΗΤ. Τὸ τελευταῖον μέρος τῆς χθεσινῆς ἑσπερινῆς ὁμιλίας μας ἀπέδειξε, τέκνα μου,

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

πόσην λύπην αἰσθάνεται ὁ ἀληθῶς μετανοῶν διότι πολλὰ ὀλίγον ἐνήργησε διὰ τὴν προαγωγὴν τῆς ἀληθοῦς εὐδαιμονίας τῶν ὁμοίων του ἀνθρώπων.

Ἐνταυτῷ δὲ συλλογίζεται *καὶ πόσον συνήργησε πραγματικῶς διὰ νὰ βλάψῃ τοὺς ἄλλους.*

Εἰμπορεῖ καὶ νὰ ὡμίλησεν ἢ καὶ νὰ ἔπραξέ τι ἐνώπιον αὐτῶν διὰ νὰ τοὺς κάμῃ νὰ παρακούσωσιν ἢ νὰ ἀτιμάσωσι τὸν Θεὸν, καὶ νὰ ἀπορρίψωσι τὸν Σωτῆρα, καὶ νὰ ἐξακολουθῶσι τὴν ὁδὸν τῆς ἁμαρτίας.

Εἰμπορεῖ νὰ ἐφέρθη ἀτίμως εἰς τὴν πρὸς αὐτοὺς ἀγωγήν του, ἐξαπατῶν αὐτοὺς εἴς τινα συμφωνίαν, ἢ κατὰ πάντα τρόπον μὴ κάμνων πρὸς αὐτοὺς, ὅπως ἤθελεν ἐπιθυμήσει νὰ κάμνωσιν ἐκεῖνοι πρὸς αὐτὸν εἰς τὰς ὁμοίας περιστάσεις.

Ἴσως εἶχε λάβει πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον δὲν ἦτο ἰδικόν του, ἴσως νὰ τὸ ἔκλεψεν, ἢ νὰ μὴ τὸ ἀπέδωκεν, ἐν ᾧ ἔπρεπε νὰ πράξῃ οὕτως.

Τὸ πρᾶγμα τῶν ἄλλων ἴσως ἐβλάφθη παρ' αὐτοῦ ἐπίτηδες ἢ διὰ τῆς ἀδιαφορίας καὶ ἀμελείας του.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἴσως ὡμίλησε κακὰ διὰ τοὺς ἄλλους ψευδῶς, ἢ περισσότερον παρὰ τὴν ἀλήθειαν, ἢ ὅτε δὲν ἦτο δικαία αἰτία νὰ τὸ κάμῃ, καὶ μόνον διὰ νὰ εὐχαριστήσῃ τὰ ἰδιοτελῆ καὶ πονηρὰ αἰσθήματά του.

Ἐνδέχεται νὰ ἐφέρθη πρὰς τοὺς ἄλλους ἀφίλως καὶ νὰ τοὺς μεταχειρίσθη μὲ θυμὸν, ἢ βάρβαρα, μὲ ὑπερηφάνειαν καὶ καταφρόνησιν.

Ἴσως νὰ μὴ ἐφέρθη πρὸς τοὺς γονεῖς καὶ διδασκάλους καὶ ἀνωτέρους του ὡς ἔπρεπεν, ἢ νὰ τοὺς μετεχειρίσθη χωρὶς σέβας ἢ καὶ μὲ ὕβριν· ἢ νὰ τοὺς παρήκουσε καὶ νὰ τοὺς ἐτάραξε κατὰ πολλά.

Συλλογίζεται σπουδαίως δι' ὅλους τούτους τοὺς τρόπους, καὶ διὰ πάντας ἄλλους, κατὰ τοὺς ὁποίους ἔκαμε κακὸν εἰς τὸν πλησίον του.

Βλέπει πόσον ἔνοχος ἐστάθη εἰς ταύτας τὰς περιπτώσεις. Αἰσθάνεται ὅτι ἥμαρτεν, ὄχι μόνον εἰς τοὺς ὁμοίους του ἀνθρώπους, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν Θεόν· διότι ὁ Θεὸς τὸν διέταξε *νὰ ἀγαπᾷ τὸν πλησίον του ὡς ἑαυτὸν, καὶ νὰ κάμνῃ εἰς τοὺς ἄλλους, ὅπως ἤθελε νὰ κάμνωσιν οἱ ἄλλοι πρὸς αὐτόν.*

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ταπεινόνεται ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ· ἐξομολογεῖται τὴν ἁμαρτίαν του, καὶ θρηνεῖ δι' αὐτήν.

Εὔχεται εἰς τὸ ἑξῆς νὰ μὴ πράξῃ ταῦτα τὰ πράγματα, ἀλλὰ νὰ θεωρῇ τὴν εὐδαιμονίαν, τὴν ἰδιοκτησίαν, τὴν τιμήν, καὶ τὰ αἰσθήματα τῶν ἄλλων ὡς τὰ ἴδιά του.

Δὲν περιορίζεται δὲ ἕως ἐδῶ· ἀλλ' ἐπικαλεῖται τὴν ἐξ ὕψους ὁδηγίαν, συμβουλεύεται σοφοὺς καὶ εὐσεβεῖς ἀνθρώπους διὰ νὰ ἠμπορέσῃ νὰ γνωρίσῃ τὸ καθῆκόν του πρὸς ὅσους τυχὸν ἔβλαψεν.

Ὅταν δὲ γνωρίσῃ ὅτι εἶναι καθῆκόν του νὰ ἐξομολογηθῇ τὸ κακὸν, τὸ ὁποῖον ἔκαμεν εἰς τοὺς ἄλλους, τὸ ἐξομολογεῖται προθύμως, εἰλικρινῶς, πληρέστατα, καὶ ζητεῖ συγγνώμην μὲ ταπείνωσιν.

Ἐπιμελεῖται ἐπίσης νὰ ἐπανορθώσῃ τὰς πρὸς τοὺς ἄλλους ζημίας. Ἂν ἠδίκησεν ἄλλους εἰς τὴν περιουσίαν ἢ εἰς τὰς ὑποθέσεις των, ἀποδίδει τὸ ἀδίκημα. Ἂν δὲ τοὺς ἔβλαψεν εἰς τὴν τιμήν, προσπαθεῖ νὰ ὁμολογήσῃ εἰς ἄλλους τίνος ἕνεκα τὸ ἔκαμεν· ὅτι τὸ ἔκαμε χωρὶς αἰτίαν, καὶ ὅτι ἀληθῶς λυπεῖται δι' αὐτό.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἐπιθυμεῖ κατὰ πολλὰ νὰ ἐξαλείψῃ τὴν βλάβην, τὴν ὁποίαν τὸ κακόν του παράδειγμα ἢ ἡ ἐπιρροή του ἐνδέχεται νὰ ἐπροξένησεν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἄλλων. Ζητεῖ εὐκαιρίαν νὰ ἦναι μετ' αὐτῶν, νὰ τοὺς ἐξομολογηθῇ τὴν πλάνην καὶ τὴν κακίαν τῆς πρὸς αὐτοὺς προτέρας του διαγωγῆς, καὶ νὰ τοὺς παρακαλῇ νὰ μετανοήσωσι διὰ τὰς ἰδίας των ἁμαρτίας. Νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὸν Θεὸν, νὰ ἐμπιστευθῶσιν εἰς τὸν Λυτρωτὴν, καὶ νὰ ἀφιερωθῶσιν εἰς τὴν λατρείαν αὐτοῦ.

Εὔχομαι, τέκνα μου, νὰ συλλογισθῆτε σπουδαίως τοῦτο τὸ μέρος τῆς ἀληθοῦς μετανοίας, καὶ νὰ ἴδητε τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ αἰσθάνησθε καὶ πράττητε ἀπαράλλακτα ὡς σᾶς εἶπα ὅτι κάμνει ὁ ἀληθῶς μετανοῶν.

Δὲν ἐκάματε σεῖς πολλάκις, μὲ τὸ παράδειγμα καὶ μὲ τὴν ἐπιρροήν σας, ἀδελφὸν ἢ ἀδελφὴν, ἢ ἄλλο τι παιδίον, νὰ φρονῇ κακὰ, ἢ νὰ πράττῃ κακά; Δὲν εἰμπορεῖτε νὰ ἐνθυμηθῆτε πολλὰ τοιαῦτα;

Εἰς τὰς μικράς σας ληψοδοσίας ἐκάμετε εἰς τὰ ἄλλα παιδία, ὅπως ἠθέλετε νὰ κάμνωσιν ἐκεῖνα εἰς ἐσᾶς; Δὲν ἐπράξατε τίποτε ὡς

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἀπάτην; Δὲν ἐπήρατέ ποτε πρᾶγμα τῶν ἄλλων χωρὶς ἄδειαν, καὶ τὸ μετεχειρίσθητε, ἢ τὸ ἐκρατήσατε ἢ τὸ ἐχάσατε;

Ἐφροντίσατε νὰ μὴ βλάψητε τὸ πρᾶγμα τῶν ἄλλων εἴτε ἐκ προαιρέσεως, εἴτε ἐξ ἀδιαφορίας καὶ ἀμελείας;

Ὡμιλήσατε πάντοτε περὶ τῶν ἄλλων, ὡς ἐχρεωστεῖτε; Δὲν ἐμπορεῖτε νὰ ἐνθυμηθῆτε περιστάσεις τινὰς, καθ' ἃς εἴπετε δι' αὐτοὺς ψεύματα, ἢ ἐκάμετε νὰ φανῇ ἡ διαγωγή των χειροτέρα παρ' ὅ,τι ἦτο ἀληθῶς;

Δὲν ἐφέρθητε πολλάκις πρὸς τοὺς ἄλλους μὲ κακωσύνην λόγῳ ἢ ἔργῳ, καὶ δὲν παρεσύρθητε εἰς ἀγανάκτησιν ἢ καὶ εἰς διαπληκτισμόν;

Συλλογίσθητε ποσάκις ἴσως ἐκυττάξατε, ἢ ὡμιλήσατε, ἢ ἐφέρθητε ἀπρεπῶς πρὸς τοὺς γονεῖς ἢ τὸν διδάσκαλον, ἢ ἄλλον πρεσβύτερον οἵτινες εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ ἀπολαμβάνωσι σέβας καὶ ὑπακοὴν, καὶ πόσην λύπην καὶ κόπον τοῖς ἐπροξενήσατε κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον.

Ὅλα λοιπὸν ταῦτα εἶναι ἁμαρτίαι κατὰ τοῦ Θεοῦ. Καθόσον δὲ εἶσθε ἔνοχοι δι' αὐτὰς, χρεωστεῖτε νὰ μετανοήσητε δι' αὐτὰς ἐνώ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

πιόν του, καὶ νὰ τὸν ἱκετεύσητε διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ νὰ σᾶς συγχωρήσῃ.

Ἀλλ' εἶναι προσέτι χρέος σας νὰ ζητήσητε συγχώρησιν ἀπὸ ἐκείνους τοὺς ὁποίους ἐβλάψατε, καὶ νὰ τοὺς ἀποζημιώσητε, ὅσον δύνασθε, διὰ τὸ κακὸν, τὸ ὁποῖον τοῖς ἐκάμετε.

Συλλογίσθητε ὅλα αὐτὰ, τέκνα μου, καὶ μάθετε ἐξ αὐτῶν πόσον ἀναγκαῖον καὶ σπουδαῖον χρέος εἶναι ἡ ἀληθὴς μετάνοια.

Εἶναι ὅμως καὶ ἓν ἄλλο πρᾶγμα τὸ ὁποῖον χαρακτηρίζει πάντοτε τὸν ἀληθῶς μετανοοῦντα. Αὐτὸς βλέπει ὅτι ὑπάρχουσιν *ἁμαρτίαι καὶ λογισμῶν καὶ αἰσθημάτων*, καθὼς ὑπάρχουσι τῆς συναναστροφῆς καὶ τῆς διαγωγῆς. Τῳόντι τώρα ἀναγνωρίζει (ὅπερ ὀλίγον ὑπώπτευε πρότερον) ὅτι ὅ,τι ἂν λέγῃ καὶ πράττῃ σχηματίζει μικρὸν μέρος μόνον τοῦ χαρακτῆρός του ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ.

Βλέπει ὅτι οἱ νόμοι τοῦ Θεοῦ ἐπεκτείνονται καὶ εἰς τὴν ψυχὴν, καὶ ἀπαιτοῦσι νὰ ἦναι ὀρθοὶ οἱ ἴδιοί του διαλογισμοὶ καὶ τὰ αἰσθήματα.

Βλέπει πόσον κακοὺς λογισμοὺς καὶ αἰσθήματα εἶχε, πόσους ἄλλους, τοὺς ὁποίους

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

δὲν ἤθελεν ἔχει εὐχαρίστησιν νὰ τοὺς γνωρίζῃ ἄλλος, καὶ τοὺς ὁποίους ἤθελεν ἐντρέπεσθαι νὰ τοὺς εἴπῃ καὶ εἰς τὸν καλήτερόν του φίλον.

Ἐνθυμεῖται πόσους διαλογισμοὺς καὶ αἰσθήματα εἶχε, τοὺς ὁποίους δὲν ἐτόλμα νὰ ἐκφράσῃ μὲ λέξεις, ἢ νὰ τοὺς φανερώσῃ μὲ τὴν διαγωγήν του, καὶ διὰ τοὺς] ὁποίους ἡ συνείδησίς του τὸν ἐπέπληττεν αὐστηρὰ ὅτι τοὺς εἶχε.

Ὑπάρχουσι καὶ ἄλλοι διαλογισμοὶ καὶ αἰσθήματα· ἡ ὑπερηφάνειά του, ἡ κενοδοξία του, ὁ φθόνος του, ἡ ἀγανάκτησίς του, ὁ γογγυσμός του, ἡ δυσαρέσκειά του καὶ ἄλλα τοιαῦτα, τὰ ὁποῖα αὐτὸς δὲν ἐσυλλογίσθη ἐν καιρῷ, τώρα δὲ βλέπει ὅτι ἦσαν ἁμαρτωλά. Βλέπει ὅτι παραδεχόμενος τοιούτους διαλογισμοὺς καὶ αἰσθήματα, ἦτο μᾶλλον προητοιμασμένος εἰς τὸ κακόν· καὶ ὅτι, ἂν ἡμεῖς ἠθέλαμεν ἔχει ὀρθοὺς ὅλους ἡμῶν τοὺς διαλογισμοὺς καὶ τὰ αἰσθήματα, ἡ συνομιλία καὶ ἡ διαγωγή μας ἤθελον εἶσθαι καὶ αὐταὶ ὀρθαί.

Βλέπει ὅτι Ὃν τόσον ἐντελῶς καθαρὸν καὶ ἅγιον ὡς εἶναι ὁ Θεὸς, πρέπει νὰ βλέπῃ μὲ μεγάλην ἀποστροφὴν τοὺς ἀνοσίους λογισμοὺς

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

καὶ αἰσθήματα. Πόσον λοιπὸν καὶ ποσάκις πρέπει νὰ τὸν ἐκύτταξεν ὁ Θεὸς μὲ ἀποστροφήν! Ταπεινόνεται καὶ λυπεῖται ἐνδομύχως ἐνθυμούμενος ταῦτα. Συναισθάνεται πόσον ἔνοχος ὑπῆρξεν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐνῷ οἱ ἄλλοι ἐφρόνουν καλῶς περὶ αὐτοῦ.

Ἡ μετάνοιά του φθάνει ἕως εἰς τὸ βάθος τῆς ψυχῆς του· φθάνει ἕως εἰς τοὺς κεκρυμμένους του λογισμοὺς καὶ αἰσθήματα, εἰς τοὺς σκοπούς του, εἰς τὰς θελήσεις του, εἰς τὰς ἐπιθυμίας του, εἰς τοὺς φόβους του, εἰς τὰς ἐλπίδας του; εἰς ὅλα τὰ μυστικὰ ἔργα καὶ κινήματα τοῦ νοός του.

Ἐπιποθεῖ νὰ *ἦναι καθαρὸς τῇ καρδίᾳ*. Ἐπικαλεῖται τὸ Ἅγιον Πνεῦμα νὰ διευθύνῃ ὅλους τοὺς λογισμοὺς αὐτοῦ καὶ τὰ αἰσθήματα, καὶ νὰ τὸν βοηθῇ καὶ ἐνισχύῃ διὰ νὰ ἐξορίσῃ ἀπὸ τὴν ψυχήν του πᾶν ὅ,τι εἶναι ἀνόσιον, καὶ διὰ νὰ μὴ ἔχῃ πλέον δυσαρέστους εἰς τὸν Θεὸν λογισμοὺς ἢ αἰσθήματα, μήτε τοιαῦτα, ὁποῖα ἤθελε φοβεῖσθαι νὰ διηγῆται εἰς τοὺς ὁμοίους του ἀνθρώπους.

Ὁ ἀληθῶς μετανοῶν συναισθάνεται ὅτι ὑπάρχουσιν *ἁμαρτίαι* τινὲς καὶ τῆς καρδίας καὶ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τῆς διαγωγῆς, εἰς τὰς ὁποίας αὐτὸ *ἰδίως εἶναι ὑποκείμενος.*

Γνωρίζετε, τέκνα μου, ὅτι τὸ αὐτὸ πάσχετε καὶ σεῖς.

Γνωρίζετε πόσον εὔκολα παρασύρουσι τὸν Ἀριστείδην τὰ παιγνίδιά του ν' ἀμελῇ νὰ κάμῃ ὅ,τι ἐγὼ τὸν παρήγγειλα νὰ πράξῃ ἀμέσως, καὶ ποσάκις δι' αὐτὸ τὸν ἐπέπληξα.

Καὶ τῆς Ἀσπασίας μέγα σφάλμα εἶναι ἡ διάθεσις τοῦ νὰ εὑρίσκῃ σφάλματα ἄλλων· καὶ τοῦ Θεμιστοκλέους πάλιν νὰ προστάσσῃ τὸν ἀδελφὸν καὶ τὴν ἀδελφήν του μὲ ὄχι καλὸν τρόπον, καὶ μὲ τόσην ἐξουσίαν, ὡς ἐὰν ἦτο ἡ κεφαλὴ τῆς οἰκογενείας.

Οἱ ἡλικιωμένοι προσέτι ἔχουσι καὶ αὐτοὶ ἁμαρτίας, εἰς τὰς ὁποίας εἶναι ἰδίως ὑποκείμενοι. Ὅταν ἡλικιωθῆτε θέλετε ἰδεῖ τοῦτο ὅτι εἶναι ἀληθὲς ὡς πρὸς ὑμᾶς αὐτούς. Θέλετε εὕρει ἄν μετανοήσητε ἀληθῶς διὰ τοιαύτας ἁμαρτίας, ὅτι εἶναι μέγα ἔργον νὰ τὰς ὑπερνικήσητε ὁλοτελῶς. καὶ ὅτι πρέπει νὰ ἀποβλέπητε διὰ παντὸς εἰς τὸν Θεὸν, διὰ τὴν βοήθειαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Ὁ ἀληθῶς μετανοῶν ταπεινόνεται ἐνώπιον

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τοῦ Θεοῦ διὰ τὰς ἰδιαιτέρας του ἁμαρτίας. Τὰς ἐξομολογεῖται ὅλας μὲ βαθυτάτην θλῖψιν. Θαυμάζει πῶς δὲν τὰς παρετήρησε ποτὲ πρότερον ὡς τώρα. Δέεται διὰ νὰ δυνηθῇ ν' ἀνακαλύψῃ ὅλας τὰς τοιαύτας ἁμαρτίας, εἰς τὰς ὁποίας εἶναι ὑποκείμενος, καὶ νὰ ἔχῃ καθαρὰς καὶ συγκινητικὰς θεωρίας διὰ αὐτὰς, ὡς πραχθείσας κατὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ ὡς βλαπτούσας ἑαυτὸν καὶ τοὺς ἄλλους.

Μὲ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ, μὲ τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν, καὶ ἀδιακόπως καὶ μετὰ ζέσεως ἐπικαλούμενος τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἀρχίζει νὰ ὑπερνικᾷ τὰς ἁμαρτίας. *Ἀρχίζει ἀμέσως*, τὴν αὐτὴν ἡμέραν καὶ ὥραν, καθ' ἣν αἰσθάνεται ἀληθῆ μετάνοιαν, τὴν αὐτὴν στιγμὴν, καθ' ἣν τῷ ἔρχεται διάθεσις νὰ πράξῃ πάλιν τοιαύτας ἁμαρτίας. Καὶ πράττει τοῦτο διὰ ἁμαρτίας εἴτε τῆς διανοίας, εἴτε τοῦ λόγου, εἴτε τῆς διαγωγῆς.

Χωρὶς τὴν ἐπιθυμίαν ταύτην καὶ τὴν προσευχὴν καὶ τὴν προσπάθειαν νὰ ὑπερνικήσωμεν τοιαύτας ἁμαρτίας, ἀδύνατον νὰ ὑπάρξῃ ἀληθὴς μετάνοια.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Σημειώσατε, τέκνα μου, τί σας εἶπα ἤδη, καὶ μὴ τὸ λησμονήσητε ποτέ.

Ἂν μὲ ἔλεγε, παραδείγματος χάριν, ὁ Ἀριστείδης ὅτι ἀληθῶς μετενόησε διὰ τὰς ἁμαρτίας του, πλὴν μὲ τὴν διαγωγήν του ἐδείκνυεν ὅτι δὲν ηὔχετο, οὔτε ἐπροσπάθει νὰ ὑπακούῃ ἀμέσως εἰς τὰς διαταγάς μου ὅσον καὶ ἂν ἦσαν εὐχάριστα καὶ θελκτικὰ τὰ παιγνίδιά του, ἤθελεν εἶσθαι βέβαιον ὅτι δὲν ἠσθάνθη ποσῶς ἀληθῆ μετάνοιαν.

Καὶ ἡ Ἀσπασία πάλιν ἂν ἔλεγεν ὅτι μετενόησεν ἀληθῶς διὰ τὰς ἁμαρτίας της, πλὴν ἐξακολουθεῖ νὰ ἔχῃ τὴν διάθεσιν τοῦ νὰ εὑρίσκῃ σφάλματα τῶν ἄλλων, καθὼς καὶ πρότερον, πόσον ἤθελεν εἶσθαι κατὰ δυστυχίαν ἠπατημένη!

Καὶ ἂν ὁ Θεμιστοκλῆς ἐνόμιζεν ὅτι μετενόησεν ἀληθῶς διὰ τὰς ἁμαρτίας του, πλὴν ἀκολουθῇ νὰ φέρηται ὡς καὶ πρότερον, κατὰ τὸν ἄτοπον καὶ δεσποτικὸν τρόπον νὰ προσάσσῃ τὸν ἀδελφὸν καὶ τὴν ἀδελφήν του, μὲ τοῦτο ἤθελε δειχθῆ ἀναμφιβόλως ὅτι δὲν ἐγνώρισεν ἐκ καρδίας τί εἶναι ἀληθὴς μετάνοια.

Ἡ ἀληθὴς μετάνοια συνοδεύεται πάντοτε

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

μὲ ἔνθερμον ἐπιθυμίαν, καὶ προσευχὴν καὶ προσπάθειαν διὰ νὰ ὑπερνικήσῃ ὁ ἁμαρτωλὸς τὰς ἰδιαιτέρας του ἁμαρτίας εἰς τὰς ὁποίας εἶναι ὑποκείμενος, καὶ τὸ δεικνύει τοῦτο πραγματικῶς ὑπερνικῶν αὐτάς. Διότι ὁ Θεὸς θέλει ἐνισχύει βέβαια τὸν ἀληθῶς μετανοοῦντα νὰ κάμῃ τοῦτο διὰ τῆς χάριτός του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ'.

Ὁ ἀληθῶς μετανοῶν μὲ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ ἀρχίζει τὸ ἔργον ὁλοκλήρου μεταρρυθμίσεως. Ζῇ καὶ ἐνεργεῖ διὰ νὰ ἦναι ὄργανον νὰ ὁδηγῇ τοὺς ἄλλους εἰς τὸν Χριστόν.

ΜΗΤ. Παρ' ὅσα, εἶπα, τέκνα μου, εἰς τὴν χθεσινὴν ὁμιλίαν μας περὶ τῆς νίκης τοῦ ἀληθῶς μετανοοῦντος κατὰ τῆς ἁμαρτίας, ἐπιθυμῶ νὰ ἐνθυμηθῆτε καὶ ἄλλο τι πολὺ σπουδαῖον.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἀποφασίζει μὲ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ νὰ παραιτήσῃ πᾶσαν ἁμαρτίαν, καὶ νὰ ἀρχίσῃ ἀμέσως εἰς ἔργον παντελοῦς μεταρρυθμήσεως τῆς καρδίας καὶ τοῦ βίου του. Καὶ τοῦτο εἶναι ἡ καλλίστη καὶ βεβαιοτάτη ἀπόδειξις τῆς ἀληθοῦς μετανοίας.

Εἴδετε πόσον μεγάλον ἁμαρτωλὸν αἰσθάνεται τὸν ἑαυτόν του ὁ ἀληθῶς μετανοῶν, καὶ πόσον διὰ τοῦτο ταπεινόνεται ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, καὶ λυπεῖται διὰ τὸ πταῖσμά του.

Ἕως τὴν ἡμέραν καὶ ὥραν τῆς μετανοίας του, αἱ ἁμαρτίαι του ἠὔξανον. Οἱ διαλογισμοί, τὰ αἰσθήματά του, ἡ συναναστροφή, καὶ ἡ διαγωγή του ἦσαν ἁμαρτωλά.

Πόσον ἡ δύναμις αὐτῶν τῶν ἁμαρτιῶν ἐστερεώθησαν διὰ τῆς ἕξεως!

Καὶ εἰμπορεῖ ἄρα γε ἡ μετάνοια, ὅσον σταθερὰ καὶ εἰλικρινὴς ὑποτεθῇ, νὰ ἐξαλείψῃ ὅλην αὐτὴν τὴν δύναμιν εἰς μίαν ἡμέραν, εἰς μίαν ὥραν, εἰς μίαν στιγμήν;

Αἴ! Ὁ ἀληθῶς μετανοῶν, ταχέως εὑρίσκει ὅτι τοῦτο πολὺ ἀπέχει ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν· ἔχει μέγα ἔργον προκείμενον ἐνώπιόν του· ἔχει δυνατὸν ἐχθρὸν νὰ νικήσῃ· πρέπει νὰ ἀντιπα-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

λαίσῃ τὴν ἁμαρτίαν καθ' ὅλην του τὴν ζωήν.

Ἀρχίζει τὴν πάλην ἀμέσως. Ἀποβλέπει εἰς τὸν Θεὸν ἐπικαλούμενος τὴν βοήθειαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ζητεῖ νὰ φωτίσῃ τὴν συνείδησίν του μὲ προσεκτικὴν ἀνάγνωσιν τῶν Ἁγίων Γραφῶν καὶ μὲ ἐξέτασιν τῆς ἰδίας του καρδίας· ἐπιχειρεῖ *τὸ ἔργον τῆς μεταρρυθμήσεως* ἐπιμελῶς καὶ ἐνθέρμως.

Καὶ ὅλοι οἱ περὶ αὐτὸν βλέπουσιν ὅτι ἡ μεταρρύθμησις αὕτη ἤρχισε. Καὶ δὲν εἰμποροῦσι νὰ μὴ ἴδωσιν αὐτὴν, διότι εἶναι τόσον φανερὰ καὶ σημαντική.

Εἰς τὴν οἰκογένειάν του, εἰς τοὺς γείτονάς του, εἰς τὰς ὑποθέσεις του, εἰς ὅλας τὰς διαπραγματεύσεις του μὲ τοὺς ἄλλους, διακρίνεται φανερὰ *μεταβολὴ* εἰς *τὸ κρεῖττον* εἰς τὰ αἰσθήματά του, εἰς τὴν ὁμιλίαν του καὶ εἰς τὴν διαγωγήν του. Τώρα δὲ αἰσθανόμενος καὶ φερόμενος μὲ πολὺ διάφορον τρόπον δεικνύει ὅτι τῷ ὄντι λυπεῖται, διότι ἔζησεν ἰδιοτελὴς, ὑπερήφανος, κατήγορος, ἀνελεήμων, ἀσυμπαθὴς, ἐκδικητικὸς, δυναστικὸς, ἄδικος, ἀνελεύθερος, εὐτελὴς ἢ ἀγενὴς εἰς τὰ πρότερά του αἰσθήματα καὶ διαγωγήν.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἀποβαίνει δὲ μᾶλλον καὶ μᾶλλον εὐεργετικὸς, ταπεινὸς, καὶ ἀγαθὸς πρὸς τοὺς περὶ αὐτόν. Φρονεῖ διὰ τοὺς ἄλλους, ὅσον εἰμπορεῖ καλῶς, καὶ φροντίζει νὰ μὴ τοὺς κακολογῇ, ἐκτὸς ἂν τὸ καθῆκόν του τὸ ἀπαιτεῖ ἀναγκαίως.

Προτιμᾷ νὰ ὑποφέρῃ παρὰ νὰ κάμῃ κακόν. Συγχωρεῖ τοὺς ὅσοι τὸν βλάπτουσι καὶ προσπαθεῖ νὰ τοὺς κάμῃ καλόν. Δὲν ἀδικεῖ κανένα εἰς τὰς πράξεις του. Εἰς ὅλας του τὰς ὑποθέσεις δὲν πλεονεκτεῖ τοὺς ἄλλους. Κάμνει εἰς τοὺς ἄλλους ὅπως ἤθελε νὰ κάμνωσι πρὸς αὐτὸν οἱ ἄλλοι.

Ἐνίοτε εἰμπορεῖ νὰ σφάλῃ μεγάλως εἴς τινα τούτων, καὶ εἰς ἄλλα ὀλίγον. Ἐὰν δέ ποτε σφάλῃ, μετανοεῖ κατ' ἐπανάληψιν, ἀντιπαλαίει. *Ἡ εἰς Χριστὸν πίστις του τὸν ὑποστηρίζει. Καὶ ἡ μεταβολὴ εἰς τὸ κρεῖττον* εἰς ὅλα του τὰ αἰσθήματα καὶ ἔργα ἀποβαίνει μᾶλλον καὶ μᾶλλον κατάδηλος καθ' ἕκαστον ἔτος, μῆνα καὶ ἡμέραν.

Ἡ μεταρρύθμησίς του εἶναι ἡ ἀπόδειξις τῆς μετανοίας του. Χωρὶς τοιαύτης μεταρρυθμήσεως δι' ὅλης του τῆς ζωῆς καὶ καθ' ὅλας τὰς περιστάσεις, δὲν εἰμπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἀληθὴς μετάνοια· ὅλα τὰ ἄλλα φαινόμενα ὅμοια αὐτῆς, εἶναι ἀπατηλὰ καὶ ψευδῆ.

Ἀνίσως τις ἀπὸ σᾶς, τέκνα μου, ἤθελε μὲ εἰπεῖ ὅτι ἐλπίζει ὅτι μετενόησεν ἀληθῶς διὰ τὰς ἁμαρτίας του, ἐγὼ ἤθελα ἀποβλέψει *εἰς τὴν ἐπὶ τὸ κρεῖττον μεταβολὴν* ὅλων τῶν αἰσθημάτων καὶ τῆς διαγωγῆς του, *εἰς τὴν μεταῤῥύθμησίν του*, διὰ νὰ πληροφορηθῶ περὶ αὐτοῦ. Ἂν δὲν σᾶς ἔβλεπα νὰ γίνησθε καθ' ἑκάστην ἀγαθώτεροι, καὶ εὐμενέστεροι, καὶ ἐλευθεριώτεροι πρὸς τοὺς ἄλλους, ἐπιμελέστεροι νὰ τοὺς καταστήσητε καὶ καλοὺς καὶ εὐτυχεῖς, προθυμότεροι νὰ παραβλέψητε τὴν ἰδίαν σας ἄνεσιν καὶ εὐτυχίαν διὰ νὰ κατορθώσητε τοῦτο· ἂν δὲν σᾶς ἔβλεπα νὰ ἀποβαίνητε καθ' ἑκάστην εὐπειθέστεροι εἰς ὅλα μου τὰ προστάγματα, καὶ προθυμότεροι νὰ κάμητε ὅσα μὲ εὐχαριστοῦσι, καὶ νὰ μὲ βοηθῆτε φροντίζοντες διὰ τὴν οἰκογένειάν μας· ἂν δὲν σᾶς ἔβλεπα νὰ ἀποβαίνητε καθ' ἑκάστην εὐνοϊκώτεροι εἰς ὅλους τοὺς πλησίον σας, καὶ νὰ τοὺς ἀγαπᾶτε, ὡς τὸν ἑαυτόν σας, δὲν ἤθελα πιστεύσει παντελῶς ὅτι μετενοήσατε διὰ τὰς ἁμαρτίας σας.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Εἰμπορεῖτε μάλιστα νὰ μὲ εἴπητε πολλὰ περὶ τῆς μεγάλης σας λύπης διὰ τὰς ἁμαρτίας σας, καὶ ὅτι τὰς ἐξωμολογήθητε εἰς τὸν Θεὸν, καὶ τὸν παρεκαλέσατε νὰ σᾶς συγχωρήσῃ, καὶ ὅτι ἀπεφασίσατε νὰ πράττητε ὅπως ὠφείλετε. Ὅλα ταῦτα ἐγὼ ἤθελα τὰ θεωρήσει μόνον ὡς δείγματα φόβου τινὸς τῆς συνειδήσεως, οὐχὶ δὲ ἀληθῆ τινα μετάνοιαν.

Ὁ κανὼν οὗτος τὸν ὁποῖον σᾶς ἔδωκα διὰ νὰ κρίνετε περὶ τῆς ἀληθοῦς μετανοίας, εἶναι ὁ αὐτὸς, τὸν ὁποῖον ἔδωκεν ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ὅτε ἦτον ἐπὶ τῆς γῆς.

Ἀπὸ τοὺς καρπούς των θέλετε γνωρίσει αὐτοὺς, εἶπε. Κρίνετε τὸ δένδρον, ὁποῖον εἶναι ἀπὸ τὸν καρπὸν, τὸν ὁποῖον φέρει. Ἂν ὁ καρπὸς ἦναι κακὸς, λέγετε ὅτι τὸ δένδρον εἶναι κακόν· ἂν ὁ καρπὸς ἦναι καλὸς, λέγεται ὅτι τὸ δένδρον εἶναι καλόν.

Ἡ ἀληθὴς μετάνοια πρέπει νὰ προάγῃ ἀληθῆ καρπὸν εἰς τὴν καρδίαν, εἰς τὴν συναναστροφὴν καὶ εἰς τὴν διαγωγήν. Πρέπει νὰ κάμνῃ τοῦτο καὶ εἰς τὰ μικρὰ καὶ εἰς τὰ μεγάλα, εἰς πᾶσαν καθημερινὴν συνέτευξίν μας μετὰ τῶν ἀνθρώπων, εἰς τὴν οἰκογένειαν, εἰς τὰς ὑπο-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

θέσεις μας, καθὼς καὶ εἰς τὰς προσευχὰς καὶ προσπαθείας μας τοῦ νὰ ὑπηρετῶμεν τὸν Θεὸν καὶ νὰ οἰκοδομῶμεν τὴν βασιλείαν τοῦ Χριστοῦ ἐν τῷ κόσμῳ.

Ἔχω νὰ σᾶς εἴπω καὶ ἄλλα ὀλίγα τινὰ διὰ νὰ ἐμπορῆτε νὰ κρίνητε ἂν μετάνοιά τις ἦναι ἀληθὴς ἢ ὄχι.

Ὁ ἀληθῶς μετανοῶν ἔχει ἕνα σκοπὸν, διὰ τὸν ὁποῖον ζῇ καὶ ἐνεργεῖ, καὶ διὰ τὸν ὁποῖον πρότερον δὲν ἐφρόντιζεν. *Εἶναι δὲ οὗτος, τὸ νὰ γενῶσιν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι Χριστιανοί.*

Βλέπετε ὅτι διὰ τοῦτον τὸν σκοπὸν ἦλθεν ὁ Χριστὸς εἰς τὸν κόσμον, καὶ ὅτι διὰ τῆς ἐκληρώσεώς του θέλει δοξασθῇ ὁ Θεὸς καὶ εὐδαιμονήσει ὁ ἄνθρωπος.

Βλέπει ὅτι, ἂν ἡ Ἁγία Γραφὴ ἐδίδετο εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, καὶ ἂν ὅλοι τὴν ἠγάπων καὶ τὴν ἤκουον, ὁ κόσμος οὗτος ἤθελεν εἶσθαι πολὺ διάφορος παρ' ὅ,τι εἶναι τὴν σήμερον. Ἤθελεν εἶσθαι ὡς μία οἰκογένεια ἀδελφῶν ἔχουσα κεφαλὴν της τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν, ἅπαντες μιμούμενοι καὶ ὑπακούοντες εἰς αὐτὸν, ἕκαστος δὲ προσπαθῶν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

νὰ καταστήσῃ τοὺς ἄλλους ἀγαθοὺς καὶ εὐδαίμονας.

Θαυμάζει καὶ λυπεῖται, ὅτι ποτὲ δὲν ἔβλεπεν οὔτε ἠσθάνετο τοῦτο πρότερον. Ἔζησε μεταξὺ τῶν χριστιανῶν, καὶ ἐγνώρισέ τι, ἐξ ὧν αὐτοὶ ἔπραττον διὰ νὰ οἰκοδομήσωσι τὴν βασιλείαν τοῦ Χριστοῦ ἐν τῷ κόσμῳ. Ἐγνώρισεν ὅτι αἱ διάφοροι ἑταιρίαι ἐνησχολοῦντο εἰς τοῦτο τὸ καλὸν καὶ μέγα ἔργον. Ἤκουσε διὰ τὴν ἀναζωπύρησιν τῆς θρησκείας, διὰ τὴν ἐπίχυσιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἰς τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων, καὶ διὰ τοὺς ἁμαρτωλοὺς ὅτι ἐπέστρεψαν εἰς μετάνοιαν, καὶ τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν. Ἀνέγνωσεν ἴσως περὶ ὅσων κατορθόνουσιν οἱ ἀπεσταλμένοι αὐτῶν εἰς ἄλλας χώρας, καὶ πόσον οἱ ἐθνικοὶ ἐγκαταλείπουσι τὰ εἴδωλα καὶ τὰ ψευδῆ θρησκεύματά των καὶ γίνονται λατρευταὶ τοῦ ἀληθοῦς Θεοῦ, καὶ φίλοι τοῦ Λυτρωτοῦ.

Βλέπει τώρα καὶ αἰσθάνεται πόσον ἰδιοτελὴς καὶ ἁμαρτωλὸν καρδίαν εἶχε· καὶ ὅτι ὅλα ταῦτα τὰ καλὰ καὶ μεγάλα καὶ ἔνδοξα πράγματα ἦσαν ὅλως διόλου ἀλλότρια αὐτοῦ. Διότι ποσῶς δὲν ἐφρόντισε διὰ τὸ κάλλιστον συμ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

φέρον καὶ τὴν αἰώνιον εὐδαιμονίαν τῶν πλησίον του.

Ἐλεεινολογεῖται διὰ ταύτην τὴν ἰδιοτέλειάν του καὶ τὴν ἀμέλειαν τοῦ καθήκοντος. Ὁμολογεῖ τὸ μέγα του πταῖσμα εἰς τὸν Θεόν. Ἐγείρεται ἀπὸ τὴν ἠλιθιότητά του, *εἰς ζωὴν προσευχῆς καὶ ἐνεργητικότητος εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Λυτρωτοῦ.*

Συνεισφέρει ἐλευθερίως κατὰ τὰ μέσα του εἰς τὰς διαφόρους φιλανθρώπους ἑταιρίας, τῶν ὁποίων σκοπὸς εἶναι ἡ ἀγαθοεργία πρὸς τὸν πλησίον, καὶ ἡ οἰκοδόμησις τῆς βασιλείας τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸν κόσμον. Βοηθεῖ ταύτας τὰς ἑταιρίας, ἂν ἔχῃ τὴν ἱκανότητα μὲ ἰδίους του κόπους. Δέεται ἐκτενῶς καὶ ἐνθέρμως νὰ τὰς εὐλογήσῃ ὁ Θεός.

Ζητεῖ προσέτι εἰς τὴν οἰκογένειάν του, εἰς τὴν γειτονείαν του, μεταξὺ τῶν φίλων του, καὶ εἰς τὸν τόπον τῆς διαμονῆς του νὰ ὁδηγῇ τοὺς ἁμαρτωλοὺς εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν.

Ἀνευρίσκει εὐκαιρίαν νὰ συνομιλῇ μετ' αὐτῶν περὶ παντὸς, ὅ,τι πρέπει νὰ πράττωσι διὰ νὰ σωθῶσι, καὶ τοὺς παρακινεῖ νὰ μετανοήσωσι, καὶ νὰ ἐμπιστευθῶσιν εἰς τὸν Σωτῆρα. Τοὺς

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

μνημονεύει καθ' ἑκάστην εἰς τὰς προσευχάς του, δεόμενος τοῦ Θεοῦ νὰ δώσῃ πρὸς αὐτοὺς τὸ Πνεῦμά του τὸ Ἅγιον, καὶ νὰ τοὺς ὁδηγήσῃ εἰς τὴν ἀγάπην καὶ ὑπακοήν του. Προσπαθεῖ προσέτι διὰ ἄλλου τινὸς σπουδαίου τρόπου νὰ οἰκοδομήσῃ τὴν βασιλείαν τοῦ Χριστοῦ εἰς τὰς καρδίας ὅλων τῶν περὶ αὐτὸν *διὰ τοῦ ἰδίου του παραδείγματος.*

Ἀγωνίζεται νὰ δείξῃ ὅτι ἔχει τὸ πνεῦμα τοῦ Χριστοῦ, καὶ ὅτι ἐπιθυμεῖ νὰ κάμνῃ καλὸν εἰς τοὺς ἄλλους, φερόμενος μὲ εὔσχημον καὶ ἐλευθέριον τρόπον πρὸς αὐτοὺς καὶ εἰς τὰ μικρὰ πράγματα, καὶ εἰς τὰ καθημερινὰ συμβόλαια, καὶ τὰς βιωτικὰς ὑποθέσεις. Προσπαθεῖ παντοιοτρόπως νὰ ἦναι εἰλικρινὴς, τίμιος, δίκαιος εἰς ὅλα του τὰ πράγματα, *προαιρούμενος νὰ δώσῃ εἰς ἄλλους μᾶλλον τὸ ὄφελος παρὰ νὰ τὸ λάβῃ αὐτὸς,* καὶ πολλὰ εὐσυνειδήτως κάμνων πρὸς τοὺς ἄλλους, ὅπως ἤθελε νὰ κάμνωσιν οἱ ἄλλοι πρὸς αὐτόν.

Εἶναι πρόθυμος νὰ βοηθῇ τὸν πτωχὸν, νὰ ἐπισκέπτηται τὸν ἀσθενῆ, νὰ γίνηται φίλος πρὸς τοὺς μὴ ἔχοντας φίλον, καὶ νὰ συνεισφέρῃ διὰ τὴν ἄνεσιν, βελτίωσιν καὶ ἀθῶαν εὐχαρί-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

στησιν τοῦ πλησίον του εἰς τοῦτον τὸν κόσμον.

Ἂν ἡ μετάνοια δὲν συνοδεύηται κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον μὲ ταῦτα τὰ ἀποτελέσματα ἐπὶ τῆς καρδίας καὶ τῆς διαγωγῆς, δὲν εἰμπορεῖ νὰ ἦναι ἀληθής. Ἡ ἐπιθυμία αὕτη τοῦ νὰ ἀγαθοποιῇ εἰς πᾶσαν εὐκαιρίαν, καὶ νὰ ἐπεκτείνῃ τὰς εὐλογίας τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ μεταξὺ τῶν ὁμοίων του ἀνθρώπων ἀναφαίνεται εἰς τὸν εἰλικρινῶς μετανοοῦντα.

Ὅσῳ περισσότερον ζῇ, τόσῳ περισσότερον ἀναφαίνεται τοῦτο, τόσῳ περισσότερον θέλει ὁμοιάζει κατὰ τοῦτο τὸν Χριστὸν, ὅστις, ἐνόσῳ ἦτο ἐπὶ τῆς γῆς πᾶν ἄλλο ἀπέῤῥιψε διὰ εὰ κάμνῃ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, κάμνων καλὸν εἰς τὰ σώματα καὶ εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων.

Ἂν, ἀγαπητά μου τέκνα, μετανοήσητε ἀληθῶς διὰ τὰς ἁμαρτίας σας, θέλετε καὶ σεῖς αἰσθανθῆ τὴν αὐτὴν ἐπιθυμίαν.

Θέλετε ἐπιθυμεῖ καὶ εὔχεσθαι νὰ οἰκοδομηθῇ ἡ βασιλεία τοῦ Χριστοῦ εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Θέλετε πράττει προσέτι ὅσον δύνασθε νὰ ἐννοῆτε τί χρεωστεῖτε νὰ πράττητε, καὶ καθ' ὅσα ἔχετε μέσα νὰ τὸ πράξητε;

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

θέλετε προσπαθῆ ν' ἀγαθοποιῆτε τοὺς ἄλλους διὰ νὰ ἐμπορέσωσι νὰ ἴδωσιν, ὅτι ἔχετε τὸ Πνεῦμα τοῦ Χριστοῦ, καὶ ὁδηγούμενοι ἀπὸ τὸ *παράδειγμά σας* νὰ ἀφιερωθῶσιν εἰς τοῦτον τὸν Σωτῆρα ἐν ἀγάπῃ καὶ ὑπακοῇ.

Ἐάν τις ἀπὸ σᾶς μοὶ ἔλεγεν ὅτι ἠλπίζετε ὅτι μετενοήσατε διὰ τὴν ἁμαρτίαν, ἐγὼ δὲ ἐν τούτοις ἔβλεπον ὅτι δὲν σᾶς μέλλει διὰ τὴν οἰκοδόμησιν *τῆς βασιλείας τοῦ Χριστοῦ εἰς τὴν ἰδίαν ἡμῶν οἰκογένειαν*, ἤθελα πιστεύσει, ὅτι εἶσθε πολλὰ ἠπατημένοι.

Ἀληθῶς μετανοῶν, λυπούμενος ἐνδομύχως διὰ τὰς ἁμαρτίας του, καὶ εὐγνώμων πρὸς τὸν Θεὸν, πρὸ πάντων, διότι *εὗρηκε Σωτῆρα*, ἀφ' ἑτέρου δὲ μὴ φροντίζων ποσῶς διὰ τὴν ψυχὴν τοῦ ἀδελφοῦ, ἢ τῆς ἀδελφῆς, ἢ τοῦ φίλου του, μηδέποτε προσευχόμενος ὑπὲρ αὐτῶν, ἢ συναναστρεφόμενος μετ' αὐτῶν διὰ νὰ προσπαθῇ νὰ τοὺς φέρῃ εἰς τὸν Χριστὸν, εἶναι παραλογία!

Σκεφθῆτε, τέκνα μου, περὶ τούτου, καὶ εἴθε τοῦτο νὰ σᾶς βοηθήσῃ νὰ κρίνητε ὀρθῶς, τί εἶναι ἀληθὴς μετάνοια.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ'.

Ὅστις ἀρχίζει νὰ μετανοήσῃ, θέλει ἐξακολουθεῖ εἰς τὴν μετάνοιαν· θέλει ἀποβλέπει εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα νὰ τὸν βοηθῇ καὶ ἐνισχύῃ εἰς τὴν ἀγάπην καὶ λατρείαν τοῦ Θεοῦ· θέλει πιστεύσει ἐντελῶς ὅσα ὁ Χριστὸς ἔπραξε καὶ ὑπέμεινε διὰ τὴν συγχώρησιν αὐτοῦ καὶ τὴν ἀποδοχὴν αὐτοῦ παρὰ τοῦ Θεοῦ.

ΜΗΤ. Πλησιάζομεν τώρα, τέκνα μου, εἰς τὸ τέλος τῆς ὑποθέσεώς μας. Χαίρω βλέπουσα ὅτι ἐστάθητε τόσον προσεκτικοί. Δότε μοι ἀκόμη ὀλίγον τὴν προσοχήν σας ταύτην.

ΘΕΜ. Συμπεραίνω, μῆτερ, ἀφ' ὅσα μᾶς εἶπες ὅτι ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ ἐξαλολουθῇ νὰ μετανοῇ δι' ὅλης του τῆς ζωῆς.

ΜΗΤ. Ὅστις ἀρχίζει ἀληθῶς νὰ μετανοήσῃ διὰ τὰς ἁμαρτίας του, θέλει ἐξακολυθεῖ νὰ μετανοῇ ἐνόσῳ ἔχει ἀφειμένην τὴν ἁμαρτίαν. Καθότι ὑπάρχει ἰσχυρὸς λόγος νὰ πράττῃ οὕτως εἰς πάντα καιρόν.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ὁ Θεὸς πειράζεται πάντοτε ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν, εἴτε τῶν ὅσοι τὸν ἀγαπῶσι καὶ ὑπακούουσιν εἰς αὐτὸν, εἴτε τῶν ὅσοι δὲν τὸν ἀγαπῶσιν, εἰς μικρὰ πράγματα καθὼς καὶ εἰς μεγάλα.

Φρονοῦσί τινες περὶ μετανοίας ὅτι εἶναι ἔργον, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ γείνῃ ἐφ' ἅπαξ, ἢ εἰς πολλὰ ὀλίγον καιρὸν, καὶ ὅτι ἀφοῦ συναισθανθῶσιν *ἀρκετὴν λύπην* διὰ τὰς ἁμαρτίας των, δὲν ἔχουσι πλέον ἀνάγκην νὰ λυπηθῶσι καὶ πάλιν δι' αὐτάς.

Σεῖς, τέκνα μου, εἰμπορεῖτε νὰ βλέπητε πόσον μεγάλη ἀπάτη εἶναι τὸ τοιοῦτον. Ἀνίσως παραδείγματος χάριν, μὲ παρήκουε κανεὶς ἀπὸ σᾶς χθὲς, καὶ ἀληθῶς λυπούμενος τώρα δι' αὐτὸ ἤθελε μὲ ζητήσει συγχώρησιν, οὗτος εἶναι λόγος νὰ νομίσητε, ὅτι δὲν ἔχετε ἀνάγκην νὰ λυπηθῆτε πάλιν αὔριον καὶ νὰ μὲ ζητήσητε συγχώρησιν, ἂν πάλιν ἠθέλετε μὲ παρακούσει;

Ὄχι, τέκνα μου, ὄχι· Ὁ ἀληθῶς μετανοῶν εἶναι προθυμότατος νὰ ἐλεεινολογῆται δσάκις ἁμαρτάνει· καθότι γνωρίζει καὶ αἰσθάνεται πόσον μέγα κακὸν εἶναι ἡ ἁμαρτία. Τὸ δὲ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἔλεος, τὸ ὁποῖον ἔδειξεν εἰς αὐτὸν ὁ Θεὸς διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, συγχωρῶν τὰς περασμένας του ἁμαρτίας, αὕτη ἡ θαυμαστὴ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Σωτῆρος θέλει τὸν κατατήκει μὲ βαθυτάτην λύπην, ὅταν παρατηρήσῃ ὅτι ἔπεσεν εἰς πειρασμὸν, ὅτι ἥμαρτεν ἐναντίον εἰς τοιαύτην ἀγαθότητα καὶ ἔλεος· θέλει αἰσθάνεσθαι προσέτι, πόσον *εἶναι ὑποκείμενος νὰ ἁμαρτήσῃ πάλιν.*

Τοῦτο δὲ εἶναι ἄλλο τεκμήριον ἀληθοῦς μετανοίας. Ὁ ἀληθῶς μετανοῶν γνωρίζει ὅτι ἂν ὁ Θεὸς τὸν ἄφινεν εἰς τὸν ἑαυτόν του, ἤθελεν ἐξακολουθεῖ νὰ ἁμαρτάνῃ ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον. Ἤθελε σκληρύνεσθαι ἐπὶ μᾶλλον εἰς τὴν ἁμαρτίαν. Ἤθελε διαμένει εἰς τὴν ὁδὸν τῆς αἰωνίου ἀπωλείας.

Γνωρίζει ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα διήνοιξε τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς διανοίας του, διὰ νὰ ἴδῃ τὸ πταῖσμα καὶ τὸν κίνδυνόν του, καὶ ὅτι αὐτὸ τὸ Πνεῦμα τὸν ἔκαμε, διὰ *παντοδυνάμου ἰσχύος καὶ ἐπιῤῥοῆς*, νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸν Θεὸν, νὰ μετανοήσῃ διὰ τὰς ἁμαρτίας του, καὶ νὰ ἐμπιστευθῇ εἰς τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Αἰσθάνεται ὅτι τὸ αὐτὸ Πνεῦμα πρέπει νὰ τὸν βοηθήσῃ καὶ νὰ τὸν ἐνισχύσῃ νὰ κάμῃ τὸ χρέος του ὡς πιστὸς ὀπαδὸς τοῦ Λυτρωτοῦ.

Αἰσθάνεται ὅτι, ἂν καὶ ὁ ἴδιος πρέπῃ νὰ ἀγωνίζηται νὰ νικήσῃ πᾶσαν ἁμαρτίαν, καὶ νὰ ἀνθίσταται πρὸς πάντα πειρασμὸν, ἡ δύναμις αὐτοῦ εἶναι ἀνίσχυρος. Λέγει, ὡς ὁ Παῦλος, « Πάντα δύναμαι διὰ τοῦ ἐνδυναμοῦντος με Χριστοῦ.» (Φιλιπ. δ. 13)

Δέεται ἀδιακόπως διὰ *ταύτην τὴν θείαν βοήθειαν*. Αἰσθάνεται ὅτι ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸν Θεὸν, καὶ ὅταν ἀρχίζῃ νὰ αἰσθάνηται εἰς ἑαυτὸν τινὰ δύναμιν, καὶ νὰ λησμονῇ ὅτι ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸν Θεὸν, καταλαμβάνει ὅτι τότε ὁ πειρασμὸς εἶναι εἰς τὴν μεγίστην του δύναμιν, καὶ ὅτι κινδυνεύει μεγάλως νὰ ὑποπέσῃ εἰς ἁμαρτίαν.

Ἐκ τούτου μανθάνει σοφίαν· καὶ ὅσον περισσότερον ζῇ, τόσον περισσότερον προσεύχεται ἐνθέρμως, *ἵνα ἐνισχυθῇ μὲ δύναμιν διὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ Θεοῦ, κατὰ τὸν ἐσωτερικὸν ἄνθρωπον*, εἰς ὅλους τοὺς ἁγίους διαλογισμοὺς αἰσθήματα, ἐπιθυμίας, καὶ σκοποὺς τῆς ψυχῆς του.

Ἐνθυμεῖται δὲ καὶ τὰς ἐπαγγελίας τοῦ Θεοῦ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

εἰς ὅλας του τὰς δοκιμασίας καὶ τοὺς πειρασμούς. « Ὅσοι ἐλπίζουσιν εἰς τὸν Κύριον, θέλουσιν ἀνανεώσει τὴν δύναμίν των. » (Ἡσαΐ. μ΄. 30.) « Μὴ φοβοῦ, διότι ἐγὼ εἶμαι μετὰ σοῦ. Μὴ τρομάζῃς, διότι ἐγὼ εἶμαι ὁ Θεός σου. Θέλω σὲ ἐνισχύσει· μάλιστα θέλω σὲ βοηθήσει, θέλω σὲ ὑπερασπισθῆ μὲ τὴν δεξιὰν τῆς δικαιοσύνης μου.» (Αὐτόθ. μά.10)

Τὸ δὲ τελευταῖον, τὸ ὁποῖον θέλω σᾶς ἀναφέρει ὡς παντοτεινὸν σύντροφον τῆς μετανοίας, εἶναι *πλήρης πίστις εἰς ὅσα ὁ Χριστὸς ἔπραξε καὶ ὑπέμεινε διὰ τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, καὶ διὰ νὰ γενώμεθα εὐπρόσδεκτοι εἰς τὸν Θεόν.*

Ὁ ἀληθῶς μετανοῶν αἰσθάνεται ὅτι διὰ τῆς μετανοίας του δὲν δύναται νὰ κάμῃ οὐδεμίαν ἀποζημίωσιν εἰς τὸν Θεὸν διὰ τὰ παρελθόντα ἁμαρτήματά του. Ἐὰν συγχωρῆται ἡ ἁμαρτία του γνωρίζει ὅτι τοῦτο πρέπει νὰ γείνῃ διὰ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ. Δὲν δύναται νὰ ἐπικαλῆται τὴν ἄφεσιν, ὡς *δικαίωμα*, ἢ διότι διὰ τῆς μετανοίας ἔπραξε τι, τὸ ὁποῖον τὸν καθιστᾷ ἐπάξιον συγχωρήσεως. Δὲν δύναται νὰ τὴν ἐπικαλῆται ὡς

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἄξιος αὐτῆς, διότι ὑπῆρξε τόσον καλὸς μετανοήσας διὰ τὰς ἁμαρτίας του. Καθότι ἡ μετάνοια ἦτο τὸ χρέος του, ἂν καὶ δὲν ἐλάμβανεν ἀπὸ τὸν Θεὸν οὐδεμίαν χάριν· ναὶ, καὶ ἂν τιμωρηθῇ διὰ τὰς ἁμαρτίας του καθ' ὅλην τὴν αὐστηρότητα, τὴν ὁποίαν ἠπείλησεν ὁ Θεός.

Ἀνίσως τις ἔπραξέ τι πολὺ κακὸν, ἂν ἔκλεψεν ἢ ἐφόνευσε τινὰ, καὶ ὑπομείνῃ τὴν ποινὴν ὅσην οἱ νόμοι ἐπιβάλλουσιν εἰς τοιαῦτα ἐγκλήματα, δὲν πρέπει αὐτὸς ἄρα γε καὶ οὕτω νὰ καταθλίβηται ἀληθῶς διὰ τὸ ἔγκλημά του;

Ἐνίοτε, τέκνα μου, ἐγὼ, ὡς γνωρίζετε, ὑπεχρεώθην νὰ σᾶς τιμωρήσω, διότι ἐπράξατε κακὸν, μολονότι ἐφαίνεσθε ὅτι ἐλυπεῖσθε πολὺ, καὶ ὑπέσχεσθε νὰ μὴ τὸ πράξητε πάλιν. Αὕτη δὲ ἡ λύπη σας δὲν σᾶς καθίστα ἐπαξίους νὰ ἀπελευθερωθῆτε ἀπὸ τὴν ποινὴν, ἢ νὰ νομίσητε κακὸν ἢ ἄδικον τὸ νὰ τὴν ἐπιβάλω. Ἡ λύπη σας δὲν μὲ καθιστᾷ κακὴν ἐὰν σᾶς τιμωρήσω.

Ἐνδέχεται νὰ παρετήρησα ὅτι τὸ καλὸν τῆς οἰκογενείας ἀπήτει ἐξ ἀνάγκης νὰ τιμωρηθῆτε, ἂν καὶ ἐλυπήθητε καὶ ὑπεσχέθητε νὰ διορθωθῆτε.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Καὶ ἂν ποτε ἐγὼ σᾶς ἐσυγχώρησα, τοῦτο ἦτο χάρις εἰς ἐσᾶς. Ἡ λύπη σας ὅμως δὲν σᾶς ἔδωκε δικαίωμα νὰ ζητῆτε συγχώρησιν, ἢ νὰ τὴν ἐπικαλῆσθε ὡς ὄντες ἐπάξιοι αὐτῆς.

Ἡ ἄφεσις τῶν ἁμαρτιῶν μας ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ εἶναι πρᾶξις ἁπλῆς *χάριτος παρ' αὐτοῦ*. Καὶ ἂν δὲν ἐδείκνυεν εἰς τοὺς ἁμαρτωλοὺς ταύτην τὴν χάριν, δὲν ἠθέλομεν ἔχει ποτὲ δίκαιον νὰ παραπονώμεθα.

Δὲν ἔχετε κανὲν δίκαιον νὰ παραπονῆσθε, ἂν ὁσάκις πταίητε σᾶς παιδεύω, ἐγὼ εἰμπορῶ νὰ ἴδω ὅτι τὸ ἀπαιτεῖ τὸ καλὸν τῆς οἰκογενείας μας.

Ἂν ὁ Θεὸς ἔβλεπεν ὅτι τὸ καλὸν *τῆς μεγάλης του οἰκογενείας*, τοῦ σύμπαντος τῶν κτισμάτων τὰ ὁποῖα ἐδημιούργησεν, ἀπήτει τὴν τιμωρίαν ὅλων τῶν παραβαινόντων τοὺς νόμους του, χωρὶς οὐδεμιᾶς συγχωρήσεως, χωρίς τινος χάριτος, ποτὲ δὲν ἠθέλαμεν παραπονεθῆ ὅτι τὸ τοιοῦτον ἐκ μέρους αὐτοῦ ἦτο ἄδικον ἢ σκληρόν.

Ἀλλ' αὐτὸς εὗρηκε μέσον νὰ ἦναι δίκαιος, καὶ νὰ διατηρῇ τὴν ὑπεροχὴν τῆς κυριαρχίας του, καὶ ἐνταυτῷ νὰ μᾶς ἐπιδαψιλεύῃ τὴν χάριν.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ο ΥΙΟΣ ΑΥΤΟΥ ΙΗΣΟΥΣ ΧΡΙΣΤΟΣ, ΑΠΕΘΑΝΕΝ ΕΠΙ ΤΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ.

Διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Ἰησοῦ ὁ Θεὸς δύναται νὰ συγχωρῇ τὰς ἁμαρτίας μας. Οὕτω μᾶς λέγει εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφὴν, παραγγέλλων, ὅτι ἂν πιστεύωμεν ὅσα λέγει, καὶ λυπώμεθα ἀληθῶς διὰ τὰς ἁμαρτίας καὶ ἐμπιστευώμεθα εἰς τὸν Χριστὸν, τὸν μόνον Σωτῆρα ἡμῶν, *θέλει μᾶς συγχωρήσει.*

Ὁ Θεὸς προσέτι μᾶς πληροφορεῖ ὅτι *τοῦτο εἶναι τὸ μόνον μέσον* διὰ νὰ μᾶς ἐλεήσῃ.

Καὶ ἔχει πολλὰ ἰσχυροὺς λόγους νὰ εἴπῃ οὕτως. Ἡ σοφία του, ἡ δικαιοσύνη του, ἡ ἁγιότης του, ἡ ἀγαθότης του, ἀπαιτοῦσι μὲ τοῦτο μόνον τὸ μέσον νὰ μᾶς ἐλεήσῃ.

Ἂν λοιπὸν γνωρίζωμεν ὅλα ταῦτα, καὶ ὁ Θεὸς προσέτι *μᾶς προστάσσῃ* νὰ πιστεύωμεν εἰς τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν, διὰ νὰ σωθῶμεν, βλέπετε, τέκνα μου, ὅτι δὲν δύνασθε νὰ μετανοήσητε ἀληθῶς διὰ τὰς ἁμαρτίας σας, χωρὶς ἐνταυτῷ νὰ ἐμπιστευθῆτε καὶ εἰς τὸν Χριστὸν ὡς τὸν μόνον Σωτῆρα σας. Πῶς δύνασθε νὰ λυπῆσθε ἀληθῶς διὰ τὰ λοιπὰ ἔργα τῆς ἀπειθείας σας πρὸς τὸν Θεὸν, καὶ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τῆς ἀντιστάσεώς σας εἰς τὴν ἐξουσίαν του, ἂν δὲν ὑπακούητε εἰς τὴν ἐντολήν του καὶ δὲν ὑποτάσσησθε εἰς τὴν ἐξουσίαν του ἰδίως;

Ἔκαμον τὴν ἀνάπτυξιν ταύτην διὰ νὰ ἐμπορέσω νὰ ἐντυπώσω ἀνεξάλειπτον εἰς τὸν νοῦν σας, ὅτι *δὲν δύνασθε νὰ μετανοήσητε ἀληθῶς χωρὶς νὰ ἐμπιττευθῆτε ἐντελῶς εἰς τὸν Χριστὸν διὰ τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν σας καὶ διὰ νὰ γίνησθε εὐπρόσδεκτοι εἰς τὸν Θεόν.*

Ὁ ἀληθῶς μετανοῶν οὕτως ἐμπιστεύεται πάντοτε εἰς τὸν Χριστόν. Ἡ περὶ τοῦ κακοῦ τῆς ἁμαρτίας γνῶσις του τὸν φανερόνει ὅτι τοιοῦτος Σωτὴρ εἶναι ἀναγκαῖος. Καὶ ἀφ' ἑτέρου ὁ θάνατος τούτου τοῦ Σωτῆρος δεικνύει πρὸς αὐτὸν πόσον μέγα κακὸν εἶναι ἡ ἁμαρτία.

Ἡ συναίσθησις τοῦ πταίσματος τὸν κάμνει νὰ γνωρίσῃ πόσην *ἀνάγκην* ἔχει τοιούτου Σωτῆρος· καὶ ἐξ ἄλλου μέρους, ὁ θάνατος τούτου τοῦ Σωτῆρος, τῷ δεικνύει τὸ μέγεθος τοῦ πταίσματός του.

Τὸ δὲ ἀγνωμονέστατον ἁμάρτημά του, τὸ ὁποῖον ἔδειξε σαφέστατα ἡ ὑπερηφάνεια καὶ σκλήρυνσις τῆς καρδίας του, ὑπῆρξε τὸ ὅτι ἀπέῤῥιψε τοῦτον τὸν Σωτῆρα, τὸ ὅτι

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

παντελῶς δὲν ἠθέλησε νὰ ἐμπιστευθῇ εἰς αὐτόν. Πῶς δύναται αὐτὸς νὰ αἰσθανθῇ ἀληθῆ μετάνοιαν, χωρὶς νὰ μετανοήσῃ διὰ *ταύτην τὴν ἁμαρτίαν*; Πῶς δὲ δύναται νὰ μετανοήσῃ διὰ ταύτην τὴν ἁμαρτίαν χωρὶς νὰ προσέλθῃ εἰς τὸν Σωτῆρα, τὸν ὁποῖον τόσον καιρὸν ἀπέῤῥιψε, καὶ νὰ ἐμπιστευθῇ εἰς αὐτὸν ἐξ ὅλης καρδίας;

Τῴοντι ἐμπιστεύεται εἰς αὐτὸν οὕτω. Τὸ αὐτὸ πνεῦμα τῆς εὐπειθείας, τῆς ὑποταγῆς, καὶ ἀγάπης τοῦ Θεοῦ τὸ ὁποῖον δεικνύεται εἰς *τὴν μετάνοιαν* διὰ τὰς ἁμαρτίας του, δεικνύεται καὶ εἰς τὴν *πίστιν του* εἰς τὸν Δυτρωτήν. Αὐτὰ συμβαδίζουσιν, ὅσον ἰσχυρὸν εἶναι τὸ ἓν, τόσον ἰσχυρότερον θέλει εἶσθαι καὶ τὸ ἄλλο.

Ἐμφωλεύουσιν ἀδιαχώριστα εἰς τὸ στῆθος τοῦ ἀληθῶς ἐπιστραφέντος ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν διὰ νὰ ἀγαπᾷ τὸν Θεὸν καὶ νὰ ὑπακούῃ εἰς αὐτόν.

Ἡ λύπη τοῦ ἀληθῶς μετανοοῦντος τὸν ἔφερεν εἰς τὸν Χριστὸν, τὸν ἔφερεν εἰς τοῦτον τὸν Σωτῆρα, διὰ νὰ δυνηθῇ οὕτω νὰ δείξῃ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπην καὶ τὴν εἰς τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ ὑπακοήν του.

Τὸν ἔφερεν εἰς τοῦτον τὸν Σωτῆρα, διὰ νὰ δυνηθῇ οὕτω νὰ δείξῃ τὴν εὐγνωμοσύνην του διὰ τοιοῦτον πλούσιον ἔλεος.

Τὸν ἔφερεν εἰς τοῦτον τὸν Σωτῆρα, διὰ νὰ δυνηθῇ οὕτω ν᾽ ἀπολαύσῃ τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν του, καὶ τὴν ἀπ᾽ αὐτὰς ἐλευθέρωσίν του.

Ἡ αὐτὴ λύπη διὰ τὰ *ἐπίλοιπα ἁμαρτήματά* του κάμνει τὸν ἀληθῶς μετανοοῦντα ν᾽ ἀποβλέπῃ ἀδιαλείπτως εἰς τὸν Χριστόν. Διότι γνωρίζει ὅτι ἕνεκεν αὐτοῦ, καὶ δι᾽ αὐτοῦ μόνον δύναται νὰ ἀπολαύσῃ τὴν *θείαν βοήθειαν*, διὰ νὰ τὸν διαβιβάσῃ διὰ τῶν χρεῶν, τῶν δοκιμασιῶν καὶ τῶν πειρασμῶν τοῦ βίου.

Λύναται νὰ πράξῃ ὅλα διὰ τοῦ ἐνδυναμοῦντος αὐτὸν Χριστοῦ.

Ἀρχίζει δὲ νὰ ἐμπιστεύεται εἰς τὸν Χριστὸν ἀφοῦ πρῶτον γείνῃ τέκνον Θεοῦ. Στέκει πλησίον τοῦ Χριστοῦ, καθ᾽ ὅλον τὸ διάστημα τῆς εἰς τὸν Οὐρανὸν ὁδοιπορίας του. Ἐλπίζει νὰ ἀπαντήσῃ τὸν θάνατον ἐν εἰρήνῃ, διότι θέλει εἶσθαι μετ᾽ αὐτοῦ ὁ Χριστὸς, καὶ τότε νὰ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἀπολαύσῃ τὴν ἄμεσον παρουσίαν καὶ ἀγάπην τούτου τοῦ Σωτῆρος, εἰς ἐκεῖνον τὸν ἅγιον καὶ μακάριον κόσμον, ὅπου αὐτὸς ὑπῆγε διὰ νὰ προετοιμάσῃ τόπον πρὸς πάντας τοὺς ὀπαδούς του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ιϛ'.

Πόσος καιρὸς χρειάζεται διὰ νὰ μετανοήσῃ τις; Τί ἐμποδίζει τὸν ἁμαρτωλὸν ἀπὸ τὴν μετάνοιαν;

ΜΗΤ. Εὐχαριστῶ τὸν Θεὸν, ἀγαπητά μου τέκνα, διότι εὗρηκα τοιαύτην καλὴν εὐκαιρίαν νὰ σᾶς ἐξηγήσω εἰς τὰς προλαβούσας ὁμιλίας μας τί εἶναι ἀληθὴς μετάνοια.

Ἴσως νομίζετε ὅτι ἤθελεν εἶσθαι εὐαρεστότερον ν' ἀκούσητε τερπνήν τινα διήγησιν εἰς τὸ διάστημα τοῦτο· ἐγὼ ὅμως ἐλπίζω ὅτι θέλετε μείνει εὐχαριστημένοι δι' ὅσα ἔπραξα. Ἐπειδὴ δὲ οἱ νέοι καὶ τὰ παιδία ἔχουσι τόσα μέσα τέρψεως καὶ κατ' ἐξοχὴν τόσα διασκεδαστικὰ βιβλία, εἶναι πολὺ ἀναγκαῖον νὰ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

καταγίνωνται εἰς πράγματα σπουδαῖα, τὰ ὁποῖα διὰ νὰ ἐννοηθῶσιν ἀπαιτοῦσι σκέψιν ἐπίμονον.

Δὲν δύνασθε νὰ βελτιώσητε τὸν νοῦν σας, ἢ νὰ ἀποκτήσητε ὠφελίμους γνώσεις, χωρὶς νὰ σκέπτησθε, καὶ νὰ σκέπτησθε ἐπιμόνως ἐνίοτε.

Δὲν εἰμπορεῖτε νὰ ἀποκτήσητε θρησκευτικὰς γνώσεις ἀναγινώσκοντες μόνον διηγήματα, περιέχοντα θρησκευτικήν τινα ἀλήθειαν.

Πρέπει νὰ εὐχαριστῆσθε νὰ ἦσθε ὑπομονητικοὶ καὶ προσεκτικοὶ ὅταν μανθάνητε θρησκευτικὴν ἀλήθειαν νὰ σκέπτησθε καλῶς, νὰ τὴν σπουδάζητε, καὶ νὰ προσπαθῆτε νὰ τὴν ἐννοήσητε.

Οὗτοι εἶναί τινες τῶν λόγων διὰ τοὺς ὁποίους σᾶς ὡμίλησα μὲ τόσην ἔκτασιν εἰς τὰ περὶ τῆς μετανοίας.

Εἴδετε νομίζω, ὅτι τὸ τοιοῦτον ἔργον ἀπαιτεῖ μεγάλην φροντίδα καὶ σκέψιν ἀπὸ τὸν ἐπιχειροῦντα νὰ τὸ ἐξηγήσῃ καὶ προσέτι μεγάλην προσοχὴν καὶ ἰσχυρὰν ἀντίληψιν ἀπὸ τοὺς μανθάνοντας αὐτό.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἐλπίζω ὅτι οὔτε οἱ κόποι μου, οὔτε ἡ προσοχή σας δὲν ἐχάθησαν. Ἐξεύρω τῳόντι ὅτι αἱ διδασκαλίαι μου δὲν θέλουσι σᾶς κάμει κανὲν καλὸν, ἂν ὁ Θεὸς δὲν καταπέμψῃ συνεργὸν τὸ Ἅγιόν του Πνεῦμα εἰς τὸν νοῦν καὶ εἰς τὴν καρδίαν σας. Εἴθε νὰ δώσῃ εἰς ὅλους σας τὸ Ἅγιον του Πνεῦμα, διὰ νὰ ἠμπορέσητε νὰ ὠφεληθῆτε ἐκ τῆς διδασκαλίας μου, διὰ νὰ μετανοήσητε δηλαδὴ ἀληθῶς διὰ τὰς ἁμαρτίας σας, καὶ νὰ ἐμπιστευθῆτε εἰς τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν.

ΘΕΜ. Χθὲς, μῆτερ, ἡμεῖς τὰ παιδία ἤμεθα ὁμοῦ εἰς τὸ σπουδαστήριον, καὶ ὁ Ἀριστείδης μὲ ἠρώτησε *πόσος καιρὸς χρειάζεται νὰ μετανοήσῃ τις.* Τὸν εἶπον ὅτι δὲν εἰξεύρω. Ἡ Ἀσπασία εἶπεν ὅτι νομίζει ὅτι χρειάζεται πολὺς καιρὸς διὰ νὰ ἀποκτήσῃ τις ὅλας τὰς ἐννοίας καὶ τὰ αἰσθήματα, ὅσα μᾶς ἐξήγησας. Κ' ἐγὼ τὸ αὐτὸ ἐνόμιζον καὶ ἐπειδὴ ἤμεθα ὅλοι εἰς ἀπορίαν μᾶλλον περὶ τούτου, ἐσυμφωνήσαμεν νὰ σ' ἐρωτήσωμεν τοῦτο τὸ ἐρώτημα ταύτην τὴν ἑσπέραν.

ΜΗΤ. Χαίρω, τέκνα μου, διότι ἐσυλλογί-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

σθητε νὰ μ' ἐρωτήσητε περὶ τούτου. Θέλω προσπαθήσει νὰ σᾶς ἀποκριθῶ.

Δὲν ὑποθέτω ὅτι πρέπει νὰ ἔχητε ἀκριβῶς ὅλας τὰς ἐννοίας καὶ τὰ αἰσθήματα, ὅσα σᾶς περιέγραψα, ὥστε νὰ *δύνασθε νὰ γνωρίσητε ἐξ ἰδίας αἰσθήσεως τί εἶναι ἀληθὴς μετάνοια.*

Πρέπει ὅμως νὰ ἔχητε *τὴν διάθεσιν τῆς ψυχῆς, τοιαῦτα αἰσθήματα πρὸς τὸν Θεὸν,* καὶ πρὸς τὸν Χριστὸν, τὰ ὁποῖα ἂν *ἀρχίσητε νὰ τὰ ἔχητε* θέλουσι σᾶς κάμει ταχύτερον ἢ βραδύτερον νὰ ἀποκτήσητε καὶ *ὅλους τοὺς λογισμοὺς καὶ τὰ αἰσθήματα,* τὰ ὁποῖα σᾶς περιέγραψα· ἐὰν δηλαδὴ ζήσητε καὶ πράττητε ὅσα πρέπει, νὰ ἀνεύρητε ποῖον εἶναι τὸ καθῆκόν σας. Ἂν ὅμως δὲν μεταχειρίζησθε τὰ πρὸς τοῦτο μέσα, δηλαδὴ νὰ μελετᾶτε τὰς Γραφὰς, νὰ ἀκούετε τὰς δημοσίους διδαχὰς, ν' ἀναγινώσκητε καλὰ βιβλία, νὰ συναναστρέφησθε μὲ σοφοὺς καὶ εὐσεβεῖς ἀνθρώπους, νὰ ἐξετάζητε τὰς ἰδίας σας καρδίας καὶ διαγωγὴν, καὶ νὰ παρακαλῆτε τὸν Θεὸν νὰ σᾶς διδάξῃ καὶ νὰ σᾶς ὁδηγήσῃ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ἐὰν, λέγω, δὲν ἦσθε πιστοὶ εἰς τὴν χρῆσιν τῶν μέσων τούτων, τότε θέλετε ἔχει

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἰσχυρὸν λόγον νὰ ἀμφιβάλλητε ἂν ποτε ἐνοήσατε ἐξ ἰδίας αἰσθήσεως τί εἶναι ἀληθὴς μετάνοια.

Μὲ τὴν ἀνάπτυξιν ταύτην, ἐὰν σεῖς δὲν ἀποκτήσητε ταχύτερον ἢ βραδύτερον ὅλους τοὺς λογισμοὺς καὶ τὰ αἰσθήματα, τὰ ὁποῖα σᾶς περιέγραψα εἰς τὰς προλαβούσας ὁμιλίας, δὲν δύνασθε νὰ ἐλπίσητε ὅτι μετενοήσατε ἀληθῶς διὰ τὰς ἁμαρτίας σας, καὶ ἐνεπιστεύθητε εἰς τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν.

Ἴσως νὰ μὴ ἔχητε τοὺς λογισμοὺς τούτους καὶ τὰ αἰσθήματα κατὰ τὴν ὁποίαν σᾶς περιέγραψα τάξιν· ἴσως νὰ μὴ τὰ ἔχητε εἰς τὸν αὐτὸν βαθμὸν, ἢ μὲ τὴν αὐτὴν σαφήνειαν καὶ δύναμιν· ἴσως ἐνίοτε νὰ μὴ τὰ ἔχητε ποσῶς ἐνδίδοντες εἰς πειρασμοὺς, καὶ ὑποπίπτοντες εἰς ἁμαρτίαν.

Ἀλλὰ σεῖς θέλετε ἔχει *τόσα μόνον*, ὅσα *διὰ τῆς ἰδίας σας πείρας νὰ γνωρίσητε* ὁποῖα εἶναι· ἔχοντες δηλαδὴ τούτους τοὺς λογισμοὺ, καὶ τὰ αἰσθήματα εἰς τὰς ἰδίας σας ψυχὰς καὶ βλέποντες πόσον σᾶς καθιστάνουσι πλέον *ὁμοίους μὲ τὸν Χριστὸν εἰς τὴν συναναστροφὴν καὶ διαγωγήν σας.*

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Θέλετε δὲ ἀποκτήσει ἔτι περισσότερα καθ' ὅσον ἡλικιόνεσθε. Καὶ ἐὰν δὲν ἀκολουθήσῃ τοῦτο, εἶναι βέβαιον ὅτι ποτὲ οὐδέποτε ἐγνωρίσατε ἐξ ἰδίας αἰσθήσεως τί εἶναι ἀληθὴς μετάνοια.

ΑΡΙΣ. Νομίζω ὅτι ἐννοῶ, μῆτερ, ὅλα ὅσα μᾶς εἶπες. Ἀκόμη ὅμως δὲν μᾶς εἶπες πόσον καιρὸν χρειάζεταί τις διὰ νὰ μετανοήσῃ.

ΜΗΤ. Ἔχε ὀλίγην ὑπομονὴν, τέκνον μου· ἡτοιμαζόμην νὰ ἀποκριθῶ εἰς τὴν ἐρώτησιν· θέλω δὲ προσπαθήσει νὰ τὸ κάμω τώρα.

Ἐνθυμεῖσαι, Ἀριστείδη, πόσον ἀνόητα ἐφέρθης χθὲς τὸ πρωΐ, ὅτε ἥρπασες ἀπὸ τὴν Ἀσπασίαν τὸ βιβλίον;

ΑΡΙΣ. Ναὶ, μῆτερ, καὶ νομίζω ὅτι λυποῦμαι πολὺ δι' αὐτό.

ΑΣΠ. Ἐγὼ ποτὲ δὲν τὸν εἶδα πρότερον τόσον θυμωμένον, καὶ σχεδὸν ἐφοβήθην μήπως καὶ μὲ κτυπήσῃ.

ΜΗΤ. Μὲ ἤκουσες, Ἀριστείδη, ὅτε σὲ εἶπα νὰ ἀφήσῃς τὸ βιβλίον ὅλως διόλου;

ΑΡΙΣ. Δὲν εἰξεύρω, μῆτερ.

ΘΕΜ. Νομίζω ὅτι δὲν τὸ ἤκουσεν· ἦτο τόσον θυμωμένος, καὶ μὲ τόσην βίαν ἔσυρε

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τὸ βιβλίον, ὥστε ἐφαίνετο ὅτι δὲν σὲ ἤκουσεν.

ΑΡΙΣ. Ἀλλ' ὀγρήγορα ἤρχισα νὰ σὲ ἀκούω, μῆτερ, μολονότι κατὰ πρῶτον δὲν σ' ἐνόησα καλῶς τί μ' ἔλεγες.

ΜΗΤ. Καὶ τί μὲ ἤκουσες νὰ λέγω, ὅταν μ' ἐνόησες;

ΑΡΙΣ. Ἐλησμόνησα μίαν στιγμὴν τὸ βιβλίον. Ἐπρόσεξα τί μ' ἔλεγες, καὶ σὲ ἤκουσα νὰ εἰπῇς, Ἀριστείδη, ἄφες τὸ βιβλίον.

ΜΗΤ. Μὲ ἤκουσες καὶ ὅτε σὲ εἶπα ἀμέσως ὕστερα, «Πρέπει νὰ ἐντραπῇς καὶ νὰ λυπηθῇς διὰ τὸν τοιοῦτον τρόπον σου, καὶ ἂν τὸ κάμῃς πάλιν θέλω σὲ τιμωρήσει;»

ΑΡΙΣ. Ἤκουσα, μῆτέρ μου.

ΜΗΤ. Πόσος καιρὸς ἐχρειάσθη νὰ παύσῃς ἀπὸ τὸ νὰ σύρῃς τὸ βιβλίον, καὶ νὰ αἰσθανθῇς ὅτι πρέπει νὰ μὲ ὑπακούσῃς καὶ νὰ λυπηθῇς δι' ὅσα ἔκαμες;

ΑΡΙΣ. Ὅσος νὰ ϛαθῶ νὰ ἀκούσω τί μ' ἔλεγες, καὶ νὰ συλλογισθῶ τί ἔπρεπε νὰ κάμω, καὶ νὰ αἰσθανθῶ ὅτι ἦτο καλήτερον νὰ μὴ σύρω πλέον τὸ βιβλίον.

ΜΗΤ. Ἔπρεπε κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον νὰ σταθῇς καὶ νὰ συλλογισθῇς ποῖον εἶναι τὸ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

πταῖσμά σου, ποῖος ὁ κίνδυνός σου, καὶ ποῖον τὸ χρέος σου, καὶ νὰ συναισθανθῆς ἀληθῆ μετάνοιαν πρὸς τὸν Θεὸν δι' ὅλας σου τὰς ἁμαρτίας, καὶ νὰ ἐμπιστευθῆς εἰς τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν διὰ τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν σου, καὶ διὰ νὰ ἦσαι εὐπρόσδεκτος εἰς τὸν Θεόν. Πόσος καιρὸς ἐχρειάζετο νὰ τὸ κάμῃς τοῦτο;

ΑΡΙΣ. Νομίζω, μῆτέρ μου, ὅτι ἂν εἶχα καλὴν διάθεσιν, ἐδυνάμην νὰ τὸ κάμω πολὺ ὀγρήγορα.

ΜΗΤ. Καλά· ἰδοὺ ὁ ἴδιος ἀπεκρίθης εἰς τὴν ἐρώτησίν σου. Ἐάν τις ἐννοῇ τί σημαίνει νὰ μετανοήσῃ, καὶ ἔχῃ καλὴν διάθεσιν πρὸς τὸν Θεὸν, εἰμπορεῖ νὰ μετανοήσῃ ἀμέσως.

Λυπεῖται ἀληθῶς δι' ὅλα του τὰ παρελθόντα ἁμαρτήματα. Ἐπιθυμεῖ νὰ τὰ παραιτήσῃ. Τὰ μισεῖ, ὡς γενόμενα ἐναντίον τοῦ ἁγίου, δικαίου, καὶ ἀγαθοῦ Θεοῦ. Ἀποβλέπει εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, διὰ τοῦ Χριστοῦ, διὰ νὰ συγχωρηθῇ. Ἐμπιστεύεται εἰς τοῦτον τὸν Σωτῆρα· ἐπικαλεῖται τὸ Ἅγιον Πνεῦμα νὰ τὸν διδάξῃ, νὰ τὸν βοηθήσῃ, καὶ νὰ τὸν ἐνισχύσῃ· καὶ μὲ σταθερὰν πρόθεσιν τῆς ψυχῆς ἀποφασίζει νὰ ἀγαπᾷ εἰς τὸ ἑξῆς τὸν Θεὸν καὶ νὰ ὑπακούῃ εἰς αὐτόν.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ὅσος λοιπὸν καιρὸς χρειάζεται διὰ νὰ συλλάβῃ τις τοὺς εἰρημένους λογισμοὺς καὶ τὰ αἰσθήματα, τόσος καὶ νὰ αἰσθανθῇ ἀληθῆ μετάνοιαν εἰς τὴν καρδίαν του.

Ἀργεῖ δὲ ἀναμφιβόλως περισσότερον νὰ ἐννοήσῃ τί εἶναι ἀληθὴς μετάνοια, ἐὰν δὲν τὴν ἐξήγησε κάνεὶς εἰς αὐτόν.

Ἐὰν ἤρχετο εἰς τὴν οἰκογένειάν μας κανὲν παιδίον ἀπὸ τόπον ἐθνικῶν, μὴ γνωρίζον μηδὲν περὶ Θεοῦ καὶ τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, καταλαμβάνετε ὅτι ἐγὼ ἤθελα ἐξοδεύσει ἀρκετὸν καιρὸν διὰ νὰ τὸ διδάξω ποῖον εἶναι τὸ χρέος τῆς μετανοίας πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τῆς εἰς τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν πίστεως.

Ἀλλ' ἀφοῦ ἤθελε τὸ ἐννοήσει, ἂν καὶ ὄχι βέβαια ὡς σεῖς, ἤθελα εἰπεῖ εἰς αὐτὸ, « Πρέπει τώρα νὰ μετανοήσῃς δι' ὅλας σου τὰς ἁμαρτίας, καὶ νὰ ἐμπιστευθῇς εἰς τὸν Χριστόν· » καὶ ἂν εἶχε καλὴν διάθεσιν πρὸς τὸν Θεὸν, δὲν ἤθελε χρειασθῇ πολὺς καιρὸς νὰ τὸ κάμῃ.

Διὰ τί καὶ σεῖς, ἀγαπητά μου τέκνα, δὲν ἀρχίζετε νὰ λαμβάνητε καλὴν διάθεσιν πρὸς τὸν Θεὸν, νὰ ἔχητε ἀληθῆ λύπην διὰ τὰς

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἁμαρτίας σας· καὶ ἐμπιστευόμενοι εἰς τὸν Χριστὸν, καὶ ἐπικαλούμενοι τὴν βοήθειαν καὶ ἐνίσχυσιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, δὲν ἀποφασίζετε, δὲν αἰσθάνεσθε δηλαδὴ θέλησιν καὶ ἀπόφασιν εἰς τὴν ψυχήν σας, νὰ ἀγαπᾶτε εἰς τὸ ἑξῆς τὸν Θεὸν καὶ νὰ ὑπακούητε εἰς αὐτόν;

Διὰ τί δὲν ἀρχίζετε νὰ τὸ κάμητε σήμερον, τοῦτο τὸ ἑσπέρας, τώρα;

ΘΕΜ. Κάτι πρᾶγμα ἐντός μου, μῆτερ, μ' ἐμποδίζει νὰ τὸ κάμω.

ΑΣΠ. Καὶ ἐμὲ, μῆτερ.

ΑΡΙΣ. Καὶ ἐμὲ ὁμοίως.

ΜΗΤ. Αἴ, τέκνα μου, τί εἶναι αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον σᾶς ἐμποδίζει ἀπὸ τοῦ ν' ἀγαπᾶτε καὶ δουλεύητε τοιοῦτον μέγα καὶ ἀγαθὸν Ὄν, ὁποῖος ὁ Θεὸς, καὶ ἀπὸ τοῦ νὰ ἐμπιστευθῆτε εἰς τοιοῦτον φιλάνθρωπον καὶ ἐλεήμονα Σωτῆρα, ὁποῖος ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστός;

Εἶναι τὰ ἰδιοτελῆ καὶ ἁμαρτωλὰ αἰσθήματά σας καὶ αἱ ἐπιθυμίαι σας.

Σεῖς μόνον τὸν ἑαυτόν σας ἀγαπᾶτε· μόνον τὸ ἴδιόν σας καλὸν ζητεῖτε, χωρὶς νὰ ἐπιθυμῆτε καὶ προσπαθῆτε νὰ κάμητε τοὺς ἄλλους ἀγαθοὺς καὶ εὐτυχεῖς. Ἠθέλετε μάλιστα ἐλατ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τώσει καὶ ἴσως καταστρέψει τὴν εὐτυχίαν ἐκείνων, ἂν μόνον ἐμπόδιζε τὴν ἰδικήν σας ἄνεσιν καὶ εὐχαρίστησιν. Ἀγαπᾶτε ἄλλα πράγματα περισσότερον παρὰ ὅτι ἀγαπᾶτε τὸν Θεὸν, ἐνῷ γνωρίζετε ὅτι χρεωστεῖτε ἐκεῖνον μὲν νὰ ἀγαπᾶτε ἐξ ὅλης ψυχῆς, τοὺς δὲ ἄλλους νὰ ἀγαπᾶτε ὡς τὸν ἑαυτόν σας. Δὲν ἀγαπᾶτε τὰς ἐντολάς του. Δὲν αἰσθάνεσθε θέλησιν νὰ ὑποταχθῆτε ὅλως διόλου ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν του.

Διὰ τοῦτο λοιπὸν *δὲν θέλετε* νὰ ταπεινωθῆτε ἐνώπιόν του, νὰ μετανοήσητε, νὰ ἐπιστρέψητε εἰς τὸν Θεὸν, καὶ νὰ ἐπικαλεσθῆτε τὸ ἔλεός του διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ὅλα ταῦτα εἶναι μόνον καὶ μόνον τὰ ἰδοτελῆ καὶ κακὰ αἰσθήματα καὶ ἐπιθυμίαι σας.

Σᾶς ὁμιλῶ, τέκνα μου, πολὺ καθαρά. Εἶναι χρέος μου. Ἐπιθυμῶ νὰ αἰσθανθῆτε τὸ πταῖσμά σας καὶ τὸν κίνδυνόν σας. Συλλογίσθητε περὶ τίνος ὡμιλήσαμεν τοῦτο τὸ ἑσπέρας. Συλλογίσθητε περὶ αὐτοῦ, ὅταν ὑπάγητε νὰ προσευχηθῆτε εἰς τὸν Θεόν.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΖ'.

Δύναται ἄραγε ὁ ἁμαρτωλὸς νὰ ἐπικαλῆται τὸ Ἅγιον Πνεῦμα; Πῶς, ἐρῶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα φέρει τὸν ἁμαρτωλὸν εἰς μετάνοιαν, ἡ μετάνοια ὅμως αὕτη εἶναι ἴδιον αὐτοῦ τοῦ μετανοοῦντος ἔργον; Ὁ ἁμαρτωλὸς προτρέπεται εἰς μετάνοιαν.

ΜΗΤ. Αἴ, τέκνα μου, τί συλλογίζεσθε περὶ τῆς τελευταίας μας συνομιλίας;

ΑΡΙΣ. Δὲν εἰξεύρω, μῆτερ, τί νὰ κάμω!

ΑΣΠ. Ἐγὼ ἐλπίζω ὅτι θέλω μετανοήσει καὶ ἐμπιστεύθῃ εἰς τὸν Χριστὸν, πρὶν ἀποθάνω.

ΘΕΜ. Ἐγὼ ἐπιθυμῶ νὰ κάμω περὶ τούτου μίαν ἐρώτησιν.

ΜΗΤ. Ἐρώτησε, τέκνον μου, διότι γνωρίζεις ὅτι εἶμαι πάντοτε εὐχαριστημένη νὰ μὲ κάμνῃς ἐρώτησιν καὶ νὰ σ' ἀποκρίνωμαι, ἂν εἰμπορῶ.

ΘΕΜ. Εἶναι ὀρθὸν, μῆτερ, δι' ἐμὲ νὰ αἰτήσω παρὰ τοῦ Θεοῦ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα διὰ νὰ μὲ βοηθήσῃ νὰ μετανοήσω;

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΜΗΤ. Ἂς ἴδωμεν, ἂν ἦναι. Τὰ ἰδιοτελῆ καὶ κακὰ αἰσθήματα καὶ αἱ ἐπιθυμίαι σας, ὡς εἴδομεν, σᾶς ἐμποδίζουσιν ἀπὸ τὴν μετάνοιαν. Εἶσθε δὲ ἀξιόμεμπτοι διότι ἔχετε τοιαῦτα αἰσθήματα καὶ ἐπιθυμίας, εἶσθε πολλὰ ἔνοχοι δι' αὐτά. Εὑρίσκεσθε εἰς μέγαν κίνδυνον. Εἶσθε δικαίως καταδικασμένοι ἀπὸ τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ ὡς μὴ ἀγαπῶντες αὐτὸν ἐξ ὅλης σας ψυχῆς, καὶ τοὺς ἄλλους ὡς τὸν ἑαυτόν σας.

Τὸ ἔγκλημά σας προσέτι αὐξάνει, διότι δὲν λυπεῖσθε δι' ὅλα αὐτά, καὶ διότι δὲν δέχεσθε τὸ προσφερόμενον ἔλεος τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ Χριστοῦ.

Ἐὰν ὁ Θεὸς σᾶς ἄφινε νὰ ἐξακολουθῆτε εἰς τὴν ἁμαρτίαν καὶ νὰ ἀποθάνητε ἀμετανόητοι, καὶ νὰ ἦσθε ταλαίπωροι αἰωνίως δὲν ἠδύνασθε νὰ τον μεμφθῆτε, ὅτι σᾶς μετεχειρίσθη παρὰ τὴν ἀξίαν σας.

Διότι αὐτὸς εἶναι ἕτοιμος νὰ σᾶς δεχθῇ τώρα ἐὰν θέλητε νὰ προσέλθητε εἰς αὐτὸν, μετανοοῦντες διὰ τὰς ἁμαρτίας σας καὶ ἐμπιστευόμενοι εἰς τὸν Χριστόν. Δὲν προτιμᾶτε νὰ πορευθῆτε τὴν ὁδὸν ταύτην. *Δὲν θέλετε νὰ ὑπάγητε.*

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἐὰν λοιπὸν λάβητε τὴν τιμωρίαν, τῆς ὁποίας αἱ ἁμαρτίαι σας εἶναι ἐπάξιοι, κἀνένα ἄλλον δὲν δύνασθε νὰ μεμφθῆτε, εἰμὴ τὸν ἑαυτόν σας.

Τί λοιπὸν πρέπει νὰ γείνῃ; πρέπει νὰ μετανοήσητε, καὶ νὰ ἐμπιστευθῆτε εἰς τὸν Χριστὸν, εἰδεμὴ, δὲν δύνασθε νὰ σωθῆτε. Πρέπει νὰ κάμητε τοῦτο *σεῖς οἱ ἴδιοι*. Πρέπει νὰ ἦναι *ἰδική σας* μετάνοια, καὶ *ἰδική σας* ἐμπιστοσύνη εἰς τὸν Χριστόν. Σεῖς πρέπει νὰ τὸ κάμητε. Ἐὰν δὲ πράξῃ τοῦτο ἄλλος τις, δὲν θέλει εἶσθαι *ἰδική σας πρᾶξις*.

Φεῦ! Τὰ ἰδιοτελῆ σας καὶ κακὰ αἰσθήματα καὶ αἱ ἐπιθυμίαι σᾶς ἐμποδίζουσιν ἀπὸ τοῦ νὰ τὸ κάμητε.

Τὸ ὁμολογεῖτε ὅλον τοῦτο, καὶ συναισθάνεσθε ὅτι εἶσθε ὄντα ἄθλια, ἀπωλεσμένα, ἁμαρτωλὰ καὶ ἀδύνατα.

Εἶσθε τοιοῦτοι καὶ ἂν ὁ Θεὸς δὲν σᾶς ἐλεῇ, δὲν μένει ἐλπὶς διὰ σᾶς. Ἐκεῖνος δὲν εἶναι ὑπόχρεως νὰ σᾶς βοηθήσῃ. *Ἀλλὰ δύναται νὰ σᾶς βοηθήσῃ*. Τὸ Ἅγιον αὐτοῦ Πνεῦμα μόνον δύναται νὰ ὑπερνικήσῃ τὴν ἀθελησίαν σας εἰς τὸ νὰ μετανοήσητε καὶ νὰ ἐμπιστευ-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

θῆτε εἰς τὸν Χριστόν. *Ἐκεῖνος εἰμπορεῖ νὰ σᾶς δώσῃ τοῦτο τὸ Ἅγιον Πνεῦμα.* Τὸ ἔδωκεν εἰς ἄλλους, οἵτινες ἦσαν ἄθλιοι, ἀπωλεσμένοι καὶ ἁμαρτωλοὶ, ὡς σεῖς. Ἡ εὐσπλαγχνία καὶ τὸ ἔλεος αὐτοῦ εἶναι ἄπειρα.

Ἡ ἀγαθὴ αὐτοῦ πρόνοια σᾶς ἔδωκε μητέρα καὶ σᾶς ἐπέτρεψε νὰ τὴν ἀκούητε νὰ σᾶς ἐξηγῇ τὰ χρέη σας.

Τὸ Ἅγιον αὐτοῦ Πνεῦμα σᾶς ἐξύπνισε τὴν συνείδησιν νὰ συλλογίζησθε διὰ τὰ ἐγκλήματα καὶ τοὺς κινδύνους σας, καὶ σᾶς ἔκαμε νὰ ἐπιθυμῆτε νὰ τὸν παρακαλῆτε.

Ναὶ, υἱέ μου, προσέλθετε εἰς τὸν Θεὸν, καὶ αἰτεῖτε τὸ Ἅγιόν του Πνεῦμα.

Ἡ σταθερά σας προσευχὴ εἰμπορεῖ νὰ συντελέσῃ ὡς μέσον τοῦ νὰ ἴδητε, καὶ νὰ αἰσθανθῆτε κατὰ βάθος τὴν ἐνοχὴν καὶ τὸν κίνδυνόν σας.

Ναὶ, προσέλθετε εἰς τὸν Θεὸν, καὶ αἰτεῖτε τὸ Ἅγιόν του Πνεῦμα. Πότε δύνασθε νὰ εὑρεθῆτε εἰς ἁρμοδιωτέραν περίστασιν διὰ νὰ μετανοήσητε, καὶ νὰ ἐμπιστευθῆτε εἰς τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν, εἰμὴ ἐνῷ προσεύχεσθε εἰς τὸν Θεόν;

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ναὶ, προσέλθετε εἰς τὸν Θεὸν, καὶ αἰτεῖτε τὸ Ἅγιόν του Πνεῦμα. Ἐνῷ προσέρχεσθε, καὶ προσπίπτετε ἐνώπιόν του καὶ ἐνῷ ἐπικαλεῖσθε τὸ ἔλεός του εἰμπορεῖ νὰ σᾶς δοθῇ τὸ Ἅγιόν του Πνεῦμα, καὶ νὰ συναισθανθῆτε εἰς τὸν ἑαυτόν σας θέλησιν ὑποταγῆς εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ Θεοῦ, μετανοοῦντες διὰ πᾶσαν παρακοὴν καὶ ἀγνωμοσύνην σας πρὸς αὐτὸν, καὶ ἐμπιστευόμενοι εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν, ὡς τὸν μόνον Σωτῆρα καὶ ἐλπίδα σας.

Ἐνθυμήθητε ὅμως ὅτι ἡ δέησίς σας δὲν συντελεῖ ποσῶς εἰς τὸ νὰ σᾶς ἀναδείξῃ ἀξίους τῆς εὐνοίας τοῦ Θεοῦ. Ἂν αὐτὸς σᾶς ἐλεῇ, τοῦτο δὲν προέρχεται ἀπό τι καλὸν πρᾶγμα τὸ ὁποῖον βλέπει εἰς ἐσᾶς. Ἀλλὰ διότι προαιρεῖται νὰ σᾶς ἐλεήσῃ δι' ὅσα ἔπραξε καὶ ὑπέμεινεν ὁ Χριστός.

Ἐνθυμήθητε δὲ καὶ ὅτι ὅ,τι δήποτε ἄλλο πράξατε, ὁ Θεὸς εἶπε ῥητῶς, ὅτι, ἂν δὲν μετανοήσετε καὶ δὲν ἐμπιστευθῆτε εἰς τὸν Χριστὸν, δὲν δύνασθε νὰ σωθῆτε.

ΘΕΜ. Ἕν πρᾶγμα ἀκόμη μὲ συγχύζει, μῆτερ, ἐνῷ συλλογίζομαι περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου.

ΜΗΤ. Ποῖον, τέκνον μου;

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΘΕΜ. Μᾶς εἶπες ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα *μόνον δύναται νὰ ὑπερνικήσῃ τὴν ἀθελησίαν μας εἰς τὸ νὰ μετανοήσωμεν καὶ νὰ ἐμπιστευθῶμεν εἰς τὸν Χριστόν.*

Πῶς λοιπὸν εἰμπορῶ ἐγὼ νὰ κάμω τί ; Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα πρέπει νὰ μὲ φέρῃ εἰς μετάνοιαν. Μόνος ἐγὼ, ἀφ' ἑαυτοῦ μου δὲν θέλω μετανοήσει. Πρέπει νὰ περιμένω ἑωσοῦ ὁ Θεὸς μοὶ δώσῃ τὸ Ἅγιόν του Πνεῦμα. Καὶ θέλει τὸ κάμει ὁπόταν εὐδοκήσῃ.

ΜΗΤ. Δὲν θέλω, υἱέ μου, νὰ εἴπω ὅτι εἰς τοῦτο δὲν ὑπάρχει οὐδεμία δυσκολία. Δὲν λέγω ὅτι εἶμαι ἱκανὴ ἀρκούντως νὰ ἐξηγήσω τοῦτο.

Ἐγὼ βλέπω καὶ εἰς ἄλλα πολλὰ ἀντικείμενα δυσκολίας, αἱ ὁποῖαι μολοντοῦτο δὲν μ' ἐμποδίζουσι νὰ πιστεύω καὶ νὰ πράττω.

Εἶναι ὁ Θεὸς, ὅστις κάμνει τὸν σῖτον νὰ φυτρώσῃ, καὶ ὅμως ποτὲ δὲν θέλει φυτρώσει ἂν ὁ ἄνθρωπος δὲν τὸν σπείρῃ καὶ δὲν τὸν καλλιεργῇ.

Ναὶ, ὁ Θεὸς κάμνει τοὺς ἀνέμους νὰ πνέωσι καὶ νὰ γεμίζωσι τὰ πανία τοῦ πλοίου διὰ νὰ διαπλεύσῃ τὸν ὠκεανόν· καὶ μολοντοῦτο

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

πρέπει νὰ ἐνεργήσωσι πολὺ καὶ ὁ πλοίαρχος καὶ οἱ ναῦται· εἰδεμὴ, τὸ πλοῖον ποτὲ δὲν ἤθελε κατευοδωθῆ εἰς τὸν σκοπούμενον λιμένα.

Ναὶ, ὁ Θεὸς μᾶς τηρεῖ εἰς τὴν ζωὴν καθ' ἑκάστην· « Ἐν αὐτῷ ζῶμεν καὶ κινούμεθα καὶ ὑπάρχομεν. » Πλὴν χρεωστοῦμεν καὶ ἡμεῖς νὰ κάμνωμεν πολλὰ διὰ νὰ διατηρήσωμεν τὴν ζωήν μας, εἰδεμὴ ἠθέλομεν ἀποθάνει γρήγορα.

Ναὶ, τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον μόνον δύναται νὰ ὑπερνικήσῃ τὴν ἀθελησίαν σας εἰς τὸ νὰ μετανοήσητε καὶ νὰ ἐμπιστευθῆτε εἰς τὸν Χριστόν· καὶ ὅμως σεῖς οἱ ἴδιοι χρεωστεῖτε νὰ κάμητε ὅλα ταῦτα.

Πῶς μὲν ἐνεργεῖ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, καὶ ὅμως κάμνει νὰ ἐνεργήσητε σεῖς, ὥστε ἡ μετάνοια, καὶ ἡ ἐμπιστοσύνη σας εἰς τὸν Χριστὸν νὰ ἦναι ἀληθῶς ἰδική σας πρᾶξις, τοῦτο δὲν εἰμπορῶ νὰ τὸ ἐξηγήσω. Μὲ κάποιόν τινα τρόπον τὸ Ἅγιον Πνεῦμα *σᾶς κάμνει νὰ θέλητε.*

Ὑποθέσατε ὅτι παρακούοντες τὰς ὁδηγίας τοῦ πατρός σας ἀποπλανᾶσθε καὶ ἐμβαίνετε

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

εἰς πολλὰ δύσκολον καὶ ἐπικίνδυνον δρόμον.

Φθάνετε εἰς τὸ χεῖλος ἑνὸς κρημνοῦ, καὶ ὀλίγα ἀκόμη βήματα ἂν προχωρήσητε, θέλετε καταβυθισθῆ εἰς τρομερὸν βάραθρον.

Μία ὁδὸς εἶναι νὰ σωθῆτε, σᾶς λέγει ἄνωθεν μία ἀγαθὴ φωνή, ὅμως σεῖς δὲν θέλετε νὰ τὴν ἀκολουθήσητε. Εἶναι στενὴ καὶ δύσβατος ἡ ὁδός. Σᾶς φαίνεται δύσκολος καὶ τὴν ἀποστρέφεσθε ὅλως διόλου.

Ὁ πατήρ σας εἶναι ὁ φωνάζων. Προσπαθεῖ νὰ σᾶς πείσῃ νὰ ἐμβῆτε εἰς τὴν ὁδὸν τῆς σωτηρίας. Ἁπλόνει τὴν χεῖρά του, νὰ σᾶς βοηθήσῃ· Σᾶς λέγει ὅτι θέλετε ἀπωλεσθῆ ἂν δὲν δράξητε τὴν χεῖρά του, καὶ δὲν πιασθῆτε ἀπ' αὐτὴν σφιγκτὰ, καὶ δὲν ἐμπιστευθῆτε εἰς τὴν δύναμίν του. Σᾶς λέγει ὅτι θέλετε ἀφανισθῆ ἐὰν δὲν βάλητε ὅλα σας τὰ δυνατὰ καὶ δὲν προσπαθήσητε ὅσον δυνηθῆτε. Ἐκεῖνος σᾶς κάμνει νὰ θέλητε νὰ διευθυνθῆτε εἰς τὸν δρόμον τῆς σωτηρίας. Σεῖς ἐλεύθερα ἀποφασίζετε νὰ πάρητε τὸν δρόμον τοῦτον. Ἐνεργεῖ ἐκεῖνος, ἐνεργεῖτε καὶ σεῖς, καὶ ἀποφεύγετε τὸν ὄλεθρον.

Ἐκεῖνος ἠδύνατο νὰ σᾶς ἀφήσῃ εἰς τὸν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ὄλεθρον, ὅπερ ἤθελεν εἶσθαι τὰ ἀντάξια ἀποτελέσματα τῆς παρακοῆς σας. Ἐκεῖνος ἠδύνατο νὰ μὴ σᾶς ὁμιλήσῃ, ἢ νὰ μὴ ἐκτείνῃ τὴν χεῖρά του διὰ νὰ σᾶς σώσῃ. Τότε ἠθέλετε ἀφανισθῆ. Σᾶς ἐσπλαγχνίσθη. Σᾶς ἔσωσε· πλὴν δὲν ἠθέλετε σωθῆ ἂν σεῖς οἱ ἴδιοι δὲν εἴχετε *τὴν θέλησιν νὰ ἐνεργήσητε*, ἂν σεῖς οἱ ἴδιοι δὲν *ἐνηργεῖτε*.

Τώρα, δὲν λέγω ὅτι τοῦτο εἶναι ἀκριβῶς παρόμοιον μὲ τὴν περίστασίν σας ἂν ἐγίνετε προαιρετικοὶ διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, νὰ μετανοήσητε, καὶ νὰ ἐμπιστευθῆτε εἰς τὸν Χριστόν.

Ὁ *τρόπος*, διὰ τοῦ ὁποίου τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐκτελεῖ τοῦτο, εἶναι ἀνεξήγητος. Γνωρίζομεν μόνον ὅτι τὸ κάμνει μὲ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ μὴ καταστρέφεται τὸ αὐτεξούσιόν σας, τὸ ὁποῖον ἀφίνει νὰ ἦναι ἡ μετάνοια, καὶ ἡ ἐμπιστοσύνη σας εἰς τὸν Χριστὸν *ἴδιόν σας ἔργον*· καὶ τὸ ὁποῖον τὸ κάμνει βέβαιον, ὅτι καὶ θέλετε ἐνεργήσει οὕτω.

Εὐχαριστήθητε, τέκνα μου, ὅτι οὕτως *ἔχει τὸ πρᾶγμα*. Μὴ συγχίζησθε μὲ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τὰς δυσκολίας τοῦ νὰ ἐξηγήσητε, *διὰ τί* ἔχει οὕτω πως.

Προσέλθετε εἰς τὸν οὐράνιόν σας Πατέρα. Αἰσθάνεσθε τὴν ἐλαχίστην διάθεσιν νὰ προσέλθητε; Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα σᾶς χορηγεῖ ἤδη τὴν βοήθειάν του. Αἰσθάνθητε τὴν ἐξάρτησίν σας ἀπὸ ταύτην τὴν βοήθειαν. Ἀτενίσατε εἰς τὸν Θεὸν διὰ νὰ σᾶς ἐνισχύσῃ. Καταβάλετε τὴν ἰδίαν σας δύναμιν. Πορεύθητε πρὸς τὸν οὐράνιόν σας Πατέρα. Ἐκχύσατε τὴν ψυχήν σας ἐνώπιον αὐτοῦ. Ἐξομολογήθητε πρὸς αὐτὸν τὰς ἁμαρτίας σας. Ἐπικαλεῖσθε τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Παρακαλεῖτε νὰ σᾶς κάμῃ νὰ μετανοήσητε καὶ νὰ ἐμπιστευθῆτε εἰς τὸν Χριστόν. Μετανοήσατε καὶ ἐμπιστευθῆτε εἰς τοῦτον τὸν Σωτῆρα, καὶ θέλετε εὕρει εἰρήνην καὶ ἀγαλλίασιν.

Λέγω ταῦτα εἰς ὅλους σας, ἀγαπητά μου τέκνα. Συλλογίσθητε περὶ αὐτῶν ὅταν ἀποσυρθῆτε. Καλὴ νύκτα σας.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΗ'.

Συζήτησις μετὰ τοῦ ἀμετανοήτου ἀναγνώστου.

Ἀπεπερατώσαμεν τὰς μεταξὺ τῆς Κυρίας. Εὐφροσύνης καὶ τῶν τέκνων της ὁμιλίας. Ἐλπίζω δὲ νὰ ἀποβῶσι διὰ τῆς εὐλογίας τοῦ Θεοῦ ἐπωφελεῖς εἰς τὸν ἀναγνώστην, ἢ εἰς τοὺς ὅσοι τὰς ἠκροάσθησαν.

Εἰμπορεῖ ἆρά γε νὰ εὑρεθῇ τις, εἴτε ἀνῆλιξ εἴτε ἐνῆλιξ, ὅστις ἀναγνοὺς αὐτὰς, νὰ αἰσθάνηται ἀκόμι μικρὰν ἢ μηδεμίαν μέριμναν περὶ τοῦ ὑποκειμένου *τῆς πρὸς τὸν Θεὸν μετανοίας καὶ τῆς εἰς τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν πίστεως;*

Ἂν ὑπάρχῃ τις τοιοῦτος καὶ εὐαρεστηθῇ νὰ ἀκροασθῇ μετὰ προσοχῆς ὅσα μέλλω νὰ εἴπω, ἄς με συγχωρήσῃ πρὶν τελειώσω τὸ βιβλίον, νὰ ὑποσυνάψω ἔτι καὶ ὀλίγας τινὰς σκέψεις μου.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Δὲν σοὶ φαίνεται, φίλε μου, ὅτι ἡ γενομένη τῆς ἁμαρτίας περιγραφὴ εἶναι ἀληθής; Δὲν εἶναι ἡ ἁμαρτία μέγα κακὸν, κακὸν καθ' ἑαυτὴν, ὡς γενομένη ἐναντίον τοῦ ὑπερτάτου, σοφωτάτου καὶ ἀγαθωτάτου τῶν ὄντων. ἐναντίον δηλαδὴ ἐκείνου, ὅστις ἔχει *πλῆρες δικαίωμα* εἰς τὴν ἀγάπην καὶ τὴν ὑπακοὴν ὅλων του τῶν δημιουργημάτων; Θέλεις ἐξακολουθεῖ ἀπαρνούμενος νὰ ἀποδίδῃς εἰς τὸν Θεὸν τὰ δικαίως ὀφειλόμενα;

Καὶ δὲν εἶναι μέγα κακὸν ἡ ἁμαρτία, ὡς ἀντιτασσομένη εἰς τὴν διοίκησιν καὶ ἐξουσίαν τοῦ Θεοῦ, ἀπολύτως ἀπαιτουμένας διὰ τὴν εὐταξίαν καὶ εὐδαιμονίαν τῆς μεγάλης τῶν κτισμάτων του οἰκογενείας, τῆς ὁποίας αὐτὸς εἶναι ἡ κεφαλή;

Εἰμπορεῖς νὰ διαμένῃς εἰς τὴν ἁμαρτίαν χωρὶς νὰ δείξῃς *ὅτι ποσῶς δὲν σοι μέλει περὶ τῆς ἀληθοῦς τῶν ὁμοίων σου ἀνθρώπων εὐδαιμονίας*;

Θέλεις νὰ διάγῃς ἐπαυξάνων ὁσημέραι τὴν ἐνοχὴν τοιαύτης ἀξιοποίνου ἰδιοτελείας;

Καὶ δὲν εἶναι μέγα κακὸν ἡ ἁμαρτία, ὡς δεικνύουσα τοιαύτην ἀχρείαν ἀγνωμοσύνην

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

πρὸς τὸν Θεὸν, ὅστις σοὶ ἐπεδαψίλευσε τοσαύτας εὐλογίας καὶ προνόμια; Χωρὶς δὲ τούτων, συλλογίσθητι τὴν μεγάλην του μακροθυμίαν καὶ ἀνοχὴν, νὰ σὲ διατηρῇ εἰς τὴν ζωὴν, ἀφ' οὗ ἐδείχθης πρὸς αὐτὸν τόσον ἀπειθὴς καὶ ἀγνώμων. Συλλογίσθητι τὴν θαυμαστὴν αὐτοῦ ἀγάπην, διὰ τὴν ὁποίαν ἀπέστειλε τὸν μονογενῆ καὶ ἀγαπητόν του Υἱὸν, νὰ ἐκχύσῃ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ τὸ αἷμά του διὰ νὰ ἀνοιχθῇ ὁδὸς διὰ τὴν συγχώρησιν καὶ σωτηρίαν σου. Συλλογίσθητι τὴν πρὸς σὲ τρυφερὰν εὐσπλαγχνίαν καὶ τὴν θαυμαστὴν ἀγαθότητα τοῦ Σωτῆρος τούτου. Θέλεις νὰ διαμένῃς εἰς ταύτην τὴν ἀχρείαν ἀγνωμοσύνην ἐναντίον τοιούτου εὐσπλάγχνου Πατρὸς, ἐναντίον τοιούτου οἰκτίρμονος Λυτρωτοῦ;

Καὶ δὲν εἶναι μέγα κακὸν ἡ ἁμαρτία, ὡς ἀντιβαίνουσα εἰς δύο ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ καὶ οὖσα ἀδιάκοπος παράβασις αὐτῶν, τὰς ὁποίας μᾶς ἔδωκε πρὸς διατήρησιν τῆς τιμῆς καὶ τῆς διοικήσεως αὐτοῦ, καὶ πρὸς ἀσφάλειαν τῆς ἰδίας ἡμῶν ἀληθοῦς εὐδαιμονίας καὶ εἰς τὸν παρόντα κόσμον καὶ εἰς τὸν μέλλοντα;

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Αὗται αἱ δύο ἐντολαὶ ἐὰν ἐκτελεσθῶσι, θέλουν ἐπιφέρει καὶ τὴν εἰς ὅλας τὰς λοιπὰς ἐντολάς του ὑπακοήν. Εἶναι δὲ, ὡς γνωρίζεις ἁπλούσταται καὶ σαφέσταται. Καὶ παιδίον ἂν ἦσαι, δύνασαι νὰ τὰς ἐννοήσῃς.

Ἀγάπα Κύριον τὸν Θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας σου, καὶ τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν.

Δὲν εἶναι δίκαιαι αἱ ἐντολαὶ αὗται; Δὲν εἶναι ὀρθαὶ καθ' ὅλα; Συλλογίσθητι ὅπως προαιρεῖσαι· καὶ ἰδὲ ἂν δύνασαι νὰ εὕρῃς εἰς αὐτὰς σφάλμα.

Ποίαν μεταβολὴν ἤθελες κρίνει κατάλληλον νὰ δώσῃς εἰς αὐτὰς, διὰ νὰ γείνωσι καλήτεραι;

Δὲν βλέπεις ὅτι *τὸ πνεῦμα τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ὑποταγῆς εἰς δικαίαν* ἐξουσίαν, τὸ ὁποῖον ἀπαιτοῦσιν αἱ ἐντολαὶ αὗται, εἶναι ἀπολύτως ἀναγκαῖον διὰ τὴν ἄνεσιν καὶ εὐδαιμονίαν μας, καὶ εἰς τοῦτον ἀκόμη τὸν κόσμον; Δὲν πρέπει νὰ παραδεχθῇς ἄνευ ἐλαχίστης ἀμφιβολίας ὅτι ἂν ὅλοι ὑπήκουον εἰς ταύτας τὰς δύο ἐντολὰς, ἠθέλομεν ἔχει

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

εὐτυχεστάτας καὶ εὐαρεστοτάτας οἰκογενείας, καὶ γειτονίας, καὶ χώρας, καὶ πόλεις, καὶ τόπους, καὶ ὅτι ἅπασα ἡ οἰκουμένη ἤθελεν ἀρχήσει νὰ ὁμοιάζῃ τὸν οὐρανόν;

Καὶ δὲν εἶναι ἡ εἰς τὰς δύο ταύτας ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ ἀπείθεια ἡ αἰτία πάσης κακίας καὶ ἀθλιότητος καὶ ταλαιπωρίας αἵ ὁποῖαι ὑπάρχουσιν ἐν τῷ κόσμῳ; Δὲν εἶναι μέγιστον κακὸν ἡ ἀθέτησις αὐτῶν;

Πόσον μέγα πρέπει νὰ ἦναι τὸ ἔγκλημά σου διότι ἔζησες τόσον καιρὸν ἀκαταπαύστως ἀθετῶν αὐτὰς τὰς ἐντολάς.

Καὶ δὲν εἶναι μέγα κακὸν ἡ ἁμαρτία, ὡς ταπεινόνουσα τὴν ψυχὴν, καὶ κάμνουσα αὐτὴν νὰ αἰσθάνηται, (ἐὰν μόνον τῇ ἔμεινε συνειδήσεως ἴχνος) ὅτι ἁμαρτάνουσα ἐξευτελίζεται καὶ ἐξαχρειοῦται;

Ναὶ, φίλε μου, ἂν ἔχῃς συνείδησιν, πρέπει νὰ αἰσθανθῇς ὅτι ἡ ἁμαρτία εἶναι ποταπὴ καὶ ἀχρεία καθ' ἑαυτὴν, καὶ ὅτι καταβυθίζει τὸν ἁμαρτωλὸν εἰς ἴδιόν του λογισμὸν περὶ ἑαυτοῦ; καὶ ὅτι ὁ Θεὸς καὶ ὁ Σωτὴρ ἡμῶν, καὶ ὅλα τὰ καθαρὰ καὶ ἅγια ὄντα, πρέπει νὰ βλέπωσι τὰς ἁμαρτίας του μὲ βδελυγμὸν καὶ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἀποστροφήν. Πρέπει νὰ αἰσθανθῇς, καὶ τολμῶ εἰπεῖν ὅτι συχνάκις ἠσθάνθης οὕτω, βλέπων τοὺς ἀληθεῖς χριστιανούς, (δὲν λέγω τοὺς ψευδεῖς) ὅτι ἐγκαταλείποντες τὴν ἁμαρτίαν, καὶ ἀγαπῶντες καὶ δουλεύοντες τὸν Θεὸν, καὶ ἀφοσιούμενοι εἰς ἀγαθοποιΐαν τῶν ὁμοίων των ἀνθρώπων ἐξελέξαντο ὁλοκλήρως τὴν ἀρίστην ὁδόν. Ἠσθάνθης καὶ αἰσθάνεσαι ὅτι τούτων ἡ ὁδὸς εἶναι ὄχι μόνον τῆς σωτηρίας καὶ τοῦ καθήκοντος, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀληθοῦς σοφίας καὶ ὑψηλοτάτης τιμῆς.

Δὲν εἶναι μέγα κακὸν ἡ ἁμαρτία ὡς παρεμποδίζουσά σε νὰ ἀκολουθήσῃς αὐτὴν τὴν ὁδὸν, καὶ κάμνουσά σε νὰ ἀποστρέφησαι καὶ καταφρονῇς τὸν ἑαυτόν σου ἁμαρτάνων κατὰ τοῦ Θεοῦ;

Καὶ δὲν εἶναι μέγα κακὸν ἡ ἁμαρτία, διότι ἂν δὲν μετανοηθῇ καὶ συγχωρηθῇ διὰ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ ἐν Χριστῷ θέλει καταστήσει τὴν ψυχὴν ἀθλίαν καὶ ταλαίπωρον αἰωνίως;

Συλλογίσθητι, φίλε μου, διὰ τὴν ἀθάνατον ψυχήν σου. Θέλει ζήσει αἰωνίως. Εἰς ἔτη, καὶ αἰῶνας τῶν ὁποίων δὲν δύνασαι νὰ λάβῃς ἰδέαν.

Ἂν ὅλαι αἱ οἰκίαι τοῦ τόπου ὅπου κατοικεῖς

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἦσαν γεμάται ἀπὸ λεπτὴν ἄμμον, καὶ σὺ ἤρχιζες νὰ ἐκβάλλῃς τὴν ἄμμον ἀπὸ μίαν οἰκίαν ἀνὰ ἕνα κόκκον, ὡς οἱ μύρμηκες, μετακομίζων αὐτὸν πεντακόσια μίλια μακρὰν, καὶ πάλιν ἐπανερχόμενος νὰ μετακομίσῃς αὐτόθι ἕτερον κόκκον, ἐξακολουθῶν τὸ αὐτὸ ἑωσοῦ ἐκκενωθῇ ἡ οἰκία, πόσον χρόνον ἤθελες εἰς τοῦτο δαπανήσει, ὑποτιθεμένου ὅτι ὁ Θεὸς ἤθελε παρατείνει τὴν ζωήν σου; Τόσον μέγας ἤθελεν εἶσθαι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐτῶν τούτων, ὥστε ἤθελες ἀδυνατήσει καὶ νὰ τὸν φαντασθῇς.

Ὑπόθες ὅτι ἡ ζωή σου ἤθελε παραταθῇ, καὶ σὺ ἤθελες ἐξακολουθεῖ κατὰ τὸν αὐτὸν, τρόπον ἑωσοῦ ἐκκενώσῃς ὅλας τὰς οἰκίας τῆς ἄμμου, πόσος καιρὸς ἤθελε χρειασθῇ;

Ὑπόθες μίαν σφαῖραν μεγάλην, ὅση εἶναι ἡ γῆ, συγκειμένην ἀπὸ κόκκους λεπτοτάτης ἄμμου, καὶ ὅτι ἐπρόκειτο νὰ μετακομισθῇ ὅλη αὐτὴ ἡ ἄμμος κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἀνὰ ἕνα κόκκον.

Ὑπόθες ἔτι περισσότερον, ὅτι ὑπῆρχον ἑκατοντάδες, χιλιάδες, ἑκατομμύρια τοιούτων σφαιρῶν ἄμμου, καὶ ὅτι μυριάδες ἐτῶν ἀπητοῦντο εἰς τὴν μετακόμισιν ἑνὸς μόνου κόκκου.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Πόσα ἔτη ἤθελον χρειασθῆ νὰ μετακομισθῆ τούτων ὅλων ἡ ἄμμος; Ἐξίσταται καὶ σκοτοδινιᾷ ὁ νοῦς προσπαθῶν νὰ συλλάβῃ τὸ πλῆθος τοῦτο.

Ὅλα ταῦτα τὰ ἀναρίθμητα ἔτη θέλει ζήσει ἡ ψυχὴ, καὶ πάλιν θέλει εἶσθαι *εἰς τὴν ἀρχὴν* τῆς ζωῆς της, θέλει ἐξακολουθεῖ νὰ ζῇ ἀναρίθμητα ἔτη, χιλιάδας καὶ ἑκατομμύρια, καὶ πάλιν θέλει ζῇ χωρὶς νὰ παύσῃ νὰ ζῇ. *Ἡ ψυχὴ θέλει ζῇ αἰωνίως.*

Πόση ἄρά γε εἶναι ἡ εὐδαιμονία τὴν ὁποίαν θέλει ἀπολαύει, ἢ ἡ ἀθλιότης τὴν ὁποίαν θέλει ὑπομένει ἡ ψυχὴ καθ' ὅλην τὴν ἀτελεύτητον ὕπαρξίν της εἰς τὸν μέλλοντα κόσμον; Δὲν εἰμπορεῖς νὰ τὸ φαντασθῇς. Θέλει εἶσθαι τόσον μεγαλητέρα παρ' ὅσον δύνασαι σὺ ν' ἀπολαύσῃς ἢ νὰ ὑπομείνῃς εἰς ταύτην τὴν ζωὴν, ὅσον ἡ αἰώνιος ὕπαρξίς σου ὑπερβαίνει τὴν βραχεῖαν καὶ πρόσκαιρόν σου ταύτην ζωήν.

Δὲν δύνασαι λοιπὸν νὰ ἐκτιμήσῃς πόσον εἶναι ἀξία ἡ ψυχή. Τί θέλει σὲ ὠφελήσει ἂν κερδήσῃς ὅλας τοῦ κόσμου τὰς ἡδονὰς, τὰ πλούτη, καὶ τὰς τιμὰς, καὶ *ζημιωθῇς τὴν ψυχήν σου*, ἐξορισθῇς ἀπὸ προσώπου τοῦ Θεοῦ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

καὶ τοῦ Σωτῆρος καὶ ὅλων τῶν ἁγίων καὶ μακαρίων ὄντων, καὶ καταδικασθῇς νὰ μείνῃς αἰωνίως εἰς τὸν ὄλεθρον μὲ τοὺς ὁμοίους σου ἁμαρτωλοὺς καὶ ἀθλίους!

Ἡ ἁμαρτία, ἂν δὲν μετανοήσῃς καὶ δὲν συγχωρηθῇς διὰ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ ἐν Χριστῷ, θέλει προξενήσει ὅλα ταῦτα τὰ κακὰ εἰς τὴν ψυχήν, *εἰς τὴν ἰδικήν σου ψυχήν.*

Ὁ Θεὸς οὕτω μᾶς εἶπεν ἐν ταῖς Γραφαῖς· οἱ λόγοι του εἶναι αἰώνιος ἀλήθεια· ἀδύνατον νὰ μᾶς ἀπατᾷ. Ἐφανέρωσε τὴν βουλήν του καὶ δὲν τὴν μεταβάλλει.

«Τόσον ἠγάπησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον, ὥστε ἔδωκε τὸν Υἱόν του τὸν μονογενῆ διὰ νὰ μὴ ἀπολεσθῇ πᾶς ὅστις πιστεύει εἰς αὐτὸν, ἀλλὰ νὰ ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον.» (Ἰωαν. γ'. 16.)

«Ὅστις πιστεύει εἰς τὸν Υἱὸν, ἔχει ζωὴν αἰώνιον· ὅστις ὅμως ἀπειθεῖ εἰς τὸν Υἱὸν, δὲν θέλει ἰδεῖ ζωήν· *ἀλλ' ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ μένει ἐπάνω εἰς αὐτόν.*» (Αὐτόθ. 36.)

Πόσον τρομερὰ πρέπει νὰ ἦναι ἡ ὀργὴ ἑνὸς τόσον καθαροῦ καὶ ἁγίου, τόσον δικαίου καὶ ἀγαθοῦ ὄντος, ὁποῖος εἶναι ὁ Θεός! Καὶ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

αὐτὴ ἡ ὀργὴ νὰ *μένῃ* ἐπὶ τῆς ψυχῆς, καὶ νὰ διαρκῇ ὅσον καὶ ἡ ψυχὴ ζῇ!

Ὑποφέρεις, φίλε μου, ν' ἀποθάνῃς ἀμετανόητος, καὶ νὰ ἔχῃς τὴν ὀργὴν ταύτην μένουσαν ἐπάνω σου;

Δύνασαι νὰ ῥιψοκινδυνεύσῃς νὰ διαμένῃς ἀμετανόητος περαιτέρω, ἐνῷ ἡ ἐπὶ γῆς ζωὴ εἶναι τόσον πρόσκαιρος καὶ ἀβέβαιος, καὶ ὁ Θεὸς εἰμπορεῖ νὰ σὲ προσκαλέσῃ εἰς τὴν αἰωνιότητα εἰς πᾶσαν στιγμήν;

Δὲν εἶναι μέγα κακὸν ἡ ἁμαρτία, ἥτις ἐμπορεῖ νὰ προξενήσῃ εἰς τὴν ψυχὴν αἰώνιον ὄλεθρον; Δὲν εἶναι εἰς σὲ μέγα κακὸν διότι ἐξ αἰτίας της εἶσαι *τώρα ἐκτεθειμένος* εἰς τοῦτον τὸν ὄλεθρον, καὶ πρέπει ἀναμφιβόλως νὰ πέσῃς εἰς αὐτὸν, ἐὰν δὲν μετανοήσῃς καὶ ἐμπιστευθῇς εἰς τὸν Χριστόν;

Ἀρχίζεις ἆρά γε νὰ βλέπῃς τι περὶ τοῦ κακοῦ τῆς ἁμαρτίας; Αἴ! τὸ βλέπεις ἀκόμη πολὺ ἀμυδρῶς. Ἂν, ὡς ὁ Θεὸς τὸ βλέπει, ἤθελες βλέπει καὶ σὺ ὑπὸ τὸν ἀληθῆ καὶ τρομερὸν χαρακτῆρά του, ἤθελες ἀμέσως γείνει περίφοβος διὰ τὴν ἐνοχὴν καὶ τὸν κίνδυνόν σου.

Προσπάθησον, φίλε μου, προσπάθησον ν'

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ἀποκτήσῃς σαφεστέραν καὶ συγκινητικωτέραν ἰδέαν περὶ τοῦ κακοῦ τῆς ἁμαρτίας, καὶ τοῦ ὅτι εἶσαι εἰς ἔσχατον ἁμαρτωλὸς ἐνώπιον τοῦ ἁγίου καὶ δικαίου Θεοῦ. Συλλογίσθητι ὅσα ἀνέγνωσας εἰς τοῦτο τὸ βιβλίον· μελέτησον αὐτὰ σπουδαίως καὶ κατ' ἰδίαν.

Ἀνάγνωσον καὶ τὰς Ἁγίας Γραφάς· ἐκεῖ θέλεις ἰδεῖ τὸ κακὸν τῆς ἁμαρτίας· ἐκεῖ θέλεις ἰδεῖ πόσον ὁ Θεὸς ἀποστρέφεται τὴν ἁμαρτίαν· ἐκεῖ θέλεις ἰδεῖ τὴν ἀξιοθαύμαστον ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ, ἀποθανόντος διὰ νὰ σὲ λυτρώσῃ ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν, καὶ ἀπὸ τὰς τρομερὰς της συνεπείας· ἐκεῖ θέλεις εὕρει πάντα λόγον ἀποχρῶντα τοῦ νὰ σὲ φέρῃ εἰς μετάνοιαν καὶ τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν· ἐκεῖ νουθετεῖσαι διὰ πάσης φρίκης τῆς αἰωνίου ἀθλιότητος ν' ἀποφύγῃς τὴν μέλλουσαν ὀργήν· ἐκεῖ προσκαλεῖσαι δι' ὅλων τῶν οὐρανίων ἀγαλλιάσεων νὰ λάβῃς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, καὶ νὰ ἑτοιμασθῇς διὰ τὴν ἀτελεύτητον μακαριότητα καὶ τὴν μετὰ θάνατον εὐδαιμονίαν.

Δὲν θέλεις ἀρχήσει σήμερον, ταύτην τὴν ὥραν, τώρα, νὰ προσέξῃς σπουδαίως εἰς ταύτην τὴν σημαντικωτάτην ὑπόθεσιν;

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Δὲν θέλεις ὑπάγει καὶ λάβει τὴν Ἁγίαν Γραφὴν καὶ θέλεις ἀναγινώσκει αὐτὴν καὶ σκεφθῇ περὶ τῶν ὅσα ἀφορῶσι τὴν αἰώνιον εὐδαιμονίαν τῆς ψυχῆς σου;

Τί σ᾽ ἐμποδίζει εἰς τοῦτο; Τί σ᾽ ἐμποδίζει νὰ ὑπάγῃς ἀμέσως εἰς τὸν Θεὸν, καὶ νὰ ἐκχύσῃς ἐνώπιόν του τὴν ψυχήν σου μὲ ταπεινὴν τῶν ἁμαρτιῶν σου ἐξομολόγησιν, μὲ ἐνδόμυχον μετάνοιαν διὰ τὴν ἐνοχήν σου, ἐπικαλούμενος τὸ ἔλεός του διὰ τοῦ Χριστοῦ, καὶ δεόμενος διὰ τὴν συνέργειαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, διὰ νὰ δυνηθῇς νὰ ἀρχήσῃς βίον ἀγάπης καὶ ὑπακοῆς εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἀφοσιώσεως εἰς τὴν λατρείαν του;

Ἔχεις κἀμμίαν ἐπιθυμίαν, ὅσον μικρὰ καὶ ἂν ἦναι, νὰ πράξῃς τοῦτο; Ὦ, ἐπάκουσον εἰς αὐτήν. Τὸ Πνεῦμα τῆς χάριτος σὲ ἑλκύει πρὸς τὸν Χριστόν. Θέλεις ν᾽ ἀντισταθῇς εἰς τοῦτο τὸ Πνεῦμα; Θέλεις νὰ παραπικράνῃς τοῦτο τὸ Πνεῦμα διὰ νὰ ἀναχωρήσῃ ἀπὸ σοῦ καὶ νὰ σὲ ἐγκαταλίπῃ εἰς μεγαλητέραν τοῦ νοός σου ἀποτύφλωσιν, καὶ εἰς χειροτέραν τῆς καρδίας σου πώρωσιν; Θέλεις νὰ παραιτήσῃς πᾶσαν ἐλπίδα τοῦ νὰ γείνῃς φίλος τοῦ Θεοῦ,

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

καὶ ὀπαδὸς τοῦ Χριστοῦ; Θέλεις νὰ ἀναλάβῃς πάλιν τὸν δρόμον τῆς ἁμαρτίας καὶ τοῦ πταίσματος καὶ νὰ διαμένῃς εἰς τὸν τρομερὸν κίνδυνον τῆς αἰωνίου κολάσεως τῆς ψυχῆς σου;

ΤΕΛΟΣ.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΙΝΑΞ

ΤΩΝ ΕΜΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.

Σελ.

Ψυχολογία πρὸς διδασκαλίαν τῶν παίδων Μέρος Α'. 4

» Μέρος Β'. 92

Περὶ τοῦ Σαββάτου 199

Κεφ. 1. Περὶ τοῦ Πατριαρχικοῦ Σαββάτου 203

Κεφ. 2. Περὶ τοῦ Μωσαϊκοῦ Σαββάτου. 237

Κεφ. 3. Περὶ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ Σαββάτου ἐπὶ Χριστοῦ. 269

Μεφ. 4. Περὶ τοῦ Χριστιανικοῦ ἤτοι τῆς Κυριακῆς. 299

Ἐπίλογος. 340

Εὐλογία πρὸς τὸ Ἀνθρώπινον γένος ἡ Κυριακή. 367

Κυριακή. 411

Βιβλίον τῶν παίδων Περὶ Μεταφοίας 419

Πρόλογος. 421

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Σελ.

Πρὸς τοὺς Γονεῖς καὶ Διδασκάλους. 429

Κεφ. Α'. Περὶ διαφόρων εἰδῶν θλίψεως. Ὅστις μετανοεῖ μετανοεῖ μόνον διὰ τὰς ἰδίας του ἁμαρτίας. 437

Κεφ. Β. Τί ἐστιν ἁμαρτία. Οἱ ἀμετανόητοι θέλουν συλλογίζεσθαι εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν μὲ μεγάλην θλῖψιν τὰς ἁμαρτίας των. Συνείδησις. Αὐτεξούσιον. 447

Κεφ. Γ. Αὐτεξούσιον. Πλατυτέρα ἀνάπτυξις περὶ ἁμαρτίας. Οἰκιακὴ εὐδαιμονία. Πᾶσα οἰκογένεια ὀφείλει τὰ ἔχῃ ἀρχηγὸν καὶ νόμους. Τί εἶναι ἰδιοτέλεια; 457

Κεφ. Δ. Λεπτομερεστέρα ἀνάπτυξις περὶ ἰδιοτελείας. Ἀποτελέσματα τῆς ἰδιοτελείας. Αὕτη ὁδηγεῖ νὰ ἀντιτείνωμεν εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ Θεοῦ. Ἡ παράβασις τῶν νόμων τοῦ Θεοῦ εἶναι ἁμάρτημα. 467

Κεφ. Ε. Τὰ παιδία ἀφ' ἑαυτῶν ἀνακαλύπτουσι τινὰς τῶν νόμων τοῦ Θεοῦ καὶ τοὺς ἀθετοῦσιν. Εἰμποροῦν

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Σελ.

δὲ νὰ ἁμαρτήσωσι πρὶν ἀποκτήσωσί τινα περὶ Θεοῦ γνῶσιν. Πᾶσα ἁμαρτία ἀμετανόητος πολλαπλασιάζεται. 477

ΚΕΦ. ς'. Ἀνακεφαλαίωσις. Παράδειγμα τοῦ φυλακισμένου κλέπτου. Θλῖψις διὰ τὴν ἁμαρτίαν μόνον διὰ φόβον τιμωρίας, δὲν εἶναι ἀληθὴς μετάνοια. 488

Κεφ. Ζ'. Λεπτομερεστέρα διασάφησις τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως. Δὲν εἶναι ἁμαρτία νὰ ἐπιθυμῶμεν τὴν ἀποφυγὴν μελλούσης τιμωρίας. Παράδειγμα ἰδιοτελοῦς λύπης παιδίου τινός. 499

Κεφ. Η'. Εἰμπορεῖ νὰ γείνῃ ἐξομολόγησις τῆς ἁμαρτίας, καὶ νὰ γνωρισθῇ ἡ βαρύτης αὐτῆς, χωρὶς ἀληθοῦς μετανοίας. Ἡ ἀληθὴς μετάνοια ἰσχύει περισσότερον παρὰ ἡ σταθερὰ ἀπόφασις ν' ἀπέχωμεν ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν, καὶ νὰ ἀγαπῶμεν τὸν Θεὸν, καὶ νὰ ὑπακούωμεν εἰς αὐτόν. 512

Κεφ. Θ'. Η μετάνοια διὰ μίαν ἁμαρτίαν, ἂν ἦναι ἀληθὴς, θέλει συνο-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Σελ.

δεύεσθαι μὲ τὴν μετάνοιαν ὅλων τῶν ἁμαρτιῶν. Αὐτοκατάκρισις. Παράδειγμα τοῦ Ἰούδα. 523

Κεφ. Γ'. Δυνατὸν νὰ γείνῃ τοῦ πταίσματος θεραπεία, καὶ νὰ ζητηθῇ συγχώρησις, χωρὶς ἀληθοῦς μετανοίας. Ἀνακεφαλαίωσις. 534

Κεφ. ΙΑ'. Ἡ ἀληθὴς μετάνοια μᾶς φέρει εἰς νέας θεωρίας περὶ τοῦ Θεοῦ, καὶ τοῦ δικαιώματός του εἰς τὴν ἐντελῆ εἰς αὐτὸν ἀγάπην καὶ ὑποταγήν μας· εἰς ἐνδόμυχον θλῖψιν διὰ τὴν ἀγνωμοσύνην μας πρὸς τὸν Θεόν· καὶ εἰς νέας θεωρίας περὶ τῶν νόμων τοῦ Θεοῦ, καὶ τῆς ἐνοχῆς ἡμῶν ὅτι παραβαίνομεν αὐτούς. 545

Κεφ. ΙΒ. Ὁ μετανοῶν ἔχει νέας ἰδέας περὶ τῆς ἁμαρτίας ὡς γενομένης κατὰ τοῦ Θεοῦ. Αἰσθάνεται μεγίστην ἀποστροφὴν πρὸς τὴν ἁμαρτίαν, Ἐξομολογεῖται τὰς ἁμαρτίας του εἰς τὸν Θεόν. Θρηνεῖ διὰ τὸ πταῖσμά

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

του, διότι δὲν ἐζήτησε νὰ κάμῃ καλὸν εἰς τοὺς ἄλλους. 554

Κεφ. ΙΓ'. Ὁ ἀληθῶς μετανοῶν θρηνεῖ διὰ τὸ πταῖσμά του, ὅτι ἔκαμε κακὸν εἰς τοὺς ἄλλους. Τὸ θεραπεύει. Θρηνεῖ διὰ τὰς ἁμαρτίας τῶν διαλογισμῶν καὶ αἰσθημάτων του, κ' ἐπιθυμεῖ νὰ ἦναι καθαρὸς τὴν καρδίαν. Ἀντιπαλαίει πρὸς τὰ ἰδιαίτερά του ἁμαρτήματα 564

Κεφ. ΙΔ. Ὁ ἀληθῶς μετανοῶν μὲ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ ἀρχίζει τὸ ἔργον ὁλοκλήρου μεταρρύθμισεως. Ζῇ καὶ ἐνεργεῖ διὰ νὰ ἦναι ὄργανον νὰ ὁδηγῇ τοὺς ἄλλους εἰς τὸν Χριστόν. 576

Κεφ. ΙΕ. Ὅστις ἀρχίζει νὰ μετανοήσῃ θέλει ἐξακολουθεῖ εἰς τὴν μετάνοιαν. Θέλει ἀποβλέπει εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα νὰ τὸν βοηθῇ καὶ ἐνισχύῃ εἰς τὴν ἀγάπην καὶ λατρείαν τοῦ Θεοῦ. Θέλει πιστεύσει ἐντελῶς ὅσα ὁ Χριστὸς ἔπραξε καὶ ὑπέμεινε διὰ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Σελ.

τὴν ἄφεσιν αὐτοῦ, καὶ τὴν ἀποδοχὴν αὐτοῦ παρὰ τοῦ Θεοῦ. 588

Κεφ. Ις. Πόσος καιρὸς χρειάζεται διὰ νὰ μετανοήσῃ τις; Τί ἐμποδίζει τὸν ἁμαρτωλὸν ἀπὸ τὴν μετάνοιαν; 599

Κεφ. ΙΖ. Δύναται ἆρά γε ὁ ἁμαρτωλὸς νὰ ἐπικαλῆται τὸ Ἅγιον Πνεῦμα; Πῶς, ἐνῷ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα φέρει τὸν ἁμαρτωλὸν εἰς μετάνοιαν, ἡ μετάνοια ὅμως αὕτη εἶναι ἴδιον αὐτοῦ τοῦ μετανοοῦντος ἔργον; Ὁ ἁμαρτωλὸς προτρέπεται εἰς μετάνοιαν. 610

Κεφ. ΙΗ'. Συζήτησις μετὰ τοῦ ἀμετανοήτου ἀναγνώστου. 620

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

4108

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

10-20X

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

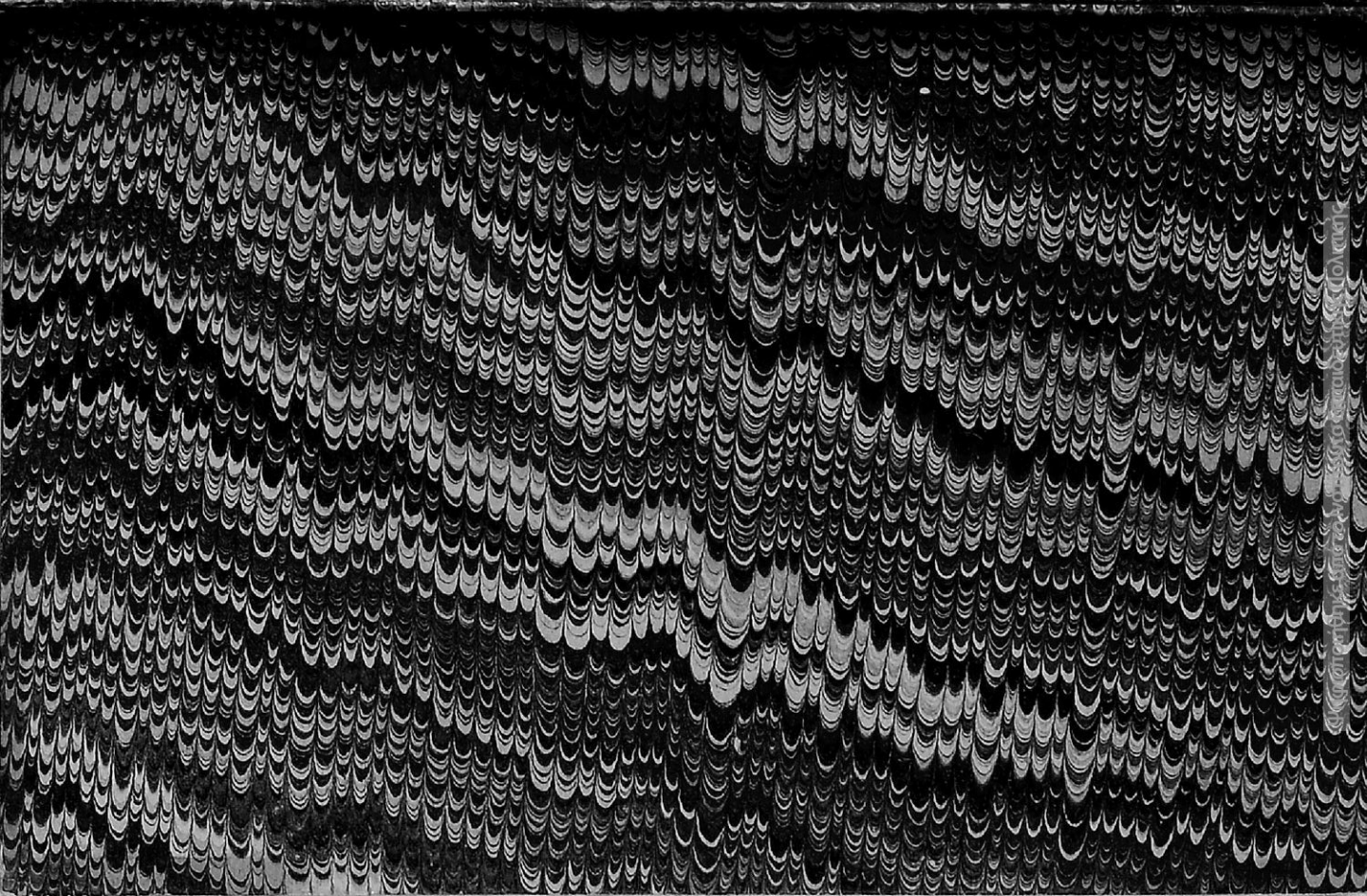

Μελετοπαιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποίηση: Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής